

अथर्ववेद-संहिता ।

अनेकवैदिकाना साहाय्येन विविधप्राचीनलिखितपुस्तकपाठानुसारेण च

सशोध्य

सांतबलेवकुलजेन दामोदरभट्टसूनुना श्रीपादशर्मणा
संपादिता

सा च

औन्धराजघान्यां

भारतमुद्रणक्षये मुद्रयित्वा स्वाध्यायमण्डलद्वारा प्रकाशिता ।

विक्रमीसंवत् १९९५; शालिवाहनशकः १८६०

मूल्यं रूप्यकत्रयम् ।

मुद्रकः प्रकाशकश्च—

श्रीपाद—दामोदर—सातवळेकरः

भारतमुद्रणालयम्, औन्ध-नगरम् (सातारा-प्रदेशे) मुद्र-प्रान्ते ।



अथर्ववेदविषयकः प्रस्तावः ।

यस्मादृचो अपातक्षन्, यजुर्यस्मादिपार्कपन् ।
सामानि यस्य लोमानि, अथर्वाङ्गिरसो मुखम्
स्कम्भ तं ब्रूहि, कतमः स्वदेव सः ॥

(अथर्ववेदे १०-७-२०)

अथर्ववेद-नामानि ।

अस्य श्रीमतोऽथर्ववेदस्य १ अथर्ववेद, २ ब्रह्मवेद, ३ अङ्गिरोवेद, ४ अथर्वाङ्गिरसां वेद, ५ भृग्वङ्गिरसां वेद, ६ क्षत्रवेद, ७ भैषज्यवेद, इत्येवमादीन्यनेकानि नामधेयानि तत्र तत्र श्रूयन्ते । यथा-

- १ अथर्ववेद इति गोपथे 'श नो देवोरभिष्टय' इत्यारभ्य, 'अथर्ववेदमधीयते' (११२९) इत्यत्र ।
- २ ब्रह्मवेद इत्यथर्ववेदे 'तमृच सामानि यजूषि ब्रह्म चाजुष्यचलन्' (१५६१८) इत्यत्र ।
- ३ अङ्गिरोवेद इति शतपथे 'ता उपदिशति अङ्गिरोवेद' (१३१३१८) इत्यत्र ।
- ४ अथर्वाङ्गिरसा वेद इत्यथर्ववेदे 'सामानि यस्य लोमा अथर्वाङ्गिरसो मुखम्' (१०१७१२०) इत्यत्र ।
- ५ भृग्वङ्गिरसा वेद इति गोपथे 'एतद्वै भूषिष्ठ ब्रह्म यद्भृग्वङ्गिरस' (३१४) इत्यत्र ।
- ६ क्षत्रवेद इति शतपथे 'उक्थ यजु साम क्षत्र वेद' (१४८११४२) इत्यत्र ।
- ७ भैषज्यवेद इत्यथर्ववेदे "क्वच सामानि भेषजा । यजूषि होत्रा ब्रूम (११६११४) इत्यत्र ।

एतेषु चादित पञ्च नामानि प्राय सर्वत्र प्रयुज्यन्ते, तदयानि तु कश्चिद्व । तत्र 'अथर्वा ब्रह्म-अङ्गिरा' इत्यादीनि नामानि सविशेषमुपयुज्यन्त इति तेषां निर्वचनविषयऽपि किञ्चिद्वान विचार्यते ।

नाम्नां निर्वचनानि ।

१ अथर्ववेदः ।

अमीषा अथर्वादीना नामधेयाना निर्वचनानि गोपथादि-ब्राह्मणग्रन्थेषु निरुक्तादिषु च बहुधा उपलभ्यन्ते । यथा—

"अथर्वाणोऽथर्वणवन्त । अथर्वतिश्चरतिरुमां तत्प्रतिषेध । इति निरुक्ते (निरु० दे० ११३११७)

तथा गोपथब्राह्मणे तु "अथ अर्वाण् एन अन्यिच्छेति, तद्यद्ब्रवांदिथार्वाङ्गेनमेतास्वेषाप्सवान्विच्छेति तदथर्वाभवत्" इति (११४) निर्वचन दृश्यते ।

यास्कीयनिर्वचनेन चित्तवृत्तिनिरोधारकः समाधिरूपश्चित्तस्थैर्यसाधको योगो हृदयते । गोपथीयव्युत्पत्त्यां तु समीपस्थस्यात्मनोऽर्वांगेवान्नेयणं भवितुं योग्यमिति सूच्यते । ध्रुवन्ते चैतयोर्निरक्तयोरनुगतार्थताप्रत्यायकाः वैचित्रमन्त्रा अस्मिन्वेदे, यथा—

मूर्धानमस्य संसीव्य, अथर्वा हृदयं च यत् । मास्तिष्कादूर्ध्वः प्रैरयत् पवमानोऽधि शीर्षतः ॥ २६ ॥
तद्वाथर्वणः शिरो देवकोशः समुब्जितः । तत्प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः ॥ २७ ॥
ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यङ् नु सृष्टाः । सर्वा दिशः पुरुष आ वभूव ।
पुर यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥ २८ ॥ (अथर्वं १०।१।२६-२८)

इत्यादिषु मन्त्रेषु प्राणनिरोधपूर्वकेण हृदयमस्तिष्कसामन्जस्यपालुष्टानेन ब्रह्मपुरःप्रवेशनं सुस्पष्टं समाहृतम् । तसु पूर्वोक्ताभ्यां व्युत्पत्तिभ्यां सुतरां विशदीभवति । अथ चाथर्वणिकानां निर्मन्त्राभिनिर्माणं तद्ब्रह्मारा यज्ञपथसंताननं च स्पष्टं वेदेषु । तथा हि—

तसु त्वा दध्यङ्घ्रिः पुन ईधे अथर्वणः । (ऋग्वेद ६।१६।१४; वा० य० १।१।३३)
अगिरसो नः पिनरो नवग्या अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः ॥

(ऋग्वेद १०।१।४।६; वा० य० १।१।५०; अथर्वं १८।१।५८)

इत्यादिषु दध्यङ्घ्रिर्वाणो भृगवश्चैते ऋषय आहिरसगोत्रीया ह्युक्तम् । ते चाथर्वाणोऽग्निं मन्यनेन प्रथमं समुत्पाद्य, यज्ञपथं समतनियतेति ध्रुवतेऽन्यत्र—

अग्निर्जातो अथर्वणा । (ऋ० १०।२।१।५)

इममु त्यमथर्वदग्निं मन्यन्ति वेधसः । (ऋ० ६।१।५।१०)

अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने । (वा० य० १।१।३२)

त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य याधतः । (ऋ० ६।१।६।१३; वा० य० १।५।२२)

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ॥ (ऋ० १।८।३।५)

इत्यादिषु मन्त्रेषु यज्ञमार्गस्य प्रथमप्रवर्तकत्वादेव च यज्ञे माननीयतमं ब्रह्मत्वमथर्ववेदविदेवाहतीति निरूपयते । प्रशस्यते च तस्यैत्रमुष्णिकरुतुररधिरफलोपवर्णनेन—

तद्ब्रह्मः समगच्छन्त वशा देष्टुथ्यो स्वधा । अथर्वा यत्र दीक्षितो वाह्निष्यास्ते हिरण्यये ॥

(अथर्वं १०।१।१७) इति ॥

२ ब्रह्मवेदः ।

‘बृहत्वाद् बृहणश्वाहा ब्रह्मेति’ निर्वचनेन ब्रह्मपदेन साक्षात्परं ब्रह्मैव गम्यते, तत्प्राप्तिरेवास्य-वेदस्य साध्यमिति तत्तन्मन्त्रवर्गैः स्फुटतरं बोधवीति । यथा—

न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरस पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्या पुरुष उच्यते ॥ ३० ॥

अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषावृतः ॥ ३१ ॥

तस्मिन्निहिरण्यये कोशोऽय्ये त्रिप्रतिष्ठिते । तस्मिन् यद्यज्ञमात्मन्वत् तद्द्वै ब्रह्मविद्यो विदुः ॥ ३२ ॥

(अथर्वं १०।२।३०-३२)

इत्येतेषु मन्त्रेषु यथावद्ब्रह्मणः स्वरूपवर्णनं वेदस्यास्य ब्रह्मवेद-संज्ञाया अन्वयतां प्रथयतीत्यतिरोहितमेव । अतएव-
श्रेष्ठो हि वेदस्तपसोऽधिजातो ब्रह्मज्ञानां हृदये सं वभूव ॥ (गो० प्रा० १।९)
पतद्द्वै भूयिष्ठं ब्रह्म यद्भ्रग्वंगिरसः । योऽगिग्स स रसः । येऽथर्वाणस्तद्भ्रपजम् ।
यद्भ्रपज तदमृतम् । यदमृतं तद्ब्रह्म । (गो० प्रा० ३।४)

हृत्पादां गोपधम्राह्मणेऽयं वेदो मह्यवेद इत्येव शश्वदुद्दिश्यते । आत्पापते च 'महाविद् महाव भवति' इति । अत एतद्विद् अह्नेत्युच्यते ।

३-४ आङ्गिरसो भिपग्वेदश्च ।

आंगिरसं मन्यन्तेऽगानां हि यद्रसः । (छं० १।२।१०)

आंगिरसोऽगानां हि रसः ॥ (छं० १।३।८)

प्राणो वा अंगानां रसः । (छं० १।३।१९)

अह्नेषु गात्रेषु यो रसः सप्तधातुमयो वर्तते, तमधिकृत्य वा चिकित्सा साहृगरसानां चिकित्सा । सात्मिन्नस्तीत्यय वेदोऽंगिरसवेदः सन्नेवांगिरसवेद इत्याख्यायते परोक्षेण । अस्याश्चिकित्सायाः प्रतिपादका मंत्राश्चाथर्ववेदे बहवः श्रूयन्ते । तेषामेकोऽनेकविचचिकित्सा धावयति यथा—

आथर्वणियांगिरसीर्द्वैर्विर्मनुष्यजा उत । औषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वासि ॥

(अथर्व० १।१।१६)

हृत्पादिषु हि मन्त्रेषु आथर्वणी, आंगिरसी, दैवी, मनुष्यजा औषधयः चिकित्साकल्पाश्च वर्णिता दृश्यन्ते । एष चांगिरसवेद एव 'भिपजा वेदः' 'भिपजवेदः' इति वा प्रसिद्धः ।

५ क्षत्रवेदः ।

क्षत्र-वेद इति संज्ञा चात्र राजपरक्षणार्थं युद्धादिकस्य समाप्तानेनान्वर्थेव । यद्यप्येता निरुक्त्य आप्तवादादरणीयतमा एव सर्वेषां, तथापि 'अवाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावाधि शृणुन्' इति न्यायेनास्मदीयायां धियां प्रतिभावात्मिनचां वाचन निर्वचनसरणिमपीह सङ्कलयितुमुत्सहामहे । यथा—

अथर्ववेदस्यास्य पर्यालोचनाया स्फुटतरं प्रतीयते, यदस्मिन् पदसहस्रमन्त्रसङ्ख्यात्मकेऽथर्ववेदे ऋषेरथर्वणो मन्त्रसंख्या १७६८, ऋषेर्ब्रह्मणः ९६७, भृगवङ्गिरसां च ६७० वर्तते । अन्येषामृषीणां मन्त्रसंख्या विविताऽप्यस्येव । यथा यमस्य १४६, सूर्यायाः १३९, शुक्रस्य १०६ । एवमन्येषामप्यनेकेषां क्षुद्रसूक्तानां ज्ञातव्या । अतोऽथर्ववेदमन्त्रसंख्याभूयिष्ठवान् मन्त्रसंघातस्यास्य प्रथमं मुखं च नाम 'अथर्ववेदः' इति । तेनैव यथा क्रमं द्वितीयं 'ब्रह्मवेद' इति, तृतीयं 'चांगिरसां वेद' इति । एवं ऋषिप्राधान्यमनुसृत्य प्रसिद्धानीमानि नामानीति युक्तमुपश्यामः । दृश्यन्ते च ऋग्वेदेऽपि ताषुच्छन्दस-गातृसंमद-वैश्वामित्र-वामदेव्यादयो मण्डलानां संज्ञा ऋषिप्राधान्येनैवेति, नात्र किञ्चानासामयिकं मन्यामहे ।

त्रयी ।

यत्तु कैश्चिदुच्यते- वेदसमवायस्य त्रयीति नाम त्रयाणां ऋग्यजु साम्नामैव बोधकं भवत्यतस्त्रयी-संज्ञकैषु वेदेष्व-थर्ववेदस्य संग्रहो न भवितुं योग्य इति, तदयमङ्गसमेव प्रतिभाति, त्रयीतिसंज्ञाया वेदगतमन्त्रत्रैविष्यनिदानत्वात् । ऋग्वेदेऽप्यथर्वणो वर्णनात् । तथाहि—

चत्वारि शृंगा त्रयो अस्य पादाः । (ऋ० ४।५८।६)

इत्थं 'चत्वारि शृंगाश्चत्वारो वेदा एव चत्वारि शृंगाणी' त्यावभावे भगवान् पतञ्जलिः । यास्कोऽपि वेदा वा एते उक्ताः । (निर० परि० १।७) इति निरवोचत् । एवमन्यत्रापि—

ऋचां त्वः पोपमास्ते... गायत्रं त्वो गायति .. ब्रह्मा त्वो घटति० (ऋ० १०।१।१११)

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते । (ऋ० १।८।३।५)

इत्यादिषु ऋग्वेदेषु अधर्ववेदेषु काण्डेषु विशिष्टस्य ब्रह्मणोऽध्वन्यस्य समादरेणोकीर्तनं दृश्यते, उपनिषदेषु च ऋग्वेदेऽध्वन्ये इदं प्रथमतया निर्मध्याग्निनिर्माणपूर्वकं यज्ञप्रथमधनमिति दर्शितमेव पुरस्तात् ।

एतेन पुराधर्ववेदस्य यज्ञे समवायो नासीदित्याद्युक्तानामनुमानमपि पराहतेम् । विषये चास्मिन्सुबहुवचन्येऽप्यव-
सराभावात्तदन्यत्र वक्ष्यामः ।

अथर्वपरिमाणम् ।

१. अध यस्कैश्चिदुच्यतेऽयमथर्ववेदो दशकाण्डात्मक इति, तत्र विचारसहम्, प्रमाणाभावात् ।

२. अर्धैरुच्यतेऽथर्ववेदोऽष्टादशकाण्डात्मकः, तत्रान्वयेष्टिकर्मणः पितृमेघस्य वा समापनात्, इति । अस्मिन् पक्षेऽन्ययोः काण्डयोः प्रक्षिप्तत्वं परिशिष्टत्वं वा निष्पादितं भवति ।

३. अर्धैः वैश्विदेकोनविंशतिकाण्डात्मकोऽथर्ववेद इति मन्यते । एकोनविंशत्यस्य काण्डस्यान्ते—

आयुरस्मान्नु धेहामृतत्वमाचार्याय । (अथर्व० ११६१४)

स्तुता मया यदा वेदमाता प्रचोदयन्तां पावमानी द्विजानाम् ।

आयुः प्राणं प्रजां पशुं कीर्तिं द्रविणं ब्रह्मचर्चसम् ।

मह्यं दत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ (अथर्व० ११७११)

यस्मात्कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरय दध्म पनसु ।

कृतमिष्टं ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तपसायतेह । (अथर्व० ११७२१)

इत्येतेषां मन्त्राणां समाप्तिसूचकत्वाद्द्वयैव वेदोऽयं समाप्तिमगमत् । खिलवर्जं विंशत्यस्य काण्डस्य स्ववैकल्येन ऋग्वेदादेवोद्धृतत्वात्परिशिष्टावमेवैक्यमीषां मतम् ।

अथर्ववेदस्य सर्वाण्युक्रमण्यामप्येकोनविंशकाण्डपर्यन्तमेव ऋग्वेदादि सङ्कलितम्, विंशत्यस्य काण्डस्य तु ऋग्वेदसर्वाण्युक्रमणीत एवोद्धृतम् । दृश्यते च तत्रैकोनविंशकाण्डस्यति ' भुग्यंगिरसां ब्रह्मेति भुग्यंगिरसां ब्रह्मेति ' इति द्विरुक्तिः पर्यवसानसूचिका । विंशत्यस्य च काण्डस्यारम्भ एव ' ऋषिद्वैतछन्दास्याद्यलयनानुक्रमानुसारेणानुक्रमिष्याम ' इति वचनेन तस्य परिशिष्टत्वं ऋग्वेदात् संमहीतर्यं च सूचितम् । अतोऽयं पक्षः समीचीन इव भाति । विचारणीयैषा विचारसरणिर्विद्वज्जिरिति विश्लाषयामः ।

४. अर्धे विद्वांसो विंशतिरेव काण्डान्यस्य वेदस्येति मन्यन्ते । ब्रह्मणो विंशतिक्रमणः सम्बन्धुत्वेविंशति-
काण्डानि स्थानीति गोपथेऽनुवर्णनात् (गो० भा० १-५) । अस्मिन्पक्षेऽपि विंशं काण्डं ऋग्वेदादेव संगृहीतमिति समानमेव । अत एकोनविंशतिकाण्डात्मकोऽयमथर्ववेद इति पक्ष एव श्लोदक्षमः ।

५. दृश्यते च पैपलाद-संहितायां काण्डानामेकोनविंशतिरेवेति पर्याप्तमुपबृंहणमत्र ।

अस्मान्निस्सवत्र काण्डानां विंशतिरेव मुद्रिता, यतो विंशं काण्डं भवतु नाम परिशिष्टरूपम्, अस्तु वा कुतश्चन सङ्गृहीतम्, तस्याविच्छिन्नाप्ययनपरम्पराबलात्, गोपथ उपबृंहणदर्शनात्, वैतानसूत्रादिचन्द्रत्यमन्त्रविनियोगसत्त्वात्, भाष्यकारे, पृथग् स्यात्प्रातरवाचास्य शौनव्यंहिताया अवयवत्वं स्पष्टमेव ॥

शाखाभेदाः ।

अथर्ववेदाप्पायिनो हि नवधा भिद्यन्ते- पैपलादाः, सौदाः, मौदाः, शौनकीयाः, जानलाः, जलदाः, मस्रवादाः, वैवदसाः, चारणवैशाक्षेति । एषु पैपलादादि-शाखानामसु बहवः पाठभेदा वर्तन्ते । केचित्तु वेदस्यास्य पञ्चदश शाखा इति वदन्ति, परन्तु तासां नामानि नोपलभ्यन्ते । मिद्रिह्नतवशात्शास्त्रिदानीं पैपलादानां शौनकीयानां चेति द्वयोरेव संहिते संमाप्येवे । अस्याः शाखासंहिता नूनं लुप्तप्राया एव, तासां प्रासवे वैदिकैर्यसो विधेयः । तत्रैषा शौनकीयानां संहिता प्रकाश्यत इदानीमस्माभिः ।

अथर्वप्रोक्तानि कर्माणि ।

अस्याः शौनकीय-संहिताया गोपथब्राह्मणे कौशिक-वैतान-नाक्षत्र-आह्निरस-शांतिक-वृषापानुसारेणानुवाच सूफ-मन्त्राणां दृश्यते विनियोगो विविधेषु शांतिकेषु पौष्टिकेषु च कर्मसु । तथा-मंधाननम् (११११), अच्यारम् (१११२-९), मद्र्चर्यसंपादनम् (१११५), ग्रामनगरदुर्गाष्टाणां शत्रुतोऽभिरक्षणम् (१२११), पशुपुत्रघन-धान्यप्रजाकरितुरगादिसंप्रसाधनम् (२१२६; ३११०, ३११४; ३१२३, ५१११), प्रजानामैकमत्यसंपादकं सांमनस्यम् (३१३०; ६१७३), राजकर्म, संप्रामजयसाधकं शत्रुसेना-संमोहनोद्भोजनस्तम्भनोच्छाटनादिकम् (३११-२; ५१२०-२१), स्वसेनोत्साहाभयरक्षणम् (१११९-११), संग्रामे जयपराजयपरीक्षणम् (४१३१-३२), सेनापत्यादिविजयसाधनम् (५१३), शत्रुत्सादितस्य राज्ञः पुनः स्वराज्यप्रवेशनम् (३१३, ४१८), नवशालानिर्माणम् (३१२; ५१२६; ९१३), विविधमैयज्यनिर्माणम्, कृमिनाशनम्, हृद्रोगकामलाधिभ्रादिदोषनिवारणम् (३११२; ५१२६; ९१३), विवाहप्रभांधानादिसौभाग्यसंवर्धनम् (२१३०; ५१२५; ६१११; १४११-२), वाणिज्यलानसम्पादनम् (३११५), स्वस्थयनम् (६१९३), दीर्घायुष्यसम्पादनम् (२१४; ५१२८) इत्येवमादीनि जनानामैहिकामुष्मिककलप्राप्तिसाधकानि सन्ति वेदेऽस्मिन्नुपबृंहि कर्माणि ।

अथर्ववेदे न केवलं उवरादिद्वयाधीनामपि तु सर्वेषामाधीनामपि निवारणोपायदर्शनात्मनीयते यद्भेदोऽपमशेषस्य सातुपजातस्य परमोपकारकत्वेन वरीवर्तीति ।

अथर्ववेदस्योपवेदाः ।

पञ्चोपवेदा भवन्त्यथर्ववेदस्यास्य । 'पञ्चवेदाधिरमिमीत संपवेदं पिशाचवेदं असुरवेदं इतिसहासवेदं चेति (गो० ११ १०) । एत्वितिहासपुराणे एवोपलभ्यते इदानीम्, अन्ये तूपवेदा लुप्तप्रायास्तु संशोधकैरन्वेष्टव्या इति । उपवेदविषये च शातपथीयं वचनमिदं दर्शनीयमत्र—

(१) मनुर्वैवस्वतो राजेत्याह । तस्य मनुष्या विशस्ते... गृहमेधिनः, तानुपदिशत्युचो वेदः... । (२) यमो वैवस्वतो राजेत्याह । तस्य पितरो विशस्ते... स्थविराः... तानुपदिशति यजुषि वेदः... । (३) वरुण... आदित्यो राजेत्याह । तस्य गन्धर्वा विशस्ते... युवानः... तानुपदिशति अथर्वाणो वेदः... । (४) सोमो वैष्णवो राजा... तस्याप्सरसो विदाः ताः शोमना युवतयः... ता उपदिशति अंगिरसो वेदः... । (५) अशुंदः काद्रवेयो राजा... तस्य सर्पा विशः... तानुपदिशति संपविद्यावेद इति । (६) कुबेरो वैश्रवणो राजेत्याह । तस्य रक्षासि विशः... तानुपदिशति देवजनविद्यावेद इति । (७) असितो धान्वो राजेत्याह । तस्यासुरा विशाः, ते इमे... कुसीदिन उपसमेता भवन्ति तानुपदिशति मायावेदः... । (८) मत्स्यः सार्भदो राजेत्याह । तस्योदकेचरा विशाः ते मत्स्या मत्स्यहनश्च... तानुपदिशति इतिहासो वेदः... । (९) वाङ्मो वैपश्यतो राजेत्याह तस्य वयांसि वयोविधिकश्च विशाः तानुपदिशति पुराणं वेदः । (१०) धर्म इन्द्रो राजेत्याह ! तस्य देवा विशाः... तानुपदिशति सामानि वेद इति । (शतपथब्राह्मण १३४।३।३-१४)

अत्र अग्न्यनुपथर्वाह्निरःसंपविद्यादेवजनविद्यामायेतिहासपुराणसामेत्येतेषु दशसु वेदेषु चतुर्णां वेदानां पण्णामुपवेदानां चोत्पत्तिरस्ति । एतेषु चाथर्वणे पंचानामुपवेदानां संग्रहो दृश्यते । किन्वेत उपवेदाः प्रायो वैवोपलभ्यन्ते इदानीम् । अतस्तद्विषये किंचिदपि वक्तुं न शक्नुमः । नानाविधप्राचीनविद्योद्धरणबद्धपरिकरैर्धैर्यैरियैस्तदन्वेषणेऽप्ययने च विधेयः भयान इत्याशास्महे ।

अथर्वपाठभेदाः ।

ऋग्वेदे यजुर्वेदस्य तैत्तिरीयसंहितायां वाजसनेयिसंहितायां वा नैव पाठभेदाः समुपलभ्यन्ते, अथर्ववेदे तु बहवः पाठभेदा दृश्यन्ते । किञ्चिद्गुना, अस्याः संहिताया नैकमपि काण्डं पाठभेदादहितं दृश्यत इदानीम् । सर्वे च पाठभेदा ग्रन्थ-

स्यास्यान्त्रे परिशिष्टे दत्तास्तत एव च सुधीभिरनुसन्धेयाः । अस्य हेतुरेक एव सम्भाव्यते- यद्यदां यजुषां चाविष्टिभः पठनपाठनसम्प्रदायोऽद्यावधि वर्तते, तयोर्हि संहिता-पद-जटा-शिखा-माला-रेखा-ध्वज-दण्ड-घनादि-प्रकृति-विकृति-पाठकास्तत्र तत्र परिदृश्यन्त इदानीमप्यनूचनाः, न तु तथायवैवेदस्येति संप्रविष्टास्तत्र पाठभेदा इति नैव चित्रम् ।

ये त्वहृगुलीनिर्देश्याः काश्चामनोघोष्यायां वा केचनयवैवेदिनः सन्तीदानीम्, ते प्रायसो महाराष्ट्रीय मूलव ऋग्वेदिन एवाथर्ववेदे कृतपरिश्रमाः । सर्वोत्तमानुसुकुलेऽप्यस्मिन्समये प्रणष्टप्रायाया अथर्ववेदाध्ययनपरम्परायाः पुनः प्रवर्तकास्ते सर्वेषामेव धन्यवादानर्हन्तीति मन्महे । आशास्महे च यदेतैः पुनरुद्धतोऽथर्वसम्प्रदायो न चिरादेव प्रसरिष्यतीति । तथापि पूर्वमेव यै पाठभेदा वेदेऽस्मिन्समाविष्टाः सन्ति, ते कथं नामैकपद एवापसम्पन्निर्ति एष हि परम्परालोपातुद्भूतो दोषः । समग्रस्याथर्ववेदस्य घनपारायणं कर्तुं शक्तो नैकोऽपि विद्यत इदानीं वैदिकः । अस्यास्तु शौनकीय-संहिताया अध्येतारो यत्र तत्रोपलभ्यन्तेऽपि, परन्तु पिप्पलादसंहिताध्यायी न कश्चन ध्रुवणपदवीमप्युपयाति । अतएव यत्प्रभूताः पाठभेदा उपलभ्यन्तेऽत्र, तत्रिद्वानमध्येतृवैरल्पमेवेति भाति ।

आस्तां तावलेखकाभ्येतृप्रमादजन्यमभ्येतृद्वीग्युत्पत्तिजन्यं वा पाठभेदजातमत्र वेदे । अवकाशाभावाच्च तत्सर्वमधि-कृत्यास्माभिरत्र किञ्चिदालोच्यते । परन्वस्थापथर्ववेदस्य चतुर्दशे काण्डे द्वितीये सूक्ते सप्तदशाष्टादशयोमेन्द्रयोर्मध्ये दृश्यमान एकः पाठभेदो वैवाहिकमन्त्रगतवाक्रोपेक्षणमर्हतीति तद्विषये किञ्चिद्विवाय विमृशामः ।

सर्वं चतुर्दशं काण्डं विवाहविषयकम् । तसु प्रायः ऋग्वेदादेवोद्धृतं संवर्धितं च भवितुमर्हति । ऋग्वेदीये हि दशमे मण्डले पञ्चासीतितमं 'सलेनोत्तमितेति' सूक्तं सूर्यांसावित्रीदृष्टं विवाहविषयकं वर्तते, तत्सप्तचावारिशान्मन्त्रामकं दृश्यते ऋग्वेदे । तदेव यैकोनचत्वारिंशदधिकशतमंत्राभ्यकमस्मिन्सथर्ववेदे दृश्यते । उभयत्र सैव सूर्यांसावित्री ऋषिका, विवाहश्च देवतारूपेण विषयः । अस्मिन् माङ्गलिके विवाहकर्मणि विनियुज्यमान आशीर्वचनपर एको मंत्रः ऋग्वेद एव दृश्यते—

अघोरचक्षुरपतिष्ण्येधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।
वीरसूद्वेयकामा स्योना शं नो भय द्विपदे शं चतुस्पदे ॥ (ऋ० १०।८५।४४)

एष एव मन्त्रो द्विधामूलो दृश्यतेऽथर्ववेदे—

अघोरचक्षुरपतिष्णी स्योना शम्मा सुरसेवा सुयमा गृहेभ्यः ।
वीरसूद्वेय (घृ)- कामा सं त्वयैधिपीमहि सुमनस्यमाना ॥१७॥
अघेवृष्णपतिष्णैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।
प्रजावतीर्यिच्छद्वेय (घृ)-कामा स्योनेमर्नि गार्हपत्यं सपय ॥१८॥ (अथर्व० १४।२।१७-१८)

अत्र च लिखितपुस्तकेषु 'द्वेयकामा' इति 'द्वेषुकामा' इति च पाठद्वैविध्यं दृश्यते । वेदपाठका अपि द्वेषकामेति पाठः काचित्कः, द्वेषुकामा इति तु बहुलमिति यदन्ति । एवं पाठद्वैविष्ये कः श्रेयानिति महत्प्रश्न विधित्सितोदेति । अस्माभिरस्यत्र 'द्वेषकामा' इति पाठ एवास्तीकृतः, परं तत्र प्रत्यक्लिङ्गन्ते केचन सुरोभायिनः । पिप्पलादसंहितायामपि 'द्वेषकामा' इत्यस्य समुपलभ्यमानत्वात् 'द्वेषकामा' इत्यस्यैव श्रेयस्त्वं संवर्धते । अतो निश्चयनायोऽसौ पाठ इति तदुपस्तम्भकानि कानिचित् प्रमाणान्यत्र संगृह्यन्ते—

१. ऋग्वेदे दशमे मण्डलेऽस्मिन्विवाहसूक्ते 'वीरसूद्वेयकामा' इत्येक एव पाठो भारतीयैः सर्वैरभ्येतुभिः प्रमाण-भूतैर्लेखकैश्च समस्वामधोरीकियते, न हि तत्रान्यपाठसंशयलेदोऽपि कस्यचित् स्फुरति । एवं सामयेदीय-मंत्रमाहात्म-मानवगृह्यद्विरप्येकेऽतिगृह्यपारस्करगृह्यादिष्वपि 'द्वेषकामा' इत्येव पश्यतेऽस्मिन्मन्त्रे ।

२. भारतमुद्रिते यूरोपमुद्रिते च ऋग्वेदे, ऋग्वेदपदसूच्यां, सभाभ्ये ऋग्वेदे, अमेरिकामुद्रिते वेदसमन्वये (Vedic Concordance) च सर्वत्रैव ऋग्वेदे 'द्वेषकामा' इत्येकमेव पदमस्तीकृतम् । केचल्ले सेन्टपीटर्सबर्गकोटे ऋग्वेदपाठो 'द्वेषुकामा' इति लिखितः तमनुसृत्यैव च जर्मनमुद्रितायां शौनकीयाथर्वसंहिताभूमिकायां पाठभेदप्रकरणे 'द्वेषुकामा'

इति पाठः सूचितः । तमनुसरतिरजमीर-वैदिक-यन्त्रालयस्थ-पण्डितैर्मुद्रिते ऋग्वेदे संस्कारविधौ च 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः । किन्त्वसमीचीन एव पाठ इति कृत्वा नान्यैः कैश्चिदप्यंगीकृतः । इदानीं तु सर्वैरपि 'देवुकामा' इति पाठ ऋग्वेदे तिरस्क्रियते, एकमस्येन स्वीक्रियते च 'देवुकामा' इत्येक एव पाठ ऋग्वेदे ।

३. मोक्षमुल्लसुद्रिते ऋग्वेदपाठे, कुम्भकोणमुद्रिते निर्णयसागरमुद्रिते च पदपाठे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः स्वीकृतः । अष्टमोक्षमुल्लेण ऋग्वेदपदपाठविषये महती गवेषणा कृता, परन्तु पदस्यास्य विषये न कोऽपि पाठभेदः प्रदर्शितः । स्वीकृतश्च तेन ऋग्वेदे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः ।

४. म० मोनियर विश्वम्निर्मिते संस्कृताङ्गलकोशे ऋग्वेदे देवुकामेत्येक एव पाठो दर्शितः ।

५. मुम्बय्यां निर्णयसागर-यन्त्रालयेऽनेकवारं मुद्रितो दृश्यते ऋग्वेदः । तत्र 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः । एवमेव गणपतकृष्णाजी-मुद्रितेऽपि ।

६. पुण्यपत्तनमुद्रिते सायणभाष्यसहिते ऋग्वेदे 'देवुकामा' इत्येव पाठोऽङ्गीकृतः । पं० मोक्षमुल्लेण त्रिवारं ओङ्कस-फोर्डनगरे मुद्रित ऋग्वेदः, तत्राप्ययमेव पाठस्तेन स्वीकृतः ।

७. म० विशसन-महोदयेनानुवादिते ऋग्वेदे 'देवुकामा' इति पाठमुरारीकृत्य (Be devoted to Gods) देवान्कामयमाना भव इत्येवानुदितम् । म० भिकिय महोदयोऽपि स्वीये ऋग्वेदानुवादे 'देवुकामा' इति पाठं स्वीकृत्य (Loving the Gods) देवान्कामयमाना इत्यनुकृतवान् ।

८. सामवेदमन्त्रग्राहणे 'देवुकामा' इति पाठो दृश्यते ।

९. प्रारम्भगृह्यसूत्रे (१४१५ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येक एव पाठोऽङ्गीकृतः । (पं० लघारामशर्मासम्पादितं मुम्बय्यां १९४५ तिस्ताब्दे मुद्रितं द्वितीयं पृष्ठं द्रष्टव्यम् ।)

१०. हिरण्यकेरीये गृह्यसूत्रे (१११४ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठः स्वीकृतः ।

११. आपस्तम्बीये मन्त्रपाठे (१११४ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठो दृश्यते ।

१२. मानवगृह्यसूत्रे (११००६ इत्यत्र) 'देवुकामा' इत्येव पाठ उपलभ्यते (भारतवर्षमुद्रितं वा डा० फ्रेड्रिक फ्रैडहारा सम्पादितं सेन्टपिटर्सबर्गमुद्रितं सूत्रं द्रष्टव्यम् ।)

१३. एवं सर्वत्र धर्मसूत्रे गृह्ये, ब्राह्मणग्रन्थे वा वैवाहिके प्रकरणेऽन्यत्र चा प्रयुक्तः पाठो 'धीरस्सुद्वेवुकामा' इत्येक एव दृश्यते । नैकत्रापि धर्मसूत्रे, गृह्ये ब्राह्मणग्रन्थे वा 'देवुकामा' इति केनाप्यङ्गीकृतः पाठः ।

एवं यदि वैदिकसूत्रादिग्रन्थप्रामाण्यं त्रिचार्थत, तर्हि सर्वैरेतैर्ग्रन्थकृद्भिर्वैवाहिके कर्मणि 'देवुकामा' इत्येक एव पाठः समाहृत इति स्पष्टम् ।

अथ तमिमं प्रबलतमं ऋग्वेदपाठोपस्तम्भमवलम्बयापर्वणपाठमधिकृत्य किञ्चिद्विष्यते—

१. अथर्ववेदस्य लिखितपुस्तकानि द्विविधानि समुपलभ्यन्ते, तत्र केपुचिद् (१४१२१७-१८) 'देवुकामा' इति पाठो दृश्यते, केपुचिद् 'देवुकामा' इत्यपि । अथर्ववेदाध्येतारोऽपि 'देवुकामा' इति वाचिकः पाठः 'देवुकामा' इति तु बहुमतः इति वदन्ति । न चैव पाठभेदो देशभेदप्रयुक्तो भवितुमर्हति, अविशेषणैस्तरेषु दाक्षिणात्येषु च पाठद्वयस्याप्यस्य समुपलभ्यमानत्वाद् ।

२. स्वर्गायैः शास्त्रपाण्डुरंगपण्डितैः संशोधिते मुम्बय्यां मुद्रिते सायणभाष्यसहितेऽथर्ववेदे 'देवुकामा' इत्येक एव पाठो दृश्यते । नैतैः कोऽप्यन्यः पाठभेदः प्रदर्शितोऽत्र । अतोऽनुमीयते यत्रेतेषां निकटे येऽथर्ववेदग्रन्थाः संगृहीतास्तैः 'देवुकामा' इत्येव पाठ आसीदिति ।

३. श्री० विहटने महोदयेनानुवादितेऽथर्ववेदे अस्य मन्त्रस्य टिप्पण्यां (In some manuscripts देवकामा) कतिपयेषु ग्रंथेषु 'देवकामा इति पाठो दृश्यते' इत्युक्तम् । अथर्वकाण्डे १४।२।१७ इति मन्त्रस्य टिप्पण्यां स एव (४० ७५६) पुनः । [Our manuscripts are divided in O between देवकामा and देवुकामा. The majority (not BP, BS, PM, C. O. D.) having with RV and Ppp; the latter which is therefore more probably the true reading.]

“अस्माकं सन्निधौ यान्प्रथर्ववेदसंहिता-पुलकानि सन्ति तानि द्विविधपाठयुक्तानि सन्ति, कतिपयेषु 'देवुकामा' इति अन्येषु च 'देवकामा' इति पाठो दृश्यते ” इति लिखित्या स्वीयेऽनुवादे देवुकामा इति पाठं स्वीकृत्य (Loving brothers-in-law?) देवरं कामयमाना (?) इति संदेहाविह्वलं सहानुदितमाङ्कितवान् । स्वीये देवनगराक्षरैर्मुद्रितेऽथर्ववेदे तु स्वयमेव 'देवकामा' इति पाठं च स्वीकृतवान् ! अतस्तस्यैतत्पाठविषये संदेह एवेति स्पष्टं प्रतीयते ।

अथर्ववेदे तु म०प्रिफिगेन द्वयोरपि मंत्रयोः स्थाने 'Love thy husband's father' मन्त्रपतेः पितरं कामयेत्यनुवादः कृतः । अत्रानुमीयते यत् Brother (भ्रातृ-) स्थाने Father (पिता) इति पदं सुदृग्ग्रास्युद्भिज्जन्वमिति । अशुद्ध-
प्राचीतद्विप्रामाणिकमेवेति नास्ति सन्देहलेशोऽपि ।

४. लिखित-ग्रन्थेषु द्विविधं पाठं पश्यन्नपामपि आर. रोथ-उडव्ल्यू. डी. विटनी महोदयाभ्यां जर्मन्यां बर्लिननगरे क्रि० १९२४ मुद्रितेऽथर्ववेदे (पं० १४।२।१७-१८ इत्यत्र) 'देवकामा' इत्येव पाठो मुद्रितः ।

५. भारते शिलामुद्रितेऽथर्ववेदे 'देवकामा' इत्येव पाठो मुद्रितः ।

६. पिप्पलाद-संहितायां स्वथर्ववेदस्य 'देवकामा' इत्येव पाठोऽस्ति निश्चितः । प्रमाणं चैतत्प्रबलमस्य पाठस्योपादेयस्य इति मन्यामहे ।

६. चयं तु ऋग्वेदीय-मन्त्र इव सर्वोत्तमा तदभिधेऽत्र मन्त्रे 'देवकामा' इत्येव पाठो युक्त इति प्रतीयते ।

अर्थनिर्णये तदनुसारिणि पाठनिश्चये च सूक्ष्ममतिभिरालङ्कारिकैरौचित्यैस्मरज्ञिस्य मंत्रार्थं विमृशन्निरस्माभिश्च वैवाहिक-मङ्गले यथाऽत्रप्रथमपतिगृहप्रवेशनविधौ, समिलितैः सम्बन्धिभिरिष्टैश्च शिष्टैः स्त्रीपुरुषैर्दम्पत्योर्मङ्गलं कामयन्नि-र्दायमान आसीर्वचने 'देवुकामा भव' इत्यासांसनं युक्तमिति नैव मन्तुं शक्यते । देवरं कामयेति सर्वोत्तमानुचितार्थकात् देवुकामा इति पदात्, देवान् उपास्वेति भावदर्शकं 'देवकामा' इति पदमेव प्रसङ्गायुक्तमिति न प्रतिभाति ।

निश्च, अशोच्यमानं देवकामाया गार्हपत्याग्निसपर्याकरणमन्त्रव्यवहिते मंत्रान्तरे 'सुमङ्गल्युपसीदिममर्गिन् सं पत्नीं प्रति भूषेह देवान् ।' (अथर्व० १४।२।२५) इति पुनः स्पष्टतरं श्रयमाणं सूक्ष्मया भिया विभावयन्तः, अस्वप्राणां मन्त्राणां स्पष्टैर्मन्त्रान्तरैर्यावधारणं मीमांसासम्मतमित्यभ्युपगच्छन्तः, देवरं कामयितुं गार्हपत्यसपर्यापदेऽस्य च सुतरामसद्गतत्वमिति जानन्तश्च न केऽपि विप्रतिपद्येरन्नर सहृदया इति विश्वसिताः ।

आदिप्रश्ने च मंत्रे 'अदेवुमी' इति पदं पश्यतां साहित्यसारविदां हृदयमुद्देश्यप्रतिनिर्देश्यत्वात्तत्त्वात्तदेवुपदस्य पुनः प्रयोगं कथमिव युक्तं मन्येते?

एवं 'देवकामा' इति पाठस्य प्रामाणिकत्वात्तद्वचनेन 'देवुकामा' इति पाठस्यासारता स्वत एव सिद्धयति । न च बर्जन्-परितोषन्यायेनात्र स्वीकृतेऽपि 'देवुकामा' इति पाठे नियोगसाधकानामभिमतार्थसिद्धिर्भविषुं शक्या । धर्मशास्त्रेषु 'अनुवां सुर्वनुष्ठातो देवरः पुत्रकाम्यया ।' (याज्ञ० १।६८) इत्यादिना अनुवाया निधवाया एव देवरेण नियोगस्यानु-
ज्ञानात् । श्रूयते च मंत्रेऽपि 'को यां शयुत्रा विधवेय देवरे (ऋ० सं० १०।४।१२) इति ।

किंतु विवादास्पदेऽस्मिन् मन्त्रे युक्तं च सर्वत्रवैधर्म्यं पतिलोकप्रसिद्धासास्यते । यथुक्तेयं न केवलं प्रजावर्ती, अपि

तु धीरसूरिति । कथं नामात्र नियोगविधानस्य गन्धोऽपि सम्भवेत् ? उक्तं च स्पष्टमेव वेदपारावारपारदधना भगवसा मनुना 'नोद्गाहिकेषु संश्लेषु नियोगः कीर्त्यते क्वचित् ।' (१।६५) इति ।

तदस्य देवकामा-पदस्य पुत्रकामा-पदस्येव देवराणां सत्तामिच्छन्तीत्येवार्थः मस्येत्ययः । 'प्रतीक्षन्ते श्वशुरो देवरश्च' (अथर्व० १४।१।४९) 'सम्राज्येधि श्वशुरेषु सम्राज्युत देवेषु । (अथर्व० १४।१।५५) इत्यादि मन्त्रलिङ्गान्यध्वर निर्दिष्टार्थोपद्रवकानीति सर्वथा वृथैवास्मात्पत्येऽत्र नियोगविधिसाधकैर्मृगकानुधावनेनेत्यास्तां तावत् ।

एवमुपलम्बमानैःस्मिन् पाठद्वये यावद्बुद्धिबलं विमृश्य 'देवकामा' इति पाठ एवाश्रितोऽस्माभिः । इतः परं तद्युक्तवा-युक्तवाभिर्धारणं तु गुणगृह्येषु सहृदयेष्वेवायतते ।

सर्वं एवाप्रत्याः पाठभेदा एवमेव सूक्ष्मेक्षिकया निरीक्ष्य परीक्ष्य चावधारणमहंतीति जानीमहे । जिघटियामहे च तद्विषये यावन्मनीषमवसरान्तरे महोदयानामनुग्रहेणेति सचिनयं निषेध प्रकृतमनुसरामः ।

संशोधकानामभिनन्दनम् ।

अथाधर्ववेदस्यास्य संशोधनकर्मणि महाभागैर्यैरथर्वविद्भिः सहास्यं कृतं तेऽमी —

- १ श्री वेदमूर्तयो रामचन्द्रभट्टाः रटाटे आहिताश्रय ऋग्वेदाथर्ववेदिनो दरभंगापाठशालाचार्या । काशीस्थाः ।
- २ " " सखारामभट्टवैद्याः अधर्ववेदिनो गोयन्काविद्यालयाधर्ववेदाध्यापकाः । " "
- ३ " " पुण्डरीराजशास्त्रिणः रटाटे अधर्ववेदिनः । " "
- ४ " " नारायणभट्टा घुले अधर्ववेदिनः । " "
- ५ " " रामचन्द्रभट्ट-गोपीनाथभट्ट-आठवळे श्रौतभूषणा वैदिकरत्नाः ऋग्वेदाधर्ववेदिनः । " "
- ६ " " कृष्ण-विद्याधरभट्टाः-दीक्षिताः लेले अधर्ववेदिनः अयोध्यावासिनः
- ७ " " पं० अमृतरामाचार्याः पण्ड्या याज्ञिकभूषणा उपाध्यायाः धर्मशास्त्राचार्याः । मधुरावासिनः

एतैर्विद्वद्भिरसाधर्वमुद्रणस्य पत्राणि संशोध्य समये समयेऽस्माकं संशोधनकाठिन्यमपसारितम् । एतेषां धर्मपुरीणानां कृपयैतद्वेदस्यास्य प्रकाशनं सारस्येन समाप्तिमगत् ; अतस्ते सर्वे सविशेषं समाननीया अभिनन्दनीयाश्च ! यदि हि तेषाम-कृत्रिमं सहायकं नाभविष्यत्, तर्हि दुष्करमेवाभविष्यद्यथैव आविष्करणमिदमिति ।

अथर्ववेदस्य वृहत्सर्वांशुकमणिका ।

अथर्ववेदीया वृहत्सर्वांशुकमणिका श्रीमन्नि. पण्डितैः लाहोरेतिवाप्तिमी रामगोपालशास्त्रिभिः संतोष्य प्रकाशिता इदानीमुपलभ्यते । द्वितीया लघुसर्वांशुकमणिकाऽपि वर्तते । एतामेवाथर्ववेदवृहत्सर्वांशुकमणिकासाधनानि अपि दैव-च्छन्दसि लिखितानि ।

एषा सर्वांशुकमणिका चतुर्वेदभाष्यकारैः सायणाचार्यैर्नापलब्धा कोपेक्षिता वेति न निश्चीयते । तैस्तु स्त्रीये भाष्येऽथर्ववेदस्य ऋषिदेवताच्छन्दसि नैव निर्दिष्टानि, ह्यतोऽनुमीयते, सैषा सर्वांशुकमणी तत्समये नामीदिति; समानयोग्या वा नाभवदिति वा अत एव तैरपेक्षिता नाहता वा ।

यदि पुनरियं सर्वांशुकमणिका भाष्यविरचनादूर्ध्वं निष्पन्ना भवेत्, तर्हि नियतं भाष्यमनुसरेत् । न च तथा ददयते ।

यतः प्रथमकाण्डे द्वितीयं सूक्तमधिकृत्य भाष्यकारा यद्वक्ति 'अस्य सूक्तस्येन्द्रदेवताकरवात् ।' (११२२) इति । अनुक्रमण्यां तु 'द्वितीयं चांद्रमसं पार्जन्यम्' (११४) इत्यन्यथैवोपलभ्यते । अतः सर्वानुक्रमणीकरणे भाष्यं नावलोकितमिति सिद्धयति । प्रादुर्भूतस्यापि भाष्यस्यानवलोकनमनादरणं चा नोपपद्यते । अतः संभाष्यते सैषा सर्वानुक्रमणी भाष्यात् पूर्वतमेवैति । भाष्येऽनुलेखस्वस्या अनावरादेव । तथा हि—

ऋग्वेदस्य शुक्लयजुर्वेदस्य च काऽथायन-निर्मिता सर्वानुक्रमणी यथा स्वयस्थिता दृश्यते न तथैषा । अत्र नैव समीचीना परिभाषा, नापि आर्या भाषा, न पदलाघवं, न च काचिद्विशेषा परिपाटी दृश्यते । अनावश्यकपदानां समाश्रयनमस्या अनावश्यक-सौतकरत्वे पर्याप्तं प्रमाणमस्ति । यथा गायत्रीउन्दसो नित्यत्रिपादरेऽपि अत्रानेकत्र 'त्रिपादा गायत्री' इत्येवोक्तम् ।

अनावश्यकपदानामाश्रयनेन, स्वयमुद्दिष्टानामपि परिभाषायां रैरसुलभनेन, तत्र तत्र मन्त्रलिङ्गविसंवादि-देवता-कल्पनेन, अन्यैश्च बहुविधैर्दोषैराविलेयं नार्यांस्वयलोकनसमकालमेव प्रतीयते । अस्यां मुद्रणदोषा अपि प्रभूततमाः, यथा (२०।२२।१ इत्यत्र) 'पट्टत्रिकोक्त' इति यत्कथ्ये 'यदाग्रिंशद्' इति मुद्रितम् ; (२०।२१।१ इत्यत्र) 'सम्य' इति यत्कथ्ये 'सद्य' इत्येव मुद्रितम् । एरमेवानेकेषु स्थलेषु प्रमादबाहुल्यं दृश्यते ।

अनार्षेऽप्यास्मिन् ग्रन्थेऽनेकदोषबहुलेऽपि शुद्धतरस्यान्यस्य ग्रन्थस्याभागेदेनमाश्रित्यैवात्र ऋषिदेवतच्छब्दांसि समुल्लिखिता-नि । तेषु बहूनि पुनर्विचाराहानि सन्ति । तत्संशोधनं तु श्रीमन्निः पण्डितवर्यैर्दाम्यासतत्परैरनन्तयज्ञेश्वरधूपकर इत्यैतैः क्रियत इदानीम् । यदा तत्संपत्स्यते, तदा तदित एव प्रकाशीभविष्यति ।

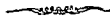
आदर्शग्रन्थाः ।

अस्यापर्ववेदस्य मुद्रणकर्मणि सहायीभूता आदर्शग्रन्थास्वेते—(१) स्व० शंकरपांडुरंगपण्डितैः संशोधय प्रकाशितः सायणभाष्यसहितो निर्णयसागरमुद्रितोऽथर्ववेदः, (२) जर्मन्यां बर्लिननगरे म०शोध-विद्वदने महोदयार्या संपादितो मुद्रितश्रापर्ववेदः, (३) शिला-यंत्र-मुद्रितोऽथर्ववेदः, (४) काशी-संस्कृत-महाविद्यालय-(कालेज) ग्रंथालयस्यो लिखितो डा० मंगलदेवशास्त्रिणां कृपया प्राप्तोऽथर्ववेदः, (५) पुण्यपत्तनस्य भांडारकर-भाष्यविद्यासंशोधकसंस्थानस्य-(ओरिएण्टल रिसर्च-इन्स्टीट्यूट-स्य) लिखितग्रन्थाः, संहिता-पद-पाठ-ग्रन्थाध्यापर्ववेदस्य, (६) अष्टे-नगरात् श्री राममुखाव गोवंदराव लिमये इत्येतेषां संप्रदाहग्रन्थोऽथर्ववेदः, (७) काशी, अयोध्या, मथुरा इत्यादिस्थानेषु लब्धानि वैदिक-पठनपाठनपद्धत्या संशोधितानि कतिपयानि लिखितपुस्तकानि अथर्ववेदस्य । सर्वैरप्येतैर्ग्रन्थैः पाठसंशोधनकर्मणि महत्साहाय्यं सम्पादितम् ।

एवमीश्वरकृपया संशोधय मुद्राप्य च प्रकाशिता शौनकीयेपापर्ववेदसंहिता वैदिकधर्मश्रद्धावतामादरस्यानं प्राप्स्यतीत्याशास्ते ।

औन्ध नगरे
शके १८६० पीपस्य शुद्धनवम्याम् ।

सातवळेकरकुलजो दामोदरभट्टसूनुः श्रीपादशर्मा ।



विषयसूची ।

(१) अध्यात्मप्रकरणम् ।

अध्यात्मम् ११८, १३२, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९
 अध्यात्म-प्रकरणम् १३१; १५१-१८
 भनद्वान् ४१११; अमृतत्वम् ७१०६
 अमृतप्रदाता ६१ अमृतवासुः ५१
 आत्मगोपनम् ६३, ४; आत्मनोऽहिसनम् ७१०२
 आत्मरक्षा ५१०; आत्मविद्या ४२
 आत्मा ५१९; ७१२, ३, ५, ६७, १११; ९१९, १०; १९१५१
 उच्छिष्टब्रह्म ११७; एको विद्युः ७२१
 जलतो रज्ज ९९५; जलद्वाराः पुच्छः ९९१९
 ज्येष्ठं ब्रह्म १०८; ज्योतिः ७२२; दैव्यं वधः ७१०५
 परमात्मा १९७२; परमं धाम २१; प्राणः ११४
 ब्रह्म ७६६; ब्रह्मविद्या ४१, ५६; ब्रह्मप्रकाशनम् १०२
 ब्रह्मा १९२२, ४३; भुवनस्पतिः २१२; भुवनेषु ज्येष्ठः ५२
 मनुविद्या १३४, ९११; महद्ब्रह्म १३२; मार्गस्त्वस्य-
 यनम् ७५५; मृत्युंजयः ६१३; मृत्युसंतरणम् ४३२
 विराट् ८१९, १०; विश्वकर्मा ३३५; विश्वतित् ६१०७
 विश्वप्राणः ७४; विश्वछाया ६६१; व्यापको देवः ७८७
 घान्तिः १९१, १०, ११; सत्यानृतसमीक्षकः ४१६
 सर्वोधारवर्णनम् १०७; सौमनस्यम् ६५५, १२३
 संतरणम् ७१०७; संश्लेषणम् ६१०
 स्वर्गोतिःप्राप्तिः ४१४; स्वस्ति ७२८

ब्रह्मचर्यप्रकरणम् ।

अध्यापकविघ्नशामनम् ७५४; ब्रह्मकर्म ५२४
 ब्रह्मचर्यम् ११५; ब्रह्मपत्नः १०४२
 मेखलाचम्पनम् ६, ३३; मेधा १९४०; मेधाजननम् १११
 मेधावर्धनम् ६१०८; धाक् ७४३; वेदमाता १९७१

गृहस्थप्रकरणम् ।

अतिथिसत्कारः ९६; आनृत्यम् ६११७, ११८
 कामः ९१२; १९५२; कामस्य ह्युः ३२५
 कामात्मा ६८, ९; कामिनीमनोऽभिमुखीकरणम् २३०
 कुलपा कन्या ११४; केवलः पतिः ७३८
 गर्भोधानम् ५२५; ६८१; जायाकामना ६८२

तृतीयो नाकः ६१२२; दम्पत्यो रथिःप्राप्तये प्रार्थना ६७८
 पतिलाभः ६६०; पतिवेदनम् २, ३, ६; पुष्टिकर्म ११५
 पुंसवनम् ६११; ब्रह्मजाया ५१७; रम्यं गृहम् ७६०
 वषणम् ६६८; विवाहप्रकरणम् १४१, २; वीरप्रसूतिः ३१३
 वेदोक्तं कर्म १९६८; शाला ९३; शाला(द्वारं) ६१०६
 शालानिर्माणम् ३१२; सुकृतलोकः ६१२०, १२१
 संपत्कर्म ५११; सरः ६१३०, १३१, १३२

दानप्रत्यसंन्यासप्रकरणे ।

प्राय- (वर्णनम्) १५१-१८

आयुर्वेदप्रकरणम् ।

आयुर्वर्धनम् ।

अङ्गानि १९६०; आयुर्वर्धनम् १९६३; आयुष्यम् ६७६
 दीर्घायुः ५२८, ७३२, ३३, ५३; दीर्घायुःप्राप्तिः १३०,
 ३५, २४, ९, १३, २८, ३११; ६१४१, ४७, ११०; ८११, २;
 दीर्घायुष्वम् १९६४, ६७; दीर्घायुष्यम् २२९; ५३०;
 पूर्णायुः १९६१, ७०

विविधौषधि-भैषज्यादि ।

अङ्गनम् ७३०, ३६; अपामार्गः ४१७, १८, १९;
 अर्पा भैषजम् १४, ५, ६; ६१२३, २४; अक्षिरोगभैषजम्
 ६१६; आङ्गनम् ४१९; १९४५; आपः १३३, ३१३;
 ७३९; १९१२, ६९; आपः (दिव्याः) ७८९; आद्यावस्य
 भैषजम् २३; औषधयः ८७; औषधिः ६५९;
 कुष्ठौषधिः ६९५; केशार्हणम् ६१३६; केशवर्धनम्
 ६१३७; केशवर्धिनी औषधिः ६२१; गर्भसंतापः
 २०१६ (११-१६); पिप्पली भैषज्यम् ६१०९;
 पृथिवीर्णा २१२५; भैषज्यम् ६१२२, ५२, ८३; १९४४
 रोहिणी वनस्पतिः ४१२; लाक्षा ५५
 वनस्पतिः ३१८; वाजीकरणम् ४४
 विषभैषज्यम् ७५६; सौभाग्यवर्धनम् ६१३९

रोमादिनिवाणंरम् ।

ह्युनिष्कासनम् ६१०; उन्नततामोचनम् ६१११
 कासरामनम् ६१०५; कुष्ठतप्तानाशनम् ५४
 कुष्ठनाशनम् १९३९; क्लीबत्वम् ६१३८

गर्भदंडहणम् ६।१७; गर्भदोषनिवारणम् ८।६
 गण्डमालाचिकित्सा ७।७७, ७६; चिकित्सा ६।९६
 जलचिकित्सा ६।५७, उचरनाशनम् १।२५; ७।११६
 तक्षमनाशनम् ५।२२; दुःस्वप्नघ्नम् २०।९६ (२४)
 नारीसुश्रुतसूत्रिः १।११; निर्वोषपक्षरणम् ६।१२४
 बलासनाशनम् ६।१४; मूत्रमोचनम् १।३
 यक्षमनाशनम् १।१२; ३।७, ३।१; ६।२०, ८५, ९१,
 १२७; १।२३; १।१३८; २०।९६ (६-१०, १७-२३)
 यक्षमनिवारणम् ९।८; यक्षमधिवर्द्धणम् २।३३
 रुधिरस्रावनिवृत्तये धमनीघनघ्नम् १।१७
 रोगनाशनम् ६।४४; रोगनिवारणम् ४।१३
 रोगोपशमनम् १।२; ५।१५; वृषरोगनाशनम् ५।१६
 श्वेतकुष्ठनाशनम् १।२३, २४; सुमङ्गलौ दन्तौ ६।१४०
 स्वापनम् ४।५; हृद्रोगकामिलाशनम् १।२२
 क्षेत्रियरोगनिवारणम् २।८

किमिनाशनम् ।

किमिन्नम् ५।२३; किमिज्जमनम् २।३१
 किमिनाशनम् २।३२, ४।३७

विपनाशनम् ।

विपन्नम् ४।६; विपदूषणम् ६।१००; विपनाशनम् ४।७
 सर्पविपदूरीकरणम् १०।४; सर्पविपनाशनम् ५।१३; ७।८८
 सर्पविपनिवारणम् ६।१२; सर्पेभ्यो रक्षणम् ६।५६

अरिष्टनाशनम् ।

अरिष्टक्षयणम् ६।२७, २८, २९, ८०; अलक्ष्मीनाशनम्
 १।१८; अशुरक्षयणम् ६।७, १९।६६; ईर्ष्याविनाशनम्
 ६।१८, ७।४५; कृत्वाद्रूपणम् १०।१; कृत्वापतिहरणम्
 ५।१४, ६।१; दह्पुनाशनम् २।१४; पिशाचक्षयणम् ४।२०
 मन्थुनाशनम् ६।४३; यातुघातनाशनम् १।७, ८
 यातुघातक्षयणम् ६।३२; रक्षोघ्नम् १।२८, ५।२०

(२) अधिभूतप्रकरणम् ।

राज्यशासनम् । विजयसाधनम् ।

अजरक्षत्रम् ३।१९; ६।९८; अभयप्राप्तिः २।१५; अभयम्
 ६।४०; १०।१४, १५, १६; अभययाचना ६।५०; अभिसाम-
 नत्वम् ६।१०-२; अभ्युदयाय प्रार्थना १।७।१; अलक्ष्मीनाश-
 नम् २०।१३७; ऊर्जःप्राप्ति ६।१९; दिव्य आभारक्षा ३।२६
 द्विगणार्थं प्रार्थना ७।१५; परम्परचिन्तकीकरणम् ६।७०

परिपाणम् ७।५१; प्रतिष्ठापनम् ६।७०
 बलप्राप्तिः २।१७; ६।१३५; १९।३७
 यदाःप्राप्तिः ६।५८; रथिसंबर्धनम् ३।२०
 रायस्योपप्राप्तिः ३।१०; वर्षोद्योगप्राप्तिः ६।६३
 वर्षःप्राप्तिः ३।२२, ६।५, ६९; वर्चस्पम् ६।३८, ३९
 वाजीकरणम् ६।७२, १०।१; विजयप्राप्तिः १०।५
 विजयः ७।५०; विजयाय प्रार्थना १।९; ५।३
 वृषकामना ६।८६; धेयःप्राप्तिः २।११
 सपरनक्षयणम् ६।७५; ७।३५; सर्वत्रियारम् १९-६२
 सर्वतो रक्षणम् ६।५३; सामनस्यम् ३-३०; ६-६४, ७३
 ७४, ९४; ७।२६, ९४; सुरक्षा २-१६; १९-१७, १८, २०, २७
 स्वल्पे प्रार्थना ३-१६; स्वस्तिपाचनम् ६।४८
 स्वस्त्ययनम् १-२७; ६-९३

राजराष्ट्रशासनम् ।

अभिभूतः ६।९७; अरिष्टनेमिः ७-८५; अविः ३-२९
 आकृतिः १९-४; एकवीरः १९-१३; प्रजाः ७-१९
 प्रजाभी राक्षः संवरणम् ३।४; भूमिसूक्तम् १२-१
 राजा ६-८८; ६-१२८; राज्याभिषेकः ४-८
 राष्ट्रधारणम् ३-८; राष्ट्रभूतः ७-१०९
 राष्ट्रम् १९-२४; राष्ट्रं बलमोजक्ष १९-४१
 राष्ट्रसभा ७-१२; राष्ट्रस्य राजा राजकृतश्च ३-५
 राष्ट्रभिवर्णनम् १-२९; राष्ट्रीद्वी ४-३०
 राज्ञः संवरणम् ६-८७ वाजिनीवान्धुपमः ४-३८
 म्वराज्ये राजः पुनःस्थापनम् ३-३; क्षत्रियः ६-१०३

संग्रामादिकम् ।

दुन्दुभिः ६-१२६; धर्मधारणम् ७-११८; धीरस्य रथः ६-१२५
 दानुबलनाशनम् ७-९०; दानुसेनाप्रासनम् ५-२०, २१
 दानुयेनाममोहनम् ३-१, २; सेनानिरासनम् ४-३१
 सेनामप्योजनम् ४-३२; संग्रामजयः ६-९९

दानुनाशनम् ।

अभिप्रदग्मनम् ६-५४; अभिप्रक्षयणम् ४।२२
 दानुदमनम् ७-७०; ८-४; दानुनाशनम् २-३१, १८, १९,
 २०, २१, २२, २३, २४; ३-६; ४-३, ४०, ५-८; ६-९, ३४,
 ६५, ६६, ६७, १०३, १०४, १३४; ७-८, १३, ३१, ३४, ६२,
 ७०, ९३, ९५, ९६, १०८, ११०, ११३, ११४; ८-३; ११-१०
 दानुनिवारणम् १-१९, २०, २१; ३-३०; ६-१५; ७-११७;
 ११-९; दानुपराजयः ७-२७; ८-८ दानुघातनम् १-१६

मणिधारणम् ।

अस्तुतमणिः १९।४६; औदुम्बरमणिः १९-३१
जङ्घिममणिः १९-३४, ३५; दुर्भमणिः १९-२८, २९, ३०
प्रतिसरो मणिः ८-५; मणिबंधनम् १०-६
शतवारो मणिः १९-३६; शंखमणिः ४-१०
सपत्नक्षयणो वरुणमणिः १०-३

पापादिनाशनम् ।

अरातिनाशनम् ५-७; भवनम् १९-६५
उन्मोचनम् ६-११४; पुनोनाशनम् ६-५१
दुःखिनाशनम् ७-६३, ६५; दुःखनाशनम् ३-९
दुःखमोचनम् १६-१; दुःखप्रनाशनम् ६-४५, ४६; ७-२३,
१००, १०१; १९-५६, ५७; निर्ऋतिमोचनम् ६-८४
पापनाशनम् ४-३३; ७-११२; पापमोचनम् ४-२३, २४,
२५, २६, २७, २८, २९; ६-११५; ७-४२, ६४; ११-६
पापलक्षणनाशनम् ७-११५; पापशमनम् ६-३०, ११३
पाप्मनाशनम् ६-२६; पाशमोचनम् १-१०, ३१, २-१०;
६-११२, ११९; ७-८३; बन्धमोचनम् ७-७८
मन्याविनाशम् ६।२५; शापनाशनम् ६-३७
शापमोचनम् २-७, ७-५९

अन्नादिकम् ।

अन्नम् ६-७१, ७-५८; अन्नसमृद्धिः ६-१४२; ओदनः ११ ३;
पञ्चोदनो अन्नः ९-५; महाोदनम् ४-३४; ११-१
मधुमदन्नम् ६-११६; वासाः ७।३७; वृष्टिः ४।१५; ७-१८;
स्वर्गोदनः १२-३

सुखसंपत्प्राप्तिः ।

प्रीतिसंजननम् ६-८९; भगप्राप्तिः ६-१२९
शर्म १९-१९; शर्मप्राप्तिः १-२६
शान्तिः ३-२१; समृद्धिप्राप्तिः ३-२४
संनतिः ४-३९; सुखम् ७ ६९
द्विरप्यधारणम् १९-२६

(३) अधिदैवतप्रकरणम् ।

अमाविष्णु ७।२९; अग्निः ५।२७, ६।४९; ७।७१, ८।२१, २०।१
(३); २०।२(२); २०।१३(३-४); ६७(३), १०१-१०३
अग्निः सत्यैजाः ४।३६; अग्निः सपत्नहा २।६
, क्षत्रभृद् ७।८४; अयवोणः १९।२३; अदितिः ७।६
आदिह्याः ७।७; अनुमतिः ७।२०; अश्विनौ २०।१२५
(४-५), १३९-१४३, हृदा ७।२७; इन्द्रः ६।३३, ७।७२;

२०।१(१), २(३); ३-१२, १४-१५, १७-३९, ४१-४६,
४७(१-१२), ५०-५७; ५८(१-२), ५९-६६, ६७(१),
६८-८७, ८९, ९२-९५, ९६(१-५), ९७-१००, १०४-
१०६, १०७(१-१३), १०८-१२२; १२४; १२५(१-३,
६-७), १२६, १३७(२, ७-१४); १३८; इन्द्रः जेता ६।२,
इन्द्रः प्राता ७।८६; इन्द्रः सुत्रामा ७।९१, ९२

इन्द्रस्य वीर्याणि २।५; इन्द्रावृहस्पति २०।१३(१)
इन्द्राविष्णु ७।४४, इन्द्रोमरुतश्च २०।४०(१)
उषा १९।१२; कुहू ७।४७; छन्दांसि १९।२१
जातवेदाः १९।३; देवपत्न्यः ७।४९; त्रविणोदाः २०।२(४)

नक्षत्राणि १९।७, ८; पावमानम् ६।१९, ६२
पृषा स्वतिदाः ७।९; वृहस्पतिः २०।१६, ८८, ९०, ९१
मरुतः २०।१(२), २(१); १३(२), ४०(२-३); ६७(२)
राका ७।४८; रुद्रः १।१३; विषुव १।१३; विष्णुः ७।२५, २६
वैश्वानरः ६।३५, ३६; सरस्वती ७।१०, ११, ५७, ६८

सरस्वाम् ७।४०; सविता ७।१४, १५, १६, २४
सिनीवाली ७।४६; सुपर्णः ७।४१; सूर्यः २०।४७
(१३-२१), ४८, ५८(३-४), १०७(१४-१५), १२३
गौः २०।४८; सूर्योच्चन्द्रमसौ ७।८१
सोमः पवमानः २०।१३७।(४-६)

खिलानि ।

कुन्तापसूक्तानि २०।१२७-१३७; खिलम् २०।४९

यज्ञादिकम् ।

ऋतस्य यज्ञः ५।१२; धर्मः ७।७३
तपः ७।६१; धर्मः १९।३२, ३३
नवशालायां घृतहोमः ५।२६; पितृमेघा १८।१, २, ३, ४
यज्ञः ७।२७; १९।१, ५८, ५९; वेदी ७।९९; हविः ७।९८
कालः ।

अमावास्या ७।७९; कालः १९।५३, ५४
पूर्णिमा ७।८०; रात्रिः १९।४७, ४८, ४९, ५०

पदवादिक्म् ।

अध्या ६-७०; ७-७५; अघः १९-२५; ऋयम. ९-४
गावः ४-२१; गोरुर्णयोर्देहमकरणम् ६-१४१; गोष्ठः ३-१४
गौः ६-३१; ७-१०४; ९।३; दधिन्नाः २०-१३७(३)
परावः २-३४; पशुपोषणम् ३-२८; पशुसंबर्धनम् २-२६
प्रस्रगवी ५-१८, १९; १२-५, यशा गौः १०-१०; १२-४
-वाजी ६-९२; शतौदना गौः १०-९

वैद्यव्यवसायः ।

कृषिः ३-१७; वाणिज्यम् ३-१५

अथर्ववेदे काण्डानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

काण्डं	प्रपाठकः	सूक्तानि	काण्डेसूक्तानि	मन्त्रसंख्या	काण्डे मन्त्रसंख्या	पृष्ठानि
१	१	१६		७४		१-७
	२	१९	३५	७९	१५३	७-१४
२	३	१७		५९		१५-२२
	४	१९	३६	१०८	२०७	२२-३१
३	५	१५		१११		३२-४१
	६	१६	३१	११९	२३०	४२-५२
४	७	२०		१६९		५३-६७
	८	१०		७१		६७-७३
	९	१०	४०	८४	३२४	७३-८०
५	१०	७		७२		८१-८६
	११	८		८२		८७-९३
	१२	१६	३१	२२२	३७६	९३-१०९
६	१३	५१		१५८		११०-१२३
	१४	५१		१५७		१२३-१३७
	१५	४०	१४२	१३९	४५४	१३७-१४८
७	१६	५९		१३६		१४९-१६२
	१७	५९	११८	१५०	२८६	१६२-१७५
८	१८	५		१२२		१७६-१८५
	१९	५	१०	१७१	२९३	१८५-१९५
९	२०	५		१४२		१९६-२०७
	२१	५	१०	१७१	३१३	२०७-२१८
१०	२२	५		१६६		२१९-२३१
	२३	५	१०	१८४	३५०	२३१-२४४
११	२४	५		१७६		२४५-२५९
	२५	४	९	१३७	३१३	२५९-२६८
१२	२६	३ (३०)		१४८		२६९-२८०
	२७	२	५	१५६	३०४	२८०-२९०
१३	२८	४	४	१८८	१८८	२९१-३०४
१४	२९	२	२	१३९	१३९	३०५-३१४
१५	३०	१८	१८	२२०	२२०	३१५-३२६
१६	३१	९	९	१०३	१०३	३२७-३३५
१७	३२	१	१	३०	३०	३३६-३३९
१८	३३	२		१२१		३४०-३४८
	३४	२	४	१६२	२८३	३४८-३६०
१९	३५	७२	७२	४५३	४५३	३६१-३९२
२०	३६	१४३	१४३	९५८	९५८	३९३-४५६
सर्वयोगः २०	३६	७३०	७३०	५९७७	५९७७	परिशिष्टस्य ४५७-५२०





अथर्ववेद-संहिता ।

प्रथमं काण्डम् ।

(१) मेघाजननम् ।

१-४ अथर्वा । वाचस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा विराड्बरोद्धृती ।

[अथ प्रथमः प्रपाठकः॥१॥]

अनुवाकाङ्कः [१] ॐ ये त्रिपुष्पाः परियन्ति विश्वा रूपाणि विभ्रंतः ।

वाचस्पतिर्विला तेषां तन्वो अद्य दंघातु मे ॥ १ ॥

पुनरोहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।

वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ २ ॥

इहैवाभि वि तनूमे आर्त्ता इव ज्यया ।

वाचस्पतिर्नि यच्छतु मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥ ३ ॥

उपहृतो वाचस्पतिरुपास्मान्वाचस्पतिर्ह्वयताम् ।

सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि रोधिषि ॥ ४ ॥ (४)

(२) रोगोपशमनम् ।

१-४ अथर्वा । पर्जन्यः (पृथिवी, इन्द्रः, चन्द्रमाश्च) । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा विराट्नामगायत्री ।

विष्वा शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम् ।

विद्रो प्वस्य मातरं पृथिवीं भूरिर्वर्षसम् ॥ १ ॥

ज्याकि परि णो न्माश्मानं तन्वुं कृधि ।

वीडुर्वरीयोऽरातीरपं द्वेषास्या कृधि ॥ २ ॥

वृक्षं यद्दावः परिपस्वजाना अनुस्फुरं शरमर्चन्त्यृधुम् ।

शरुंस्मद्यावय दिद्युर्मिन्द्र ॥ ३ ॥

यथा द्यां चं पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति तेज्जनम् ।

एवा रोगं चास्त्रावं चान्तस्तिष्ठतु मुञ्ज इव ॥ ४ ॥ (८)

(३) मूत्रमोचनम् ।

१-९ अथर्वा । १ पर्जन्यः, २ मित्रः, ३ वरुणः, ४ चन्द्रः, ५ सूर्यः, (१-९ मूत्रमोचनम्) ।
अनुष्टुप्, १-५ पद्यापङ्क्तिः ।

- विद्वा शरस्य पितरं पर्जन्यं शतवृष्यम् ।
तेना ते तन्वेद् शं करं पृथिव्यां तं निपेचनं ब्रह्मिष्टं अस्तु बालिति ॥ १ ॥
विद्वा शरस्य पितरं मित्रं शतवृष्यम् ।
तेना ते तन्वेद् शं करं पृथिव्यां तं निपेचनं ब्रह्मिष्टं अस्तु बालिति ॥ २ ॥
विद्वा शरस्य पितरं वरुणं शतवृष्यम् ।
तेना ते तन्वेद् शं करं पृथिव्यां तं निपेचनं ब्रह्मिष्टं अस्तु बालिति ॥ ३ ॥
विद्वा शरस्य पितरं चन्द्रं शतवृष्यम् ।
तेना ते तन्वेद् शं करं पृथिव्यां तं निपेचनं ब्रह्मिष्टं अस्तु बालिति ॥ ४ ॥
विद्वा शरस्य पितरं सूर्यं शतवृष्यम् ।
तेना ते तन्वेद् शं करं पृथिव्यां तं निपेचनं ब्रह्मिष्टं अस्तु बालिति ॥ ५ ॥
यदान्त्रेषु गवीन्यार्यद्वस्तावधि संश्रुतम् ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां ब्रह्मिर्बालिति सर्वकम् ॥ ६ ॥
प्र ते भिनञ्चि मेहनं वरुं वेशन्त्या इव ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां ब्रह्मिर्बालिति सर्वकम् ॥ ७ ॥
विपितं ते वस्तिविलं समुद्रस्योदुधेरिव ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां ब्रह्मिर्बालिति सर्वकम् ॥ ८ ॥
यथेषुका परापतदवसृष्टाधि धन्वनः ।
एवा ते मूत्रं मुच्यतां ब्रह्मिर्बालिति सर्वकम् ॥ ९ ॥ (१०)

(४) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपानं पात, सोमः,) आपः । गायत्री, ४ पुरुस्ताद्गृहती ।

- अमृषो यन्त्यर्धभिर्जामयो अघ्वरीयताम् । पृञ्चतीर्मधुना पर्यः ॥ १ ॥
अमृषा उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वघ्वरम् ॥ २ ॥
अपो देवीरुपं ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वी हविः ॥ ३ ॥
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजम् ।
अपामृत प्रशस्तिभिरश्वा भवथ वाजिनो गावो भवथ वाजिनीः ॥ ४ ॥ (२१)

(५) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । (अपानपात्, सोमः,) आपः । गायत्री, ४ वर्धमाना ।

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥ १ ॥

यो वः शिवर्तमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ २ ॥

तस्मा अरे गमाम वो यस्य क्षयाय जिर्वथ । आपो जनयथा च नः ॥ ३ ॥

ईशाना वार्षाणां क्षयन्तीश्वर्षणीनाम् । अपो र्याचामि भेषजम् ॥ ४ ॥ (२५)

(६) अपां भेषजम् ।

१-४ सिन्धुद्वीपः, (अथर्वा कृतिर्वा) । (अपानपात्,) आपः, २ आपः सोमोऽग्निश्च । गायत्री, ४ पथ्यापइक्तिः ।

शं नो देवीरभिष्टयु आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ १ ॥

अप्सु मे सोमो अत्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा । अग्निं च विश्वशंभुवम् ॥ २ ॥

आपः पृणीत भेषजं वरुथं तन्वेद्म मम । ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ ३ ॥

शं न आपो धन्वन्त्याद्भुः शम्भु सन्त्वनूप्याः ।

शं नः खनित्रिमा आपः शम्भु याः कुम्भ आभृताः शिवा नः सन्तु वार्षिकीः ॥ ४ ॥ (२६)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(७) यातुधाननाशनम् ।

१-७ चातनः । अग्निः (जातवेदाः), ३ अग्निन्द्रो । अनुष्टुप्, ५ त्रिष्टुप् ।

[२] ॥ स्तुवानमग्र आ वह यातुधानं किमीदिनम् ।

त्वं हि देव वन्दितो हन्ता दस्योर्धभूविथ ॥ १ ॥

आज्यस्य परमेष्ठिन् जातवेदस्तनूवशिन् ।

अग्ने तौलस्य प्राशान यातुधानान् वि लपय ॥ २ ॥

वि लपन्तु यातुधाना अत्रिणो ये किमीदिनः ।

अथेदमग्ने नो हविरिन्द्रश्च प्रति हर्यतम् ॥ ३ ॥

अग्निः पूर्वं आ रभतां प्रेन्द्रो सुदतु बाहुमान् ।

त्रवीतु सर्वो यातुमानुयमस्मीत्येत्यं ॥ ४ ॥

पश्याम ते वीर्यं जातवेदुः प्र णो ब्रूहि यातुधानान्नृचक्षः ।

त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्तात् आ यन्तु प्रब्रुवाणा उपेदम् ॥५॥ (३७)

आ रभस्व जातवेदोऽस्माकार्थीय जज्ञिषे ।

दूतो नो अग्ने भूत्वा यातुधानान् वि लापय ॥ ६ ॥

त्वमग्ने यातुधानानुर्पवद्वा इहा वह ।

अथैषामिन्द्रो वज्रेणार्पि शीर्षाणि वृश्चतु ॥ ७ ॥ (३६)

(८) यातुधाननाशनम् ।

१-४ घातनः । १-२ घृहस्पतिः, अग्नीषोमौ च; ३-४ अग्निः (जातवेदाः) । १-३ अनुष्टुप्,
४ घाहंतगभर्त्रिष्टुप् ।

इदं हविर्यातुधानान् नदी फेर्नमिवा वहत् ।

य इदं स्त्री पुमानकरिह स स्तुचतां जनः ॥ १ ॥

अयं स्तुवान् आग्नेमदिमं स्म प्रति ह्येत ।

वृहस्पते वशे लब्ध्वाग्नीषोमा वि विध्यतम् ॥ २ ॥

यातुधानस्य सोमप जहि प्रजां नर्यस्व च ।

नि स्तुवानस्य पातय परमक्षुत्तावरम् ॥ ३ ॥

यत्रैषामग्ने जनिमानि वेत्थ गुहां सुतामत्त्रिणां जातवेदः ।

तांस्त्वं ब्रह्मणा वाघघ्नानो जह्येपां शततर्हमग्ने ॥ ४ ॥ (४०)

(९) विजयाय प्रार्थना ।

१-४ अधर्वा । १ वसवः, इन्द्रः, पूषा, वरुणः, मित्रः, अग्निः, आदित्याः, विश्वे देवाः,
२ देवाः, सूर्यः, अग्निः, हिरण्यं, ३-४ अग्निः (जातवेदाः) । षिष्टुप् ।

अस्मिन्वसु वसवो धारयन्त्विन्द्रः पूषा वरुणो मित्रो अग्निः ।

इममादित्या उत विश्वे च देवा उत्तरस्मिन् ज्योतिषि धारयन्तु ॥ १ ॥

अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरस्तु सूर्यो अभिरुत वा हिरण्यम् ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तृत्तमं नाकमर्षि रोहयेमम् ॥ २ ॥

येनेन्द्राय स्मभरः पर्यास्पुत्तमेत् ब्रह्मणा जातवेदः ।

तेन त्वमग्ने इह वर्धयेमं संजातानां श्रेष्ठ्य आ धेहेनम् ॥ ३ ॥

एषां यज्ञमुत वचो ददेऽहं रायस्पोर्पमुत चित्तान्यग्ने ।

सपत्ना अस्मदधरे भवन्तृत्तमं नाकमर्षि रोहयेमम् ॥ ४ ॥ (४४)



(१०) पाश-विमोचनम् ।

१-४ अथर्वा । १ असुराः, २-४ धरणः । त्रिष्टुप्, ३ ककुम्मती अनुष्टुप्, ४ अनुष्टुप्

अयं देवानामसुरो वि राजति वशा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः ।
 ततस्परि ब्रह्मणा शार्शदान उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि ॥ १ ॥
 नमस्ते राजन्वरुणास्तु मन्यवे विश्वं ह्यग्नि निचिकेपि द्रुग्धम् ।
 सहस्रमन्यान्प्र सुवामि साकं शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥ २ ॥
 यदुवकथानृतं जिह्वया वृजिनं बहु ।
 राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादहम् ॥ ३ ॥
 मुञ्चामि त्वा वैश्वानरार्दणवानर्महतस्परि ।
 सजातानुग्रहा वद ब्रह्म चार्प चिकीहि नः ॥ ४ ॥ (४८)

(११) नारी-सुखप्रसूतिः ।

१-६ अथर्वा । पूषा, अर्यमा, वेधाः, दिशः, देवाः । पङ्क्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ अनुष्टुप्, ४ ककुम्मत्यनुष्टुप्, ५-६ पथ्यापङ्क्तिः ।

चपद् ते पूषन्नस्मिन्सूतावर्यमा होता कृणोतु वेधाः ।
 सिस्रतां नार्युतप्रजाता वि पर्वाणि जिहतां सृत्वा उ ॥ १ ॥
 चतस्रो दिवः प्रदिसुश्चतस्रो भूम्या उत ।
 देवा गर्भं समैरयन् तं व्यूर्णुवन्तु सूतवे ॥ २ ॥
 सूषा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि ।
 अथया सूषणे त्वमव त्वं विष्कले सृज ॥ ३ ॥
 नेवं मांसे न पीवसि नेवं मज्जस्वाहृतम् ।
 अद्वैतु पृक्षि शेबलं शुने जरायुत्तयेऽव जरायुं पद्यताम् ॥ ४ ॥
 वि तं भिनशि मेहनं वि योनि वि गवीनिके ।
 वि मातरं च पुत्रं च वि कुमारं जरायुणावं जरायुं पद्यताम् ॥ ५ ॥
 यथा वातो यथा मनो यथा पतन्ति पक्षिर्णः ।
 एवा त्वं दशमास्य साकं जरायुणा पतावं जरायुं पद्यताम् ॥ ६ ॥ (५४)

॥ इति द्वितीयोऽनुपाख ॥ २ ॥

(१२) यक्षमनाशनम् ।

१-४ भृग्वह्निराः । यक्षमनाशनम् । जगती (त्रिष्टुप् ?), ४ अनुष्टुप् ।

[३]

जरायुजः प्रथम उ॒सियो वृषा वा॒तभ्रजा स्तन॑र्यन्नेति वृ॒ष्ट्या ।
 स नो मृ॒डाति त॒न्वृ ऋजु॑गो रु॒जन् य एक॑मोर्जस्त्रेधा विच॒क्रमे ॥ १ ॥
 अङ्गै॒रङ्गे शोचि॑षा शि॒श्रियाणं॑ नम॒स्यन्त॑स्त्वा ह॒विषा वि॑धेम ।
 अ॒ङ्कान्त॑सम॒ङ्कान् ह॒विषा वि॑धेम यो अग्र॑भी॒त्पर्वी॑स्या अ॒भीता ॥ २ ॥
 मुञ्च॑ शी॒र्षेक्त्या उ॒त का॒स ए॒नं पर॑ष्परुरा॒विवेश॑ यो अ॒स्य ।
 यो अ॒भ्रजा वा॑तुजा यश्च शु॒ष्मो वन॑स्पती॒न्तस॑च॒तां पर्व॑तांश्च ॥ ३ ॥
 शं मे॒ पर॑स्मै गा॒त्राय॑ शम॒स्त्वव॑राय मे ।
 शं मे॒ च॒तु॒भ्यो अङ्गै॑भ्यः शर्म॑स्तु त॒न्वेई म॑र्म ॥ ४ ॥ (५८)

(१३) विद्युत् ।

१-४ भृग्वह्निराः । विद्युत् । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पादिरात् जगती, ४ त्रिष्टुप्परा चृष्टतीर्गर्भा पदक्तिः ।

नम॑स्ते अस्तु वि॒द्युते नम॑स्ते स्तन॒यित॑वै ।
 नम॑स्ते अ॒स्त्वश॑र्मने॒ येना दू॒डाशे॑ अ॒स्यमि ॥ १ ॥
 नम॑स्ते प्रव॒तो न॒पाद्य॑तस्तर्पः स॒मूह॑सि ।
 मृ॒डया॑ नस्त॒न्भ्यो म॑र्यस्तोके॒भ्यस्कृधि ॥ २ ॥
 प्रव॑तो न॒पाद्य॑मे॒ एवास्तु॑ तु॒भ्यं नम॑स्ते हे॒तये॑ त॒पुपे च॑ कृष्मः ।
 वि॒द्य त्ते धाम॑ पर॒मं गुहा॑ यत्स॒मुद्रे॑ अ॒न्तनि॑र्हि॒तासि॑ नाभिः ॥ ३ ॥
 यां त्वा दे॒वा अ॑सृ॒जन्त॑ विश्व॒ इषु॑ कृष्णा॒ना अ॑सनाय धृ॒ष्णुम् ।
 सा नो मृ॒ड वि॑दथे॒ गृणा॑ना तस्ये॒ त्ते नमो॑ अस्तु दे॒वि ॥ ४ ॥ (६२)

(१४) कुलपा कन्या ।

१-४ भृग्वह्निराः । (घरुणो), यमो (घा) । अनुष्टुप्, १ कपुष्मती अनुष्टुप्, ३ चतुष्पादिरात् ।

भग॑मस्या॒ वर्च॑ आ॒दि॒ष्पार्धि॑ वृ॒क्षादि॑च॒ स्रज॑म् ।
 म॒हायु॑भ इ॒व पर्व॑तो॒ ज्योक् पित॑र्यास्ताम् ॥ १ ॥
 ए॒षा ते॑ राज॒न्क॒न्या वृ॒ध्नीं धृ॑यता॒ यम ।
 सा मा॒तुर्भ॑ष्यता॒ गृहेऽथो॑ भा॒तुरथो॑ पितुः ॥ २ ॥ (६४)

एषा तं कुलपा रज्जन्तामु ते परि ददासि ।
 ज्योक् पितृर्वासाता आ शीर्ष्वाः सुमोर्ष्यात् ॥ ३ ॥
 असीतस्य ते ब्रह्मणा कश्यपस्य गर्यस्य च ।
 अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नहामि ते भगम् ॥ ४ ॥ (६६)

(१५) पुष्टिकर्म ।

१-४ अधर्वा । सिन्धवः, (घाताः, पतात्रिणः) । अनुष्टुप्, २ भुरिकपृथ्या पङ्क्तिः ।

सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वाताः सं पतत्रिणः ।
 इमं यज्ञं प्रदिवो मे जुपन्तां संस्त्राच्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥
 इहैव हवमा यात म इह संस्त्रावणा उतेमं वर्धयता गिरः ।
 इहैतु सर्वो यः पशुरस्मिन् तिष्ठतु या रयिः ॥ २ ॥
 ये नदीनां संस्त्रवन्त्युत्सासः सदमर्षिताः ।
 तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ॥ ३ ॥
 ये सर्पिषः संस्त्रवन्ति क्षीरस्य चोदुकस्य च ।
 तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्रावयामसि ॥ ४ ॥ (७०)

(१६) शत्रुवाधनम् ।

१-४ चातनः । १ अग्निः, २ इन्द्रः, घरुणः, (३-४ दधत्वं सीसम्) । अनुष्टुप्, ४ ककुम्मती अनुष्टुप् ।

येमावास्यांङ्गे रात्रिमुदस्थुर्ब्राजमत्त्रिणः ।
 अग्निस्तुरीयो यातुहा सो अस्मभ्यमधि ब्रवत् ॥ १ ॥
 सीसायाध्याह्न वरुणः सीसायाग्निरुपावति ।
 सीसं म इन्द्रः प्रायच्छत्तदुङ्ग यातुचातनम् ॥ २ ॥
 इदं विष्कन्धं सहत इदं वाधते अत्त्रिणः ।
 अनेन विश्वा ससहे या ज्ञातानि पिशाच्याः ॥ ३ ॥
 यदि नो गां हंसि यद्यश्चं यदि पूरुषम् ।
 तं त्वा सीसेन विध्यामो यथा नोऽसो अवीरहा ॥ ४ ॥ (७४)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ [इति प्रथमः प्रपाठकः॥१॥]

(१७) रधिरध्नावनिवृत्तये धमनीयन्धनम् ।

[अथ द्वितीयः प्रपाठकः॥२॥] १-४ मल्ला । योपितः धमन्यश्च । अनुष्टुप्, १ सुरिगनुष्टुप्, ४ विपदार्थी गायत्री ।

[४] अमूर्ष्या यन्ति योपितो हिरा लोहितवाससः ।
 अत्रार्तर इव जामयस्तिष्ठन्तु हतवर्चसः ॥ १ ॥ (७५)

तिष्ठोवरे तिष्ठ पर उत त्वं तिष्ठ मध्यमे ।
 कनिष्ठिका च तिष्ठति तिष्ठादिद्धमनिर्मही ॥ २ ॥
 शतस्य धमनीनां सहस्रस्य हिराणाम् ।
 अस्थुरिन्मध्यमा इमाः साकमन्ता अरंसत ॥ ३ ॥
 परि वः सिकतावती धनूर्ध्वहृत्यक्रिमीत् । तिष्ठतेलयता सु कम् ॥४॥ (७८)

(१८) अलक्ष्मिनाशनम् ।

१-४ द्रविणोदाः । विनायकः (२ सविता, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, देवाः ३ सविता) ।
 १ विराडुपरिष्ठाद्ग्रहती, २ निवृज्जगती, ३ विराडास्तारपदाकिस्त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

निलक्ष्म्यं ललाम्यं निरराति सुवामसि ।
 अथ या भद्रा तानि नः भ्रजाया अरातिं नयामसि ॥ १ ॥
 निरराणि सविता साविपक् पदोर्निर्हस्तयोर्धरुणो मित्रो अर्यमा ।
 निरसभ्यमनुमती रराणा प्रेमां देवा असाविपुः सौमगाय ॥ २ ॥
 यत्त आत्मानि तन्वां घोरमस्ति यद्वा केशेषु प्रतिचक्षणे वा ।
 सर्वं तद्वाचापं हन्मो वयं देवस्त्वां सविता संदयतु ॥ ३ ॥
 रिश्यपदीं वृषदतीं गोपेधां विधमामुत ।
 विलीढ्यं ललाम्यं ता असन्नाशयामसि ॥ ४ ॥ (८२)

(१९) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ ब्रह्मा । ईश्वरः, (१ इन्द्रः, २ मनुष्येपयः, ३ रुद्रः, ४ देवाः) । अनुष्टुप्,
 २ पुरस्ताद्ग्रहती, ३ पर्यापङ्क्तिः ।

मा नो विदन् विव्याधिनो मो अभिव्याधिनो विदन् ।
 आराच्छरव्या अस्मद्विपूचीरिन्द्र पातय ॥ १ ॥
 विष्वञ्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता ये चास्याः ।
 देवीर्मनुष्येपयो ममामिश्रान् वि विध्यत ॥ २ ॥
 यो नः स्वो यो अरणः सजात उत निष्यो यो अस्माँ अभिदासति ।
 रुद्रः शरव्ययितान् ममामिश्रान् वि विध्यतु ॥ ३ ॥
 यः सपन्नो योऽसपन्नो यश्च द्विपन् छपाति नः ।
 देवास्तं सर्वं ध्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ॥ ४ ॥ (८६)

(२०) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अथर्वा । १ सोमः, मरुतः; २ मित्रावरुणौ, ३ वरुणः, ४ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ त्रिष्टुप् ।

अदारसृद् भवतु देव सोमास्मिन्यज्ञे मरुतो मृडता नः ।

मा नो विददभिभा मो अशस्तिर्मा नो विदद् वृजिना द्वेष्या या ॥१॥

यो अध सेन्यो वधोऽध्यायुनामुदीरति ।

युधं तं मित्रावरुणावस्मर्धावयतं परिं ॥ २ ॥

इत्तश्च यदमुर्तश्च यद्दुर्ध्वं वरुण यावय ।

वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ३ ॥

शास इत्था महौ अस्मिन्नसाहो अस्तृतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥ ४ ॥ (२०)

(२१) शत्रुनिवारणम् ।

१-४ अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमधो वशी ।

वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयंकरः ॥ १ ॥

वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्युतः ।

अधमं गमया तपो यो अस्माँ अभिदासति ॥ २ ॥

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनु रूज ।

वि मन्धुर्मिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥

अपेन्द्र द्विपतो मनोऽपु जिज्यासतो वधम् ।

वि महच्छर्मं यच्छ वरीयो यावया वधम् ॥ ४ ॥ (२४)

॥ इति चतुर्थोऽनुपाकः ॥४॥

(२२) हृद्रोग-कामिलानाशनम् ।

१-४ ब्रह्मा । सूर्यो, हरिमा हृद्रोगश्च । अनुष्टुप् ।

[५]

अनु सूर्यमुदयतां हृद्योतो हरिमा च ते ।

गो रोहितस्य वर्णेन तेन त्वा परिं दध्मसि ॥ १ ॥

परिं त्वा रोहितैर्वर्णैर्दीर्घायुत्वार्यं दध्मसि ।

यथायमरूपा असदधो अहरितो भुवत् ॥ २ ॥

या रोहिणीदेवत्या इवाधो या उत रोहिणीः ।

रूपंरूपं वयोवयस्ताभिष्ठा परिं दध्मसि ॥ ३ ॥ (२७)

शुकेषु ते हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।

अथो हारिद्रिषेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि

॥ ४ ॥

(९८)

(२३) श्वेतकुष्ठनाशनम् ।

१-४ अथर्वा । घनस्पतिः (आसिकिः) । अनुष्टुप् ।

नक्तंजातास्योपधे रामे कृष्णे असिंकिन् च ।

इदं रंजनि रजय किलासं पलितं च यत्

॥ १ ॥

किलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषत् ।

आ त्वा स्वो विशतां वर्णः परां शुक्लानि पातय

॥ २ ॥

असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव ।

असिक्वन्वस्योपधे निरितो नाशया पृषत्

॥ ३ ॥

अस्थिजस्यं किलासस्य तनूजस्यं च यत्त्वचि ।

दूष्यां कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्मं श्वेतमनीनशम्

॥ ४ ॥

(१०२)

(२४) श्वेतकुष्ठनाशनम् ।

१-४ ब्रह्मा । आसुरी घनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ निवृत्पथ्यापदक्तिः ।

सूपूर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिध ।

तदासुरी युधा जिता रूपं चक्रे वनस्पतीन्

॥ १ ॥

आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासमेपजमिदं किलासनार्शनम् ।

अनीनशत्किलासं सरूपामकरच्चचम्

॥ २ ॥

सरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता ।

सरूपकृत्तमोपधे सा सरूपमिदं कृधि

॥ ३ ॥

श्यामा सरूपंकरणी पृथिव्या अध्युद्धृता ।

इदम् पु स्रा सार्धय पुनां रूपार्णि कल्पय

॥ ४ ॥

(१०६)

(२५) ज्वर नाशनम् ।

१-४ भृग्वहिराः । यक्षप्रनाशनाऽग्निः । त्रिष्टुप्, २-३ विराहर्भा, ४ पुरोऽनुष्टुप् ।

यद्विप्रापो अदहत्प्रविश्य यत्राकृण्वन् धर्मपृतो नर्मासि ।

तत्र त आहुः परमं जनित्रं स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् ॥ १ ॥

यद्यचिर्विदि वासिं शोचिः शंकल्पेपि यदि वा ते जनित्रम् ।

हृदुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् ॥ २ ॥

(१०८)

यदि शोको यदि वाभिःशोको यदि वा राज्ञो वरुणस्यासि पुत्रः ।

हृदुर्नामासि हरितस्य देव स नः संविद्वान् परि वृद्धिः त्वमन् ॥ ३ ॥

नमः शीतार्य त्वमने नमो ह्यार्य शोचिपे कृणोमि ।

यो अन्येद्युर्भयद्युरभ्येति तृतीयकाय नमो अस्तु त्वमने ॥ ४ ॥ (११०)

(२६) शर्मप्राप्तिः ।

१-४ प्रह्ला । १ देवाः, २ इन्द्रः, भगः, सविता, ३-४ मरतः । गायत्री, २ त्रिपदा एकावसाना
साक्षी त्रिष्टुप्, ४ एकावसाना पादनिवृत् ।

आरेइसावस्मदस्तु हेतिदेवासो अस्तु । आरे अश्मा यमस्यथ ॥ १ ॥

सखासावस्मभ्यमस्तु रातिः सरेन्द्रो भगः सविता चित्रराधाः ॥ २ ॥

युयं नः प्रवतो नपान्मरुतः स्र्यैत्वचसः । शर्म यच्छाथ सप्रथाः ॥ ३ ॥

सुपूदत मृडत मृडया नस्तनूम्यो मयस्तोकेम्पस्कृधि ॥ ४ ॥ (११४)

(२७) स्वस्त्ययनम् ।

१-४ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । (चन्द्रमाः) इन्द्राणी (च) । अनुष्टुप्, १ पथ्यापङ्क्तिः !

अमूः पारे पृदाक्स्त्रिपत्ता निर्जरायवः ।

तासां जरायुभिर्वयमक्षयाइवर्षि व्ययामस्यघायोः परियन्धिनः ॥ १ ॥

विपूच्येत कृन्तती पिनाकमिव चित्रती ।

विष्ण्वपुनर्भवा मनोऽसंमृद्धा अघायवः ॥ २ ॥

न बहवः समशकुन्नार्भका अभि दाधुषुः ।

वेणोरद्वा इवामितोऽसंमृद्धा अघायवः ॥ ३ ॥

प्रेतं पादौ प्र स्फुरतं बर्हतं पृणतो गृहान् ।

इन्द्राण्येति प्रथमाज्ञीतामृपिता पुरः ॥ ४ ॥ (११८)

(२८) रक्षोघ्नम् ।

१-४ चातनः । १-२ अग्निः, ३-४ यातुधानीः । अनुष्टुप्, ३ विराट्पथ्यावृहती, ४ पथ्यापङ्क्तिः ।

उप प्रागाह्वो अग्नी रक्षोहामीवचातनः ।

दहन्नपं द्रयाविनो यातुधानान्किमीदिनः ॥ १ ॥

प्रति दह यातुधानान्प्रति देव किमीदिनः ।

प्रतीचीः कृष्णवर्तने सं दह यातुधान्यः ॥ २ ॥ (१२०)

या शशाप शपनेन याघं मूरमादधे ।

या रसस्य हरणाय जातमरिभे लोकमत्तु सा ॥ ३ ॥

पुत्रमत्तु यातुधानीः स्वसारमुत नप्यमि ।

अघो मिथो विकेदयोः वि घतां यातुधान्योः वि वृद्धन्तामराग्यः ॥ ४ ॥ (१२२)

॥ इति पञ्चमोऽनुयाकः ॥ ५ ॥

(२९) राष्ट्रभिबर्धनम्, सपत्नक्षयणं च ।

१-६ वसिष्ठः । ब्रह्मणस्पतिः, अभीवर्तमणिः । अनुष्टुप् ।

[६] अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावृधे ।

तेनास्मान् ब्रह्मणस्पतेऽभि राष्ट्राय वर्धय ॥ १ ॥

अभिवृत्त्यं सपत्नानभि या नो अरांतयः ।

अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो नो दुरस्वति ॥ २ ॥

अभि त्वा देवः संविताभि सोमो अवीवृधत् ।

अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथासंसि ॥ ३ ॥

अभीवर्तो अभिभवः सपत्नक्षयणो मणिः ।

राष्ट्राय मह्यं वध्यतां सपत्नेभ्यः पराभुर्वे ॥ ४ ॥

उदुसौ ह्ययो अगादुद्विदं मामकं वचः ।

यथाहं शत्रुहोऽसान्यसपत्नः सपत्नहा ॥ ५ ॥

सपत्नक्षयणो वृषाभिराद्यो विपासहिः ।

यथाहमेपां वीराणां विराजानि जनस्य च ॥ ६ ॥ (१२८)

(३०) दीर्घायुःमातिः ।

१-अ अघर्वा (आयुष्कामः) । विभ्ये देवाः (१ यसवः, आदित्याः, १-४ त्रेयाः) ।

त्रिष्टुप्, ३ शाकरगर्भा विराजजगती ।

निश्चं देवा वसवो रक्षतेममुतादित्या जाश्रुत युयमस्मिन् ।

मेमं सनाभिरुत वान्यनाभिमेमं प्रापत् पौरुषयो वधो यः ॥ १ ॥

ये वां देवाः पितरो ये च पुत्राः सचेतसो मे शृणुतेदमुक्तम् ।

सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं स्वस्त्येनि जरसं ब्रह्मथ ॥ २ ॥

ये देवा द्विवि ष्ट ये पृथिव्यां ये अन्तरिक्ष ओपधीषु पशुप्यप्सर्वन्तः ।

ते कृणुत जरसामाघुर्स्मं शतमन्यान्परि वृणक्तु मृत्यून् ॥ ३ ॥ (१३१)

येषां प्रयाजा उत वानुयाजा हृतभागा अहुतादश्च देवाः ।

येषां वः पश्चं प्रदिशो विभक्तस्तास्तान्वो अस्मै संव्रसदः कृणोमि ॥ ४ ॥ (१३२)

(३१) पाशमोचनम् ।

१-४ ब्रह्मा । आशापालाः, (वास्तोष्पतिः) । अनुष्टुप्, ३ विराट् त्रिष्टुप्, ४ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

आशानामाशापालेभ्यश्चतुभ्यो अमृतैभ्यः ।

इदं भूतस्यार्धक्षेम्यो विधेम हविषा वयम् ॥ १ ॥

य आशानामाशापालाश्चत्वार स्थन देवाः ।

ते नो निर्ऋत्याः पार्श्वेभ्यो मुञ्चतांहसोअंहसः ॥ २ ॥

अस्नामस्त्वा हविषा यजाम्यश्लोणस्त्वा घृतेन जुहोमि ।

य आशानामाशापालस्तुरीयो देवः स नः सुभूतमेह वक्षत् ॥ ३ ॥

स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु स्वस्ति गोभ्यो जगते पुरुषेभ्यः ।

विश्वं सुभूतं सुविदत्रं नो अस्तु ज्योगेव दशेस सूर्यम् ॥ ४ ॥ (१३६)

(३२) महद्ब्रह्म ।

१-४ ब्रह्मा । धावापृथिवी । अनुष्टुप्, २ ककुम्मती अनुष्टुप् ।

इदं जनासो विदथ महद्ब्रह्मं वदिष्यति ।

न तत्पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरुधः ॥ १ ॥

अन्तरिक्ष आसां स्थाम् श्रान्तसदामिव ।

आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद्वेषो न वा ॥ २ ॥

यद्रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।

आर्द्रं तदुद्य सर्वदा समुद्रस्यैव स्रोत्याः ॥ ३ ॥

विश्वमन्यामभीवारं तदन्यस्यामर्धिश्रितम् ।

दिवे च विश्वेदसे पृथिव्यै चाकरं नर्मः ॥ ४ ॥ (१४०)

(३३) आपः ।

१-४ शन्तातिः । (चन्द्रमाः) आपः (च) । त्रिष्टुप् ।

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः सविता यास्वभिः ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ १ ॥

यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानूते अवपश्यन् जनानाम् ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ २ ॥ (१४२)

यासां देवा द्विवि कुण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति ।

या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ३ ॥

शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोर्यं स्पृशत त्वर्चं मे ।

घृतश्रुतः शुच्यो याः पांवकास्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ॥ ४ ॥ (१४४)

(३४) मधुविद्या ।

१-५ अथर्वा । मधुवनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

इयं वीरुन्मधुजाता मधुना त्वा खनामसि ।

मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि ॥ १ ॥

जिह्वाया अग्रे मधु मे जिह्वामूले मधूर्लकम् ।

ममेदह कृतावसो ममं चित्तमुपायसि ॥ २ ॥

मधुमन्मे निक्रमणं मधुमन्मे परार्यणम्

वाचा वंदामि मधुमद् भूयासं मधुसंदशः ॥ ३ ॥

मधोरस्मि मधुतरो मधुघान्मधुमत्तरः ।

मामित्किल त्वं वनाः शाखां मधुमतीमिव ॥ ४ ॥

परि त्वा परितन्वनेक्षणागामविद्विषे ।

यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापंगा अर्सः ॥ ५ ॥ (१४५)

(३५) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा (आयुष्कामः) । हिरण्यम्, इन्द्राग्नी, विश्वे देवाः । जगती, ४ अनुष्टुप्भाभा चतुष्पदा त्रिष्टुप् ।

यदार्षभन्दाक्षायुणा हिरण्यं श्रानानीकाय सुमनुस्वभोनाः ।

तत्तं चक्ष्माभ्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुस्त्वायं शतशारदाय ॥ १ ॥

नैनं रक्षीसि न पिशाचाः संहन्ते देवानामोर्जः प्रथमजं शेक्षेत् ।

यो विभर्ति दाक्षायुर्णं हिरण्यं स जीवेषु कृणुते दीर्घमार्युः ॥ २ ॥

अपां तेजो ज्योतिरोजो बलं च वनस्पतीनामुत वीर्याग्नि ।

इन्द्रं इवेन्द्रियाप्यधि धारयामो अस्मिन्तदर्शमाणो विभरद्विरण्यम् ॥ ३ ॥

समानां मासामुत्तुभिर्घ्ना वयं संवत्सरस्य पर्यसा पिपयिं ।

इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेऽस्तु मन्यन्तामर्हणीयमानाः ॥ ४ ॥ (१५३)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

॥ इति प्रथमं काण्डं समाप्तम् ॥ ॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥२॥

[प्रथमकाण्डस्य मन्त्र-संख्या १५३]

द्वितीयं काण्डम् ।

(१) परमं धाम ।

[अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥ ३ ॥] १-५ वेनः । ब्रह्म, आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

- [१] वेनस्तर्पश्यत्परमं गुहा यद्यत्र विश्वं भवत्येकं रूपम् ।
 इदं पृथिरदुहृज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्युन्नृपत् त्राः ॥ १ ॥
 प्र तद्वोचेदमृतस्य विद्वान् गन्धर्वो धामं परमं गुहा यत् ।
 त्रीणि यदानि निहिता गुहास्य यस्तानि वेद स पितृष्विप्तासत् ॥ २ ॥
 स नः पिता जनिता स उत बन्धुर्धामानि वेद शुर्वनानि विश्वा ।
 यो देवानां नामध एकं एव तं संप्रक्षं शुर्वना यन्ति सर्वा ॥ ३ ॥
 परि द्यावापृथिवी सद्य आयमुपातिष्ठे प्रथमजामृतस्य ।
 वाचमिव वृक्षतरि भुवनेष्ठा धास्युरेप नन्वेडुपो अभिः ॥ ४ ॥
 परि विश्वा भुवनान्यायमृतस्य तन्तुं विततं दृशे कम् ।
 यत्र देवा अमृतमानशानाः संमाने योनावध्वैरयन्त ॥ ५ ॥ (५)

(२) भुवनपतिसूक्तम् ।

१-५ मातृनामा । गन्धर्वोत्तरसः । त्रिष्टुप्, १ विराड्जगती, ४ त्रिपाद्विराट्नामा
 गायत्री, ५ अुरिगनुष्टुप् ।

- दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेकं एव नमस्यो विश्वीर्जाः ।
 तं त्वा योमि ब्रह्मणा दिव्य देव नमस्ते अस्तु दिवि तं सधर्षम् ॥ १ ॥
 दिवि स्पृष्टो यजतः सूर्यत्वगवयाता हरसो दैव्यस्य ।
 मृडाद्रन्धर्वो भुवनस्य यस्पतिरेकं एव नमस्योः सुरोवाः ॥ २ ॥
 अनवद्याभिः समु जग्म आभिरप्सरास्वपि गन्धर्व आसीत् ।
 समुद्र आसां सदर्शनं म आहुर्यतः सद्य आ च परां च यन्ति ॥ ३ ॥
 अग्निं दिद्युन्नक्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्वं सचञ्चे ।
 ताभ्यो वो देवीर्नम इत्कृणोमि ॥ ४ ॥
 याः कलन्दास्तमिपीचयोऽक्षकामा मनोमूहः ।
 ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्योऽप्सराभ्योऽकरं नमः ॥ ५ ॥ (१०)

(३) आस्रावस्य भेषजम् ।

१-६ अङ्गिराः । भेषज्यं, आयुः, धन्वन्तरिः । अनुष्टुप्, ६ त्रिपदा स्वरानुपरिष्ठान्महापृहती ।

अदो यद्वधावत्यवत्कमधि पर्षतात् ।	
तत्ते कृणोमि भेषजं सुभेषजं यथासंसि	॥ १ ॥
आदुङ्गा कुविदुङ्गा शतं या भेषजानि ते ।	
तेषामसि त्वमुत्तमर्मनास्त्रावमरोगणम्	॥ २ ॥
नीचैः खनन्त्यसुरा अरुस्त्राणमिदं महत् ।	
तदास्त्रावस्य भेषजं तद्दु रोगमनीनशत्	॥ ३ ॥
उपजीका उद्भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् ।	
तदास्त्रावस्य भेषजं तद्दु रोगमशीशमत्	॥ ४ ॥
अरुस्त्राणमिदं महत्पृथिव्या अष्युद्धृतम् ।	
तदास्त्रावस्य भेषजं तद्दु रोगमनीनशत्	॥ ५ ॥
शं नो भवन्त्वप ओषधयः शिवाः ।	
इन्द्रस्य वज्रो अपं हन्तु रक्षसं आराद्विसृष्टा इर्षवः पतन्तु रक्षसाम् ॥६॥	(१६)

(४) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-६ अथवा । (चन्द्रमाः) जङ्गिडः । अनुष्टुप्, १ विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः ।

द्वीर्घायुत्वायं बृहते रणायारिभ्यन्तो दक्षमाणाः सदैव ।	
मणिं विष्कन्धर्षणं जङ्गिडं विभ्रमो व्यम्	॥ १ ॥
जङ्गिडो जम्भाद्विशराद्विष्कन्धादभिद्योचंनान् ।	
मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः	॥ २ ॥
अयं विष्कन्धं सहतेऽयं बाधते अत्रिणः ।	
अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पात्वंहसः	॥ ३ ॥
द्वेवैर्दुचेन मणिना जङ्गिडेन मयोभुवा ।	
विष्कन्धं सर्वा रक्षोसि व्यायामे संहामहे	॥ ४ ॥
शुणर्थं मा जङ्गिडश्च विष्कन्धादुभि रक्षताम् ।	
अरण्यादुन्य आमृतः कृप्या अन्यो रसेभ्यः	॥ ५ ॥
कृत्यादूर्पर्यं मणिरथो अरातिर्दृषिः ।	
अथो सहस्वान् जङ्गिडः प्र ण आयुषि तारिपन्	॥ ६ ॥ (२२)

(५) इन्द्रस्य वीर्याणि ।

१-७ भृगुराथर्वणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ उपरिष्ठाद्विचूद्बृहती, २ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती,
३ विरादपथ्या बृहती, ४ जगती पुरोविराद ।

इन्द्रं जुपस्व प्र बृहा याहि शूर हरिभ्याम् ।

पिवा सुतस्य मतेरिह मधोश्चकानथारुर्मदाय ॥ १ ॥

इन्द्रं जठरं नव्यो न पुणस्व मधोर्दिवो न ।

अस्य सुतस्य स्वर्णोप त्वा मदाः सुवाचो अगुः ॥ २ ॥

इन्द्रस्तुरापाग्नित्रो वृत्रं यो जघान यतीर्न ।

विभेदं वलं भृगुर्न संसहे शत्रून्मदे सोमस्य ॥ ३ ॥

आ त्वा विशन्तु सुतासं इन्द्र पुणस्वं कुक्षी विद्धि शंक्र धियेह्य नः ।

श्रुधी हवं गिरौ मे जुपस्वेन्द्रं स्वयुग्भिर्मत्सोह महे रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रस्य नु प्रा वीचं वीर्याणि यानि चकार प्रथमानि वृज्जी ।

अहन्नहिमन्वपस्तर्दं प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ ५ ॥

अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्गं ततक्ष ।

चाथा इव धेनवः स्यन्दमाना अज्रः समुद्रमव जग्मुरापः ॥ ६ ॥

वृषायमाणो अवृणीत सोमं त्रिकटुकेष्वपिबत्सुतस्ये ।

आ सायकं मधवादत्त वज्रमहंनेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ७ ॥ (२९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(६) सपत्नहाऽग्निः ।

१-५ शौनकः (सम्पत्कामः) । अग्निः । विष्टुप्, ४ चतुष्पदावीं पदक्तिः, ५ विराट् प्रस्तारपदक्तिः ।

[२] समास्त्वाप्र क्रतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋपयो यानि सत्या ।

सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशथर्तसः ॥ १ ॥

सं चेष्यस्वस्ये प्र चं नर्धयेष्यच्छ्वं स्तिष्ठ मद्भते सौभगाय ।

मा तं रिपचुपसचारी अग्ने ब्रह्माणस्ते यक्षसः सन्तु मान्ये ॥ २ ॥

त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने संवरणे भवा नः ।

सपत्नहाग्ने अभिमातिजिद्धं स्वै गये जागृह्यप्रयुच्छन् ॥ ३ ॥

क्षत्रेणाग्निं स्वेन सं रभस्व मित्रेणाग्निं मित्रधा यंतस्व ।

सजातानां मध्यमेष्ठा राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह ॥ ४ ॥

अति निहो अति सृधोऽत्यर्चितीरति द्विपः ।

विश्वा ह्यग्निं दुरिता तं त्वमयास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥ ५ ॥ (३४)

(७) शापमोचनम् ।

१-५ अधर्षा । भैषज्यं, आयुः, वनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ भुरिक्, ४ विराडुपरिष्टाद्बृहती ।

अघद्विष्टा देवजाता वीरुच्छपथयोपनी ।

आपो मर्लमिव प्राणैक्षीत्सर्वान्मच्छपथाँ अघि ॥ १ ॥

यथं सापन्नः शपथो ज्ञान्याः शपथश्च यः ।

ब्रह्मा यन्मन्युतः शपात्सर्वं तन्नो अधस्पदम् ॥ २ ॥

दिवो मूलमर्वततं पृथिव्या अध्युत्ततम् ।

तेन सहस्रकाण्डेन परिं णः पाहि विश्वतः ॥ ३ ॥

परि मां परिं मे प्रजां परिं णः पाहि यद्वनम् ।

अरातिनो मा तारिन्मा नस्तारिपुरभिमातयः ॥ ४ ॥

शप्तारमेतु शपथो यः सुहार्तेन नः सह ।

चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दिः पृथीरपि शृणीमसि ॥ ५ ॥ (३९)

(८) क्षेत्रियरोमनाशनम् ।

१-५ भृग्वह्निराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, ३ पथ्या पङ्क्तिः, ४ विराद्, ५ निचृत्पथ्या पङ्क्तिः ।

उदगातां भर्गवती विचृतौ नाम तारके ।

वि क्षेत्रियस्यं मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥ १ ॥

अपेयं रात्र्युच्छत्वपोच्छन्त्वभिकृत्वरीः ।

वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ॥ २ ॥

वृधोरजुनकाण्डस्य यवस्य ते पलाल्या तिलस्य तिलपिड्या ।

वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ३ ॥

नर्मस्ते लाङ्गलेभ्यो नर्म ईपायुगेभ्यः ।

वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ४ ॥

नर्मः सनिस्रसाक्षेभ्यो नर्मः संदेश्येभ्यः ।

नमः क्षेत्रस्य पतये वीरुत्क्षेत्रियनाशन्यपं क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ५ ॥ (४४)

(९) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-५ भृग्वह्निराः । वनस्पतिः, यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप्, १ विराद् प्रस्वारपङ्क्तिः ।

दर्शवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अघि यनं जग्राह पर्वसु ।

अयो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय ॥ १ ॥ (४५)

आगाद्दुर्दगादुयं जीवानां व्रातमप्यगात् ।	
अभूद् पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः	॥ २ ॥
अधीतीरध्व्यगादुयमधि जीवपुरा अगन् ।	
शतं ह्यस्य भिपजः सहस्रमुत वीरुधः	॥ ३ ॥
देवास्ते चीतिमविदन्ब्रह्माणं उत वीरुधः ।	
चीतिं ते विश्वे देवा अविदन्भूम्यामधि	॥ ४ ॥
यश्चकार स निष्करत्स एव सुभिपक्तमः ।	
स एव तुभ्यं भेपजानिं कृणवद्विपजा शुचिः	॥ ५ ॥ (४९)
(१०) पाशमोचनम् ।	

१-८ भृशकृतिः । १-८ द्यावापृथिवी, ब्रह्म, २ अग्नि, आपः, ओषधयः, सोमः; ३ वातः दिशः;
४-८ वातपत्नीः सूर्यः, यक्ष्मं, निर्रतिः । १ त्रिष्टुप्, २ सप्तपदाष्टिः, ३-५, ७, ८ सप्तपदा
धृतिः, ६ सप्तपदाष्टिः, ८ (२, ३) द्वौ पादौ उणिहो ।

क्षेत्रियात्वा निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ १ ॥
शं ते अग्निः सहाङ्गिरस्तु शं सोमः सहोपधीभिः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ २ ॥
शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो ध्रच्छं ते भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ ३ ॥
इमा या देवीः प्रदिशश्चतस्रो वातपत्नीरुभि सूर्यो विचर्ये ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ ४ ॥
तासु त्वान्तर्जरस्या दधामि प्र यक्ष्मं एतु निर्रतिः पराचैः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ ५ ॥
अमुक्था यक्ष्माद् दुरितादवघाद् द्रुहः पाशाद् ग्राह्याधोर्दमुक्थाः ।	
एवाहं त्वां क्षेत्रियान्निर्रत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।	
अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते द्यावापृथिवी उभे स्ताम्	॥ ६ ॥ (५५)

अहा अरातिमविदः स्योनमर्ष्यभूर्भद्रे सुकृतस्य लोके ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियात्रिकेत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धार्वापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ७ ॥

सर्वमृतं तमसो ग्राह्या अर्धे देवा मुञ्चन्तो असज्जिरेणसः ।

एवाहं त्वां क्षेत्रियात्रिकेत्या जामिशंसाद् द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।

अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि शिवे ते धार्वापृथिवी उभे स्ताम् ॥ ८ ॥ (५७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(११) श्रेयःप्राप्तिः ।

१-५ शुक्रः । छत्यादूषणम् । १ चतुष्पदा विराद् गायत्री, २-५ त्रिपदा परोष्णिक्,
४ पिपीलिकमध्या निघृत् ।

- [३] दृष्या दूर्पिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । आमुहि श्रेयांसमतिं समं क्राम ॥ १ ॥
स्रक्त्योसि प्रतिसरोसि प्रत्यभिचरणोऽसि । आमुहि श्रेयांसमतिं समं क्राम ॥ २ ॥
प्रति तमुभि चर योऽस्माद्वन्देष्टि यं वयं द्विष्मः । आमुहि श्रेयांसमतिं समं क्राम ॥ ३ ॥
सूरिरसि वचोधा असि तनूपानोऽसि । आमुहि श्रेयांसमतिं समं क्राम ॥ ४ ॥
शुक्रोसि भ्राजोसि स्वरसि ज्योतिरसि । आमुहि श्रेयांसमतिं समं क्राम ॥ ५ ॥ (६२)

(१२) शत्रुनाशनम् ।

१-८ भरद्वाजः । १ धार्वापृथिवी, अन्तरिक्षम्; २ देवाः, ३ इन्द्रः, ४ आदित्या यस्योऽद्भिरसः पितरः;
५ सोम्यासः पितरः; ६ मरुतः, ७ यमसादनम्, ब्रह्म, ८ अग्निः । त्रिष्टुप्, २ जगती, ७-८ अनुष्टुप् ।

धार्वापृथिवी उर्वरन्तरिक्षं क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायोऽद्भुतः ।

उतान्तरिक्षमुरु वातगोपं त इह तप्पन्तां मयिं तप्यमाने ॥ १ ॥

इदं देवाः शृणुत ये यज्ञिया स्थ भरद्वाजो मह्यमुक्थानि शंसति ।

पाशे स वदो दुहिते नि युज्यतां यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥ २ ॥

इदमिन्द्र शृणुहि सोमप यत्त्वा हृदा शोचन्ता जोर्हवीमि ।

वृश्चामि तं कुलेशेनेव वृक्षं यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति ॥ ३ ॥

अग्नीतिभिस्तिमृभिः सामगोभिरादित्येभिर्वसुभिरद्भिरोभिः ।

इष्टापुर्वमवतु नः पितृणामासुं ददे हरसा दैव्येन ॥ ४ ॥

धार्वापृथिवी अनु मा दीधीयां विश्वं देवासो अनु मा रमध्वम् ।

अद्भिरसः पितरः सोम्यासः प्रापमार्तव्यकामस्य कृता ॥ ५ ॥ (६७)

अतीव यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यो निन्दिपत्क्रियमाणम् ।
 तपूपि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विपं द्यौरभिसंतपाति ॥ ६ ॥
 सप्त प्राणानष्टौ मन्यस्तांस्ते वृक्षामि ब्रह्मणा ।
 अयां यमस्य सार्दनमग्निदूतो अरंकृतः ॥ ७ ॥
 आ दधामि ते पुदं समिद्धे जातवेदसि ।
 अग्निः शरीरं वेवेष्टुसुं वागपि गच्छतु ॥ ८ ॥ (७०)

(१३) दीर्घाद्युःप्राप्तिः ।

१-५ अथर्वा । अग्निः, २-३ बृहस्पतिः ४-५ विश्वेदेवाः । निष्टुप्, ४ अनुष्टुप्, ६ विराड्जगती ।

आयुर्दा अग्ने जरसे वृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्ने ।
 घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रानभि रक्षतादिमम् ॥ १ ॥
 परिं घत्त घत्त नो वचसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमार्युः ।
 बृहस्पतिः प्रायच्छद्वासे एतत्सोमाय राज्ञे परिधातुवा उं ॥ २ ॥
 परीदं वासो अधिधाः स्वस्तयेऽभूर्गृष्टीनामभिश्चस्तिपा उं ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुची रायश्च पोपमुपसंव्ययस्व ॥ ३ ॥
 एह्यश्मानमा तिष्ठाश्मा भवतु ते तनुः ।
 कृण्वन्तु विश्वे देवा आयुष्टे शरदः शतम् ॥ ४ ॥
 यस्य ते वासः प्रथमवास्वैर् हरामुस्तं त्वा विश्वेऽवन्तु देवाः ।
 तं त्वा भ्रातरः सुवृधा वर्धमानमुनु जायन्तां बृहवः सुजातम् ॥ ५ ॥ (७१)

(१४) दस्युनाशनम् ।

१-६ चातनः । शालाग्निदैवत्यम् । अनुष्टुप्, २ भुरिष्ट, ४ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती ।

निःसालां धृष्णुं धिपर्णमेरुवाद्यां जिघत्स्वम् ।
 सर्वाश्चण्डस्य नृप्योर् नारायामः सदान्वाः ॥ १ ॥
 निर्वो गोष्ठादजामसि निरक्षान्दिरूपानुसात् ।
 निर्वो मगुन्धा दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे ॥ २ ॥
 असौ यो अंधराद् गृहस्तत्र सन्वराग्यः ।
 तत्र सेदिन्युर्ज्येतु सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ३ ॥
 भूतपतिर्निरञ्जत्विन्द्रक्षेत्रः सदान्वाः ।
 गृहस्य बुध आसीनास्ता इन्द्रो वज्रेणार्धं तिष्ठतु ॥ ४ ॥ (७२)

यद्वि स्थ क्षेत्रियाणां यदि वा पुरुषेपिताः ।

यद्वि स्थ दस्युभ्यो जाता नश्यतेतः सुदान्वाः ॥ ५ ॥

परि धामान्यासाम्राशुर्गाष्ठाभिवासरन् ।

अजैर्षु सर्वानाजीन्वो नश्यतेतः सुदान्वाः ॥ ६ ॥ (८१)

(१५) अभयप्राप्तिः ।

१-६ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । त्रिपाद्गायत्री ।

यथा द्यौश्च पृथिवी च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ १ ॥

यथाहश्च रात्री च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ २ ॥

यथा सूर्यश्च चन्द्रश्च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ३ ॥

यथा ब्रह्म च क्षत्रं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ४ ॥

यथा सत्यं चानृतं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ५ ॥

यथा भूतं च भव्यं च न विभीतो न रिप्यतः । एवा मे प्राण मा विभेः ॥ ६ ॥ (८७)

(१६) सुरक्षा ।

१-५ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १, ३ एकपादासुरी त्रिष्टुप्, २ एकपादासुरी उष्णिक्, ४-५ एकपादासुरी गायत्री ।

प्राणापानौ मृत्योर्मां पातुं स्वाहा ॥ १ ॥

द्यावापृथिवी उपश्रुत्या मा पातुं स्वाहा ॥ २ ॥

सूर्यं चक्षुषा मा पाहि स्वाहा ॥ ३ ॥

अग्ने वैश्वानर विश्वैर्मा देवैः पाहि स्वाहा ॥ ४ ॥

विश्वंभर विश्वेन मा भरसा पाहि स्वाहा ॥ ५ ॥ ५ (९२)

(१७) बलप्राप्तिः ।

१-७ ब्रह्मा । प्राणः, अपानः, आयुः । (एकावसानम्) १-६ एकपादासुरी त्रिष्टुप्, ७ आसुरी उष्णिक् ।

ओजोऽस्योर्जो मे द्वाः स्वाहा ॥ १ ॥ सहोऽसि सहो मे द्वाः स्वाहा ॥ २ ॥

बलमसि बलं मे द्वाः स्वाहा ॥ ३ ॥ आर्षुरस्पायुर्मे द्वाः स्वाहा ॥ ४ ॥

श्रोत्रमसि श्रोत्रं मे द्वाः स्वाहा ॥ ५ ॥ चक्षुरसि चक्षुर्मे द्वाः स्वाहा ॥ ६ ॥

परियार्णमसि परियार्णं मे द्वाः स्वाहा ॥ ७ ॥ (९९)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयः प्रपाठकः ॥ ३ ॥

(१८) शत्रुनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । (द्वैपदम्) साम्नी वृद्धती ।

[अथ चतुर्थः प्रपाठकः॥४॥]

[४]	भ्रातृव्यक्षयणमसि भ्रातृव्यचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ १ ॥	
	सपत्नक्षयणमसि सपत्नचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ २ ॥	
	अरायक्षयणमस्परायचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ३ ॥	
	पिशाचक्षयणमसि पिशाचचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ४ ॥	
	सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाचातनं मे द्वाः स्वाहा	॥ ५ ॥	(१०४)

(१९) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । अग्निः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

अग्ने	यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ १ ॥	
अग्ने	यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ २ ॥	
अग्ने	यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥	
अग्ने	यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ४ ॥	
अग्ने	यत्ते तेजस्तेन तमेतेजसं कृणु	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥	(१०९)

(२०) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । वायुः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

वायो	यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ १ ॥	
वायो	यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ २ ॥	
वायो	यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥	
वायो	यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ४ ॥	
वायो	यत्ते तेजस्तेन तमेतेजसं कृणु	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥	(११४)

(२१) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । सूर्यः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विपमा गायत्री, ५ भुरिग्विपमा ।

सूर्य	यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ १ ॥	
सूर्य	यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ २ ॥	
सूर्य	यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्च	योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥	(११७)

सूर्यं यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ४ ॥

सूर्यं यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥ (११९)

(२२) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । चन्द्रः । (एकावसानम्) १-४ निचृद्विषमा गायत्री, ५ भुरिग्विषमा ।

चन्द्रं यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ १ ॥

चन्द्रं यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ २ ॥

चन्द्रं यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चं योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥

चन्द्रं यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोच योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ४ ॥

चन्द्रं यत्ते तेजस्तेन तमतेजसं कृणु योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥ (१२४)

(२३) शत्रुनाशनम् ।

१-५ अथर्वा । आपः । (एकावसानम्) १-४ समविषमा, ५ स्वराह्विषमा ।

आपो यद्वस्तपस्तेन तं प्रति तपत् योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ १ ॥

आपो यद्वो हरस्तेन तं प्रति हरत् योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ २ ॥

आपो यद्वोऽर्चिस्तेन तं प्रत्यर्चत् योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥

आपो यद्वः शोचिस्तेन तं प्रति शोचत् योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ४ ॥

आपो यद्वस्तेजस्तेन तमतेजसं कृणुत् योरेस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥ (१२९)

(२४) शत्रुनाशनम् ।

१-८ ब्रह्मा । आयुष्यम् । पशुक्तिः, १-२ पुरजपिणक्, ३-४ पुरोदेवत्या पंक्तिः (१-४ विराद्),

५-८ पञ्चपदा पथ्यापादिकः (५ भुरिक्, ६-७ निचृत्, ५ चतुष्पदापृद्धती, ७-८ भुरिक्)

शेरंभक् शेरंभ पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनः ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहृत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ १ ॥

शेवृषक् शेवृष पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनः ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहृत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ २ ॥

म्रोकातुम्रोक् पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनः ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहृत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ३ ॥

सर्पानुमर्ष पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हतिः किमीदिनः ।

यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहृत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ॥ ४ ॥ (१३३)

जृषिं पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः । यस्य स्थ तर्मत्त यो वः प्राहैत्तर्मत्त स्वा मांसान्यत्त	॥ ५ ॥	
उपब्दे पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः । यस्य स्थ तर्मत्त यो वः प्राहैत्तर्मत्त स्वा मांसान्यत्त	॥ ६ ॥	
अर्जुनि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः । यस्य स्थ तर्मत्त यो वः प्राहैत्तर्मत्त स्वा मांसान्यत्त	॥ ७ ॥	
भरुञ्जि पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्हेतिः किमीदिनीः । यस्य स्थ तर्मत्त यो वः प्राहैत्तर्मत्त स्वा मांसान्यत्त	॥ ८ ॥	(१३७)

(२५) पृश्निपर्णा ।

१-५ चातनः । घनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ भुरिक् ।

शं नो देवी पृश्निपर्ण्यंशं निर्ऋत्या अकः । उग्रा हि कण्णजम्भनी तामभक्षि सहस्वतीम्	॥ १ ॥	
सहमानेयं प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत । तयाऽहं दुर्णाश्रां शिरो वृश्चामि शकुनेरिव	॥ २ ॥	
अरायमसृक्पार्वानं यश्च स्फाति जिहीषति । गर्भादं कर्णं नाशय पृश्निपर्णि सहस्व च	॥ ३ ॥	
गिरिमेनो आ वेशय कर्णान् जीवितयोपनान् । तांस्त्वं देवि पृश्निपर्ण्यगिरिवानुदहन्निहि	॥ ४ ॥	
पराच एतान्प्र षुद्र कर्णान् जीवितयोपनान् । तमांसि यत्र गच्छन्ति तत्कृव्यादो अजीगमम्	॥ ५ ॥	(१४२)

(२६) पशुसंघर्षनम् ।

१-५ सविता । पशवः । त्रिष्टुप्, ३ उपरिष्ठादिराद् बृहती, ४ भुरिगनुष्टुप्, ५ अनुष्टुप् ।

एह यन्तु पशवो ये परियुर्वीयुषेपां सहचारं जुजोष । त्वष्टा येषां रूपधेयानि वेदास्मिन्तान्गोष्ठे संविता नि यच्छतु	॥ १ ॥	
इमं गोष्ठं पशवः सं संवन्तु बृहस्पतिरा नैयतु प्रजानन् । सिनीवाली नैयत्वाग्रमेयामाज्जमुषो अनुमते नि यच्छ	॥ २ ॥	(१४४)

सं सं संवन्तु पशवः समश्वाः समु पूर्षपाः ।
 सं धान्यस्य या स्फातिः संस्त्राव्येणि हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥
 सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसेम् ।
 संसिक्ता अस्माकं वीरा ध्रुवा गाद्यो मायि गोपती ॥ ४ ॥
 आ हेरामि गवां क्षीरमाहीर्षं धान्यं रसेम् ।
 आर्हता अस्माकं वीरा आ पत्नीरिदमस्तकम् ॥ ५ ॥ (१४७)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(२७) शत्रुपराजयः ।

१-७ कपिञ्जलः । १-५ वनस्पतिः, ६ रुद्रः, ७ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

[५]

नेच्छत्रुः प्राशं जयाति सहमानाभिभूरसि ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ १ ॥
 सुपर्णस्त्वान्वंविन्दत्सकरस्त्वाखनन्नसा ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ २ ॥
 इन्द्रो ह चक्रे त्वा ग्राहावसुरेभ्य स्तरीतये ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ३ ॥
 पाटामिन्द्रो व्याश्रादसुरेभ्य स्तरीतये ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ४ ॥
 तपाहं शत्रून्त्साक्ष इन्द्रः सालावृकां इव ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ५ ॥
 रुद्र जलापभेषज नीलशिररष्ट्र कर्मकृत् ।
 प्राशं प्रतिप्राशो जह्वरसान्कृष्णोपधे ॥ ६ ॥
 तस्य प्राशं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति ।
 आधि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राधि मामुत्तरं कृधि ॥ ७ ॥ (१५४)

(२८) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-५ शम्भुः । १, ३ जरिमा, आयुः । २ मित्रावरुणौ । ३-५ चावापृथिव्याद्यो देवाः । त्रिष्टुप्, १ अगती, ५ भूरिक् ।

तुभ्यमेव जरिमन्वर्धतामयं मेममन्ये मृत्यवो हिंसिपुः शतं ये ।
 मातेर्षं पुत्रं प्रमना उपस्ये मित्र एनं मित्रियात्पात्वंहसः ॥ १ ॥
 मित्र एनं वरुणो वा रिशादां जरामृत्युं कृणुतां संविदानौ ।
 नद्रुप्रिर्होता व्युनानि विद्वान् विश्वां देवानां जनिमा विवक्ति ॥ २ ॥ (१५६)

त्वमींशिपे पशूनां पार्थिवानां ये जाता उत वा ये जनित्राः ।

मेमं प्राणो हांसीन्मो अंपानो मेमं मित्रा वधिपुमो अमित्राः ॥ ३ ॥

धौष्ट्रा पिता पृथिवी माता जरामृत्युं कृणुतां संविदाने ।

यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः ॥ ४ ॥

इममम्य आर्युषे वर्चसे नय प्रियं रेतो वरुण मित्रराजन् ।

मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ॥ ५ ॥ (१५२)

(२९) दीर्घायुष्यम् ।

१-७ अथर्वा । १ अग्निः सूर्यः बृहस्पतिः, २ जातवेदाः सविता, ३ इन्द्रः, ४-५ द्यावापृथिवी विश्वेदेवाः, मरुतः, आपः, ६ अश्विनौ, ७ इन्द्रः । विष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ४ पराबृहती निचृत्प्रस्तरपङ्क्तिः ।

पार्थिवस्य रसे देवा भगस्य तन्वोऽर्चये वल्ले ।

आयुष्यमिस्मा अग्निः ह्ययो वर्चे आ धाद्रृहस्पतिः ॥ १ ॥

आयुरस्मै धेहि जातवेदः प्रजा त्वष्टरधिनिधेयस्मै ।

रायस्पोषं सवितरा सुवास्मै शतं जीवाति शरदस्तवायम् ॥ २ ॥

आशीर्णं ऊर्जमुत सौप्रजास्त्वं दक्षं घत्तं द्रविणं सचेतसौ ।

जयं क्षेत्राणि सहस्रायमिन्द्र कृण्वानो अन्यानधरान्तसपत्नान् ॥ ३ ॥

इन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टो मरुद्भिरुग्रः प्रहितो न आगन् ।

एष वां द्यावापृथिवी उपस्थे मा क्षुधन्मा तृपत् ॥ ४ ॥

ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती घत्तं पयो अस्मै पयस्वती घत्तम् ।

ऊर्जमस्मै द्यावापृथिवी अघातां विश्वे देवा मरुत ऊर्जमापः ॥ ५ ॥

शिवाभिष्टे हृदयं तर्पयाम्यनमीवो मौदिपीष्ठाः सुवर्चाः ।

सवासिनौ पिवतां मन्यमेतमश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ॥ ६ ॥

इन्द्र एतां संसृजे विद्धो अग्रं ऊर्जा स्वधामजरां सा त एषा ।

तया त्वं जीव शरदः सुवर्चा मा त आ सुतोद्भिपजस्ते अक्रन् ॥ ७ ॥ (१६६)

(३०) कामिनीमनोऽभिमुखीकरणम् ।

१-५ प्रजापतिः । १ मनः, २ अश्विनौ, ३-५ औषधिः, ५ दम्पती । अनुष्टुप्, १ पद्यापङ्क्तिः, ३ मुरिक ।

यथेदं भूम्या अधि तृणं वातो मथायति ।

एवा मध्यामि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्त्रार्पणा असः ॥ १ ॥ (१६७)

सं चैनयाथो अश्विना कामिना सं च वक्ष्यः ।

सं वां भर्गासो अगमत् सं चिचानि समु ब्रवा

॥ २ ॥

यत्सुपर्णा विवक्ष्वो अनमीवा विवक्ष्वः ।

तत्र मे गच्छताद्धवै शल्य इव कुल्मलं यथा

॥ ३ ॥

यदन्तरं तद्वाह्यं यद्वाह्यं तदन्तरम् ।

कन्यानि विश्वरूपाणां मनो गृभायौषधे

॥ ४ ॥

एयमग्न्यतिकामा जनिं कामोऽहमार्गमम् ।

अश्वः कर्निकदुद्यथा भर्गोनाहं सहागमम्

॥ ५ ॥ (१०१)

(३१) किमिजम्भनम् ।

१-५ काण्वः । मही, चन्द्रमाः । अनुष्टुप् । २, ४ उपारिष्टाद्विराह श्रुतीः, ३, ५ आर्यां त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य या मही द्रुपत्किमेर्विश्वस्य तर्हिणी ।

तया पिनभि सं किमीन्दुपदा खल्वो इव

॥ १ ॥

द्रुष्टमद्रुष्टमतृष्टमथो कुरूरुमतृष्टम् ।

अल्पाण्डून्सर्वान्छुलुनान्किमीन्वर्चसा जम्भयामसि

॥ २ ॥

अल्पाण्डून्हन्मि महता वधेन दूना अर्दना अरसा अभूवन् ।

शिष्टानाथैष्टानि तिरामि वाचा यथा किमीणां नर्किरुच्छिपाते

॥ ३ ॥

अन्वान्यं शीर्षण्यमथो पाष्ट्यं किमीन् ।

अवस्कवं व्यध्वरं किमीन्वर्चसा जम्भयामसि

॥ ४ ॥

ये किमयः पर्वतेषु वनेष्वोपधीषु पशुष्वस्वन्तः ।

ये अस्माकं तन्वभाविविशुः सर्वे तद्वन्मि जनिम् किमीणाम्

॥ ५ ॥ (१०६)

॥ इति पञ्चमोऽनुयायः ॥५॥

(३२) किमिनाशनम् ।

१-६ काण्वः । आदित्यः । अनुष्टुप् । १ त्रिपाद्भक्तिगायत्री, ६ चतुष्पाद्विष्टुष्णिक् ।

[६] उद्यत्तादित्यः किमीन्हन्तु निप्रोचंन्हन्तु रुदिमभिः ।

ये अन्तः किमयो गवि

॥ १ ॥

विश्वरूपं चतुरक्षं किमिं सारङ्गमर्जुनम् ।

शृणाम्यस्य पृथीरपि वृथामि यच्छिरः

॥ २ ॥

(१०८)

अत्रिवद्भः क्रिमयो हन्मि कण्ववज्जमदप्रिवत् ।	
अगस्स्यस्य ब्रह्मणा सं पिनम्ब्यहं क्रिमीन्	॥ ३ ॥
हतो राज्ञा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हृतः ।	
हतो हतमाता क्रिमिर्हृतभ्राता हतस्वसा	॥ ४ ॥
हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः ।	
अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते क्रिमयो हताः	॥ ५ ॥
प्र ते शृणामि शृङ्गे याभ्यां वितुद्रायसि ।	
भिनयि ते कुपुम्भं यस्ते विप्रधानः	॥ ६ ॥ (१८२)

(३३) यक्षमवियर्हणम् ।

१-७ ब्रह्मा । यक्षमवियर्हण, चन्द्रमा, आयुष्यम् । अनुष्टुप्, ३ षड्भुम्भती, ४ चतुष्पदा भुरिशुष्णिङ्, ५ उपरिशाद्विराद्गृहती, ६ उष्णिग्गर्भा निचूदनुष्टुप्, ७ पथ्या पङ्क्तिः ।

अधीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुक्कादधि ।	
यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काञ्जिह्वाया वि वृहामि ते	॥ १ ॥
श्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकमाभ्यो अनुक्यात् ।	
यक्ष्मं दोषण्यं मंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते	॥ २ ॥
हृदयात्ते परि ह्योस्रो हलीक्ष्णात्पार्श्वभ्याम् ।	
यक्ष्मं मतस्त्राभ्यां प्रीहो यक्रस्ते वि वृहामसि	॥ ३ ॥
आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुद्रादधि ।	
यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेर्नाभ्या वि वृहामि ते	॥ ४ ॥
ऊरुभ्यां ते अप्ठीवशां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।	
यक्ष्मं भसुर्घं श्रोणिभ्यां भासुर्दे भंसो वि वृहामि ते	॥ ५ ॥
अस्थिभ्यस्ते मूत्रभ्यः स्त्रावभ्यो घृमर्निभ्यः ।	
यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नरोभ्यो वि वृहामि ते	॥ ६ ॥
अङ्गैरङ्गे लोमिलोमि यस्ते पंनिपरिणि ।	
यक्ष्मं त्वचस्व्यं ते व्यं क्श्यपस्य वीचर्हेण विष्वञ्चं वि वृहामसि ॥७॥	(१८९)

(३४) पशवः ।

१-५ अथर्वो । १ पशुपतिः, २ देवाः, ३ अग्निः विश्वकर्मा, ४ वायुः प्रजापतिः,
५ आर्शाः । त्रिष्टुप् ।

य ईशे पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामृत यो द्विपदाम् ।
निष्क्रीतः स यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानं सचन्ताम् ॥ १ ॥
प्रमुञ्चन्तो भुवन्नस्य रेतो ग्रातुं घत्त यजमानाय देवाः ।
उपाकृतं शशमानं यदस्थोत्त्रियं देवानामप्येतु पार्थः ॥ २ ॥
ये घृध्यमानमनु दीर्घ्याना अन्वैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
अभिष्टानग्रे प्र मुमोक्तु देवो विश्वकर्मा प्रजया संरराणः ॥ ३ ॥
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः ।
वायुष्टानग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया संरराणः ॥ ४ ॥
प्रजानन्तः प्रति गृहन्तु पूर्वं प्राणमङ्गैभ्यः पर्याचरन्तम् ।
दिवं गच्छ प्रति तिष्ठा शरीरैः स्वर्गं याहि पथिभिर्देवयानैः ॥ ५ ॥ (१९४)

(३५) विश्वकर्मा ।

१-५ अङ्गिराः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, १ घृहतांगभाः, ४-५ सुरिक् ।

ये भक्षयन्तो न वर्धन्यानुधुर्पानुप्रयो अन्वर्तप्यन्तु धिष्ण्याः ।
या तेषामवया दुरिंष्टिः स्विष्टिं नस्तां कृणवद्विश्वकर्मा ॥ १ ॥
धृजपतिभृपय एनसाहूनिर्भक्तं प्रजा अनुतप्यमानम् ।
मधव्यान्तिस्तोकानप यात्राराध सं नष्टेभिः सृजतु विश्वकर्मा ॥ २ ॥
अदान्यान्तसोमपान्मन्यमानो यज्ञस्य विद्वान्तसंभये न धीरः ।
यदेनश्चकृवान्बुद्ध एप तं विश्वकर्मान्द्र मुञ्चा स्वस्तये ॥ ३ ॥
घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यश्चक्षुर्यदेपां मनसश्च सत्यम् ।
घृहस्पतये महिष धुमन्नमो विश्वकर्मान्नमस्ते पार्श्वस्मान् ॥ ४ ॥
यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्भुवत् च वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
इमं यज्ञं विरतं विश्वकर्मा देवा यन्तु मुमत्स्यमानाः ॥ ५ ॥ (१९५)

(३६) पतिवेदनम् ।

१-८ पतिवेदनः । १ आग्निः, २ सोमः, अर्यमा, धाता, ३ अग्नीषोमौ, ४ इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६ धनपतिः,
७ भगः, ८ औपधिः । त्रिष्टुप्, १ क्षुरिक्; २, ५-७ अनुष्टुप्, ८ निचृत्पुरजाणिक् ।

आ नो अग्रे सुपतिं सैभलो गमेदिमां कुमारीं सह नो भगेन ।

जुष्टा वरेषु समनेषु वल्गुरोपं पत्या सौभगमस्त्वस्यै ॥ १ ॥

सोमजुष्टं ब्रह्मजुष्टमर्यम्णा संभृतं भगम् ।

धातुदेवस्य सत्येन कृणोमि पतिवेदनम् ॥ २ ॥

इयमग्ने नारी पतिं विदष्ट सोमो हि राजा सुभगां कृणोति ।

सुवार्ता पुत्रान्महिषी भवाति गत्वा पतिं सुभगा वि राजतु ॥ ३ ॥

यथास्वरो मघवंश्चारुरेप प्रियो मुगणां सुपदा वभूव ।

एवा भगस्य जुष्टेयमस्तु नारी संप्रिया पत्याविराधयन्ती ॥ ४ ॥

भगस्य नावमा रोह पूर्णामनुपदस्वतीम् ।

तयोपप्रतारय यो वरः प्रतिक्राम्यः ॥ ५ ॥

आ क्रन्दय धनपते वरमामनसं कृणु ।

सर्वं प्रदाक्षिणं कृणु यो वरः प्रतिक्राम्यः ॥ ६ ॥

इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो अथो भगः ।

एते पतिभ्यस्त्वामदुः प्रतिक्रामाय वेत्तवे ॥ ७ ॥

आ तं नयतु सविता नयतु पतिर्यः प्रतिक्राम्यः ।

त्वमस्यै धेहोपधे ॥ ८ ॥ (२०७)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

॥ इति चतुर्थः प्रपाठकः ॥ ४ ॥

॥ इति द्वितीयं काण्डं समाप्तम् ॥ २ ॥

मंत्रसंख्या

प्रथमकाण्डस्य १५३

द्वितीयकाण्डस्य २०७

सर्वयोगः ३६०

तृतीयं काण्डम् ।

(१) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्षा । सेनामोहनं, १ अग्निः, २ मरुतः, ३-६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ विराड्भर्मा भुरिक्,
३-६ अनुष्टुप्, ५ विराट्पुरज्जिक् ।

[अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥ ५ ॥]

[१] अभिर्नोः शत्रून्प्रत्येतु विद्वान्प्रतिदहन्नभिर्शस्तिमरात्तिम् ।

स सेनां मोहयतु परेषां निर्हेस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥

युयमुग्रा मरुत ईदृशे स्थाभि प्रेतं मृणतु सहष्वम् ।

असीमृणन्वसवो नाशिता इमे अभिर्होषां दूतः प्रत्येतु विद्वान् ॥ २ ॥

अभिर्सेनां मघवन्नसान् छत्रयतीमभि ।

युवं तानिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहतं प्रति ॥ ३ ॥

प्रहृत इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून्

जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विष्वक्सत्यं कृणुहि चित्तमेपाम् ॥ ४ ॥

इन्द्रं सेनां मोहयामिर्त्राणाम् ।

अमेर्षावर्तस्य ध्राज्या तान्विपूचो वि नाशय ॥ ५ ॥

इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो भन्त्वोर्जसा ।

चक्षुष्यधिरा दत्तां पुनरेतु पराजिता ॥ ६ ॥

(६)

(२) शत्रुसेनासंमोहनम् ।

१-६ अथर्षा । सेनामोहनम्, १-२ अग्निः, ३-४ इन्द्रः, ५ षीः, ६ मरुतः ।
त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप् ।

अभिर्नो दूतः प्रत्येतु विद्वान्प्रतिदहन्नभिर्शस्तिमरात्तिम् ।

स चित्तानि मोहयतु परेषां निर्हेस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ॥ १ ॥

अयमभिरंमूढध्यानं चित्तानि वो हृदि ।

वि वो धमत्वोर्कमः प्र वो धमतु सर्वतः ॥ २ ॥

(८)

इन्द्रं चित्तानि मोहयन्नर्वाडाकृत्या चर ।
 अग्नेर्वर्तस्य ध्राज्या तान्विपूचो वि नाशय ॥ ३ ॥
 व्याकृतय एपामितार्थो चित्तानि मुबत ।
 अथो यदुद्यैपां हृदि तदेपां परि निर्जेहि ॥ ४ ॥
 अमीपां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्ये परेहि ।
 अभि प्रेहि निर्देह हुत्सु शोकैर्ग्राह्यामित्रांस्तमसा विध्य शत्रून् ॥ ५ ॥
 असौ या सेना मरुतः परेपामसानैत्यभ्योर्जसा स्पर्धमाना ।
 तां विध्यत तमसार्पत्रतेन यथैपामन्यो अन्यं न जानात् ॥ ६ ॥ (१२)

(३) स्वराज्ये राज्ञः पुनः स्थापनम् ।

१-६ अथर्वा ! १ अग्निः, २ इन्द्रः, ३ वरुणः सोमः इन्द्रः, ४ इत्येतः अभिवनौ, ५ इन्द्राग्नी, विश्वे देवाः,
 ६ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पदा भुरिक्पदक्तिः, ५-६ अनुष्टुप् ।

अर्चिक्रदत्स्वया इह भुवदग्ने व्यचिस्व रोदसी उरूची ।
 युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आमुं नय नमसा रातहव्यम् ॥ १ ॥
 दूरे चित्सन्तमरुपासु इन्द्रमा च्यावयन्तु सुरुवायु विप्रम् ।
 यद्गायत्रो बृहतीमर्कमसै सौत्रामण्या दधृणन्त देवाः ॥ २ ॥
 अन्नस्त्वा राजा वरुणो ह्ययतु सोमस्त्वा ह्ययतु पर्वतेभ्यः ।
 इन्द्रस्त्वा ह्ययतु विड्भ्य आभ्यः इयेनो भूत्वा विश आ पतेमाः ॥ ३ ॥
 इयेनो हुव्यं नयत्वा परस्मादन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम् ।
 अश्विना पन्थो कृणुतां सुगं तं इमं संजाता अभिसंविशध्वम् ॥ ४ ॥
 ह्ययन्तु त्वा प्रतिजनाः प्रति मित्रा अद्वपत ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्ते विशि क्षेममदीधरन् ॥ ५ ॥
 यस्तौ हर्वं विचदत्सजातो यश्च निष्ठाः ।
 अपाञ्चमिन्द्र तं कृत्वाथेममिहायं गमय ॥ ६ ॥ (१८)

(४) राजाभी राज्ञः संवरणम् ।

१-७ अथर्वा ! इन्द्रः, २ पञ्च प्रदिशः, ३ अग्निः, ४ अभिवनौ, मित्रावरुणौ, विश्वे देवाः,
 मरुतः, ५ द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप्, १ जगती, ४-५ भुरिक् ।

आ त्वा गन्राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि प्राङ् विशां पतिरेकराद् त्वं वि राज ।
 सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्ययन्तुपसद्यो नमस्यो भवेह ॥ १ ॥ (१९)

त्वां विशो वृणतां राज्यायि त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
 वर्षन्प्राप्तस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भञ्जा वर्द्धनि ॥ २ ॥
 अच्छ त्वा यन्तु हविर्नः सजाता अमिर्दूतो अजिरः सं चरातै ।
 जायाः पुत्राः सुमर्नसो भवन्तु बहुं बलिं प्रति पश्यासा उग्रः ॥ ३ ॥
 अश्विना त्वात्रै मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्ययन्तु ।
 अधा मनो वसुदेयाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि भञ्जा वर्द्धनि ॥ ४ ॥
 आ प्र द्रव परमस्याः परावर्तः शिवे ते धावापृथिवी उभे स्ताम् ।
 तद्रयं राजा वरुणस्तथाह स त्वायमह्वत्स उपेदमेहि ॥ ५ ॥
 इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परेहि सं ह्यज्ञास्या वरुणैः संविदानः ।
 स त्वायमह्वत्सवे सधस्थे स देवान्यक्षत्स उ कल्पयाद्विशः ॥ ६ ॥
 पथ्या रेवतीर्वेहृधा विरूपाः सर्वाः संगत्य वरीयस्ते अक्रन् ।
 तास्त्वा सर्वाः संविदाना ह्ययन्तु दशमीमुग्रः सुमर्ना वशेह ॥ ७ ॥ (२५)

(५) राष्ट्रस्य राजा राजकृतश्च ।

१-८ अथर्वा । सोमः । १ पुरोऽनुष्टुप्, २-३, ५-७ अनुष्टुप्, ४ त्रिष्टुप्, ८ चिराडुरोष्टुप् ।

आयमगन्पर्णमणिर्वली बलेन प्रमृणन्सपत्नान् ।
 ओजो देवानां पथ ओपधीनां वर्चसा मां जिन्यत्वप्रयावन् ॥ १ ॥
 मयि क्षत्रं पर्णमणे मयि धारयताद्रयिम् ।
 अहं राष्ट्रस्याभीवर्गे निजो भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥
 यं निद्रधुर्वनस्पतौ गुह्यं देवाः प्रियं मणिम् ।
 तमस्मभ्यं सहायुषा देवा ददतु भर्तृवे ॥ ३ ॥
 सोमस्य पर्णः सह उग्रमागान्दिन्द्रेण दुत्तो वरुणेन क्षिष्टः ।
 तं प्रियासं बहु रोचमानो दीर्घायुत्वार्यं शतशरदाप ॥ ४ ॥
 आ मारुक्षत्पर्णमणिर्महा अरिष्टतांतये ।
 यथाहर्षुत्तरोऽसान्ययुष्ण उत संविदः ॥ ५ ॥
 ये धीवानो रथकाराः कुमारा ये मनीषिणः ।
 उपस्तीर्णं मद्यं त्वं सर्वाङ्कृष्वभित्तो जनान् ॥ ६ ॥ (३१)

ये राजानो राजकृतः सूता ग्रामण्यश्चि ये ।
उपस्तीर्णर्षणं मद्दं त्वं सर्वान्कृण्वभितो जनान्
पर्णोऽसि तनुपानः सयोनिर्वीरो वीरेण मया ।
संघत्सरस्य तेजसा तेनं धमामि त्वा मणे

॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ (३३)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-८ जगद्धीजं पुरुषः । वानस्पतिः, अश्वत्थः । अनुष्टुप् ।

[२]

पुमान्पुंसः परिजातोऽश्वत्थः सन्दिरादधि ।
स हन्तु शत्रून्मामकान्यानहं द्वेषि ये च माम्
तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून्वैवाधदोधतः ।
इन्द्रेण वृत्रमा मेदी मित्रेण वरुणेन च
यथाश्वत्थ निरभनोऽन्तर्महत्पुर्णिवे ।
एवा तान्त्सर्वाग्निर्महग्धि यानहं द्वेषि ये च माम्
यः सहमानुधरसि सासहान इव क्रपुभः ।
तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपत्नान्तसहिपीमहि
सिनात्वेनाग्निर्मीतिर्मृत्योः पाशैरमोक्यैः ।
अश्वत्थ शत्रून्मामकान्यानहं द्वेषि ये च माम्
यथाश्वत्थ वानस्पत्यानारोहन्कृणुपेऽधरान् ।
एवा मे शत्रोर्मूर्धानं विष्वग्भिन्दि सहस्र च
तेऽधराञ्चः प्र ष्टवन्तां छिन्ना नौरिव वन्धनात् ।
न वैवाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तेनम्
प्रेणाश्रुदे मनसा प्र चित्तेनोत ब्रह्मणा ।
प्रेर्णान्वृक्षस्य शाखयाश्वत्थस्य सुदामहे

॥ १ ॥

॥ २ ॥

॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

॥ ५ ॥

॥ ६ ॥

॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ (४१)

(७) यक्षनाशनम् ।

१-७ शृगङ्गिराः । १-३ हरिणः, ४ तारके, ५ आपः, ६-७ यक्षनाशनम् । अनुष्टुप्, ६ भुरिक् ।

हरिणस्य रघुप्यदोऽधि शीर्षाणि भेषजम् ।
स क्षेत्रियं विषाणया विपूचीर्नमनीनशत्
अनु त्वा हरिणो वृषां पृद्धिश्चतुर्भिरकमीत् ।
विषाणे वि ष्यं गुण्णितं यदस्य क्षेत्रियं हृदि

॥ १ ॥

॥ २ ॥ (४३)

अदो यद्वरोचते चतुष्पक्षमिव च्छदिः ।
 तेनां ते सर्वे क्षेत्रियमङ्गभ्यो नाशयामसि ॥ ३ ॥
 अमू ये द्विवि सुभगे विचृतौ नाम तारके ।
 वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ॥ ४ ॥
 आप इद्वा उं भेपजीरापो अमीवृचार्तनीः ।
 आपो विश्वस्य भेपजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु क्षेत्रियात् ॥ ५ ॥
 यदासूतेः क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वां व्यानशे ।
 वेद्वाहं तस्य भेपजं क्षेत्रियं नाशयामि त्वत् ॥ ६ ॥
 अपवासे नक्षत्राणामपवास उपसांमुत् ।
 अपास्मत्सर्वं दुर्भूतमपं क्षेत्रियमुच्छतु ॥ ७ ॥

(४८)

(८) राष्ट्रधारणम् ।

१-६ अधर्वा । १ मित्रः, पृथिवी, वरुणः, वायुः, अग्निः; २ धाता, सविता, इन्द्रः, त्वष्टा, अदितिः;
 ३ सोमः, सविता, आदित्यः, अग्निः, ४ विश्वे देवाः, ५-६ मनः । विष्टुप् । २, ६ जगती,
 ४ चतुष्पदा विराड् बृहतीगर्भा, ५ अनुष्टुप् ।

आ यातु मित्र क्रतुभिः कल्पमानः संवेद्यन्पृथिवीमुत्सियाभिः ।
 अध्यास्मभ्यं वरुणो वापुरभिर्बृहद्राष्ट्रं संवेद्युं दधातु ॥ १ ॥
 धाता रातिः संवितेदं जुपन्तामिन्द्रस्त्वष्टा प्रति हर्यन्तु मे वचः ।
 हुवे देवीमर्दितिं शूरपुरां सजातानां मध्यमेष्टा यथासीनि ॥ २ ॥
 हुवे सोमं सवितारं नमोभिर्विश्वानादित्यां अहर्षुत्तरत्ने ।
 अयमभिर्दद्यायद्दीर्घमेव सजातौरद्वोऽप्रतिशुवाद्भिः ॥ ३ ॥
 इहेर्दसाथ न पुरो गमाथेयो गोपाः पुष्टपतिर्वु आजन्त ।
 अस्मै कामायोर्षं कामिनीर्विश्वे वो देवा उपमंयन्तु ॥ ४ ॥
 सं वो मनोसि सं वृता समाकृतीर्नमामसि ।
 अमी ये विव्रता स्थन तान्वः सं नमयामसि ॥ ५ ॥
 अहं गृष्णामि मनसा मनोमि मम चित्तमनु चित्तेभिरेत ।
 मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवर्तमान एत ॥ ६ ॥

(५४)

(९) दुःखनाशनम् ।

१-६ वामदेवः । द्यावापृथिवी, देवाः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदां लिचुद्बृहती, ६ भुरिक् ।

कर्शफस्य विशफस्य द्यौः पिता पृथिवी माता ।

यथाभिच्छ्रु देवास्तथाप कृणुता पुनः ॥ १ ॥

अश्रेष्माणो आधारयन्तथा तन्मनुना कृतम् ।

कृणोमि वधि विष्कन्धं मुष्कावर्हो गवामिव ॥ २ ॥

पिशङ्गे छत्रे खृगलं तदा बध्नन्ति वेधसः ।

श्रवस्युं शुष्मं कावचं वधि कृण्वन्तु बन्धुरः ॥ ३ ॥

येनां श्रवस्यवश्वरथ देवा इवासुरमायया ।

शुनो कपिरिव दूषणो बन्धुरा कावचस्य च ॥ ४ ॥

दुष्यै हि त्वां भूस्यामि दूषयिष्यामि कावचम् ।

उदाशवो रथा इव शपथेभिः सरिष्यथ ॥ ५ ॥

एकशतं विष्कन्धानि विष्टिता पृथिवीमनु ।

तेषां त्वामग्र उज्जहरुर्मणि विष्कन्धदूषणम् ॥ ६ ॥ (९०)

(१०) रायस्योपप्राप्तिः

१-१३ अथर्धा । अष्टका, १ धेनुः, २-४ रात्रिः, धेनुः, ५ एकाष्टका, ६ जातवेदः, पशवः, ७ रात्रिः, यज्ञाः,
८ संवत्सरः, ९ ऋतवः, १० धाताविधातारौ, ऋतवः, ११ देवाः, १२ इन्द्रः, देवाः, १३ प्रजापतिः ।

अनुष्टुप्; ४-६, १२ त्रिष्टुप्; ७ त्र्ययसाना पदपदा विराहगर्भातिजगती ।

प्रथमा ह व्युत्थास सा धेनुरभवद्यमे ।

सा नः पर्यस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ १ ॥

यां देवाः प्रतिनन्दन्ति रात्रिं धेनुमुपायतीम् ।

संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥ २ ॥

संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वां रात्र्युपास्महे ।

सा न आयुष्मतीं प्रजां रायस्योपेण सं सृज ॥ ३ ॥

इयमेव सा या प्रथमा व्योच्छेद्वास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।

महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगजनित्री ॥ ४ ॥

वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमकृत हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीर्णम् ।

एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा वयं स्याम पतयो रथीणाम् ॥ ५ ॥ (९५)

इडायास्पर्दं घृतवत्सरीसूपं जातवेदुः प्रति हव्या गृमाय ।
 ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपास्तेषां समानां मयि रन्तिरस्तु ॥ ६ ॥
 आ मां पुष्टे च पोषे च रात्रिं देवानां सुमतौ स्याम ।
 पूर्णां देवं परां पत्तु सुपर्णां पुनरा पत ।
 सर्वान्यज्ञान्तसंभृज्जतीपमूर्जे न आ भर ॥ ७ ॥
 आयमंगन्तसंवत्सरः परिवेकाष्टके तव ।
 सा न आयुष्मतां प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ॥ ८ ॥
 ऋतून्यज ऋतुपतीनार्तयानुत हायान् ।
 समाः संवत्सरान्मासान्भूतस्य पतये यजे ॥ ९ ॥
 ऋतुभ्यंद्भार्तवेभ्यो माञ्चः संवत्सरेभ्यः ।
 धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥ १० ॥
 इड्या जुह्वतो वयं देवान्घृतवता यजे ।
 गृहानुभ्यतो वयं सं विशेमोप गोमतः ॥ ११ ॥
 एकाष्टका तपसा तप्यमाना ज्ञान गर्भं महिमान्भिन्द्रम् ।
 तेन देवा व्यसिहन्त शत्रून्हन्ता दस्यूनामभवच्छचीपतिः ॥ १२ ॥
 इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितारिं प्रजापतेः ।
 कामान्स्माकं पूरयु प्रति गृह्णाहि नो हविः ॥ १३ ॥ (७३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(११) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-८ ब्रह्मा, भृग्वह्निराश्व । इन्द्राग्नी, आयुष्यं, यक्षमनाशनम् । त्रिष्टुप्, ४ शकरीगर्भा जगती,
 ५-६ अनुष्टुप्, ७ उष्णिग्गृहतीगर्भा पथ्यापङ्क्तिः, ८ ऽयवसाना पद्पदा गृहतीगर्भा जगती ।

[३] मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयुष्मादुत राजयुष्मात् ।
 ग्रार्हिर्जग्राह यद्येतेदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् ॥ १ ॥
 यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।
 तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थादस्पर्शमेनं शतशारदाय ॥ २ ॥
 सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्पमेनम् ।
 इन्द्रो यथैनं शरदो नयात्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥ ३ ॥ (७६)

शतं जीव शरदो वर्षमानः शतं हेमन्तान्छतमुं वसन्तान् ।
 शतं त इन्द्रो अग्निः संविता बृहस्पतिः शतार्युषा हविषाहार्पमेनम् ॥ ४ ॥
 प्र विशतं प्राणापानावनद्वाहाविव ब्रजम् ।
 व्यशुन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान्छतम् ॥ ५ ॥
 इहैव स्तं प्राणापानौ मापं मातमितो युवम् ।
 शरीरमस्याङ्गानि जरसें बहतं पुनः ॥ ६ ॥
 जरायै त्वा परि ददामि जरायै नि धुवामि त्वा ।
 जरा त्वा भद्रा नैष्ट व्यशुन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितरान्छतम् ॥ ७ ॥
 अभि त्वा जरिमाहितं गामुक्षणमिव रज्ज्वा ।
 यस्त्वा मृत्युरभ्यर्धत् जायमानं सुपाशया ।
 तं ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद्बृहस्पतिः ॥ ८ ॥ (८१)

(१२) शालानिर्माणम् ।

१-२ ब्रह्मा । शाला, वास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप्, २ विराट् जगती, ३ बृहती, ६ शक्यरीगर्भा जगती,
 ७ आर्षी अनुष्टुप्, ८ भूरिक्, ९ अनुष्टुप् ।

इहैव ध्रुवां नि भिनोमि शालां क्षेमं तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा ।
 तां त्वां शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम ॥ १ ॥
 इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शालेऽश्वीवती गोमती सनृतावती ।
 ऊर्जस्वती घृतवती पर्यस्वत्युच्छ्रयस्व महते सौभगाय ॥ २ ॥
 धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः प्रीतिधान्या ।
 आ त्वा वत्सो गर्भेदा कुमार आ धेनवः सायमास्पन्दमानाः ॥ ३ ॥
 इमां शालीं सविता वायुरिन्द्रो बृहस्पतिर्नि भिनोतु प्रजानन् ।
 उधन्तुद्रा मरुतो धृतेन भगो नो राजा नि कृपिं तेनोतु ॥ ४ ॥
 मानस्य पत्नि शरणा स्योना देवी देवेभिर्निमित्तास्त्रे ।
 तृणं वसोना सुमना असस्त्वमथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ॥ ५ ॥
 श्रुतेन स्थूणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्नर्ष बृहक्ष्व शत्रून् ।
 मा ते रिपन्नुपसत्तारो भृहाणां शाले शतं जीवेम शरदुः सर्ववीराः ॥ ६ ॥
 एमां कुमारस्तरुण आ वत्सो जगता सह ।
 एमां परिस्रुतः कुम्भ आ दुग्धः कलशैरगुः ॥ ७ ॥ (८८)

पूर्णं नारि प्र भर कुम्भमेतं धृतस्य धारामृतैर्न संभृताम् ।
 इमां पातृनमृतैर्ना समङ्ग्धीष्टापूर्तमभि रक्षात्येनाम् ॥ ८ ॥
 इमा आपः प्र भराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
 गृहानुप प्र सीदाम्यमृतैर्न सहाधिना ॥ ९ ॥ (९०)

(१३) आपः ।

१-७ शृगुः । वरुणः, सिन्धुः, आपः; २-३ इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ निचृत्, ५ विराड्जगती, ६ निचृदनुष्टुप् ।

यद्ददः संप्रयतीरहाधनदता हते ।
 तस्मादा नद्योऽे नाम स्थ ता यो नामानि सिन्धवः ॥ १ ॥
 यत्प्रेपिता वरुणेनाच्छीर्षे समवल्गत ।
 तदाभ्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनुं छन ॥ २ ॥
 अपकामं स्यन्दमान्ना अवीवरत वो हि कम् ।
 इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्धानीम वो हितम् ॥ ३ ॥
 एको वो देवोऽप्यतिष्ठत् स्यन्दमाना यथावशम् ।
 उदानिपुर्महीरिति तस्माद्दुदकमुच्यते ॥ ४ ॥
 आपो भद्रा धृतमिदापं आसन्नश्रीपोमौ विश्रुत्याप इत्थाः ।
 तीव्रो रसो मधुपृचामरंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गमेत् ॥ ५ ॥
 आदिर्पश्याम्पुत वा शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् मांसाम् ।
 मन्ये भेजानो अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अर्तपं यदा वः ॥ ६ ॥
 इदं व आपो हृदयमयं वृत्स क्रतावरीः ।
 इहेत्यमेतं शकरीर्षेत्रेदं वेश्यामि वः ॥ ७ ॥ (९७)

(१४) गोष्ठः ।

१-६ ऋता । गोष्ठः, अहः, २ अर्यमा, पूषा, बृहस्पतिः, इन्द्रः; १-६ गायः,
 ५ गोष्ठश्च । अनुष्टुप्, ६ आर्यो निचृत् ।

सं वो गोष्ठेन सुपदा सं रय्या सं सुभृत्या ।
 अहर्जातस्य यन्नाम तेना वः सं संजांसि ॥ १ ॥
 सं वः सृजत्वयमा सं पूषा सं बृहस्पतिः ।
 सभिन्द्रो यो धनंजयो मरिं पुष्यत् यद्वसु ॥ २ ॥ (९९)

संजग्माना अविभ्युपीरस्मिन्गोष्ठे क्रीपिणीः ।

विभ्रंतीः सोम्यं मध्वनमीवा उपेतन ॥ ३ ॥

इहैव गाव एतनेहो शक्येन पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः ॥ ४ ॥

शिवो वो गोष्ठो भवतु शारिशकैव पुष्यत ।

इहैवोत प्र जायध्वं मया वः सं संजामसि ॥ ५ ॥

मया गात्रो गोपतिना सचध्वमयं वो गोष्ठ इह पौपयिष्णुः ।

रायस्पोषेण बहुला भवन्तीर्जीवा जीरन्तीरुप वः सदेम ॥ ६ ॥ (१०३)

(१५) वाणिज्यम् ।

१-८ अधर्वा (पण्यकाम.) । विश्वे देवा, इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, १ भुरिष्, ४ उपवसाना पदपदा
बृहतीगर्भा विराडत्यष्टि ५ विराड्जगती, ७ अनुष्टुप्, ८ निष्टुत् ।

इन्द्रमहं वृणिजं चोदयामि स न ऐतुं पुरएता नो अस्तु ।

नुदन्नरातिं परिपन्थिनं मृगं स ईशानो धनुदा अस्तु मर्षाम् ॥ १ ॥

ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

ते मा जुपन्तां पर्यसा घृतेन यथा क्रीत्वा धनमाहराणि ॥ २ ॥

इध्मेनात्र इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।

यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेपाय द्वेषीम् ॥ ३ ॥

इमामग्ने शरणिं मीमृषो नो यमध्वानमर्गाम दूरम् ।

शुनं नो अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणः फलिनें मा कृणोतु ।

इदं हव्यं संविदानो जुपेथां शुनं नो अस्तु चरितमुत्थितं च ॥ ४ ॥

येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तन्मे भूयो भवतु मा कन्तीयोऽग्ने सतृप्तो देवान्द्विषा नि पेष ॥ ५ ॥

येन धनेन प्रपणं चरामि धनेन देवा धनमिच्छमानः ।

तस्मिन्म इन्द्रो रुचिमा दधातु प्रजापतिः सञ्चिता सोमो अग्निः ॥ ६ ॥

उप त्वा नर्मसा वयं होतवश्चानर स्तुमः ।

स नः प्रजास्वात्मसु गोपुं प्राणेषु जागृदि ॥ ७ ॥

विश्वार्हा ते सद्रुमिर्ऋरेमाध्वयिव तिष्ठते जातवेदः ।

रायस्पोषेण समिपा मदन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिपाम ॥ ८ ॥ (१११)

॥ इति तृतीयोऽनुयाक ॥३॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठक ॥५॥

(१६) स्वस्तये प्रार्थना ।

१-७ अथवा । १ अग्नि, इन्द्रः, मित्रावरुणौ, अश्विनो, भगः, पूषाः, ब्रह्मणस्पतिः, सोमः, रुद्रः, २-३, ५ भगः, आदित्यः, ४ इन्द्रः, ६ दधिक्रावा, अश्वः, ७ उषाः । त्रिष्टुप्, १ आर्यो जगती, ४ भुरिक् पङ्क्तिः ।

[अथ पद्य. प्रपाठकः ॥ ६ ॥]

[४] प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विनो ।
 प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हवामहे ॥ १ ॥
 प्रातर्जितं भगमुग्रं हवामहे वयं पुत्रमदितेयों विश्वतो ।
 आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भूक्षीत्याहं ॥ २ ॥
 भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः ।
 भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥
 उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अहाम् ।
 उतोदितौ मधवन्तस्यैस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम ॥ ४ ॥
 भग एव भगवो अस्तु देवस्तेनो वयं भगवन्तः स्याम ।
 तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि स नो भग पुरण्ता भवेह ॥ ५ ॥
 समञ्चरायोपसो नमन्त दधिक्रावेव शुच्ये पदार्य ।
 अर्वाचीनं वंसुविदं भगं मे रथमिवाश्वा वाजिन आ वंहन्तु ॥ ६ ॥
 अश्वोवतीर्गोमतीर्न उपासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः ।
 घृतं दुर्हाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ (११८)

(१७) छपि ।

१-९ विश्वामित्रः । सीता । अनुष्टुप्, १ आर्यो गायत्री, २, ५, ९ त्रिष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्तिः, ७ विराद् पुर उष्णिक्, ८ निष्टुप् ।

सीरा युञ्जन्ति क्वयौ युगा नि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुन्नयो ॥ १ ॥
 युनक्त सीरा वि युगा तनोत कुते योनो वपतेह बीजम् ।
 विराजः श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्रमा र्ववन् ॥ २ ॥
 लाङ्गलं पवीरवत्सुश्रीमं सोमसत्सरु ।
 उदिद्वपत्तु गार्गविं प्रस्थावद्रथवाहं पीवरी च प्रफर्ष्यम् ॥ ३ ॥
 इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु ।
 सा नः पर्यस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समां ॥ ४ ॥ (१२२)

शुनं सुफ़ाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अनु यन्तु वाहान् ।

शुनासीरा इविषा तोशमाना सुपिप्पला ओपधीः कर्तवस्मै ॥ ५ ॥

शुनं वाहाः शुनं नरैः शुनं कृपतु लाङ्गलम् । शुनं वत्रा वध्यन्तां शुनमष्टामुदिङ्गय ॥ ६ ॥

शुनासीरेह स्म मे जुपेथाम् । यदिवि चक्रथुः पयस्तेनेमामुपं सिञ्चतम् ॥ ७ ॥

सीते वन्दांमहे त्वार्वाचीं सुभगे भव । यथा नः सुमना असौ यथा नः सुफ़ला भुवः ॥ ८ ॥

घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वेद्वैरनुमता मरुद्धिः ।

सा नः सीते पर्यसाम्याववृस्वोर्जस्वती घृतवृत्पिन्वमाना ॥ ९ ॥ (१२७)

(१८) वनस्पतिः ।

१-६ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ अनुष्टुभर्मा चतुष्पदा उष्णिक्, ६ उष्णिग्भर्मापथ्यापइत्तिः ।

इमां खेनाभ्योपधिं वीरुधां बलवत्तमाम् ।

यया सपत्नीं वाधते यया संविन्दते पतिम् ॥ १ ॥

उत्तानपणं सुभगे देवजूते सहस्रति ।

सपत्नीं मे परा शुद्र पतिं मे केवलं कृधि ॥ २ ॥

नहि ते नाम जग्राह नो अस्मिन्नमसे पती ।

परमिव परावर्तं सपत्नीं गमयामसि ॥ ३ ॥

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराम्यः ।

अधः सपत्नी या ममाधरा सार्धराभ्यः ॥ ४ ॥

अहमस्मि सहमानाथो त्वमसि सासहिः ।

उभे सहस्वती भूत्वा सपत्नीं मे सहावहै ॥ ५ ॥

अभि तैऽधां सहमानामुपं तेऽधां सहीपसीम् ।

मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव घावतु ॥ ६ ॥ (१३३)

(१९) अजरं क्षत्रम् ।

१-८ षसिष्ठः । विश्वे देवाः, चन्द्रमाः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ पथ्यापइत्तिः, ३ अरिष्टुदत्ती, ५ अरिष्टुदत्ती, ६ त्र्यवक्षाना पदपदा त्रिष्टुप्ककुम्भतीगर्मातिजगती, ७ विराडास्तारपइत्तिः, ८ पथ्यापइत्तिः ।

संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं बलम् ।

संशितं क्षत्रमजरमस्तु जिष्णुर्येषामस्मि पुरोहितः ॥ १ ॥

समुद्दमेषां राष्ट्रं स्यामि समोजो वीर्यं बलम् ।

वृधामि शत्रूणां बाहननेन हनिष्याहम् ॥ २ ॥ (१३५)

नीचैः पद्यन्तामधरे भवन्तु ये नः सूरि मध्वानं पृतन्यान् ।
 क्षिणामि ब्रह्मणामिन्नानुर्नयामि स्वानहम् । । ३ ॥
 तीक्ष्णीयांसः परशोरत्रेस्तीक्ष्णतरा उत । । । ।
 इन्द्रस्य वज्रात्तीक्ष्णीयास्तो येषामस्मि पुरोहितः ॥ ४ ॥ ~ । । । ।
 एषामहमायुधा सं स्वाम्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि । । । । । । ।
 एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्ण्वेषां चित्तं विश्वेऽवन्तु देवाः । ॥ ५ ॥
 उद्धर्षन्तां मध्वन्वाजिन्वान्युद्धीराणां जयतामेतु घोषः । । । ।
 पृथग्घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरिताम्
 देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया ॥ ६ ॥
 प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु ब्राह्मवः । । । ।
 तीक्ष्णेपयोऽत्रलधन्वनो हतोऽग्रायुधा अचलानुग्रवाहवः ॥ ७ ॥
 अवसृष्टा परा पत् शरव्ये ब्रह्मसंशिते । । । ।
 जयामिन्नाम्र पद्यस्व जलोषां वरैवरं मामीषां मोचि कश्चन ॥ ८ ॥ (१४१)

(२०) रयिस्त्वर्धनम् । १५

१-१० घसिष्ठ । १-२ आग्नि, ३ अर्यमा, भगः, बृहस्पति, देवीः, ४ सोमः, आग्नि, आदित्या, विष्णु,
 प्रजा, बृहस्पतिः, ५ आग्नि, ६ इन्द्रयायुः, ७ अर्यमा, बृहस्पतिः, इन्द्रः, वात, विष्णुः, सरस्वती,
 सचिता, याजी, ८ विश्वाभुवनानि, ९ पञ्च प्रदिशः, १० घायुस्तवष्टा ।
 अनुष्टुप्, ६ पथ्यापद्धतिः, ८ विराट् जगती ।

अयं ते योर्निर्ऋत्विषो यतो ज्ञातो अरोचयाः ।
 तं ज्ञानर्षम् आ रोहार्धा नो वर्धया रयिम् ॥ १ ॥
 अमे अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमनो भव ।
 प्र णो यच्छ विशां पते घनुदा असि नुस्त्वम् ॥ २ ॥
 प्र णो यच्छत्वर्षमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।
 प्र देवीः प्रोत सूनुता रयि देवी दघातु मे ॥ ३ ॥
 सोमं राजानमवसेऽग्निं गीभिर्देवामहे ।
 आदित्यं विष्णुं रयिं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥ ४ ॥
 त्वं नो अमे अग्निभिर्ब्रह्मं यज्ञं च वर्धय ।
 त्वं नो देव दातव्ये रयिं दानाय चोदय ॥ ५ ॥ (१४६)

इन्द्रवायू उभाविह सुहवेह हवामहे ।

यथा नः सर्वे इलनः संगत्या सुमना असदानकामश्च नो भुवत् ॥६॥

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।

चातं विष्णुं सरस्वतीं सधितारं च वाजिनम् ॥ ७ ॥

वाजस्य नु प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः ।

उतादिस्तन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छ ॥८॥

दुःशां मे पञ्च अदिशो दुःशामुर्वीर्याबलम् ।

प्रापेयं सर्वा आकृतीर्भनसा हृदयेन च ॥ ९ ॥

गोसनि वाचमुदेयं वर्चसा माम्युदिहि ।

आ रुन्धा सर्वतो वायुस्त्वष्टा पोषं दधातु मे ॥१०॥ (१५१)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(२१) शान्ति ।

१-१० वसिष्ठः । अग्नि । त्रिष्टुप्, १ पुरोनुष्टुप्; २, ३, ८ अरिक् ५ जगती ६ उपरिष्टादिराहृष्टहतीः

७ विराङ्गर्भा, ९ निचृदनुष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।

[५]

ये अग्रयो अप्सर्वान्तये वृत्रे ये पुरुषे ये अश्मसु ।

य आविवेशोपधीयो वनस्पतीस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ १ ॥

यः सोमं अन्तर्यो गोप्नुन्तर्य आरिष्टो वयःसु यो मृगेषु ।

य आविवेश द्विपद्मो यश्चतुष्पदस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ २ ॥

य इन्द्रेण सरथं पार्ति देवो वैश्वानर उत विश्वद्राव्यः ।

यं जोहवीमि पृतनासु सासहि तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ३ ॥

यो देवो विश्वाद्युः कार्ममाहुयं दातारं प्रतिगृह्णन्तमाहः ।

यो धीरः शक्रः परिभूरदाभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ४ ॥

यं त्वा होतारं मनसाभि संविदुस्त्रयोदश भाननाः पञ्च मानवाः ।

वचोपसे यशसे सूनृतावते तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ५ ॥

उधात्नाय वशात्नाय सोमंपृषाय वेधसे ।

वैश्वानरज्येष्ठेभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ६ ॥

दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति ।

ये दिस्वन्तये वातं अन्तस्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ॥ ७ ॥ (१५८)

हिरण्यपाणिं सधितारमिन्द्रं बृहस्पतिं वरुणं मित्रमग्निम् ।

विश्वान्देवानर्क्षिरसो हवामह इमं ऋच्यार्दं शमयन्त्वग्निम् ॥ ८ ॥

शान्तो अग्निः ऋच्याच्छान्तः पुरुपुरेपणः ।

अथो यो विश्वदावर्ष्यस्तं ऋच्यार्दमशीशमम् ॥ ९ ॥

ये पर्वताः सोमपृष्ठा आप उक्तानशीवरीः ।

वार्तः पर्जन्य आदग्निस्ते ऋच्यार्दमशीशमन् ॥ १० ॥ (१६१)

(२२) वर्चःप्राप्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । वर्चः, बृहस्पतिः, विश्वे देवाः । अनुष्टुप्, १ विराट् त्रिष्टुप्, ३ पञ्चपदा परानुष्टुप् विराडतिजगती, ४ त्र्यवसाना षट्पदा जगती ।

हस्तिवर्चसं प्रथतां बृहद्यशो अदित्या यत्तन्युः संवभूव ।

तत्सर्वे सर्पदुर्महमेतद्विश्वे देवा अदितिः सजोषाः ॥ १ ॥

मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रो रुद्रश्च चेततु । देवासो विश्वधायसस्ते माञ्जन्तु वर्चसा ॥ २ ॥

येन हस्ती वर्चसा संवभूव येन राजा मनुष्येष्विप्स्वन्तः ।

येन देवा देवतामग्र आयन्तेन मामद्य वर्चसाग्नें वर्चस्विनं कृणु ॥ ३ ॥

यत्ते वर्चो जातवेदो बृहद्भवत्याहुतेः ।

यावत्सर्वस्य वर्च आसुरस्य च हस्तिनः ।

तार्वन्मे अग्निना वर्चे आ घतां पुष्करसजा ॥ ४ ॥

यावर्चसः प्रदिशश्चतुर्व्यवत्समश्रुते ।

तार्वत्सुमैत्विन्द्रियं मयि तर्दस्तिवर्चसम् ॥ ५ ॥

हस्ती मृगाणां सुपदां प्रतिप्रावान्भूव हि ।

तस्य भगौन वर्चसाग्नि पिञ्चामि मामहम् ॥ ६ ॥ (१६७)

(२३) धीर-प्रवृत्तिः ।

१-६ ब्रह्मा । चन्द्रमाः, योनिः, चावापृथिवी । अनुष्टुप्, ५ उपरिष्ठाद् सुरिगृहती, ६ स्कंधोप्रीवा घृहती ।

येन वेहृहभूर्विध नाशयामसि तत्तत् ।

इदं तदुन्यन् त्वदर्प दूरे नि दध्मसि ॥ १ ॥

आ ते योनिं गर्भं एतु पुमान्वाणं इवेपुधिम् ।

आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दर्शमास्यः ॥ २ ॥ (१६९)

पुमांसं पुत्रं जनयु तं पुमाननु जापताम् ।
 भवासि पुत्राणां माता जातानां जनयाश्च यान् ॥ ३ ॥
 यानि भद्राणि बीजान्यृषमा जनयन्ति च ।
 तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूर्धेर्तुका भव ॥ ४ ॥
 कृणोमि ते प्राजापत्यमा योनिं गर्भं एतु ते ।
 विन्दस्व त्वं पुत्रं नारि यस्तुभ्यं शमसुच्छमु तस्मै त्वं भव ॥ ५ ॥
 यासां धौः पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधौ वभूर्व ।
 तास्त्वा पुत्रविद्यायु दैवीः प्रावृन्त्वोर्षधयः ॥ ६ ॥ (१७३)

(२४) समृद्धि-प्राप्तिः ।

१-७ भृगुः । वनस्पतिः, प्रजापतिः । अनुष्टुप्, २ निचृत्पध्यापदक्तिः ।

पर्यस्वतीरोर्षधयः पर्यस्वन्मामकं वर्चः
 अथो पर्यस्वतीनामा भरेऽहं सहस्रशः ॥ १ ॥
 वेदाहं पर्यस्वन्तं चकारं धान्यं बहु ।
 संभृत्वा नाम यो देवस्तं वयं हवामहे यो यो-अर्यज्वनो गृहे ॥ २ ॥
 इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टयः ।
 वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् ॥ ३ ॥
 उदुत्सं शतधारं सहस्रधारमक्षितम् ।
 एवास्माक्रेदं धान्यं सहस्रधारमक्षितम् ॥ ४ ॥
 शतहस्तं समाहरं सहस्रहस्तं सं किं ।
 कृतस्य कार्यस्य चेह स्फातिं समावह ॥ ५ ॥
 तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपर्ण्याः ।
 तासां या स्फातिमर्चमा तया त्वाभि मृशामसि ॥ ६ ॥
 उपोहश्च समूहश्च क्षत्तारौ ते प्रजापते ।
 ताविहा वहेतां स्फातिं बहु भूमानमक्षितम् ॥ ७ ॥ (१८०)

(२५) कामस्य इष्टुः ।

१-६ भृगुः । मित्रावरुणौ, कामेष्टुः । अनुष्टुप् ।

उचुदस्त्वोचुदतु मा धृथाः शयने स्वे ।
 इष्टुः कामस्य या भीमा तया विध्यामि त्वा हृदि ॥ १ ॥ (१८१)

आधीर्पणां कामशल्यामिषुं संरुन्पकुल्मलाम् ।

॥ तां सुसैनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि ॥ २१ ॥

या झीहानं शोपर्यति कामस्येषुः सुसैनता ।

प्राचीर्नपक्षा व्योषिा तयो विध्यामि त्वा हृदि ॥ २२ ॥

शुचा विद्धा व्योषिया शुष्कास्याभि सर्ष मा ।

मृदुनिर्मन्युः केवली प्रियवादिन्यनुग्रता ॥ २३ ॥

आजामि त्वाजन्त्या परिं मातुरथो पितुः ।

यथा मम कृतावसो मम चित्तमुपायसि ॥ २४ ॥

व्यस्यै मित्रावरुणौ हृदक्षितान्यस्यतम् ।

अथेनामकृतं कृत्वा ममैव कृणुतं वशै ॥ २५ ॥ (१८६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(२६) विश्व आत्मरक्षा ।

१-६ अथर्वा । हृद्, दिश, १ साम्रयो हेतव, २ सकामा अविष्यवा, ३ वैराज, ४ सवाताः प्रविध्यन्तः, ५ स्तोत्रधिका निलिम्पा, ६ बृहस्पतियुता अवस्वन्त. । विष्टुप्, २, ५, ६, जगती, ३, ४ भुरिक्, १-६ पञ्चपदा विपरीतपादलक्ष्मा ।

[६] येऽस्यां स्थ प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवास्तेषां वो अग्निरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ १ ॥

येऽस्यां स्थ दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवास्तेषां वः काम इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ २ ॥

येऽस्यां स्थ प्रतीच्यां दिशि वैराजा नाम देवास्तेषां वः आप इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ३ ॥

येऽस्यां स्थोर्दीच्यां दिशि प्रविध्यन्तो नाम देवास्तेषां वो वात इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ४ ॥

येऽस्यां स्थ ध्रुवायां दिशि निलिम्पा नाम देवास्तेषां वः ओषधीरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ५ ॥

येऽस्यां स्थोर्ध्यायां दिश्यवस्वन्तो नाम देवास्तेषां वो बृहस्पतिरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत तेभ्यो वो नमस्तेभ्यो वः स्वाहा ॥ ६ ॥ (१९२)

(२७) शत्रुनिवारणम् ।

१-६ अथर्वा । दिशः, रुद्रः, १ अग्निः अस्वितः, आदित्याः २ इन्द्रः, तिरश्चिराजी, पितरः, ३ चरुणः, पृदाकुः, अन्न, ४ सोम स्वजः, अशानिः, ५ विष्णुः, कल्मायग्रीवो वरिधः, ६ बृहस्पतिः, श्वित्रं, वयम् । १-६ पञ्चपदा ककुम्भतीर्गमांऽष्टिः, (२ अत्यष्टिः, ५ भुरिक्) ।

प्राची दिग्भिरधिपतिरसितो रक्षितादित्या इर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ १ ॥

दक्षिणा दिग्भिन्द्रोऽधिपतिस्तिरश्चिराजी रक्षिता पितर इर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ २ ॥

प्रतीची दिग्वरुणोऽधिपतिः पृदाक् रक्षितान्मिर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ ३ ॥

उदीची दिक्सोमोऽधिपतिः स्वजो रक्षिताशनिरिर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ ४ ॥

ध्रुवा दिग्विष्णुरधिपतिः कल्मायग्रीवो रक्षिता वीरुघ्न इर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ ५ ॥

ऊर्ध्वा दिग्बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो रक्षिता वर्षमिर्षवः ।

तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो रक्षितृभ्यो नम इर्षुभ्यो नम एभ्यो अस्तु ।

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं वो जम्भे दध्मः ॥ ६ ॥ (१९८)

(२८) पशुपोषणम् ।

१-६ ब्रह्मा । यमिनी । अनुष्टुप्, १ अतिशकरीगर्भो चतुष्पदातिजगती, ४ यवमग्न्या विराद् ककुपः, ५ त्रिष्टुप्, ६ विराद्गर्भो प्रस्तारपद्क ।

एकैकथैषा सृष्ट्या सं बभूव यत्र गा असृजन्त भूतकृते विश्वरूपाः ।

यत्र विजायते यमिन्यर्पतुः सा पशून्क्षिणाति रिफती रुशती ॥ १ ॥

एषा पशून्तं क्षिणाति क्रुव्याद्भूत्वा व्यद्वेरी ।

उतैनां ब्रह्मणं दद्यात्तथा स्योना शिवा स्यात् ॥ २ ॥ (२००)

शिवा भन पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यः शिवा ।

शिवासै सर्वस्मै क्षेत्राय शिवा न इहैधि ॥ ३ ॥

इह पुष्टिरिह रसं इह सहस्रसातमा भव । पशून्यमिनि पोष्य ॥ ४ ॥

यत्रा सुहार्दः सुकृतो मर्दन्ति विहाय रोगं तन्वृशः स्वायाः ।

तं लोकं यमिन्यभिसर्चभूव सा नो मा हिंसीत्पुरुषान्पशुंश्च ॥ ५ ॥

यत्रा सुहार्दा सुकृतामिहोत्रहृतां यत्र लोकः ।

तं लोकं यमिन्यभिसर्चभूव सा नो मा हिंसीत्पुरुषान्पशुंश्च ॥ ६ ॥ (२०४)

(२९) अवि ।

१-८ उदात्क । शितिपाद् अवि , ७ कामः, ८ भूमि । अनुष्टुप्, १, ३ पद्या पङ्क्तिः, ७ ज्ययसाना
पदपदा उपरिष्ठादेवी बृहती कुकुम्भतीगर्भा विराड्जगती, ८ उपरिष्ठाद्बृहती ।

यद्राजानो विभजन्त इष्टापूर्तस्यं षोडशं यमस्यामी संभासदः ।

अनिस्तस्मात्प्र मुञ्चति दुत्तः शितिपात्स्त्रधा ॥ १ ॥

सर्वान्कार्मान्पूरयत्याभवंन्भवन्भवन् ।

आकृतिप्रोऽर्निर्दुत्तः शितिपात्त्रोपं दस्यति ॥ २ ॥

यो ददाति शितिपादुमर्विं लोकेन संमितम् ।

स नार्कमम्यारोहति यत्र शुल्को न क्रियते अवलेन वलीयसे ॥ ३ ॥

पञ्चापूपं शितिपादुमर्विं लोकेन संमितम् ।

शुद्रातोपं जीरति पितृणां लोकेऽक्षितम् ॥ ४ ॥

पञ्चापूपं शितिपादुमर्विं लोकेन संमितम् ।

शुद्रातोपं जीवति स्यामामयोरक्षितम् ॥ ५ ॥

इरेव नोपं दस्यति समुद्र इव पर्या महत् ।

देवो संवासिनाविव शितिपात्त्रोपं दस्यति ॥ ६ ॥

क इदं कस्मा अद्रात्कामः कार्मापादात् ।

कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्रमा विवेश ॥

कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामतत्त्वं ॥ ७ ॥

भूमिश्च प्रति गृह्णात्वन्तरिधमिदं महत् ।

माहं प्राणेन मात्मना मा प्रजया प्रतिगृह्य वि रंधिषि ॥ ८ ॥ (२१२)

(३०) सांमनस्यम् ।

१-७ अथर्था । चन्द्रमाः, सांमनस्यम् । अनुष्टुप्, ५ विराद् जगती, ६ प्रस्तरपङ्क्तिः, ७ त्रिष्टुप् ।

सहृदयं सांमनस्यमविद्विपं कृणोमि वः । १ ॥ १ ॥
 अन्यो अन्यमभि ह्येत वस्तं जातमिवाङ्गया ॥ १ ॥
 अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमनाः । ॥ २ ॥
 जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शन्तिवाम् ॥ २ ॥
 मा भ्राता भ्रातरं द्विधन्मा स्वसारमुत स्वसा । ॥ ३ ॥
 सम्यञ्चः सघ्रेता भूत्वा वाचं वदत भद्रया ॥ ३ ॥
 येन देवा न वियन्ति नो च विद्विपते मिथः । ॥ ४ ॥
 तत्कृणो ब्रह्म वो गुहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥ ४ ॥
 ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्ट संराधयन्तुः सधुसाश्चरन्तः ।
 अन्यो अन्यस्मै वल्यु वर्दन्त एतं सध्रीचीनान्वः संमनसस्कृणोमि ॥ ५ ॥
 समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः समाने योक्त्रे सह वो युनज्मि ।
 सम्यञ्चोऽग्निं संपर्यतारा नाभिमिवाभितः ॥ ६ ॥
 सध्रीचीनान्वः संमनसस्कृणोम्येकंश्रुष्टीन्तसंबननेन सर्वांन् ।
 देवा इवामृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सौमनसो वो अस्तु ॥ ७ ॥ (२१९)

(३१) यक्ष्मनाशनम् ।

१-११ ब्रह्मा । पाप्महा; १ अग्निः, २ शक्रः, ३ पशवः, ४ द्यावापृथिवी, ५ त्वष्टा, ६ अग्नि, इन्द्रः,
 ७ देवाः, सूर्यः, ८-१० आयुः, ११ पजन्यः । अनुष्टुप्, ४ भुरिक्, ५ विराद् प्रस्तरपङ्क्तिः ।

वि देवा जुरसावृतन्वि त्वमग्ने अर्तया ।
 व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समार्युपा ॥ १ ॥
 व्यात्या पवमानो वि शक्रः पापकृत्यया ।
 व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समार्युपा ॥ २ ॥
 वि ग्राम्याः पशव आरण्यैर्व्यापिस्तृष्णायासरन् ।
 व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समार्युपा ॥ ३ ॥
 वीक्ष्मे द्यावापृथिवी इतो वि पन्थानो दिशंदिशम् ।
 व्य१हं सर्वेण पाप्मना वि यक्ष्मेण समार्युपा ॥ ४ ॥ (२२३)

त्वष्टां दुहित्रे बंहृतं युनक्तीतीदं विश्वं भुवन्नं वि याति ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ५ ॥
अग्निः प्राणान्तसं दधाति चन्द्रः प्राणेन संहितः ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ६ ॥
प्राणेन विश्वतोवीर्यं देवाः सूर्यं समेरयन् ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ७ ॥
आयुष्मतामायुष्कृतां प्राणेन जीव मा मृथाः ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ८ ॥
प्राणेन प्राणतां प्राणेहैव भव मा मृथाः ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ९ ॥
उदायुषा समायुषोदोषधीनां रसेन ।	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ १० ॥
आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम्	
व्य१हं सर्वेण प्राप्मना वि यक्ष्मेण समायुषा	॥ ११ ॥ (२३०)

॥ इति षष्ठोऽनुयाकः ॥ ६ ॥

॥ इति षष्ठः प्रपाठकः ॥ ६ ॥

॥ इति तृतीयं काण्डं समाप्तम् ॥ ३ ॥

मन्त्रसंख्या-

द्वितीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३६०

तृतीयकाण्डस्य *** २३०

सर्घयोगः ५९०

चतुर्थं काण्डम् ।

(१) ब्रह्मविद्या ।

१-७ वेनः । बृहस्पतिः, आदित्यः । त्रिष्टुप्, २, ५ पुरोऽनुष्टुप् ।

[अथ सप्तमः प्रपाठकः ॥ ७ ॥]

- [१] ब्रह्मं जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आंवः ।
 स बुध्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च वि वः ॥ १ ॥
 इयं पित्र्या राष्ट्रचेत्वग्रै प्रथमार्यं जनुषैं भुवनेष्ठाः ।
 तस्मा एतं सुरुचं ह्यारमहं घर्मं श्रीणन्तु प्रथमार्यं धास्यवे ॥ २ ॥
 प्र यो जज्ञे विद्वानस्य बन्धुर्विधा देवानां जनिमा विवक्ति ।
 ब्रह्म ब्रह्मेण उर्जभारं मध्यान्नीचैरुचैः स्वधा अभि प्र तस्थौ ॥ ३ ॥
 स हि दिवः स पृथिव्या ऋतस्था मही क्षेमं रोदसी अस्कभायत् ।
 महान्मही अस्कभायद्वि जातो द्यां सन्न पार्थिवं च रजः ॥ ४ ॥
 स बुध्यादाद् जनुषोऽभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सत्राद् ।
 अहयेच्छुक्रं ज्योतिषो जनिष्ठार्थं द्युमन्तो वि वंसन्तु विप्राः ॥ ५ ॥
 नूनं तदस्य काव्यो हिनोति महो देवस्य पून्यस्य धाम ।
 एष जज्ञे बहुभिः साकमित्था पूर्वं अर्धे विपिते ससन्तु ॥ ६ ॥
 योऽर्थर्वाणं पितरं देववन्धुं बृहस्पतिं नमसार्थं च गच्छात् ।
 त्वं विश्वेषां जनिता यथासः क्विदेवो न दभायत्स्वधावान् ॥ ७ ॥ (७)

(२) आत्मविद्या ।

१-८ वेनः । आत्मा । त्रिष्टुप्, ६ पुरोऽनुष्टुप्, ७ उपरिष्ठाज्ज्योतिः ।

- य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
 योऽस्मेशे द्विपदो यश्चतुष्पदः कस्मै देवार्यं हविषा विधेम ॥ १ ॥
 यः प्राणतो निमिषतो महित्वैको राजा जगतो बभूव ।
 यस्य च्छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवार्यं हविषा विधेम ॥ २ ॥ (९)

यं क्रन्दसी अर्बतश्चस्कभाने भियसानि रोदसी अह्वयेथाम् ।
 यस्यासौ पन्था रजसो विमानः कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ३ ॥
 यस्य द्यौरुनी पृथिवी च मही यस्याद् उर्वेश्चन्तरिक्षम् ।
 यस्यासौ स्रो विततो महित्वा कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ४ ॥
 यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा समुद्रे यस्य रसामिद्राहुः ।
 इमार्थं प्रदिशो यस्य ग्राह कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ५ ॥
 आपो अग्रे विश्वमान्गर्भं दधाना अमृता ऋतज्ञाः ।
 यास्तु देवीष्वधि देव आसीत्कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ६ ॥
 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।
 स दाधार पृथिवीमुत द्यां कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ७ ॥
 आपो वृत्सं जनयन्तीर्गर्भमग्रे समैरयन् ।
 तस्पोत जायमानस्योल्ब आसीद्विरण्ययः कस्मै देवार्य हविषा विधेम ॥ ८ ॥ (१५)

(३) शत्रुनाशनम् ।

१-७ अथवा । रुद्रः, व्याघ्रः । अनुष्टुप्, २ पथ्यापङ्क्तिः, ३ गायत्री, ७ ककुम्भतीगभोपरिष्ठाद्बृहती ।

उदितस्त्रयो अक्रमन्व्याघ्रः पुरुषो वृकः ।
 हिरुग्धि यन्ति सिन्धुश्चो हिरुग्देवो वनस्पतिर्हिरुङ्मन्तु शत्रवः ॥ १ ॥
 परेणैतु पथा वृकः परमेणोत तस्करः ।
 परेण दुत्वती रज्जुः परेणाघ्रापुरर्षतु ॥ २ ॥
 अक्ष्यौ च ते मुखे च ते व्याघ्र जम्भयामसि ।
 आत्सर्वांस्विशति नृषान् ॥ ३ ॥
 व्याघ्रं दुत्वतां वयं प्रथमं जम्भयामसि ।
 आर्दु ऐनमथो अर्हि यातुधानमथो वृकम् ॥ ४ ॥
 यो अद्य स्तेन आर्यति स संपिष्टो अपायति ।
 प्रथामपघ्नसेनैत्विन्द्रो वज्रेण हन्तु तम् ॥ ५ ॥
 मूर्णा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः ।
 निम्नुक्ते गोधा भवतु नीचार्यच्छासुर्मृगः ॥ ६ ॥
 यत्संयमो न वि र्यमो वि र्यमो यत्त संयमः ।
 इन्द्रजाः सोमजा आधर्वणममि व्याघ्रजम्भनम् ॥ ७ ॥ (२२)

(४) वाजीकरणम् ।

१-८ अथर्वा । वनस्पतिः १-२ सूर्यः, प्रजापतिः ४ इन्द्रः, ५ आपः, सोमः, ६ अग्निः, सरस्वती
ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ पुरउष्णिक, ६-७ भुरिक् ।

यां त्वा गन्धर्वो अखनद्वरुणाय मृतभ्रंजे ।
तां त्वा वयं खनामस्योर्षधि शेषहर्षिणीम् ॥ १ ॥
उदुषा उदु छर्ष उद्विदं मामकं वचः ।
उदैजतु प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिना ॥ २ ॥
यथा स्म ते विरोहंतोऽभितप्तमिवानति ।
तर्तस्ते शुष्मवचरमियं कृणोत्वोर्षधिः ॥ ३ ॥
उच्छुष्मौर्षधीनां सारं क्रपुभागाम् ।
सं पुंसामिन्द्र वृष्ण्यमस्मिन्वेहि तनूवशिन् ॥ ४ ॥
अपां रसः प्रथमजोऽथो वनस्पतीनाम् ।
उत सोमस्य भ्रातास्युताशर्मसि वृष्ण्यम् ॥ ५ ॥
अधार्षे अद्य सवितरुद्य देवि सरस्वति ।
अद्यास्य ब्रह्मणस्पते घर्तुरिवा तानया पसः ॥ ६ ॥
आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिव धन्वनि ।
क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा ॥ ७ ॥
अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेत्यस्य च ।
अर्धं क्रपुमस्य ये वाजास्तानस्मिन्वेहि तनूवशिन् ॥ ८ ॥

(३०)

(५) स्वापनम् ।

१-७ ब्रह्मा । स्वापनं, वृषभः । अनुष्टुप्, २ भुरिक्, ७ पुरस्ताज्ज्योतिस्त्रिष्टुप् ।

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।
तेना सहस्येना वयं नि जनान्त्स्वापयामसि ॥ १ ॥
न भूमिं वातो अतिं वाति नातिं पश्यति कश्चन ।
स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन् ॥ २ ॥
श्रोष्ठेशयास्तल्पेशया नारीर्या ब्रह्मशीवरीः ।
स्त्रियो याः पुण्यमन्वयस्ताः सर्वाः स्वापयामसि ॥ ३ ॥

(३३)

एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् ।

अङ्गान्यजग्रभं सर्वा रात्रीणामतिशयैरे ॥ ४ ॥

य आस्ते यश्चरति यश्च तिष्ठन्विपश्यति ।

तेषां सं दध्मो अक्षीणि यथेदं हृम्यं तथा ॥ ५ ॥

स्वमुं माता स्वमुं पिता स्वमुं श्वा स्वमुं विदपतिः ।

स्वपन्त्वस्यै ज्ञातयः स्वप्त्वयमभितो जतः ॥ ६ ॥

स्वमं स्वमाभिकरणेन सर्वं नि ध्वापया जर्नम् ।

ओत्सूर्यमन्यान्स्वापर्याव्युषं जागृतादहमिन्द्रं इवारिष्टो अक्षितः ॥ ७ ॥

(३७)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(६) विपग्रम् ।

१-८ गरुत्मान् । तक्षकः, १ ब्राह्मणः, २ द्यावापृथिवी, सप्तसिन्धवः, ३ सुपर्णः, ४-८ विपम् । अनुष्टुप् ।

[२] ब्राह्मणो जज्ञे प्रथमो दशशीर्षो दशस्यः ।

स सोमं प्रथमः पंपौ स चकारारसं विपम् ॥ १ ॥

यावती द्यावापृथिवी चरिम्णा यावत्सप्त सिन्धवो वितष्टिरे ।

वाचं विपस्य दूर्णीं तामितो निरवादिपम् ॥ २ ॥

सुपर्णस्त्वा गरुत्मान्विपं प्रथममावयत् ।

नामीमदो नारूरुप उतास्मा अभवः पित्तः ॥ ३ ॥

यस्त आस्यत्पञ्चाङ्गुरिर्वकाश्चिदधि घन्वनः ।

अपस्कम्भस्यं शल्यान्निरवोचमहं विपम् ॥ ४ ॥

शल्याद्विपं निरवीचं प्राङ्नादुत पर्णधेः ।

अपाष्ठाच्छृङ्गात्कुर्मलान्निरवोचमहं विपम् ॥ ५ ॥

अरसस्तं इपो शल्योऽद्यो ते अरसं विपम् ।

उतारसस्यं वृक्षस्य घनुष्टे अरसारसम् ॥ ६ ॥

ये अपीयन्ते अदिहन्य आस्यन्ते अवाप्तृजन् ।

सर्वे ते वध्रयः कृता वध्रिविपगिरिः कृतः ॥ ७ ॥

वध्रयस्ते सानितारो वध्रिस्त्वमस्योपधे ।

वध्रिः स पर्वतो गिरिर्यतो ज्ञातमिदं विपम् ॥ ८ ॥

(४५)

(७) विपनाशनम् ।

१-७ राहताम् । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ खराद ।

वारिदं वारयातै वरणावत्यामार्धिं	
तत्रामृतस्यासिक्तं तेनां ते वारये विपम्	॥ १ ॥
अरसं प्राच्यं विपमरसं यदुदीच्यम् ।	
अथेदमघराच्यं कर्मभेण वि कल्पते	॥ २ ॥
करम्भं कृत्वा तिर्यं पीवस्पाकमुदारधिम् ।	
धुधा किल त्वा दुष्टनो जक्षिवान्त्स न रूरुपः	॥ ३ ॥
वि ते मर्दं मदावति शरमिव पातयामसि ।	
प्र त्वां चरुमिव येपन्तं वचंसा स्थापयामसि	॥ ४ ॥
परि ग्राममिवाचितं वर्चसा स्थापयामसि ।	
तिष्ठं वृक्ष इव स्याद्भयत्रिखाते न रूरुपः	॥ ५ ॥
पवस्तैस्त्वा पर्येक्रीणन्दूशोभिरजिनैरुत ।	
प्रकीरसि त्वमोपधेऽभिखाते न रूरुपः	॥ ६ ॥
अनामा ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।	
वीरात्रो अत्र मा दभन्तद् एतत्पुरो दधे	॥ ७ ॥ (५२)

(८) राज्याभिषेकः ।

१-७ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, आपः, राज्याभिषेकः, १ राजा, २ देवाः, ३ विश्वरूपः, ४-५ आपः ।
अनुष्टुप्, १, ७ भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ५ विराद प्रस्तारपङ्क्तिः ।

भूतो भूतेषु पय आ दधाति स भूतानामधिपतिर्बभूव ।	
तस्य मृत्युश्चरति राजक्षयं स राजा राज्यमर्तुं मन्यतामिदम्	॥ १ ॥
अभि प्रेहि मार्यं वेन उग्रश्चेत्ता संपन्नहा ।	
आ तिष्ठ मित्रवर्धन तुभ्यं देवा अधि ब्रवन्	॥ २ ॥
आतिष्ठन्तं परि विश्वं अभूयं छियं वसानश्चरति स्वरोचिः ।	
महत्तदृष्णो अहुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्यौ	॥ ३ ॥
व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे वि क्रमस्व दिशो महीः ।	
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः	॥ ४ ॥ (५६)

या आपो दिव्याः पर्यसा मदन्यन्तरिक्ष उत वा पृथिव्याम् ।
 तासां त्वा सर्वासाम्पामभि पिश्रामि वर्चसा ॥ ५ ॥
 अभि त्वा वर्चसासिचन्नापो दिव्याः पर्यस्वतीः ।
 यथासौ मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता कर्तु ॥ ६ ॥
 एना व्याघ्रं परियस्वजानाः सिंहं हिंन्वन्ति महते सौभगाय ।
 समुद्रं न सुश्रुवस्तस्थिवांसं मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमपस्वः ॥ ७ ॥ (५९)

(९) आज्ञनम् ।

१-१० भृगुः । १ रेकारुदाञ्जनम् । अनुष्टुप्, २ व कुम्भती, ३ पथ्यापङ्क्तिः ।

एहिं जीवं त्रायमाणं पर्वतस्यास्पक्ष्यम् । विश्वेभिर्देवैर्दत्तं परिधिर्जीवनाय कम् ॥ १ ॥
 परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवामसि । अश्वानामर्धतं परिपाणाय तस्थिये ॥ २ ॥
 उतासिं परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन ।
 उतामृतस्य त्वं वेत्थाथौ असि जीवभोजनमथो हरितभेषजम् ॥ ३ ॥
 यस्याञ्जन प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्परुः ।
 ततो यक्षं वि वाधस उग्रो मध्यमशीरिव ॥ ४ ॥
 नैनं प्राप्नोति शपथो न कृत्या नाभिशोचनम् ।
 नैनं विष्कन्धमश्रुते यस्त्वा निर्भर्त्याञ्जन ॥ ५ ॥
 असन्मन्त्राहुष्वभ्याहुष्कृताच्छर्मलादुत ।
 दुर्हादुश्चक्षुषो घोरात्तस्मान्नः पाहाञ्जन ॥ ६ ॥
 इदं विद्वानाञ्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् ।
 सनेयमश्वं गामहमात्मानं तव पूरुष ॥ ७ ॥
 त्रयो दासा आज्ञनस्य तुक्मा बलास आदर्हिः ।
 वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिकुक्षामं ते पिता ॥ ८ ॥
 यदाञ्जनं त्रैकुरुदं जातं हिमवतस्परि ।
 यातंश्च सर्वाञ्जम्भयत्सर्वाथ यातुधान्युः ॥ ९ ॥
 यद्वि वासिं त्रैकुरुदं यदि यामुनमुच्यसे ।
 उभे ते भद्रे नास्ती ताम्प्या नः पाहाञ्जन ॥ १० ॥ (६९)

(१०) शङ्खमणिः ।

१-७ अथर्वो । शङ्खमणिः, कृशनः । अनुष्टुप्, ६ पध्यापङ्क्ति, ७ पञ्चपदा परानुष्टुप्शकरी ।

वाताञ्जातो अन्तरिक्षाद्द्विद्युतो ज्योतिषस्पतिं ।
 स नो हिरण्यजाः शङ्खः कृशनः पात्वहंसः ॥ १ ॥
 यो अग्रतो रोचनानां समुद्रादधि जज्ञिषे ।
 शङ्खेन हृत्वा रक्षांस्यत्रिणो वि पहामहे ॥ २ ॥
 शङ्खेनामीवाममतिं शङ्खेनोत सदान्वाः ।
 शङ्खो नो विश्वमेपजः कृशनः पात्वहंसः ॥ ३ ॥
 दिवि जातः समुद्रजः सिन्धुतस्पर्याभृतः ।
 स नो हिरण्यजाः शङ्ख आयुप्रतरणो मणिः । ॥ ४ ॥
 समुद्राञ्जातो मणिर्ववाञ्जातो दिवाकरः ।
 सो अस्मान्तसर्वतः पातु हेत्या देवासुरेभ्यः ॥ ५ ॥
 हिरण्यानामेकोऽसि सोमाश्वमधि जज्ञिषे ।
 रथे त्वमसि दर्शत इपुधौ रोचनस्तं प्र ण आयुषि तारिपत् ॥ ६ ॥

देवानामस्थि कृशनं बभूव तदात्मन्वच्चरत्यप्संश्रुन्तः ।
 तत्तं वध्नाभ्यायुषे वचसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय कार्शनस्त्वाभि रक्षतु ॥७॥ (७६)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(११) अनङ्गवान् ।

१-१२ भृग्वङ्गिराः । अनङ्गत्, इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १,४ जगती, २ भुरिप्, ७ इयवसाना
 पदपदानुष्टुप्यभोपरिष्ठाजागतानिशृच्छकरी, ८-१२ अनुष्टुप् ।

[३] अनङ्गान्दाधार पृथिवीमुत धामनङ्गान्दाधारोर्षुन्तरिक्षम् ।
 अनङ्गान्दाधार प्रदिशः पटुवीरनङ्गान्विश्वं भुवनमा त्रिपिश ॥ १ ॥
 अनङ्गानिन्द्रः स पशुभ्यो वि चष्टे त्रयां हृक्रो वि मिमीति अध्वनः ।
 भूतं भविष्यद्भुवना दुहानः सर्वा देवानां चरति शतानि ॥ २ ॥
 इन्द्रो जातो मनुष्येष्विन्तर्गमस्तत्तश्चरति शोशुचानः ।
 सुप्रजाः सन्तस उदारै न सर्पधो नाश्रीपादनुडहो विजानन् ॥ ३ ॥
 अनङ्गान्दुहे सुकृतस्य लोक ऐनें प्याययति परमानः पुरस्तात् ।
 पर्जन्यो धारा मरुत ऊधो अस्य यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ॥ ४ ॥

(८०)

यस्य नेत्रे यज्ञपतिर्न यज्ञो नास्य द्वातेशे न प्रीतिग्रहीता ।
 यो विश्वजिद्धिश्चमृद्धिश्चकर्मा घर्मं नो ब्रूत यतमथर्तुष्पात् ॥ ५ ॥
 येन देवाः स्वरारुरुहुर्दित्वा शरीरममृतस्य नाभिम् ।
 तेन गोष्म सुकृतस्य लोकं घर्मस्य ब्रूतेन तर्पसा यशस्पर्यवः ॥ ६ ॥
 इन्द्रो रूपेणाग्निर्वहेन प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् ।
 विश्वानरे अक्रमत वैश्वानरे अक्रमतानुहुर्ब्रक्रमत ।
 सोऽिदंहयत् सोऽिधारयत् ॥ ७ ॥
 मध्यमेतदनडहो यत्रैष बह आर्हितः ।
 एतावदस्य प्राचीनं यावान्प्रत्यङ् समाहितः ॥ ८ ॥
 यो वेदानुडहो दोहान्त्सप्तानुपदस्वतः ।
 प्रजां च लोकं चाप्नोति तथा सप्तऋषयो विदुः ॥ ९ ॥
 यद्भिः सेदिमवक्रामभिरां जङ्घाभिरुत्खिदन् ।
 श्रमेणानुङ्घान्कीलालं क्रीनाशश्चाभि गच्छतः ॥ १० ॥
 द्वादश वा एता रात्रीर्व्रत्या आहुः प्रजापतिः ।
 तत्रोष ब्रह्म यो वेद् तद्वा अनडहो ब्रूतम् ॥ ११ ॥
 दुहे सायं दुहे प्रातर्दुहे मध्यंदिनं परिं ।
 दोहा ये अस्य संयन्ति तान्विबानुपदस्वतः ॥ १२ ॥ (८८)

(१२) रोहिणी चनस्पतिः ।

१-७ ऋभुः । रोहिणी-चनस्पतिः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा गायत्री, ६ त्रिपदा यवमध्या
 भुरिगायत्री, ७ षट्पदा ।

रोहण्यसि रोहण्यस्रश्छिन्नस्य रोहणी । रोहयेदमरुन्धति ॥ १ ॥
 यत्तं रिष्टं यत्तं द्युत्तमस्ति पेट्रं त आत्मनिं ।
 घाता तद्भद्रया पुनः सं दधत्परुया परुः ॥ २ ॥
 सं तै मज्जा मज्जा भवतु समु ते परुया परुः ।
 सं तै मांसस्य निस्तंस्तं समस्थ्यपि रोहतु ॥ ३ ॥
 मज्जा मज्जा सं धीयतां चर्मणा चर्म रोहतु ।
 असृक्ते अस्थि रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ॥ ४ ॥ (९२)

लोम लोम्रा सं कल्पया त्वचा सं कल्पया त्वचम् ।

असृक्ते अस्थि रोहतु च्छिन्नं सं धेहोपधे ॥ ५ ॥

स उत्तिष्ठ प्रेहि प्र द्रव रथः सुचक्रः सुपविः सुनाभिः । प्रति तिष्ठोर्ध्वः ॥ ६ ॥

यदि कर्तं पतित्वा संश्रे यदि वाग्मा प्रहृतो जघान ।

ऋभू रथस्येवाङ्गानि सं दधत्परुषा परुः ॥ ७ ॥ (९५)

(१३) रोगनिवारणम् ।

१-७ शंतातिः । चन्द्रमाः, विभ्वे देवाः, १ देवाः, २-३ वातः, ४ मरुतः, ६-७ हस्तः । अनुष्टुप् ।

उत देवा अर्वाहितं देवा उन्नयथा पुनः ।

उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः ॥ १ ॥

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।

दक्षं ते अन्य आवातु व्यङ्ग्यो वातु यद्रपः ॥ २ ॥

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।

त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईर्यसे ॥ ३ ॥

त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरुतां गणाः ।

त्रायन्तां विश्वां भूतानि यथायमरुपा असत् ॥ ४ ॥

आ त्वागमं शंतातिभिरथो अरिष्टतातिभिः ।

दक्षं त उग्रमाभोरिषं परा यक्षं सुवामि ते ॥ ५ ॥

अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः

अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः ॥ ६ ॥

हस्ताभ्यां दर्शशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।

अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि ॥ ७ ॥ (१०२)

(१४) स्वर्ज्योतिःप्राप्तिः ।

१-९ भृगुः । आज्यं, अग्निः । त्रिष्टुप्, २, ४ अनुष्टुप्; ३ प्रस्तारपङ्क्तिः,

७, ९ जगती, ८ पञ्चपदातिशायरी ।

अजो ह्यभेरजनिष्ट शोकात्सो अपश्यजनितारमग्रं ।

तेन देवा देवतामग्रं आयन्तेन रोहांशुरुहुर्मेघ्यासः ॥ १ ॥

क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यान्हस्तेषु विभ्रतः ।

दिवस्पृष्टं स्वर्गित्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥ २ ॥ (१०४)

पृष्ठात्पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम् ।
दिवो नार्कस्य पृष्ठात्स्वर्गज्वोतिरगामहम् ॥ ३ ॥

स्वर्ग्यन्तो नापेक्षन्त आ धां रोहन्ति रोदसी ।
यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ॥ ४ ॥

अग्ने प्रेहिं प्रथमो देवतानां चक्षुर्देवानामुत मानुषायाम् ।
इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्ग्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥ ५ ॥

अजमनजिम् पर्यसा घृतेन दिव्यं सुपुणं पयसं बृहन्तम् ।
तेन गोप्सु सकृतस्य लोकं स्वशिरोहन्तो अभि नार्कमुत्तमम् ॥ ६ ॥

पञ्चौदनं पञ्चभिरङ्गुलिभिर्दव्योद्वर पञ्चधैतमोदुनम् ।
प्राच्यां दिशि शिरो अजस्यं धेहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं धेहि पार्श्वम् ॥ ७ ॥

प्रतीच्यां दिशि भसदमस्य धेह्युत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम् ।
ऊर्ध्वायां दिश्युजस्यानूकं धेहि दिशि ध्रुवायां धेहि पाजस्यमिन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य ॥ ८ ॥

शृतमजं शृतया प्रोर्णुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः संभृतं विश्वरूपम् ।
स उत्तिष्ठेतो अभि नार्कमुत्तमं पृच्छिश्चतुर्भिः प्रति तिष्ठ दिक्षु ॥ ९ ॥ (१११)

(१५) वृष्टिः ।

१-१६ अथर्वा । १ दिशः, २-३ चीरधमः, ४ मरुत्पर्जन्यौ, ५-१० मरुतः आपः, ११ प्रजापतिः,
स्तनयित्नुः, १२ घरुणः, १३-१५ मण्डूकाः पितरश्च, १६ वातः । त्रिष्टुप्, १-२, ५ विषाह
जगती, ४ विषाद पुरस्ताद्बृहती, ७, १३ अनुष्टुप्, ९ पथ्यापहक्तिः, १० भुरिक्,
१२ पञ्चपदानुष्टुप्वाभां भुरिक्, १५ शकुन्तत्यनुष्टुप् ।

समुत्पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः समभ्राणि वातजूतानि यन्तु ।
महन्नपभस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ॥ १ ॥

समीक्षयन्तु तविषाः सुदानवोऽषां रसा ओषधीभिः सचन्ताम् ।
वर्षस्य सर्गो महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ॥ २ ॥

समीक्षयस्व गायतो नभांस्यपरं वेगांसुः पृथगुद्विजन्ताम् ।
वर्षस्य सर्गो महयन्तु भूमिं पृथग्जायन्तां वीरुधौ विश्वरूपाः ॥ ३ ॥

गणास्त्वोषं गायन्तु मारुताः पर्जन्य घोषिणः पृथक् ।
सर्गो वर्षस्य वर्षतो वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ४ ॥ (११५)

उदीरयत मरुतः समुद्रतस्त्वेषो अर्को नभ उत्पातयाथ ।

महङ्गपभस्य नदतो नभस्वतो वाश्रा आपः पृथिवी तर्पयन्तु ॥ ५ ॥

अभि क्रन्द स्तनपार्दयोद्रधि भूमिं पर्जन्य पर्यसा समङ्घि ।

त्वया सृष्टं बह्वलमैतु वर्षमाशारैपी कृशगुरेत्वस्तम् ॥ ६ ॥

सं वीज्वन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।

मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमनु ॥ ७ ॥

आशाशाशां वि द्योततां वाता वान्तु दिशोदिशः ।

मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः सं र्यन्तु पृथिवीमनु ॥ ८ ॥

आपो विद्युद्व्रं वर्ष सं वीज्वन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।

मरुद्भिः प्रच्युता मेघाः प्रावन्तु पृथिवीमनु ॥ ९ ॥

अयामग्निस्तनूभिः संविदानो य ओर्षधीनामधिया बभूव ।

स नो वर्ष वंनुतां जातवेदाः प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं द्विस्परि ॥ १० ॥

प्रजापतिः सलिलादा समुद्रादाप ईरयन्नुदधिर्मर्दयाति ।

प्र प्यायतां वृष्णो अश्वस्य रेतोऽर्वाडेतेन स्तनयिल्लुनेहि ॥ ११ ॥

अपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः श्वसन्तु गर्गैरा अपां वरुणान् नीचीरपः सृज ।

वदन्तु पृश्निवाहवो मण्डका हरिणानु ॥ १२ ॥

संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डका अवादिषुः ॥ १३ ॥

उपप्रबद मण्डकि वर्षमा वद तादुरि ।

मध्ये हृदस्य प्रवस्व विगृह्य चतुरः पदः ॥ १४ ॥

सण्वखा३इ रौमखा३इ मध्ये तदुरि ।

वर्षं वंनुध्वं पितरो मरुतां मन इच्छत ॥ १५ ॥

महान्तं कोशमुदच्चाभि पिञ्च सविद्युतं भवतु वातु वातः ।

तन्वतां यज्ञं बह्वधा विसृष्टा आनन्दिनीरोषधयो भवन्तु ॥ १६ ॥ (१२७)

(१६) सत्यानृतसमीक्षक ।

१-९ ब्रह्मा । वरुणः, सत्यानृतान्वीक्षणम् । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्, ५ भुरिक, ७ जगती,
८ निषान्महावृहती, ९ विराण्नाम त्रियाहायप्रो ।

[४] बृहन्नैपामधिष्ठाता अन्तिकर्दिव पश्यति ।

य स्तायन्मन्यते चरन्त्सर्वे देवा इदं विदुः ॥ १ ॥

यस्तिष्ठति चरति यश्च वञ्चति यो निलायं चरति यः प्रतङ्गम् ।

द्वौ सैनिपद्य यन्मन्त्रयैते राजा तद्वेदु वरुणस्तृतीयः ॥ २ ॥

उतेयं भूमिर्वरुणस्य राजा उतासौ द्यौर्वृहती दूरेअन्ता ।

उतो समुद्रौ वरुणस्य कुक्षी उतास्मिन्नल्प उदुके निलीनः ॥ ३ ॥

उत यो धामति सर्पात्पुरस्तान्न स मुंच्यातै वरुणस्य राज्ञः ।

दिव स्पशः प्र चरन्तीदमस्य सहस्राक्ष आति पश्यन्ति भूमिम् ॥ ४ ॥

सर्वं तद्राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात् ।

संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षानिव श्रमो नि मिनोति तानि ॥ ५ ॥

ये ते पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः ।

छिनन्तु सर्वे अनृतं वदन्तु यः सत्यवाचति तं सृजन्तु ॥ ६ ॥

शतेन पार्श्वरभि धेहि वरुणैर्न मा ते मोच्यनृतवाङ् नृचक्षः ।

आस्तां जाल्म उदरं शंसयित्वा कोश इवावन्धः परिकृत्यमानः ॥ ७ ॥

यः संभाम्योऽं वरुणो यो व्याम्योऽं यः सैदेवयोऽं वरुणो यो विदेव्युः ।

यो द्वैवो वरुणो यश्च मानुषः ॥ ८ ॥

तैस्त्वा सर्वैरभि प्यामि पार्श्वसावामुप्यायणामुप्याः पुत्र ।

ताहुं ते सर्वाननुसंदिशामि ॥ ९ ॥ (१३६)

(१७) अपामार्गः ।

१ ८ शुक्रः । अपामार्गोः वनस्पति । अनुष्टुप् ।

ईशाना त्वा भेपजानामुञ्जेष आ रंभामहे ।

चक्रे सहस्रवीर्यं सर्वस्मा ओषधे त्वा ॥ १ ॥

सत्यजितं शपथ्यावर्नीं सहमाना पुनःसराम् ।

सर्वाः समह्वयोपेधीरितो नः पारयादिति ॥ २ ॥ (१३८)

या शशाप शर्पनेन याघं मूरमादधे ।	
या रसस्य हरणाय जातमारिभे तोकर्मन्तु सा	॥ ३ ॥
यां तै चक्रुरामे पात्रे यां चकुर्नीललोहिते ।	
आमे मासे कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतौ जहि	॥ ४ ॥
दौर्बन्धं दौर्जीवित्यं रक्षो अम्बुमिराय्युः ।	
दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि	॥ ५ ॥
क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् ।	
अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे	॥ ६ ॥
तृष्णामारं क्षुधामारमथो अक्षपराजयम् ।	
अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदपं मृज्महे	॥ ७ ॥
अपामार्गं ओषधीनां सर्वासामेक इदृशी ।	
तेन ते मृज्म आस्थितमथ त्वमेगुदधर	॥ ८ ॥

(१४४)

(१८) अपामार्गः ।

१-८ शुकः । अपामार्गो वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ६ बृहतीगर्भा ।

समं ज्योतिः सूर्येणाह्वा रात्रीं समावर्ती ।	
कृणोमि सत्यमृतयेऽरसाः संन्तु कृत्वरीः	॥ १ ॥
यो देवाः कृत्यां कृत्वा हरादविदुषो गृहम् ।	
वृत्सो धारुरिव मातरं तं प्रत्यगुषं पद्यताम्	॥ २ ॥
अमा कृत्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघांसति ।	
अश्मानस्तस्यां दुग्धायौ बहुलाः फट् करिकति	॥ ३ ॥
सहस्रधामन्विशिखान्विप्रीवां छायया त्वम् ।	
प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावते हर	॥ ४ ॥
अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अद्दुपम् ।	
यां क्षेत्रे चक्रुर्या गोषु यां वा ते पुरुषेषु	॥ ५ ॥
यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पार्दमङ्गुरिम् ।	
चकार अद्रमस्मभ्यमात्मने तर्पनं तु सः	॥ ६ ॥
अपामार्गोऽपं मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथश्च यः ।	
अपाहं यातुधानीरपु सर्वा अराय्युः	॥ ७ ॥

(१५१)

अपमृज्य यातुधानानप सर्गा अराग्यः । । । । ।
 अपामार्गं त्वया न्ययं सर्वं तदपं मृज्महे ॥ ८ ॥ (१५२)
 (१९) अपामार्गं ।

१-८ शुक्र. । अपामार्गो वनस्पति. । अनुष्टुप्, २ पथ्यापहक्तिः ।

उतो अस्वयन्धुकुदुतो असि नु जामिकृत् । । । । ।
 उतो कृत्याकृतः प्रजां नडमिवा छिन्धि वार्षिकम् ॥ १ ॥
 ब्राह्मणेन पर्युक्तासि कर्णेन नार्पुदेन । । । । ।
 सेनेवैपि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति यत्र प्रामोष्योपधे ॥ २ ॥
 अग्रमेष्योपधीनां ज्योतिषेवाभिदीपर्यन् । । । । ।
 उत त्रातासि पाकस्याथो हुन्तासि रक्षसः ॥ ३ ॥
 यदुदो देवा असुरांस्त्वयात्रे निरकुर्वत । । । । ।
 ततस्त्वमर्घ्योपधेऽपामार्गो अजायथाः ॥ ४ ॥
 विभिन्दती शतशारसा विभिन्दन्नाम ते पिता । । । । ।
 प्रत्यग्वि भिन्धि त्वं तं यो अस्माँ अभिदासति ॥ ५ ॥
 असद्भूम्याः समभयत्तद्यामेति महद्भयचः । । । । ।
 तद्वै ततो विधूपार्यत्प्रत्यकर्तारमृच्छतु ॥ ६ ॥
 प्रत्यद् हि संवभूर्विथ प्रतीचीनफलस्त्वम् । । । । ।
 सर्वान्मच्छपथो अधि वरीयो यावया वधम् ॥ ७ ॥
 शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा । । । । ।
 इन्द्रंस्ते वीरुधा पत उग्र ओज्मानमा दधत् ॥ ८ ॥ (१६०)

(२०) पिशाचक्षयणम् । । । । ।

१-९ मातृनामा । मातृनामा । अनुष्टुप्, १ स्वरत्, ९ भुरिक् ।

आ पश्यति प्राति पश्यति परां पश्यति पश्यति । । । । ।
 दिवमन्तरिक्षमाद्भूमिं सर्वं तदेवि पश्यति ॥ १ ॥
 तिस्रो दिवस्तिष्ठः पृथिवीः पट् चेमाः प्रदिशः पृथक् । । । । ।
 त्वयाहं सर्गा भूतानि पश्यानि देव्योपधे ॥ २ ॥
 दिव्यस्य सुपर्णस्य तस्य हासि कुनीर्निका । । । । ।
 सा भूमिमा रुरोहिथ वहां श्रान्ता वधूरिव ॥ ३ ॥ (१६३)

तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् ।

तयाहं सर्वं पश्यामि यश्च शूद्र उतार्यः । ॥ ४ ॥

आविष्कृषुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहथाः ।

अथो सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्याः किमीदिनः ॥ ५ ॥

दर्शय मा यातुधानान्दर्शय यातुधान्यः ।

पिशाचान्तसर्वान्दर्शयेति त्वा रभ ओपधे ॥ ६ ॥

कश्यपस्य चक्षुरसि शुन्याश्च चतुरक्ष्याः ।

वीधे सर्वमिधु सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ॥ ७ ॥

उदग्रमं परिपाणांघातुधानं किमीदिनम् ।

तेनाहं सर्वं पश्यास्पुत शूद्रमुतार्यम् ॥ ८ ॥

यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यथातिसर्पति ।

भूमि यो मन्यते नार्थं तं पिशाचं प्र दर्शय ॥ ९ ॥ (१६९)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

[इति सप्तमः प्रपाठकः ॥ ७ ॥]

(२१) गावः ।

१-७ ब्रह्मा । गावः । त्रिष्टुप्, २-४ जगती ।

[अथाष्टमः प्रपाठकः ॥ ८ ॥]

[५] आ गावो अग्मन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे र्गण्यन्त्वस्मे ।

प्रजावर्तीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुपसो दुहांनाः ॥ १ ॥

इन्द्रो यज्वने गृणते च शिक्षत उपेददाति न स्वं मुपायति ।

भूर्योभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ २ ॥

न ता नश्नन्ति न दमाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्पति ।

देवांश्च याभिर्जते ददाति च ज्योगित्ताभिः सचते गोर्पतिः सह ॥ ३ ॥

न ता अवी रेणुककाटोऽश्रुते न संस्कृतत्रमुर्प यन्ति ता अभि ।

उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ४ ॥

गावो भगो गाव इन्द्रो म इच्छाद्रावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः ।

इमाया गावः स जनास इन्द्र इच्छामि हुदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥

युयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्रीरं चित्कणुथा सुप्रतीकम् ।

भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वयं उच्यते सभासु ॥ ६ ॥ (१७०)

प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः ।

मा व स्तेन ईशत माघशंसः परिं वो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु ॥ ७ ॥ (१७६)

(२२) अमित्रक्षयणम् ।

१-७ वसिष्ठ, अथर्वा वा । क्षत्रियो राजा, इन्द्रश्च । त्रिष्टुप् ।

इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इमं विशामैकवृषं कृणु त्वम् ।

निरमित्रानक्षुण्णहस्य सर्वास्तार्त्रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥ १ ॥

एमं भञ्ज ग्रामे अश्वेषु गोषु निष्टं भञ्ज यो अमित्रो अस्य ।

वर्षं क्षत्राणामयमस्तु राजेन्द्र शत्रुं रन्धय सर्वमस्मै ॥ २ ॥

अयमस्तु धनपतिर्धनानामयं विशां विशपतिरस्तु राजा ।

अस्मिन्निन्द्र महि वचींसि धेहवर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ॥ ३ ॥

असौ द्यावापृथिवी भूरिं वामं दुहाथां धर्मदुघे इव धेनु ।

अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात्त्रियो गवामोपधीनां पशूनाम् ॥ ४ ॥

युनर्जिं त उत्तरावन्तमिन्द्रं येन जयन्ति न पराजयन्ते ।

यस्त्वा करदेकवृषं जनानामुत राज्ञामुत्तमं मानवानाम् ॥ ५ ॥

उत्तरस्त्वमधरे ते सपत्ना ये के च राजन्प्रतिशत्रवस्ते ।

एकवृष इन्द्रसखा जिगीवा छत्रयतामा भरा भोजनानि ॥ ६ ॥

सिंहप्रतीको विशो अद्रि सर्वा व्याघ्रप्रतीकोऽव वाधस्व शत्रून् ।

एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां छत्रयतामा सिंहा भोजनानि ॥ ७ ॥ (१८३)

(२३) पाप मोचनम् ।

१-७ मृगार । प्रचेता अग्निः । त्रिष्टुप् । ३ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती, ४ अनुष्टुप्, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः पार्श्वजन्यस्य गृहधा यमिन्धते ।

विशोविशः प्रविशिवासमीमहे स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ १ ॥

यथा हृष्यं वहसि जातवेदो यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् ।

एवा देवेभ्यः सुमतिं न आ वह स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ २ ॥

यामन्यामुन्नुपयुक्तं वहिष्ठं कर्मन्कर्मन्नाभगम् ।

अग्निमीडे रक्षोहर्षं यज्ञदुघं घृताहुतं स नो मुञ्चत्वंहसः ॥ ३ ॥ (१८६)

सुजातिं जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम् ।	
हव्यवाहं हवामहे स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ४ ॥
येन ऋषयो बलमघोतयन्युजा येनासुराणामर्युवन्त मायाः ।	
येनाग्निना पृणीनिन्द्रो जिगाय स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ५ ॥
येन देवा अमृतमन्वविन्दुन्येनौषधीर्मधुमतीरकृण्वन् ।	
येन देवाः स्वप्राभरन्त्स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ६ ॥
यस्येदं प्रदिशि यद्विरोचते यजातं जनितव्यं च केवलम् ।	
स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ७ ॥

(१९०)

(२४) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ शाकरीगर्भा पुरःशकरी ।

इन्द्रस्य मन्महे शश्वदिदस्य मन्महे धृत्रन्न स्तोमा उर्य मेम आगुः ।	
यो द्राशुर्षः सुकृतो हवमेति स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ १ ॥
य उग्रीणामुप्रवाहुर्ययुर्यो दानवानां बलमाहरोज ।	
येन जिताः सिन्धवो येन गावः स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ २ ॥
यश्वर्षणिप्रो धृपमः स्वविद्यस्मै ग्रावाणः प्रवदन्ति नृष्णम् ।	
यस्याध्वरः सप्तहोता मदिष्टुः स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ३ ॥
यस्य वशासं ऋषभासं उक्षणो यस्मै भीयन्ते स्वरवः स्वविदे ।	
यस्मै शुक्रः पवते ब्रह्मशुम्भितुः स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ४ ॥
यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते यं हवन्त इषुमन्तं गविष्टौ ।	
यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ५ ॥
यः प्रथमः कर्मकृत्याय जज्ञे यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुष्टुप् ।	
येनोद्यतो वज्रोऽभ्यायताहिं स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ६ ॥
यः संश्रामाचरति सं युधे वशी यः पुष्टानि संसृजति इयानि ।	
स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वंहसः	॥ ७ ॥

(१९७)

(२५) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारः । सविता, वायुः । त्रिष्टुप्, ३ अतिशकरी, ७ पय्याशुदती ।

वायोः संवितुर्विदधानि मन्महे यावात्मन्वद्विद्यथो यौ च रथथः ।	
यौ विश्वस्य परिमृ बभूवयुस्तौ नो मुञ्चतमंहमः	॥ १ ॥

(१९८)

ययोः संरयाता वरिष्मा पार्थिवानि याम्भ्यां रजो युषितमन्तरिक्षे ।
 ययोः प्रायं नान्वान्शे कश्चन तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ २ ॥
 तव व्रते नि विशन्ते जनासस्त्वप्युदिते प्रेरते चित्रमानो ।
 युवं वायो सविता च भुवन्नानि रक्षथस्तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ३ ॥
 अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप रक्षोसि शिमिदां च सेधतम् ।
 सं ह्युर्जेयां सृजथः सं बलेन तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ४ ॥
 रथि मे पोषं सवितोत वायुस्तनू दक्षमा सुगतां सुशेवम् ।
 अयक्ष्मताति मह इह धत्तं तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ५ ॥
 प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये महस्वन्तं मत्सरं मादयाथः ।
 अर्वाग्वामस्यं प्रवतो नि यच्छतं तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ६ ॥
 उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धामन्नस्थिरन् ।
 स्तौमि देवं सवितारं च वायुं तौ नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ७ ॥ (२०४)
 ॥ इति पञ्चमोऽनुयाकः ॥ ५ ॥

(२६) पाप मोचनम् ।

१-७ मृगारः । द्यावापृथिवी । त्रिष्टुप् १ अटि , २-३ जगती, ७ शकृत्परगमोतिमप्येज्योति ।

[६] मन्वे वां द्यावापृथिवी सुभोजसां सचेतसौ ये अप्रथेथाममिता योर्जनानि ।
 प्रतिष्ठे ह्यर्भवतं चर्षनां ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ १ ॥
 प्रतिष्ठे ह्यर्भवतं चर्षनां प्रवृद्धे देवी सुभगे उरूची ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ २ ॥
 असंतापे सुतपसां हृवेऽहमुर्वो गम्भीरे कृनिभिर्नमस्ये ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ३ ॥
 ये अमृतं विभूथो ये हवीषि ये स्त्रोत्या विभूथो ये मनुष्याग्नि ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ४ ॥
 ये उस्त्रियां विभूथो ये वनस्पतीन्ययोर्गं विश्वा भुवन्नान्यन्तः ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ५ ॥
 ये क्षीलालेन तर्पयथो ये घृतेन याम्यामृते न किं चन शक्नुवन्ति ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ६ ॥
 यन्मेदमग्निशोचति येनयेन वा कुत्रं पारुषेयास्य देवात् ।
 स्तौमि द्यावापृथिवी नाधितो जौहवीमि ते नो मुञ्चतमर्हसः ॥ ७ ॥ (२११)

(२७) पापमोचनम् ।

१-७ मृगार । मरुत । त्रिष्टुप ।

मरुतां मन्वे अर्धि मे भुवन्तु प्रेमं वाज् वाजसाते अग्रन्तु ।	
आश्रनिव सुयमानह्व ऊतये ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ १ ॥
उत्समर्षितं व्यर्चन्ति ये सदा य आसिञ्चन्ति रसमोर्षधीषु ।	
पुरो दधे मरुतः पृश्निमातृंस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ २ ॥
पयो धेनूनां रसमोर्षधीना ज्वमर्वतां कययो य इन्वथ ।	
शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ ३ ॥
अपः समुद्रादिवमुद्रहन्ति दिवस्पृथिवीमभि ये सृजन्ति ।	
ये अङ्घ्रिरीशाना मरुतश्चरन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ ४ ॥
ये कीलालेन तर्पयन्ति ये घृतेन ये वा वयो मेदसा संसृजन्ति ।	
ये अङ्घ्रिरीशाना मरुतो वर्पयन्ति ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ ५ ॥
यदीद्विदं मरुतो मारुतेन यदि देवा दैव्येनेदगार ।	
यूयमींशिध्वे वसवस्तस्य निष्कृतेस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ ६ ॥
तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्मारुतं शर्षः पृतनासूग्रम् ।	
स्तौमि मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वंहसः	॥ ७ ॥ (२१०)

(२८) पापमोचनम् ।

१-७ मृगारो अथर्वा वा । भवाशर्वा रुद्रो वा । त्रिष्टुप, १ अतिजागतगर्भा भुरिक् ।

भवाशवा मन्वे वां तस्यं विचुं ययोर्वामिदं प्रदिशि यद्विरोचते ।	
यावस्येशथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः	॥ १ ॥
ययोर्भ्यध्व उत यदूरे चिद्यौ विदितानिपुभृतामसिष्टौ ।	
यावस्येशथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः	॥ २ ॥
सहस्राक्षौ वृत्रहणा हुवेऽहं दूरेगञ्च्युती स्तुवन्नेम्युग्रौ ।	
यावस्येशथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः	॥ ३ ॥
यावरीभार्थे बहु साकमग्रे प्र चेदस्राष्टमभिभा जनेषु ।	
यावस्येशथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः	॥ ४ ॥
ययोर्विधाभ्रापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषु मानुषेषु ।	
यावस्येशथे द्विपदो यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमंहसः	॥ ५ ॥ (२११)

यः कृत्याकृन्मूलकृद्घातुधानो नि तस्मिन्धत्तं वज्रमुग्रौ ।
 यावत्स्येशथि द्विपद्मे यौ चतुष्पदस्तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ६ ॥
 अधि नो ब्रूतं पृतनाघ्रौ सं वज्रेण सृजतं यः किमीदी ।
 स्तौमि भवाश्रवां नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ७ ॥ (२२५)

(२९) पापमोचनम् ।

१—७ मृगारः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप्, ७ शक्यरीगभांतिजगती ।

मन्वे चां मित्रावरुणावृतावृधौ सचेतसौ द्रुहणो यौ नुदेथे ।
 प्र सत्यावानमवथो भेरिषु तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ १ ॥
 सचेतसौ द्रुहणो यौ नुदेथे प्र सत्यावानमवथो भेरिषु ।
 यौ गच्छथो नृचक्षसौ बभ्रुणा सुतं तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ २ ॥
 यावद्विरसमवथो यावगस्ति मित्रावरुणा जमदग्निमत्रिम् ।
 यौ कश्यपमवथो यौ वसिष्ठं यौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ३ ॥
 यौ श्यावाश्वमवथो बभ्रुश्च मित्रावरुणा पुरुमीढमत्रिम् ।
 यौ विमदमवथः सप्तवधि तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ४ ॥
 यौ भरद्वाजमवथो यौ गविष्ठिरं विश्वामित्रं वरुण मित्र कुत्सम् ।
 यौ कक्षीवन्तमवथः प्रोत कणुं तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ५ ॥
 यौ मेघातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणाबुशनां काव्यं यौ ।
 यौ गोतममवथः प्रोत मुद्गलं तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ६ ॥
 ययो रथः सत्यवर्त्मर्जुरिग्मिर्मियुया चरन्तमभियातिं दूपयन् ।
 स्तौमि मित्रावरुणौ नाथितो जौहवीमि तौ नो मुञ्चतमहंसः ॥ ७ ॥ (२३२)

(३०) राष्ट्रीदेवी ।

१—८ अथर्था । सर्वरूपा सर्वात्मिका सर्वदेवमयी वाक् । त्रिष्टुप्, ६ जगती ।

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वेदेवैः ।
 अहं मित्रावरुणोभा विभर्म्यहमिन्द्रामी अहमश्विनोभा ॥ १ ॥
 अहं राष्ट्रीं संगमती वधनां चिकितुषीं प्रथमा यज्ञियानाम् ।
 तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यत्रिशर्यन्तः ॥ २ ॥ (२३४)

अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् ।
यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ३ ॥
मया सोऽन्नमत्ति यो विपश्यति यः प्राणति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धेयं ते वदामि ॥ ४ ॥
अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विपे शरवे हन्तवा उ ।
अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ५ ॥
अहं सोममाहनसं विभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् ।
अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्राच्याङ्गं यजमानाय सुन्वते ॥ ६ ॥
अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिर्प्स्वन्तः संमुद्रे ।
ततो वि तिष्ठे भुर्वनानि विश्वोतामूं द्यां वर्ष्मणोषं स्पृशामि ॥ ७ ॥
अहमेव वार्त इव प्र वाभ्यारर्ममाणा भुर्वनानि विश्वा ।
परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिम्ना सं बभूव ॥ ८ ॥ (२४०)

॥ इति षष्ठोऽनुवाक ॥ ६ ॥
 [इति अष्टमः प्रपाठक ॥ ८ ॥]

(३१) सेनानिरिक्षणम् ।

१-७ ब्रह्मास्कन्दः । मन्युः । त्रिष्टुप्, २, ४ भुरिक्, ५-७ जगती ।

प्र नवमः प्रपाठकः ॥ ९ ॥]

[७] त्वयां मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणा हपितासो मरुत्वन् ।
तिग्मेपेव आयुधा संशिशान्ता उप प्र यन्तु नरो अशिरूपाः ॥ १ ॥
अधिरिव मन्यो त्विपितः सहस्व सेनानीर्निः सहुरे द्रुत एधि ।
हत्वाय शत्रून्वि भंजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृधो जुदस्व ॥ २ ॥
सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मै रुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहि शत्रून् ।
उग्रं ते पाजो नन्वा ररुध्रे वशी वशं नयासा एकज त्वम् ॥ ३ ॥
एको बहूनामसि मन्य ईडिता विशंविशं युद्धाय सं शिक्षाधि ।
अकृत्तुरुक्त्वयां युजा वयं द्युमन्तं वोषं निजयार्यं कृण्मसि ॥ ४ ॥
विजेपकृदिन्द्रं इवानवब्रवोङ्गस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।
प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि विद्या तमुत्सं यत आनुभूय ॥ ५ ॥
आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विमर्षिं सहभूत उत्तरम् ।
कृत्वा नो मन्यो सह मेद्येधि महाधनस्यं पुरुहूत संसृजि ॥ ६ ॥ (२४६)

संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं धत्तां वरुणश्च मन्युः ।

भियो दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लेयन्ताम् ॥ ७ ॥

(२४७)

(३२) सेनासंयोजनम् ।

१-७ ब्रह्मास्कन्दः । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक ।

साह्याम दासमार्यं त्वया युजा वयं सहस्क्रुतेन सहसा सहस्वता ॥ १ ॥

मन्युरिन्द्रो मन्युरेवासं देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।

मन्युर्विश ईडते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तपसा सजोपाः ॥ २ ॥

अभीहि मन्यो तवसस्तवीधान्तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।

अभिग्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या मरा त्वं नः ॥ ३ ॥

त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः स्वयंभूमिर्मी अभिमातिपाहः ।

विश्वचर्षणिः सहुरिः सहीयानस्मास्त्रोजः पृतनासु धेहि ॥ ४ ॥

अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव क्रत्वा तविपरयं प्रचेतः ।

तं त्वां मन्यो अक्रतुर्जिहीडाहं स्वा तन्वैलदावा न एहि ॥ ५ ॥

अयं ते अस्म्युप न एह्वर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वदावन् ।

मन्यो वज्रिन्नाभि न आ ववृत्स्य हर्नात्र दस्यूरुव बोध्यापेः ॥ ६ ॥

अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नोऽधा वृत्राणि जह्नाव भूरि ।

जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभावांशु प्रथमा पित्राव ॥ ७ ॥

(२५४)

(३३) पाप-नाशनम् ।

१-८ ब्रह्मा । पाप्मनाशनो अग्निः । गायत्री ।

अप नः शोशुचदुघमं शुकुग्या रुपिम् । अप नः शोशुचदुघम् ॥ १ ॥

मुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे । अप नः शोशुचदुघम् ॥ २ ॥

प्र यद्गन्दिष्ट एषां प्रास्माकांसश्च सुरयः । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ३ ॥

प्र यत्तं अग्ने सूर्यो जायेमहि प्र ते वयम् । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ४ ॥

प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ५ ॥

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ६ ॥

द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव परय । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ७ ॥

स नः सिन्धुमिव नावाति पर्षा स्तस्त्वयं । अप नः शोशुचदुघम् ॥ ८ ॥

(२६२)

(३४) ब्रह्मौदनम् ।

१-८ अथर्वा । ब्रह्मौदनं । त्रिष्टुप्, ४ उत्तमा भुरिक्, ५ इयवसाना सप्तपदा कृतिः ;
६ पञ्चपदातिशक्वरी, ७ भुरिक्शक्वरी, ८ जगती ।

ब्रह्मास्य शीर्षं बृहदस्य पृष्ठं वामदेव्यमुदरमोदनस्य ।

छन्दांसि पृक्षौ मुखमस्य सत्यं विष्टारी जातस्तपसोऽधि यज्ञः ॥ १ ॥

अनस्थाः पृताः पर्वनेन शुद्धाः शुचयः शुचिर्मापि यन्ति लोकम् ।

नैपां शिश्रं प्र दहति जातवेदाः स्वर्गे लोके बहु स्वैर्णमेपाम् ॥ २ ॥

विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनानवर्तिः सचते कदा चन ।

आस्तैं यम उप याति देवान्सं गन्धर्वैर्मदते सोम्येभिः ॥ ३ ॥

विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति नैनान्यमः परिं मुष्णाति रेतः ।

रथी ह भूत्वा रथयान ईयते पृक्षी ह भूत्वाति दिवः समेति ॥ ४ ॥

एय यज्ञानां विर्ततो वहिष्ठो विष्टारिणं पक्त्वा दिवमा विवेश ।

आण्डीकं कुर्मुदं सं तनोति विसं शाल्कं शर्को मुलाली ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ५ ॥

घृतहृदा मधुकूलाः सुरोदकाः क्षीरिणं पूर्णा उदकेन दध्ना ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ६ ॥

चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ददामि क्षीरिणं पूर्णा उदकेन दध्ना ।

एतास्त्वा धारा उप यन्तु सर्वाः स्वर्गे लोके मधुमत्पिन्वमाना

उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः ॥ ७ ॥

इममोदनं नि दधे ब्राह्मणेषु विष्टारिणं लोकजितं स्मर्गम् ।

स मे मा क्षेष्ट स्वधया पिन्वमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुर्घा मे अस्तु ॥८॥ (२५०)

(३५) मृत्युसंतरणम् ।

१-७ प्रजापतिः । अतिमृत्युः । त्रिष्टुप्, ३ भुरिक्जगती ।

यमोदनं प्रथमजा क्रतस्य प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणेऽपचत् ।

यो लोकानां विष्टतिर्नाभिरिष्टात्तेनौदनेनार्ति तराणि मृत्युम् ॥ १ ॥ (२५१)

येनातरन्भूतकृतोऽति मृत्युं यमन्वविन्दुन्तपसा श्रमेण ।
यं पपाचं ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वं तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ २ ॥
यो दाधारं पृथिवीं विश्वभोजसं यो अन्तरिक्षमापृणाद्रसेन ।
यो अस्तंभ्रादिवमूध्वो महिम्ना तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ३ ॥
यस्मान्मासा निर्मिताखिशदराः संवत्सरो यस्मान्निर्मितो द्वादशारः ।
अहोरात्रा यं परियन्तो नापुस्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ४ ॥
यः प्राणदः प्राणदवान्बभूव यस्मै लोका घृतवन्तः क्षरन्ति ।
ज्योतिष्मतीः प्रदिशो यस्य सर्वास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ५ ॥
यस्मात्पृष्ठादमृतं संवभूव यो गांयज्ञ्या अधिपतिर्वभूव ।
यस्मिन्वेदा निर्हिता विश्वरूपास्तेनौदनेनाति तराणि मृत्युम् ॥ ६ ॥
अर्धं वाधे द्विपन्तं देवपीथुं सपत्ना ये भेऽप ते भवन्तु ।
ब्रह्मौदनं विश्वजितं पचामि शुष्वन्तु मे श्रद्धधानस्य देवाः ॥ ७ ॥ (२७७)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

(३६) सत्यौजा अग्निः ।

१-१० चातनः । सत्यौजा अग्निः । अनुष्टुप्, ९ भुरिक ।

[८] तान्त्सत्यौजाः प्र दहत्वभिर्वैश्वानरो वृषा ।
यो नो दूरस्यादिप्साच्छाथो यो नो अरातियात् ॥ १ ॥
यो नो दिप्सददिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति ।
वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्रेरपि दधामि तम् ॥ २ ॥
य आंगरे भुगर्षन्ते प्रतिक्रोशेऽिमावास्ये ।
ऋग्यादो अन्यान्दिप्सतः सर्वांस्तान्सहस्रा सहै ॥ ३ ॥
सहै पिशाचान्सहसैपां द्रविणं ददे ।
सर्वान्दुरस्यतो हन्मि सं म आकृतिर्कृष्यताम् ॥ ४ ॥
ये देवास्तेन हासन्ते सूर्येण मिमले ज्वम् ।
नदीषु पर्वतेषु ये सं तैः पशुभिर्विदे ॥ ५ ॥
तर्पनो अस्मि पिशाचानां व्याघ्रो गोर्मतामिव ।
श्वानः सिंहमिव दृष्ट्वा ते न विन्दन्ते न्यश्वन्म् ॥ ६ ॥ (२८२)

न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैर्न वनर्गुभिः ।

पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति यमहं ग्राममाविशे ॥ ७ ॥

यं ग्राममाविशत इदमुग्रं सहो मम ।

पिशाचास्तस्मान्नश्यन्ति न पापमुप जानते ॥ ८ ॥

ये मा क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मशका इव ।

तानहं मन्ये दुहितान् जने अल्पशयूनिव ॥ ९ ॥

अभि तं निर्ऋतिर्धत्तामश्वमिवाश्वाभिधान्या ।

भ्रूवो यो महं कुर्याति स उ पाशान्न मुच्यते ॥ १० ॥ (२८७)

(३७) कृमिनाशनम् ।

१-१२ चादरायणिः । अजशृङ्गी, १ अप्सरसः, १-२, ६ औषधी अजशृङ्गी, ३-५ अप्सरसः,

७-१२ गन्धर्वाप्सरसः । अनुष्टुप्, ३ न्यवसाना पद्यदा त्रिष्टुप्, ५ प्रस्तारपङ्क्तिः,

७ परोष्णक्, ११ यद्यदा जयती, १२ निचृन् ।

त्वया पूर्वमथर्वाणो जघ्नू रक्षांस्योपधे ।

त्वया जघान कश्यपस्त्वया कर्णो अगस्तर्यः ॥ १ ॥

त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातियामहे ।

अजशृङ्गयज रक्षः सर्वान्गन्धेर्न नाशय ॥ २ ॥

नदी यन्त्वप्सरसोऽपां तारमंश्वसम् ।

गुल्गुलः पीला नलद्यौर्दक्षगन्धिः प्रमन्दुनी ।

तत्परंताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ३ ॥

यत्राश्चत्था न्यग्रोधो महावृक्षाः शिस्रुण्डिनः ।

तत्परंताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ४ ॥

यत्र वः प्रेह्णा हरिता अर्जुना उत यत्राघाटाः कर्कर्युः संवदन्ति ।

तत्परंताप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥

एयमगन्नोपधीनां वीरुधां वीर्यावित्ती ।

अजशृङ्गचुराट्क्री तीक्ष्णशृङ्गी व्युषित् ॥ ६ ॥

आनृत्यतः शिस्रुण्डिनो गन्धर्वस्वाप्सरापतेः ।

भिनर्भि मुष्कावर्षि यामि शेषः ॥ ७ ॥ (२९४)

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्यसयीः ।

ताभिर्हविरदानान्धर्वानवकादान्व्युपितु ॥ ८ ॥

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीर्हिरण्ययीः ।

ताभिर्हविरदानान्धर्वानवकादान्व्युपितु ॥ ९ ॥

अवकादानभिश्चोचानप्सु ज्योतय मामकान् ।

पिशाचान्त्सर्वानोपधे प्र मृणीहि सहस्व च ॥ १० ॥

श्वैकैः कृपिरिवैकैः कुमारः सर्वकेशकः ।

प्रियो दृश इव भूत्वा गन्धर्वः संचते स्त्रियस्तमितो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्याविता ॥ ११ ॥

जाया इदो अप्सरसो गन्धर्वाः पतयो यूयम् ।

अपं धावतामर्त्या मर्त्यान्मा संचध्वम् ॥ १२ ॥ (२९९)

(३८) वाजिनीवान् ऋषभः ।

१-७ वादरायणिः । १-४ अप्सराः; ५-७ ऋषभः । अनुष्टुप्, ३ पदपदा व्यवसाना जगती,

५ सुरिगल्यधिः, ६ त्रिष्टुप्, ७ व्यवसाना पञ्चपदानुष्टुगर्भा पुरउपरिष्टाज्योतिष्मती जगती ।

उद्धिन्दुतीं संजयन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।

ग्लहं कृतानि कृष्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ १ ॥

विचिन्वतीमाकिरन्तीमप्सरां साधुदेविनीम् ।

ग्लहं कृतानि गृह्णानामप्सरां तामिह हुवे ॥ २ ॥

यायैः परिन्त्यत्याददाना कृतं ग्लहात् ।

सा नः कृतानि सीपती प्रहामामोतु मायया ।

सा नः पर्यस्वत्यैत मा नो जैपुरिदं धनम् ॥ ३ ॥

या अक्षेपुं प्रमोदन्ते शुचं क्रोधं च विभ्रती ।

आनन्दिनीं प्रमोदिनीमप्सरां तामिह हुवे ॥ ४ ॥

स्यस्य रश्मीननु याः संचरन्ति मरीचीर्वा या अनुसंचरन्ति ।

यासामृषभो दूरतो वाजिनीवान्सद्यः सर्वान् होकान्पुष्यंति रक्षन् ।

स न ऐतु होममिमं जुषाणोऽन्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् ॥ ५ ॥

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्कर्त्ता वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

इमे ते स्तोका बहूला एष्वर्वाष्टियं ते कर्त्वीह ते मनोऽस्तु ॥ ६ ॥ (३०५)

अन्तरिक्षेण सह वाजिनीवन्ककीं वत्सामिह रक्ष वाजिन् ।

अयं घासो अयं व्रज इह वत्सां नि बंधीमः । यथानाम वै ईशमहे स्वाहा ॥ ७ ॥ (३०६)

(३९) संनति ।

१-१० अङ्गिराः । १-२ पृथिव्यग्नौ, २-४ वाय्वन्तरिक्षे, ५-६ दिवादित्यौ, ७-८ दिक्चन्द्रमसः,

९-१० ब्रह्माजातवेदसोऽग्निः । संनतिः । पङ्क्तिः ; १,३,५,७, त्रिपदा महाबृहती.

२,४,६,८ संस्तारपङ्क्ति, ९-१० त्रिष्टुप् ।

पृथिव्यामग्रये समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा पृथिव्यामग्रये समनमन्नेवा मर्हं संनमः सं नमन्तु ॥ १ ॥

पृथिवी धेनुस्तस्या अग्निर्वत्सः । सा मेऽग्निना वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं व्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ २ ॥

अन्तरिक्षे वायवे समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मर्हं संनमः सं नमन्तु ॥ ३ ॥

अन्तरिक्षं धेनुस्तस्या वायुर्वत्सः । सा मे वायुना वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं व्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ४ ॥

दिव्यादित्याय समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा दिव्यादित्यार्य समनमन्नेवा मर्हं संनमः सं नमन्तु ॥ ५ ॥

द्यौर्धेनुस्तस्या आदित्यो वत्सः । सा मे आदित्येन वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं व्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ६ ॥

दिक्षु चन्द्राय समनमन्त्स आर्धोत् ।

यथा दिक्षु चन्द्राय समनमन्नेवा मर्हं संनमः सं नमन्तु ॥ ७ ॥

दिशो धेनुवत्सासां चन्द्रो वत्सः । ता मे चन्द्रेण वत्सेनेपमूर्जं कामं दुहाम् ।

आयुः प्रथमं व्रजां पोषं रयिं स्वाहा ॥ ८ ॥

अग्राग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपा उ ।

नमस्कारेण नमसा ते जुहोमि मा देवानां मिथुया कर्म भागम् ॥ ९ ॥

हुदा पूतं मनसा जातवेदो विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।

सप्तास्यानि तव जातवेदस्तेभ्यो जुहोमि स जुपस्व हव्यम् ॥ १० ॥ (३१६)

(४०) शत्रुनाशनम् ।

१-८ शुक्रः । ब्रह्मः १ अग्निः, २ यमः, ३ वरुणः, ४ सोमः, ५ भूमिः, ६ वायुः, ७ सूर्यः,
८ दिशः । त्रिष्टुप्, २ जगती, ८ पुरोऽतिशकरी पादयुग्जगती ।

ये पुरस्ताज्जुह्वति जातवेदुः प्राच्यां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

अग्निमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ १ ॥

ये दक्षिणतो जुह्वति जातवेदो दक्षिणाया दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

यममृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ २ ॥

ये पश्चाज्जुह्वति जातवेदः प्रतीच्यां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

वरुणमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ३ ॥

य उत्तरतो जुह्वति जातवेदु उदीच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

सोममृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ४ ॥

येऽधस्ताज्जुह्वति जातवेदो ध्रुवायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

भूमिमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ५ ॥

येऽन्तरिक्षाज्जुह्वति जातवेदो व्यध्वायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

वायुमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ६ ॥

य उपरिष्टाज्जुह्वति जातवेद ऊर्ध्वायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् ।

सूर्यमृत्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ७ ॥

ये दिशामन्तर्देशेभ्यो जुह्वति जातवेदुः सर्वाभ्यो दिग्भ्योऽभिदासन्त्यस्मान् ।

ब्रह्मर्त्वा ते परांश्चो व्यथन्तां प्रत्यर्गेनान्प्रतिसुरेणं हन्मि ॥ ८ ॥ (३२४)

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

[इति नवमः प्रपाठकः ॥ ९ ॥]

॥ इति चतुर्थं काण्डं समाप्तम् ॥ ४ ॥

मंत्रसंख्या-

तृतीयकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ५९०

चतुर्थकाण्डस्य *** ३२४

सर्वयोगः ९१४

पञ्चमं काण्डम् ।

(१) अमृतासुः ।

१-२ बृहद्विधोऽथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ५ पराबृहती त्रिष्टुप्, ७ विराट्, ९ इयवसाना पदपदा अत्यष्टिः ।

[अथ दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

- [१] ऋधञ्चन्द्रो योनिं य आविभूवामृतासुर्वर्धमानः सुजन्मा ।
 अर्दन्वासुभ्राजमानोऽहैव त्रितो धृता दाधार त्रीणि ॥ १ ॥
 आ यो धर्माणि प्रथमः ससाद् ततो वर्षेपि कृणुपे पुरूणि ।
 धास्युर्योनिं प्रथम आ विवेश यो वाचमनुदितां चिकेत ॥ २ ॥
 यस्ते शोकाय तन्चं रिरेच क्षरद्विरण्यं शुचयोऽनु स्वाः ।
 अत्रा दधेते अमृतानि नामास्मे वस्त्राणि विश एर्यन्ताम् ॥ ३ ॥
 प्र यदेते प्रतरं पूव्यं गुः सदाःसद अतिष्ठन्तो अजूर्यम् ।
 क्विः शुपस्यं मातरा रिहाणे जाम्यै धुर्यं पतिमेर्येथाम् ॥ ४ ॥
 तद् पु ते महत्पृथुज्मन्मः कविः काव्येना कृणोमि ।
 यत्सम्यञ्चापिमियन्तावमि क्षामत्रा मही रोधचक्रे वावृधेत ॥ ५ ॥
 सप्त मर्यादाः क्वर्यस्ततश्चुस्तासामिदेकामभ्यं हिरो गात् ।
 आयोर्है स्कम्भ उपमस्य नीडे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥ ६ ॥
 उतामृतासुर्वत एमि कृणन्नुसुरात्मा तन्वश्चस्तत्सुमद्रुः ।
 उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत्सचते हविर्दाः ॥ ७ ॥
 उत पुत्रः पितरं क्षत्रमीडे ज्येष्ठं मर्यादमह्वयन्स्वस्तये ।
 दर्शन्नु ता वरुण यास्ते विष्ठा आमर्षततः कृणवो वर्षेपि ॥ ८ ॥
 अर्धमुधेन पर्यसा पृणक्ष्यधेनं शुष्म वर्धसे अमुर ।
 अविं वृधाम शम्भियं सखायं वरुणं पुत्रमर्दित्या इपिरम् ।
 क्विशस्तान्यस्मै वर्षेप्यवोचाम रोदसी सत्यवाचा ॥ ९ ॥ (९)

(२) भुवनेषु ज्येष्ठः ।

१-२ बृहद्विधो अथर्वा । वरुणः । त्रिष्टुप्, ९ भुरिक्पयातिजागता त्रिष्टुप् ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपन्मृग्णः ।
 सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रुननु यदेनं मर्दन्ति विश्व ऊमाः ॥ १ ॥ (१०)

वावृधानः शर्वसा भूर्वीजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति ।
 अव्यनच व्यनञ्च सस्ति सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ २ ॥
 त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिर्भघन्त्यूमाः
 स्वादोः स्वादीयः स्वादुर्ना सृजा समदः सु मधु मधुनाभि योधीः ॥ ३ ॥
 यदि चिद्नु त्वा धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः ।
 ओजीयः शुष्मिन्तिस्थरमा तनुष्व मा त्वा दमन्दुरेवासः कृशोकाः ॥ ४ ॥
 त्वया वयं शाश्वहे रणेपु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरिं ।
 चोदयामि तु आर्युधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ५ ॥
 नि तद्दधिपेऽवरे परे च यस्मिन्नाविधिवर्षसा दुरोणे ।
 आ स्थापयत मातरं जिगन्तुमतं इन्वत् कर्वराणि भूरिं ॥ ६ ॥
 स्तुष्व वर्ष्मन्पुरुवर्तानं समृभ्वाणामिनतममाप्तमाप्त्यानाम् ।
 आ दर्शति शर्वसा भूर्वीजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥ ७ ॥
 इमा ब्रह्म बृहदिवः कृणवदिन्द्राय शूपमग्निः स्वर्पाः ।
 महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद्विश्वमर्णवचपस्वान् ॥ ८ ॥
 एवा महान्बृहदिवो अधर्वावीचत्स्वां तन्वृमिन्द्रमेव ।
 स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिप्रे हिन्वन्ति चैने शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ९ ॥ (१८)

(३) विजयाय प्रार्थना ।

१-११ बृहदिवोऽथर्वा । १-२ अग्निः ३-४ देवाः, ५ प्रविणोदाः, ६ देवीः, ७ सोमः, ८, ११ इन्द्रः
 ९ धाता, विधाता, सविता, आदित्याः, रुद्राः, अश्विनौः १० आदित्याः, रुद्राः ।
 त्रिष्टुप्, २ भुरिक्, १० विराड्जगती ।

ममाग्ने वचो विहृवेष्वस्तु वयं त्वेन्यानास्तन्वां पुषेम ।
 महं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाव्यक्षेण पृतना जयेम ॥ १ ॥
 अग्ने मनुं प्रतिनुदन्परेपां त्वं नो गोपाः परि पाहि विश्वतः ।
 अपाञ्चो यन्तु निवता दूरस्ववोऽमैषां चित्तं प्रवुधां वि नैशत् ॥ २ ॥
 मम देवा विहृवे सन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।
 ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु महं वातः पवतां कामायास्मै ॥ ३ ॥
 महं यजन्तां मम यानीष्टार्कतिः सत्या मर्नसो मे अस्तु ।
 एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवा अभि रक्षन्तु मेह ॥ ४ ॥ (२२)

मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहृतिः ।
 देवा होतारः सनिपन्न एतदरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ ५ ॥
 दैवीः पडुर्वारु नः कृणोत विश्वे देवास इह मादपध्वम् ।
 मा नो विददभिमा मो अशस्तिर्मा नो विदद्वृजिना द्वेष्या या ॥ ६ ॥
 तिस्रो देवीर्महि नः शर्म यच्छत प्रजायै नस्तन्वेरे यच्च पुष्टम् ।
 मा हास्महि प्रजया मा तनुभिर्मा रधाम द्विपते सौम राजन् ॥ ७ ॥
 उरुव्यचा नो महिषः शर्म यच्छत्वस्मिन्हवे पुरुहूतः पुरुक्षु ।
 स नः प्रजायै हर्यश्च मुडेन्द्र मा नो रीरिपो मा परा दाः ॥ ८ ॥
 धाता विधाता भुवनस्य यस्पतिर्देवः सदिताभिमातिपाहः ।
 आदित्या रुद्रा अश्विनोभा देवाः पान्तु यजमानं निरुश्यात् ॥ ९ ॥
 ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राभिभ्यामव वाधामह एनान् ।
 आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो न उग्रं चेतारमधिराजमक्रत ॥ १० ॥
 अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे यो गोजिद्वेनजिदश्वजिघः ।
 इमं नो यज्ञं विद्वे शृणोत्वस्माकमभूर्हर्यश्च मेदी ॥ ११ ॥ (२९)

(४) कुष्ठतकमनाशनम् ।

१-१० भृग्वह्निराः । कुष्ठे, यक्ष्मनाशनम् । अनुष्टुप्, ५ भुरिक, ६ गायत्री, १० उष्णिग्गर्भां निष्कृत ।

यो गिरिप्वजायथा वीरुधां बलेवचमः ।
 कुष्ठेहिं तकमनाशन तकमानं नाशयन्नितः ॥ १ ॥
 सुपर्णसुर्वने गिरौ जातं हिमवतस्परिं ।
 धनैराभि श्रुत्वा यन्ति विदुहिं तकमनाशनम् ॥ २ ॥
 अक्षत्थो देवसर्दनस्तुतीर्यस्यामितो द्विवि ।
 तत्रामृतस्य चक्षुषं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ ३ ॥
 हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यवन्धना द्विवि ।
 तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ ४ ॥
 हिरण्ययाः पन्थान आसन्नरित्राणि हिरण्ययां ।
 नाथो हिरण्ययीरासन्त्याभिः कुष्ठं निरावहन् ॥ ५ ॥
 इमं मे कुष्ठं परुषं तमा वहु तं निष्कुरु । तद्युं मे अगदं कृधि ॥ ६ ॥ (३५)

देवेभ्यो अधि जातोऽसि सोमस्यासि सर्वा हितः ।
 स प्राणाय व्यानाय चक्षुषे भे अस्मै मृड ॥ ७ ॥
 उदङ् जातो हिमवतः स प्राच्या नीपसे जन्म ।
 तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि भेजिरे ॥ ८ ॥
 उत्तमो नाम कुष्ठास्युत्तमो नाम ते पिता ।
 यक्ष्मं च सर्वं नाशयं त्कमानं चारुसं कृधि ॥ ९ ॥
 शीर्षामयमुपहृत्यामक्षयोस्तन्वोऽर्षः ।
 कुष्ठस्तत्सर्वं निष्कृद्वै समह वृष्ण्यम् ॥ १० ॥

(३९)

(५) लाक्षा ।

१-९ अधर्वा । लाक्षा । अनुष्टुप् ।

रात्रीं माता नभः पितार्यमा तं पितामहः ।
 सिलाची नाम वा असि सा देवानामसि स्वसा ॥ १ ॥
 यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।
 भत्रीं हि शश्वतामसि जनानां च न्यश्वनी ॥ २ ॥
 वृक्षं वृक्षमा रोहसि वृष्ण्यन्तीं कन्यला ।
 जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती स्पर्णी नाम वा असि ॥ ३ ॥
 यहण्डेन यदिष्वा यद्दारुर्हरसा कृतम् ।
 तस्य त्वमसि निष्कृतिः समं निष्कृधि पूरुषम् ॥ ४ ॥
 भद्रात्प्लक्षान्निस्तिष्ठस्यश्चत्थात्खदिराद्द्रवात् ।
 भद्रान्यग्रोधात्पर्णात्सा न एह्वरुन्धति ॥ ५ ॥
 हिरण्यवर्णे सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे ।
 रुतं गच्छासि निष्कृते निष्कृतिर्नाम वा असि ॥ ६ ॥
 हिरण्यवर्णे सुभगे शुष्मे लोमशवक्षणे
 अपामसि स्वसां लाक्षे वातो ह्यत्मा बभूव ते ॥ ७ ॥
 सिलाची नाम कानीनोऽज्वधु पिता तव ।
 अश्वो यमस्य यः श्यावस्तस्य ह्यास्त्रास्सुधिता ॥ ८ ॥
 अश्वस्यास्रः संपतित्वा सा वृक्षां अभि सिष्यदे ।
 स्रा पंतत्रिणीं भूत्वा सा न एह्वरुन्धति ॥ ९ ॥

(४८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(६) ब्रह्मविद्या ।

१-१४ अथर्वा । सोमारुद्रौ । १ ब्रह्म, २ कर्माणि, ३-४ रुद्रगणाः, ५-८ सोमारुद्रौ, ९ हेतिः,
१०-१४ सर्वात्मा रुद्रः । त्रिन्दुप्, २ अनुन्दुप्, ३ जगती, ४ अनुष्टुबुष्णिक्त्रिन्दुगर्भा
पञ्चपदा जगती, ५-७ त्रिपदाविराणनाम गायत्री, ८ एकाधसाना द्विपदान्य-
नुष्टुप्, १० प्रस्तारपङ्क्तिः, ११-१३ पङ्क्तिः, १४ स्वरादपङ्क्तिः ।

- [२] ब्रह्मं जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः ।
स बुध्या उपमा अस्य निष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च वि वः ॥ १ ॥
अनांसा ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे ।
वीराज्ञो अत्र मा दंभन्तद् एतत्पुरो दंघे ॥ २ ॥
सहस्रंधार एव ते समस्वरन्दिवो नाके मयुजिह्वा असुश्रतः ।
तस्य स्पशो न नि मियन्ति भूर्णीयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवे ॥ ३ ॥
पर्यु पु प्र धन्वा वार्जसातये परि वृत्राणि सुक्षणिः ।
द्विपस्तदर्घ्यर्णवेनेयसे सनिस्त्रसो नामासि त्रयोदशो माम् इन्द्रस्य गृहः ॥ ४ ॥
न्येतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
तिग्मार्युधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राग्निह सु मृडतं नः ॥ ५ ॥
अवैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
तिग्मार्युधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राग्निह सु मृडतं नः ॥ ६ ॥
अपैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।
तिग्मार्युधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राग्निह सु मृडतं नः ॥ ७ ॥
मुमुक्तमस्मान्दुरितादवघाज्जुषेधौ यज्ञममृतमस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥
चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते तपसश्च हेते ।
मेन्या मेनिरस्यमेनयस्ते संन्तु येस्माँ अभ्यघ्रायन्ति ॥ ९ ॥
योस्माँश्चक्षुषा मनसा चित्त्याकृत्या च यो अघायुरभिदासात् ।
त्वं तानग्ने मेन्यामेनीन् कृणु स्वाहा ॥ १० ॥
इन्द्रस्य गृहोऽसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेणुः सर्वंपूरुषः
सर्वात्मा सर्वतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥ ११ ॥
इन्द्रस्य शमीसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वेणुः सर्वंपूरुषः
सर्वात्मा सर्वतनुः सह यन्मेऽस्ति तेन ॥ १२ ॥ (६०)

इन्द्रस्य वरमांसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः

सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेने ॥१३॥

इन्द्रस्य वरुथमसि । तं त्वा प्र पद्ये तं त्वा प्र विशामि सर्वगुः सर्वपूरुषः

सर्वात्मा सर्वतनूः सह यन्मेऽस्ति तेने ॥१४॥ (६२)

(७) अरातिनाशनम् ।

१-१० अथवा । बहुदैवत्वम्, १-३, ६-१० अरातयः, ४-५ सरस्वती । अनुष्टुप्, १ विराड्गर्भा
प्रस्तारपङ्क्तिः, ४ प्रथ्याचृहती, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

आ नो भू मा परिं छा अराते मा नो रक्षीर्दक्षिणां नीयमानाम् ।

नमो वीत्साया असमृद्धये नमो अस्त्वरतये ॥ १ ॥

यमराते पुरोधत्से पुरुषं परिरापिणम् ।

नमस्ते तस्मै कृण्मो मा वृनि व्यथयीर्ममं ॥ २ ॥

प्र णो वृनिदेवकृता दिवा नक्तं च कल्पताम् ।

अरातिमनुप्रेमो वृचं नमो अस्त्वरतये ॥ ३ ॥

सरस्वतीमनुमतिं भृगं यन्तो हवामहे ।

वाचं जुष्टां मधुमतीमवादिपं देवानां देवहृतिषु ॥ ४ ॥

यं याचाभ्यहं वाचा सरस्वत्या मनोयुजा ।

श्रद्धा तमद्य विन्दतु दत्ता सोमैर्न वृभ्रुणा ॥ ५ ॥

मा वृनि मा वाचं नो वीत्सीरुभाविन्द्राग्नी आ भरतां नो ववृनि ।

सर्वे नो अद्य दिस्सन्तोऽरातिं प्रति हर्यत ॥ ६ ॥

पुरोऽपेह्यसमृद्धे वि ते हेति नयामसि ।

वेदं त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तींमराते ॥ ७ ॥

उत नृगा वोशुवती स्वप्नया संचसे जर्नम् ।

अराति चिचं वीत्सिस्त्याकृतिं पुरुषस्य च ॥ ८ ॥

या महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानृये ।

तस्यै हिरण्यक्रेदयै निर्ऋत्या अकरं नमः ॥ ९ ॥

हिरण्यवर्णा सुभगा हिरण्यकशिपुर्मही ।

तस्यै हिरण्यद्राप्येऽरात्या अकरं नमः ॥१०॥ (७२)

[इति दशमः प्रपाठकः ॥१०॥]

(८) शत्रुनाशनम् ।

१-९ अथर्वा । नानादेयस्य, १, २ अग्निः, ३ विश्वे देवाः, ४-९ इन्द्रः । अनुष्टुप्, २ त्र्ययसाना पदपदा जगती, ३-४ मुरिकपथ्यापङ्क्तिः, ६ प्रस्तारपङ्क्तिः, ७ द्रघुष्णिग्गर्भा पथ्यापङ्क्तिः, ९ त्र्ययसाना पदपदा द्रघुनुष्टुप्गर्भा जगती ।

[अथ एकादशः प्रपाठकः ॥ १ ॥]

वैकङ्कतेनेध्मेन देवेभ्य आज्यं वह ।

अग्ने तां इह मादय सर्वे आ यन्तु मे हवम् ॥ १ ॥

इन्द्रा याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु ।

इम ऐन्द्रा अतिसरा आहूतिं सं नमन्तु मे ।

तेभिः शकेम धीर्यं जातवेदुस्तनूयशिनू ॥ २ ॥

यदुसावमुतो देवा अदेवः संशिकीर्षति ।

मा तस्याशिर्हव्यं वाक्षीद्ववं देवा अस्य मोषं गुर्ममैव हवमेतन ॥ ३ ॥

अतिं धावतातिसरा इन्द्रस्य वचसा हत ।

अयि वृकं इव मशीतु स वो जीवन्मा मौचि प्राणमस्यापिं नहत ॥ ४ ॥

यममी पुरोदधिरे ब्रह्माणमर्षभृतये ।

इन्द्र स ते अधस्पदं तं प्रस्यस्यामि मृत्यवं ॥ ५ ॥

यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।

तनुपानं परिपाणं कृष्वाणा यदुपोचिरे सर्वं तदरुसं कृधि ॥ ६ ॥

यानुसावतिसरांश्चकारं कृणवंच यान् ।

त्वं तानिन्द्र वृत्रहन्प्रतीचः पुनरा कृधि यथामुं तृणहां जनम् ॥ ७ ॥

यथेन्द्र उद्वाचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् ।

कृष्णेरेहमर्धरांस्तथामूर्च्छश्चतीम्युः समाभ्यः ॥ ८ ॥

अत्रेनानिन्द्र वृत्रहन्नुप्रो मर्मणि विष्य । अत्रैवैनानुभि तिष्ठेन्द्र मेघं हं तवं ।

अनु त्वेन्द्रा रंभामहे स्याम सुमतौ तवं ॥ ९ ॥ (८१)

(९) आत्मा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः, आत्मा । १, ५ देवी वृहतीः, २, ६ देवी त्रिष्टुप्, ३, ४ देवी जगतीः,

७ विराडुष्णिग्गर्भा पञ्चपदा जगती, ८ पुरश्चरतित्रिष्टुप्गर्भा पञ्चपदा त्र्ययसाना जगती ।

दिवे स्वाहा ॥ १ ॥ पृथिव्यै-स्वाहा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ३ ॥

अन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ ४ ॥ दिवे स्वाहा ॥ ५ ॥ पृथिव्यै स्वाहा ॥ ६ ॥ (८७)

स्रयो मे चक्षुर्वीतः प्राणोऽन्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् ।

अस्तुतो नामाहमयमस्मि स आत्मानं नि दधे द्यावापृथिवीभ्यां गोपीथार्यं ॥ ७ ॥

उदायुरुद्धलघुत्कृतमुत्कृत्यामुन्मनीषामुदिन्द्रियम् ।

आयुष्कृदायुष्पत्नी स्वधावन्तौ गोपा मे स्तं गोपायते मा ।

आत्मसदा मे स्तं मा मा हिंसिष्टम्

॥ ८ ॥ (८९)

(१०) आत्मरक्षा ।

१-८ ब्रह्मा । वास्तोष्पतिः । १-६ यमवध्या त्रिपदा गायत्री; ७ यमवध्या ककुप् ।

८ पुरोधित्यनुष्टुभाभा पराष्टि त्र्यवसाना चतुष्पदातिजगती ।

अश्मवर्म मेऽसि यो मा प्राच्यां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ १ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मा दक्षिणाया दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ २ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मा प्रतीच्यां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ ३ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मोदीच्यां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ ४ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मा ध्रुवायां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ ५ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मोर्ध्वायां दिशोऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ ६ ॥

अश्मवर्म मेऽसि यो मा दिशामन्तर्देशेभ्योऽघायुरभिदासात् । एतत्स क्रञ्छात् ॥ ७ ॥

बृहता मन उष ह्वये मातरिर्चना प्राणापानौ ।

स्र्याचक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् ।

सरस्वत्या वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजां

॥ ८ ॥ (९७)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(११) संपत्कर्म ।

१-११ अथर्वा । वरुणः (प्रश्नोत्तरम्) । त्रिष्टुप्, १ सुरिक, ३ पङ्क्तिः, ६ पञ्चपदा अतिशक्तिः,

११ त्र्यवसाना षट्पदा अत्यष्टिः ।

[३] कथं भूहे असुरायात्रवीरिह कथं पित्रे हरये त्वेपनृम्णाः ।

पृथिक् वरुण दक्षिणां ददावान्पुनर्मघं त्वं मनसाचिकित्सीः ॥ १ ॥

न कामेन पुनर्मघो भवामि सं चक्षे कं पृथिमेतामुपाजे ।

केन तु त्वमथर्वन्काव्येन केन ज्ञातेनासि ज्ञातव्येदाः ॥ २ ॥

सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं ज्ञातेनास्मि ज्ञातव्येदाः ।

न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ॥ ३ ॥ (१००)

न त्वदन्यः क्वितरौ न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
 त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्य स चिन्नु त्वज्जनो मायी विभाय ॥ ४ ॥
 त्वं ह्यशुक्ल वरुण स्वधावन्विश्वा वेत्य जनिमा सुप्रणीते ।
 किं रजस एना परो अन्यदस्त्येना किं परेणावरमगुर ॥ ५ ॥
 एकं रजस एना परो अन्यदस्त्येना पर एकैन दुर्गणं चिदुर्वाक् ।
 तत्तै विद्वान्वरुणं प्र ब्रवीम्यधोवचसः पणयो भवन्तु
 नीचैर्दासा उर्य सर्पन्तु भूमिम् ॥ ६ ॥
 त्वं ह्यशुक्ल वरुण ब्रवीषि पुनर्मघेष्ववधानि भूरिं ।
 मो पु पुर्णारिभ्येरेतावतो भून्मा त्वा वोचन्नराधसं जनासः ॥ ७ ॥
 मा मा वोचन्नराधसं जनासः पुनस्ते श्चिं जरितर्ददामि ।
 स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वासु मानुपीषु दिक्षु ॥ ८ ॥
 आ ते स्तोत्राण्युद्यतानि यन्त्वन्तर्विश्वासु मानुपीषु दिक्षु ।
 देहि नु मे यन्मे अदत्तो असि युज्यो मे सप्तपदुः सर्वांसि ॥ ९ ॥
 स॒मा नौ वन्धुर्वरुण स॒मा जा वेदाहं तद्यन्नाविषा स॒मा जा ।
 ददामि तद्यत्ते अदत्तो अस्मि युज्यस्ते सप्तपदुः सर्वास्मि ॥ १० ॥
 देवो देवार्यं गृणते वयोधा विप्रो विप्राय स्तुवते सुमेधाः ।
 अजीजनो हि वरुण स्वधावन्नधर्वाणं पितरं देववन्धुम् ।
 तस्मा उ राधः कृणुहि सुप्रशस्तं सर्वा नो असि परमं च वन्धुः ॥ ११ ॥ (१०८)

(१२) ऋतस्य यद्यः ।

१-११ अक्षिराः । जातवेदाः । शिष्टुप्, ३ पदकः ।

सर्पिद्धो अद्य मनुषो दुरोगे देवो देवान्यजति जातवेदः ।
 आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्यं दूतः क्विरसि प्रचेताः ॥ १ ॥
 तर्नपात्पथ ऋतस्य यान्नामध्या समञ्जन्तस्वदया सुजिह्व ।
 मन्मानि धीभिरुत यज्ञमन्धन्देवत्रा च कृणुषध्वरं नः ॥ २ ॥
 आजुह्वान ईध्वो वन्धुश्चा याद्यत्रे वसुभिः सजोपोः ।
 त्वं देवानामसि यद्द होता स एनान्यक्षीपितो यजीथान् ॥ ३ ॥
 प्राचीनं वहिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम् ।
 व्यु प्रथते वितुरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ ४ ॥ (११२)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः ।
 देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥ ५ ॥
 आ सुष्यन्ती यजते उपाके उपासानका सदतां नि योनौ ।
 दिव्ये योषणे बृहतीं सुरुक्मे अधि धियं शुक्रपिशं दधानि ॥ ६ ॥
 दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्वै ।
 प्रयोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥
 आ नो यज्ञं भारती तूर्यमेत्विडा मनुष्यादिह चेतयन्ती ।
 तिस्रो देवीर्बहिरेदं स्योनं सरस्वतीः स्वर्षसः सदन्ताम् ॥ ८ ॥
 य इमे धावांपृथिवी जनित्री रूपैरपिशुद्धुर्वनानि विश्वा ।
 तमद्य होतरिपितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ ९ ॥
 उपार्वसृज त्मन्यां समञ्जन्दवानां पार्थ क्रतुथा हवीर्षि ।
 वनुस्पर्तिः शमिता देवो अग्निः स्वर्दन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ १० ॥
 सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः ।
 अस्य होतुः प्रशिष्युतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः ॥ ११ ॥ (११९)

(१३) सर्पविपनाशनम् ।

१-११ गद्यत्मान् । तक्षकः । जगती, २ आस्तारपङ्क्तिः, ४, ७, ८ अनुष्टुप्, ५ शिष्टुप्,
 ६ पथ्यापङ्क्तिः, ९ सुरिक्, १०, ११ निचृद्वायत्री ।

द्वादिहिं मह्यं वरुणो दिवः कृविर्वचोभिरुग्रैर्नि रिणामि ते विपम् ।
 खातमरातमुत सक्तमग्रभिरैव धन्वन्नि जजास ते विपम् ॥ १ ॥
 यत्ते अपोदकं विपं तत्त एतास्त्रग्रभम् ।
 गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुत्तवमं भियसा नेश्वादुं ते । ॥ २ ॥
 वृषां मे रघो नभसा न तन्यतुरुग्रेण ते वचसा चाघ आदुं ते ।
 अहं तमस्य नृभिरग्रभं रसं तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यैः ॥ ३ ॥
 चक्षुषा ते चक्षुर्हन्मि विपेणं हन्मि ते विपम् ।
 अहं म्रियस्व मा जीवीः प्रत्यगम्भेति त्वा विपम् ॥ ४ ॥
 कैरातु पृश्न उपवृण्य चञ्च आ मे शृणुतासिता अलीकाः ।
 मा मे सत्पुंयुः स्तामानमपि घाताश्रावयन्तो नि विपे रमध्वम् ॥ ५ ॥
 असितस्य तैमातस्यं प्रभोरपोदकस्य च ।
 सात्रासाहस्याहं मन्योरव ज्यामिव धन्वन्नो वि मुञ्चामि रथो इव ॥ ६ ॥ (१२५)

आलिङ्गी च त्रिलिङ्गी च पिता च माता च ।	
विन्न वः सर्वतो बन्धरसाः किं करिष्यथ	॥ ७ ॥
उरुगूलाया दृहिता जाता दास्यसिक्न्या ।	
प्रतङ्कं ददुषीणां सर्वासामरसं विपम्	॥ ८ ॥
कूर्णा श्वाविचदं व्रीद्विरेरेवचरन्तिका ।	
याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तासामरसतमं विपम्	॥ ९ ॥
ताबुवं न ताबुवं न घेचर्मसि ताबुवंम् । ताबुर्वेनारसं विपम् ॥ १० ॥	
तस्तुवं न तस्तुवं न घेचर्मसि तस्तुवंम् । तस्तुर्वेनारसं विपम् ॥ ११ ॥	(१३०)

(१४) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१३ शुकः । वनस्पतिः, कृत्यापरिहरणम् । अनुष्टुप्, ३, ५, १२ भुक्तिः, ८ त्रिपदा विराट्,
१० निचृद्दृती, ११ त्रिपदा साक्षी त्रिष्टुप्, १३ स्वराट् ।

सुपूर्णस्त्वान्वंविन्दत्स्रकूरस्त्वापनन्नसा ।	
दिप्सौषधे त्वं दिप्सन्तमव कृत्याकृतं जहि	॥ १ ॥
अव जहि यातुधानानव कृत्याकृतं जहि ।	
अथो यो अस्मान्दिप्सति तमु त्वं जहोषधे	॥ २ ॥
रिश्यस्येव परीशासं परिकृत्य परि त्वचः ।	
कृत्यां कृत्याकृतं देवा निष्कर्मिन् प्रति मुञ्चत	॥ ३ ॥
पुनः कृत्यां कृत्याकृतं हस्तगृह्य परा गय ।	
समक्षर्मस्मा आ धेहि यथा कृत्याकृतं हनत्	॥ ४ ॥
कृत्याः सन्तु कृत्याकृतं शपथः शपथीयते ।	
सुखो रथ इव वर्तेतां कृत्या कृत्याकृतं पुनः	॥ ५ ॥
यद्वि स्त्री यदि वा पुमान्कृत्यां चकार पाप्मनं ।	
तामु तस्मै नयामस्यश्चमिवाथाभिधान्या	॥ ६ ॥
यद्वि वासि देवकृता यदि वा पुरुषैः कृता ।	
तां त्वा पुनर्णयामसीन्द्रेण सुयुजा वयम्	॥ ७ ॥
अथे पृतनापाद् पृतनाः सहस्र ।	
पुनः कृत्यां कृत्याकृतं प्रतिहरणेन हरामसि	॥ ८ ॥

(१३८)

कृत्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिर्जहि ।	॥ १० ॥
न त्वामचक्रुपे वयं वधाय सं शिशीमहि	॥ ११ ॥
पुत्र इव पितरं गच्छ स्वज इवाभिष्टितो दश ।	॥ १२ ॥
बन्धमिवावक्रामी गच्छ कृत्यं कृत्याकृतं पुनः	॥ १३ ॥
उदेणीवं वारण्यमिस्कन्दं मृगीवं । कृत्या कर्तारमृच्छतु	॥ १४ ॥
इत्वा ऋजीयः पततु धावापृथिवी तं प्रति ।	॥ १५ ॥
सा तं मृगमिव मृह्नातु कृत्या कृत्याकृतं पुनः	॥ १६ ॥
अग्निरिवेतु प्रति कूलमनुकूलमिवोदकम् ।	॥ १७ ॥
सुप्तो रथं इव वर्तता कृत्या कृत्याकृतं पुनः	॥ १८ ॥ (१४२)

(१५) रोगोपशमनम् ।

१-११ विश्वामित्रः । मधुला वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ पुरस्ताद्ब्रह्मती; ५, ७, ८, ९ सुरिक् ।

एका च मे दश च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ १ ॥
द्वे च मे विश्वतिश्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ २ ॥
तिस्रश्च मे त्रिशच मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ३ ॥
चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ४ ॥
पञ्च च मे पञ्चाशच्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ५ ॥
षट् च मे षष्टिश्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ६ ॥
सप्त च मे सप्ततिश्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ७ ॥
अष्ट च मेऽशीतिश्च मेऽपवृत्तार ओपधे ।	
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ८ ॥ (१५१)

नर्व च मे नवतिश्च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।	॥
ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ ९ ॥
दर्श च मे शतं च मेऽपवृत्तारं ओषधे ।	
॥ ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ १० ॥
शतं च मे सहस्रं चापवृत्तारं ओषधे ।	
॥ ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला करः	॥ १२ ॥ (१५४)
	॥ इति तृतीयोऽनुवाक ॥ ३ ॥
	[इति एकादश प्रपाठक ॥ ११ ॥]

(१६) घृपयोगशमनम् ।

१-११ विश्वामित्र । एकघृपः । एकावसान द्वैपदम् । १, ४, ५, ७-१० साम्नी उष्णिक् ।
२, ३ ६, आसुरी अनुष्टुप् । ११ आसुरी गायत्री ।

[अथ द्वादशः प्रपाठक ॥ १२ ॥]

[४] यद्येकघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ १ ॥	यदि द्विघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ २ ॥
यदि त्रिघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ३ ॥	यदि चतुर्घृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ४ ॥
यदि पञ्चघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ५ ॥	यदि षड्घृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ६ ॥
यदि सप्तघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ७ ॥	यद्यष्टघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ८ ॥
यदि नवघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ ९ ॥	यदि दशघृपोऽसि सृजारसोऽसि ॥ १० ॥
यद्येकादशोऽसि सोऽपौदकोऽसि ॥ ११ ॥	(१६५)

(१७) ब्रह्मजाया ।

१-१८ मयोभू । ब्रह्मजाया । अनुष्टुप्, १-६ त्रिष्टुप् ।

तेऽिवदन्प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।
वीडुहंरास्तव उग्रं मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ॥ १ ॥
सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजाया पुनः प्रार्यच्छुदहृणीयमानः ।
अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदुभिर्होता हस्तगृह्णा निनाय ॥ २ ॥
हस्तेनैव ग्राह्य आधिरेस्या ब्रह्मजायेति चेदवोचत् ।
न दूतार्यं प्रहेयां तस्य एषा तथा राष्ट्रं सुषितं क्षत्रियस्य - ॥ ३ ॥
यामाहुस्तारकैषा विक्रीणीति दृच्छुर्नां ग्राममवपर्यमानाम् ।
सा ब्रह्मजाया वि हुनोति राष्ट्रं यत्र आपादि शय उल्कुपीमान् ॥ ४ ॥ (१६६)

ब्रह्मचारी चरति वेर्विपुद्भिः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।
 तेन जायामन्वविन्द्रदृष्टस्पतिः सोमैर्न नीतां जुह्वी न देवाः ॥ ५ ॥
 देवा वा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसा ये निपिदुः ।
 भीमा जाया ब्राह्मणस्यापनीता दुर्घां दधाति परमे व्योमिन् ॥ ६ ॥
 ये गर्भा अवपद्यन्ते जगद्यच्चापलुप्यते ।
 वीरा ये तृहन्ते मिथो ब्रह्मजाया हिनास्ति तान् ॥ ७ ॥
 उत यत्पतयो दश स्त्रियाः पूर्वे अब्राह्मणाः ।
 ब्रह्मा चेद्भस्तमग्रहीत्स एव पतिरेकधा ॥ ८ ॥
 ब्राह्मण एव पतिर्न राजन्योरे न वैश्यः ।
 तत्क्षयैः प्रभ्रुवन्नेति पञ्चभ्यो मानवेभ्यः ॥ ९ ॥
 पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या अददुः ।
 राजानः सत्यं शृद्धाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ १० ॥
 पुनर्दार्यं ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्निकिल्बिपम् ।
 ऊर्जं पृथिन्या भक्त्योरुगायमुपासते ॥ ११ ॥
 नास्यं जाया शतवाही कल्याणी तल्पमा शये ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १२ ॥
 न विक्रणः पृथुशिरास्तस्मिन्वेदमनि जायते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १३ ॥
 नास्यं क्षत्ता निष्कग्रीवः सुनानामित्यग्रतः ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १४ ॥
 नास्यं श्वेतः कृष्णकर्णो घुरि युक्तो महीयते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १५ ॥
 नास्यं क्षेत्रे पुष्करिणी नाण्डिकं जायते विसम् ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १६ ॥
 नास्यै शक्तिं वि दुहन्ति येऽस्या दोहमुपासते ।
 यस्मिन्नाष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजायाचिन्त्या ॥ १७ ॥
 नास्यं धेनुः कल्याणी नानुह्वान्तसंहते धुरम् ।
 विजानिष्यत्र ब्राह्मणो रात्रिं वसति प्रापया ॥ १८ ॥

(१८) ब्रह्मगवी ।

१-१५ मयोभूः । ब्रह्मगवी । अनुष्टुप् । ४ भुरिक् षिष्ठुप् ५,८-९, १३ षिष्ठुप् ।

नैतां तै देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तने ।
 मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जिघत्सो अनाद्याम् ॥ १ ॥
 अक्षद्रुग्धो राजन्युः पाप आत्मपराजितः ।
 स ब्राह्मणस्य गामघादद्य जीवानि मा श्वः ॥ २ ॥
 आरिष्टिताषर्विषा पृदाकूरिव चर्मणा ।
 सा ब्राह्मणस्य राजन्य तुष्टैषा गौरनाद्या ॥ ३ ॥
 निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति वचोऽग्निरिवारब्धो वि दुनोति सर्वम् ।
 यो ब्राह्मणं मन्यते अर्धमेव स विपस्यं पिबति तैमातस्य ॥ ४ ॥
 य एनं हन्ति मृतुं मन्यमानो देवपीयुर्धनकामो न चित्तात् ।
 सं तस्येन्द्रो हृदयेऽग्निर्मिन्ध उभे एनं द्विष्टो नमसी चरन्तम् ॥ ५ ॥
 न ब्राह्मणो हिंसितुष्योऽग्निः प्रियतनोरिव ।
 सोमो ह्यस्य दायाद इन्द्रो अस्याभिद्यस्तिपाः ॥ ६ ॥
 शतापांशुं नि गिरति तां न शक्नोति निःसिदन् ।
 अन्नं यो ब्रह्मणीं मूल्यः स्वाद्वृत्तीति मन्यते ॥ ७ ॥
 जिह्वा ज्या भवति कुल्मलं वाङ्मोहीका दन्तास्तपसाभिर्दिग्धाः ।
 तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून्हृद्भ्रूलैर्धनुभिर्देवजूतैः ॥ ८ ॥
 तीक्ष्णोर्षवो ब्राह्मणा हेतिमन्तो यामस्यन्ति शरव्यांश्च न सा मृषा ।
 अनुहाय तपसा मन्युना चोत दूरादव भिन्दन्त्येनम् ॥ ९ ॥
 ये सहस्रमराजन्वासन्दशशता उत ।
 ते ब्राह्मणस्य गां जग्वा वैतहव्याः पराभवन् । ॥ १० ॥
 गौरेव तान्हन्यमाना वैतहव्यां अवातिरत् ।
 ये केसरप्रावन्धापाश्रमाजामर्षेचिरन् ॥ ११ ॥
 एकशतं वा ज्वनता या भूमिर्व्युध्नुत ।
 प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन् ॥ १२ ॥
 देवपीयुश्चरति मर्त्येषु नरगीर्णो भृगृत्यस्थिभूयान् ।
 यो ब्राह्मणं देववन्धुं हिनस्ति न स पितृयाणमप्येति लोकम् ॥ १३ ॥

अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायुद उच्यते ।

हन्ताभिश्चस्तेन्द्रस्तथा तद्देघसो विदुः ॥१४॥

इषुंरिव दिग्धा नृपते पृद्वाकूरिव गोपते ।

सा ब्राह्मणस्येपुंघोरा तया विच्यति पीर्यतः ॥१५॥ (१२८)

(१२) ब्रह्मगवी

१-१५ सूयोभूः । ब्रह्मगवी । अनुष्टुप्, २ विराट्पुरस्ताद्बृहती; ७ उपरिष्टाद्बृहती ।

अतिमात्रमवर्धन्त नोर्दिव दिवमस्पृशन् ।

भृगुं हिंसित्वा सृञ्जया वैतहव्याः पराभवन् ॥ १॥

ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्पयन्ब्राह्मणं जनाः ।

पेत्वस्तेर्षामुभयाद्रमर्विस्तोकान्यावयत् ॥ २॥

ये ब्राह्मणं प्रत्यर्षीवन्त्ये वास्मिन्नुल्कमीपिरे ।

अखस्ते मध्वै कुल्यायाः केशान्सादन्त आसते ॥ ३॥

ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत्साभि विजङ्गहे ।

तेजो राष्टस्य निर्हेन्ति न वीरो जायते घृषा ॥ ४॥

कूरमस्या आशसनं तृष्टं पिशितमस्यते ।

क्षीरं यदस्याः पीयते तद्वै पितृषु किल्बिषम् ॥ ५॥

उग्रो राज्ञा मन्यमानो ब्राह्मणं यो जिवत्सति ।

परा तत्सिच्यते राष्ट्रं ब्राह्मणो यत्र जीयते ॥ ६॥

अष्टार्पदी चतुरक्षि चतुःश्रोत्रा चतुर्हनुः ।

द्याप्त्या द्विजिह्वा भूत्वा सा राष्ट्रमर्षं धृनुते ब्रह्मज्यस्य ॥ ७॥

तद्वै राष्ट्रमा स्रवति नावं सिन्नामिवोदकम् ।

ब्रह्मणं यत्र हिंसन्ति तद्राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना ॥ ८॥

तं वृक्षा अपं सेधान्ति छायां नो मोर्यगा इति ।

यो ब्राह्मणस्य सद्धनमभि नारदु मन्यते ॥ ९॥

विपमेतदेवकृतं राजा वरुणोऽब्रवीत् ।

न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रं जागार कथन ॥१०॥

नवैव ता नवतयो या भूमिर्विधृतुत ।

प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभ्रुव्यं परामवन् ॥११॥ (२०९)

यां मृतायानुवध्नन्ति कुर्वाणं पदयोर्पनीम् ।	
तद्वै ब्रह्मज्य ते देवा उंपुस्तरणमद्युवन्	॥१२॥
अश्रूणि कृपमाणस्य यानि जितस्य वावृतुः ।	
तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागर्मधारयन्	॥१३॥
येन मृतं स्नपर्यन्ति इमश्रूणि येनोन्दते ।	
तं वै ब्रह्मज्य ते देवा अपां भागर्मधारयन्	॥१४॥
न वर्षं मैत्रावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति ।	
नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वर्षम्	॥१५॥ (२१३)

(२०) शत्रुसेनावासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । वनस्पति , दुन्दुभिः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः संत्वनान्यन्वानस्पत्यः संभृत उस्त्रियाभिः ।
 वाचं क्षुणुवानो दुमर्यन्त्सपत्नान्त्सिंह इव जेष्यन्नाभि तंस्तनीहि ॥ १ ॥
 सिंह इवास्तानीद् द्रुवयो विबद्धोऽभिक्रन्दन्नृपभो वासितामिव ।
 वृषा त्वं वध्रयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो अभिमातिपाहः ॥ २ ॥
 वृषेव यूथे सहसा विद्वानो गुव्यन्नाभि रूव संघनाजित् ।
 शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान्प्रच्युता यन्तु शत्रवः ॥ ३ ॥
 संजयन्पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्णा गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व ।
 दैवीं वाचं दुन्दुम आ गुरस्व वेधाः शत्रूणामुर्ष भरस्व वेदः ॥ ४ ॥
 दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती नाथिता घोषबुद्धा ।
 नारीं पुत्रं धावतु हस्तगृह्णाभिरी श्रीता संमरे वृषानाम् ॥ ५ ॥
 पूर्वां दुन्दुमे प्र वंदासि वाचं भूम्याः पृष्ठे वेदु रोचमानः ।
 अमित्रसेनामभिजङ्गमानो द्युमद्रद दुन्दुभे सनृतावत् ॥ ६ ॥
 अन्तरेमे नभस्ती घोषो अस्तु पृथक्ते ध्वनयो यन्तु शीर्षम् ।
 अभि क्रन्द स्तनयोत्पियानः श्लोककृन्मित्रतूर्याय स्वर्धो ॥ ७ ॥
 धीभिः कृतः प्र वंदाति वाचुमुद्धर्षयु सत्वंनामायुधानि ।
 इन्द्रमेद्री सत्वंनो नि ह्वयस्व मित्रैरामित्रौ अवं जह्वनीहि ॥ ८ ॥ (२२१)

संक्रन्दनः प्रवदो धृष्णुर्षणः प्रवेदुकृद्ब्रह्मधा ग्रामघोषी ।
 श्रेयो वन्वानो वयुनांनि विद्वान्कीर्ति बहुभ्यो वि हर द्विराजे ॥ ९ ॥
 श्रेयःक्रेतो वसुजित्सहीयान्तसंग्रामजित्संशितो ब्रह्मणासि ।
 अंशनिव ग्रावाधिपत्रणे अद्रिर्गव्यन्दुन्दुभेऽधि नृत्य वेदः ॥ १० ॥
 शत्रुपाणीपादभिमातिपाहो भवेर्षणः सहमान उद्भित् ।
 वाग्धीव मन्त्रं प्र भरस्व वाचं सांग्रामजित्यायेपमुद्ब्रहेह ॥ ११ ॥
 अच्युतच्युत्समदो गर्मिष्ठो मृधो जेता पुरएतायोध्यः ।
 इन्द्रेण गुप्तो विदधा निचिक्यद्रुहयोतनो द्विपतां याहि शीर्षम् ॥ १२ ॥ (२६५)

(२१) शत्रुसेनानासनम् ।

१-१२ ब्रह्मा । घनस्पतिः, दुन्दुभिः, १०-१२ आदित्यादयः । अनुष्टुप्, १, ४-५ पथ्यापङ्क्तिः;
 ६ जगती, ११ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, १२ त्रिपदा यवमध्या गायत्री ।

विहृदयं चैमनुस्यं वदामित्रेषु दुन्दुभे ।
 विद्वेषं कश्मशं भयममित्रेषु नि दध्मस्यवैनान्दुन्दुभे जहि ॥ १ ॥
 उद्वेषमाना मर्नसा चक्षुषा हृदयेन च ।
 धावन्तु विभ्यतोऽमित्राः प्रत्रासेनाज्ये हुते ॥ २ ॥
 शानस्पत्यः संभृत उस्त्रियांभिर्विध्वयोऽन्यः ।
 प्रत्रासममित्रेभ्यो वदाज्येनाभिघोरितः ॥ ३ ॥
 यथा मृगाः संविजन्त आरण्याः पुरुषादधि ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्दु प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ४ ॥
 यथा वृकादजावयो धावन्ति बहु विभ्यतीः ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्दु प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ५ ॥
 यथा इयेनात्पतत्रिणः संविजन्ते अहर्दिवि सिंहस्य स्तनधोर्यथा ।
 एवा त्वं दुन्दुभेऽमित्रानभि क्रन्दु प्र त्रासयार्थो चित्तानि मोहय ॥ ६ ॥
 परामित्रान्दुन्दुभिना हरिणस्याजिनैः च ।
 सर्वे देवा अतिव्रसन्ये संग्रामस्येशते ॥ ७ ॥
 यैरिन्द्रः प्रकीर्तते पद्भोपैःश्लायया सह ।
 तैरमित्रास्वस्तु नोऽमी ये यन्त्यनीकशः ॥ ८ ॥ (२३३)

ज्याघोपा दुन्दुभयोऽभि क्रौशन्तु या दिशः ।
 सेनाः पराजिता युतीरुमित्राणामनीकशः ॥ ९ ॥
 आदित्य चक्षुरा दत्स्व मरीचयोऽनु धावत ।
 पत्सङ्गिनीरा संजन्तु विगते बाहुवीर्ये । ॥ १० ॥
 यूयमुग्रा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्र सृणीत शत्रून् ।
 सोमो राजा वरुणो राजा महादेव उत मृत्युरिन्द्रः ॥ ११ ॥
 एता देवसेनाः सूर्यकेतवः सचेतसः । अमित्रान्नो जयन्तु स्वाहा ॥ १२ ॥ (२३७)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥
 (२२) तक्मनाशनम् ।

१-१४ भृगवङ्किराः । तक्मनाशनः । अनुष्टुप्; १ भुरिक विष्टुप्, २ विष्टुप्; ५ विराट् पथ्यावृहती ।

[५] अमिस्तक्मानमर्ष चाधतामितः सोमो प्रावा वरुणः पूतदक्षाः ।
 वेदिर्वेहिः समिधः शोशुचाना अप द्वेषांस्यमुया भवन्तु ॥ १ ॥
 अयं यो विश्वान्हरितान्कृणोष्युच्छोचर्यन्नमिरिवाभिदुन्वन् ।
 अधा हि तक्मन्नरसो हि भूया अधा न्यङ्किधराङ् शा परेहि ॥ २ ॥
 यः परुषः पारुषेयोऽवध्वंस इवारुणः ।
 तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्चं परा सुव ॥ ३ ॥
 अधराञ्चं प्र हिणोमि नमः कृत्वा तक्मनं ।
 शकम्भरस्यं सुष्टिहा पुनरेतु महावृषान् ॥ ४ ॥
 ओको अस्य मूर्जवन्त ओको अस्य महावृषाः ।
 यावज्जातस्तक्मंस्तावानसि बल्लिकेषु न्योचरः ॥ ५ ॥
 तक्मन्व्यालि वि गदु व्यङ्कि भूरि यावय ।
 दासां निष्टकरीमिच्छ तां वज्रेण समर्षय ॥ ६ ॥
 तक्मन्मूर्जवतो गच्छ बल्लिकान्वा परस्तराम् ।
 शूद्रार्मिच्छ प्रफुर्व्येतां तक्मन्वीवि धनुहि ॥ ७ ॥
 महावृषान्मूर्जवतो वन्ध्वद्वि परेत्यं ।
 प्रैतानि तक्मनं ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमा ॥ ८ ॥
 अन्यक्षेत्रे न रमसे वशी सन्मृडयासि नः ।
 अभूदु प्रार्थिस्तक्मा स गमिष्यति बल्लिकान् ॥ ९ ॥ (२४६)

यत्त्वं शीतोऽर्थो रूरः सह कासावैषयः ।	
भीमास्ते त्कमन्देतयस्ताभिः स्म परिं वृद्ग्धि नः	॥१०॥
मा स्मैतान्त्सदीन्कुरुधा बलासं काससुधुगम् ।	
मा स्मातोऽर्वाडैः पुनुस्तत्त्वा त्कमन्नुपं ब्रुवे	॥११॥
त्कमन्भ्रात्रा बलासेन स्वस्त्रा कासिकया सह ।	
प्राप्मा भ्रातृव्येण सह गच्छामुभरणं जनेम्	॥१२॥
वृत्तीयकं वितृतीयं संदन्दिमुत शारदम् ।	
त्कमानं शीतं रूरं प्रैप्मं नाशय चार्पिकम्	॥१३॥
गन्धारिभ्यो मूर्जवन्धोऽङ्गेभ्यो मृगधेभ्यः ।	
म्रैभ्यन्जनमिन् शेवधिं त्कमानं परिं ददसि	॥१४॥ (२५१)
(२३) किमिधम् ।	

१-१३ कण्वः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १३ विराट् ।

ओते मे द्यावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।	
ओतौ म् इन्द्रश्चापिश्च किमिं जम्भयतामिति	॥ १ ॥
अस्येन्द्रं कुमारस्य किमीन्धनपते जहि ।	
हता विश्वा अरातय उग्रेण वर्चसा मम	॥ २ ॥
यो अक्ष्यौ परिसर्पति यो नासे परिसर्पति ।	
दतां यो मध्यं गच्छति तं किमिं जम्भयामसि	॥ ३ ॥
सरूपौ द्वौ विरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहितौ द्वौ ।	
वभ्रुश्च वभ्रुकर्णश्च गृध्रः कोकश्च ते हताः	॥ ४ ॥
ये किमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शितिबाहवः ।	
ये के च विश्वरूपास्तान्किमीन्जम्भयामसि	॥ ५ ॥
उत्पुरस्तान्दधे एति विश्वदंष्ट्रो अदृष्टहा ।	
दृष्टाश्च भ्रजदृष्टाश्च सर्वाश्च प्रमृणान्किमीन्	॥ ६ ॥
येवापासुः कर्कपास एजत्काः शिपवितुकाः ।	
दृष्टश्च हन्यतां किमिरुतादृष्टश्च हन्यताम्	॥ ७ ॥
हतो येवापुः किमीणां हतो नदनिमोत ।	
सर्वाभि संम्पाकरं दृपदा खल्वौ इव	॥ ८ ॥ (२५२)

त्रिशीर्षाणं त्रिकुटुदं किमिं सारङ्गमर्जुनम् । शुणाम्यस्य पृष्टीरपि वृथासि यच्छिरः ॥ ९ ॥
 अत्रिवद्वः किमयो हन्मि कण्ववर्जमदशिवत् । अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सं पिंनप्यहं किमीन् ॥ १० ॥
 हतो राजा किमीणामुतैषां स्थपतिर्हवः । हतो हतमाता किमिर्हवत्राता हतस्वसा ॥ ११ ॥
 हतासौ अस्य वेशसौ हतासः परिवेशसः ।
 अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते किमयो हताः ॥ १२ ॥
 सर्वेषां च किमीणां सर्वासां च किमीणाम् ।
 भिनद्व्यश्मना शिरो दहाम्यग्निना मुखम् । ॥ १३ ॥ (२६४)

(२४) ब्रह्मकर्म ।

१-१७ अथर्वा । ब्रह्मकर्मात्मा, १ सविता, २ अग्निः, ३ द्यावापृथिवी, ४ वरुणः, ५ मित्रावरुणौ,
 ६ मरुतः, ७ सोमः, ८ वायु, ९ सूर्यः, १० चन्द्रमाः, ११ इन्द्रः, १२ मरुतां पिता,
 १३ मृत्युः, १४ यम, १५ पितरः, १६ तताः, १७ ततामहाः । अतिशकरी;
 १-१०, १२-१४ अतुष्यदातिशकरी, ११ शकरी, १५-१६ त्रिपदा
 भुरिग्जगती, १७ त्रिपदा विराट् शश्वरी ।

सविता प्रसवानामधिपतिः स मावतु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १ ॥
 अग्निर्वनस्पतीनामधिपतिः स मावतु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ २ ॥
 द्यावापृथिवी दातृणामधिपती ते मावताम् ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ३ ॥
 वरुणोऽपामधिपतिः स मावतु ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ४ ॥
 मित्रावरुणौ वृष्याधिपतौ तौ मावताम् ।
 अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां
 चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ५ ॥ (२६९)

मरुतः पर्वतानामधिपतयस्ते मावन्तु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ६ ॥

सोमो वीरुधामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ७ ॥

वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ८ ॥

सूर्यश्क्षुपामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ९ ॥

चन्द्रमा नक्षत्राणामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १० ॥

इन्द्रो दिवोऽधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ ११ ॥

मरुतां पिता पशूनामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १२ ॥

मृत्युः प्रजानामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १३ ॥

यमः पितृणामधिपतिः स मावतु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चित्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥ १४ ॥

पितरः परे ते मावन्तु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चिर्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१५॥

तता अघरे ते मावन्तु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चिर्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१६॥

ततस्ततामहास्ते मावन्तु ।

अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां

चिर्त्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा ॥१७॥

(२८१)

(२५) गर्भाधानम् ।

१-१३ ब्रह्मा । योनिगर्भः, पृथिव्यादयो देवताः । अनुष्टुप्, १३ विराड्पुरस्ताद्ब्रह्मती ।

पर्वतादिवो योनेरङ्गादङ्गात्सुमाभृतम् । शेषो गर्भस्य रेहोधाः सरौ पूर्णमिवा दधत् ॥ १ ॥

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमाद्रुधे । एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ॥ २ ॥

गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥ ३ ॥

गर्भं ते मित्रावरुणौ गर्भं देवो बृहस्पतिः ।

गर्भं तु इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ॥ ४ ॥

विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु ।

आ सिंश्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ ५ ॥

यद्वेदु राजा वरुणो यद्रा देवी सरस्वती ।

यदिन्द्रो वृत्रहा वेदु तद्र्भ्र्भ्र्करणं पिव ॥ ६ ॥

गर्भो अस्योर्षधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।

गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्ने गर्भमेह धाः ॥ ७ ॥

अधि स्कन्द वीर्यस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।

वृषासि वृष्ण्यावन्न्रजायै त्वा नयामसि ॥ ८ ॥

चि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् ।

अदुष्टे देवाः पुत्रं मोमपा उभयाविर्नम् ॥ ९ ॥

(२९०)

धातुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि स्रतवे	॥१०॥
त्वष्टः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि स्रतवे	॥११॥
सर्वितुः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि स्रतवे	॥१२॥
प्रजापते श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।	
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि स्रतवे	॥१३॥ (२९४)

(२६) नवशालायां घृतहोमः ।

१-१२ ब्रह्मा । चास्तोष्पतिः, १ भास्त्रिः, २ सविता, ३, ११ इन्द्रः, ४ निविदः, ५ मरुतः, ६ अदितिः
 ७ विष्णुः, ८ त्वष्टा, ९ भगः, १० सोमः, १२ शश्विनी, वृहस्पतिः । १, ५ द्विपदार्धा
 उष्णिक्, २, ४, ६, ७, ८, १०, ११ द्विपदा प्राजापत्या वृहती, ३ त्रिपदा विराह गायत्री,
 ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या पुरउष्णिक्, (१-११ एकवसाना,)
 १२ परातिशकरी चतुष्पदा गायत्री ।

यजूषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह वो युनक्तु	॥ १ ॥
युनक्तु देवः सविता प्रज्ञानस्मिन्यज्ञे मंहिषः स्वाहा	॥ २ ॥
इन्द्र उक्थामदान्यस्मिन्यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा	॥ ३ ॥
प्रेया यज्ञे निविदः स्वाहा शिष्टाः पत्नीभिर्बहतेह युक्ताः	॥ ४ ॥
छन्दांसि यज्ञे मरुतः स्वाहा मातेव पुत्रं पिपृतेह युक्ताः	॥ ५ ॥
एयमगन्वर्हिषा प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वानादितिः स्वाहा	॥ ६ ॥
विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपास्यास्मिन्यज्ञे तुपुजः स्वाहा	॥ ७ ॥
त्वष्टा युनक्तु बहुधा तु रूपा अस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥ ८ ॥
भगो युनक्त्वाशिपो न्वस्मा अस्मिन्यज्ञे प्रविद्वान्युनक्तु सुयुजः स्वाहा ॥९॥	
सोमो युनक्तु बहुधा पयांस्यस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥१०॥
इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन्यज्ञे सुयुजः स्वाहा	॥११॥
अश्विना ब्रह्मणा यातमर्वाश्रौ वपट्कारेण यज्ञं वर्धयन्तौ ।	
वृहस्पते ब्रह्मणा याद्वर्वाइ यज्ञो अयं स्वतिदं यजमानाय स्वाहा ॥१२॥	(३०६)

(२७) अग्निः

१-१२ ब्रह्मा । अग्निः । १ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्; २ द्विपदा सास्त्री भुरिगनुष्टुप्; ३ द्विपदान्त्री बृहती;
४ द्विपदा सास्त्री भुरिबृहती; ५ द्विपदा सास्त्री त्रिष्टुप्; ६ द्विपदा विराण्ताम गायत्री;
७ द्विपदा सास्त्री बृहती; ८ संस्तरपङ्क्तिः; ९ पद्पदानुष्टुभार्गा पराति-
जगती; १०-१२ पुरउष्णिक् (२-७ पकावसाना) ।

[६] उर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीष्यमेः ।

द्युमत्तमा सुप्रतीकः सद्यनुस्तनूनपादसुरो भूरिपाणिः ॥ १ ॥

देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मर्धा घृतेन ॥ २ ॥

मर्धा यज्ञं नक्षति प्रैणानो नराशंसो अग्निः सुकृदेवः संविता विश्ववारः ॥ ३ ॥

अच्छायमेति शर्वसा घृता चिदीडानो वह्निर्मंसा ॥ ४ ॥

अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयक्षु स यक्षदस्य महिमानमृगेः ॥ ५ ॥

तैरी मन्द्रासु प्रयक्षु वसवश्चातिष्ठन्सुधातरश्च ॥ ६ ॥

द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रतं रक्षन्ति विश्वहां ॥ ७ ॥

उरुव्यर्चसाग्नेर्धाज्ञा पत्यमाने ।

आ सुध्वर्यन्ती यजते उपाके उपासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः ॥ ८ ॥

देवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वयाभि रृणत गृणता नः स्विष्टिये ।

तिस्रो देवीर्षिरेदं संदन्तामिडा सरस्वती मही भारती गृणाना ॥ ९ ॥

तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु । देव त्वष्टा रायस्पोषं विप्य नाभिमस्य ॥ १० ॥

वनस्पतेर्ष्व सृजा रराणः । तमना देवेभ्यो अग्निर्हव्यं शमिता स्वदयत् ॥ ११ ॥

अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेदः । इन्द्राय यज्ञं विश्वे देवा हविरिदं जुपन्ताम् ॥ १२ ॥ (३१८)

(२८) दांपोयुः ।

१-१४ अधर्वा । त्रिवृत्, अग्न्यादयः । त्रिष्टुप्, ६ पञ्चपदातिशक्ती, ७, ९, १०, १२ ककुम्भत्यनुष्टुप्; १३ पुरउष्णिक् ।

नवं प्राणान्ध्रवभिः सं मिमीते दीर्घायुत्वायं शतशारदाय ।

हरति त्रीणि रजते त्रीण्ययंसि त्रीणि तपसावीष्टितानि ॥ १ ॥

अग्निः स्र्येष्वन्द्रमा भूमिरापो घौरन्तारिक्षं प्रदिशो दिशश्च ।

आर्तया ऋतुभिः संविदाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु ॥ २ ॥

त्रयः पोषोश्चिवृति श्रयन्तामनक्तुं पुषा पर्यसा घृतेन ।

अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ॥ ३ ॥

(३२१)

इममोदित्या वसुना समुक्षतेममग्ने वर्धय वावृधानः ।
 इममिन्द्र सं सृज वीर्येणास्मिन्त्रिवृच्छ्रयतां पोषयिष्णु ॥ ४ ॥
 भूमिंश्चा पातु हरितेन विश्वभृदग्निः पिंपूर्त्वर्यसा सजोषाः ।
 वीरुद्विष्टे अर्जुनं संविदानं दक्षं दधातु सुमनुस्यमानम् ॥ ५ ॥
 त्रधा जातं जन्मनेदं हिरण्यमग्नेरेकं प्रियतमं बभूव सोमस्यैकं हिंसितस्य परापतत् ।
 अपामेकं वेधसां रेतं आहुस्तत्ते हिरण्यं त्रिवृदस्त्वायुषे ॥ ६ ॥
 त्र्यायुषं जमदग्नेः क्रुदयपस्य त्र्यायुषम् ।
 त्रेधामृतस्य चक्षुषं त्रीण्यायुषि तेऽकरम् ॥ ७ ॥
 त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदार्यन्नेकाक्षरमभिसंभूर्यं शक्राः ।
 प्रत्यौहन्मृत्युममृतेन साकमन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा ॥ ८ ॥
 दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यान्वा पात्वर्जुनम् ।
 भूम्या अयस्मर्यं पातु प्रागाद्देवपुरा अयम् ॥ ९ ॥
 इमास्तिस्रो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः ।
 तास्त्वं विभ्रद्वर्चस्व्युत्तरो द्विपतां भव ॥ १० ॥
 पुरं देवानाममृतं हिरण्यं य आविधे ग्रथमो देवो अग्ने ।
 तस्मै नमो दग्ध प्राचीः कृणोम्यनु मन्यतां त्रिवृदाबधे मे ॥ ११ ॥
 आ त्वा चृतत्वर्यमा पूषा बृहस्पतिः ।
 अहर्जातस्य यन्नाम तेन त्वार्तिं चृतामसि ॥ १२ ॥
 क्रतुभिर्ध्रुवैरायुषे वर्धसे त्वा ।
 संवत्सरस्य तेर्जसा तेन संहनु कृण्मसि ॥ १३ ॥
 घृतादुर्लुप्तं मधुना सर्मेकं भूमिदंहमच्युतं पारयिष्णु ।
 मिन्दत्सपत्नानर्धरांश्च कृण्वदा मां रोह सहते सौभगाय ॥ १४ ॥ (३३२)

(२९) रक्षोघ्नम् ।

१-१५ चातनः । जातवेदाः, मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्, ३ त्रिपदा विराण्नाम गायत्री; ५ पुरोऽति जगती विराड्जगती, १२-१५ अनुष्टुप् (१२ भुरिक्; १४ चतुष्पदा परावृद्धी ककुम्भती ।)

पुरस्ताद्युक्तो वह जातवेदोऽग्नें विद्धि क्रियमाणं यथेदम् ।

त्वं भिषग्भेषजस्यासि कर्ता त्वया गामश्चं पुरं सनेम ॥ १ ॥ (३३३)

तथा तदग्ने ऋणु जातवेदो विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः ।
 यो नो दिदेव यत्तमो जघाम यथा मो अस्य परिधिष्पताति ॥ २ ॥
 यथा सो अस्य परिधिष्पताति तथा तदग्ने ऋणु जातवेदः ।
 विश्वेभिर्देवैः सह संविदानः ॥ ३ ॥
 अक्षयौडे नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि तृन्दि प्र द्रुतो मृणीहि ।
 पिशाचो अस्य यत्तमो जघासाग्ने यविष्ठ प्रति तं मृणीहि ॥ ४ ॥
 यदस्य हृतं विहृतं यत्पराभृतमात्मनो जग्धं यत्तमत्पिशाचैः ।
 तदग्ने विद्वान्पुनरा भरु त्वं शरीरे मांमसुमेरयामः ॥ ५ ॥
 आग्ने सुपंके शबले विपंके यो मा पिशाचो अग्ने दुदम्भं ।
 तद्वात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामग्दोडेयमस्तु ॥ ६ ॥
 क्षीरे मा मुन्धे यत्तमो दुदम्भाकृष्टपच्ये अग्ने धान्येडे यः ।
 तद्वात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामग्दोडेयमस्तु ॥ ७ ॥
 अपां मा पानि यत्तमो दुदम्भं क्रुच्यार्घातूनां शयने शयानम् ।
 तद्वात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामग्दोडेयमस्तु ॥ ८ ॥
 दिवा मा नक्तं यत्तमो दुदम्भं क्रुच्यार्घातूनां शयने शयानम् ।
 तद्वात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामग्दोडेयमस्तु ॥ ९ ॥
 क्रुच्यार्दमग्ने रुधिरं पिशाचं मनोहर्नं जटि जातवेदः ।
 तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु छिन्नत्तु मोमः शिरो अस्य धृष्णुः ॥ १० ॥
 सुनादग्ने मृणासि यातुधानान्न ररा रक्षामि घृतनासु जिग्युः ।
 सहर्मुराननु दह क्रुच्यार्द्रो मा ते हेत्या मुक्षतु देव्यायाः ॥ ११ ॥
 सुमाहर् जातवेदो यद्भृतं यत्पराभृतम् ।
 गात्राण्यस्य वर्धन्तामुंशुरिया प्यायतामयम् ॥ १२ ॥
 सोमस्येव जातवेदो अंशुरा प्यायतामयम् ।
 अग्ने विरग्निनं मेघ्यमयुक्षं कृणु जीर्णतु ॥ १३ ॥
 एतास्तं अग्ने समिधः पिशाचजम्भनीः ।
 तास्त्वं जुपस्य प्रति चैनां गृहाण जातवेदः ॥ १४ ॥
 तार्घ्याधीरग्ने समिधः प्रति गृह्णाद्यर्घ्या ।
 जहातु क्रुच्यार्द्रपं यो अग्न्य मांमं जिर्दोपनि ॥ १५ ॥

(३०) दीर्घायुष्यम् ।

१-१७ उन्मोचनः (आयुष्कामः) । आयुष्यम् । अनुष्टुप्, १ पथ्यापद्धक्तिः, ९ सुरिकः, १२ चतुष्पदा विराट्जगती, १४ विराट्प्रस्तारपद्धक्तिः, १७ त्र्यचसाना पदपदा जगती ।

आवर्तस्त आवर्तः परावर्तस्त आवर्तः ।

इहैव भव मा नु गा मा पूर्वाननु गाः पितृनुसं वन्नामि ते इहम् ॥ १ ॥

यन्वाभिचेरुः पुरुषः स्वो यदरणो जनः । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वंदामि ते ॥ २ ॥

यद्दुद्रोहिथ शेपिपे स्त्रियै पुंसे अचिच्या । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वंदामि ते ॥ ३ ॥

यदेनसो मातृकृताच्छेषे पितृकृताच्च यत् । उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वंदामि ते ॥ ४ ॥

यत्ते माता यत्ते पिता जामिर्भाता चं सर्जतः । प्रत्यक्सैवस्व भेषजं जरदष्टिं कृणोमि त्वा ॥ ५ ॥

इहैधि पुरुष सर्वेण मनसा सह । दूतो यमस्य मार्तुं गा आधि जीयपुरा ईहि ॥ ६ ॥

अनुहृतः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः । आरोहेणमाक्रमणं जीवतोजीवतोऽयनम् ॥ ७ ॥

मा विमेने मरिष्यसि जरदष्टिं कृणोमि त्वा । निरवोचमहं यक्षमुमङ्गम्यो अङ्गज्वरं तव ॥ ८ ॥

अङ्गभेदो अङ्गज्वरो यथं ते हृदयामयः । यक्ष्मः इयेन इव प्रापत्तद्वाचा साढः परंस्तराम् ॥ ९ ॥

ऋषीं बोधप्रतीबोधार्थस्वमो यश्च जागृविः । तौ ते प्राणस्यं गोप्तारौ दिवा नक्तं च जागृताम् ॥ १० ॥

अयमभिरूपसद्य इह स्य उदेतु ते । उदेहिं मृत्योर्गम्भीरात्कृष्णाञ्चित्तमंसस्परिं ॥ ११ ॥

नमो यमाय नमो अस्तु मृत्यवे नमः पितृभ्यं उत ये नयन्ति ।

उत्पारणस्य यो वेदु तमग्निं पुरो दधेऽस्मा अरिष्टतातये ॥ १२ ॥

एतु प्राण एतु मन एतु चक्षुरथो बलेम् । शरीरमस्य सं विद्वां तत्पञ्चां प्रति तिष्ठतु ॥ १३ ॥

प्राणेनाग्निं चक्षुषा सं सृजेमं समीरय तन्वाइ सं बलेन ।

वेत्थामृतस्य मा नु गान्मा नु भूमिगृहो भवत् ॥ १४ ॥

मा ते प्राण उर्ष दसन्मो अपानोऽर्षि धायि ते । स्यस्त्वाधिपतिर्मृत्योरुदार्यच्छतु रग्निभिः ॥ १५ ॥

इयमन्तर्वेदति जिह्वा वद्धा पनिष्पदा । त्वया यक्ष्मं निरवोचं ज्ञाते रोपीश्च तक्ष्मनः ॥ १६ ॥

अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः । यस्मै त्वमिह मृत्यवे द्विष्टः पुरुष जज्ञिपे ।

स च त्वानुं ह्वयामसि मा पुरा जरसो मृथाः ॥ १७ ॥ (१६४)

(३१) कृत्यापरिहरणम् ।

१-१२ शकः । कृत्यादृषणम् । अनुष्टुप्, ११ वृहतीगमां, १२ पथ्यादृहती ।

यां ते चक्रामे पात्रे यां चक्रुर्मिश्रधान्ये ।

आमे मांसे कृन्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम् ॥ १ ॥ (३६५)

यां ते चक्रुः कृकवाकावृजे वा यां कुरीरिणि ।	
अव्यां ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ २ ॥
यां ते चक्रुरेकशफे पशूनामुभयादति ।	
गर्दभे कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ३ ॥
यां ते चक्रुरमूलायां चलगं वा नराच्याम् ।	
क्षेत्रे ते कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ४ ॥
यां ते चक्रुर्गर्हिपत्ये पूर्वाग्नावुत्त दुश्चितः ।	
शालायां कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ५ ॥
यां ते चक्रुः सभायां यां चक्रुरधिदेवने ।	
अक्षेपु कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ६ ॥
यां ते चक्रुः सेनायां यां चक्रुरिन्ध्यायुधे ।	
दुन्दुभौ कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ७ ॥
यां ते कृत्यां कूपेऽवदधुः श्मशाने वा निचखनुः ।	
सर्बानि कृत्यां यां चक्रुः पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ८ ॥
यां ते चक्रुः पुरुषास्थे अग्नौ संकसुके च याम् ।	
ओकं निर्दीहं क्रव्यादं पुनः प्रति हरामि ताम्	॥ ९ ॥
अपथेना जभारैणां तां पथेतः प्र हिण्मसि ।	
अधीरो मर्याधीरेभ्यः सं जभाराचिंच्या	॥ १० ॥
यश्चकार न शशाक कर्तुं शश्रे पादमङ्गुरिम् ।	
चकार भद्रमसम्भ्यमभगो भगवद्भ्यः	॥ ११ ॥
कृत्याकृतं चलगिनं मूलिनं शपथेय्यम् ।	
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेनाग्निर्विध्यत्वस्तया	॥ १२ ॥ (३७६)

॥ इति पद्योऽनुवाकः ॥६॥

[इति द्वादशः प्रपाठकः ॥१२॥]

॥ इति पञ्चमं काण्डं समाप्तम् ॥ ५ ॥

मंत्रसंख्या-

चतुर्थकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ११४

पञ्चमकाण्डस्य *** ३७६

सर्वयोगः १२९०

पष्ठं काण्डम् ।

(१) अमृतप्रदाता ।

१-३ अथर्वा । सविता । उष्णिक्, १ त्रिपदापिप्पीलिकमध्या साक्षी जगती,
२-३ पिपीलिकमध्या पुरउष्णिक् ।

[अथ त्रयोदशः प्रयाटकः ॥१३॥]

[१] दोषो गाय वृहद्गाय द्युमद्वेहि । आर्धवेण स्तुहि देवं संवितांस्म ॥ १ ॥
तमुं पृष्टि यो अन्तः सिन्धौ सूनुः । सत्यस्य युवानमद्रोषवाचं सुरोवेस्म ॥ २ ॥
स धा नो देवः संविता साविपदुमृतांनि भूरि । उभे सुपुती सुगातवे ॥ ३ ॥ (३)

(२) जेता इन्द्रः ।

१-३ अथर्वा । सोमः, वनस्पतिः । परोष्णिक् ।

इन्द्राय सोममृत्विजः सुनोता च धावत । स्तोतुर्यो वचः शृणुवद्धवं च मे ॥ १ ॥
आ यं विशन्तीन्द्वेषो वयो न वृक्षमन्धसः । विराश्रिन्वि मृषो जहि रक्षस्विनीः ॥ २ ॥
सुनोता सोमपात्रे सोममिन्द्राय वज्रिणे । युवा जेतेशानः स पुरुष्टुतः ॥ ३ ॥ (६)

(३) आत्मगोपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ इन्द्रापूपणौ, अदितिः, भरतः, अपानपात्, सिन्धुः, धौः;
२ चावापृथिवी, प्रावा, सोमः, सरस्वती, अग्निः; ३ अभिनी, उपासानत्ता,
अपानपात्, त्यष्टा । जगती, १ पथ्यावृहती ।

पातं न इन्द्रापूपणादितिः पातुं मरुतः ।
अपां नपात्सिन्धवः सप्त पातन् पातुं नो विष्णुकृत धौः ॥ १ ॥
पातां नो चावापृथिवी अभिष्टे पातुं प्रावा पातुं सोमो नो अंहसः ।
पातुं नो देवी सुभगा सरस्वती पात्वग्निः शिवा ये अस्य प्रायवः ॥ २ ॥
पातां नो देवाधिना शुभस्पती उपासानक्तो न उरुभ्यताम् ।
अपां नपादभिहृती गर्गस्य चिदेवं त्वष्टर्वर्षयं सर्वतातये ॥ ३ ॥ (९)

(४) आत्मगोपनम् ।

१-३ अथर्वा । १ त्वष्टा, पर्जन्यः, ब्रह्मणस्पतिः, अदितिः, २ अश्वः, भगः, वरुणः, मित्रः, अर्यमा, अदितिः, मरुतः; ३ अश्विनो, द्यौष्पिता । पथ्यावृहती, २ प्रस्तात्पदक्तिः, ३ त्रिपदा विराहायत्री ।

त्वष्टा मे दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः ।
 पुत्रैर्भ्रातृभिरदितिर्नु पतु नो दुष्टं त्रायमाणं सहः ॥ १ ॥
 अंशो भगो वरुणो मित्रो अर्यमादितिः पान्तु मरुतः ।
 अप तस्य द्वेषो गमेदभिहुतो यावयच्छत्रुमन्तितम् ॥ २ ॥
 धिये समश्चिन्ना प्रावतं न उरुष्या ण उरुज्मन्नप्रयुच्छन् ।
 द्यौष्पितर्यावर्यं दुच्छुना या ॥ ३ ॥ (१२)

(५) वचं प्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । १ अग्निः, २ इन्द्र, ३ अग्निः, सोमः, ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, २ भुरिष् ।

दैनमुत्तरं नयाग्ने घृतेनाहुत । समेनं वचसा सृज प्रजया च घृहं कृधि ॥१॥
 द्वेमं प्रतरं कृधि सजातानामसद्वशी । रायस्योपेण सं सृज जीवातेवे जरसे नय ॥२॥
 स्यं कृण्मो हविर्गृहे तमग्ने वर्धया त्वम् । तस्मै सोमो अर्धि ब्रवदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥३॥ (१५)

(६) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । १ ब्रह्मणस्पतिः, २-३ सोमः । अनुष्टुप् ।

इस्मान्ब्रह्मणस्पतेऽदेवो अभिमन्यते । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥१॥
 नः सोम सुशंसिनो दुःशंस आदिदेशति । वज्रेणास्य मुखे जहि स सर्षिष्टो अपायति ॥२॥
 नः सोमाभिदासति सर्नाभिर्यश्च निष्यः । अप तस्य बलं तिर महीव द्यौरधुत्मना ॥३॥ (१८)

(७) असुरक्षयणम् ।

१-३ अथर्वा । सोमः, अदितिः, ३ देवा । गायत्री, १ निचृत् ।

येन सोमादितिः पथा मित्रा वा यन्त्यद्रुहः । तेना नोऽवसा गहि ॥ १ ॥
 येन सोम साहन्त्यासुरात्रन्धयासि नः । तेना नो अर्धि वोचत ॥ २ ॥
 येन देवा असुराणामोजास्यवृणीध्वम् । तेना नुः शर्म यच्छत ॥ ३ ॥ (२१)

(८) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, २ सुपर्णः, ३ धावापृथिवी, सूर्यः । पथ्यापदक्तिः ।

यथा वृक्षं लिखुजा समन्तं परिपल्लजे ।
 एवा परिं प्जस्व मां यथा मां कामिन्यसो यथा भन्नापगा असं ॥ १ ॥ (२२)

यथा सुपर्णः प्रपतन्प्रक्षौ निहन्ति भूम्याम्
एवा नि हन्मि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ २ ॥

यथेमे धावापृथिवी सद्यः पर्येति सूर्यः ।

एवा पर्येमि ते मनो यथा मां कामिन्यसो यथा मन्नापगा असः ॥ ३ ॥ (२५)

(९) कामात्मा ।

१-३ जमदग्निः । कामात्मा, ३ गावः । अनुष्टुप् ।

वाञ्छ मे तन्वँ१ पादौ वाञ्छाक्ष्यै१ वाञ्छ सक्थ्यौ१ ।

अक्ष्यौ१ वृषण्यन्त्याः केशा मां ते कामेन शुष्यन्तु ॥ १ ॥

मम त्वा दोषणिश्रिपै कृणोमि हृदयश्रिपम् । यथा मम क्रतावनो मम चित्तमुपायांसि ॥ २ ॥

यासां नाभिरारेहणं हृदि संवननं कृतम् । गावो घृतस्वं मातरोऽभूं सं वानयन्तु मे ॥ ३ ॥ (२७)

(१०) संप्रोक्षणम् ।

१-३ शान्तातिः । १ पृथिवी, श्रोत्रं, चतस्पतिः, अग्निः, २ प्राणः, अन्तरिक्षं, घयः, धायुः, ३ शौः, चक्षुः, नक्षत्राणि, सूर्यः । द्वैपदम्, १ साक्षी शिष्टुप्, २ प्राजापत्या वृहती, ३ साक्षी वृहती ।

पृथिव्यै श्रोत्राय वनस्पतिभ्योऽग्नयेऽधिपतये स्वाहा ॥ १ ॥

प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेऽधिपतये स्वाहा ॥ २ ॥

दिवे चक्षुषे नक्षत्रेभ्यः सूर्यायाधिपतये स्वाहा ॥ ३ ॥ (३०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(११) पुंसवनम् ।

१-३ प्रजापतिः । रेतः, ३ प्रजापतिः अनुमतिः, सिनीवाली । अनुष्टुप् ।

[२] शमीमञ्जथ आरूढस्तत्र पुंसुर्वनं कृतम् । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्स्त्रीणां भ्रमामसि ॥ १ ॥

पुंसि वै रेतो भवति तत्स्त्रियामर्तु पिच्यते । तद्वै पुत्रस्य वेदनं तत्प्रजापतिरन्नवीत् ॥ २ ॥

प्रजापतिरनुमतिः सिनीवाल्युचीकल्पत् । सैष्यमन्यत्र दधत्पुमांससु दधद्विह ॥ ३ ॥ (३१)

(१२) सर्प-विष-निवारणम् ।

१-३ गदत्मान् । तक्षकः । अनुष्टुप् ।

परि धामिन्व सूर्योऽहीनां जनिमागमम् । रात्री जगदिवान्यद्वंमाचेनां ते वारये विषम् ॥ १ ॥

यद् ब्रह्मभिर्यदपिभिर्यद्वैवैर्विदितं पुरा । यद्भूतं भर्ष्यमासन्वचेनां ते वारये विषम् ॥ २ ॥

मध्वा पृथ्वे नद्यः१ पर्वता गिरयो मधु । मधु परुष्णी शीपाला श्माम्नास्ने अस्तु शं हृदे ॥ ३ ॥ (३६)

(१३) मृत्युञ्जयः ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकाम.) । मृत्युः । अनुष्टुप् ।

नमो देववधेभ्यो नमो राजवधेभ्यः । अथो ये विश्वानां वृधास्तेभ्यो मृत्यो नमोऽस्तु ते ॥ १ ॥
नर्मस्ते अधिवाकाय परावाकाय ते नर्मः । सुमृत्यै मृत्यो ते नमो दुर्मृत्यै त इदं नर्मः ॥ २ ॥
नर्मस्ते यातुघोर्नेभ्यो नर्मस्ते भेषजेभ्यः । नर्मस्ते मृत्यो मूर्लेभ्यो ब्राह्मणेभ्य इदं नर्मः ॥ ३ ॥ (३९)

(१४) बलासनाशनम् ।

१-३ यमुपिङ्गलः । बलासः । अनुष्टुप् ।

अस्थिस्रंसं परुस्रंसमास्थितं हृदयामयम् । बलासं सर्वं नाशयाङ्गैष्ठा यश्च पर्वसु ॥ १ ॥
निर्वेलासं बलासिनः क्षिणोर्भि सुन्दरे यथा । छिनर्भ्यस्य बन्धनं मूर्लेभ्योर्वाग् ईव ॥ २ ॥
निर्वेलासेतः प्र पंताशुंगः शिशुको यथा । अथो इष्ट इव हायनोर्प द्राह्ववीरहा ॥ ३ ॥ (४२)

(१५) शत्रुनिवारणम् ।

१-३ उहालकः । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

उत्तमो अस्योर्पधीनां तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोऽस्माकं यो अस्मो अभिदासति ॥ १ ॥
सर्वन्धुधासं बन्धुश्च यो अस्मो अभिदासति । तेषां सा वृक्षाणांमिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ २ ॥
यथा सोम ओर्पधीनामुत्तमो हविर्पा कृतः । तलाशा वृक्षाणांमिवाहं भूयासमुत्तमः ॥ ३ ॥ (४५)

(१६) अक्षिरोगभेषजम् ।

१-४ शौनकः । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्तवेधता. । अनुष्टुप्, १ निचृत्त्रिपदा गायत्री,
३ बृहतीगर्भा ककुम्भत्यनुष्टुप् ४ त्रिपदा प्रतिष्ठा ।

आर्षयो अनाद्यो रसस्त उग्र आर्षयो । आ तै कर्मभर्मन्नासि ॥ १ ॥
विहहो नार्म ते पिता मुदावर्ती नार्म ते माता । स हिंन त्वर्मसि यस्त्वमात्मान्मार्षयः ॥ २ ॥
तौर्विलिकेऽवैलयावायमैल्व ऐलयीत् । वृभुश्च वृभुर्कण्ठोर्षोहि निराल ॥ ३ ॥
अलसालासि पूर्वा सिलाञ्जालास्युत्तरा । नीलागलसाला ॥ ४ ॥ (४२)

(१७) गर्भदंष्ट्रणम् ।

१-४ अथर्वा । गर्भदंष्ट्रणम्, पृथिवी । अनुष्टुप् ।

यथेयं पृथिवी मही भूतानां गर्भमाद्रुधे । एवा तै धियतां गर्भो अनु स्रतुं सर्वितये ॥ १ ॥
यथेयं पृथिवी मही द्वाधारेमान्वनस्पतीन् । एवा तै धियतां गर्भो अनु स्रतुं सर्वितये ॥ २ ॥
यथेयं पृथिवी मही दोधार पर्वतान्गिरीन् । एवा तै धियतां गर्भो अनु स्रतुं सर्वितये ॥ ३ ॥ (५२)

यथेयं पृथिवी मही दाधार विष्टितं जगत् । एवा ते ध्रियतां गर्भोऽनु सतुं सवितवे ॥ ४ ॥ (५३)

(१८) ईर्ष्याधिनाशनम् ।

१-३ अथर्था । ईर्ष्याधिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

ईर्ष्याया ध्राजिं प्रथमां प्रथमस्या उतापराम् । अग्निं हृदय्यं शोकं तं ते निर्वापयामसि ॥१॥
यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमनस्तरा । यथोत ममुषो मन एवैर्ष्यार्मृतं मनः ॥२॥
अदो यत्तं हृदि श्रितं मनस्कं पतयिष्णुकम् । ततस्त ईर्ष्या मुञ्चामि निरूपमाणं हर्तेरिव ॥३॥ (५६)

(१९) पावमानम् ।

१-३ शान्तातिः । चन्द्रमाः, १ देवजनाः, मनवः, विश्वाभूतानि, पवमानः; २ प्रवमानः; ३ सविता ।
गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनवो धिया । पुनन्तु विश्वा भूतानि पवमानः पुनातु मा ॥१॥
पवमानः पुनातु मा क्रत्वे दक्षाय जीवसे । अथो अरिष्टतातये ॥२॥
उमाभ्यां देव सवितः पवित्रेण मवेन च । अस्मान्पुनीहि चक्षसे ॥३॥ (५९)

(२०) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वह्निगः । यक्षमनाशनम् । १ जगती, २ ककुम्मतीप्रस्तारपङ्क्तिः, ३ सतः पङ्क्तिः ।

अग्नेरिवास्य दहत एति शुष्मिर्ण उतेयं मत्तो विलपन्नपायति ।
अन्यमस्मदिच्छत कं चिदब्रतस्तपुर्धधाय नमो अस्तु त्कमने ॥ १ ॥
नमो रुद्राय नमो अस्तु त्कमने नमो राजे वरुणाय त्पिपीमते ।
नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम ओपधीभ्यः ॥ २ ॥
अयं यो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि हरिता कृणोषि ।
तस्मै तेऽरुणाय बभ्रवे नमः कृणोमि वन्याय त्कमने ॥ ३ ॥ (६२)
॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(२१) केशवर्धनी श्लोपधिः ।

१-३ शान्तातिः । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

[३] इमा यास्तिस्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा । तातामधि त्वचो अहं मेपजं समु जग्रमम् ॥१॥
श्रेष्ठमसि भेषजानां वसिष्ठं वीरुधानाम् । सोमो भगं इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा ॥ २ ॥
रेवतीरनाधृपः सिपासवः सिपामथ । उत स्थ केशवर्धनीरयो ह केशवर्धनीः ॥ ३ ॥ (६५)

(२२) भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । १ आदित्यरश्मिः, २-३ मरुतः । त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा भुरिजगती ।

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।

त आर्घवृत्रन्तसर्दनादृतस्यादिदृतेन पृथिवीं व्युद्दिः ॥ १ ॥

पर्यस्वतीः कृणुथाप ओर्षधीः शिवा यदेजथा मरुतो रुक्मवक्षसः ।

ऊर्जं च तत्रं सुमतिं चं पिन्वतु यत्रां नरो मरुतः सिध्वा मधुं ॥ २ ॥

उदुप्रतो मरुतस्तो इयते वृष्टिर्षा विश्वा निवतेस्पृणार्ति ।

एजाति ग्लहा कन्येव तुन्नैर् तुन्दाना पत्यैव जाया ॥ ३ ॥ (६८)

(२३) अपां भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । १ अनुष्टुप्, २ त्रिपदा गायत्री, ३ परोष्णिक ।

सस्रुपीस्तदपसो दिवा नक्तं च सस्रुपीः । वरेण्यक्रतुरहमपो देवीरुपं हये ॥ १ ॥

ओता आपः कर्मण्या मुञ्चन्तिवतः प्रणीतये । सुद्यः कुण्वन्त्येत्तवे ॥ २ ॥

देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्तु मारुणाः । शं नो भवन्त्वप ओर्षधीः शिवाः ॥ ३ ॥ (७१)

(२४) अपां भैषज्यम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः । अनुष्टुप् ।

हिमवतुः प्र संवन्ति सिन्धौ समह संगमः ।

आपो ह महं तदेवीर्ददन्द्द्वयोतभेपुजम् ॥ १ ॥

यन्मे अक्षयोराद्वियोत पाण्योः प्रपदोश्च यत् ।

आपस्तत्सर्वं निष्करन्मिपजां सुभिपक्तमाः ॥ २ ॥

सिन्धुपत्नीः सिन्धुराज्ञीः सर्वा या नद्यं स्थनं ।

दत्त नस्तस्य भेपुजं तेना वो भुनजामहै ॥ ३ ॥ (७४)

(२५) मन्याविनाशनम् ।

१-३ शुनःशेषः । मन्याविनाशनम् । अनुष्टुप् ।

पश्च च याः पञ्चाशर्च संयन्ति मन्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥ १ ॥

सप्त च याः सप्ततिर्ध संयन्ति ग्रैव्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव ॥ २ ॥ (७६)

नवं च या नवतिश्च संयन्ति स्कन्ध्या अभि ।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु वाका अपचितामिव

॥ ३ ॥ (७७)

(२६) पाप्मनाशनम् ।

१-३ ब्रह्मा । पाप्मा । अनुष्टुप् ।

अथ मा पाप्मन्सृज वृशी सन्मृडयासि नः ।

आ मा भद्रस्य लोके पाप्मन्धेहविहृतम्

॥ १ ॥

यो नः पाप्मन्न जहासि तमु त्वा जहिमो वयम् ।

पथामर्तु व्यावर्तनेऽन्यं पाप्मानु पथताम्

॥ २ ॥

अन्यत्रास्मन्नुच्यतु सहस्राक्षो अमर्त्यः ।

यं द्वेषाम तमृच्छतु यमु द्विष्मस्तमिर्जाहि

॥ ३ ॥ (८०)

(२७) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ श्रुगुः । यमः, निर्ऋतिः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

देवाः क्रपोत इषितो यदिच्छन्दुतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।

तस्मा अर्चाम कृणवाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥

शिवः क्रपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहं नः ।

अग्निर्हि विम्रा जुपतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु ॥ २ ॥

हेतिः पक्षिणी न दभात्यस्मान्नाप्टी पदं कृणुते अग्निधाने ।

शिवो गोभ्य उत पुरुषेभ्यो नो अस्तु मा नो देवा इह हिंसीत्क्रपोतः ॥ ३ ॥

(८३)

(२८) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ श्रुगुः । यमः, निर्ऋतिः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप्, ३ जगती ।

ऋचा क्रपोतं जुदत प्रणोदमिषं मर्दन्तः परि गां नयामः ।

संलोभयन्तो दुरिता प्रदानि हित्वा न ऊर्जे प्र पंदात्पथिष्ठः ॥ १ ॥

परीमेऽग्निर्मपत परीमे गार्मनेपत ।

देवेष्वक्रतु श्रवः क इमाँ आ दधर्षति

॥ २ ॥

यः प्रथमः प्रवर्तमानसार्द बहुभ्यः पन्थामनुपस्पृशानः ।

योऽस्येशो द्विपदो यथतुष्पदुस्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥ (८६)

(२९) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ मृगु. । यमः, निर्ऋतिः । (बृहती) १-२ विराण्नाम गायत्री, ३ व्यवस्थाना सप्तपदा विराडष्टिः ।

अमृन्हेतिः पंतत्रिणी न्येतु यदुर्लभो वर्दति मोघमेतत् । यद्वा कपोतः पदमग्नौ कृणोति ॥ १ ॥
 यौ ते दूतौ निर्ऋत इदमेतोऽप्रहितौ प्रहितौ वा गुहं नः । कपोतोलूकाभ्यामपदं तदस्तु ॥ २ ॥
 अवैरहत्यायेदमा पंपत्यात्सुवीरताया इदमा संसधात् । पराडिव परा वद पराचीमनु संवतम् ।
 यथा यमस्य त्वा गृहेऽसं प्रतिचाकंशान्नाभूकं प्रतिचाकंशान् ॥ ३ ॥ (८९)

(३०) पापशमनम् ।

१-३ उपरिवध्रवः । शमी । जगती, २ त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पाच्छंकुमत्यनुष्टुप् ।

देवा इमं मधुना संयुतं यवं सरस्वत्यामधि मृणावचर्कषुः ।
 इन्द्र आसीत्सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसन्मरुतः सुदानवः ॥ १ ॥
 यस्ते मदोऽवकेशो विकेशो येनाभिहस्यं पुरुषं कृणोषि ।
 आराचवदन्या वनानि वृक्षि त्वं शमि शतवल्शा वि रोह ॥ २ ॥
 बृहत्पलाशे सुभगे वर्षेवृद्ध क्रतावरि ।
 मातेवं पुत्रेभ्यो मृदु केरोभ्यः शमि ॥ ३ ॥ (९२)

(३१) गौ ।

१-३ उपरिवध्रवः । गौः । गायत्री ।

आयं गौः पृश्निरकमीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्स्वर्गः ॥ १ ॥
 अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिपः स्वर्गः ॥ २ ॥
 त्रिशद्वामा वि राजति वाक्पतङ्गो अंशिश्रियत् । प्रति यस्तोरहर्द्युभिः ॥ ३ ॥ (९५)
 ॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(३२) यातुधानक्षयणम् ।

(१-३) १,२ चातनः, ३ अथवा । १ अग्निः, २ रद्रः, ३ मित्रावरुणो । त्रिष्टुप्, २ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

[४] अन्तर्द्वि जुहुता स्वेऽतद्योतुधानक्षयणं घृतेन ।

आराद्रक्षोसि प्रति दृष्ट त्वमग्ने न नो गृहाणामुषं तीतपासि ॥ १ ॥
 रुद्रो वो ग्रीवा अशरौत्पिशाचाः पृष्टीर्वोऽपि शृणानु यातुधानाः ।
 वीरुद्रो विश्वतोवीर्या यमेन समजीगमत् ॥ २ ॥
 अर्भयं मित्रावरुणाविहास्तु नोऽर्चिपात्त्रिणो नुदतं प्रतीचः ।
 मा ज्ञातारं मा प्रतिघ्नं विदन्त मिथो विज्ञाना उप यन्तु मृत्युम् ॥ ३ ॥ (९८)

(३३) इन्द्रस्तवः ।

१-३ जाटिकायनः । इन्द्रः । गायत्री, २ अनुष्टुप् ।

यस्येदमा रजो युजस्तुजे जना वनं स्वर्गः । इन्द्रस्य रन्त्ये वृहत् ॥ १ ॥
 नाष्टुप आ दष्टपते धृपाणो धृपितः शर्वः । पुरा यथा व्यथिः श्रु इन्द्रस्य नाष्टुपे शर्वः ॥ २ ॥
 स नो ददातु तां रयिमुरुं पिशङ्गसंशयम् । इन्द्रः पतिस्तुविष्टमो जनेष्व ॥ ३ ॥ (१०१)

(३४) शत्रुनाशनम् ।

१-५ चातनः । अग्निः । गायत्री ।

प्राग्ये चार्चमीरय वृषमार्य क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विपः ॥ १ ॥
 यो रक्षांसि निजूर्ध्वत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषा । स नः पर्षदति द्विपः ॥ २ ॥
 यः परस्याः परावर्तस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ३ ॥
 यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ४ ॥
 यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विपः ॥ ५ ॥ (१०६)

(३५) वैश्वानरः ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरः । गायत्री ।

वैश्वानरो न ऊतय आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥ १ ॥
 वैश्वानरो न आर्गमदिमं यज्ञं सज्जरुप । अग्निरुक्थेर्ष्वहसु ॥ २ ॥
 वैश्वानरोऽङ्गिरसां स्तोममुक्थं च चाकल्पत् । ऐपुं द्युन्न स्वर्षिमत् ॥ ३ ॥ (१०९)

(३६) वैश्वानरः ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । अग्निः । गायत्री ।

ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिपस्पतिम् । अर्जसं धर्ममीमहे ॥ १ ॥
 स विश्वा प्रति चाकल्प ऋतुरुत्सृजते वशी । यज्ञस्य वर्य उत्तिरन् ॥ २ ॥
 अग्निः परेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥ ३ ॥ (११२)

(३७) शापनाशनम् ।

१-३ अथर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । चन्द्रमाः । अनुष्टुप् ।

उप प्रागात्सहस्राक्षो युक्त्वा शपथो रथम् ।
 शप्तारमन्विच्छन्मम वृक इवार्षिमतो गृहम् ॥ १ ॥ (११३)

- परि णो वृद्धि शपथ हृदमग्निर्वा दहेन् ।
 शप्तामत्र नो जहि दिवो वृक्षमिवाग्निः ॥ २ ॥
- यो नः शपादशपतः शर्पतो यश्च नः शपात् ।
 शुने पेष्टमिवावक्षामं तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥ ३ ॥ (११५)

(३८) वर्चस्यम् ।

१-४ अथर्वा (वर्चस्कामः) । त्विपिः, बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

- सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ त्विपरिगौ ब्राह्मणे सूर्ये या ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ १ ॥
- या हस्तिनि द्वीपिनि या हिरण्ये त्विपरिप्सु गोषु या पुरुषेषु ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ २ ॥
- रथे अक्षेर्वृषभस्य वाजे वार्ते पर्जन्ये वरुणस्य शुर्मे ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ ३ ॥
- राजन्ये दुन्दुभावार्यतायामश्वस्य वाजे पुरुषस्य मायौ ।
 इन्द्रं या देवी सुभगा जजान सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥ ४ ॥ (११९)

(३९) वर्चस्यम् ।

१-३ अथर्वा (वर्चस्कामः) । त्विपिः, बृहस्पतिः । जगती, २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

- यशो हविर्वर्धतामिन्द्रं जृतं सहस्रवीर्यं सुभृतं सहंस्कृतम् ।
 प्रसर्त्तान्मनु द्वीर्षाय चक्षसे हविर्मन्तं मा वर्धय ज्येष्ठतातये ॥ १ ॥
- अच्छा न इन्द्रं यशसं यशोभिर्व्यशस्विनं नमस्ताना विधेम ।
 स नो रास्व राष्ट्रमिन्द्रं जृतं तस्य ते रातो यशसः स्याम ॥ २ ॥
- यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत ।
 यशा विश्वस्य भूतस्याहर्मस्मि यशस्तमः ॥ ३ ॥ (१२२)

(४०) अभयम् ।

१-३ अथर्वा । १ द्यावापृथिवी, सोमः, सविता, अन्तरिक्षं, सप्तक्रयणः; २ सविता, इन्द्रः,
 ३ इन्द्रः । १-२ जगती, ३ अनुष्टुप् ।

- अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नोऽभयं सोमः सविता नः कृणोत ।
 अभयं नोऽस्तु र्वेऽन्तरिक्षं सप्तक्रयिणां च हविषामभयं नो अस्तु ॥ १ ॥ (१२३)

असैँ ग्रामोय प्रदिशधत्तस्र ऊर्जे सुभूतं स्वस्ति संविता नः कृणोतु ।
 अशत्र्विन्द्रो अर्भयं नः कृणोत्वन्वयत्र राज्ञामभि यतु मन्युः ॥ २ ॥
 अनमित्रं नो अघरादनमित्रं न उत्तरात् ।
 इन्द्रानमित्रं नः पश्चादनमित्रं पुरस्कृधि ॥ ३ ॥ (१२५)

(४१) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ ब्रह्मा । चन्द्रमाः, २ सरस्वती, ३ दैव्या ऋषयः । अनुष्टुप्, १ भुरिक्, ३ त्रिष्टुप् ।

मनसे चेतसे धिय आकृतय उत चित्तये । मृत्यै श्रुताय चक्षसे विधेम हविषा वयम् ॥१॥
 अपानाय व्यानार्ये प्राणाय भूरिघायसे । सरस्वत्या उरुव्यचे विधेम हविषा वयम् ॥ २ ॥
 मा नो हासिपुश्रुषयो दैव्या ये तनुपा ये नस्तन्वस्तिनजाः ।
 अमर्त्या मर्त्या अभि नः सचध्वमार्युर्धत्त प्रतरं जीवसे नः ॥ ३ ॥ (१२८)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(४२) परस्परचित्तैकीकरणम् ।

१-३ भृग्वह्निराः (परस्परं चित्तैकीकरणकामः) । मन्युः । अनुष्टुप्, १-२ भुरिक् ।

[५] अव ज्यामिव धन्वनो मन्यु-तनोमि ते हृदः ।
 यथा संमनसौ भूत्वा सर्खायाविव सचावहै ॥ १ ॥
 सर्खायाविव सचावहा अव मन्युं तनोमि ते ।
 अघस्ते अश्मनो मन्युमुपास्यामसि यो गुरुः ॥ २ ॥
 अभि तिष्ठामि ते मन्युं पाष्युर्या प्रयदेन च ।
 यथावशो न वार्दिषो मम चित्तमुपाससि ॥ ३ ॥ (१३१)

(४३) मन्युशमनम् ।

१-३ भृग्वह्निराः (परस्परचित्तैकीकरणकामः) । मन्युशमनम् । अनुष्टुप् ।

अयं दुर्भो विमन्युकः स्वाय चारणाय च । मन्योर्विमन्युकस्यायं मन्युशमन उच्यते ॥१॥
 अयं यो भूरिमूलः समुद्रमवतिष्ठति । दुर्भः पृथिव्या उत्थितो मन्युशमन उच्यते ॥२॥
 वि तै हनव्यां शरणं वि ते मुख्यां नयामसि ।
 यथावशो न वार्दिषो मम चित्तमुपाससि ॥ ३ ॥ (१३४)

(४५) रोगनाशनम् ।

१-३ विश्वामित्रः । घनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपदा महावृहती ।

अस्थाद् घोरस्थात्पृथिव्यस्थाद्विश्वमिदं जगत् ।

अस्थुर्वृक्षा ऊर्ध्वस्वमास्तिष्ठद्रोगो अयं तव ॥ १ ॥

शतं या भेषजानि ते सहस्रं संगतानि च ।

श्रेष्ठमास्त्रावभेषजं वसिष्ठं रोगनार्शनम् ॥ २ ॥

रुद्रस्य भूत्रमस्यमृतस्य नाभिः ।

विषाणका नाम वा असि पितृणां मूलादुत्थिता वातीकृतनार्शनी ॥ ३ ॥ (१३७)

(४५) दुःप्यमनाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेता यमश्च । दुःप्यमनाशनम्, १ पश्यापङ्क्तिः, २ भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

पुरोऽपेहि मनस्पाप किमशस्तानि शंससि ।

यरेहि न त्वां कामये वृक्षां यनानि सं चर गृहेषु गोषु मे मनः ॥ १ ॥

अवशसां निःशसा यत्पराशसोपारिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

अग्निर्विश्वान्यर्ष दुष्कृतान्यर्जुष्टान्यारि अस्मद्घातु ॥ २ ॥

यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽपि मृषा चरामसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो दुःरितात्पात्वंहसः ॥ ३ ॥ (१४०)

(४६) दुःप्यमनाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेता यमश्च । दुःप्यमनाशनम् । १ विष्टारपङ्क्तिः, २ व्यरसाना शक्वीगर्भा पञ्चपदा जगती, ३ अनुष्टुप् ।

यो न जीवोऽसि न मृतो देवानाममृतगर्भोऽसि स्वम ।

वरुणानीं तं माता यमः पितारंरुर्नामांसि ॥ १ ॥

विन्न तं स्वम जनित्रं देवजामीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः ।

अन्तर्कोऽसि मृत्युरसि ।

तं त्वां स्वम तथा सं विन्न स नः स्वम दुष्प्रभ्यात्पाहि ॥ २ ॥

यथा कलां यथा शफं यथुर्णं संनयन्ति ।

एवा दुष्प्रभ्यं सर्वं द्विपते सं नयामसि ॥ ३ ॥ (१४३)

(४७) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेताः । १ अग्निः, २ विश्वे देवाः, ३ सुधन्वा । त्रिष्टुप् ।

अग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान्बैश्वानरो विश्वकृद्विश्वशंभुः ।

स नः पावको द्रविणे दधात्वायुष्मन्तः सहर्भक्षाः स्याम ॥ १ ॥

विश्वे देवा मरुत् इन्द्रो अस्मान्स्मिन्द्रितीये सवने न जङ्घुः ।

आयुष्मन्तः प्रियमेषां वर्दन्तो वयं देवानां सुमती स्याम ॥ २ ॥

इदं तृतीयं सवनें कवीनामृतेन ये चमसमैर्यन्त ।

ते सौधन्वनाः स्वरानशानाः स्विति नो अभि वस्यो नयन्तु ॥ ३ ॥ (१४६)

(४८) स्वस्तियान्वनम् ।

१-३ अङ्गिराः प्रचेताः । १ श्वेतः, २ क्रभुः, ३ धृषा । उष्णिक् ।

श्वेनेऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा रंभे । स्वस्ति मा सं वंहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥ १ ॥

क्रभुरसि जगच्छन्दा अनु त्वा रंभे । स्वस्ति मा सं वंहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥ २ ॥

धृषासि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे । स्वस्ति मा सं वंहास्य यज्ञस्योदचि स्वाहा ॥ ३ ॥ (१४७)

(४९) अग्निस्तवः ।

१-३ गार्ग्यः । अग्निः । १ अनुष्टुप्, २ जगती, ३ विराह जगती ।

नहि ते अग्रे तन्वुः क्रूरमानंश्च मर्त्यः ।

कृपिर्वभस्ति तेजनं स्वं जरायु गौरिव ॥ १ ॥

भेष इव वै सं च वि चोर्वच्यसे यदुत्तरद्रावुपरश्च सार्दतः ।

शीर्ष्णा शिरोऽप्ससाप्सो अर्दयन्नंश्चन्वभस्ति हरितेभिरासभिः ॥ २ ॥

सुपर्णा वाचेमकृतोप धन्यासुरे कृष्णा इपिरा अनर्तिषुः ।

नि यन्नियन्त्युपरस्य निष्कृतिं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्रितः ॥ ३ ॥ (१४८)

(५०) अभययाचना ।

१-३ अथवा (अभयकामः) । अभिनौ । १ विराह जगती, २-३ पथ्यापहक्तिः ।

हृतं तदं ममङ्गसारुमश्विना छिन्तं शिरो अपि पृष्टीः शृणीतम् ।

यवाच्चेददानपि नक्षतं मुत्समथार्भयं कृणुतं धान्यापि ॥ १ ॥ (१४९)

तर्दु है पतङ्गु है जभ्यु हा उरफस ।

ब्रह्मेवासंस्थितं हविरनन्दन्त इमान्यवानर्हिसन्तो अपोदित ॥ २ ॥

तर्दापते घर्धापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे ।

य आरण्या व्यहिरा ये के च स्थ व्यहिरास्तान्त्सर्वान्जम्भयामसि ॥ ३ ॥ (१५५)

(५१) एनोनाशनम् ।

१-३ शन्तातिः । आपः, ३ चरुणः । त्रिष्टुप्, १ गायत्री, ३ जगती ।

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ् सोमो अतिं द्रुतः ।

इन्द्रस्य युज्युः सखा ॥ १ ॥

आपो अस्मान्मातरः सुदयन्तु घृतेन नो घृतप्व्युः पुनन्तु ।

विश्वं हि रिश्रं श्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्युः शुचिरा पूत एमि ॥ २ ॥

यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरन्ति ।

अचिरया चेच्च घर्मी युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिपः ॥ ३ ॥ (१५८)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति त्रयोदशः प्रपाठकः ॥ १३ ॥]

(५२) भेपत्यम् ।

१-३ भागलिः । १ सूर्यः, २ गावः, ३ भेपजम् । अनुष्टुप् ।

[अथ चतुर्दशः प्रपाठकः ॥ १४ ॥]

[६] उत्स्रयीं दिव एति पुरो रक्षीसि निजूर्वन् । आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ १ ॥

नि गावो गोष्ठे असदुन्नि मृगासो अविक्षत । न्युर्भयो नदीनां न्युष्टया अलिप्तत ॥ २ ॥

आयुर्ददं विपश्चितं श्रुतां कर्णस्य वीरुधम् । आभारिपं विश्वभेपजीमुस्यादृष्टान्नि शमयत् ॥ ३ ॥ (१६१)

(५३) सर्वतो रक्षणम् ।

१-३ वृद्धच्छुक्रः । १ द्यौः, पृथिवी, शुक्रः, सोमः, अग्निः, वायुः, सविता, २ वैश्वानरः,

३ त्वष्टा । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

द्यौरथ म इदं पृथिवी च प्रचेतसौ शुक्रो बृहन्दक्षिणया पिपुर्तु ।

अनु स्वधा विक्रितां सोमो अग्निर्वायुर्नः पातु सविता भगन्थ ॥ १ ॥

पुनः प्राणः पुनरात्मा न ऐतु पुनश्चक्षुः पुनरसुर्न ऐतु ।

वैश्वानरो नो अदग्धस्तनुपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितानि विश्वा ॥ २ ॥ (१६३)

सं वर्चसा पर्यसा सं तन्नृभिरगन्महि मनसा सं शिवेन ।

त्वष्टा नो अत्र वरीयः कृणोत्वस्तु नो माष्टु तन्नोरे यद्विरिष्टम् ॥ ३ ॥ (१६४)

(५४) अमित्रदम्भनम् ।

१-३ ब्रह्मा । अत्रोपोमौ । अनुष्टुप् ।

इदं तद्युज उत्तरामिन्द्रं शुम्भाम्यष्टये । अस्य क्षत्रं श्रियं महीं वृष्टिरिव वर्धया तृणम् ॥ १ ॥

अस्मै क्षत्रमग्रीपोमावस्मै धारयतं रयिम् । इमं राष्ट्रस्याभीवर्गे कृणुतं युज उत्तरम् ॥ २ ॥

सर्वन्धुश्चासवन्धुश्च यो अस्मां अभिदासति । सर्वं तं रन्धयासि मे यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ (१६७)

(५५) सौमनस्यम् ।

१-३ ब्रह्मा । १ विश्वे देवाः, २-३ रुद्रः । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

ये पन्थानो बृहवो देवसाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति ।

तेपामज्यानि यतमो वहाति तस्मै मा देवाः परि धत्तेह सर्वे ॥ १ ॥

ग्रीष्मो हेमन्तः शिशिरो वसन्तः शरद्वर्षाः स्थिते नो दधात ।

आ नो गोषु भजता प्रजायां निवात इद्रः शरणे स्याम ॥ २ ॥

इद्रावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः ।

तेषां वयं सुमत्तौ यज्ञियानामपि भूद्रे सौमनसे स्याम ॥ ३ ॥ (१७०)

(५६) सपेभ्यो रक्षणम् ।

१-३ शन्तातिः । १ विश्वे देवाः, २-३ रुद्रः । १ उणिगर्भा पथ्यापहक्तिः, २ अनुष्टुप्, ३ निचृत् ।

मा नो देवा अर्हिवधीत्सतोकान्तसहपूरुषान् ।

संयतं न वि परव्यात्तं न सं यमन्नमो देवजनेभ्यः ॥ १ ॥

नभोऽस्त्वास्तित्ताप नभस्तिरधिरजपो ।

स्वजार्थं वृत्रये नमो नमो देवजनेभ्यः ॥ २ ॥

सं ते हन्मि दुता दतः समु ते हन्त्रा हनू ।

सं ते जिह्वया जिह्वां सम्वास्त्राह आस्यम् ॥ ३ ॥ (१७३)

(५७) जलचिकित्सा ।

१-३ शन्तातिः । रुद्रः । १-२ अनुष्टुप्, ३ पथ्यावृहती ।

इदमिद्वा उं भेषजमिदं रुद्रस्य भेषजम् ।

येनेपुमेकतेजनां शतशल्यामपन्नवत् ॥ १ ॥ (१७४)

जालापेणाभि पिञ्चत जालापेणोर्प सिञ्चत ।

जालापमुग्रं भेषजं तेन नो मृड जीवसे ॥ २ ॥

शं च नो मयश्च नो मा च नः कि च्चनार्ममत् ।

क्षमा रपो विश्वं नो अस्तु भेषजं सर्वं नो अस्तु भेषजम् ॥ ३ ॥ (१७६)

(५८) यशःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा (यशस्कामः) । वृहस्पतिः, १-२ इन्द्रः, धावापृथिवी, सविता; ३ अग्निः, इन्द्रः, सोम ।
१ जगती, २ प्रस्तारपङ्क्तिः, ३ अनुष्टुप् ।

यशसं मेन्द्रो मधवान्कृणोतु यशसं धावापृथिवी उभे इमे ।

यशसं मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणाया इह स्याम् ॥ १ ॥

यथेन्द्रो धावापृथिव्योर्यशस्वान्यथाप ओषधीषु यशस्वतीः ।

एवा विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशसः स्याम ॥ २ ॥

यशा इन्द्रो यशा अग्निर्यशाः सोमो अजायत ।

यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशस्तमः ॥ ३ ॥ (१७९)

(५९) औपधिः ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः, अरुन्धती, औपधिः । अनुष्टुप् ।

अनुदुञ्जस्त्वं प्रथमं धेनुभ्यस्त्वमरुन्धति । अर्धेनवे वयसे शर्म यच्छ चतुष्पदे ॥ १ ॥

शर्म यच्छत्वोर्पधिः सह देवीररुन्धती । कर्त्तव्यस्वन्तं गोष्ठमयक्ष्मो उत पूरुषान् ॥ २ ॥

विश्वरूपां सुभर्गामच्छावदामि जीव्लाम् ।

सा नो रुद्रस्यास्तां हेति दूरं नयतु गोम्यः ॥ ३ ॥ (१८२)

(६०) पतिलाभः ।

१-३ अथर्वा । अर्यमा । अनुष्टुप् ।

अर्यमा र्यात्यर्यमा पुरस्ताद्विर्षितस्तुपः ।

अस्या इच्छन्नग्रुवै पतिमुत जायामजानये ॥ १ ॥

अश्रमदियमर्यमन्नन्यासां समनें यती ।

अङ्गो न्वर्यिमन्नस्या अन्याः समनमापति ॥ २ ॥

घाता दाधार पृथिवीं धाता धामुत सूर्यम् ।

धातास्या अग्रुवै पतिं दधातु प्रतिकाम्यम् ॥ ३ ॥ (१८५)

(६१) विभ्वस्त्रया ।

१-३ अथर्वा । रुद्रः । त्रिष्टुप्, २-३ मुरिक् ।

मह्यमापो मधुमदेरयन्तां मह्यं स्ररो अमरज्ज्योतिषे कम् ।

मह्यं देवा उत विश्वे तपोजा मह्यं देवः सविता व्यचो धात् ॥ १ ॥

अहं विवेच पृथिवीमुत घामहमूर्तरंजनयं सप्त साकम् ।

अहं सत्यमनृतं यद्ददाम्यहं दैवीं परि वाचं विश्वश्च ॥ २ ॥

अहं जंजान पृथिवीमुत घामहमूर्तरंजनयं सप्त सिन्धून् ।

अहं सत्यमनृतं यद्ददामि यो अग्नीषोमावर्जुषे सर्वाया ॥ ३ ॥ (१८८)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

(६२) पावमानम् ।

१-३ अथर्वा । रुद्र वैश्वानरः वातः चावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

[७] वैश्वानरो रश्मिभिर्नः पुनातु वातः प्राणैर्नैपिरो नभोभिः ।

घावापृथिवी पर्यसा पर्यस्वती क्रुतावरी यज्ञिये नः पुनीताम् ॥ १ ॥

वैश्वानरी सुनृतामा रभध्वं यस्या आशास्तन्वो वीतपृष्ठाः ।

तया गुणन्तः सधमादेषु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ २ ॥

वैश्वानरीं वर्चसे आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।

इहेड्या सधमादं मदन्तो ज्योक्पर्दयेसु सूर्यमुचरन्तम् ॥ ३ ॥ (१९१)

(६३) वर्चोवलप्राप्तिः ।

१-४ द्रुहण । १ निर्ऋतिः, २ यमः, ३ मृत्युः, ४ अग्निः । जगती, २ अतिजगतीगर्भा, ४ अनुष्टुप् ।

यत्तं देवी निर्ऋतिरावन्ध दामं ग्रीवास्वविमोक्कयं यत् ।

तत्ते वि प्याम्यायुषे वर्चसे बलायादोमदमन्नमद्धि प्रध्वतः ॥ १ ॥

नमोऽस्तु ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयान्वि चृता बन्धपाशान् ।

यमो मह्यं पुनरिच्छां ददाति तस्मै यमाय नमोऽस्तु मृत्यवे ॥ २ ॥

अयस्मये द्रुपदे वैधिष इहाभिहितो मृत्युभिये सहस्रम् ।

यमेन त्वं पितृभिः संविदान उंसमं नाकमधि रोहयेमम् ॥ ३ ॥

संसमिद्युवसे वृषन्नग्रे विधान्यये आ ।

इडस्पदे समिष्यसे स नो वसून्या भर ॥ ४ ॥ (१९५)

(६४) सांमनस्यम् ।

१-३ अथवा । सांमनस्यम्, १ देवाः । अनुष्टुप् (२ त्रिष्टुप्) ।

सं जानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वं संजानाना उपासते ॥ १ ॥

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं व्रतं सह चित्तमेपाम् ।

समानेन वो हविषा जुहोमि समानं चेतो अपिसंविशध्वम् ॥ २ ॥

समानी वृ आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥ ३ ॥ (१९८)

(६५) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथवा । (चन्द्रः,) इन्द्रः, पराशरः । अनुष्टुप् १ पद्यपद्धतिः ।

अथ मन्पुरवायुत्तारं ग्राहू मनोयुजा ।

पराशर त्वं तेषां पराञ्चं शुष्ममर्दयाधा नो रयिमा कृषि ॥ १ ॥

निर्हस्तेभ्यो नैर्हस्तं यं देवाः शरुमस्पथ ।

वृश्वामि शत्रूणां ग्राहननेन हविषाहम् ॥ २ ॥

इन्द्रंश्चकार प्रथमं नैर्हस्तमसुरेभ्यः ।

जयन्तु सत्वानो मम स्थिरेणेन्द्रेण मेदिना ॥ ३ ॥ (२०१)

(६६) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथवा । इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ त्रिष्टुप् ।

निर्हस्तः शत्रुरभिदासन्नस्तु ये सेनाभिर्युधमायन्त्युस्मान् ।

सर्मर्षयेन्द्र महता वृधेन द्रात्वैपामघद्गारो विर्दिद्वः ॥ १ ॥

आतन्वाना आयच्छन्तोऽस्यन्तो ये च धार्वथ ।

निर्हस्ताः शत्रवः स्थनेन्द्रो वोऽथ पराशरीत् ॥ २ ॥

निर्हस्ताः सन्तु शत्रवोऽर्द्धपां म्लापयामसि ।

अर्धपामिन्द्र वेदांसि शतशो वि भंजामह ॥ ३ ॥ (२०४)

(६७) शत्रुनाशनम् ।

१-३ अथवा । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

परि यत्मानि सर्वत इन्द्रः पूषा च सस्रतः । सुहन्त्वधामुः मेना अमित्राणां परस्तराम् ॥ १ ॥ (२०५)

मूढा अमित्राश्चरताशीर्षाण इवाह्वयः । तेषां वो अग्निमूढानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ॥२॥
 ऐषु नह्य वृषाजिनं हरिणस्या भियं कृधि । पराङ्मित्र एपत्वर्वाची गौरुपेतु ॥३॥ (२०७)

(६८) वपनम् ।

१-३ अथर्था । १ सप्रिता, आदित्याः, रुद्राः, वसवः, २ अदितिः, आपः, प्रजापतिः, ३ सविता,
 सोमः, वरुणः । १ पुरोधिराडतिशाकरगर्भा चतुष्पदा जगती, २ अनुष्टुप्,
 ३ अतिजगतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

आयमगन्तसप्रिता क्षुरेणोष्णेन वाय उदुकेनेहि ।

आदित्या रुद्रा वसव उन्दन्तु सचेतसः सोमस्य राज्ञो वपत प्रचेतसः ॥ १ ॥

अदितिः इमश्रु वपत्वर्ष उन्दन्तु वर्चसा ।

चिकित्सतु प्रजापतिर्दाघायुत्वाय चक्षसे ॥ २ ॥

येनावपत्सविता क्षुरेण सोमस्य राज्ञो वरुणस्य विद्वान् ।

तेन ब्रह्माणो वपत्तेदमस्य गोमानर्षवानयमस्तु प्रजावान् ॥ ३ ॥ (२१०)

(६९) वर्चःप्राप्तिः ।

१-३ अथर्था । बृहस्पतिः, अश्विनो । अनुष्टुप् ।

गिरावरुगराटेषु हिरण्ये गोपु यद्यशः । सुरायां सिन्ध्यमानायां कीलाले मधु तन्मयि ॥१॥

अश्विना सारधेण मा मधुनाडक्तं शुभस्पती । यथा भर्गस्वर्ती वाचमावदानि जना अरु ॥२॥

मयि चर्चो अथो यशोऽथो यज्ञस्य यत्पर्यः । तन्मयि प्रजापतिर्दिवि धार्मिर दंहतु ॥३॥ (२१३)

(७०) अघ्न्या ।

१-३ काङ्गायनः । अघ्न्या । जगती ।

यथा मांसं यथा सुरा यथाक्षा अधिदेवने ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ॥

एवा ते अघ्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ १ ॥

यथा हस्ती हस्तिन्याः पदेन पदमुद्युजे ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ॥

एवा ते अघ्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ २ ॥

यथा प्रधिर्यथोपधिर्यथा नभ्यं प्रघावधि ।

यथा पुंसो वृषण्यत स्त्रियां निहन्यते मनः ।

एवा ते अघ्ये मनोऽधि वृत्से नि हन्यताम् ॥ ३ ॥ (२१६)

(७१) अक्षम् ।

१-३ ब्रह्मा । अग्निः, ३ वैश्वानरः, देवाः । जगती, ३ त्रिष्टुप् ।

यदन्नमग्निं बहुधा विरूपं हिरण्यमश्वमुत गाम्जामविम् ।
यदेव किं चं प्रतिजग्रहाहमग्निष्टद्वोता सुहुतं कृणोतु ॥ १ ॥
यन्मां हुतमहुतमाज्जगामं दुत्तं पितृभिरनुमतं मनुष्यैः ।
यस्मान्मे मन उदिव रारंजीत्यग्निष्टद्वोता सुहुतं कृणोतु ॥ २ ॥
यदन्नमन्न्यनृतेन देवा द्वास्यन्नदास्यन्नत संगृणामि ।
वैश्वानरस्यं महतो महिम्ना शिवं मल्लं मधुमद्वस्त्वन्नम् ॥ ३ ॥ (२१९)

(७२) वाजीकरणम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । शेषोऽर्कः । अनुष्टुप्, १ जगती, ३ भुरिक् ।

यथासितः प्रथयते वशां अनु वषैपि कृण्वन्नसुरस्य मायया ।
एवा ते शेषः सहस्रायमकोऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु ॥ १ ॥
यथा परस्तायादुरं वातेन स्थूलमं कृतम् ।
यावत्परस्वतः पस्तस्तावत्ते वर्धतां परतः ॥ २ ॥
यावदुङ्गीनं पारस्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् ।
यावदश्वस्य वाजिनस्तावत्ते वर्धतां परतः ॥ ३ ॥ (२२२)
॥ इति सप्तमोऽनुयाकः ॥ ७ ॥

(७३) सांमनस्यम् ।

१-३ अथर्वा । सांमनस्यम्, घृणसोमोऽग्निवृहस्पतिवत्सवः, ३ चास्तोष्पतिः । त्रिष्टुप्, १, ३ भुरिक् ।

[८] एह यातु वरुणः सोमो अग्निवृहस्पतिर्वसुभिरेह यातु ।
अस्य धियमुपसंयातु सर्वं उग्रस्यं चेत्तुः संमनसः सजाताः ॥ १ ॥
यो वुः शुष्मो हृदयेऽन्तराकृतिर्या वो मर्नसि प्रविष्टा ।
तान्त्सीवयामि हविषां घृतेन मरियं सजाता र्मर्तिवो अस्तु ॥ २ ॥
इहैव स्तु मार्षं याताष्यस्मत्पपा परस्तादपयं वः कृणोतु ।
चास्तोऽस्तिरुतु वो जोहवीतु मरियं सजाता र्मर्तिवो अस्तु ॥ ३ ॥ (२२५)

(७४) सांमनस्यम् ।

१-३ अधर्वा । सांमनस्यम्, नाना देवताः, त्रिणामा । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

सं वः पृच्यन्तां तन्व॑ः सं मनो॑सि सयुं व्र॒ता ।

सं वोऽयं ब्रह्म॑णस्पतिर्भगः सं वो अजीगमत् ॥ १ ॥

संज्ञ॑र्पनं वो मन॒सोऽर्थो संज्ञ॑र्पनं हृदः ।

अथो भर्गस्य॑ यच्छ्रान्तं तेन संज्ञ॑र्पयामि वः ॥ २ ॥

यथा॑दित्या वसु॑भिः संव॒भूवुर्म॑रुद्रि॒रुग्रा अह॑णीयमानाः ।

एवा त्रि॑णाम॒ब्रह्म॑णीयमान इ॒मान्जना॑न्त॒संमन॑सस्कु॒धीह ॥ ३ ॥ (२२८)

(७५) सपत्नक्षयणम् ।

१-३ कवन्धः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ३ पदपदा जगती ।

निर॑स्यं सु॒द ओक॑सः स॒पत्नो॑ यः पृत॒न्यति॑ । नैर्वा॑च्येन ह॒विषेन्द्र॑ ए॒नं परा॑शरीत् ॥ १ ॥

पर॑मां तं परा॑वतमिन्द्रो॑ नुदत् वृ॒त्रहा । यतो॑ न पु॒नरा॑र्यति श॒श्वती॑भ्यः समा॑भ्यः ॥ २ ॥

एत॑ तिस्रः परा॑वत् एतु॑ पञ्च ज॒नो अ॑ति ।

एत॑ तिस्रोऽति॑ रोचना॒ यतो॑ न पु॒नरा॑र्यति श॒श्वती॑भ्यः समा॑भ्यो याव॑त्सूर्यो॑ अस॒द्विधि॑ ॥ ३ ॥ (२३१)

(७६) आयुष्यम् ।

१-४ कवन्धः । सान्तपनाग्निः । अनुष्टुप्, ३ ककुम्भती ।

य ए॑नं परि॒पीद॑न्ति समा॒दर्प॑ति चक्ष॑मे । संप्रे॑द्वो अ॒ग्निर्जि॑ह्वाभि॒रुदे॑तु हृद॑यादधि ॥ १ ॥

अग्नेः॑ सा॒न्तप॑नस्याहमा॒र्युपे॑ प॒दमा र॑मे । अ॒द्वाति॑र्यस्य॒ पश्य॑ति धूम॒मुद्यन्त॑मास्यतः ॥ २ ॥

यो अस्य॑ स॒भिधं॑ वेदं क्षत्रि॑येण॒ समा॑र्हिताम् । नाभि॑ह्वारे प॒दं नि द॑धाति स॒ मृत्य॑वे ॥ ३ ॥

नैनं॑ म॒न्ति पर्या॑यिणो॒ न स॒न्नां अ॑व गच्छति । अग्ने॑र्यः क्षत्रि॑यो॒ वि॒द्वान्नाम॑ गृह्णा॒त्यार्यु॑पे ॥ ४ ॥ (२३५)

(७७) प्रतिष्ठापनम् ।

१-३ कवन्धः । जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

अस्थाद् द्यौर॑स्थात्पृथि॒व्यस्था॑द्वि॒श्वमि॑दं जगत् ।

आ॒स्थाने॑ पर्व॒ता अ॒स्थु स्या॑न्म॒र्षो अति॑ष्ठिपम् ॥ १ ॥

य उ॒दान॑न्त् प॒रार्य॑णं॒ य उ॒दान॑न्प॒न्याय॑नम् । आ॒वर्ते॑न॒ निव॑र्ते॒न यो गो॑पा अ॒पि तं हु॑वे ॥ २ ॥

जा॒तवे॑दो नि॒ वर्त॑य॒ शतं॑ तै॒ सन्त्रा॑वृ॒तः । स॒हस्रं॑ त॒ उपा॑वृ॒तस्ताभि॑र्नः पु॒नरा॑ कृ॒धि ॥ ३ ॥ (२३८)

(७८) दम्पत्यो रयिप्राप्तये प्रार्थना ।

१-३ अधर्वा । १-२ चन्द्रमा, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

तेन भूतेन हविषायमा प्यायतां पुनः ।

जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभि वर्धताम् ॥ १ ॥

अभि वर्धतां पर्यसाभि राष्ट्रेण वर्धताम् ।

रुत्या सहस्रवर्चसेमौ स्तामनुपक्षितौ ॥ २ ॥

त्वष्टा जायामजनयुच्वष्टास्यै त्वां पतिम् ।

त्वष्टा सहस्रमायूषि दीर्घमायुः कृणोत वाम् ॥ ३ ॥ (२४१)

(७९) ऊर्जःप्राप्तिः ।

१-३ अधर्वा । संस्फानम् । गायत्री, ३ त्रिपदा प्राजापत्या गायत्री ।

अयं नो नभसस्पतिः संस्फानो अभि रक्षतु । असमातिं गृहेषु नः ॥ १ ॥

त्वं नो नभसस्पत ऊर्जं गृहेषु धारय । आ पुष्टमेत्वा वसु ॥ २ ॥

देवं संस्फान सहस्रापोपस्येशिषे ।

तस्य नो रास्व तस्य नो धेहि तस्य ते भक्तिवांसः स्याम ॥ ३ ॥ (२४४)

(८०) अरिष्टक्षयणम् ।

१-३ अधर्वा । चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, १ भुरिष्, ३ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

अन्तरिक्षेण पतति विश्वा भूतायुचाकेशत् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ १ ॥

ये त्रयः कालकाञ्जा दिवि देवा इव श्रिताः ।

तान्सर्वानह उतयेऽसा अरिष्टतातये ॥ २ ॥

अप्सु ते जन्म दिवि ते सधस्यं समुद्रे अन्तर्महिमा ते पृथिव्याम् ।

शुनो दिव्यस्य यन्महस्तेना ते हविषा विधेम ॥ ३ ॥ (२४६)

(८१) गर्भाधानम् ।

१-३ अधर्वा । आदित्यः, ३ त्वष्टा । अनुष्टुप् ।

यन्तासि यच्छसे हस्तावप रक्षीसि सेधामि । प्रजां धने च गृह्णानः परिहृन्तो अमृदयम् ॥१॥

परिहृस्त वि धारय योनिं गर्भाय धातवे । मयीदे पुत्रमा धेहि तं त्वमा गमयागमे ॥ २ ॥

यं परिहृस्तमविभरदितिः पुत्रकाम्या । त्वष्टा तमस्या आ चध्नाधर्या पुत्रं जनादिति ॥३॥ (२५०)

(८२) जायाकामना ।

१-३ भगः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

आगच्छत आगतस्य नाम गृह्याम्यायतः । इन्द्रस्य वृत्रघ्नो बन्धे वासवस्य शतक्रतोः ॥ १ ॥

येन सूर्यां सावित्रीमश्विनोहतुः पथा । तेन मार्मत्रवीन्द्रगो जायामा वहतादिति ॥ २ ॥

यस्तेऽङ्गुशो वंसुदानो बृहन्निन्द्र हिरण्ययः । तेनां जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते ॥ ३ ॥ (२५३)

॥ इति अष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

(८३) भैषज्यम् ।

१-४ भगः । सूर्यः चन्द्र, २ रोहिणी, ३ रामायणी । अनुष्टुप्, ४ एकावसाना द्विपदा निचृदाचर्यनुष्टुप् ।

[९] अपचितः प्र पतत सुपर्णो वंसतेरिव ।

सूर्यः कृणोतु भेषजं चन्द्रमा वोऽपोच्छतु ॥ १ ॥

एन्येका श्येन्येका कृष्णैका रोहिणी द्वे ।

सर्वासामग्रभं नामावीरघ्नीरपेतन ॥ २ ॥

असूतिका रामायण्यपिचित्प्र पतिष्यति ।

ग्लौरितः प्र पतिष्यति स गलुन्तो नशिष्यति । ॥ ३ ॥

वीहि स्वामाहुतिं जुषाणो मनसा स्वाहा मनसा यदिदं जुहोमि ॥ ४ ॥ (२५७)

(८४) निर्रतिमोचनम् ।

१-४ भग । निर्रतिः । १ भुरिजगती, २ विपादापीं गृहती, ३ जगती, ४ भुरिष् विष्टुप् (जगती) ।

यस्यास्त आसनि घोरे जुहोम्येषां बृद्धानामवसर्जनाय कम् ।

भूमिरिति त्वाभिप्रमन्वते जना निर्रतिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः ॥ १ ॥

भूतं हविष्मती-भवेप ते भागो यो अस्मासु ।

मुञ्चेमानमुनेनसः स्वाहा ॥ २ ॥

एवो प्व१ स्मर्भिर्रतेऽन्नेहा त्वमयस्मयान्वि चृता बन्धपाशान् ।

यमो मह्यं पुनरिच्छां ददाति तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ३ ॥

अयस्मये द्रुपदे वैधिप इहाभिहितो मृत्युभिर्ये सहस्रम् ।

यमेन त्वं पितृभिः संविदान उक्तं नाकमार्थं रोहयेमम् ॥ ४ ॥ (२६१)

(८५) यक्षमनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । घनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

वरुणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः । यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमु देवा अवीवरन् ॥ १ ॥

इन्द्रस्य वरुसा वयं मित्रस्य वरुणस्य च । देवानां सर्वेषां वाचा यक्ष्मं ते वारयामहे ॥ २ ॥

यथा वृत्र इमा आपस्तस्तम्भं विश्वधां यतीः । एवा ते अग्निना यक्ष्मं वैश्वानरेण वारये ॥ ३ ॥ (२६७)

(८६) धृपकामना ।

१-३ अथर्वा । परुक्वपः । अनुष्टुप् ।

धृपेन्द्रस्य वृषां द्विवो वृषां पृथिव्या अयम् । वृषा विश्वस्य भूतस्य त्वमेकवृषो भव ॥ १ ॥

समुद्र ईशे स्रवतामग्निः पृथिव्या वशी । चन्द्रमा नक्षत्राणामीशे त्वमेकवृषो भव ॥ २ ॥

सम्राडस्यसुराणां ककुन्मनुष्याणाम् । देवानामर्धभागसि त्वमेकवृषो भव ॥ ३ ॥ (२६७)

(८७) राज्ञः संवरणम् ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप् ।

आं त्वाहार्पमन्तरं भूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलत् ।

विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्टमार्धि शशत् ॥ १ ॥

इहैवधि मापं च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलत् ।

इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमुं धारय ॥ २ ॥

इन्द्र एतमदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।

तस्मै सोमो अर्धि ब्रवदुर्यं च ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥ (२७०)

(८८) ध्रुवो राजा ।

१-३ अथर्वा । ध्रुवः । अनुष्टुप्, ३ विष्टुप् ।

ध्रुवा धौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ।

ध्रुवामुः पर्वता इमे ध्रुवो राजा विश्वामयम् ॥ १ ॥

ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो गृहस्पतिः ।

ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥ २ ॥

ध्रुवोऽच्युतः प्र मृणीति शत्रून्क्षत्रयुतोऽध्वरान्पादयस्व ।

सर्वो दिशः संमेनसः सध्रीर्चीर्ध्रुवार्यं ते मर्मितिः कल्पतामिह ॥ ३ ॥ (२७१)

(८९) प्रीतिसंजननम् ।

१-३ अधर्वा । (रुद्रः,) १ सोमः, २ वातः, ३ मित्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

इदं यत्प्रेण्यः शिरों द्रुचं सोमेन वृष्ण्यम् ।

ततः परि प्रजातेन हार्दिं ते शोचयामसि ॥ १ ॥

शोचयामसि ते हार्दिं शोचयामसि ते मनः ।

वातं धूम इव सध्र्यं इह मामेवान्वेतु ते मनः ॥ २ ॥

महीं त्वा मित्रावरुणौ महीं देवी सरस्वती ।

महीं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ॥ ३ ॥ (२७६)

(९०) इषुनिष्कासनम् ।

१-३ अधर्वा । रुद्रः । अनुष्टुप्, ३ आपां भुरियुष्णिक् ।

यां तै रुद्र इपुमाख्यदङ्गैभ्यो हृदयाय च । इदं तामय त्वद्वयं विपूचीं वि वृहामसि ॥ १ ॥

यास्तै शतं धमनयोऽङ्गान्यनु विष्टिताः । तासां ते सर्वासां वयं निर्विपाणिं ह्वयामसि ॥ २ ॥

नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहितायै । नमो विसृज्यमानायै नमो निरपतितायै ॥ ३ ॥ (२७९)

(९१) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वक्त्रिः । यक्षमनाशनम्, ३ आपः । अनुष्टुप् ।

इमं यवमष्टायोगैः पद्योगोभिरचर्कृषुः । तेनां ते तन्नोऽं रपोऽप्याचीनमप व्यये ॥ १ ॥

न्यं ग्वातो वाति न्यक्तियति स्र्यः । नीचीनमृया दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥ २ ॥

आप इद्रा उं भेषजीरापो अमीवचातनीः ।

आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्तै कृण्वन्तु भेषजम् ॥ ३ ॥ (२८२)

(९२) घाजी ।

१-२ अधर्वा । रुद्रः, वाजी । ऋषिः १ ज्योतिः ।

वातरंहा भव वाजिन्युज्यमानं इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनोजवाः ।

युञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्वेदस आ ते त्वर्था पत्सु जवं दधातु ॥ १ ॥

जवस्तै अर्षिनिहितो गुहा यः इयेने वार्त उत योऽर्चरत्परीतः ।

तेन त्वं वाजिन्यल्लवान्वल्लनाजिं जय समने पारयिष्णुः ॥ २ ॥

तन्नष्टं वाजिन्तन्वै नर्यन्ती वाममस्मभ्यं धारवतु शर्म तुभ्यम् ।

अर्हुतो महो धरुणांय देवो द्विवीचि ज्योतिः स्वमा मिमीयात् ॥ ३ ॥ (२८५)

॥ इति नवमोऽनुयायः ॥ ९ ॥

(१३) स्वस्त्ययनम् ।

१-३ शन्तातिः । रुद्रः, १ यमो मृत्युः शर्वः, २ भवः शर्वः, ३ विश्वे देवाः मरुतः
अग्नीषोमीं वरुणः वातपर्जन्यौ । त्रिष्टुप् ।

[१०] यमो मृत्युरंघमारो निर्ऋत्यो वज्रुः शर्वोऽस्ता नीलशिखण्डः ।
देवजनाः सेनयोत्तस्थिवांसस्ते अस्माकं परि वृञ्जन्तु वीरान् ॥ १ ॥
मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्त्र उत राज्ञो भवाय ।
नमस्येभ्यो नम एभ्यः कृणोभ्यन्यत्रास्मदुघर्विषा नयन्तु ॥ २ ॥
शायध्वं नो अघर्विषाभ्यो वधाद्विश्वे देवा मरुतो विश्ववेदमः ।
अग्नीषोमा वरुणः पूतदक्षा वातापर्जन्ययोः सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥ (२८८)

(१४) सांमनस्यम् ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । सरस्वती । अनुष्टुप्, २ विराट् जगती ।

सं वो मनांसि सं व्रता समाकृतीर्नमामसि ।
अमी ये विव्रता स्थन तान्वः सं नमयामसि ॥ १ ॥
अहं गृभ्यामि मनसा मनांसि मम चित्तमनुं चित्तेभिरेत ।
मम वशेषु हृदयानि वः कृणोमि मम यातमनुवत्मान् एत ॥ २ ॥
ओतं मे घावापृथिवी ओता देवी सरस्वती ।
ओतां म इन्द्रश्चाग्निश्चर्ष्यास्मेदं सरस्वति ॥ ३ ॥ (२९१)

(१५) कुष्ठोपाधिः ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । घनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

अश्वत्थो देवसर्देनस्तुतीर्यस्यामितो द्विवि । तत्रामृतस्य चक्षणं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ १ ॥
हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यघनघना द्विवि । तत्रामृतस्य पुष्पं देवाः कुष्ठमवन्वत ॥ २ ॥
गर्भो अस्वोपधीनां गर्भो हिमवतामुत । गर्भो विश्वस्य भूतस्वमेमं न अगदं कृधि ॥ ३ ॥ (२९४)

(१६) चिकित्सा ।

१-३ भृग्वङ्गिराः । घनस्पतिः, ३ स्तोमः । अनुष्टुप्, ३ त्रिपाद्विराणां गायत्री ।

या ओर्पधयः सोमराज्ञीर्वह्नीः भूतर्विचक्षणाः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्वर्हसः ॥ १ ॥
मुञ्चन्तु मा शपथ्यार्दयो वरुण्यादितु ।
अथो यमस्य पद्भिश्राद्विषसादेवकिट्टिपात्र ॥ २ ॥ (२९६)

यच्चक्षुष्या मनसा यच्च वाचोपास्मि जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

सोमस्तानि स्वधया नः पुनातु

॥ ३ ॥ (२९७)

(९७) अभिभूर्वीरः ।

१-३ अथर्वा । १, ३ देवः, २ मित्रावरुणौ । विष्टुप्, २ जगती ३ भुरिक् ।

अभिभूर्यज्ञो अभिभूरगिरिभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः ।

अभ्यर्हं विश्वाः पृतना यथासान्येवा विधेमाग्निहोत्रा इदं हविः ॥ १ ॥

स्वधास्तु मित्रावरुणा विपश्चिता गृजावत्क्षत्रं मधुनेह पिन्वतम् ।

वाधेधा दूरं निर्कृतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ॥ २ ॥

इमं धीरमर्तुं हर्षध्वमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रंभध्वम् ।

ग्रामजितं गोजितं वर्ज्जवाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोर्जसा ॥ ३ ॥ (३००)

(९८) अजरं क्षत्रम् ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ घृहतीगर्भास्तारपङ्क्तिः ।

इन्द्रो जयाति न परां जयाता अधिराजो राजसु राजयातै ।

चर्कृत्य ईड्यो बन्धथोपसद्यो नमस्यो भवेह ॥ १ ॥

त्वमिन्द्राधिराजः श्रवस्युस्त्वं भूरभिभूतिर्जनानाम् ।

त्वं दैवीर्विश इमा वि राजायुष्मत्क्षत्रमजरं ते अस्तु ॥ २ ॥

प्राच्या दिशस्त्वमिन्द्रासि राजतोदीच्या दिशो वृत्रहन्च्छत्रुहोसि ।

यत्र यन्ति स्रोत्यास्तजितं ते दक्षिणतो वृषभ एपि हव्यः ॥ ३ ॥ (३०३)

(९९) संग्रामजयः ।

१-३ अथर्वा । इन्द्रः, सोमः सविता च । अनुष्टुप्, ३ भुरिगृहती ।

अभि त्वेन्द्र वरिमतः पुरा त्वाहरणाद्भुवे । ह्वयाम्युग्रं चेतारं पुरुणामानमेकजम् ॥ १ ॥

यो अद्य सेन्यो वधो जिघांसन्न उदीरते । इन्द्रस्य तत्र ग्राह संमन्तं परिं दद्यः ॥ २ ॥

परिं दद्य इन्द्रस्य ग्राह संमन्तं ग्रातुस्त्रार्यतां नः ।

देवं सवितुः सोमं राजन्त्सुमनेसं मा कृणु स्वस्तये ॥ ३ ॥ (३०६)

(१००) विपदूपणम् ।

१-३ गरुत्मान् । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

देवा अद्दुः स्रयो अद्दाद् धौरदात्पृथिव्यदिताम् ।

तिस्रः सरस्वतीरदुः सचित्ता विपदूपणम्

॥ १ ॥ (३०७)

यद्वो देवा उषजीका आसिञ्चन्धन्वन्स्युदकम् । तेन देवप्रसूतेनेदं दृष्यता विपम् ॥ २ ॥
असुराणां दुहितासि सा देवानामसि स्वसा । दिवस्पृथिव्याः संभृता सा चैकथारसं विपम् ॥ ३ ॥

(३०९)

(१०१) वाजीकरणम् ।

१-३ अथवाङ्गिराः । ब्राह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

आ वृषायस्व श्वसिहि वर्षस्व प्रथयस्व च । यथाङ्गं वर्धतां शेषस्तेन योपितमिर्जाहि ॥१॥
येन कुशं वाजयन्ति येन हिन्वन्त्यातुरम् । तेनास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्विवा तानया पसः ॥२॥
आहं तनोमि ते पसो अधि ज्यामिंश्च धन्वनि । क्रमस्वशं इव रोहितमर्नवग्लायता सदा ॥३॥ (३१२)

(१०२) अभिसामनस्यम् ।

१-३ जमदग्निः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।

यथायं बाहो अश्विना समैति सं च वर्तते । एवा मामभि ते मनः समैतु सं च वर्तताम् ॥१॥
आहं खिदामि ते मनो राजाश्वः पृथ्वाभि व । रेष्मच्छिन्नं यथा तृणं मयि ते वेष्टतां मनः ॥२॥
आञ्जनस्य मदुर्धस्य कुष्ठस्य नलदस्य च । तुरो भगस्य हस्ताभ्यामनुरोधन्धुर्दरे ॥३॥ (३१५)

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥१०॥

[इति चतुर्विंशः प्रपाठकः ॥ १४ ॥]

(१०३) शत्रुनाशनम् ।

१-३ उच्छोचनः । इन्द्राग्नी, १ बृहस्पतिः सविता मित्रो अर्यमा भगो अश्विनौ, २ इन्द्रोऽग्निः,
३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

[अथ पञ्चदशः प्रपाठकः ॥१५॥]

[११] सुंदानं यो बृहस्पतिः सुंदानं सविता करत् ।
सुंदानं मित्रो अर्यमा सुंदानं भगो अश्विनौ ॥ १ ॥
सं परमान्तसमवमानथो सं धामि मध्यमान् ।
इन्द्रस्तान्पर्यहादाग्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ २ ॥
अमी ये युधमायन्ति केतून्कृत्वानीकशः ।
इन्द्रस्तान्पर्यहादाग्ना तानग्ने सं द्या त्वम् ॥ ३ ॥ (३१८)

(१०४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ प्रशोचनः । इन्द्राग्नी, ३ इन्द्राग्नी, सोम इन्द्रश्च । अनुष्टुप् ।

आदानेन सुदानेनामिश्राना धामसि । अपाना ये चैषां प्राणा असुनासुन्तसमच्छिदन् ॥१॥
इदमादानमकरं तपसेन्त्रेण संशितम् । अमिश्रा येऽग्रं नः सन्ति तानग्ने आ द्या त्वम् ॥२॥ (३२०)

ऐनान्द्यतामिन्द्राग्नी सोमो राजा च भेदिनी ।
इन्द्रो मरुत्वानादानममित्रेभ्यः कृणोतु नः

॥३॥ (३२१)

(१०५) कासशमनम् ।

१-३ उन्मोचनः । कासा । अनुष्टुप् ।

यथा मनो मनस्क्रेतैः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत मनसोऽन्तु प्रघ्राय्यम् ॥ १ ॥
यथा वाणः सुसंशितः परापतत्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत पृथिव्या अनु संवर्तम् ॥ २ ॥
यथा सूर्यस्य रश्मयः परापतन्त्याशुमत् । एवा त्वं कासे प्र पत समुद्रस्यान्तु विश्वरम् ॥ ३ ॥ (३२४)

(१०६) दूर्वाशाला ।

१-३ प्रमोचनः । दूर्वाशाला । अनुष्टुप् ।

आर्यने ते परार्यणे दूर्वा रोहतु पुष्पिणीः । उत्सो वा तत्र जायतां हृदो वा पुण्डरीकवान् ॥ १ ॥
अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् । मध्ये हृदस्य नो गृहाः पराचीना मुखं कृधि ॥ २ ॥
हिमस्य त्वा जरायुणा शाले परि व्ययामसि । शीतहृदा हि नो भ्रुवोऽधिष्कृणोतु भेषजम् ॥ ३ ॥

(३२७)

(१०७) विश्वजित् ।

१-४ शन्तातिः । विश्वजित् । अनुष्टुप् ।

विश्वजित्त्रायमाणार्यं मा परि देहि ।
त्रायमाणे द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥ १ ॥
त्रायमाणे विश्वजिते मा परि देहि ।
विश्वजिद् द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥ २ ॥
विश्वजित्कल्याण्यै मा परि देहि ।
कल्याणि द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥ ३ ॥
कल्याणि सर्वविदे मा परि देहि ।
सर्वविद् द्विपाच्च सर्वं नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च नः स्वम् ॥ ४ ॥ (३३१)

(१०८) मेधावर्धनम् ।

१-५ शौनकः । मेधा, ४ अग्निः । अनुष्टुप्, २ उरोवृहती, ३ पथ्यावृहती ।

त्वं नो मेधे प्रथमा गोभिरश्वेभिरा गृहि । त्वं सूर्यस्य रश्मिभिस्त्वं नो असि युज्ञिया ॥ १ ॥
मेधामहं प्रथमां ब्रह्मण्वतीं ब्रह्मजृतामृषिष्टुताम् । प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्देवानामवसे हुवे ॥ २ ॥ (३३३)

यां मेधामृभवो विदुर्या मेधामसुरा विदुः । ऋषयो भद्रां मेधां यां विदुस्तां मय्या वेशयामसि ॥ ३ ॥
यामृषयो भूतकृतो मेधां मेधाविनो विदुः । तथा मामद्य मेधयाग्रे मेधाविने कृषु ॥ ४ ॥
मेधां सायं मेधां प्रातमेधां मर्घ्यदिनं परि । मेधां सूर्यस्य रुश्मिभिर्वचसा वेशयामहे ॥ ५ ॥ (३३६)

(१०९) पिप्पली-भैषज्यम् ।

१-३ अथर्वा । पिप्पली-भैषज्यं, आयुः । अनुष्टुप् ।

पिप्पली क्षिप्तभेषज्युद्धृतातिविद्रभेषजी । ता देवाः समकल्पयन्नियं जीवित्वा अलम् ॥ १ ॥
पिप्पल्यैः समवदन्तायतीर्जननादधि । यं जीवमश्रवांमहै न स रिप्याति पूरुपः ॥ २ ॥
असुरास्त्रा न्यसिनन्देवास्त्वोदवपन्पुनः । वातीकृतस्य भेषजीमथो क्षिप्तस्य भेषजीम् ॥ ३ ॥ (३३९)

(११०) दीर्घायु प्राप्तिः ।

१-३ अथर्वा । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पङ्क्तिः ।

प्रज्ञो हि कमीड्यो अधुरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।
स्वां चग्निं तन्वुं पिप्रायस्त्रास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १ ॥
ज्येष्ठस्यां जातो विचृतोर्धमस्य मूलवर्हणात्परि पाद्येनम् ।
अत्येनं नेषदुरितानि विश्वा दीर्घायुत्वार्यं शतशरिदाय ॥ २ ॥
व्याघ्रेऽह्वयजनिष्ट वीरो नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः ।
स मा वधीत्पितरं वर्धमानो मा मातरं प्र मिनीजनित्रीम् ॥ ३ ॥ (३४२)

(१११) उन्मत्ततामोचनम् ।

१-४ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

इमं मे अग्रे पुरुषं मुमुग्ध्युषं यो वृद्धः सुयतो लालपीनि ।
अतोऽधि ते कृणवद्भागधेयं यदानुन्मदितोऽर्मति ॥ १ ॥
अग्निष्टे नि शमयतु यदि ते मन उद्युतम् । कृणोमि विद्वान्भेषजं यदानुन्मदितोऽर्मनि ॥ २ ॥
देवेनसादुन्मदितमुन्मत्तं रक्षस्सपरि । कृणोमि विद्वान्भेषजं यदानुन्मदितोऽर्मति ॥ ३ ॥
पुनस्त्वा दुरस्सरसः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः । पुनस्त्वा दुरिधे देवा यदानुन्मदितोऽर्मनि ॥ ४ ॥ (३४६)

(११२) पाशमोचनम् ।

१-३ अथर्वा । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

मा ज्येष्ठं वधीद्वयमग्रे एषां मूलवर्हणात्परि पाद्येनम् ।
स ग्राह्याः पाशान्नि चृतं प्रजानन्तुभ्यं देवा अनु जानन्तु विधे ॥ १ ॥ (३४७)

उन्मुञ्च पाशांस्त्वमग्र एपां त्रयस्त्रिभिरुत्सिता येभिरासन् ।
 स ग्राह्याः पाशान्वि चृत प्रजानन्पितापुत्रौ मातरं मुञ्च सर्वान् ॥ २ ॥
 येभिः पाशैः परिवित्तो विचद्वोऽङ्गैरङ्ग आर्पित उत्सितश्च ।
 वि ते मुच्यन्तां विमुचो हि सन्ति भ्रूणमि पूषन्दुरितानि मृक्ष्व ॥ ३ ॥ (३४९)
 (११३) पापनाशनम् ।

१-३ अधर्वा । पूषा । निष्टुप्, ३ पङ्क्तिः ।

त्रिते देवा अमृजतैतदेनक्षित एनन्मनुष्येषु ममृजे ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां तं देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ १ ॥
 मरीचीर्धूमान्त्र विशातुं पाप्मन्नुदारान्गच्छोत वा नीहारान् ।
 नदीनां फेनो अनु तान्वि नदय भ्रूणमि पूषन्दुरितानि मृक्ष्व ॥ २ ॥
 द्वादशधा निहितं त्रितस्यापमृष्टं मनुष्यैर्नसानि ।
 ततो यदि त्वा ग्राहिरानशे तां तं देवा ब्रह्मणा नाशयन्तु ॥ ३ ॥ (३५२)
 ॥ इति एकादशोऽनुवाकः ॥१॥

(११४) उन्मोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विश्वेदेवाः । अनष्टुप् ।

[१२] यद्देवां देवहेडनं देवासश्चक्रुमा वृयम् । आर्दित्यास्तस्मान्नो यूयमृतस्यतेनं मुञ्चत ॥१॥
 ऋतस्यतेनादित्या यजत्रा मुञ्चतेह नः । यज्ञं यद्यजवाहसः शिक्षन्तो नोर्षशेकिम् ॥२॥
 भेदस्वता यजमानाः सुचाज्यानि जुह्वतः ।
 अकामा विश्वे वो देवाः शिक्षन्तो नोर्ष शेकिम् ॥३॥ (३५५)
 (११५) पापमोचनम् ।

१-३ ब्रह्मा । विश्वे देवाः । अनुष्टुप् ।

यद्विद्वांसो यदविद्वांस एनांसि चक्रुमा वृयम् ।
 यूयं नस्तस्मान्मुञ्चत विश्वे देवाः सजोपसः ॥ १ ॥
 यदि जाग्रद्यदि स्वप्नेन एनस्योऽर्करम् ।
 भूतं मा तस्माद्गर्ष्य च द्रुपदादिव मुञ्चताम् ॥ २ ॥
 द्रुपदादिव मुमुक्षानः स्थिन्नः स्नात्वा मलादिव ।
 पूतं पवित्रेणैवाज्यं विश्वे शुभन्तु मेनंसः ॥ ३ ॥ (३५८)

(११६) मधुमदक्षम् ।

१-३ जाटिकायनः । विवस्वान् । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

यद्यामं चक्रुर्निषनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यर्षा ।

वैवस्वते राज्ञि तर्जुहोम्यर्थं यज्ञियं मधुमदस्तु नोऽन्नम् ॥ १ ॥

वैवस्वतः कृणवद्भागधेयं मधुभागो मधुना सं सृजाति ।

मातुर्यदेनं इषितं न आगन्व्यद्वा पितारंरादो जिहीडे ॥ २ ॥

यदीदं मातुर्यदिं वा पितुर्नः परि भ्रातुः पुत्राचेतस एन आगन् ।

यार्वन्तो अस्मान्पितरः मर्चन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्युः ॥ ३ ॥ (२६१)

(११७) आनुष्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अपमित्यमप्रतीत्तं यदस्मि यमस्य येन वलिना चरामि ।

इदं तदग्रे अनुणो भवामि त्वं पाशान्विचूर्तं वेत्थ सर्गान् ॥ १ ॥

इहैव सन्तः प्रतिं दन्न एनञ्जीवा जीविभ्यो नि हराम एनत् ।

अपमित्यं धान्यं यज्ञघसाहमिदं तदग्रे अनुणो भवामि ॥ २ ॥

अनुणा अस्मिन्ननुणाः परस्मिन्तुतीये लोके अनुणाः स्याम ।

ये दैव्यानाः पितृयाणाश्च लोकाः मर्वान्पथो अनुणा आ क्षियेम ॥ ३ ॥ (२६४)

(११८) आनुष्यम् ।

१-३ कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यद्दस्ताभ्यां चक्रुम किल्बिषाप्युक्षाणां गृह्णुमुपलिप्समानाः ।

उग्रंपश्ये उग्रजितौ तद्व्याप्सरसाननुं दत्तामृणं नः ॥ १ ॥

उग्रंपश्ये राष्ट्रभृत्किल्बिषाणि यदुध्वृतमनुं दत्तं न एतत् ।

ऋणाक्षो नर्णमेत्समानो यमस्य लोके अधिरज्जुरापत् ॥ २ ॥

यस्मां ऋणं यस्य ज्ञायामुपैमि यं याचमानो अर्भ्यामि देवाः ।

ते याचं वादिपुमोत्तरां महैवपत्नी अप्सरसावधीतम् ॥ ३ ॥ (२६७)

(११९) पाशमोचनम् ।

१-३ कौशिकः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

यददीन्यन्नृणमहं कृणोम्यर्दास्पन्नम उत संगृणामि ।

वैश्वानरो नो अधिपा वमिष्ट उदिर्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥ (२६८)

वैश्वानराय प्रति वेदयामि यद्वृणं संगुरो देवतासु ।

स एतान्पाशांश्चिचृतं वेदु सर्वांनर्थं पक्केन सह सं भवेम ॥ २ ॥

वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत्संगुरमभिधावाभ्याशाम् ।

अनाजानन्मनसा यार्चमानो यत्तत्रैवो अप तत्सुवामि ॥ ३ ॥ (३७०)

(१२०) सुकृतस्य लोकः ।

१-३ कौशिकः । अन्तरिक्षं, पृथिवी, द्यौः, अग्निः । १ जगती, २ पङ्क्तिः, ३ त्रिष्टुप् ।

यदन्तरिक्षं पृथिवीमृत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिंसिम ।

अयं तस्माद्ग्राह्यपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥

भूमिर्मातादितीर्णो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिर्शस्त्या नः ।

द्यौर्नः पिता पित्र्याच्छं भवाति जाभिमृत्वा मावं पत्सि लोकात् ॥ २ ॥

यत्रा सुहार्दः सुकृतो मदन्ति विहाय रोगं तन्वृः स्वायाः ।

अश्रौणा अह्नैरहुताः स्वर्गे तत्र पश्येम पितरौ च पुत्रान् ॥ ३ ॥ (३७३)

(१२१) सुकृतलोकप्राप्तिः ।

१-३ कौशिकः । अग्निः, ३ तारके । १-२ त्रिष्टुप्, ३-४ अनुष्टुप् ।

विषाणा पोशान्वि प्याध्यस्मद्य उत्तमा अधमा वोरुणा ये ।

दुष्वध्यं दुरितं नि प्यास्मदर्थं गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ १ ॥

यदारुणि बध्यसे यच्च रज्ज्वां यद्भूम्यां बध्यसे यच्च वाचा ।

अयं तस्माद्ग्राह्यपत्यो नो अग्निरुदिन्नयाति सुकृतस्य लोकम् ॥ २ ॥

उदगातां भर्गवती विचृतौ नाम तारके ।

प्रेहामृतस्य यच्छतां प्रेतु बद्धकमोर्चनम् ॥ ३ ॥

वि जिहीष्व लोकं कृणु बन्धान्मुञ्चासि बद्धकम् ।

योन्या इव प्रच्युतो गर्भः पथः सर्वा अनु क्षिय ॥ ४ ॥ (३७७)

(१२२) तृतीयो नाकः ।

१-५ भृगुः । विश्वकर्मा । त्रिष्टुप्, ४-५ जगती ।

एतं भागं परि ददामि विद्वान्विश्वकर्मन्प्रथमजा क्रतुस्य ।

अस्माभिर्दुत्तं जरसः परस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु सं तरेम ॥ १ ॥

ततं तन्तुमन्वेके तरन्ति येषां दुत्तं पित्र्यमार्यनेन ।

अबन्ध्येके ददतः प्रयच्छन्तो दातुं चेच्छिद्धान्त्सु स्वर्ग एव ॥ २ ॥ (३७९)

अन्वारभेथामनुसरंभेथामेतं लोकं श्रद्धांनाः सचन्ते ।
 यद्वा पृक्तं परिधिष्टमग्नौ तस्य गुप्तये दंपती सं श्रयेथाम् ॥ ३ ॥
 यज्ञं यन्तं मनसा बृहन्तंमन्वारोहामि तपसा सयोनिः ।
 उपहृता अग्रे जुरसः परस्तात्तृतीये नाकं सधमादं मदेम ॥ ४ ॥
 शुद्धाः पूता योपितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणा हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिपिञ्चामि वोऽहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददातु तन्मै ॥ ५ ॥ (३८२)

(१२३) सोमनसम् ।

१-५ भृगुः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ३ द्विपदा साम्यनुष्टुप्, ४ एकावसाना
 द्विपात्राजापत्या भुरिगनुष्टुप् ।

एतं संधस्थाः परि यो ददामि यं शैवधिमागर्हाजातर्षदाः ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्रुस्ति तं स्म जानीत परमे व्योमिन् ॥ १ ॥
 जानीत स्मैर्न परमे व्योमिन्देवाः संधस्था विद लोकमर्ष ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्रुस्तीष्टापूतं स्म कृणुताविरस्मै ॥ २ ॥
 देवाः पितरः पितरो देवाः । यो अस्मि सो अस्मि ॥ ३ ॥
 स पंचामि स ददामि स यजे स दत्तान्मा यूषम् ॥ ४ ॥
 नाकं राजन्प्रति तिष्ठ तत्रैतत्प्रति तिष्ठतु ।
 विद्धि पूतस्य नो राजन्त्स देव सुमना भव ॥ ५ ॥ (३८७)

• (१२४) निःकल्पपस्तरणम् ।

१-३ अथर्वा । दिव्या आप । त्रिष्टुप् ।

द्विवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षाद्रपां स्तोको अभ्यपिप्तर्सेन ।
 समिन्द्रियेण पर्यसाहमंशे छन्दोभिर्षुञ्चैः सुकृतां कृतेन ॥ १ ॥
 यदि बुधाद्रभ्यर्षत्फलं तद्यद्यन्तरिक्षात्स उ वायुरेव ।
 यत्रास्पर्षत्तन्नोऽं यच्च वासस आपो नुदन्तु निर्गतिं पराचैः ॥ २ ॥
 अभ्यर्जनं सुरभि सा समृद्धिर्हिरण्यं वर्चस्तदु पृथिममेव ।
 सर्वा पवित्रा धितताभ्यस्मत्तन्मा तारीर्निर्गतिमो अरातिः ॥ ३ ॥ (३९०)

॥ इति द्वादशोऽनुवाकः ॥ १२५ ॥

(१२५) वीरस्य रथः ।

१-३ अथर्वा । वनस्पतिः । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

- [१३] वनस्पते वीङ्गङ्गो हि भूया अस्मत्संरता प्रतरणः सुवीरः ।
 गोभिः संनद्धो अमि वीडयस्वास्थाता तै जयतु जैत्वानि ॥ १ ॥
 दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः ।
 अपामोज्मानं परि गोभिराष्टतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज ॥ २ ॥
 इन्द्रस्यौजो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः ।
 स इमां नो हव्यदाति जुषाणो देव रथं प्रति हव्या गृभाय ॥ ३ ॥ (३२३)

(१२६) दुन्दुभिः ।

१-३ अथर्वा । दुन्दुभिः । भुरिक् त्रिष्टुप्, ३ पुरोदहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

- उप श्वासय पृथिवीमुत घां पुरुत्रा तै वन्वतां निष्ठितं जगत् ।
 स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरादवीयो अपं सेध शश्रून् ॥ १ ॥
 आ क्रन्दय बलमोजो न आ घां अभि एन दुरिता वार्धमानः ।
 अपं सेध दुन्दुभे दुच्छुनामित इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व ॥ २ ॥
 प्रामूं जयाभीक्ष्मे जयन्तु केतुमर्दुन्धुभिर्विचदीतु ।
 समर्धपर्णाः पतन्तु नो नरोऽस्मार्कमिन्द्र रथिनो जयन्तु ॥ ३ ॥ (३२६)

(१२७) यक्षमनाशनम् ।

१-३ भृग्वहिराः । यक्षमनाशनम्, वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ इयवसाना पदपदा जगती ।

- विद्रुधस्य बलासस्य लोहितस्य वनस्पते । विसर्पकस्योपधे मोच्छिपः पिशितं चन ॥ १ ॥
 यौ तै बलास तिष्ठतः कर्षे मुष्कावपथितौ । वेद्राहं तस्य भेपजं चीपुर्द्रुभिक्षणम् ॥ २ ॥
 यो अङ्ग्यो यः कण्यो यो अक्ष्योविसर्पकः । वि बृहामो विसर्पकं विद्रुधं हृदयामयम् ॥
 परा तमज्ञातं यक्षममधराञ्च सुवामसि ॥ ३ ॥ (३२९)

(१२८) राजा ।

१-४ अथर्वाहिराः । सोमः, शकधूमः । अनुष्टुप् ।

- शकधूमं नक्षत्राणि यद्राजानमकुर्वत । भद्राहमस्मै प्रायच्छन्निदं राष्ट्रममादिति ॥ १ ॥
 भद्राहं नो मर्ष्यदिने भद्राहं सायमस्तु नः । भद्राहं नो अहां प्राता रात्री भद्राहमस्तु नः ॥ २ ॥
 अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः स्यर्पाचन्द्रमसाम्याम् । भद्राहमस्मभ्यं राजन्धकधूम त्वं कृधि ॥ ३ ॥
 यो नो भद्राहमर्करः सायं नक्तमथो दिवा । तस्मै ते नक्षत्रराज् शकधूम मद्रा नमः ॥ ४ ॥

(४०३)

(१२९) भगवतिः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । भगः । अनुष्टुप् ।

भगेन मा शांशयेन साकमिन्द्रेण मेदिना । कृणोमि भगिनं मार्यं द्रान्त्वरतयः ॥ १ ॥
येन वृक्षां अभ्यर्भवो भगेन वर्षसा सह । तेन मा भगिनं कृण्वर्ष द्रान्त्वरतयः ॥ २ ॥
यो अन्धो यः पुनःसरो भर्गो वृक्षेष्वार्हितः । तेन मा भगिनं कृण्वर्ष द्रान्त्वरतयः ॥ ३ ॥ (४०६)

(१३०) स्मरः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ विराद् पुरस्ताद्गृहती ।

रथजिता राथजितेयीनामप्सरसामयं स्मरः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥
असौ मे स्मरतादिति प्रियो मे स्मरतादिति । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ २ ॥
यथा मम स्मरादसौ नामुष्याहं कदा चन । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ ३ ॥
उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय । अग्र उन्मादया त्वमसौ मामनु शोचतु ॥ ४ ॥
(४०७)

(१३१) स्मरः ।

१-३ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप् ।

नि शीर्षतो नि पत्तत आध्यां नि तिरामि ते । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ १ ॥
अनुमतेऽन्विदं मन्यस्वाकूते समिदं नमः । देवाः प्र हिणुत स्मरमसौ मामनु शोचतु ॥ २ ॥
यद्वावसि त्रियोजनं पञ्चयोजनमाश्विनम् । ततस्त्वं पुनरावसि पुत्राणां नो असः पिता ॥ ३ ॥
(४१३)

(१३२) स्मरः ।

१-५ अथर्वाङ्गिराः । स्मरः । अनुष्टुप्, १ त्रिपादनुष्टुप् २, ४, ५ गृहती; ३ सुरिक् ।

यं देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वन्तः शोशुचानं सहाध्या ।
तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ॥ १ ॥
यं विश्वे देवाः स्मरमसिञ्चन्त्स्वन्तः शोशुचानं सहाध्या ।
तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ॥ २ ॥
यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चन्त्स्वन्तः शोशुचानं सहाध्या ।
तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ॥ ३ ॥
यमिन्द्राणी स्मरमसिञ्चन्तामस्वन्तः शोशुचानं सहाध्या ।
तं ते तपामि वरुणस्य धर्मणा ॥ ४ ॥ (४१७)

यं मित्रावरुणौ स्मरमसिञ्चतामृष्वन्तः शोशुचानं सुहाध्या ।
तं तै तपामि वरुणस्य धर्मणा

॥ ५ ॥ (४१८)

(१३३) मेखलावन्धनम् ।

१-५ अगस्त्यः । मेखला । १ भुरिक् त्रिष्टुप्, २, ५ अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

य इमां देवो मेखलामावन्ध यः सैननाह य उं नो युयोज ।
यस्य देवस्य प्रशिषा चरामः स पारमिच्छात्स स उं नो वि मुञ्चात् ॥ १ ॥
आहुतास्यभिर्हुत ऋषीणामस्यायुधम् ।
पूर्वा व्रतस्य प्राश्नती धीरघ्नी भव मेखले ॥ २ ॥
मुत्योरहं ब्रह्मचारी यदस्मि निर्याचन्भूतात्पुरुषं यमायं ।
तमहं ब्रह्मणा तपसा श्रमेणानयेनं मेखलया सिनामि ॥ ३ ॥
श्रद्धायां दुहिता तपसोऽधि जाता स्वस ऋषीणां भूतकृतां वभूव ।
सा नो मेखले मतिमा धेहि मेधामथो नो धेहि तप इन्द्रियं च ॥ ४ ॥
यां त्वा पूर्वं भूतकृत ऋषयः परिवेधिये ।
सा त्वं परिं प्वजस्व मां दीर्घायुत्वायं मेखले ॥ ५ ॥ (४२३)

(१३४) शत्रुनाशनम् ।

१-३ शुक्रः । वज्रः । १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप्, ३ भुरिक् त्रिपदा गायत्री ।

अयं वज्रस्तर्पयतामृतस्यावांस्य राष्ट्रमप्य हन्तु जीवितम् ।
शृणातुं ग्रीवाः प्र शृणातुष्णिहा वृत्रस्येव शचीपतिः ॥ १ ॥
अधरोऽधर उत्तरेभ्यो गूढः पृथिव्या मोत्सृपत् । वज्रेणावहतः शयाम् ॥ २ ॥
यो जिनाति तमन्विच्छ यो जिनाति तमिर्जहि ।
जिनतो वज्र त्वं सीमन्तमन्वञ्चमनुं पातय ॥ ३ ॥ (४२६)

(१३५) बलप्राप्तिः ।

१-३ शुक्रः । वज्रः । अनुष्टुप् ।

यद्भामि बलं कुर्व इत्थं वज्रमा ददे । स्कन्धानमुष्यं श्रातयन्वृत्रस्येव शचीपतिः ॥१॥
यत्पिबामि सं पिबामि समुद्र इव संपिबः । प्राणानमुष्यं संपाय सं पिबामो अमुं वयम् ॥२॥
यद्विरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः । प्राणानमुष्यं संगीर्यं सं गिरामो अमुं वयम् ॥३॥

(४२९)

(१३६) केशवर्धनम् ।

१-३ वीतहव्यः । नितनी वनस्पतिः । अनुष्टुप्, २ एकावसाना द्विपदा साध्या वृहती ।

देवी देव्यामधि ज्ञाता पृथिव्यामस्योपधे । तां त्वां नितनि केशेभ्यो दंहेणाय रानामसि ॥१॥

दंहे प्रत्नाञ्जनयाजाताज्ञातानु वर्षीयसस्कृधिं ॥२॥

यस्ते केशोऽवपद्यते समूलो यश्च वृश्चते । इदं तं विश्वभेषज्याभि पिञ्चामि वीरुधां ॥ ३ ॥ (४३२)

(१३७) केशवर्धनम् ।

१-३ वीतहव्यः । वनस्पतिः । अनुष्टुप् ।

यां जमदग्निरसनदुहित्रे केशवर्धनीम् । तां वीतहव्य आभरुदसितस गृहेभ्यः ॥१॥

अमीशुना मेया आसन्व्यामेनानुमेयाः । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते असिताः परिं ॥२॥

दंहे मूलमाग्रं यच्छ वि मध्यं यामयौपधे । केशा नडा इव वर्धन्तां शीर्ष्णस्ते असिताः परिं ॥३॥

(४३५)

(१३८) केशवर्धनम् ।

१-५ अथर्वा । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पथ्यापङ्क्ति ।

त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमाभिभ्रुतास्योपधे । इमं मे अद्य पूरुषं ह्यविमोपदिनें कृधि ॥ १ ॥

ह्यीवं कृध्योपशिनमथो कुरीरिणी कृधि । अथास्येन्द्रो प्रावभ्यामुभे भिनस्त्राण्यौ ॥ २ ॥

ह्यीवं ह्यीवं त्वाकरं वध्रे वध्रिं त्वाकरसरसरं त्वाकरम् ।

कुरीरमस्य शीर्षणि कुम्भं चाधिनिर्दध्मसि ॥ ३ ॥

ये ते नाड्यौ देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्यम् । ते ते भिनन्ति शम्यंयामुष्या अविं मुष्कयोः ॥ ४ ॥

यथा नडं कश्चिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यदमना । एवा भिनन्ति ते शेषोऽमुष्या अविं मुष्कयोः ॥ ५ ॥

(४४०)

(१३९) सौभाग्यवर्धनम् ।

१-५ अथर्वा । वनस्पति । अनुष्टुप्, १ ज्यवसाना पद्यदा विराद् जगती ।

न्यस्तिका रुरीहिथ सुभसंकरणी भम । शतं तर्प प्रतानास्त्रयस्त्रिंशन्नितानाः ।

तया सहस्रपुण्या हृदयं शोपयामि ते ॥१॥

शुष्यंतु मयि ते हृदयमथो शुष्यत्वास्यम् । अथो नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥२॥

संवर्तनी सगुणला बभ्रु कल्याणि सं तुद । असुं च मां च सं तुद समानं हृदयं कृधि ॥३॥

यथोदकमर्षपुपोऽपुशुष्यत्वास्यम् । एना नि शुष्य मां कामेनाथो शुष्कास्या चर ॥४॥

यथा नकुलो विच्छिद्य संदध्यात्वाहि पुनेः । एना कामस्य विच्छिन्नं सं धेहि वीर्यवति ॥५॥ (४४५)

(१४०) सुमङ्गलो दन्तौ ।

१-३ अथर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, दन्ताः । (अनुष्टुप् ?) १ उरोवृहती, २ उपरिष्टाज्ज्योतिष्मती
त्रिष्टुप्, ३ आस्तरपङ्क्तिः ।

यौ व्याघ्राववरूढौ जिघत्सतः पितरं मातरं च ।

यौ दन्तौ ब्रह्मणस्पते शिवौ कृणु जातवेदः ॥ १ ॥

ब्रीहिर्मत्तं यवमत्तमथो मापमथो तिलम् ।

एष वा भागो निर्हितो रत्नधेयाय दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥ २ ॥

उर्पहतौ सयुजौ स्योनौ दन्तौ सुमङ्गलौ ।

अन्यत्र वा घोरं तन्वृष्टः परैतु दन्तौ मा हिंसिष्टं पितरं मातरं च ॥ ३ ॥ (१४८)

(१४१) गोकर्णयोर्लक्ष्यकरणम् ।

१-३ विश्वामित्रः । भृशिनौ । अनुष्टुप् ।

वायुरेनाः समार्कश्चष्टा पोषाय त्रियताम् । इन्द्रं आभ्यो अर्धिं ब्रवद्रुद्रो भूम्ने चिकित्सतु ॥१॥

लोहितेन स्वर्धतिना मिथुनं कर्णयोः कृधि । अकर्तामधिना लक्ष्म तदस्तु प्रजयां बृहु ॥२॥

यथा चक्रुर्देवासुरा यथा मनुष्या उत । एवा सहस्रपोषार्यं कृणुतं लक्ष्माधिना ॥३॥

(४५१)

(१४२) अन्नसमृद्धिः ।

१-३ विश्वामित्रः । वायुः । अनुष्टुप् ।

उच्छ्रयस्व बृहुर्भेव स्वेन महसा यव । मृणीहि विश्वा पात्राणि मा त्वां दिव्याशनिर्वधीत् ॥१॥

आशृण्वन्तं यवै देवं यत्र त्वाच्छ्रावदामसि । तदुच्छ्रयस्व द्यौरिव समुद्र इवैध्याक्षितः ॥२॥

अक्षितास्त उपसदोऽक्षिताः सन्तु राशर्यः । पृणन्तो अक्षिताः सन्त्वचरारः सन्त्वक्षिताः ॥३॥ (४५४)

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥१३॥

[इति पञ्चदशः प्रपाठकः ॥१५॥]

॥ इति षष्ठं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

पञ्चमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १२९०

षष्ठकाण्डस्य ४५४

सर्वयोगः १७४४

सप्तमं काण्डम् ।

(१) आत्मा ।

१-२ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, २ विराड् जगती ।

[अथ षोडशः प्रपाठकः ॥ १६ ॥]

[१] धीती वा ये अनयन्त्राचो अग्रं मनसा वा येष्वदन्तानि ।

तृतीयेन ब्रह्मणा वावृधानास्तुरीयेणामन्वत नाम धेनोः ॥ १ ॥

स वेद पुत्रः पितरं स मातरं स सुनुभ्वत्स भुवत्पुनर्मवः

स द्यामौणोदन्तरिक्षं स्वः स इदं विश्वमभवत्स आभवत् ॥ २ ॥ (२)

(२) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

अथर्वाणं पितरं देवयन्धुं मातुर्गर्भं पितुरमुं युवानम् ।

य इमं युञ्जं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः) ॥ १ ॥ (३)

(३) आत्मा ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप् ।

अया विद्या जनयन्कर्षराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः ।

स प्रत्युदैद्धरणं मध्वो अग्रं स्वयां तन्वा तन्वमैरयत ॥ १ ॥ (४)

(४) विश्वप्राणः ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । वायुः । त्रिष्टुप् ।

एकेया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्ट्ये विशत्या च ।

तिसृभिश्च वहेसे त्रिंशतां च वियुग्मिर्वाय इह ता वि मुञ्च ॥ १ ॥ (५)

(५) आत्मा ।

१-५ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । आत्मा । त्रिष्टुप्, ३ पङ्क्तिः, ४ अनुष्टुप् ।

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नार्कं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १ ॥

यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः ।

स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमा दधातु ॥ २ ॥ (७)

यद्देवा देवान्हविषार्यजन्तामर्त्यान्मनसामर्त्येन ।
 मर्दंम तत्र परमे व्योमिन्पश्येम तदुदितौ सूर्यस्य ॥ ३ ॥
 यत्पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत ।
 अस्ति नु तस्मादोजीयो यद्विहव्येनेजिरे ॥ ४ ॥
 मुग्धा देवा उत शुनायजन्तोत गोरङ्गैः पुरुषार्यजन्त ।
 य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥ ५ ॥ (१०)

[६ (७)] अदितिः ।

१-४ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । अदितिः । त्रिष्टुप्, २ भुरिष्, ३-४ विराड् जगती ।

अदितिर्घोरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
 विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १ ॥
 महीम् पु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हवामहे ।
 तुविश्वत्रामजरन्तीमुरुचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ॥ २ ॥
 सुव्रामाणं पृथिवीं धामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ।
 दैवीं नार्वं स्वर्त्रामनांगसो असंघन्तीमा रुहेमा स्वस्वये ॥ ३ ॥
 वाजस्य नु प्रसुवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे ।
 यस्या उपस्थ उर्वेऽन्तरिक्षं सा नः शर्म त्रिवरुथं नि रच्छात् ॥ ४ ॥ (१४)

[७ (८)] आदित्याः ।

१ अथर्वा (ब्रह्मवर्चसकामः) । अदितिः । आर्षी जगती ।

दितेः पुत्राणामदितेरकारिपमर्षं देवानां बृहतामनर्मणांम् ।
 तेषां हि धामं गभिरवकर्ममुद्रियं नैनान्नमसा परो अस्ति कथन ॥ १ ॥ (१५)

[८ (९)] शत्रुनाशनम् ।

१ उपरिवध्नवः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

भद्रादधि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्तु ।
 अथेममस्या च् आ पृथिव्या आरेशंशुं कृणुहि सर्ववीरम् ॥ १ ॥ (१६)

[९ (१०)] स्वस्तिका पूषा ।

१-४ उपरिवध्नवः । पूषा । त्रिष्टुप्, ३ त्रिपदा आर्षी गायत्री, ४ अनुष्टुप् ।

प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः ।
 उभे अमि म्रियतमे सधस्थे आ च परां च चरति प्रजानन् ॥ १ ॥ (१७)

पूपेमा आशा अनु वेदु सर्वाः सो अस्माँ अभयतमेन नेपत् ।

स्वस्तिदा आर्घुणिः सर्ववीरोऽप्रयुच्छन्पुर र्तु प्रजानन् ॥ २ ॥

पुपन्तर्व व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ३ ॥

परि पूषा परस्ताद्धस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नृष्टमाजंतु सं नृष्टेन गमेमहि ॥४॥ (२०)

[१० (११)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्ते स्तनः शशयुयो मयोभूर्यः सुस्रयुः सुहवो यः सुदत्रः ।

येन विश्वा पुष्यसि धार्वणि सरस्वति तमिह धातवे कः ॥ १ ॥ (२१)

[११ (१२)] सरस्वती ।

१ शौनकः । सरस्वती । त्रिष्टुप् ।

यस्तं पृथु स्तनपितृर्य क्रुष्वो दैवः केतुर्विश्वमाभूर्पतीदम् ।

मा नो वधीविद्युता देव सस्यं मोत वधी रश्मिभिः सूर्यस्य ॥ १ ॥ (२२)

[१२ (१३)] राष्ट्रसभा ।

१-४ शौनकः । सभा, १-२ सभा, पितरः, ३ इन्द्रः, ४ मनः । अनुष्टुप्, १ भुरिक् विष्टुप् ।

सभा च मा समितिश्रावतां प्रजापतेर्दुहितरौ संविदाने ।

येना संगच्छा उप मा स शिक्षाचारु वदानि पितरः संगतेषु ॥ १ ॥

विन्न त्वे सभे नाम नरिष्ठा नाम वा असि ।

ये ते के च सभासदुस्ते मे सन्तु सर्वाचसः ॥ २ ॥

एपाग्रहं समासीनानां वचो विज्ञानमा देदे ।

अस्याः सर्वस्याः संसदो मामिन्द्र भगिने कृणु ॥ ३ ॥

यद्वो मनः परागतं यद्वद्वमिह वेह वा ।

तद्व आ वर्तयामसि मयि वो रमतां मनः ॥ ४ ॥ (२६)

[१३ (१४)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ अथर्वा (द्विषोवचोद्वर्तुकामः) । सूर्यः । अनुष्टुप् ।

यद्या सूर्यो नक्षत्राणामुद्यंस्तेजास्यादुदे । एवा स्त्रीणां च पुंसां च द्विपतां वर्च आ देदे ॥ १ ॥

यार्चन्तो मा सपत्नानामायन्तं प्रतिपश्यथ । उद्यन्तसूर्य इव सुप्तानां द्विपतां वर्च आ देदे ॥ २ ॥ (२८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[१४ (१५)] सविता ।

१-४ अथर्वा । सविता । अनुष्टुप्, ३ विष्टुप्, ४ जगती ।

[२]

अभि त्वं देवं सवितारमोष्योः कविकेतुम् ।

अर्चामि सत्यसर्वं रत्नधामभि प्रियं मतिम् ॥ १ ॥

ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अर्दिद्युतत्सर्वामनि ।

हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपात्स्वुः ॥ २ ॥

साधीहिं देवं प्रथमार्यं पित्रे वर्ष्माणमस्मै वरिमाणमसै ।

अथास्मभ्यं सवितर्वायीणि दिवोर्दिव आ सुवा भूरि पश्वः ॥ ३ ॥

दमूना देवः सविता वरेण्यो दधद्रत्नं दक्षं पितृभ्य आयुषि ।

पिवात्सोमं ममर्देदेनमिष्टे परिज्मा चित्क्रमते अस्य धर्मणि ॥ ४ ॥ (३२)

[१५ (१६)] सविता ।

१ भृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

तां सवितः सत्यसवां सुचित्रामाहं वृषे सुमतिं विश्ववाराम् ।

यामस्य कञ्चो अर्दुहत्प्रपीनां सहस्रधारां महिपो भर्गाय ॥ १ ॥ (३३)

[१६ (१७)] सविता ।

१ भृगुः । सविता । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पते सवितर्वर्धयैनं ज्योतयैनं महते सौभगाय ।

संशितं चित्संतरं सं शिशाधि विश्वं एनमनु भदन्तु देवाः ॥ १ ॥ (३४)

[१७ (१८)] द्रविणार्थं प्रार्थना ।

१-४ भृगुः । धाता, सविता, ४ अग्निः त्वष्टा, विष्णुः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदा आर्षी
एत्यस्त्री, ३-४ त्रिष्टुप् ।

धाता दधातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः । स नः पूर्णेन यच्छतु ॥ १ ॥

धाता दधातु दाशुपे प्राचीं जीवातुमर्क्षिताम् ।

वयं देवस्य धीमहि सुमतिं विश्वराघसः ॥ २ ॥

धाता विश्वा वार्यां दधातु प्रजाकामाय दाशुपे दुरोणे ।

तस्मै देवा अमृतं सं व्ययन्तु विश्वे देवा अर्दितिः सजोषाः ॥ ३ ॥

धाता रातिः सवितेदं जुपन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः ।

त्वष्टा विष्णुः प्रजया संरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु ॥ ४ ॥ (३८)

१-२ अधर्वा । पृथिवी, पर्जन्यः । १ चतुष्पाद्भुरिगुणिक, २ त्रिष्टुप् ।

प्र नमस्व पृथिवि भिन्द्वीक्षुदं दिव्यं नमः ।

उद्गो दिव्यस्य नो धातरीशानो वि व्या दृतिम् ॥ १ ॥

न घंस्तताप न हिमो जघान प्र नमतां पृथिवी जीरदानुः ।

आर्पाधिदस्मै घृतमितक्षरन्ति यत्र सोमः सद्रुमित्तत्र भद्रम् ॥ २ ॥ (४०)

[१९ (२०)] प्रजाः ।

१ ब्रह्मा । प्रजापतिः । जगती ।

प्रजापतिर्जनपति प्रजा इमा धाता दधातु सुमनस्यमानः ।

संजानानाः संमनसः सप्योनयो मपि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ॥ १ ॥ (४१)

[२० (२१)] अनुमतिः ।

१-६ अधर्वा । अनुमतिः । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप्, ४ भुरिक, ५ जगती, ६ अतिशाकरगर्भा जगती ।

अन्वद्य नोऽनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।

अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुपे मम ॥ १ ॥

अन्विदनुमते त्वं मंससे शं चं नस्कृधि ।

जुपस्वं हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥ २ ॥

अनु मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावंतं रयिमर्क्षीयमाणम् ।

तस्य वयं हेडंसि मापि भूम सुमृडीके अस्य सुमतौ स्याम ॥ ३ ॥

यत्ते नाम सुहवै सुप्रणीतेऽनुमते अनुमतं सुदानु ।

तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयि नो धेहि सुमगे सुवीरम् ॥ ४ ॥

एमं यज्ञमनुमतिर्जगाम सुक्षेत्रतायै सुवीरतायै सुजातम् ।

भद्रा ह्यस्याः प्रमतिर्वभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ॥ ५ ॥

अनुमतिः सर्वमिदं बभूव यच्छिष्टं चरति यद् च विश्वमेजति ।

तस्यास्ते देवि सुमतौ स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ॥ ६ ॥ (४०)

[२१ (२२)] एको विष्णुः ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । शकरी विराहगर्भा जगती ।

समेत विश्वे वचसा पतिं दिव एको विभूरतिधिर्जनानाम् ।

स पूर्यो नूतनमाविर्वासत्तं वर्तनिरतु वावृत एकमित्पुरु ॥ १ ॥ (४८)

[२२ (२३)] ज्योतिः ।

१-२ ब्रह्मा । ब्रह्मः । १ द्विपदा एकावसाना विराड्गायत्री, २ त्रिपदा अनुष्टुप् ।

अयं सहस्रमा नो ह्यो कवीनां मतिज्योतिर्विधर्मणि ॥ १ ॥

ब्रह्मः सुमीचीरुपसुः समैरयन् ।

अरेपसुः सचेतसुः स्वसरे मन्युमर्त्तमाश्रिते गोः ॥ २ ॥ (५०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

[२३ (२४)] दुष्यमनाशनम् ।

१ यमः । दुःस्वमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

[३] दौष्यम्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अम्बुमिराय्युः ।

दुर्णाम्नीः सर्वा दुर्वाचस्ता अस्मन्नाशयामसि ॥ १ ॥ (५१)

[२४ (२५)] सविता ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रः, अग्निः, विश्वेदेवाः, मरुतः, सविता, प्रजापतिः, अनुमतिः । त्रिष्टुप् ।

यन्न इन्द्रो अखनघदग्निर्विश्वे देवा मरुतो यत्स्वर्काः ।

तदुस्मम्यं सविता सत्यधर्मा प्रजापतिरनुमतिर्नि यच्छात् ॥ १ ॥ (५२)

[२५ (२६)] विष्णुः ।

१-२ मेधातिथिः । विष्णुः, घरुणः । त्रिष्टुप् ।

ययोरोजसा स्फभिता रजांसि यौ वीर्यैर्विस्तर्त्तमा शर्विष्ठा ।

यौ पत्येते अप्रतीतौ सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥ १ ॥

यस्येदं प्रदिशि यद्विरोचते प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः ।

पुरा देवस्य धर्मेणा सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥ २ ॥ (५४)

[२६ (२७)] विष्णुः ।

१-८ मेधातिथिः । विष्णुः । त्रिष्टुप्, २ त्रिपदा विराड्गायत्री, ३ त्र्यवसाना षट्पदा विराट् शकरी, ४-७ गायत्री, ८ त्रिष्टुप् ।

विष्णोर्नु कं प्रा वीचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।

यो अस्कभायदुर्त्तरं सुधस्यं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥

प्र तद्विष्णुं स्तवते वीर्याणि मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

परावत् आ जगम्यात्परस्याः ॥ २ ॥ (५६)

यस्योरुपुं त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनाति विश्वा ।

उरु विष्णो वि क्रमसोरु क्षयाय नस्कृधि ।

घृतं घृतयोने पिच प्रप्रं यज्ञपतिं तिर ॥ ३ ॥

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदा । समूढमस्य पांसुरे ॥ ४ ॥

त्रीणि युदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । इतो धर्माणि धारयन् ॥ ५ ॥

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रतानि पस्पशे । इदंस्व युज्यः सर्वा ॥ ६ ॥

तद्विष्णोः परमं पुदं सदा पश्यन्ति सूर्यः । दिवीञ्चि चक्षुराततम् ॥ ७ ॥

दिवो विष्ण उत वां पृथिव्या महो विष्ण उरोऽन्तरिक्षात् ।

हस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसवैराप्रयच्छ दक्षिणादोत सव्यात् ॥ ८ ॥ (६२)

[२७ (२८)] इडा ।

१ मेघातिथिः । इडा । त्रिष्टुप् ।

इद्वैवास्माँ अनु वस्तां ब्रूतेन यस्याः पुदे पुनते देवयन्तः ।

घृतपदी शर्करा सोमपृष्ठाप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ॥ १ ॥ (६३)

[२८ (२९)] स्वस्ति ।

१ मेघातिथिः । वेदः । त्रिष्टुप् ।

वेदः स्वस्तिर्द्वेषणः स्वस्तिः परशुवेदिः परशुर्नः स्वस्ति ।

हविष्कृतो यज्ञिया यज्ञक्रामास्ते देवासाँ यज्ञमिमं जुषन्ताम् ॥ १ ॥ (६४)

[२९ (३०)] अग्नाविष्णु ।

१-२ मेघातिथिः । अग्नाविष्णु । त्रिष्टुप् ।

अग्नाविष्णु महि तद्वं महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम ।

दमेदमे सुप्त रत्ना दधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्यात् ॥ १ ॥

अग्नाविष्णु महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणौ ।

दमेदमे सुप्तत्सा शश्वद्धानौ प्रति वां जिह्वा घृतमुचरण्यात् ॥ २ ॥ (६५)

[३० (३)] अन्नम् ।

१ श्वक्त्रि । धावापृथिवी, मित्र, ब्रह्मणस्पतिः, सविता च । घृती ।

स्वाक्तं मे धावापृथिवी स्वाक्तं मित्रो अकरयम् ।

स्वाक्तं मे ब्रह्मणस्पतिः स्वाक्तं सविता करत् ॥ १ ॥ (६७)

[३१ (३२)] शत्रुनाशनम् ।

१ भृग्वहिराः । इन्द्रः । भुरिक् विष्टुप् ।

इन्द्रोतिभिर्वहुलाभिर्नो अद्य यावच्छ्रेष्ठाभिर्मघवन्द्वर जिन्व ।

यो नो द्वेष्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहात ॥ १ ॥

(६८)

[३२ (३३)] दीर्घायुः ।

१ ग्रहा । आयुः । अनुष्टुप् ।

उप प्रियं पनिमतं युवानमाहुतीवृधम् ।

अगन्म विभ्रतो नमो दीर्घमायुः कृणोत मे ॥ १ ॥

(६९)

[३३ (३४)] दीर्घायुः ।

१ ग्रहा । मरुतः, पूषा, बृहस्पतिः, अग्निः । पथ्या पथक्तिः ।

सं मा सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

सं मायमग्निः सिञ्चतु प्रजया च धनेन च दीर्घमायुः कृणोत मे ॥ १ ॥

(७०)

[३४ (३५)] शत्रुनाशनम् ।

१ अथर्वा । जातवेदाः । जगती ।

अग्नें जातान्प्र णुदा मे सपन्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व ।

अधस्पदं कृणुष्व ये पृतन्यवोऽनागसुस्ते वयमर्दितये स्याम ॥ १ ॥

(७१)

[३५ (३६)] सपत्नीनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । जातवेदाः । अनुष्टुप्, १, ३ विष्टुप् ।

प्रान्यान्त्सपन्नान्त्सहसा सहस्व प्रत्यजातान् जातवेदो नुदस्व ।

इदं राष्ट्रं पिपूहि सौमगाय विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥ १ ॥

इसा यास्ते शतं हिराः सहस्रं धूमनीकृत ।

तासां ते सर्वासामहमश्मना बिलमप्यधाम् ॥ २ ॥

परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भून्मोत छनुः ।

अस्वैः त्वाप्रजसं कृणोम्यश्मानं ते अपिधानं कृणोमि ॥ ३ ॥

(७४)

[३६ (३७)] अजनम् ।

१ अथर्वा । अक्षि, मनः । अनुष्टुप् ।

अक्षयौ नौ मघुसंकाशे अनीकं नौ समजनम् ।

अन्तः कृणुष्व मां हृदि मन इभौ सहासति ॥ १ ॥

(७५)

[३७ (३८)] यासः ।

१ अथर्वा । यासः । अनुष्टुप् ।

अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा ।

यथासो मम केवलो नान्यासा कीर्तियाश्चन ॥ १ ॥ (३६)

[३८ (३९)] केवलः पतिः ।

१-५ अथर्वा । घनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ चतुष्पदा उष्णिक् ।

इदं खनामि भेषुजं मापुश्यमभिरोरुदम् । पुरायतो निवर्तनमायतः प्रतिनन्दनम् ॥ १ ॥

येना निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि । तेना नि कुर्वे त्वामहं यथा तेऽसानि सुप्रिया ॥ २ ॥

प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् । प्रतीची विश्वान्देवान्तां त्वाच्छावदामसि ॥ ३ ॥

अहं वदामि नेत्वं सभायामह त्वं वद । ममेदसुस्त्वं केवलो नान्यासा कीर्तियाश्चन ॥ ४ ॥

यदि वासि तिरोजनं यदि वा नृपतिरिः । इयं ह मह्यं त्वामोषधिर्वद्वेष न्यानयत् ॥ ५ ॥ (८१)

॥ इति घृतीयोऽनुयाकः ॥ ३ ॥

[३९ (४०)] आपः ।

१ प्रस्कण्यः । आपः, सुपर्णः, घृणभः । त्रिष्टुप् ।

[४] दिव्यं सुपर्णं पयसं बृहन्तमपां गर्भं घृणभमोषधीनाम् ।

अमीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्यापयाति ॥ १ ॥ (८२)

[४० (४१)] सरस्यान् ।

१-२ प्रस्कण्यः । सरस्यान् । त्रिष्टुप्, १ मुरिक् ।

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः ।

यस्य व्रते पुष्टपतिर्निर्विष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे ॥ १ ॥

आ प्रत्यक्षं द्वाशुषे द्वाशंसं सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् ।

रायस्पोषं श्रवस्तुं वसाना इह हुवेम सदर्शनं रयीणाम् ॥ २ ॥ (८४)

[४१ (४२)] सुपर्णः ।

१-२ प्रस्कण्यः । इयेनः । १ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

अति घन्मन्यत्यपस्तर्द इयेनो नृचक्षा अवसानदुर्षः ।

तन्विष्णान्यवरा रजांसीन्द्रेण सरुया निव आ जगम्यात् ॥ १ ॥

इयेनो नृचक्षा दिव्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतपोनिर्वयोषाः ।

स नो नि रञ्छाद्दसु यत्पराभृतमस्माकमस्तु पितृषु स्वधावद् ॥ २ ॥ (८६)

[४२ (४३)] पापमोचनम् ।

१-२ प्रस्कण्व । सोमारुद्रौ । त्रिष्टुप् ।

सोमारुद्रा वि वृहंतं विपृचीममीवा या नो गर्गमाविवेश ।

वाधेथां दूरं निर्झति पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ॥ १ ॥

सोमारुद्रा युवमेतान्यस्माद्विश्वा तनूपुं भेषजानि घत्तम् ।

अवं स्यतं मुञ्चतं यन्नो असत्तनूपुं वदं कृतमेनो अस्मत् ॥ २ ॥ (८८)

[४३ (४४)] वाक् ।

१ प्रस्कण्वः । वाक् । त्रिष्टुप् ।

शिवास्त एका अशिवास्त एकाः सर्वा विभर्षि सुमनस्यमानः ।

तिस्रो वाचो निर्हिता अन्तरस्मिन्तासामेका वि पपातानु योषम् ॥ १ ॥ (८९)

[४४ (४५)] इन्द्राविष्णु ।

१ प्रस्कण्वः । इन्द्र, विष्णुः । भुरिक् त्रिष्टुप् ।

उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनयोः ।

इन्द्रश्च विष्णो यदर्पस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ १ ॥ (९०)

[४५ (४६-४७)] ईर्ष्यानिवारणम् ।

१-२ प्रस्कण्वः, २ अथर्वा । ईर्ष्यापनयनं, भेषजम् । अनुष्टुप् ।

जनाद्विश्वजनीनात्सिन्धुतस्पर्षाभृतम् । दूरात्त्वा मन्य उद्धृतमीर्ष्याया नाम भेषजम् ॥ १ ॥

अभेरिवास्य दहंतो दावस्य दहंतः पृथक् । एतामेतस्येर्ष्यामुद्राभिर्भिव शमय ॥ २ ॥ (९२)

[४६ (४८)] सिनीवाली ।

१-३ अथर्वा । सिनीवाली । अनुष्टुप्, ३ त्रिष्टुप् ।

सिनीवाल्लि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा । जुषस्व हृष्यमाहृतं प्रजां देवि दिदिद्वि नः ॥ १ ॥

या सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुपूमा बहुस्रवरी । तस्यै विश्वभ्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥ २ ॥

या विश्वतीन्द्रमसि प्रतीचीं सहस्रस्तुकाभियन्तीं देवी ।

विष्णोः पत्नि तुभ्यं राता हवीषि पतिं देवि राधसे चोदयस्व ॥ ३ ॥ (९५)

[४७ (४९)] कुहः ।

१-२ अथर्वा । कुहः । १ जगती, २ त्रिष्टुप् ।

कुहं देवीं सुकृतं विश्वनापसमसिन्यन्ने सुहवां जोहनीमि ।

सा नो रयि विश्वचारं नि यच्छाददातु वीरं शतदायमुक्थ्यमि ॥ १ ॥ (९६)

कूहर्देवानामृत्तस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषो जुषेत ।
शृणोतु यज्ञमुंशती नो अद्य रायस्पोषं चिकितुषी दधातु

॥ २ ॥ (९७)

[४८ (५०)] राका ।

१-२ अधर्वा । राका । जगती ।

राकामहं सुहवा सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना ।
सीव्यत्वर्षः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यमि
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्देदासि द्वाशुपे वध्वनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपार्गहि सहस्रापोषं सुभगे रराणा

॥ १ ॥

॥ २ ॥ (९९)

[४९ (५१)] देवपत्न्यः ।

१-२ अधर्वा । देवपत्नीः । १ आर्षी जगती, २ चतुष्पात्वङ्क्तिः ।

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रारवन्तु नस्तुजये वार्जसातये ।

याः पार्थिवासो या अपामर्षि व्रते ता नो देवीः सुहवाः शर्मं यच्छन्तु ॥ १ ॥

उत या व्यन्तु देवर्षीरिन्द्राण्यश्वायश्चिनी राद् ।

आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ॥ २ ॥ (१०१)

[५० (५२)] विजयः ।

१-९ अङ्गिराः (कितववधकामः) । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ३, ७ त्रिष्टुप्, ४ जगती, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ।

यथा वृक्षमशनिर्विश्वाहा हन्त्यग्रति । एवाहमद्य कितवानक्षैर्विध्यासमग्रति ॥ १ ॥

तुराणामतुराणां विशामर्वर्जुषीणाम् । समैर्तु विश्वतो भर्गो अन्तर्हस्तं कृतं मर्म ॥ २ ॥

ईहे अग्निं स्वार्वसुं नमोभिरिह प्रसक्तो वि चयत्कृतं नः ।

रथैरिव प्र भरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणं मरुतां स्तोममृष्याम् ॥ ३ ॥

वयं जयेम त्वर्या युजा श्वतमस्माकमंशमुर्दवा भरेभरे ।

अस्मभ्यमिन्द्र वरीयः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन्वृष्ण्या रुज ॥ ४ ॥

अजैषं त्वा संलितितमजैषमुत संरुष्यम् । अवि वृको यथा मयदेवा मंशानि ते कुतम् ॥ ५ ॥

उत प्रहामर्तिदीवा जयति कृतमिव श्रमी पि चिनोति काले ।

यो देवकामो न धनं रुणद्धि समित्तं रायः सृजति स्वधाभिः ॥ ६ ॥

गोभिष्टरेमार्मतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत निश्वे ।

वयं रार्जसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ॥ ७ ॥ (१०८)

कृतं मे दक्षिणे हस्ते जयो मे सव्य आर्हितः ।

गोजिद्ध्यासमश्चजिद्धनंजयो हिरण्यजित् ॥ ८ ॥

अक्षाः फलवतीं द्युवं दत्त गां क्षीरिणीमिव ।

सं मां कृतस्य धारया धनुः स्नात्तैव नक्षत ॥ ९ ॥ (११०)

[५१ (५३)] परिपाणम् ।

१ अङ्गिराः । इन्द्रापृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

वृहस्पतिर्नः परि पातु पथाद्दुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।

इन्द्रः पुरस्ताद्दुत मध्यतो नः सखा सर्षिम्यो वरीयः कृणोतु ॥ १ ॥ (१११)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ॥

[५२ (५४)] सामनस्यम् ।

१-२ अथर्वा । सामनस्यं, अश्विनौ । १ ककुम्भत्यनुष्टुप्, २ जगती ।

[५] संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणेभिः ।

संज्ञानमाश्विना युवमिहास्मासु नि यच्छतम् ॥ १ ॥

सं जानामहै मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दैव्येन ।

मा घोषा उत्स्थुर्वद्भुले विनिर्हेते भेषुः पन्तदिन्द्रस्याह्न्यागते ॥ २ ॥ (११३)

[५३ (५५)] दीर्घायुः ।

१-७ प्रसा । आयुः, वृहस्पतिः अश्विनौ च । त्रिष्टुप्, ३ भुरिक् ४ उष्णिग्गार्धर्धं पदकि., ५-७ अनुष्टुप् ।

अमुत्रभूयादधि यद्यमस्य वृहस्पतेरभिर्यस्तेरमुञ्चः ।

प्रत्यौहतामश्विनां मुत्सुमुसद्देवानामग्रे भिपजा शचीभिः ॥ १ ॥

सं क्रामतं मा जहीतं शरीरं प्राणापानौ तै सयुजाविह स्ताम् ।

शतं जीव शरदो वर्धमानोऽग्निष्टे गोषा अधिषा वसिष्ठः ॥ २ ॥

आयुर्यत्ते अतिहितं पराचैरपांनः प्राणः पुनरा तार्विताम् ।

अग्निष्टदाहार्निर्नीतेरुपस्थात्तदात्मनि पुनरा वैश्यामि ते ॥ ३ ॥

मेमं प्राणो हासीन्मो अपानोविहाय परां गात् ।

सप्तर्षिभ्य एनं परि ददामि त एनं स्वस्ति जरसे वहन्तु ॥ ४ ॥

प्र विशतं प्राणापानावनद्वाहाविव व्रजम् । अयं जरिग्णः शैवधिररिष्ट इह वर्धताम् ॥ ५ ॥

आ तै प्राणं सुवामसि परा यक्ष्मं सुवामि ते । आयुर्नो विश्वतो दधदयमभिरवरेण्यः ॥ ६ ॥

उद्द्वयं तमसस्पति रोहन्तो नाकमुत्तमम् । देवं दैवत्रा स्र्यमर्गन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ ७ ॥ (१२०)

[५४ (५६, ५७-१)] अथ्यापकविग्रहामनम् ।

(१-२) १ ब्रह्मा, २ भृगुः । १ ऋक्साम, २ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

ऋचं सामं यजामहे याम्यां कर्माणि कुर्वते । एते सदेसि राजतो यज्ञं देवेषु यच्छतः ॥१॥

ऋचं सामं यदप्राक्षं हविरोजो यजुर्वलम् । एष मा तस्मान्मा हिंसीद्वेदः पृथः शचीपते ॥२॥ (१२२)

[५५ (५७-२)] मार्गस्वस्त्ययनम् ।

१ भृगुः । इन्द्रः । विराट् परोष्णिक् ।

ये ते पन्थानोऽर्वा दिवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुस्रया धेहि नो यतो ॥१॥ (१२३)

[५६ (५८)] विपभैपज्यम् ।

१-८ अथर्वा । घृथिकादयः, २ घनस्पतिः, ४ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्, ४ विराट्प्रस्तारयङ्कितः ।

तिरश्चिराजेरसितात्पृदाक्रोः परि संभृतम् । तत्कङ्कपर्वणो विपभियं वीरुदनीनशत् ॥ १ ॥

इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्रुन्मधुला मधुः । सा विहुतस्य भेषज्यथो मशकजर्मनी ॥ २ ॥

यतो द्रष्टं यतो धीतं ततस्ते निर्ह्वयामसि । अर्भस्यं तृप्रदंशिर्नो मशकस्पासं विपम् ॥ ३ ॥

अयं यो वक्रो विपकूर्व्यङ्गो मुरानि वक्रा वृजिना कृणोषि ।

तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इषीकामिव सं नमः ॥ ४ ॥

अरसस्यं शकौटस्य नीचीनस्वोपसर्पतः । विपं ह्यस्याद्विप्यथो एनमजीजभम् ॥ ५ ॥

न ते शहोर्वलमस्ति न शीर्षं नोत मध्यतः । अथ किं पापामुया पुच्छे विभर्षभकम् ॥ ६ ॥

अदन्ति त्वा पिपीलिका वि वृश्न्ति मयूर्युः । सर्वे भल व्राथ शकौटमसं विपम् ॥ ७ ॥

य उभाभ्यां प्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्येडे न ते विपं किमु ते पुच्छघावसद् ॥ ८ ॥

(१३१)

[५७ (५९)] सरस्वती ।

१-२ धामदेवः । सरस्वती । जगती ।

यदाशसा वदतो मे विचुक्षुभे यद्यार्चमानस्य चरतो जनां अतुं ।

यदात्मानं तन्वो मे विरिष्टं सरस्वती तदा पृणकृतेन ॥ १ ॥

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अर्षवीवृतन्नुतानि ।

उभे इदस्योभे अस्य राजत उभे यतिते उभे अस्य पुप्यतः ॥ २ ॥ (१३२)

[५८ (६०)] अथम् ।

१-२ कौटपथिः । इन्द्रावरुणौ । जगती, २ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मघं धृतवती ।

युवो रथो अधुरो देववीतये प्रति स्वसंरमुपं यातु पीतये ॥ १ ॥ (१३४)

इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ।
इदं वामन्धः परिपिक्तमासद्यास्मिन्वर्हिर्षि मादयेथाम्

॥ २ ॥ (१३५)

[५९ (६१)] शाप-मोचनम् ।

१ वादरायणिः । अरिनाशनम् । अनुष्टुप् ।

यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् ।

वृक्ष इव विद्युता हत आ मूलादरुं शुष्यतु

॥ १ ॥ (१३६)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति षोडशः प्रपाठकः ॥ १६ ॥]

[६० (६२)] रम्यं गृहम् ।

१-७ ब्रह्मा । गृहाः, वास्तोष्पति । अनुष्टुप्, १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

[अथ सप्तदशः प्रपाठकः ॥ १७ ॥]

[६] ऊर्जं विभ्रद्भसुवर्निः सुमेधा अचोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

गृहानैर्मि सुमना वन्दमानो रमध्वं मा विभीत मत् ॥१॥

इमे गृहा मयोभुव ऊर्जस्वन्तः पर्यस्वन्तः । पूर्णा वामेन तिष्ठन्तस्ते नो जानन्त्वायतः ॥२॥

येषामप्येति प्रवसन्त्येषु सौमन्सो बहुः । गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्त्वायतः ॥३॥

उपहृता भूरिधनाः सखायः स्वादुसमुदः । अक्षुध्या अतृप्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥४॥

उपहृता इह गाव उपहृता अजावयः । अथो अन्नस्य कीलाल उपहृतो गृहेषु नः ॥५॥

सुनृतावन्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः । अतृप्या अक्षुध्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥६॥

इहैव स्त मानु गात विश्वा रूपाणि पुष्यत । ऐष्यामि भद्रेणा सह भूर्यांसो भवता मया ॥७॥

(१४३)

[६१ (६३)] तपः ।

१-२ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

यदग्ने तर्पसा तप उपतप्यामहे तपः । प्रियाः श्रुतस्य भूयास्मार्युष्मन्तः सुमेधसः ॥१॥

अग्ने तर्पस्तप्यामह उप तप्यामहे तपः । श्रुतानि शृण्वन्तो वयमार्युष्मन्तः सुमेधसः ॥२॥ (१४५)

[६२ (६४)] शत्रुनाशनम् ।

१ मरीचिः फाद्यपः । अग्निः । जगती ।

अयमग्निः सत्पतिर्वृद्धवृष्णो रथीव पत्नीनजयत्पुरोहितः ।

नामां पृथिन्यां निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्ववः ॥ १ ॥ (१४६)

[६३ (६५)] दुरितनाशनम् ।

१ मरीचिः काश्यपः । जातवेदाः । जगती ।

पुत्रनाजितं सहमानमग्निमुक्थैर्हैवामहे परमात्सधस्थात् ।

स नः पर्षदतिं दुर्गाणि विश्वा धामदेवोऽतिं दुरितान्यग्निः ॥ १ ॥ (१४७)

[६४ (६६)] पापमोचनम् ।

१-२ यमः । आपः अग्निः निर्ऋतिः । १ भुरिगनुष्टुप्, २ न्यङ्कुसारिणी वृद्धती ।

इदं यत्कृष्णः शुक्निरभिनिष्पतन्नपीपतत् ।

आपो मा तस्मात्सर्वस्माद्दुरितात्पान्त्वंहसः ॥ १ ॥

इदं यत्कृष्णः शुक्निरवामृक्षन्निर्ऋते ते सुर्येन ।

अभिर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु ॥ २ ॥ (१४९)

[६५ (६७)] दुरितनाशनम् ।

१-३ शुक्रः । अपामागंवीकत् । अनुष्टुप् ।

प्रतीचीर्नफलो हि त्वमपामार्गं कुरोर्हिथ । सर्वान्मच्छपथो अधि वरीयो यावया इतः ॥ १ ॥

यहुष्कृतं यच्छर्मलं यदा चेरिम पापया । त्वया तद्विश्वतोमुखापामार्गार्पं मृज्महे ॥ २ ॥

इयावदता कुन्खिना बण्डेन यत्सहासिम । अपामार्गं त्वया वयं सर्वं तदर्पं मृज्महे ॥ ३ ॥ (१५२)

[६६ (६८)] ब्रह्म ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्म । त्रिष्टुप् ।

यद्यन्तरिक्षे यदि धात् आस यदि वृक्षेषु यदि चोलेषु ।

यदथ्रवन्पशव उद्यमानं तद्ब्राह्मणं पुनरस्मानुपैतु ॥ १ ॥ (१५३)

[६७ (६९)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । आत्मा । पुरःपरोष्णिग्वृद्धती ।

पुनर्मेत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च । पुनरग्रयो धिष्ण्या यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव ॥१॥

(१५४)

[६८ (७०, ७१)] सस्वती ।

१-३ शन्तातिः । सरस्वती । १ अनुष्टुप्, २ त्रिष्टुप्, ३ गायत्री ।

सरस्वति व्रतेषु ते दिव्येषु देवि धामसु । जुषस्व हव्यभाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥१॥

इदं ते हव्यं घृतवत्सरस्वतीदं पितृणां हविरास्यैः यत् ।

इमानि त उदिता शंतमानि तेभिर्बुधं मधुमन्तः स्पाम ॥२॥

शिवा नः शंतमा भव समृद्धीका सरस्वति । मा ते युयोम संदशः ॥३॥ (१५७)

[६९ (७२)] सुखम् ।

१ शन्तातिः । सुखम् । पथ्यापइक्तिः ।

शं नो वार्तो वातु शं नस्तपतु सूर्यः ।

अहानि शं भवन्तु नः शं रात्रीं प्रति धीयतां शुभुपा नो व्युच्छतु ॥ १ ॥ (१५८)

[७० (७३)] शशुदमनम् ।

१-५ अथर्वा । इयेनः, देवाः । त्रिष्टुप्, २ अतिजागतगर्भा जगती, ३-५ अनुष्टुप्
(३ पुरःककुम्भती) ।

यत्किं चासौ मनसा यच्च वाचा यत्रैर्जुहोति हविषा यजुषा ।

तन्मुत्सुना निश्कृतिः संविदाना पुरा सत्यादाहुतिं हन्त्वस्य ॥१॥

यातुधाना निश्कृतिराटु रक्षस्ते अस्य मन्त्वमृतेन सत्यम् ।

इन्द्रैपिता देवा आज्यमस्य मध्रन्तु मा तत्सं पादि यदसौ जुहोति ॥२॥

अजिराधिराजौ इयेनौ संपातिनाविव । आज्यं पृतन्यतो हंतां यो नः कश्चाभ्यघायति ॥३॥

अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपिं नह्याम्यास्यम् । अग्नेर्देवस्य मन्युना तेन तेऽवधिषं हविः ॥४॥

अपिं नह्यामि ते बाहू अपिं नह्याम्यास्यम् । अग्नेर्घोरस्य मन्युना तेन तेऽवधिषं हविः ॥५॥ (१६३)

[७१ (७४)] अग्निः ।

१ अथर्वा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

परिं त्वाग्ने पुरं वयं विभ्रं सहस्य धीमहि । धूपद्वर्णं दिवेदिवे हुन्तारं भङ्गुरावतः ॥१॥ (१६४)

[७२ (७५, ७६)] इन्द्रः ।

१-३ (१-२, ३) अथर्वा । इन्द्रः । अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विष्यम् । यदि श्रातं जुहोतं यद्यश्रातं मुमर्चन ॥ १ ॥

श्रातं हधिरो धिन्द्रं अ याहि जगाम हरो अश्वनो धि अश्वभू ।

परिं त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न त्राजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥

श्रातं मन्य ऊर्धनि श्रातमग्नौ सुवृतं मन्ये तदृतं नवीयः ।

माध्यन्दिनस्य सवनस्य दुध्नः पित्रेन्द्र वज्जिपुरुकृज्जुपाणः ॥ ३ ॥ (१६७)

[७३ (७७)] घर्मः ।

१-११ अथर्वा । घर्म, अश्विनौ । त्रिष्टुप्, १, ४, ६ जगती, २ पथ्यावृहतीः ।

सर्मिद्वो अभिर्वृषणा रथी दिवस्तप्तो घर्मो दुहते वामिपे मधु ।

वयं हि वां पुरुदमांसो अश्विना हवामहे सधमादेषु कारवः ॥ १ ॥ (१६८)

समिद्धो अग्निरश्विना तप्तो वा घर्म आ गंतम् ।

दुहन्ते नूनं वृषणेह धेनवो दस्त्रा मदन्ति वेधसः ॥ २ ॥

स्वाहाकृतः शुचिर्देवेषु यज्ञो यो अश्विनोश्चमसो देवपानः ।

तमु विश्वे अमृतासो जुषाणा गन्धर्वस्य प्रत्यास्ता रिहन्ति ॥ ३ ॥

यदुस्त्रियास्वाहुतं घृतं पयोऽयं स वामश्विना भाग आ गंतम् ।

माध्वीं धर्तारा विदथस्य सत्पती तप्तं घर्मं पिबतं रोचने दिवः ॥ ४ ॥

तप्तो वा घर्मो नक्षतु स्वहोता प्र वामध्वर्युश्चरतु पर्यस्वान् ।

मर्घोर्द्विग्धस्याश्विना तनार्या वीतं प्राप्तं पर्यस उस्त्रियायाः ॥ ५ ॥

उपं द्रव पर्यसा गोधुगोपमा घर्मे सिञ्च पर्य उस्त्रियायाः ।

वि नार्कमख्यत्सविता वरेण्योऽनुप्रयार्णमुपसो वि राजति ॥ ६ ॥

उपं ह्वये सुदुषां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगत दौहदेनाम् ।

श्रेष्ठं सव्यं सविता साविपन्नोऽभीष्टो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ॥ ७ ॥

हिङ्गुवृती वंसुपत्नी वर्धनां वत्समिच्छन्ती मर्नसा न्यार्गन् ।

दुहामश्विभ्यां पर्यो अध्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय ॥ ८ ॥

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुपं याहि विद्वान् ।

विश्वां अग्ने अभियुजो विहृत्यं शत्रूयतामा भ्रां भोजनानि ॥ ९ ॥

अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव्यं द्युन्नान्युत्तमानि सन्तु ।

सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठता महोसि ॥ १० ॥

सुयवसाद्भगवती हि भूया अघां वयं भगवन्तः स्याम ।

अद्धि वृणामध्ये विश्वदानीं पिबं शुद्धमुद्रकमाचरन्ती ॥ ११ ॥ (१७८)

॥ इति षष्ठोऽनुयायः ॥ ६ ॥

[७४ (७८)] गण्डमालाचिकित्सा ।

१-४ अधर्याङ्गिराः । मन्त्रोक्ताः, ४ जातवेदाः । अनुष्टुप् ।

[७] अपचित्ता लोहिर्निनां कृष्णा मातेति शुश्रुम । मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विध्यामि ता अहम् ॥ १ ॥

विध्याम्यासां प्रथमां विध्याम्युत मंच्युमाम् । इदं जघन्यामिासामा च्छिनधि स्तुर्कामिच ॥ २ ॥

त्वाष्ट्रेणाहं वचसा वि तं ईर्ष्याममीमदम् । अयो यो मनुष्टे पते तमुं ते शमयाममि ॥ ३ ॥

प्रतेन त्वं प्रतपते समक्तो विश्वाहा सुमना दीदिहीह ।

तं त्वा वयं जातवेदः समिद्धं प्रजावन्त उर्यं मदेम मर्वे ॥ ४ ॥ (१८२)

[७५ (७९)] अघ्न्याः ।

१-२ उपरिवध्रवः । अघ्न्याः । त्रिष्टुप्, २ इयवसाना भुरिक् पथ्यापइक्तिः ।

प्रजावतीः सुयवंसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिवन्तीः ।

मा वं स्तेन ईशत माघशंसः परिं वो रुद्रस्यं हेतिर्वृणक्तु ॥ १ ॥

पुदज्ञ स्थ रमंतयः संहिता विश्वनाम्नीः । उपं मा देवीद्वेषेभिरेत ॥

इमं गोष्ठमिदं सदीं घृतेनास्मान्ससृक्षत ॥ २ ॥ (१८४)

[७६ (८० , ८१)] गण्डमालाचिकित्सा ।

१-६ (१-४; ५-६) अधर्वा । १, २ अपचिद्भैरवज्यं, ३-६ जायान्यः, इन्द्रः । अनुष्टुप्, १ विरादः, २ परोष्णिक्, ४ त्रिष्टुप्, ५ भुरिगनुष्टुप् ।

आ सुस्रसः सुस्रसो असतीभ्यो असंचराः । सेहौररसतरा लवणाद्विह्लेदीयसीः ॥ १ ॥

या ग्रैव्या अपचितोऽथो या उंपपक्ष्याः । विजाम्नि या अपचितः स्वयंस्रसः ॥ २ ॥

यः कीकसाः प्रश्रुणार्तिं तलीघृमिवृतिष्ठति । निर्हास्तं सर्वं जायान्यं यः कश्चं ककुदिं श्रितः ॥ ३ ॥

पक्षी जायान्यः पतति स आ विशति पूरुषम् । तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ॥ ४ ॥

विन्न वै ते जायान्यं जानं यतो जायान्यं जायसे । कथं ह तन्न त्वं हनो यस्यं कृणो हविर्गृहे ॥ ५ ॥

घृपत्पिव कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वधनाम् ।

माध्वन्दिने सर्वन आ वृपस्व रयिष्ठानो रयिमस्मास्तु धेहि ॥ ६ ॥ (१९०)

[७७ (८२)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ अङ्गिराः । मरुतः । १ त्रिपदा गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ जगती ।

सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टन । अस्माकोती रिंशादसः ॥ १ ॥

यो नो मतो मरुतो दुर्हणायुस्तिरश्चितानि वसवो जिघांसति ।

द्रुहः पाशान्प्रति शुश्रुतां सस्त्रपिष्टेन तपसा हन्तुः ॥ २ ॥

संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगंणा मानुपासः ।

ते अस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वेनसः सांतपना मत्सरा मादयिष्णवः ॥ ३ ॥ (१९३)

[७८ (८३)] वन्धमोचनम् ।

१-२ अधर्वा । अग्निः । १ परोष्णिक्, २ त्रिष्टुप् ।

वि ते मुञ्चामि रशनां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमर्जस एष्यसे ॥ १ ॥

अस्मै क्षत्राणि धारयन्तमग्ने युनक्तिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन ।

दीदिहस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं प्रेमं घोचो हविदां देवतासु ॥ २ ॥ (१९५)

१-४ अथर्वा । अमावास्या । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यत्ते देवा अकृष्णन्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा ।
 तेना नो युज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥ १ ॥
 अहमेवास्म्यमावास्याइ मामा वसन्ति सुकृतो मयीमे ।
 मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त सर्पे ॥ २ ॥
 आगन्तारीं संगमनीं वसन्तामूर्जं पुष्टं वस्त्रशयन्ती ।
 अमावास्यायि हविषा विघ्नेभोजं दुर्हाना पर्यसा न आगन् ॥ ३ ॥
 अमावास्ये न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान ।
 यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम परयो रयीणाम् ॥ ४ ॥ (१९२)

[८० (८५)] पूर्णिमा ।

१ ४ अथर्वा । पौर्णमासी, ३ प्रजापतिः । त्रिष्टुप्, २ अनुष्टुप् ।

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।
 तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा नाकेस्य पृष्ठे समिषा मदेम ॥ १ ॥
 वृषभं यजिनं वयं पौर्णमासं यजामहे ।
 स नो ददात्वर्क्षितां रयिमनुपदस्वतीम् ॥ २ ॥
 प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान ।
 यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम परयो रयीणाम् ॥ ३ ॥
 पौर्णमासी प्रथमा युजियामीदह्यं सानीणामतिशरैरेषु ।
 ये त्वां यज्ञैर्यज्ञिये अर्धयन्त्यमी ते नाके सुकृतः प्रविष्टाः ॥ ४ ॥ (२०३)

[८१ (८६)] सूर्योचन्द्रमसी ।

१-६ अथर्वा । सावित्री, सूर्य, चन्द्र । त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप्, ४ आस्तरपङ्क्तिः,
 ५ स्वराडास्तरपङ्क्तिः ।

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशु क्रीडन्तौ परिं यातोऽर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना त्रिचटं क्रतूरन्यो विदधजापसे नवः ॥ १ ॥
 नवोनवो भरसि जायमानोऽर्धां केतुरुपसामिष्यग्रम् ।
 भ्रामं देवेभ्यो वि दधास्यायन्प्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥ २ ॥ (२०५)

सोमस्यांशो युधां पतेऽनूतो नाम वा असि ।

अनूतं दर्श मा कृधि प्रजयां च धनेन च ॥ ३ ॥

दशोऽसि दर्शतोऽसि समग्रोऽसि समन्तः ।

समग्रः समन्तो भूयासुं गोभिरथैः प्रजयां पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ४ ॥

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेना प्यायस्व ।

आ वयं प्याशिपीमहि गोभिरथैः प्रजयां पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥ ५ ॥

यं देवा अंशमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति ।

तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ॥ ६ ॥ (२०९)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

[८२ (८७)] अग्निः ।

१-६ शानैकः (संपत्कामः) । अग्निः । त्रिष्टुप्, २ फकुन्मती बृहती, ३ जगती ।

[८] अभ्यर्चित सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासुं भद्रा द्रविणानि घत्त ।

इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ताम् ॥ १ ॥

मय्यग्रे अग्निं गृह्णामि सह क्षत्रेण वर्चसा वलेन ।

मयिं प्रजां मय्यायुर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम् ॥ २ ॥

इहैवाग्रे अग्निं धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचित्ता निकारिणः ।

क्षत्रेणाग्निं सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥ ३ ॥

अन्वग्निरुपसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।

अनु सूर्यं उपसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ४ ॥

प्रत्यग्निरुपसामग्रमख्यत्प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।

प्रति सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीन्प्रति द्यावापृथिवी आ रतान ॥ ५ ॥

घृतं ते अग्रे दिव्ये सुधस्ये घृतेन त्वां मनुर्दद्या समिन्धे ।

घृतं ते देवीर्निर्णयन् आ वहेन्तु घृतं तुभ्यं दुहतां गावो अग्रे ॥ ६ ॥ (२१५)

[८३ (८८)] पाश मोचनम् ।

१-४ शुनःशेषः । वरुणः । अनुष्टुप्, २ पथ्यापङ्क्तिः, ३ त्रिष्टुप्, ४ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

अप्सु ते राजन्वरुण गृहो हिरण्ययो मिथः ।

ततो घृतव्रतो राजा सर्वा धामानि मुञ्चतु ॥ १ ॥ (२१६)

धान्नोधान्नो राजन्नितो वरुण मुञ्च नः ।

यदापो अद्भ्या इति वरुणेति यदचिम ततो वरुण मुञ्च नः ॥ २ ॥

उदुत्तमं वरुण पार्श्वस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।

अधा वृषमादित्य व्रते तवानागसो अर्दितये स्याम ॥ ३ ॥

प्रास्मत्पाशान्वरुण मुञ्च सर्वान्य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।

दुष्पद्भ्यं दुरितं नि प्वास्मदथं गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ४ ॥ (२१९)

[८४ (८९)] क्षत्रभृदाग्निः ।

१-३ भृगुः । १ जातवेदा अग्निः, २-३ इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

अनाधुष्यो जातवेदा अर्मत्यो विराडग्ने क्षत्रभृदीदिहीह ।

विश्वा अर्मीवाः प्रमुञ्चन्मानुषीभिः शिवाभिर्गव परि पाहि नो गर्गम् ॥ १ ॥

इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।

अपानुदो जर्नममित्रायन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥ २ ॥

भृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत् आ जगम्यात्परस्याः ।

सूकं संशार्य पविर्मिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताडि वि मृषो नुदस्व ॥ ३ ॥ (२२२)

[८५ (९०)] अरिष्टनेमिः ।

१ अधर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । तार्क्ष्यः । त्रिष्टुप् ।

त्यमु शु धाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् ।

अरिष्टनेमिं पृतनाजिमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥ (२२३)

[८६ (९१)] ताता इन्द्रः ।

१ अधर्वा (स्वस्त्ययनकामः) । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

शतारमिन्द्रमधितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शरमिन्द्रम् ।

हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति न इन्द्रो मघवान्कृणोत् ॥ १ ॥ (२२४)

[८७ (९२)] व्यापको देवः ।

१ अधर्वा । रुद्रः । जगती ।

यो अघौ रुद्रो यो अप्सवन्तर्त्य ओषधीर्वीरुध आग्निवेश ।

य इमा विश्वा भुवनानि चाकल्पे तस्मै रुद्राय नमो अस्त्वग्र्ये ॥ १ ॥ (२२५)

[८८ (९३)] सर्पविपनाशनम् ।

१ गद्यमान् । तक्षकः । इयवसाना वृहती ।

अपेहारिरस्यरिवा असि । विपे विपमपृक्था निपमिद्धा अपृक्थाः । अहिमेवाभ्यपेहि तं जहि ॥१॥

(२२६)

[८९ (९४)] दिव्या आपः ।

१-४ सिन्धुद्वीपः । असिः । अनुष्टुप्, ४ त्रिपदा निचृत् पराणिङ् ।

अपो दिव्या अचायिपं रसेन समपृक्षमहि । पयस्वानम् आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥१॥

सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा । विद्युमं अस्य देवा इन्द्रो विधात्सह ऋषिभिः ॥२॥

इदमापः प्र वृहतावृद्यं च मलं च यत् । यच्चाभिदुद्रोहान्तं यच्च शेषे अभीरुणम् ॥३॥

एधोऽस्योधिपीय समिदसि समेधिपीय । तेजोऽसि तेजो मरिं धेहि ॥४॥ (९३०)

[९० (९५)] शत्रुवलनाशनम् ।

१-३ अह्निराः । मन्त्रोक्ताः । १ गायत्री, २ त्रिसुप्, ३ इयवसाना, यदपदा भुरिज्जगती ।

अपि वृथ पुराणवद्वर्तेरिव गुप्पितम् । ओजो दास्यस्य दम्भय ॥१॥

वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजामहे । म्लापयामि भ्रजः शिभं वरुणस्य धृतेर्न ते ॥२॥

यथा शेषो अपायतै स्त्रीषु चासदनावयाः । अवस्थस्य क्रुदीवतः शङ्करस्य नितोदिनः

यदाततमत्र तर्त्तनु यदुत्तं नि तर्त्तनु ॥३॥ (२३३)

इति अष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

[९१ (९६)] सुत्रामा इन्द्रः ।

१ अथर्वो । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

[९] इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वा अवोभिः समृद्धीको भवतु विश्ववदाः ।

वारधतां द्वेषो अभयं नः कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १ ॥ (२३४)

[९२ (९७)] सुत्रामा इन्द्रः ।

१ अथर्वो । चन्द्रमाः (इन्द्रः ?) । त्रिष्टुप् ।

स सुत्रामा स्वर्वा इन्द्रो अस्मदाराचिद् द्वेषः सनुतयुषोतु ।

तस्य वयं सुमता यज्ञियस्यापि भद्रे सोमनसे स्याम ॥ १ ॥ (२३५)

[९३ (९८)] शत्रुनाशनम् ।

१ शत्रुवह्निराः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रेण मनुना वयमभि प्याम पृतन्यतः । भन्तो वृत्राण्यप्रति ॥१॥ (२३६)

[१४ (१९)] सामनस्यम् ।

१ अथर्वा । सोम । अनुष्टुप् ।

ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि । यथा न इन्द्रः केवलीर्विशः संमनसस्करत् ॥१॥ (२३७)

[१५ (१००)] शनुनाशनम् ।

१ ३ कपिञ्जल । गृध्रो । अनुष्टुप्, २-३ भुरिक् ।

उदस्य श्यावौ विथुरौ गृध्रौ दामिव पेततुः । उच्छोचनप्रशोचनावस्योच्छोचनी हृदः ॥१॥

अहमेनाबुदतिष्ठिपुं गावौ श्रान्तसदाधिव । कुर्कुराविव कूर्जन्तामुदरन्तौ वृकाधिव ॥२॥

आतोदिनौ नितोदिनावथौ संतोदिनामुत । अपि नक्षाम्यस्य मेढू य इतः स्त्री पुमाञ्जभारं ॥३॥

(२४०)

[१६ (१०१)] शनुनाशनम् ।

१ कपिञ्जल । घयः । अनुष्टुप् ।

असदुन्गानुः सदनेऽपसद्वसति वयः । आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थामि बुवावतिष्ठिपम् ॥१॥ (२४१)

[१७ (१०२)] यत् ।

१-८ अथर्वा । इन्द्राग्नी । त्रिष्टुप्, ५ त्रिपदापौ भुरिग्गायत्री, ६ त्रिपदा प्राजापत्या वृहती,

७ त्रिपदा सार्द्धा भुरिजगती, ८ उपरिष्टावृहती ।

यद्य त्वां प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतथिक्तित्वन्नवृणीमहीह ।

ध्रुवर्मयो ध्रुवमुता शविष्ठ त्रिद्वान्यज्ञमुप याहि सोमम् ॥ १ ॥

समिन्द्र नो मनसा नेप् गोभिः सं सुरिभिर्हरिवन्तसं स्रस्त्या ॥

सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमतौ यज्ञियानाम् ॥ २ ॥

यानावह उशतो देव देवास्तान्प्रेरंयु स्वे अग्ने सुधस्त्रे ।

जस्रिवासः पपिवांसो मधून्यस्मै धत्त वसवो बर्हनि ॥ ३ ॥

सुगा वौ देवाः सदेना अकर्म य आजग्म सनेने मा जुषाणाः ।

बर्हमाना भरमाणाः स्या बर्हनि उतुं घर्मं दिवमा रोहवातुं ॥ ४ ॥

यज्ञं यज्ञं मच्छ यज्ञं पति मच्छ । स्या योनिं मच्छ स्याहा ॥ ५ ॥

एष ते यज्ञो यज्ञपते सहस्रं कवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ॥ ६ ॥

वर्षद्भुतेभ्यो वर्षद्भुतेभ्यः । देवां गातुविदो गातुं त्रिचा गातुर्मित ॥७॥

मनसस्पत इमं नो दित्रि देवेषु यज्ञम् ।

स्वाहा द्विवि स्वाहा पृथिव्या स्वाहान्तरिक्षे स्वाहा वाते धां स्वाहा ॥८॥ (२४९)

[९८ (१०३)] हविः ।

१ अधर्वा । इन्द्रः, विश्वे देवाः । विराट् ।

सं ग्रहिरक्तं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः ।
सं देवैर्विश्वदेभिर्भुक्तमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा ॥ १ ॥ (२५०)

[९९ (१०४)] वेदी ।

१ अधर्वा । वेदी । भुरिक् मिष्टुप् ।

परिं स्तृणीहि परिं घेहि वेदिं मा जामिं मोपीरमुया शयानाम् ।
होतृपर्दनं हरितं हिरण्यं निष्का एते यजमानस्य लोके ॥ १ ॥ (२५१)

[१०० (१०५)] दुःष्वम-नाशनम् ।

१ यमः । दुःष्वमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

पूर्वावर्तं दुष्वभ्यात्पापात्स्वभ्यादभृत्याः । ब्रह्माहमन्तरं कृष्वे परा स्वममुराः शुचः ॥ १ ॥ (२५२)

[१०१ (१०६)] दुःष्वमनाशनम् ।

१ यमः । स्वमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

यत्स्वमे अन्नमशामि न प्रातरधिगम्यते । सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद्द्रयते दिवा ॥ १ ॥ (२५३)

[१०२ (१०७)] आत्मनोऽर्हिसनम् ।

१ प्रजापतिः । घावापृथिवी, अन्तरिक्षम्, मृत्युः । विराट्, पुरस्ताद्दृष्टी ।

नमस्कृत्य घावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय मृत्यवे । भेषाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन्मा मां हिसिपुरीश्वराः ॥१॥ (२५४)
॥इति नवमोऽनुपाकः ॥९॥

[१०३ (१०८)] क्षथियः ।

१ मत्ता । आत्मा । मिष्टुप् ।

[१०] को अस्या नो द्रुहोऽवधवत्या उर्लेप्यति क्षत्रियो वस्यं दुच्छन् ।
को यज्ञकामः क उ पृथिकामः को देवेषु वसुते दीर्घमायुः ॥ १ ॥ (२५५)

[१०४ (१०९)] गौः ।

१ मत्ता । आत्मा । मिष्टुप् ।

कः पृथिं घेनुं वरुणेन दत्तामर्धवर्णे सुदुधां नित्यवत्साम् ।
बृहस्पतिना सूर्य्यं जुषाणो यथावशं तन्युः कल्पयाति ॥ १ ॥ (२५६)

[१०५ (११०)] द्रव्य च च ।

१ अथर्वा । मन्त्रोक्ता । अनुष्टुप् ।

पक्रामन्पौरुषेयाद्दृणानो दैव्यं चचः । प्रणीतीरभ्यावर्तस्व विश्वेभिः सखिभिः सह ॥ १ ॥ (२५७)

[१०६ (१११)] अमृतत्वम् ।

१ अथर्वा । जातवेदा चरणश्च । बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ।

यदस्मृति चक्रुम किं चिदग्न उपारिम चरणे जातवेदः ।

ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः ॥ १ ॥ (२५८)

[१०७ (११२)] सतरणम् ।

१ भृगु । सूर्यः आप च । अनुष्टुप् ।

व दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य रश्मयः । आपः समुद्रिया धारास्तास्ते शल्यमसिस्तन् ॥ १ ॥ (२५९)

[१०८ (११३)] शनुनाशनम् ।

१-२ भृगु । अग्नि । १ बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् ।

यो नस्तायद्विप्सति यो न आविः स्वो विद्वानरणो वा नो अग्ने ।

प्रतीच्येत्वरणी द्रत्वती तान्मैषामग्ने वास्तु भून्मो अपत्यम् ॥ १ ॥

यो नः सुसाञ्जाग्रतो वाभिदासात्तिष्ठतो वा चरतो जातवेदः ।

वैश्वानरेण सयुजा सजोपास्तान्प्रतीचो निर्देह जातवेदः ॥ २ ॥ (२६१)

[१०९ (११४)] राष्ट्रभुतः ।

१-७ धादरायणिः । अग्नि । अनुष्टुप्, १ विराद पुरस्ताद्बृहती, २, ३, ५-६ त्रिष्टुप् ।

इदमुग्रार्य घृत्रवे नमो यो अक्षेपु तनूवशी ।

घृतेन कलिं शिक्षामि स नो मृडातीदृशे ॥ १ ॥

घृतमप्सराम्भ्यो बह त्वमग्ने पांसुनक्षेभ्यः सिकता अपथं ।

यथाभागं हव्यदाति जुपाणा मदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥ २ ॥

अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।

स्त मे हस्तौ सं सृजन्तु घृतेन सुपर्कं मे किल्लयं संश्रयन्तु ५ ३ ५

आदिनुवं प्रतिदिनें घृतेनास्मां अभि धर ।

वृक्षमिवाश्रय्यां जहि यो अस्मान्प्रतिदीर्व्यति ॥ ४ ॥

यो नो घृवे धर्नभिदं चकार यो अक्षाणां ग्लहनं शेषणं च ।

स नो देवो हविरिदं जुपाणो गन्धर्वेभिः सधमादं मदेम ॥ ५ ॥ (२६६)

संबसव इति वो नामधेयमुग्रंपश्या रोट्टभूतो ह्यशुक्षाः ।

तेभ्यो व इन्द्रवो हविषा विधेम वयं स्याम पतंयो रयीणाम् ॥ ६ ॥

देवान्यन्नाथितो हुवे ब्रह्मर्चयं यदपिम । अक्षान्यद्ब्रधृनालभे ते नो मृडन्त्वीदृशे ॥ ७ ॥ (२६८)

[११० (११५)] शत्रुनाशनम् ।

१-३ भृशुः । इन्द्राग्नी । १ गायत्री, २ त्रिष्टुप्, ३ अनुष्टुप् ।

अग्र इन्द्रश्च दाशुपे हतो वृत्राप्यप्रति । उभा हि वृत्रहन्ताम् ॥ १ ॥

याम्यामर्जयन्त्स्वश्रय एव यावातस्थतुभुवनानि विश्वा ।

प्रचर्षणी वृषणा चर्जवाह अग्निमिन्द्र वृत्रहणा हुवेऽहम् ॥ २ ॥

उप त्वा देवो अग्रभीचमसेन बृहस्पतिः ।

इन्द्र गोभिर्नि आ विश यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥ (२७१)

[१११ (११६)] आत्मा ।

१ ब्रह्मा । शृपमः । परावृहती त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य कुक्षिरसि सोमधानं आत्मा देवानामुत मानुषाणाम् ।

इह प्रजा जनय यास्त आसु या अन्यत्रेह तास्त रमन्ताम् ॥ १ ॥ (२७२)

[११२ (११७)] पापनाशनम् ।

१-२ वरुणः । आपः, वरुणश्च । अनुष्टुप्, १ भुरिक् ।

शुम्भनी धावांपृथिवी अन्तिमुसे महिप्रते । आपः सप्त संसुवुद्वीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १ ॥

मुञ्चन्त मा शपथ्याऽदृशो वरुण्यादित । अथो यमस्य पद्मीशादिश्वस्मादेवकिल्बिपात् ॥ २ ॥

(२७४)

[११३ (११८)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ भार्गवः । तृष्टिका । १ विराडनुष्टुप्, २ शोकमती चतुष्पदा भुरिगुणिकः ।

तृष्टिके तृष्टेवन्दन् उदमं छिन्धि तृष्टिके । यथा कृतद्विष्टासोऽमुष्मे शेष्यावते ॥ १ ॥

तृष्टासि तृष्टिका विषा विपातक्यसि । परिवृक्ता यथासंस्पृषमस्य वृशेव ॥ २ ॥ (२७६)

[११४ (११९)] शत्रुनाशनम् ।

१-२ भार्गवः । अग्नीषोमी । अनुष्टुप् ।

आ ते ददे वृक्षणाभ्य आ तेऽहं हृदयाददे । आ ते मुखस्य संकाशात्सर्वे ते वर्च आ ददे ॥ १ ॥

प्रेतो यन्तु व्याध्विः प्रानुष्याः प्रो अशस्तयः । अग्नी रक्षस्विनीर्हन्तु सोमो हन्त दुरस्पतीः ॥ २ ॥

(२७८)

[११५ (१२०)] पापलक्षणनाशनम् ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । सविता, जातवेदाः । अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् ।

प्र पतेतः पापि लक्ष्मिं नश्येतः प्राप्ततः पत । अयस्मयैनाङ्गेन द्विपते त्वा संजामसि ॥ १ ॥

या मां लक्ष्मीः पतयात्तरजुष्टाभिचस्कन्दु वन्दनेव वृक्षम् ।

अन्यत्रास्मत्सवितस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः ॥ २ ॥

एकशतं लक्ष्म्योऽङ्गं मर्त्यस्य साकं तन्वा जनुपोऽधि जाताः ।

तासां पार्ष्णि निरितः प्र हिण्मः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ॥ ३ ॥

एता एना व्याकरं रिले गा विष्टिता इव ।

र्मन्तां पुण्यां लक्ष्मीर्याः पापीस्ता र्जनीनशम् ॥ ४ ॥ (२८२)

[११६ (१२१)] ज्वरनाशनम् ।

१-२ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः । १ पुरोष्णिक्, २ एकावसाना द्विपदा आर्च्यनुष्टुप् ।

नमो रुराय च्यवनाय नोर्दनाय धृष्यवे । नमः शीतार्यं पूर्वकामकृत्वने ॥ १ ॥

यो अन्येद्युरुभयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्विव्रतः ॥ २ ॥ (२८४)

[११७ (१२२)] शत्रुनिवारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । इन्द्रः । पथ्यावृहती ।

आ मुन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।

मा त्वा के चिद्वि यमन्वि न पाशिनोऽति धन्वेव तां ईहि ॥ १ ॥ (२८५)

[११८ (१२३)] घर्मघारणम् ।

१ अथर्वाङ्गिराः । चन्द्रमाः, वरुणः, देवः । त्रिष्टुप् ।

मर्माणि ते घर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम् ।

उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मन्दन्तु ॥ १ ॥ (२८६)

॥ इति दशमोऽनुवाकः ॥ १० ॥

[इति सप्तदशः प्रपाठकः ॥ १७ ॥]

॥ इति सप्तमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

पष्ठकाण्डस्यान्तपर्यन्तं १७४४

सप्तमकाण्डस्य २८६

सर्वयोगः २०३०

अष्टमं काण्डम् ।

(१) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

१-२१ ब्रह्मा । आयु । त्रिष्टुप्, १ पुरोमृहती त्रिष्टुप्, २-३, १७-२१ अनुष्टुप्; ४, ९, १५-१६ प्रस्तरपङ्क्तिः; ७ त्रिपदा त्रिराङ्गायत्री, ८ विरादपथ्यामृहती, १२ ज्यवसाना पञ्चपदा जगती, १३ त्रिपाद्भुरिच्छ्रदावृहती, १४ एकावसाना द्विपदा साक्षी भुरिच्छ्रदती ।

[अथ अष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

[१] अन्तकाय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम् ।
 इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके ॥ १ ॥
 उदेनं भगो अग्रभीदुदेनं सोमो अंशुमान् ।
 उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥ २ ॥
 इह तेऽसुरिह प्राण इहासुरिह ते मनः ।
 उच्चा निरीत्याः पार्श्वेभ्यो दैव्या वाचा भ्रामसि ॥ ३ ॥
 उत्क्रामातः पुरुष माव पत्था मृत्योः पङ्क्तिमवमुञ्चमानः ।
 मा च्छित्त्वा अस्माहोकादग्नेः सूर्यस्य संदृशः ॥ ४ ॥
 तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षन्त्वमृतान्यापः ।
 सूर्यस्ते तन्वेदे शं तपाति त्वां मृत्युर्दयतां मा प्र मेघाः ॥ ५ ॥
 उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि ।
 आ हि रोहेमममृतं सुरं रथमथ जिर्विदिदधमा वंदासि ॥ ६ ॥
 मा ते मनस्तरं गान्मा तिरो भून्मा जीवेभ्यः प्र मद्रो मानु गाः पितृन् ।
 विश्वं देवा अभि रक्षन्तु त्वेह ॥ ७ ॥
 मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम् ।
 आ रोह तमसो ज्योतिरेवा ते हस्तौ रभामहे ॥ ८ ॥
 श्यामश्च त्वा मा श्वलश्च प्रेषितौ यमस्य यौ पथिरक्षी श्वानौ ।
 अर्वाडिहि मा वि दीध्यो मारं तिष्ठः पराश्चनाः । ॥ ९ ॥
 मैतं पन्थामनु गा भीम एष येन पूर्वं नेयथ तं व्रणीमि ।
 तम एतत्पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् ॥ १० ॥

रक्षन्तु त्वाग्रयो ये अस्त्रेऽन्ता रक्षन्तु त्वा मनुष्याश्च यमिन्धते ।

वैश्वानरो रक्षन्तु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्र धाग्विद्युतां सह ॥११॥

मा त्वा क्रुव्याद्भि मंस्तारात्संकसुकाचर ।

रक्षन्तु त्वा द्यौ रक्षन्तु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च ।

अन्तरिक्षं रक्षन्तु देवहेत्याः ॥१२॥

बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च रक्षतामस्वमश्च त्वानवद्राणश्च रक्षताम् ।

गोपायंश्च त्वा जागृविश्च रक्षताम् ॥१३॥

ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ॥१४॥

जीवेभ्यस्त्वा समुद्रे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः ।

मा त्वा प्राणो बलं हासीदसुं तेऽनु ह्वयामसि ॥१५॥

मा त्वा जम्भः संहनुर्मा तमो विदुन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमयुः कथा स्याः ।

उच्चादित्या वसवो भरन्तुदिन्द्रामी स्वस्तये ॥१६॥

उच्चा द्यौरुत्पृथिव्युत्प्राजपतिरग्रमीत् । उच्चा मृत्योरोर्षधयः सोमराज्ञीरपीपरन् ॥१७॥

अयं देवा इहेवास्त्वयं मामुत्र गादितः । इमं सहस्रवीर्येण मृत्योरुत्पारयामसि ॥१८॥

उच्चा मृत्योरोरपीपरं सं धमन्तु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेऽयोऽ मा त्वाग्रुदो रुदन् ॥१९॥

आहर्षिमविदं त्वा पुनरागाः पुर्णवः । सर्वाङ्ग सर्वे ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् ॥२०॥

व्युधात्ते ज्योतिरभूदप त्वत्तमो अक्रमीत् ।

अप त्वन्मृत्युं निर्कृतिमप यक्ष्मं नि दध्मसि ॥२१॥ [२] (२१)

(२) दीर्घायुःप्राप्तिः ।

२८ ब्रह्मा । आयुः । त्रिष्टुप् । १-२, ७ मुरिकः । ३, २६ आस्तारपङ्क्तिः, ४ प्रस्तारपङ्क्तिः, ६, १५

पथ्यापङ्क्तिः, ८ पुरस्ताज्ज्योतिष्मती जगती, ९ पञ्चपदा जगती, ११ विष्टारपङ्क्तिः, १२, २२, २८

पुरस्ताद्बृहती, १४ इयवसाना पदपदा जगती, १९ उपरिष्टाद्बृहती, २१ सतः पङ्क्तिः;

५, १०, १६-१८, २०, २३-२५, २७ अनुष्टुप् (१७ त्रिपाद्) ।

आ रंभस्वेमाममृतस्य श्रुष्टिमच्छिद्यमाना जरदष्टिरस्तु ते ।

असुं तु आयुः पुनरा भ्रमामि रजस्तमो मोषं गा मा प्र मेष्ठाः ॥ १ ॥

जीवतां ज्योतिरभ्येहर्वाडा त्वा हरामि शतशारदाय ।

अधमुञ्चन्मृत्युपाशानशीस्त द्राधीय आयुः प्रतरं तै दधामि ॥ २ ॥

वातात्ते प्राणमविदं सूर्याचक्षुरहं तव ।

यत्ते मनस्त्वयि तद्भारयामि सं विस्वाङ्गैर्वद जिह्वयालपन् ॥ ३ ॥ (२४)

प्राणेन त्वा द्विपदां चतुष्पदामग्निमिन जातमभि सं धमामि ।	१ १ ।
नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय तेऽकरम्	॥ ४ ॥
अयं जीवतु मा मृतेमं समीरयामसि ।	॥ १ ॥
कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः	॥ ५ ॥
जीवला नधारिषा जीवन्तीमोषधीमहम् ।	॥ १ ॥
जायमाणा सहमानां महस्वतीमिह हुवेऽस्मा अरिष्टतातये	॥ ६ ॥
अधि नूहि मा रभथाः सृजेमं तत्रैव सन्तसर्वहाया इहास्तु ।	॥ १ ॥
भनाशवा मृदतं शर्म यच्छतमपसिध्यं दुरितं धत्तमायुः	॥ ७ ॥
अस्मै मृत्यो अधि नूहीमं दयस्वोदितोऽयमेतु ।	॥ १ ॥
अरिष्टः सर्वाङ्गः सुश्रुज्जरसा शतहायन आत्मना भुजमश्रुताम्	॥ ८ ॥
देवानां हेतिः परि त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत्रा मृत्योरपीपरम् ।	॥ १ ॥
आराद्रग्निं क्रव्यादं निरूहं जीनातवे ते परिधिं दधामि	॥ ९ ॥
यत्ते नियानं रजसं मृत्योः अनवधर्ष्यम् ।	॥ १ ॥
पथ इमं तस्माद्रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वरं कृण्मसि	॥ १० ॥ [३]
कृणोमि ते प्राणापानौ जरां मृत्यु दीर्घमायुः स्वस्ति ।	॥ १ ॥
पैरस्वतेन ग्रहितान्यमदूतांश्चरतोऽप्यं सेधामि सर्गान्	॥ ११ ॥
आरादराति निर्रतिं पुरो ग्राहिं क्रव्यादः पिशाचान् ।	॥ १ ॥
रक्षो यत्सर्वं दुर्भुतं तत्तमं इवापं हन्मसि	॥ १२ ॥
अग्र्येण प्राणममृतादार्युष्मतो जने जातवेदसः ।	॥ १ ॥
यथा न रिप्या अमृतं सज्जरसस्तत्ते कृणोमि तद् ते समृध्यताम्	॥ १३ ॥
शिवे तं स्तां द्यावापृथिवी असंतापे अभिथ्रिया ।	॥ १ ॥
शं ते सूर्य आ तपतु शं वातो वातु ते हृदे ।	॥ १ ॥
शिवा अभि धरन्तु त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः	॥ १४ ॥
शिवास्ते सन्त्वोषधय उत्राहार्षमधरस्या उत्तरा पृथिवीमभि ।	॥ १ ॥
तत्र त्वादित्यौ रक्षता सूर्याचन्द्रमसावुभा ।	॥ १५ ॥
यत्ते वामः परिधानं या नीधिं कृणुषे त्वम् ।	॥ १ ॥
शिवं तं तन्वेदे तत्कृण्मः संप्रयोद्रक्षणमस्तु ते	॥ १६ ॥ (३७)

यत्क्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वसा वपसि केशश्मश्रु ।

शुभं मुखं मा न आयुः प्र मोषीः

शिवौ ते स्तां व्रीहियवावंचलासावदोमधौ ।

एतौ यक्षं वि वाधेते एतौ मुञ्चतो अहंसः

यदुभ्रासि यत्पिबंसि धान्यं कृष्याः पर्यः ।

यदाद्यं यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि

अह्यं च त्वा रात्रये चोभाभ्यां परि दन्नसि ।

अराधेभ्यो जिघत्सुभ्य इमं मे परि रक्षत

शतं तेऽयुतं हायनान्दे युगे व्रीणि चत्वारि कृष्मः ।

इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेऽस्तु मन्यन्तामहंणीयमानाः

शरदे त्वा हेमन्तार्य वसन्तार्य ग्रीष्माय परि दन्नसि ।

वर्षाणि तुभ्यं स्थोनानि येषु वर्धन्त आपधीः

मृत्युरीशे द्विपदा मृत्युरीशे चतुष्पदाम् । तस्माच्चां मृत्योर्गोपतेरुद्धरामि स मा विभेः ॥२३॥

सोऽरिष्टे न मरिष्यसि न मरिष्यसि मा विभेः । न वै तत्र म्रियन्ते नो यन्त्यधुमं तमः ॥२४॥

सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्वः पुरुषः पशुः । यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम् ॥२५॥

परि त्वा पातु समानेभ्योऽभिचारात्सर्वन्धुभ्यः ।

अमग्निर्भवामृतोऽतिजीवो मा तं हासिपुरसंज्ञः शरीरम्

ये मृत्यव एकशतं या नाष्टा अतिताप्याः ।

मुञ्चन्तु तस्माच्चां देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि

अग्नेः शरीरमसि पारयिष्णु रक्षोहासि सपन्नहा ।

अथो अमीवचातनः पूतदुर्नाम भेषजम्

॥२८॥ [५] (४२)

(३) शशुनाशनम् ।

१-२६ चातन । अग्निः । अत्रिष्टुप्, ७, १२, १४, १७ २१ भूरिक्, २५ पञ्चपदा वृद्धतीगर्भा जगती
२२-२३ अनुष्टुप्, २६ गायत्री ।

[२] रक्षोहर्णं वाजिनमाजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुषं यामि शर्म ।
शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिग्ग स रिपः पातु नक्तम् ॥ १ ॥

अयोदंष्ट्रो अर्चिषा यातुधानानुषं स्पृश जातवेदः समिद्धः ।

आ जिह्वया मूरदेवात्रमस्य क्रव्यादौ वृष्टापि धत्स्वांसन् ॥ २ ॥ (५२)

उभोभयाविक्रुप घेहि दंष्ट्रौ हिंसः शिशानोऽर्धं परं च ।
उतान्तरिक्षे परि याद्यमे जन्मैः सं घेद्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥
अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।
प्र पर्वणि जातवेदः शृणीहि क्रुव्यात्क्रविष्णुर्वि चिनोत्वेनम् ॥ ४ ॥
यत्रेदानो पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमप्र उत वा चरन्तम् ।
उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तमस्तां विध्य शर्वा शिशानः ॥ ५ ॥
यज्ञैरिषूः संनर्ममानो अग्ने वाचा श्रव्यां अशनिभिर्दिहानः ।
ताभिर्विध्य हृदये यातुधानान्प्रतीचो ग्राहन्प्रति भङ्घ्येषाम् ॥ ६ ॥
उतारब्धान्स्पृणुहि जातवेद उतारैर्भाणो ऋष्टिभिर्यातुधानान् ।
अग्ने पूर्वो नि जहि शोशुचान आमादुः श्विहास्तमदुन्त्वेनीः ॥ ७ ॥
इह प्र ब्रूहि यत्तमः सो अग्ने यातुधानो य इदं कृपोति ।
तमा रंभस्व स्रमिधां यविष्ठ नृचक्षस्रक्षुषे रन्धयैनम् ॥ ८ ॥
तीक्ष्णेनाग्निं चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुम्प्यः प्र णय प्रचेतः ।
हिंसं रक्षास्यभि शोशुचानं मा त्वा दभन्यातुधानां नृचक्षः ॥ ९ ॥
नृचक्षा रक्षः परि पश्य विधु तस्य त्रीणि प्रति शृणीक्षत्रां ।
तस्याग्निं पुष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य धृथ ॥ १० ॥ [६]
त्रिर्यातुधानः प्रसिति त एत्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।
तमचिषां स्फूर्जयञ्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि युद्ग्धि ॥ ११ ॥
यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तुष्टं जनयन्त रेभाः ।
मन्योर्भनंसः शरव्याइ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥ १२ ॥
परां शृणीहि तर्पसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।
पराचिषां मूर्देवान्शृणीहि परासुतपुः शोशुचतः शृणीहि ॥ १३ ॥
पराद्य देवा वृजिनं दृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु सुष्टाः ।
वाचास्तेनं शरव ऋच्छन्तु मर्मन्विषस्यैतु प्रसिति यातुधानः ॥ १४ ॥
यः पौरुषेयेण क्रुविषां समृते यो अश्व्येन पशुनां यातुधानः ।
यो अश्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां त्रीर्षणि हरमापि वृथ ॥ १५ ॥
विषं गवां यातुधानां भरन्तामा वृश्चन्तामर्दितये दुरेवाः ।
परैरान्देवः संविता दंदातु परां भागमोषधीनां जयन्ताम् ॥ १६ ॥ (६५)

संवत्सरीणं पय उस्त्रियायास्तस्य माशीघातुधानो नृक्षः ।	
पीर्युपममे यतुमस्तिरत्प्लाचं प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मणि	॥१७॥
सनादप्रे मृणमि यातुधानान्न त्वा रक्षोसि पृतनासु जिग्युः ।	
सहमूराननुं दह क्रुष्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः	॥१८॥
त्वं नो अमे अधरादुदुक्तस्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।	
प्रति त्वे ते अजरासुस्तर्पिषा अपर्शंसं शोशुचतो दहन्तु	॥१९॥
पश्चात्पुरस्तादधरादुतोत्तरात्कुविः काव्येन परि पाद्यमे ।	
सखा सखायमजरौ जरिम्णे अग्ने मर्ता अमर्त्यस्त्वं नः	॥२०॥ [७]
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेमे शंफारुजो येन पश्यसि यातुधानान् ।	
अथर्ववङ्गयोर्तिषा दैव्येन सत्यं धूर्धन्तमचितं न्योपि	॥२१॥
परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।	
धूपद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं मङ्गरावतः	॥२२॥
विषेण मङ्गरावतः प्रति स्म रक्षसो जहि ।	
अग्ने तिग्मेन शोचिषा तर्पुरग्राभिरर्चिभिः	॥२३॥
वि ज्योतिषा बृहता भात्पग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।	
प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षोभ्यो विनिक्ष्वे	॥२४॥
ये ते शृङ्गे अजरं जातवेदस्तिग्महेती ब्रह्मशंसिते ।	
ताभ्यां दुहार्दमभिदासन्तं किमीदिनं प्रत्यञ्चमर्चिषा जातवेदो वि निक्ष्व	॥२५॥
अप्री रक्षोसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईर्ष्यः	॥२६॥ [८] (७५)

(४) शत्रुदमनम् ।

१-२५ चातन । इन्द्रासोमौ । जगती, ८-१४, १६-१७, १९, २२, २४ त्रिष्टुप्, २०, २३ सुटिक्
२५ अनुष्टुप् ।

इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उञ्जतं न्युर्पियतं वृषणां तमोवृधः ।	
परां शृणीतमचित्तो न्योपितं हतं नुदेथां नि शिशीतमत्त्रिणः	॥ १ ॥
इन्द्रासोमा समघर्षसमर्भ्यं वृधं तर्पुर्ययस्तु चरुरग्निमाँ इव ।	
ब्रह्मद्विषे क्रुष्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने	॥ २ ॥
इन्द्रासोमा दुष्कृतां वध्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विष्यतम् ।	
पतो नैषां पुनरेकश्चनोदयत्तद्वामस्तु सहसे मनुष्यमच्छवः	॥ ३ ॥ (७८)

इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं।सं प्रथिव्या अघशंसाय तर्हेणम् । ॥ ४ ॥
 उत्तक्षतं स्वर्ग्यं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वधः ॥ ४ ॥
 इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्षमित्तोभिर्बुधमश्महन्मभिः । ॥ ५ ॥
 तपुर्वधेभिरजोरंभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तुं निस्वरम् ॥ ५ ॥
 इन्द्रासोमा परिं वा भूत विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्चैव वाजिनां । ॥ ६ ॥
 या वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपती इव जिन्वतम् ॥ ६ ॥
 प्रति स्मरेथा तुजयद्विरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गरावतः । ॥ ७ ॥
 इन्द्रासोमा दृष्टते मा सुगं भूयो मां कदा चिदभिदासति द्रुहुः ॥ ७ ॥
 यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अन्वृतेभिर्वचोभिः । ॥ ८ ॥
 आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता ॥ ८ ॥
 ये पाकशंसं विहरन्त एवैयं वा भद्र दूपयन्ति स्वधार्भिः । ॥ ९ ॥
 अहये वा तान्प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थं ॥ ९ ॥
 यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने अथाना गवां यस्तनूनाम् । ॥ १० ॥ [९]
 रिपु स्तेन स्तैयकृद्भ्रमेतु नि प हीयता तन्वाद्दे तनां च ॥ १० ॥ [९]
 परः सो अस्तु तन्वाद्दे तनां च तिस्रः प्रथिवीरधो अस्तु विश्वाः । ॥ ११ ॥
 प्रतिं शुष्यतु यशो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ॥ ११ ॥
 सुविज्ञानं चिकित्पे जनाय सचासंच वर्चसी पस्पृधाते । ॥ १२ ॥
 तपोर्यत्सत्यं यतरद्वजीयस्तदित्सोमोऽवति हन्त्यासत् ॥ १२ ॥
 न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् । ॥ १३ ॥
 हन्ति रक्षो हन्त्यासत्प्रदन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥ १३ ॥
 यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवां अप्युहे अग्ने । ॥ १४ ॥
 किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीपे द्रोघुवाचंस्ते निर्ऋथ संचन्ताम् ॥ १४ ॥
 अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वार्युस्ततप पूरं पस्य । ॥ १५ ॥
 अद्या स वीरिर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याहं ॥ १५ ॥
 यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याहं । ॥ १६ ॥
 इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्वदीष्ट ॥ १६ ॥
 प्र या जिगाति सर्गलेत्र नक्तमपं द्रुहुस्तन्वंशं गृहमाना । ॥ १७ ॥
 वृषमनन्तमव सा पदीष्ट प्रावाणो जन्तु रक्षसं उपन्द्रेः ॥ १७ ॥ (९२)

वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्णींश्छतं गृभ्रायतं रक्षसः सं पिनएन ।
 वयो ये भूत्वा पतयन्ति नक्तभिये वा रिपों दधिरे देवे अंधुरे ॥१८॥
 प्र र्धतय दिवोऽइमानमिन्द्र सोमशितं मघवन्तसं शिक्षाधि ।
 प्राक्तो अपाक्तो अधरादुदक्तोऽभि जंहि रक्षसः पर्वतेन ॥१९॥
 एत उ त्पे पतयन्ति श्रयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोऽदाभ्यम् ।
 शिशति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदुशनिं यातुमर्ज्यः ॥२०॥ [१०]
 इन्द्रो यातुनामभवत्पराशरो हविर्मथीनामभ्याश्निवासनाम् ।
 अभीदुं शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव मिन्दन्तसुत एतु रक्षसः ॥२१॥
 उल्कयातुं शुशुल्कयातुं जहि श्रयातुमुत कोकयातुम् ।
 सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं ह्यदेव प्र मृण रक्ष इन्द्र ॥२२॥
 मा नो रक्षो अभि नद्यातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये किमीदिनः ।
 पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वहंसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥२३॥
 इन्द्रं जहि पुमांसं यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् ।
 निशीवासो मूर्देवा ऋदन्तु मा ते दृशन्तस्यमृच्चरन्तम् ॥२४॥
 प्रति चक्ष्व नि चक्षेत्रेऽथ सोम जागृतम् ।
 रक्षोभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमर्ज्यः ॥२५॥ [११] (१००)
 ॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(५) प्रतिसरो मणिः ।

१-२२ शुकः । कल्यादूषण, मनोक्तवेयताः । अनुष्टुप्, १, ६ उपरिष्टाद्बृहती, २ त्रिपदा विराड्
 गायत्री, ३ चतुष्पदा भुरिजगती, ५ भुरिक्सस्तारपङ्क्तिः, ७-८ ककुम्भती, ९ चतुष्पदा
 पुरस्कृतिजगती, १० त्रिष्टुप्, ११ पथ्यापङ्क्तिः, १४ इयवसाना पदपदा जगती,
 १५ पुरस्ताद्बृहती १९ जगतीगर्भा विष्टुप्, २० विराड्गर्भा प्रस्तारपङ्क्तिः,
 २१ विराट् विष्टुप्, २२ इयवसाना सप्तपदा विराड्गर्भा भुरिकशकरी ।

[३] अयं प्रतिसरो मणिर्वीरो वीरायं बधयते । शीर्यमान्तसपन्नहा शरवीरः परिपाणः सुमङ्गलः ॥१॥
 अयं मणिः सपन्नहा सुवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः । प्रत्यक्कृत्वा दूपयन्नेति वीरः ॥२॥
 अनेनेन्द्रो मणिना ध्रुत्रमहन्ननेनासुरान्पराभावयन्मतीपी ।
 अनेनाजयद् द्वावापृथिवी उभे इमे अनेनाजयत्प्रदिशश्चतस्रः ॥ ३ ॥
 अयं स्राक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसुरः ।
 ओजस्वान्मिधुवो वशी सो अस्मान्पातु सर्वतः ॥ ४ ॥ (१०४)

तद्गभिराह तद् सोम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।

॥ ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिपुरैरजन्तु ॥ ५ ॥

अन्तर्दधे धावापृथिवी उताह्रुत सूर्यम् ।

॥ ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिपुरैरजन्तु ॥ ६ ॥

ये स्राक्त्यं मणिं जना वर्माणि कृष्यते । सूर्ये इव दिवंमारुह्य वि कृत्या वाधते वशी ॥७॥

स्राक्त्येन मणिन क्रपिणेव मनीषिणा । अजैपं सर्वाः पृतना वि मूर्धो हन्मि रक्षसः ॥८॥

याः कृत्या आङ्गिरसीर्याः कृत्या आसुरीर्याः कृत्याः स्वयंकृता या उ चान्येभिरामृताः ।

उभयोस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नाव्या इति ॥९॥

अस्मे मणिं वर्मं बभन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः ।

प्रजापतिः परमेष्ठी विराड्द्वैश्वानर क्रपयश्च सर्वे ॥१०॥ [१२]

उत्तमो अस्योपधीनामनुह्वान्जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव ।

यमच्छामाविदाम् तं प्रतिस्पाशंनमन्तितम् ॥११॥

स इन्द्राग्रो भवत्यथो सिंहो अथो वृषः । अथो सपन्नकशंनो यो विभर्तमं मणिम् ॥१२॥

नैनं मन्त्यप्सरसो न गन्धर्वा न मर्त्याः । सर्वा दिशो वि राजति यो विभर्तमं मणिम् ॥१३॥

। कश्यपस्त्वामसृजत कश्यपस्त्वा समैरयत् ।

अविभस्त्वेन्द्रो मानुषे विभ्रत्संश्रेषिणेऽजयत् ।

मणिं सुहस्तवीर्यं वर्मं देवा अकृष्वत ॥१४॥

यस्त्वा कृत्याभिर्यस्त्वा द्वीक्षाभिर्यज्ञैर्यस्त्वा जिघांसति ।

प्रत्यक्तवमिन्द्र तं जहि वज्रेण शतपर्वणा ॥१५॥

अयमिद्वै प्रतीवर्त ओजस्वान्संजयो मणिः ।

प्रजा धनं च रक्षत परिपार्णः सुमङ्गलः ॥१६॥

असपन्नं नो अधरादसपन्नं न उत्तरात् । इन्द्रोसपन्नं नः पश्चाज्योतिः शरं पुरस्कृधि ॥१७॥

वर्मं मे धावापृथिवी वर्माहर्वमं सूर्यः । वर्मं म इन्द्रश्चाग्निश्च वर्मं धाता दधातु मे ॥१८॥

ऐन्द्राग्रं वर्मं बहुलं यदुग्रं विश्वं देवा नाति विध्वयन्ति सर्वे ।

तन्मे तन्मं त्रायतां सर्वतो बृहदायुष्मां जरदष्टिर्यथासानि ॥१९॥

आ मारुक्षदेवमणिर्महा अरिष्टतातये ।

इमं मेधिमभिसर्विशध्वं तनुपानं त्रिवरूपमोजसे ॥२०॥ (१२०)

अस्मिन्निन्द्रो निर्दधातु नृम्णमिमं देवासो अभिसंविशध्वम् ।

दीर्घायुत्वाय शतशारदायार्युष्माञ्जुरदृष्टिर्थासत् ॥२१॥

स्वस्तिदा विशां पतिर्धृत्रहा विमृधो वृशी ।

इन्द्रो बभ्रातु ते मणिं जिगीषो अपराजितः सोमपा अंभयंकरो वृषा ।

स त्वां रक्षतु सर्वतो दिवा नक्तं च विश्वतः

॥२२॥ [१३] (१२२)

[इति अष्टादशः प्रपाठकः ॥१८॥]

(६) गर्भदोषनिवारणम् ।

१-२६ मातृनामा । मन्त्रोक्ता , मातृनामा, १५ ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप्. २ पुरस्ताद्बृहती १० इयवसाना पदपदा जगती, ११, १२, १४, १६, पथ्यापङ्क्तिः, १५ इयवसाना सप्तपदा शकरी, १७ इयवसाना सप्तपदा जगती ।

[अथैकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥१९॥]

यौ ते मातोन्ममार्जं जातायाः पतिवेदनौ ।

दुर्णामा तत्र मा गृधद्रलिशं उत वत्सपः ॥ १ ॥

पलालानुपलालौ शकुं कोकं मलिम्लुचं पलीजंरुम् ।

आश्रेपं वृधिरांससमृक्षग्रीवं प्रमीलिनम् ॥ २ ॥

मा सं वृतो मोयं सृप ऊरू मारं सृपोऽन्तरा ।

कृणोम्यस्यै भेषजं वृजं दुर्णाम्चार्तनम् ॥ ३ ॥

दुर्णामा च सुनामा चोमा संवृतमिच्छतः ।

अरायानर्पं हन्मः सुनामा स्त्रैर्णमिच्छताम् ॥ ४ ॥

यः कृष्णः केडयसुरं स्तम्भज उत तुण्डिकः ।

अरायानस्या मुष्काभ्यां भंससोपं हन्मसि ॥ ५ ॥

अनुजिघ्रं प्रमृशन्तं क्रव्यादमुत रैरिहम् ।

अरायां कृक्किण्णो वजः पिङ्गो अनीनशत् ॥ ६ ॥

यस्त्वा स्वमे निपद्यते भ्राता भूत्वा पितेव च ।

वृजस्तान्सहतामितः क्लीवरूपंस्तिरीटिनः ॥ ७ ॥

यस्त्वा स्वपन्तीं त्सरति यस्त्वा दिप्यति जाग्रतीम् ।

छायामिव प्र तान्त्सूर्यः परिक्रामंभनीनशत् ॥ ८ ॥

यः कृणोति मृतवत्सामवतोकाभिमां स्त्रियम् ।

तमोपथे त्वं नाशयास्याः क्रमलमञ्जिवम् ॥ ९ ॥

(१२१)

ये शालाः परिनृत्यन्ति मायं गर्दभनादिर्नः ।

कुसुला ये च कुशिलाः कंकुभाः कुरुमाः सिमाः ।

तानोपधे त्वं गन्धेन विपूचोन्नान्वि नाशय ॥१०॥ [१४]

ये कुकुन्धाः कुकूरभाः कृत्तीर्दिशान्ति विभ्रति ।

ह्रीवा इव प्रनृत्यन्तो घने कुर्वते घोषं तान्नितो नाशयामसि ॥११॥

ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तमसुं दिवः ।

अरायान्वस्तवासिनो दुर्गन्धाहोहितास्यान्मर्ककाशाशयामसि ॥१२॥

य आत्मानमतिमात्रमसं आघाय विभ्रति ।

स्त्रीणां श्रौणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षीसि नाशय ॥१३॥

ये पूर्वे वध्वोऽं यन्ति हस्ते शृङ्गाणि विभ्रतः ।

आपाक्रेष्ठाः प्रहासिनं स्तम्बे ये कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि ॥१४॥

येषां पश्चात्प्रपदानि पुरः पाष्णीः पुरो मुराः ।

रुलजाः शकधूमजा उरुण्डा ये च मट्टमटाः कुम्भमुष्का अयाशवः ।

तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीचोधेन नाशय ॥१५॥

पर्यस्ताक्षा अप्रचङ्कशा अस्त्रैणाः संन्तु पण्डगाः

अथ भेषज पादय य इमां संविवृत्सत्यपतिः स्वपतिं स्त्रियम् ॥१६॥

उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमृशम् ।

उपेपन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् ॥

पदा प्र विध्य पाष्ण्यां स्थालीं गौरिव स्पन्दुना ॥१७॥

यस्ते गर्भं प्रतिमृशाज्जातं वा मारयाति ते । पिङ्गस्तमुग्रधन्वा कृणोतु हृदयाविधम् ॥१८॥

ये अग्नौ ज्ञातान्मारयन्ति सतिंका अनुशेरेते । स्त्रीभागान्पिङ्गो गन्धर्वान्वातो अत्रमिवाजतु ॥१९॥

परिसृष्टं क्षारवज्रं बाद्धितं बाधं बाद्धि तत् । गर्भं त उग्रौ रक्षतं भेषजौ नोधिभाषणं ॥२०॥ [१५]

पवीनसाधंङ्गल्याऽं च्छायंकाद्रुत नर्गकात् । प्रजायै पत्यै त्वा पिङ्गः परिं पातु किमीदिनः ॥२१॥

श्राप्स्याचतुरक्षत्पञ्चपादादनङ्गुरेः । वृन्ताद्रभि प्रसर्पतः परिं पाहि वरीवृतात् ॥२२॥

य आमं मांमदन्ति पौरुषेयं च ये क्रुविः ।

गर्भान्सादन्ति केशयास्तानितो नाशयामसि ॥२३॥

ये सूर्यात्परिसर्पन्ति स्नुषेः श्वशुरादधि ।

चजश्च तेषां पिङ्गश्च हृदयेऽधि नि विध्यताम् ॥२४॥ (१४६)

पिङ्ग रक्ष जायमानं मा पुमांसं स्त्रियं कन् ।

आण्डादो गर्भान्मा दभन्नाधस्वेतः किमीदिनः ॥२५॥

अप्रजास्त्वं मार्तवत्समाद्रोदमघमाव्यम् ।

वृक्षादिव सज्जं कृत्वाप्रिये प्रति मञ्च तत् ॥२६॥ [१६] (१४८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाक ॥ ३ ॥

(७) ओषधयः ।

१-२८ अधर्वा । भैषज्यं, आयुष्य, ओषधयः । अनुष्टुप्, २ उपरिष्ठाद्भ्रुवृहती, ३ पुर उष्णिक, ४ पञ्चपदा परानुष्टुपतिजगती, ५-६, १०, २५ पथ्यापदकि. (६ विराड्गर्भा भुरिक्), ९ द्विपदायां भुरिगनुष्टुप्, १२ पञ्चपदा विराडतिशक्ती, १४ उपरिष्ठात्त्रिचद्वृहती,

२६ निचृत्, २८ भुरिक् ।

[४] या वृभ्रयो याश्च शुक्रा रोहिणीरुत पृथ्वयः ।

अमिक्रीः कृष्णा औषधीः सर्वा अच्छार्चदाममि ॥ १ ॥

त्रायन्तामिमं पुरुषं यक्ष्मद्विषेपितादधि ।

यासां द्यौष्पिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधौ बभूव ॥ २ ॥

आपो अग्रं दिव्या औषधयः । तास्ते यक्ष्ममेतस्य मङ्गादङ्गादनीनश्च ॥ ३ ॥

प्रस्तुणती स्तम्बिनीरेकशुङ्गाः प्रतन्वतीरोषधीरा वंदामि ।

अंशुमतीः काण्डिनीर्या विशाखा ह्वयामि ते वीरुधौ वैश्वदेवीरुग्राः पुरुषजीवनीः ॥ ४ ॥

यद्वः सहः सहमाना वीर्यं यच्च वो बलम् ।

तेनेमस्माद्यक्ष्मात्पुरुषं मुञ्चतौषधीरथो कृणोमि भेषजम् ॥ ५ ॥

जीवलां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।

अरुन्धतीमुन्नयन्तीं पुष्पां मधुमतीमिह ह्येऽस्मा अरिष्टतातये ॥ ६ ॥

इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीवर्चसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥ ७ ॥

अग्नेघासो अपां गर्भो या रोहन्ति पुनर्णनाः । ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्भेषजाः सन्त्वाभुताः ॥८॥

अवकोल्वा उदकात्मान औषधयः । व्यृपन्तु दुरितं तीक्ष्णशुद्धयः ॥ ९ ॥

उन्मुञ्चन्तीर्विवरुणा उग्रा या विपदपणीः ।

अर्धो बलासुनार्शनीः कृत्यादुर्षणीश्च यास्ता इहा युन्तोषधीः ॥१०॥ [१७]

अपक्रीताः सहीयसीर्वीरुधो या अभिष्टुताः । त्रायन्तायस्मिन्ग्रामे गामथं पुरुषं पशुम् ॥११॥

मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मध्यं वीरुधौ बभूव ।

मधुमत्पर्णं मधुमत्पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृतमत्रं दुष्टां गोपुंगेगवम् ॥१२॥ (१६०)

यावतीः किर्यतीश्रेमाः पृथिव्यामध्योपधीः । ता मां सहस्रपुण्यो मृत्योर्मुञ्चन्त्वंहसः ॥१३॥

वैवांग्रो मणिर्वीरुधां त्रायमाणोऽभिशस्तिपाः ।

अमींशः सर्वा रक्षांस्यपं हन्त्वधिं दुरमुस्मत् ॥१४॥

सिंहस्यैव स्तनथोः सं विजन्तेऽग्रेरिव विजन्त आर्भुताभ्यः ।

गवां यक्ष्मः पुरुषाणां वीरुद्धिरतिनुत्तो नाव्या एत स्रोत्याः ॥१५॥

मुमुक्षाना ओपंधयोऽग्नेर्वैश्वानरादधि । भूमिं संतन्वतीरित् यासां राजा वनस्पतिः ॥१६॥

या रोहन्त्याङ्गिर्सीः पर्वतेषु सुमेषु च । ता नः पर्यस्वतीः शिवा ओपंधीः सन्तु शं हृदे ॥१७॥

याश्चाहं वेदं वीरुधो याश्च पश्यामि चक्षुषा । ज्ञाता जानीमश्च या यासुं विष च संभृतम् ॥१८॥

सर्वाः समग्रा ओपंधीर्वोधन्तु वर्चसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥१९॥

अश्वत्यो दुर्मो वीरुधां मोमो राजामृतं हविः । त्रीर्हियैवंश्च भेषजौ दिवस्पुत्रायर्मतयां ॥२०॥ [१८]

उज्जिहीधे स्तनयत्यभिक्रन्दत्योपधीः । यदा वंः पृथिमातरः पर्जन्यो रेतसार्वति ॥२१॥

तस्यामृतस्येमं बलं पुरुषं पापयामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासच्छतहापनः ॥२२॥

वराहो वेदं वीरुधं नकुलो वेदं भेषजीम् । सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे ह्रुवे ॥२३॥

याः सुपर्णा आङ्गिर्सीद्विव्या या रघटो विदुः । वयांसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पत्रिणः ।

मुगा या निदुरोपंधीस्ता अस्मा अत्रसे ह्रुवे ॥२४॥

यावतीनामोपंधीनां गावः प्राश्नन्त्यथ्या यावतीनामजावयः ।

तावतीस्तुभ्यमोपंधीः शर्मं यच्छन्त्वाभृताः ॥२५॥

यावतीषु मनुष्या भेषजं भिषजो विदुः । तावतीर्विंशभेषजीरा भंरामि त्वामुमि ॥२६॥

पुष्पवतीः प्रस्रमतीः फलिनीरफला उत । संभ्रातरं इन दृष्टामस्मा अरिष्टतातये ॥२७॥

उत्साहापं पञ्चशलादथो दशशलादुत । अथो यमस्य पद्वींशाद्विंशस्मादेनकित्विपात् ॥२८॥ [१९] (१७६)

(८) शत्रुपराजयः ।

१-२४ भृगुहिराः । इन्द्रः, वनस्पतिः, परसेनाहननं च । अनुष्टुप्, २, ८-१०, २३ उपरिष्टाद्बृहती,

३ विराह बृहती, ४ बृहती पुरस्तात्प्रस्तारपङ्क्तिः, ६ आस्तारपङ्क्तिः, ७ विपरीत

पादलक्ष्मा चतुष्पदातिजगती, ११ पथ्या बृहती, १२ भुरिक्, १९ पुरस्ताद्विराह

बृहती, २० पुरस्ताद्भिबृद्बृहती, २१ त्रिष्टुप्, २२ चतुष्पदा शक्री,

२४ त्र्यवसाना त्रिष्टुप्पुणिग्गमां पराशक्री पञ्चपदा जगती ।

इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदरः । यथा हनाम सेनां अमित्राणां सहस्रशः ॥१॥

पूतिरञ्जुरुपध्मानी पतिं सेनां कृणोत्वमूम । धूममधि पंशदश्यामित्रां हृत्सा दधतां भयम् ॥२॥ (१७८)

अमूनश्चत्थ निः शृणीहि साद्रामून्वदिराजिरम् ।

ताजद्भङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वैनान्वधको वधैः

॥ ३ ॥

परुपानमूनपरुपाह्वः कृणोतु हन्त्वैनान्वधको वधैः ।

क्षिप्रं शर इव भज्यन्तां बृहज्जालेन संदिताः

॥ ४ ॥

अन्तरिक्षं जालमासीजालदण्डा दिशो महीः ।

तेनाभिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत्

॥ ५ ॥

बृहद्वि जालं बृहतः शक्रस्य वाजिनीवतः ।

तेन शत्रून्भि सर्वाक्युञ्जि यथा न मुच्यते कतमश्चनैयाम्

॥ ६ ॥

बृहत्ते जालं बृहत इन्द्र शर सहस्रार्धस्य शतवीर्यस्य ।

तेन शतं सहस्रमयुतं न्यर्धुदं जघान शक्रो दस्यूनामभिधाय मेनया ॥ ७ ॥

अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो महान् ।

तेनाहमिन्द्रजालेनामस्तमसाभि दधामि सर्वान्

॥ ८ ॥

सेदिरुग्रा व्यृद्धिरातिश्चानपवाचना ।

श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वान्

॥ ९ ॥

मृत्यवेऽमून्र यच्छामि मृत्युपाशैरमी सिताः

मृत्योर्ये अघला दूतास्तेम्य एनान्प्रति नयामि वृद्धा

॥ १० ॥ [२०]

नयतामूनृत्युदूता यमदूता अपोम्भत ।

परःसहस्रा हन्यन्तां तुण्डेनान्मर्त्यं भयस्य

॥ ११ ॥

साध्या एकं जालदण्डमुद्यत्य यन्त्योजसा । रुद्रा एकं वसव एकमादित्पैरेक उद्यतः ॥ १२ ॥

विश्वं देवा उपरिष्टादुञ्जन्तो यन्त्वोजसा । मर्त्येन घ्नन्तो यन्तु सेनामङ्गिरसो महीम् ॥ १३ ॥

वनस्पतीन्वानस्पत्यानोपधीरुत वीरुधः । द्विपाचतुष्पादिष्णामि यथा सेनामम् हनन् ॥ १४ ॥

गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजान्पितृन् । दृष्टान्दृष्टानिष्णामि यथा सेनामम् हनन् ॥ १५ ॥

इन्द्र उन्त फृत्युपुत्रा यन्मन्त्रम् न मुच्यते । अष्टुष्यं हन्तु सेनामम् इदं कृतं सहस्रशः ॥ १६ ॥

धर्मः समिद्धो अघिनायं होमः सहस्रहः । भरश्च पृश्निबाहुश्च शर्व सेनामम् हतम् ॥ १७ ॥

मृत्योरापमा पद्यन्तां क्षुधं सेदि वधं भयम् । इन्द्रश्चाक्षुजालाम्यां शर्व सेनामम् हतम् ॥ १८ ॥

पराजिताः प्र व्रसतामित्रा नुत्ता धावन्त ब्रह्मणा ।

बृहस्पतिप्रणुत्तानां मामीपां मोचि कश्चन

॥ १९ ॥ (१९५) -

अवं पद्यन्तामेषामायुधानि मा शकन्प्रतिघामिषुम् ।

अथैषां बहु विभ्यतामिपवो घ्नन्तु मर्मणि ॥२०॥

सं क्रोशतामैनान्घावापृथिवी समन्तरिक्षं सह द्वेषताभिः

मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥२१॥

दिशश्चतस्रोऽध्वर्यो देवत्रयस्य पुरोडाशाः शफा अन्तरिक्षमुद्दिः ।

घावापृथिवी पक्षसी क्रतवोऽभीशवोऽन्तर्देशाः किंकरा वाक्परिरध्यम् ॥२२॥

संवत्सरो रथः परिवत्सरो रथोपस्थो विराडीपाथी रथमुखम् ।

इन्द्रः सव्यष्टाश्चन्द्रमाः सारथिः ॥२३॥

इतो जयेतो वि जय सं जय जय स्वाहा ।

इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहैभ्यो दुराहामीभ्यः ।

नीललोहितेनामूनभ्यवतनोमि

॥२४॥ [२१] (२००)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(९) विगद ।

१-२६ अथवा । कश्यपः, सर्वे ऋषयः, छन्दांसि च, विराट् । त्रिष्टुप्, २ पदक्तिः, ३ आस्तारपङ्क्तिः;

४-५, २३, २५, २६ अनुष्टुप्; ८, ११-१२, २२ जगती, ९ सुरिक्, १४ चतुष्पदातिजगती ।

[५] कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्थः कस्माद्धोकात्कतमस्याः पृथिव्याः ।

वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वां पृच्छामि कतरेण दुग्धा ॥ १ ॥

यो अक्रन्दयत्सलिलं मंहित्वा योनिं कृत्वा त्रिभुजं शयानः ।

वत्सः कामदुर्घो विराजः स गुहां चक्रं तन्वुः पराचैः ॥ २ ॥

यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं विंयनक्ति वाचम् ।

ब्रह्मैर्नद्विधात्तपसा विपश्चिद्यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ॥ ३ ॥

बृहतः परि सामानि पृष्ठात्पञ्चाधि निर्मिता ।

बृहर्द्धृत्या निर्मितं कुतोऽर्थं बृहती मिता ॥ ४ ॥

बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता ।

माया ह जज्ञे मायायां मायाया मातली परि ॥ ५ ॥

वैश्वानुरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्याब्रह्मोर्दसी विववाधे अग्निः ।

ततः पृष्ठादामुतौ यन्ति स्तोत्रा उदितो यन्त्यभि पृष्ठमहः ॥ ६ ॥ (२०६)

पद् त्वां पृच्छाम ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तं युयुक्षे योग्यं च ।

विराजमाहुर्ब्रह्मणः पितरं तां नो वि धेहि यतिधा सरिभ्यः ॥ ७ ॥

यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानाम् ।

यस्यां व्रते प्रसवे यक्षमेजति सा विराडृषयः परमे व्योमिन् ॥ ८ ॥

अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराट् स्वराजम्भ्येति पश्चात् ।

विश्वं मृशन्तींमिभूरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ॥ ९ ॥

को विराजो मिथुनत्वं प्र वेदु क ऋतून्क उ कल्पमस्याः ।

क्रमान्को अस्याः कतिधा विदुग्धान्को अस्या धाम कतिधा व्युष्टिः ॥१०॥ [२२]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छद्गुस्वितरासु चरति प्रविष्टा ।

महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वृष्टीर्जिगाय नवगजनित्री ॥११॥

छन्दःपक्षे उपसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।

सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानती केतुमती अजरे भूरिरेतसा ॥१२॥

ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मा अनु रेतु आगुः ।

प्रजामेका जिन्वत्सूर्जमेका राष्ट्रमेका रक्षति देवयूनाम् ॥१३॥

अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीद्यज्ञस्य पश्चात्प्रथमः कल्पयन्तः ।

गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदुकीं यजमानाय स्वरिभरन्तीम् ॥१४॥

पञ्च व्युष्टिरनु पञ्च दोहा गां पञ्चानाम्नीमृतवोऽनु पञ्च ।

पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्तास्ता एकमूर्ध्निभि लोकेमेकम् ॥१५॥

पद् जाता भूता प्रथमजर्तस्य पद्दु सामानि पद्दं वहेन्ति ।

पञ्चोगं सीरमनु सामसाम पडाहुर्धावापृथिवीः पडुर्वीः ॥१६॥

पडाहुः शीतान्पडु मास उष्णानृतुं नो व्रत यतमोऽतिरिक्तः ।

सप्त सुपर्णाः कवयो नि पेदुः सप्त च्छन्दांस्यस्तु सप्त द्रीक्षाः ॥१७॥

सप्त होमाः सुमिधो ह सप्त मधुनि सप्तर्वो ह सप्त ।

सप्तान्यानि परि भूतमायन्ताः सप्तगुधा इति शशुमा व्यम् ॥१८॥

सप्त च्छन्दांसि चतुरुत्तराण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि ।

कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु क्रयमापितानि ॥१९॥

कथं गांयत्री त्रिवृतं व्यापि कथं त्रिष्टुप्यञ्चदशेन कल्पते ।

त्रयस्त्रिंशेन जगती क्रथमनुष्टुप्क्रथमेकविंशः ॥२०॥ [२३] (२२०)

अष्ट जाता भूता प्रथमजर्तस्याष्टेन्द्रत्विजो दैव्या ये ।	
अष्टयोनिरदितिरष्टपुत्राष्टमीं रात्रिमाभि हव्यमेति	॥२१॥
इत्थं श्रेयो मन्व्यमानेदमार्गं युष्माकं सख्ये अहमस्मि शेवा ।	
समानजन्मा कर्तुरस्ति वः शिवः स वुः सर्वाः सं चरति प्रजानन्	॥२२॥
अष्टेन्द्रस्य पञ्चमस्य ऋषीणां सप्त सप्तधा ।	
अपो मनुष्याइनोपधीस्तां उ पञ्चानुं सेचिरे	॥२३॥
केवलीन्द्राय दुद्रहे हि गुष्टिर्वेशं पीयूषं प्रथमं दुर्हाना ।	
अथातर्पयच्चतुरंशतुर्धा देवान्मनुष्यांइ असुरानुत ऋषीन्	॥२४॥
को नु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिषः ।	
यक्षं पृथिव्यामैकवृदेकर्तुः कर्तमो नु सः	॥२५॥
एको गौरिकं एकऋषिरिकं धामैकधाशिषः ।	
यक्षं पृथिव्यामैकवृदेकर्तुर्नातिं रिच्यते	॥२६॥ [२४] (२२६)

(१०) विराट् ।

१-१३ अथर्वाचार्यः । विराट् । (पद् पर्यायाः) ।

[१] १-१३; १ त्रिपदाचो पङ्क्तिः; २-७ याजुषी जगती, ३, ९ सामन्यनुष्टुप्;
५ आचर्यनुष्टुप्; ७, १३ विराट् गायत्री; ११ सासो वृहती ।

[१] विराट्वा इदमग्र आसीत्सर्वा जातायाः सर्वमात्रिभेदियमेवेदं भविष्यतीति ॥१॥	
सोदकामत्सा गार्हपत्ये न्यक्रामत्	॥ २ ॥
गृहमेधी गृहपतिर्भवति य एवं वेद	॥ ३ ॥
सोदकामत्साहवनीये न्यक्रामत्	॥ ४ ॥
यन्त्यस्य देवा देवर्हति प्रियो देवानां भवति य एवं वेद	॥ ५ ॥
सोदकामत्सा दक्षिणाग्नौ न्यक्रामत्	॥ ६ ॥
यज्ञतो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद	॥ ७ ॥
सोदकामत्सा सभायां न्यक्रामत्	॥ ८ ॥
यन्त्यस्य सभां सम्भो भवति य एवं वेद	॥ ९ ॥
सोदकामत्सा समितौ न्यक्रामत्	॥१०॥
यन्त्यस्य समितिं सामित्यो भवति य एवं वेद	॥११॥ (२३७)

सोदकामत्सामन्त्रेण्यक्रामत् ।

॥१२॥(६)

यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद

॥१३॥(७)[२५](२३९)

[२] (१-१०) १ त्रिपदा साक्षी अनुष्टुप्; २ उष्णिग्गर्भां चतुष्पदोपरिष्ठाद्विराड्बृहती;
३ एकपदा याजुषी गायत्री; ४ एकपदा साक्षी पङ्क्तिः; ५ विराड् गायत्री, ६
आच्यनुष्टुप्, ७ साक्षी पङ्क्तिः, ८ आसुरी गायत्री, ९ साक्षी अनुष्टुप्;
१० साक्षी बृहती ।

[२] सोदकामत्सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् ॥ १ ॥ (८)
तां देवमनुष्या अश्रुयन्नियमेव तद्वेदं यदुभयं उपजीविमेमासुर्षं ह्वयामहा इति ॥२॥ (९)
तासुर्षाह्वयन्त ॥ ३ ॥ (१०)
ऊर्ज एहि स्वध एहि स्रन्तु एहीरावत्येहीति ॥ ४ ॥ (११)
तस्या इन्द्रो वत्स आसीद्रायुच्यभिधान्यभ्रमूर्धः ॥ ५ ॥ (१२)
बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ ॥ ६ ॥ (१३)
आपधीरेव रथन्तरेण देवा अदुहन्व्यचो बृहता ॥ ७ ॥ (१४)
अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन ॥ ८ ॥ (१५)
आपधीरेवास्मै रथन्तरं दुहे व्यचो बृहत् ॥ ९ ॥ (१६)
अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं य एवं वेद ॥१०॥(१७)[२६](२४२)

[३] (१-८) १ चतुष्पदा विराडनुष्टुप्; २ आर्ची त्रिष्टुप्; ३,५,७
चतुष्पदा प्राजापत्या पङ्क्तिः; ४,६,८ आर्ची बृहती ।

[३] सोदकामत्सा वनस्पतीनागच्छतां वनस्पतयोऽघ्नत् सा संवत्सरे समभवत् ॥ १ ॥
तस्माद्वनस्पतीनां संवत्सरे वृकणमपि रोहति वृश्चतेऽस्वाप्रियो भ्रातृव्यो य एवं वेद ॥२॥(१८)
सोदकामत्सा पितृनागच्छतां पितरोऽघ्नत् सा मासि समभवत् ॥३॥
तस्मात्पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददाति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥४॥(१९)
सोदकामत्सा देवानागच्छतां देवा अघ्नत् सार्धमासे समभवत् ॥५॥
तस्माद्देवभ्योऽर्धमासे वर्षत् कुर्वन्ति प्र देव्यानां पन्थां जानाति य एवं वेद ॥६॥ (२०)
सोदकामत्सा मनुष्याग्निनागच्छतां मनुष्या अघ्नत् सा सद्यः समभवत् ॥७॥
तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्युरूपं हरन्त्युपास्य गृहे हरन्ति य एवं वेद ॥८॥(२१)[२७](२५७)

[४-५] (१-१६; १-१६) २२, २३ २६, २९ (प्र०) साम्नी जगती, २२-२४, २८, २९ (द्वि०) साम्नी बृहती, २२, २६ (तृ०) साम्नी उष्णिक्, २२, २३, २६, २९ (च०) आर्च्यनुष्टुप्, २३ (तृ०), आर्ची गायत्री, २४-२५, २८ (प्र०) चतुष्पदा उष्णिक्, २४ (तृ०) प्राजापत्यानुष्टुप्: २४, २५, २७ आर्ची त्रिष्टुप्, २५-२६ (द्वि०) साम्नी उष्णिक्, २५, २७-२८ (तृ०) विराड् गायत्री; २७ (प्र०) चतुष्पदा प्राजापत्या जगती; २७ (द्वि०) साम्नी त्रिष्टुप्, २८ (च०) त्रिपदा ब्राह्मी भुरिगायत्री; २९ (तृ०) साम्नी अनुष्टुप् ।

[४] सोर्दकामत्स्रासुंरानागच्छतामसुरा उपाह्वयन्तु माय एहीति ॥ १ ॥
 तस्यां विरोचनः प्राहूर्दिवत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् ॥ २ ॥
 तां द्विमूर्धात्त्रयोऽधोक्तां मायामेवाधोक् ॥ ३ ॥
 तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ (२२)
 सोर्दकामत्स्रा पितृनागच्छतां पितर उपाह्वयन्तु स्वध एहीति ॥ ५ ॥
 तस्यां यमो राजा वृत्स आसीद्रजतपात्रं पात्रम् ॥ ६ ॥
 तामन्तको मार्त्यवोऽधोक्तां स्वधामेवाधोक् ॥ ७ ॥
 तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२३)
 सोर्दकामत्स्रा मनुष्याश्चानागच्छतां मनुष्याश्च उपाह्वयन्तेरावत्येहीति ॥ ९ ॥
 तस्या मनुर्वेवस्वतो वृत्स आसीत्पृथिवी पात्रम् ॥ १० ॥
 तां पृथीं वैन्योऽधोक्तां कृपि च सस्यं चाधोक् ॥ ११ ॥

ते कृपि च सस्यं च मनुष्याश्च उप जीवन्ति कृपराधिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ (२४)

सोर्दकामत्स्रा सप्तरूपीनागच्छतां सप्तरूपय उपाह्वयन्तु ब्रह्मण्वत्येहीति ॥ १३ ॥

तस्याः सोमो राजा वृत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ॥ १४ ॥

तां बृहस्पतिराङ्गिरसोऽधोक्तां ब्रह्मं च तर्पथाधोक् ॥ १५ ॥

तद्ब्रह्मं च तर्पथ सप्तरूपय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२५) [२८] (२७३)

[५] सोर्दकामत्स्रा देवानागच्छतां देवा उपाह्वयन्तोर्ज एहीति ॥ १ ॥

तस्या इन्द्रो वृत्स आसीचमसः पात्रम् ॥ २ ॥ (२७५)

तां देवः संविताधोक्तामूर्जामेवाधोक् ॥ ३ ॥

तामूर्जां देवा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ४ ॥ (२६)

सोर्दक्रामत्सा गन्धर्वाप्सरस आर्गच्छतां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त पुण्यगन्ध एहीति ॥ ५ ॥

तस्याश्चित्ररथः सौर्यवर्चसो वृत्स आसीत्पुष्करपर्णं पात्रम् ॥ ६ ॥

तां वसुरुचिः सौर्यवर्चसोऽधोक्तां पुण्यमेव गन्धर्मधोक् ॥ ७ ॥

तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस उप जीवन्ति पुण्यगन्धिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ ८ ॥ (२७)

सोर्दक्रामत्सेतरज्जनानार्गच्छतामितरज्जना उपाह्वयन्त तिरोधु एहीति ॥ ९ ॥

तस्याः कुर्वेरो वैश्रवणो वृत्स आसीदामपात्रं पात्रम् ॥ १० ॥

तां रज्जतनाभिः कावेरकोऽधोक्तां तिरोधामेनाधोक् ॥ ११ ॥

तां तिरोधामितरज्जना उप जीवन्ति तिरो धत्ते सर्पं पाप्मानंमुपजीवनीयो

भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥ (२८)

सोर्दक्रामत्सा सर्पानार्गच्छतां सर्पा उपाह्वयन्त विपृत्येहीति ॥ १३ ॥

तस्यांस्वक्षको वैशालेयो वृत्स आसीदलावुपात्रं पात्रम् ॥ १४ ॥

तां धृतराष्ट्रे ऐरावतोऽधोक्तां विपमेवाधोक् ॥ १५ ॥

तद्विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥ १६ ॥ (२९) [२९] (२९)

[६] (१-४) १ द्विपदा विराह गायत्री, २ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्, ३ द्विपदा प्राजापत्यानुष्टुप्
४ द्विपदा चर्यनुष्टुप् ।

(६) तद्यस्मा एवं विदुपेऽलावुनाभिष्वेत्प्रत्याह्न्यात् ॥ १ ॥

न च प्रत्याह्न्यान्मनसा तत्रा प्रत्याह्नमीति प्रत्याह्न्यात् ॥ २ ॥

यत्प्रत्याहन्ति विपमेव तत्प्रत्याहन्ति ॥ ३ ॥

विपमेवास्याप्रियं भ्रातृच्यमनुविषिन्यते य एवं वेद ॥ ४ ॥ (३०) [३३] (२९३)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इत्येकोनविंशतितमः प्रपाठक ॥ १९ ॥]

॥ इति अष्टमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

सप्तमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २०३०

अष्टमकाण्डस्य २९३

सर्वयोगः २३२३

नवमं काण्डम् ।

(१) मधुचिद्या ।

१ २४ अथर्वा । मधु अश्विनौ । त्रिष्टुप्, २ त्रिष्टुप्गर्भां पङ्क्तिः, ३ परात्रुष्टुप्, ६ अतिशक्ती
गर्भा महावृहती, ७ अति जागतगर्भा महावृहती, ८ वृहतीगर्भा सस्तारपङ्क्तिः,
९ परावृहती प्रस्तारपङ्क्तिः, १० परोष्णिक्पङ्क्तिः, ११-१३, १५-१६, १८-१९
अनुष्टुप्, १४ पुरोष्णिक्, १७ उपरिष्ठाद्विराड् वृहती, २० भुरिग्विष्टारपङ्क्तिः,
२१ एकावसाना द्विपदार्यनुष्टुप्, २२ त्रिपदा ब्राह्मी पुरोष्णिक्
२३ द्विपदा आर्ची पङ्क्तिः, २४ त्र्यवसाना पद पदाष्टि ।

[अथ विशतितम प्रपाठक ॥२०॥]

[१] दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षात्समुद्रादुभेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे ।
ता चापित्त्वामृतं वसाना दृद्धिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः ॥ १ ॥
महत्पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य त्वोत् रेत आहुः ।
यत् ऐति मधुकृशा रराणा तत्प्राणस्तदमृतं निविष्टम् ॥ २ ॥
पश्यन्त्यस्याश्रितं पृथिव्यां पृथङ्ङनरो बहुधा भीमोत्समानाः ।
अभेर्वातान्मधुकृशा हि जने मरुतामुग्रा नसिः ॥ ३ ॥
मातादित्यानां दुहिता चर्षना प्राणः प्रजानाममृतस्य नाभिः ।
हिरण्यवर्णा मधुकृशा घृताचीं महान्मर्गश्चरति मर्त्येषु ॥ ४ ॥
मयोः कशामजनयन्त देवास्तस्या गर्भो अभवद्विश्वरूपः ।
तं जातं तरुणं पिपति माता स जातो विश्वा भुवना वि चष्टे ॥ ५ ॥
कस्तं प्र वैदु क उ तं चिकेतु यो अस्या हृदः कलशः सोमघानो अक्षितः ।
ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन्मदेत ॥ ६ ॥
स तौ प्र वैदु स उ तौ चिकेतु यावस्याः स्वनो सहस्रधारावक्षितौ ।
ऊर्जं दुहाते अनपस्फुरन्तौ ॥ ७ ॥
द्विङ्करिक्तौ वृहती वयोधा उचैर्वोपाभ्येति या व्रतम् ।
त्रीन्वर्मानभि वांशान्ना मिमाति मायु पर्यते पर्योभिः ॥ ८ ॥ (८)

यामापीनामुपसीदन्त्यापः शाक्वरा वृषभा ये स्वराजः ।
ते वर्षन्ति ते वर्षयन्ति तद्विदे काममूर्जमार्यः ॥ ९ ॥
स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यामर्थि ।
अग्नेर्वार्तान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नसिः ॥ १० ॥ (१)
यथा सोमः प्रातःसवने अश्विनोर्भवति प्रियः ।
एवा मे अश्विना वर्षे आत्मनि प्रियताम् ॥ ११ ॥
यथा सोमो द्वितीये सवने इन्द्राग्न्योर्भवति प्रियः ।
एवा मे इन्द्राग्नी वर्षे आत्मनि प्रियताम् ॥ १२ ॥
यथा सोमस्तृतीये सवने ऋभूणां भवति प्रियः ।
एवा मे ऋभवो वर्षे आत्मनि प्रियताम् ॥ १३ ॥
मधुं जनिषीय मधुं वंशिषीय ।
पर्यस्वानम आगमं तं मा सं सृज वर्षसा ॥ १४ ॥
सं माग्ने वर्षसा सृज सं प्रजया समायुषा ।
विद्युमै अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ १५ ॥
यथा मधुं मधुकृतः संभरन्ति मध्नामर्थि ।
एवा मे अश्विना वर्षे आत्मनि प्रियताम् ॥ १६ ॥
यथा मक्षा इदं मधुं न्यजन्ति मध्नामर्थि ।
एवा मे अश्विना वर्षेस्तेजो बलमोजंश्च प्रियताम् ॥ १७ ॥
यद्गिरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधुं ।
सुरीयां सिच्यमानायां यत्तत्र मधुं तन्मर्थि ॥ १८ ॥
अश्विना सार्वेर्ण मा मधुनाङ्कं शुभस्पती ।
यथा वर्षेस्वतीं वाचमावदानि जनां अतुं ॥ १९ ॥
स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां द्विवि ।
तां पशव उष जीवन्ति सर्वे तेनो सेप्रमूर्जे पिपति ॥ २० ॥
पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं गर्भो धौः कशा विद्युत्प्रकशो हिरण्ययो विन्दुः ॥ २१ ॥
यो वै कशायाः सप्त मधुनि वेद मधुमान्भवति ।
ब्राह्मणश्च राजा च धेनुश्चानड्वांश्च व्रीहिश्च यवश्च मधुं सप्तमम् ॥ २२ ॥ (२२)

मधुमान्भवति मधुमदस्याहार्यं भवति ।

मधुमतो लोकाङ्गयति य एव वेदे

॥२३॥

यद्दीध्रे स्तनयति प्रजापतिरेव तत्प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति ।

तस्मात्प्राचीनोपगीतस्तिष्ठे प्रजापतेऽनु मा बुध्यस्वेति ।

अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं वेदे

॥२४॥(२) (२४)

(२) काम ।

१-२५ अथर्वा । काम । त्रिष्टुप्, ५ अतिजगती, ७ १४-१५, १७-१८, २१-२२ जगती,
८ द्विपदा आर्षो पङ्क्ति, ११, २०, २३ सुरिक्, १२ अनुष्टुप्, १३ द्विपदार्ची
अनुष्टुप्, १६ चतुष्पदा शङ्करीगर्भोपरा जगती ।

सपत्नहर्नमृषभं धृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन ।

नीचैः सपत्नान्मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येण

॥ १ ॥

यन्मे मर्नसो न प्रियं न चक्षुषो यन्मे चर्भस्ति नाभिनन्दति ।

तद्दुष्प्रभ्यं प्रति मुञ्चामि सपत्ने कामं स्तुत्वोद्दहं भिदेयम्

॥ २ ॥

दुष्प्रभ्यं काम दुरितं च कामाप्रजस्तामस्त्रगतामवर्तिम् ।

उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन्व्यो अस्मभ्यमंहृणा चिकित्सात्

॥ ३ ॥

नुदस्व काम प्र णुदस्व कामार्पतिं यन्तु मम ये सपत्नाः

तेषां नुत्तानामधमा तमांस्यग्ने वास्तूनि निर्देह त्वम्

॥ ४ ॥

सा ते काम दुहिता धेतुरुच्यते यामाहुर्वीचं कुर्यो विराजम् ।

तया सपत्नान्परि वृद्भि ये मम पर्यानाप्राणः पदात्रो जीवने वृणक्तु ॥ ५ ॥

कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्बलेन सवितुः सवेन ।

अग्नेर्होत्रेण प्र णुदे सपत्नांलम्बीव नावमुदकेषु धीरः

॥ ६ ॥

अर्घ्यक्षो वाजी मम काम उग्रः कृणोतु महामसपत्नमेव ।

विश्वे देवा मम नाथं भवन्तु सर्वे देवा हवमा यन्तु म इमम्

॥ ७ ॥

इदमाज्यं घृतवञ्जुपाणाः कामज्येष्ठा इह मादयध्वम् ।

कृण्वन्तो महामसपत्नमेव

॥ ८ ॥

इन्द्राग्नी काम सुरथं हि भूत्वा नीचैः सपत्नान्मम पादयाथः ।

तेषां पत्नानामधमा तमांस्यग्ने वास्तून्नुनिर्देह त्वम्

॥ ९ ॥

(२३)

जृह त्वं कामं मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्येव पादयैनान् ।	
निरिन्द्रिया अरसाः संन्तु सर्वे मा ते जीविषुः कतमश्नाहः	॥१०॥ (३)
अवधीत्कामो मम ये सपत्ना उरुं लोकर्मकरन्महमेधुतम् ।	
मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चर्तस्रो मह्यं पदुर्वीर्धृतमा वहन्तु	॥११॥
तेऽधराञ्चः प्र ष्वन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।	
न सार्थकप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम्	॥१२॥
अभिर्येव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।	
यव्यावानो देवा यावयन्त्वेनम्	॥१३॥
असर्वेवीरश्चरतु प्रणुतो द्वेष्यो मित्राणां परिवर्ग्यैः स्वानाम् ।	
उत पृथिव्यामर्चं स्यन्ति विद्युत् उग्रो वो देवः प्र मृणत्सपत्नान्	॥१४॥
च्युता चैवं वृहत्पच्युता च विद्युर्दिभर्ति स्तनयिह्वंश्च सर्वान् ।	
उधन्नादित्यो द्रविणन् तेर्जसा नीचैः सपत्नान्नुदतां मे सहस्वान्	॥१५॥
यत्तं कामं शर्म त्रिवरूथमुद्भु ब्रह्म धर्म विततमनतिव्याध्यं कृतम् ।	
तेन सपत्नान्परि वृद्ग्धि ये मम पर्येनान्प्राणः पशो जीर्वनं वृणक्तु ॥१६॥	
येन देवा असुरान्प्राणुदन्त येनेन्द्रो दस्यूनधमं तमो निनार्यं ।	
तेन त्वं कामं मम ये सपत्नास्तान्स्माल्लोकात्प्र शुदस्व दूरम्	॥१७॥
यथा देवा असुरान्प्राणुदन्त यथेन्द्रो दस्यूनधमं तमो वनाधे ।	
तथा त्वं कामं मम ये सपत्नास्तान्स्माल्लोकात्प्र शुदस्व दूरम्	॥१८॥
कामो जज्ञे प्रथमो नैनं देवा आपुः पितरो न मर्त्याः ।	
ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कृणोमि	॥१९॥
यावती द्यावापृथिवी वरिम्णा यानुदार्यः सिन्धुदुर्यावद्भूमिः ।	
ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कृणोमि	॥२०॥ (४)
यावतीर्दिशः प्रदिशो विपुञ्जीयावतीराशो अभिचर्षणा दिवः ।	
ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कृणोमि	॥२१॥
यावतीर्भृङ्गा जत्वुः कूरुरवो यावतीर्वर्षा वृक्षसृप्यो बभूवुः ।	
ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कृणोमि	॥२२॥
ज्यायान्निमिपतोऽसि तिष्ठतो ज्यायान्त्समुद्रादसि काम मन्यो ।	
ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते कामं नम इत्कृणोमि	॥२३॥ (४७)

न वै वार्तश्चन कार्ममाप्नोति नाग्निः सूर्यो नोत चन्द्रमाः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायांन्विश्वहा महंस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२४॥
 यास्तै शिवास्तन्वः काम भद्रा यार्भिः सत्यं भवति यद्वृणीषि ।
 ताभिद्रमस्मो अभिसंविशस्रान्यत्र पापीरपं वेशया धियः ॥२५॥ (५) (४९)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(३) शाला ।

१-३१ भृग्वहिरा । शाला । अनुष्टुप्, ६ पद्या पङ्क्तिः, ७ परोष्णिक, १५ व्यवसाना
 पञ्चपदातिकरी, १७ प्रस्तारपङ्क्तिः, २१ आस्तारपङ्क्तिः, २५, ३१ त्रिपदा
 प्राजापत्या वृहती, २६ साम्नी त्रिष्टुप्, २७ ३० प्रतिष्ठानाम गायत्री,
 २५-३१ एकावसाना त्रिपदा ।

[२] उपमितां प्रतिमितामथो परिमितामुत ।
 शालाया विश्वाराया नद्धानि वि चृतामसि ॥ १ ॥
 यत्ते नद्रे विश्वारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कृतः ।
 बृहस्पतिरिवाहं बलं वाचा वि संसयामि तत् ॥ २ ॥
 आ ययाम सं बर्हर्ह ग्रन्थीश्चकार ते दृढान् ।
 परूपि विद्वांस्तवेन्द्रेण वि चृतामसि ॥ ३ ॥
 वंशानां ते नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च ।
 पक्षाणां विश्वारे ते नद्धानि वि चृतामसि ॥ ४ ॥
 संदंशानां पलदानां परिष्वङ्गल्यस्य च ।
 इदं मानस्य पत्न्या नद्धानि वि चृतामसि ॥ ५ ॥
 यानि तेऽन्तः शिष्या न्याचेधु रण्यायि कम् ।
 ते जानि वृतामसि शिष्या सप्तस्य मती न जर्हिता जन्तो भव ॥ ६ ॥
 हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां सदनं सदेः ।
 सदे देवानामसि देवि शाले ॥ ७ ॥
 अक्षुमोपशं विततं सहस्राक्षं निपूनति ।
 अर्चनद्रमभिहितं ब्रह्मणा वि चृतामसि ॥ ८ ॥
 यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति येन चासि मिता त्वम् ।
 उमौ मानस्य पत्नि तौ जीवतां जरदयी ॥ ९ ॥ (५८)

अमुत्रैनमा गच्छताद् दृढा नृद्धा परिकृता ।	
यस्यास्ते विच्रुतामस्यङ्गमङ्ग परुष्परुः	॥१०॥ (६)
यस्त्वा शाले निमिमार्य संजभार वनस्पतीन्	
प्रजाये चक्रे त्वा शाले परमेष्ठी प्रजापतिः	॥११॥
नमस्तस्मै नमो द्वात्रे शालापतये च कृष्णः ।	
नमोऽन्नये प्रचरति पुरुपाय च ते नमः	॥१२॥
गोम्यो अश्वेभ्यो नमो यच्छालायां विजायते ।	
विजायति प्रजावति वि ते पाशांश्रुतामसि	॥१३॥
अग्निमुन्तश्छादयसि पुरुषान्पशुभिः सह ।	
विजायति प्रजावति वि ते पाशांश्रुतामसि	॥१४॥
अन्तरा द्यां च पृथिव्या च यद्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् ।	
यदुन्तरिक्षं रजसो विमानं तत्कृष्णेऽहमुदरं शेवधिभ्यः ।	
तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै	॥१५॥
ऊर्जस्वती पर्यस्वती पृथिव्यां निर्मिता मिता ।	
विश्वान्नं विभ्रती शाले मा हिंसीः प्रतिगृह्णतः	॥१६॥
तृणैरावृता पलदान्नसाना रारीव शाला जगतो निवेशनी ।	
मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनीव पृथ्वी	॥१७॥
इदस्य ते वि च्रुताम्यापिनद्रमपोर्णवन् ।	
वरुणेन समुज्जितां मित्रः प्रातर्व्युज्जितु	॥१८॥
ब्रह्मणा शालां निर्मिता कृविभिर्निर्मिता मिताम् ।	
इन्द्राग्नी रक्षतां शालाममृतां सोम्यं सदैः	॥१९॥
कुलायेऽधि कुलायं कोशे फोशः समुज्जितः ।	
तत्र मतो वि जायते यस्माद्विश्वं प्रजायते	॥२०॥ (७)
या द्विपक्षा चतुष्पक्षा पट्पक्षा या निमीयते ।	
अष्टापक्षां दशपक्षां शालां मानस्य पत्नीमधिर्गर्भे इवा श्ये	॥२१॥
प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः शाले प्रैम्पहिंसतीम् ।	
अग्निर्ह्येऽन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्वाः	॥२२॥ (७१)

इमा आपः प्र भेराभ्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।

गृहाणुषु प्र सीदाम्यमृतैः सहाग्निना ॥२३॥

मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुर्भारो लघुर्भेव ।

वृधूमिव, त्ना शाले यत्रकामं भरामसि ॥२४॥

प्राच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२५॥

दक्षिणाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२६॥

प्रतीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२७॥

उदीच्यां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२८॥

ध्रुवाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२९॥

ऊर्ध्वायां दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥३०॥

द्विशोर्दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥३१॥ (८)(८०)

(४) ऋषभ ।

१-२४ ब्रह्मा । ऋषभ । निष्टुप, ८ भुरिक्, ६ १० २४ जगती, ११-१७ १९-२०, २३ अनुष्टुप्
१८ उपरिष्ठाद्वृहती, २१ आस्तरपञ्चक्ति ।

साहस्रस्त्वेष ऋषभः पर्यस्वान्विश्वा रूपाणि वक्षणासु विभ्रत् ।

भद्रं द्रात्रे यजमानाय शिष्यन्वारहस्पत्य उस्त्रियस्तन्नुमातान् ॥ १ ॥

अपा यो अग्रे प्रतिमा बभूर्व प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीर्व देवी ।

पिता वत्सानां पतिरध्यानां साहस्रे पोषे अपि नः कृणोतु ॥ २ ॥

पुरमानन्तर्वान्तस्यधिरः पर्यस्त्रान्वसोः कर्तन्धमृषभो विभर्ति ।

तमिन्द्राय पृथिभिर्देवयानैर्हृतमग्निर्वैहतु ज्ञातवैदाः ॥ ३ ॥

पिता वत्सानां पतिरध्यानामथो पिता महतां गर्गराणाम् ।

वत्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षां घृतं तद्वस्य रेतः ॥ ४ ॥

देवानां भाग उपनाह एपोऽपा रस ओषधीना घृतस्य ।

सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नद्रिरभवद्यच्छरीरम् ॥ ५ ॥

सोमैः पूर्णं क्लृप्तं विभर्षिं त्वष्टां रूपाणां जनिता पशुनाम् ।

शिवास्ते सन्तु प्रजन्व्य इह या इमान्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अमूः ॥ ६ ॥

आज्यं विभर्ति घृतमस्य रेतः साहस्रः पोषस्तमं यज्ञमाहुः ।

इन्द्रस्य रूपमृषभो वसानः सो अस्मान्देवाः शिव ऐतुं दत्तः ॥ ७ ॥ (८७)

इन्द्रस्याज्ञा वरुणस्य ग्राह आश्विनोरसौ मरुतामिषं कुरुत् ।	
बृहस्पतिं संभृतमेतमाहुर्वे धीरांसः क्रतवो ये मनीषिणः	॥ ८ ॥
दैवीविंशः पर्यस्वाना तनोषि त्वामिन्द्रं त्वा सरस्वन्तमाहुः ।	॥ ९ ॥
सहस्रं स एकमुखा ददाति यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति	॥ ९ ॥
बृहस्पतिः सविता ते वयो दधौ त्वष्टुर्वायोः पर्यात्मा त आमृतः ।	॥ १० ॥
अन्तरिक्षे मर्नसा त्वा जुहोमि बर्हिष्टे धामापृथिवी उभे स्ताम्	॥ १० ॥ (९)
य इन्द्र इव देवेषु गोप्सेति निवावदत् ।	
तस्य ऋषभस्याङ्गानि ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया	॥ ११ ॥
पार्श्वे अस्तामनुमत्या भर्गस्यास्तामनुवृजो ।	
अष्टीवन्तावन्नथोन्मित्रो ममैतौ केवलाविति	॥ १२ ॥
भसदासीदादित्यानां श्रेणीं आस्तां बृहस्पतेः ।	
पुच्छं वार्तस्य देवस्य तेन धूनोत्योर्षधीः	॥ १३ ॥
गुदां आसन्तिस्तनीवाल्याः सूर्यायास्त्वचमद्युवन् ।	
उत्थातुरद्युवन्पद ऋषभं यदकल्पयन्	॥ १४ ॥
क्रोड आसीज्जामिशंसस्य सोमस्य कलशो धृतः ।	
देवाः संगत्य यत्सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन्	॥ १५ ॥
ते कुष्ठिकाः सुरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः शफान् ।	
ऊर्ध्वमस्य क्रीटेभ्यः श्वर्तेभ्यो अधारयन्	॥ १६ ॥
शृङ्गाभ्यां रक्षं ऋषत्यघतिं हन्ति चक्षुषा ।	
शृणोति भद्रं कर्णाभ्यां गद्यां यः पतिरुद्भयः	॥ १७ ॥
शतयज्ञं स यजते नैनं दुन्नन्त्यययः ।	
जिन्वन्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति	॥ १८ ॥
ब्राह्मणेभ्य ऋषभं दत्त्वा वरीयः कृणुते मनः ।	
पुष्टिं सो अघ्यानां स्वे गोष्ठेऽव पश्यते	॥ १९ ॥
गावः सन्तु प्रजाः सन्त्रथो अस्तु तनूबलम् ।	
तत्सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभद्राणि	॥ २० ॥
अयं पिपांन इन्द्र इद्रयिं दधातु चेतनीम् ।	
अयं घेनुं सुदुर्षां नित्यवत्सां वशं दुहां विपश्चितं पुरो दिवः	॥ २१ ॥ (१०१)

पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा ऐन्द्रः शुष्मो विश्वरूपो न आगन् ।

आयुरस्मभ्यं दधत्प्रजां च रायश्च पोषैरभि नः सचताम् ॥२२॥

उपेहोर्षपर्वनास्मिन्गोष्ठ उर्ष पृश्च नः ।

उर्ष ऋषभस्य यद्रेत उर्षेन्द्र तव वीर्यम् ॥२३॥

एतं वो युवानं प्रति दध्मो अत्र तेन क्रीडन्तीश्वरत वशां अनु ।

मा नो हासिष्ट जनुपां सुमागा रायश्च पोषैरभि नः सचधम् ॥२४॥(१०)(१०४)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

(५) पञ्चोदनो अजः ।

१-३८ भृगुः । पञ्चोदनोऽजः । मन्त्रोक्ताः । धिष्टुपः ३ चतुष्पदाः पुरोतिश्वरी जगती; ४, १०

जगती; १४, १७, २७-३० अनुष्टुप् (३० कतुम्मती), १६ त्रिपदानुष्टुप्; १८, ३७ त्रिपदा

विराड्गायत्री; २३ पुरजष्णिक्; २४ पञ्चपदानुष्टुष्णिग्गर्भोपरिष्ठाद्विराड्जगती;

२०-२२, २६ पञ्चपदानुष्टुष्णिग्गर्भोपरिष्ठाद्वाहता भुरिक्; ३१ सप्तपदार्थाः

३२-३५ दशपदा प्रकृतिः; ३६ दशपदाकृतिः; ३८ एकावसाना

द्विपदा साक्षी त्रिष्टुप् ।

[३] आ नयैतमा रभस्व सुकृतां लोकमपि गच्छतु प्रजानन् ।

तीर्त्वा तमांसि बहुधा महान्त्यजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥१॥

इन्द्राय भागं परि त्वा नयाम्यस्मिन्यजे यजमानाय सूरिम् ।

ये नो द्विपन्त्यनु तान्रभस्थानागसो यजमानस्य वीराः ॥२॥

प्र पदोऽव नैनिग्धि दुश्चरितं यच्चारं शुद्धैः शकैरा क्रमतां प्रजानन् ।

तीर्त्वा तमांसि बहुधा विपश्यन्त्यजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥३॥

अनु च्छद्य श्यामेन त्वचमेतां विश्वस्तर्यथापर्वशित्ना माभि संस्थाः ।

माभि हुंहः परुशः कल्पयैनं तृतीये नाके अधि वि श्रयैनम् ॥४॥

ऋचा कुम्भीमध्यग्नौ श्रयाम्या सिञ्चोदकमव धेहो नम् ।

पर्याधत्ताग्निनां शमितारः शूतो गच्छतु सुकृतां यत्र लोकः ॥५॥

उत्क्रामातः परि चेदवसस्तप्ताच्चरोरधि नाकं तृतीयम् ।

अग्नेरगिरधि सं बभूविथ ज्योतिष्मन्तमभि लोकं जयैतम् ॥६॥

अजो अग्निरजमु ज्योतिराहुरजं जीवता ब्रह्मणे देयमाहुः ।

अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमास्मिहोके श्रद्धानेन दत्तः ॥७॥ (१११)

पञ्चौदनः पञ्चधा वि क्रमतामक्रुंस्यमानस्त्रीणि ज्योतीषि ।	
ईजानानां सुकृतां प्रेहि मर्ध्यं तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व	॥ ८ ॥
अजा रोह सुकृतां यत्र लोकः शरभो न चत्तोऽति दुर्गाण्येषः ।	
पञ्चौदनो ब्रह्मणं दीयमानः स दातारं तृप्यां तर्पयाति	॥ ९ ॥
अजस्त्रिनाके त्रिदिवे त्रिपृष्ठे नाकस्य पृष्ठे दंदिवांसं दधाति ।	
पञ्चौदनो ब्रह्मणं दीयमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुघास्येका	॥ १० ॥ (११)
एतद्भो ज्योतिः पितरस्तृतीयं पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं दंदाति ।	
अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिन्नोके श्रद्धधानेन दत्तः	॥ ११ ॥
ईजानानां सुकृतां लोकमीप्सन्पञ्चौदनं ब्रह्मणेऽजं दंदाति ।	
स व्याप्तिमभि लोकं जयैतं शिवोऽस्मभ्यं प्रतिगृहीतो अस्तु	॥ १२ ॥
अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकाद्विप्रो विप्रस्य सहसो विपथित् ।	
इष्टं पूर्तमभिपूर्तं चर्पत्कृतं तद्देवा ऋतुशः कल्पयन्तु	॥ १३ ॥
अमोतं वासो दद्याद्विरण्यमपि दक्षिणाम् ।	
तथा लोकान्त्सर्माप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः	॥ १४ ॥
एतास्त्वजापो यन्तु धाराः सोम्या देवीर्धृतपृष्ठा मधुधुतः ।	
स्तभान् पृथिवीमुत धां नाकस्य पृष्ठेऽधि सप्तसर्मा	॥ १५ ॥
अजोऽस्यर्ज स्वर्गोऽसि त्वया लोकमङ्गिरसः प्राजानन् । तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेयम् ॥ १६ ॥	
येना सहस्रं वर्हासि येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेमं यज्ञं नो वह स्वर्दिवेषु गन्तवे ॥ १७ ॥	
अजः पकः स्वर्गे लोके दंधाति पञ्चौदनो निर्ऋतिं वाधमानः ।	
तेन लोकान्तर्ह्यवतो जयेम	॥ १८ ॥
यं ब्राह्मणे निदधे यं च विधु या विष्णुषु ओदनानामुजस्यं ।	
सर्वं तदग्ने सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम्	॥ १९ ॥
अजो वा इदमग्ने व्यक्रिमत् तस्योर इयमभवद् द्यौः पृष्ठम् ।	
अन्तरिक्षं मर्ध्यं दिशः पार्श्वं समुद्रौ कुक्षी	॥ २० ॥ (१२)
सत्यं चतं च चक्षुषी विश्वं सत्यं श्रद्धा प्राणो प्रिराद् शिरः ।	
एष वा अपरिमितो यज्ञो यदुजः पञ्चौदनः	॥ २१ ॥
अपरिमितमेव यज्ञमाप्नोत्यपरिमितं लोकमव रुन्धे ।	
योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति	॥ २२ ॥ (१२६)

नास्यास्थीनि भिन्ध्यान्न मज्जो निर्धयेत् ।

सर्वमेतं समादायेदमिदं प्र वैशयेत् ॥२३॥

इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैतं सं गमयति ।

इपं मह ऊर्जमस्मै दुहे योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२४॥

पञ्च रुक्मा पञ्च नवानि वखा पञ्चास्मै धेनुवः कामदुर्वा भवन्ति ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२५॥

पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि तन्वे भवन्ति ।

स्वर्ग लोकमश्नुते योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२६॥

या पूर्वं पतिं विच्चाथान्यं विन्दतेऽपरम् ।

पञ्चोदनं च तावजं ददातो न वि योपतः ॥२७॥

समानलोको भवति पुनर्भुवापरः पतिः ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२८॥

अनुपूर्वत्सां धेनुमनद्वाहंमुपर्वहणम् ।

वासो हिरण्यं दुत्ता ते यन्ति दिवंमुत्तमाम् ॥२९॥

आत्मानं पितरं पुत्रं पौत्रं पितामहम् ।

जायां जनित्रीं मातरं ये प्रियास्तानुप ह्वये ॥३०॥ (१३)

यो वै नैदाद्यं नामर्तु वेद । एष वै नैदाद्यो नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३१॥

यो वै कुर्वन्तं नामर्तु वेद । कुर्वतीकुर्वतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३२॥

यो वै संयन्तं नामर्तु वेद । संयतीसंयतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ॥

एष वै संयन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३३॥ (१३)

यो वै पिन्वन्तं नामर्तुं वेद । पिन्वतीपिन्वतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ॥

एष वै पिन्वन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३४॥

यो वा उद्यन्तं नामर्तुं वेद । उद्यतीमुद्यतीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वा उद्यन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३५॥

यो वा अभिशुवं नामर्तुं वेद ।

अभिमर्वन्तीमभिमर्वन्तीमेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वा अभिभूर्नामर्तुर्यदुजः पञ्चोदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽंजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३६॥

अजं च पचत् पञ्चं चौदनान् ।

सर्वा दिशः संमनसः सञ्जीचीः सान्तदेशाः प्रतिं शृङ्खन्तु त एतम् ॥३७॥

तास्ते रक्षन्तु तव तुभ्यमेतं ताम्य आज्यं हविरिदं जुहोमि ॥३८॥(१४)(१४२)

[इति विंशतितमः प्रपाठकः ॥२०॥]

(६) अतिथि-सत्कारः ।

१-६२ (पदपर्यायाः) ब्रह्मा । अतिथिः, विद्या । (१) १-१७; १ त्रिपदा गायत्री;

२ त्रिपदायां गायत्री, ३, ७ साम्नी त्रिष्टुप्, ४, ९ आर्च्यनुष्टुप्, ५ आसुरी गायत्री,

६ त्रिपदा साम्नी जगती, ८ याजुषी त्रिष्टुप्; १० साम्नी भुरिग्गृहतीः ।

११, १४-१६ साम्न्यनुष्टुप्, १२ विराड् गायत्री; १३ साम्नी

निचृत्पङ्क्तिः; १७ त्रिपदा विराड् भुरिग्गायत्री ।

विंशतितमः प्रपाठकः ॥२१॥]

(१) यो विद्याद्ब्रह्मं प्रत्यक्षं परं पि यस्य संभारा ऋचो यस्यानूक्यमि ॥ १ ॥

सामानि यस्य लोमानि यजुर्हृदयमुच्यते परिस्तरणमिद्विः ॥ २ ॥

यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्प्रतिपश्यति देवयजनं प्रेषति ॥ ३ ॥

यदभिवदति द्रीक्षामुपैति यदुदकं याचत्यपः प्र णयति ॥ ४ ॥

या एव यज्ञ आपः प्रणीयन्ते ता एव ताः ॥ ५ ॥

यत्तर्पणमाहरन्ति य एवाग्नीषोमीर्यः पशुर्गृह्यते स एव सः ॥ ६ ॥ (१४८)

यदा॑नस॒थान्क॒ल्पय॑न्ति स॒दोह॒विधा॑र्नान्ये॒व तत्क॑ल्पयन्ति	॥ ७ ॥
यदु॑पस्तृणान्ति ब॒र्हिरे॒व तत्	॥ ८ ॥
यदु॑परिशय॒नमा॒हर॑न्ति स्व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कम॑व॒ रुन्दे	॥ ९ ॥
यत्केशि॑पू॒षव॒र्हण॑मा॒हर॑न्ति परि॒धय॑ ए॒व ते	॥ १० ॥
यदा॑ञ्जना॒भ्यञ्जन॑मा॒हर॑न्त्या॒ज्यमे॒व तत्	॥ ११ ॥
यत्पू॒रा परि॒वेपा॒त्साद॑मा॒हर॑न्ति पु॒रोडा॑श॒वे॒व तौ	॥ १२ ॥
यद॑शन॒कृतं॑ ह॒र्यन्ति॑ ह॒विष्कृत॑मे॒व तद् ध॑र्यन्ति	॥ १३ ॥
ये ब्री॒हयो॑ यवा॑ निरू॒प्यन्ते॑ऽश॒व ए॒व ते	॥ १४ ॥
यान्यु॑त्तर॒प्रल॑मु॒सलानि॑ ग्रा॒वाण॑ ए॒व ते	॥ १५ ॥
शूर्पे॑ प॒वित्रं॑ तुपा॑ ऋ॒जीपा॑भि॒प॒र्णीरा॑पः	॥ १६ ॥
सु॒गद॑र्वि॒नेक्ष॑ण॒माय॑च॒नं द्रो॑णक॒लाः कु॒म्भ्यो॑ वा॒य॒न्वा॒नि	
पा॒त्रा॒णीय॑मे॒व कृ॑ष्णा॒जिन॑म्	॥ १७ ॥ (१५)(१५९)

[२] १८-३० (१-१३) = १ विराट् पुरस्ताद्बृहती, २, १२ साम्नी त्रिष्टुप्, ३ आसुरी अनुष्टुप्, ४ साम्नी अणिक्, ५, ११ साम्नी बृहती (११ भुरिक्), ६ आर्यनुष्टुप्, ७ त्रिपदा स्वरानुष्टुप्, ८ आसुरी गायत्री, ९ साम्नी अनुष्टुप्, १० त्रिपदार्चीः त्रिष्टुप् १३ त्रिपदार्ची पद्दकि. (७ पञ्चपदा विराट् पुरस्ताद्बृहती, ८ साम्नीनुष्टुप् इति वा) ।

(२) य॒ज॒मान॑ब्राह्म॒णं वा ए॒तद॑तिथिपतिः कुरुते यदा॑हा॒र्या॒णि
 प्रेक्ष॑त इ॒दं भू॒या३ इ॒दा३मि॒ति ॥ १ ॥ १८ ॥
 यदा॑ह भू॒य उ॒द्धरे॑ति प्रा॒णमे॒व तेन॑ वर्षी॒यांसं॑ कुरुते ॥ २ ॥ १९ ॥
 उ॒प॒ हर॑ति ह॒र्षी॒प्या सा॑दयति ॥ ३ ॥ २० ॥
 ते॒पा॒मास॑न्ना॒नाम॑र्ति॒थिरा॑त्म॒ञ्जु॒होति ॥ ४ ॥ २१ ॥
 सु॒चा ह॑स्तेन प्रा॒णे यूपे॑ सु॒क्कारे॑ण॒ वप॑ट्कारेण ॥ ५ ॥ २२ ॥
 ए॒ते वै प्रि॒याश्चा॒प्रियाश्च॑र्वि॒जः स्व॑र्गं लो॒कं ग॑मयन्ति यदतिथयः ॥ ६ ॥ २३ ॥
 स य ए॒वं वि॒द्वान्न द्वि॒पन्न॑श्ची॒यान्न द्वि॒पतो॑ऽन्नम॒श्ची॒यान्न
 मी॑मांसितस्य न मी॑मांसमाने॒स्य ॥ ७ ॥ २४ ॥
 सर्वो॑ वा ए॒ष ज॒ग्ध॑पा॒प्सा य॑स्यान्न॒मश्न॑न्ति ॥ ८ ॥ २५ ॥ (१६७)

सत्रो वा एपोऽर्जग्धपाप्मा यस्यान्नं नाश्रन्ति ॥ ९ ॥ २६ ॥

सर्वदा वा एप युक्तग्रावाद्रूपवित्रो वितताध्वर
आहृतयन्नक्तुर्य उंपहरति ॥ १० ॥ २७ ॥

प्राजापत्यो वा एतस्य यज्ञो विततो य उंपहरति ॥ ११ ॥ २८ ॥

प्रजापतेर्वा एप विक्रमाननुविक्रमते य उंपहरति ॥ १२ ॥ २९ ॥

योऽतिथीनां स आहवनीयो यो वेश्मनि स गार्हपत्यो
यस्मिन्पचन्ति स दक्षिणाग्निः ॥ १३ ॥ ३० ॥ (१६) (१७२)

[३] ३१-३२ (१-२) = १-६, ९ त्रिपदा पिपीलिकमध्या गायत्री, ७ साम्नी वृद्धती,
८ पिपीलिकमध्योष्णिक् ।

(३) इष्टं च वा एप पुतं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ १ ॥ ३१ ॥

पर्यश्च वा एप रसे च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ २ ॥ ३२ ॥

उर्जा च वा एप स्फाति च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ ३ ॥ ३३ ॥

प्रजा च वा एप यशश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ ४ ॥ ३४ ॥

कीर्तिं च वा एप यशश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ ५ ॥ ३५ ॥

श्रियं च वा एप सन्निदिं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोऽतिथेरश्नाति ॥ ६ ॥ ३६ ॥

एप वा अतिथिर्यञ्जेत्रियस्तस्मात्पूर्वो नाश्रीयात् ॥ ७ ॥ ३७ ॥

अशितावत्यर्तिथावश्रीयाद्यज्ञस्य सात्मत्वार्य यज्ञस्याविच्छेदाय तद् नृतम् ॥ ८ ॥ ३८ ॥

एतद्वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा मांसं वा तदेव नाश्रीयात् ॥ ९ ॥ ३९ ॥ (१७) (१८१)

[४] ३९-४४ (१-१०) = १-४ प्राजापत्यानुष्टुप ९ भुरिकू; २-५ त्रिपदा गायत्री;
१० चतुष्पदा प्रस्तारपदाकि ।

(४) स य एवं विद्वान्शीर्षुपसिच्योऽपहरति ॥ १ ॥

यार्वदभिष्टोमेनेष्टा सुसंमृद्धेनावरुन्धे तार्वदेनेनारं रुन्धे ॥ २ ॥ ४० ॥

स य एवं विद्वान्तुर्षिरुपसिच्योऽपहरति ॥ ३ ॥

यार्वदतिरात्रेणेष्टा सुसंमृद्धेनावरुन्धे तार्वदेनेनारं रुन्धे ॥ ४ ॥ ४१ ॥

स य एवं विद्वान्मधुपसिच्योऽपहरति ॥ ५ ॥ (१८६)

यावत्सत्प्रसर्धेनेष्टा सुसंपृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनावरुन्धे	॥६॥४२॥
स य एवं विद्वान्मांसमुपसिच्योपहरति	॥७॥
यावद् द्वादशाहेनेष्टा सुसंपृद्धेनावरुन्धे तावदेनेनावरुन्धे	॥८॥४३॥
म य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति	॥९॥
प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः प्रजानां भवति	
य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति	॥१०॥४४॥ (१८) (१९१)

[५] ४५-४८ (१-१०) = १ साम्नी उष्णिक्, २ पुरोष्णिक्, ३, ५, ७, १० साम्नी
 मुरित्पृहती; ४, ६, ९ साम्नी अनुष्टुप्; ५ त्रिपदा निचृक्षिपमा नाम
 गायत्री; ७ त्रिपदा विराड्विपमा नाम गायत्री;
 ८ त्रिपदा विराडनुष्टुप् ।

- (५) तस्मा उपा हिङ्गुणोति सधिता प्र स्तौति ॥ १ ॥
 बृहस्पतिरूर्जयोद्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विश्वं देवा निधनम् ॥ २ ॥
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥४५॥
 तस्मा उच्यन्तस्यो हिङ्गुणोति संग्रवः प्र स्तौति ॥ ४ ॥
 मध्यन्दिन उद्गायत्यपराहः प्रति हरत्यस्तंयनिधनम् ।
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥४६॥
 तस्मा अश्रो भवन्दिङ्गुणोति स्तनयन्त्र स्तौति ॥ ६ ॥
 विद्योत्तमानः प्रति हरति वर्षशुद्गायत्युद्गुह्नन् निधनम् ।
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥ ७ ॥
 अतिथीन्प्रति पश्यति हिङ्गुणोत्यभि वदति प्र स्तौत्युदकं याचत्युद्गायति ॥८॥४७॥
 उर्ष हरति प्रति हस्त्याच्छिष्टं निधनम् ॥ ९ ॥
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥१०॥४८॥(१९)(२०१)

[६] ४९-६२ (१-३४), १ आसुरी गायत्री, २ साम्नी अनुष्टुप्, ३-५ त्रिपदाचीं परकि;
 ४ एकपदा प्राजापत्या गायत्री; ६-११ आर्ची बृहती; १२ एकपदा आसुरी
 जगती; १३ याजुषी पिष्टुप्; १४ एकपदासुरी षष्ठीक् ।

- (६) यत्क्षत्वारं ह्यत्या श्रावयत्येव तत् ॥११॥४९॥
 यत्प्रतिशृणोति प्रत्याश्रावयत्येव तत् ॥१२॥५०॥ (२०३)

यत्परिवेष्टारः पात्रहस्ताः पूर्वं चापरं च प्रपद्यन्ते चमुसाध्वयैव एव ते ॥३॥५१॥

तेषां न कश्चनाहोता ॥४॥५२॥

यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्परिविष्यं ब्रह्मानुपोदैत्यवृथमेव तदुपावैति ॥५॥५३॥

यत्संभागयति दक्षिणाः सभागयति यदनुतिष्ठत उदयस्यत्यैव तत् ॥६॥५४॥

स उपहृतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्न्यत्पृथिव्यां विश्वरूपम् ॥७॥५५॥

स उपहृतोऽन्तरिक्षे भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्न्यदुन्तरिक्षे विश्वरूपम् ॥८॥५६॥

स उपहृतो दिवि भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्पदिवि विश्वरूपम् ॥९॥५७॥

स उपहृतो देवेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्न्यद्देवेषु विश्वरूपम् ॥१०॥५८॥

स उपहृतो लोकेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्न्यद्दोकेषु विश्वरूपम् ॥११॥५९॥

स उपहृतः उपहृतः ॥१२॥६०॥

आमोतीमं लोकमाप्त्यमुम् ॥१३॥६१॥

ज्योतिष्मतो लोकाङ्गयति य एवं वेद ॥१४॥६२॥(२०) (२५)

॥ इति नृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

(७) गौः ।

१-२६ (एकः पर्यायः) ब्रह्मा । गौः । १ आर्चीवृहती, २ आर्च्युष्णिङ्ग, ३, ५ आर्च्यनुष्टुप्, ४, १४,

१५-१६ साक्षी वृहती, ६, ८ आसुरी गायत्री, ७ त्रिपदा पिपीलिकमध्या निचूद्रायत्री,

९, १३ साक्षी गायत्रीः १० पुरोष्णिक, ११-१२, १७, २५ साम्युष्णिकः

१८, २२ एकपदासुरीजगती, १९ एकपदासुरी पदक्तिः, २० याजुषी

जगती, २१ आसुर्यनुष्टुप्, २३ एकपदासुरी वृहतीः

२४ साक्षी मुरिगृहतीः २६ साक्षी त्रिष्टुप्

७, १८, १९, २२-२३ द्विपदा ।

[४] प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शुद्धे इन्द्रः शिरो अग्निर्ललाटं युमः कृकाटम् ॥ १ ॥

सोमो राजा मस्तिष्को धौरुत्तरहनुः पृथिव्यधिरहनुः ॥ २ ॥

विद्युजिह्वा मरुतो दन्तो रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा घर्मो वह्नेः ॥ ३ ॥

विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णद्रं विधरणी निवेप्यः ॥ ४ ॥

श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पाजुस्यं वृहस्पतिः क्रुद्धहृतीः कीर्कमाः ॥ ५ ॥

देवानां पत्नीः पृथय उपसद्रुः पर्शवः ॥ ६ ॥

मित्रश्च वर्धन्थासौ त्वष्टा चार्यमा च द्रोपणी महादेवो वाह ॥ ७ ॥ (२२२)

इन्द्राणी भ्रसद्वायुः पुच्छ पर्वमानो वालाः	॥ ८ ॥
ब्रह्म च क्षत्रं च श्रोणी बलमूरु	॥ ९ ॥
धाता च सविता चाष्टीवन्तौ जह्वा गन्धर्वा अप्सरसः कुष्ठिका अर्दितिः शुफाः ॥१०॥	
चैतो हृदयं यकृन्मेधा त्रुत पुंरीतत्	॥११॥
क्षुत्कुक्षिरिरो वनिष्ठुः पर्वताः प्लाशयः	॥१२॥
क्रोधो वृक्षौ मन्युराण्डौ प्रजा शेषः	॥१३॥
नदी सूत्री वर्षस्य पतय स्तना स्तनयिन्नरुधः	॥१४॥
विश्वव्यचाथमापंधयो लोमानि नक्षत्राणि रूपम्	॥१५॥
देवजना गुदा मनुष्या आन्त्राण्यत्रा उदरम्	॥१६॥
रक्षांसि लोहितमितरजना ऊर्ध्वम्	॥१७॥
अत्र पीवो मज्जा निधनम्	॥१८॥
अग्निरासीन् उत्थितोऽश्विना	॥१९॥
इन्द्रः प्राङ् तिष्ठन्दक्षिणा तिष्ठन्मः	॥२०॥
प्रत्यङ् तिष्ठन्धातोदुङ् तिष्ठन्सविता	॥२१॥
तृणानि प्राग्ः सोमो राजा	॥२२॥
मित्र ईर्क्षमाण आर्षत्त आनन्दः	॥२३॥
युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विष्टुक्तः सर्वम्	॥२४॥
एतद्वै विश्वरूपं सर्वरूप गोरूपम्	॥२५॥
उपैतं विश्वरूपाः सर्वरूपाः पृथर्वस्तिष्ठन्ति य एव वेदं	॥२६॥ (२१) (२४१)

[८] यक्षमनिचारणम् ।

१-२२ भृगवद्विरा । सर्वशीर्षामयाद्यपाकरणम् । अनुष्टुप् १२ अनुष्टुप गर्भो ककुम्प्रती
चतुष्पदोष्णिक् १५ विराडनुष्टुप् २१ विराट् पथ्यावृहती
२२ पथ्यापङ्क्ति ।

शीर्षं क्तं शीर्षामय कर्णशूलं विलोहितम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोमं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ १ ॥
कर्णाभ्यां ते कर्णपेभ्यः कर्णशूलं विसर्पकम् ।	
सर्वं शीर्षण्यं ते रोमं बहिर्निर्मन्त्रयामहे	॥ २ ॥ (२४३)

यस्य हेतोः प्रन्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः ।

सर्वे शीर्षण्यंते रोगं वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ३ ॥

यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुपम् ।

सर्वे शीर्षण्यंते रोगं वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ४ ॥

अङ्गभेदमङ्गज्वरं विश्वाङ्ग्यं तिसल्पकम् ।

सर्वे शीर्षण्यंते रोगं वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ५ ॥

यस्य भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुपम् ।

तक्मानं विश्वशारद वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ६ ॥

य ऊरू अनुसर्पत्यथो एति गवीनिके ।

यक्ष्मं ते अन्तरङ्गम्यो वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ७ ॥

यदि कामादपकामाद्दृदयाज्जायते परि ।

हृदो घृलासमङ्गम्यो वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ८ ॥

हरिमाणं ते अङ्गम्योऽप्यामन्तरोदरात् ।

यक्ष्मोधामन्तरात्मनो वह्निर्निर्मन्त्रयामहे ॥ ९ ॥

आसौ घृलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् ।

यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ १० ॥ (२२)

वह्निर्विलं निर्द्रवतु काहावाहं तवोदरात् ।

यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ ११ ॥

उदरात्ते क्लोक्षो नाभ्या हृदयादधि ।

यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥ १२ ॥

याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः ।

अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु वह्निर्विलम् ॥ १३ ॥

या हृदयमुपपन्त्यनुतन्वन्ति कीकसाः ।

अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु वह्निर्विलम् ॥ १४ ॥

याः पार्श्वे उपपन्त्यनुनिक्षन्ति पृष्टीः ।

अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु वह्निर्विलम् ॥ १५ ॥

यास्तिरश्चीरुपपन्त्यर्षणीर्वक्षणासु ते ।

अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु वह्निर्विलम् ॥ १६ ॥

या गुदां अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बृहिविलम् ॥१७॥
 या मज्जो निर्धयन्ति परूपि विरुजन्ति च ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बृहिविलम् । ॥१८॥
 ये अङ्गानि मुदयन्ति यक्ष्मासो रोपणास्तव ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥१९॥
 त्रिसल्पस्य विद्रुघस्य चातीक्ष्णस्य बालजेः ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥२०॥
 पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः ।
 अनूकादर्शणीरुष्णिहाभ्यः शीर्ष्णां रोगमनीनश्च ॥२१॥
 सं ते शीर्ष्णाः कपालानि हृदयस्य च यो विधुः ।
 उद्यन्नादित्य रश्मिभिः शीर्ष्णां रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशीशमः ॥२२॥(२३)(२६३)
 ॥ इति चतुर्थोऽनुवाक ॥४॥

[९] आत्मा

१ २२ ब्रह्मा । चामा, अभ्यात्म, आदित्य । विष्टुप । १२, १४, १६, १८ जगती ।

[५] अस्य चामस्य पलितस्य होतुस्तस्य आतां मध्यमो अस्त्यश्रः ।
 तृतीयो आतां घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं त्रिषतिं सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥
 सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभिं चक्रमजरमनव यत्रेमा विश्वाभुवनाधि तस्थुः ॥ २ ॥
 इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त बहन्त्यशवाः ।
 सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त यत्र गवां निहिता सप्त नामां ॥ ३ ॥
 को दंदर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्त यदेनस्था त्रिभृति ।
 भूम्या असुरसृगात्मा क्व स्त्रित्को विद्वांसमुप गात्प्रष्टुमेतत् ॥ ४ ॥
 इह त्रैरितु य ईमङ्ग वेदास्य चामस्य निहितं पदं वेः ।
 शीर्ष्णाः क्षीरं दुहते गावो अस्य वृत्रि वसाना उदकं पदापुः ॥ ५ ॥
 पार्कः पृच्छामि मनुसाविजानन्देवानमिना निहिता पदानि ।
 वत्से चपक्येऽधि सप्त तन्तान्नि तत्रिरे कृमय ओतुवा उ ॥ ६ ॥ (२६९)

अचिकित्वांश्चिकितुर्पश्चिदत्रं क्वान्पृच्छामि विद्वानो न विद्वान् ।
 वि यस्तस्तम्भ पडिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि म्बिदेकम् ॥ ७ ॥
 माता पितरंमृत आ वंभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।
 सा भीभत्सुर्गभैरसा निर्विद्धा नमस्वन्त इदुपत्राकमीषुः ॥ ८ ॥
 युक्ता मातासीद्दुरि दक्षिणाया अतिष्ठद्भर्तु वृजनीप्यन्तः ।
 अमीभिद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्चरूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥ ९ ॥
 तिस्रो मातृस्त्रीन्पितृन्विभ्रदेकं ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमवं ग्लापयन्त ।
 मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्यं पृष्ठे विश्वाविदो वाचमर्धिश्वविज्नाम् ॥ १० ॥ (२४)
 पश्चरं चक्रे परिवर्तमाने यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा ।
 तस्य नार्धस्तप्यते भूरिभारः सुनादेव न च्छिद्यते मनाभिः ॥ ११ ॥
 पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुरीषिणाम् ।
 अथेमे अन्य उपरे विचक्षणे सप्तचक्रे पठेर आहुरापितम् ॥ १२ ॥
 द्वादशारं नृहि तजराय वर्षति चक्रं परि घामुतस्यं ।
 आ पुत्रा अग्रे मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विश्वतिश्रं तस्थुः ॥ १३ ॥
 सनेभि चक्रमजरं वि वावृत उज्जानायां दश युक्ता बहन्ति ।
 स्यस्य चक्षु रजसित्यावृतं यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥ १४ ॥
 क्षिर्यः सतीस्तां उं मे पुंस आहुः पश्यदक्षणात्त वि चंतदुन्धः ।
 क्विर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्तां विजानात्स पितृप्पितासत् ॥ १५ ॥
 साकंजानो सप्तर्षमाहुरेकजं पडिद्यमा ऋषयो देवजा इति ।
 तेषामिष्टानि विहितानि धामय स्यात्रे रजन्ते चिह्नतानि रूपयः ॥ १६ ॥
 अवः परेण पर एनावरेण पदा वृत्सं विभ्रती गौरुदस्थात् ।
 सा कृत्रीची फं श्विदधं परागात्कं स्वित्छले नृहि युधे अस्मिन् ॥ १७ ॥
 अवः परेण पितरं यो अस्य वेदानः परेण पर एनावरेण ।
 कृत्रीयमानः क इह प्र वाचदेवं मनः कृतो अधि प्रजातम् ॥ १८ ॥
 ये अर्वाञ्जस्तां उ पराच आहुषं पराञ्जस्तां उं अर्वाच आहुः ।
 इन्द्रश्च या चक्रयुः सोम तानि घुरा न युक्ता रजमो बहन्ति ॥ १९ ॥
 द्वा सुपर्णा सपुजा सराया समानं वृधं परि पस्वजाते ।
 तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्पनभ्रन्नन्यो अभि चाकशीति ॥ २० ॥ (२८१)

यस्मिन्बुधे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुर्वते चाधि विधे ।
 तस्य यदाहुः पिप्लवं स्वाद्रे तन्नोन्नतः पितरं न वेद ॥२१॥
 यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्षमनिमेषं विदथाभिस्तरन्ति ।
 एना विधेस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥२२॥ (२५)(२८५)

(१०) आत्मा ।

१-२८ ब्रह्मा । गौ, निराट्, अध्यात्मम्, २३ मित्रावरुणौ । विष्टुप्, १,७,१४,१७-१८ जगती ।
 २१ पञ्चपदातिशब्दी २४ चतुष्पदा पुरश्चतिर्भुविगतिजगती; २,२६-२७ मुक्ति ।

यद्वायुने अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतंक्षत ।
 यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इच्छिदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥ १ ॥
 गायत्रेण प्रतिं मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।
 वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥ २ ॥
 जगता सिन्धुं दिव्यस्क्रिभायद्रथंतरे सूर्यं पर्यपश्यत् ।
 गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो म्हा प्र रिरिचे महित्वा ॥ ३ ॥
 उप ह्वये सुदुर्वा घेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दौहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं सव संनिता साविपन्नोऽभीष्टो घुर्मस्तद् पु प्र वोचत् ॥ ४ ॥
 द्विष्टुष्वती वंसुपत्नी वसना वत्समिच्छन्ती मनमाभ्यागात् ।
 दुहामाश्विभ्यां पर्यो अन्वेय सा वर्धता महते सौमगाय ॥ ५ ॥
 गौरमीमेदभि वत्सं मियन्तं मूर्धानं द्विष्टुषुणोन्मातृवा उं ।
 सुकाणं घुर्ममभि रावशाना मिमाति मायु पर्यते पर्योभिः ॥ ६ ॥
 अय स द्विष्टु येन गौरमीवृता मिमाति मायु घुसनावधिं श्रिता ।
 सा चिचिभिर्नि हि चकार मर्त्योन्विद्युद्धवन्ती प्रति वृत्रिमोहत ॥ ७ ॥
 अनच्छये तुरगात्त जीवमेजद् ध्रुव मध्य आ पस्त्यानिाम् ।
 जीवो मृतस्य चरति स्वघाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥ ८ ॥
 विष्टुं दद्राणं संलिलस्यं पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जंगार ।
 देवस्यं पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥ ९ ॥
 य ई चकार न सो अस्य वेद य ई दुदुर्न हिरुगिसु तस्मात् ।
 स मातृयोना परिवीतो अन्तर्वहृप्रजा निर्धेतिरा विवेश ॥१०॥ (२१५)

अपश्यं गोपार्मनिपद्यमानमा च परां च पृथिविश्वरन्तम् ।
 स सध्रीचीः स विपूचीर्वसान् आ वरीवर्ति भुवनेऽन्तः ॥११॥
 द्यौर्नः पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयोश्चन्द्रोऽयोनिरन्तरां पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥१२॥
 पुच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पुच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 पुच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिं पुच्छामि वाचः परमं व्योमि ॥१३॥
 इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योमि ॥१४॥
 न वि जानामि यदिदेदमस्मि निष्यः संनद्धो मनमा चरामि ।
 यदा मार्गप्रथमजा ऋतस्यादिद्वाचो अश्रुवे भागमुस्याः ॥१५॥
 अपाङ् प्राडति स्रघर्या गृभीतोऽर्मत्यो मर्त्येना सयोनिः ।
 ता शश्वन्ता विपूचीनां वियन्ता न्यून्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥१६॥
 सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि ।
 ते धीतिभिर्मनसा ते विपथितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥१७॥
 ऋचो अक्षरं परमे व्योमिन्यस्मिन्देवा अधि विश्वं निषेदुः ।
 यस्तत्र वेदु किमुचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्ते अमी समासते ॥१८॥
 ऋचः पदं मार्गया कल्पयन्तोऽर्धर्चेन चाकल्युर्निश्चमेर्जत् ।
 त्रिपाद्ब्रह्म पुरुषं वि तंष्ट्रे तेन जीवन्ति प्रदिशश्चरतः ॥१९॥
 सूयवसान्गवती हि भूया अधो वयं भर्गवन्तः स्याम ।
 अद्धि तूर्णमन्त्रे विश्वदानो पितृं शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥२०॥ (२७)
 गौग्निमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
 अष्टापदी नवपदी बभूवुषीं सहस्राक्षरा भुवनस्य पुङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा
 अधि वि क्षरन्ति ॥२१॥
 कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त अत्रवृन्तसर्दनाइतस्यादिदृतेन पृथिवीं व्युद्दिः ॥२२॥
 अपादेति प्रथमा पदतीनां कस्तद्वा मित्रावरुणा चिकेत ।
 गर्भो भारं भरत्या चिदस्या ऋतं पिपत्यनृतं नि पाति ॥२३॥ (३०८)

विराड्वाग्विराद् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराद् प्रजापतिः ।

विराण्मृत्युः साध्यानामधिराजो बभूव तस्य भूतं भव्यं वशे

स मे भूतं भव्यं वशे कृणोत

॥२४॥

शक्रमयं धूममारादपश्यं विपुवता पुर एनावरेण ।

उक्षाणं पृथ्विमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्

॥२५॥

त्रयः केशिनं ऋतुथा वि ज्ञक्षते संवत्सरे वपत एकं एषाम् ।

विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभिर्भ्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम्

॥२६॥

चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।

गुहा त्रीणि निर्हिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति

॥२७॥

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहु रथो दिव्यः स सुपर्णो गुरुमान् ।

एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः

॥२८॥ (२८) (३१३)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥

[इत्येकविंशतितमः प्रपाठकः ॥२१॥]

॥ इति नवमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

अष्टमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २३२३

नवमकाण्डस्य ... ३१३

सर्वयोगः २६३६

दशमं काण्डम् ।

(१) कृत्यादूषणम् ।

१-३२ प्रत्यङ्गिरसः । कृत्यादूषणम् । अनुष्टुप्; १ महावृहती; २ विराड्नाम गायत्री; ९ पध्यापङ्क्तिः
१२ पङ्क्तिः; १३ उरोमृहती; १५ चतुष्पदा विराड्जगती; १७, २०, २४ प्रस्तारपङ्क्तिः
(२० विराड्); १६, १८ त्रिष्टुप्; १९ चतुष्पदा जगती; २२ एकावसाना द्विपदाचीं
उष्णिक्; २३ त्रिपदा भुरिग्विपमा गायत्री; २८ त्रिपदा गायत्री; २९ मध्ये ज्योतिष्मती
जगती; ३२ द्व्यनुष्टुब्गर्मा यञ्चपदातिजगती ।

[अथ द्वाविंशतितमः प्रपाठकः ॥२२॥]

[१] यां कल्पयन्ति चतुर्विधं विध्वंस्यं हस्तकृतां चिकित्सवः ।

सारादेत्वपं जुदाम एनाम् ॥ १ ॥

शीर्षण्वतीं नस्वतीं कर्णिनीं कृत्याकृता संभृता विध्वंसा ।

सारादेत्वपं जुदाम एनाम् ॥ २ ॥

शूद्रकृता राजकृता स्त्रीकृता ब्रह्मभिः कृता ।

जाया पत्या नुचेवं कर्तारं बन्ध्वृच्छतु ॥ ३ ॥

अनयाहमोपध्या सर्वाः कृत्या अदूदुषम् ।

यां क्षेत्रं चक्रुर्या गोषु यां वां ते पुरुषेषु ॥ ४ ॥

अधमेस्त्वप्रकृते शपथः शपथीयते ।

प्रत्यक्प्रतिप्रहिण्मो यथा कृत्याकृतं हनत् ॥ ५ ॥

प्रतीचीर्न आङ्गिरसोऽध्वंक्षो नः पुरोहितः ।

प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामून्कृत्याकृतो जहि ॥ ६ ॥

यस्त्वोवाच परेहीतिं प्रतिक्लमुदाग्यम् ।

तं कृत्येऽभिनिर्वर्तस्व मास्मानिच्छो अनागसः ॥ ७ ॥

यस्ते परूपि संदुधौ रथस्येवुर्ध्वधिया ।

तं गच्छ तत्र तेऽर्पन्मज्ञातस्तेऽयं जनः ॥ ८ ॥

ये त्वां कृत्वालेभिरे विद्वला अभिचारिणः ।

क्षुब्धीर्दं कृत्यादूषणं प्रतिवर्त्म पुनःसुरं तेन त्वा स्तपयामसि ॥ ९ ॥

यहर्भगां प्रसूयितां मृतवत्सामुपेयिम ।
 अपैतु सर्वं मत्पापं द्रविणं मोषं तिष्ठतु ॥१०॥ (१)
 यच्च पितृभ्यो ददतो यज्ञे वा नाम जगद्गुहः ।
 संदेश्याश्चेत्सर्वस्मात्पापादिमा मुञ्चन्तु त्वोपधीः ॥११॥
 देवैनुसात्पित्र्यान्नामग्राहात्संदेश्यादिभिर्निष्कृतात् ।
 मुञ्चन्तु त्वा वीरुधो धीर्येण ब्रह्मण ऋग्भिः पर्यसु ऋषीणाम् ॥१२॥
 यथा चातश्चयावयति भूम्या रेणुमन्तरिक्षाच्चाभ्रम् ।
 एवा मत्सर्वं दुर्भूतं ब्रह्मनुत्तमपायति ॥१३॥
 अपं काम नानंदती विनद्धा गर्दभीव ।
 कर्तृर्क्षस्वेतो नुत्ता ब्रह्मणा वीर्याश्रिता ॥१४॥
 अयं पन्थाः कृत्येति त्वा नयामोऽभिप्रहितं प्रति त्वा प्र हिंमः ।
 तेनाभि याहि भङ्गत्यनस्वतीव याहिनीं विश्वरूपा कुरुटिनीं ॥१५॥
 पराङ्गते ज्योतिरपथं ते अर्वाग्न्यत्रास्मदर्यना कृणुष्व ।
 परेणेहि नवति नाव्याश्चेति दुर्गाः श्रोत्या मा क्षणिष्ठाः परेहि ॥१६॥
 वातं इव वृक्षान्नि मृणीहि पादय मा गामथं पुरुषमुच्छिप एषाम् ।
 कर्तृन्निवृत्त्येतः कृत्येऽप्रजास्त्वार्य बोधय ॥१७॥
 यां तं बर्हिषि यां शर्मज्ञाने क्षेत्रे कृत्यां बलं वा निचख्नुः ।
 अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येऽभिचेरुः पाकं सन्तं धीरतरा अनागसम् ॥१८॥
 उपाहृतमनुबुद्धं निरातं वैरं त्सार्यन्वविदाम कर्त्रम् ।
 तदंतु यत् आर्भूतं तत्राश्च इव वि वर्ततां हन्तुं कृत्याकृतः प्रजाम् ॥१९॥
 स्वायसा असयः मन्ति नो गृहे विद्या तं कृत्ये यतिधा परूपि ।
 उत्तिष्ठैव परेहीतोऽज्ञाति किमिहच्छसि ॥२०॥ (२)
 ग्रीधास्ते कृत्ये पादौ चापि कत्स्यामि निर्द्वैव ।
 इन्द्राग्नी अस्मात्रक्षतां यौ प्रजानौ प्रजावती ॥२१॥
 सोमो राजाधिपा मंडिता च भूतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥२२॥
 भवादावर्वावस्यतां पापकृते कृत्याकृते । दुष्कृते विद्युते देवहेतिम् ॥२३॥
 यद्येयथं द्विपदी चतुष्पदी कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।
 सेतोऽष्टापदी भूत्वा पुनः परेहि दुच्छुने ॥२४॥ (२४)

अभ्यङ्गताक्ता स्वरिक्ता सवुं भरन्ती दुरितं परेहि ।

जानीहि कृत्ये कर्तारं दृष्टितेव पितरं स्वम्

॥२५॥

परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्वस्येव पदं नय । मृगः स मृगयुस्त्वं न त्वा निकर्तुमर्हति ॥२६॥

उत हन्ति पूर्वसिनें प्रत्यादायापरं इपरा । उत पूर्वस्य निम्नतो नि दन्त्यपरः प्रति ॥२७॥

एतद्धि शृणु मे वचोऽर्थेहि यत एयर्थ । यस्त्वा चकार तं प्रति ॥२८॥

अनागोदृष्ट्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्वं पुरुषं वधीः ।

यत्रयत्रासि निर्हिता ततस्त्वोत्थापयामसि पर्णाच्छर्षायसी भव ॥२९॥

यदि स्थ तमसावृता जालेनाभिहिता इव । सर्वाः संलुप्येतः कृत्याः पुनः कुत्रे प्र हिण्मसि ॥३०॥

कृत्याकृतो बलगिनोऽभिनिष्कारिणः प्रजाम् ।

मृणीहि कृत्ये मोच्छिष्टपोऽमृन्कृत्याकृतो जहि

॥३१॥

यथा ह्येषो मुच्यते तमसस्परि रात्रिं जहात्युपसथ केतून् ।

एवाहं सर्वं दुर्भूतं कर्त्रे कृत्याकृतो कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ॥३२॥ (३) (३२)

(२) ब्रह्मप्रकाशनम् ।

१-३३ नारायणः । पाष्णिस्मृतम्, पुरुषः ब्रह्मप्रकाशनम् । अनुष्टुप्; १-४, ७, ८ त्रिष्टुप्;

६, ११ जगती; २८ भुरिगृहती ।

केन पाष्णीं आभूते पूरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ ।

केनाङ्गुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छ्रद्धौ मंघ्यतः कः प्रतिष्ठाम् ॥ १ ॥

कस्मान्नु गुल्फावर्धरावकृष्णशृङ्गिबन्तायुत्तरो पूरुषस्य ।

जह्वं निष्कृत्य न्यदिधुः क्व स्विजातुनोः संधौ क उ तधिकेत ॥ २ ॥

चतुष्टयं युज्यते सिंहितान्तं जानुभ्यामूर्ध्वं शिथिरं कर्णधम् ।

श्रोणी यदूरु क उ तर्जजान् याभ्यां कुर्त्सिन्धं मुहृदं वभूर्व ॥ ३ ॥

कर्ति देवाः केतमे त आसून्य उरो ग्रीवाशिव्युः पूरुषस्य ।

कति स्तनौ व्यदिधुः कः कफोढो काने स्क्रन्धान्कर्ति पृथीरंचिन्वन् ॥ ४ ॥

को अस्य बाहू समभरद्दीर्यं करवादिति ।

अंसौ को अस्य तदेवः कुर्मिन्धे अध्या दंधौ ॥ ५ ॥

कः सप्त खानि पि ततर्द शीर्षणि कर्णाविभौ नार्मिके चक्षणी मुखम् ।

येषां पुरुत्रा विजयस्यं मल्लनि चतुष्पादो द्विपदो यन्नि यामम् ॥ ६ ॥ (३८)

हन्त्रोर्हि जिह्वामदघात्पुरूचीमर्धा महीमर्धि शिश्राय वाचम् ।
 स आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः क उ तर्धिकेत ॥ ७ ॥
 मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटे ककारटिकां प्रथमो यः कृपालम् ।
 चित्वा चित्यं हन्त्रोः पूरूपस्य दिवं रुरोह कतमः स देवः ॥ ८ ॥
 प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संवाधतन्त्र्याः ।
 आनन्दानुग्रो नन्दोश्च कस्माद्ब्रह्मति पूरूपः ॥ ९ ॥
 आर्तिरवर्तिर्निर्गतिः कुतो नु पुरुषेऽमतिः ।
 राद्विः समृद्धिरव्यृद्धिर्मतिरुदितयः कुतः ॥ १० ॥ (४)
 को अस्मिन्नापो व्यदिधाद्विपुवृतः पुरुवृतः सिन्धुसृत्याय जाताः ।
 तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्रधूम्रा ऊर्ध्वा अर्वाचीः पुरुषे तिरथीः ॥ ११ ॥
 को अस्मिन्नूपमदघात्को मृदानं च नाम च ।
 गातुं को अस्मिन्कः केतुं कश्चरित्राणि पूरूपे ॥ १२ ॥
 को अस्मिन्प्राणमवयत्को अपानं व्यानम् ।
 समानमस्मिन्को देवोऽधि शिश्राय पूरूपे ॥ १३ ॥
 को अस्मिन्यज्ञमदघादेको देवोऽधि पूरूपे ।
 को अस्मिन्सत्यं कोऽनृतं कुतो मृत्युः कुतोऽमृतम् ॥ १४ ॥
 को अस्मै वासः पर्यदघात्को अस्यायुरकल्पयत् ।
 बलं को अस्मै प्रायच्छत्को अस्याकल्पयज्ञवम् ॥ १५ ॥
 केनापो अन्वतलुत केनाहरकरोद्बुधे ।
 उपसं केनान्वेन्द्र केन सायंभवं ददे ॥ १६ ॥
 को अस्मिन्नेतो न्यदिधात्तन्त्रा तापतामिति ।
 मेधां को अस्मिन्नर्ध्वोहत्को घ्राणं को नृतो दधौ ॥ १७ ॥

केनेमां भूमिमौषोत्केन पर्यभवादिर्वम् । केनाभि मृहा पर्वतान्केन कर्माणि पूरूपः ॥ १८ ॥
 केन पर्जन्यमन्त्रेति केन सोमं विचक्षणम् । केन यज्ञं च श्रद्धां च केनास्मिन्निर्हितं मनः ॥ १९ ॥
 केन श्रोत्रियमामोति केनेमं परमेष्ठिनम् । केनेममग्निं पूरूपः केन संवत्सरं ममे ॥ २० ॥ (५)
 ब्रह्म श्रोत्रियमामोति ब्रह्मेमं परमेष्ठिनम् । ब्रह्मेममग्निं पूरूपो ब्रह्मं संवत्सरं ममे ॥ २१ ॥
 केन देवां अनु क्षियति केन दैवजनीर्विशः । केनेदमन्यन्नक्षत्रं केन सत्क्षत्रमुच्यते ॥ २२ ॥
 ब्रह्मं देवां अनु क्षियति ब्रह्म दैवजनीर्विशः । ब्रह्मेदमन्यन्नक्षत्रं ब्रह्म सत्क्षत्रमुच्यते ॥ २३ ॥ (५२)

केनेयं भूमिर्विहिता केन द्यौरुचरा हिता । केनेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२४॥
 ब्रह्मणा भूमिर्विहिता ब्रह्म द्यौरुचरा हिता । ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२५॥
 मूर्धानमस्य संसोऽन्यार्थर्वा हृदयं च यत् । मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रैर्यत्पद्मानोऽधि शीर्षतः ॥२६॥
 तद्वा अर्धवर्णः शिरो देवकोशः समुञ्जितः । तत्प्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः ॥२७॥

ऊर्ध्वो नु सृष्टाऽस्तिर्यद् नु सृष्टाऽः सर्वा दिशः पुरुष आ बभूवोऽः ।

पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥२८॥

यो वै तां ब्रह्मणो वेदाभ्युतेनावृतां पुरम् । तस्मै ब्रह्म च ज्ञाहाश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः ॥२९॥
 न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जुरसः पुरा । पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥३०॥
 अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या । तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषानृतः ॥३१॥
 तस्मिन्हिरण्यये कोशे व्यरि त्रिप्रतिष्ठिते । तस्मिन्पद्मक्षमात्मन्त्रचद्वै ब्रह्मविदो विदुः ॥३२॥
 प्रभ्राजमानां हरिणीं यत्सा संपरीवृताम् । पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेजापरराजिताम् ॥३३॥ (६) (६५)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(३) सप्तलक्ष्यणो वरणमणिः ।

१-२५ अधर्वा । वरणमणिः, वनस्पतिः, चन्द्रमाः । अनुष्टुप्, २, ३, ६ भुरिक्, त्रिष्टुप्,
 ८, १३, १४ पध्यापङ्क्तिः, ११, १६ भुरिक्, १५, १७-२५ पदपदा जगती ।

[२] अयं मे वरणो मणिः संपन्नक्षयणो वृषा ।

तेना रभस्व त्वं शत्रून्प्र मृणीहि दुरस्यतः ॥ १ ॥

प्रैणान्दृषीहि प्र मृणा रभस्व मणिस्ते अस्तु पुरता पुरस्तात् ।

अवारयन्त वरणेन देवा अभ्याचारमसुराणां श्वःश्वः ॥ २ ॥

अयं मणिर्धरणो विश्वभेषजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः ।

स ते शत्रून्धरान्पादयाति पूर्वस्तान्दंभुहि ये त्वा द्विपन्ति ॥ ३ ॥

अयं तं कृत्यां विरतां पौरुषेयादयं भयात् ।

अयं त्वा सर्वस्मात्प्रापाद्दरणो वारयिष्यते ॥ ४ ॥

वरणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः ।

यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमु देवा अवीरन् ॥ ५ ॥

स्वमं सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सुतिं यति धारादलेष्टाम् ।

परिक्षवाच्छकुनैः पापवादादयं मणिर्धरणो वारयिष्यते ॥ ६ ॥

अरात्यास्त्वा निर्ऋत्या अभिचारादयो भयात् ।

मृत्योरोजीयसो वृषाद्दरणो वारयिष्यते ॥ ७ ॥ (७२)

यन्मे माता यन्मे पिता भ्रातरौ यवं मे स्वा यदेनश्चक्रुमा वयम् ।

ततो नो वारयिष्यतेऽयं देवो वनस्पतिः

॥ ८ ॥

वरुणेन प्रव्यथिता भ्रातृव्या मे सर्वन्धवः । असुतं रजो अप्यगुस्ते यन्त्वधमं तमः ॥ ९ ॥

अरिष्टोऽहमरिष्टगुरायुष्मान्त्वसर्वपूरुषः । तं मायं वरणो मणिः परि पातु दिशोर्दिशः ॥ १० ॥ (७)

अयं मे वरण उरसि राजा देवो वनस्पतिः । स मे शत्रून्नि बाधतामिन्द्रो दस्युन्निवासुरान् ॥ ११ ॥

इमं विभर्षि वरणमायुष्माञ्छतशारदः । स मे राष्ट्रं च क्षत्रं च पशूनोजश्व मे दधत् ॥ १२ ॥

यथा वातो वनस्पतीन्वृक्षान्भनक्त्योजसा ।

एवा सपत्नान्मे भङ्ग्धि पूर्वाज्ञातो उतापरान्वरणस्तत्राभि रक्षतु ॥ १३ ॥

यथा वारतश्चाग्निश्च वृक्षान्प्सातो वनस्पतीन् ।

एवा सपत्नान्मे प्साहि पूर्वाज्ञातो उतापरान्वरणस्तत्राभि रक्षतु ॥ १४ ॥

यथा वातेन प्रक्षीणा वृक्षाः शेरे न्युर्षिताः ।

एवा सपत्नान्मे मम प्र क्षिणीहि न्युर्षिय पूर्वाज्ञातो

उतापरान्वरणस्तत्राभि रक्षतु

॥ १५ ॥

तांस्त्वं प्र छिन्दि चरण पुरा द्विष्टात्पुरायुषः ।

य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रद्विप्सवः ॥ १६ ॥

यथा सूर्यो अतिभाति यथास्मिन्तेज आहितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

॥ १७ ॥

यथा यशश्चन्द्रमस्यादित्ये च नृचक्षसि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

॥ १८ ॥

यथा यशः पृथिव्यां यथास्मिञ्जातवेदसि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

॥ १९ ॥

यथा यशः कन्यायां यथास्मिन्त्संभृते रथे ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा

॥ २० ॥ (८) (८५)

यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२१॥

यथा यशोऽग्निहोत्रे वषट्कारे यथा यशः ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२२॥

यथा यशो यजमाने यथास्मिन्यन्न आर्हितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२३॥

यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन्परमेष्ठिनि ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२४॥

यथा देवेषु मृतं यथेषु सत्यमाहितम् ।

एवा मे वरणो मणिः कीर्तिं भूतिं नि यच्छतु

तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२५॥ (९) (९०)

(४) सर्पविपदूरीकरणम् ।

१-२६ गच्छमान् । तक्षक । अनुष्टुप्, १ पद्या पङ्क्ति, ० त्रिपदा यवमध्या गायत्री; ३-४ पद्यावृहती; ८ उष्णिग्गर्भा परा त्रिष्टुप्, १२ भुरिग्गायत्री १६ त्रिपदा प्रतिष्ठा गायत्री २१ ककुम्मती २३ त्रिष्टुप् २६ त्र्यवसाना पदपदा वृहतीगर्भा ककुम्मती भुरिक् त्रिष्टुप् ।

इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् ।

अर्हीनामपमा रथं स्थाणुमारदथार्पत् ॥ १ ॥

दुर्भः शोचिस्तरुणैरुमश्वस्य वारः परुपस्य वारः । रथस्य बन्धुरम् ॥ २ ॥

अवं श्वेत पदा जहि पूर्णेण चापरेण च । उदुष्टुतमिव दार्वहीनामरसं त्रिपं वारुग्रम् ॥ ३ ॥

अरुघुपो निमज्योन्मज्य पुनरब्रवीत् । उदुष्टुतमिव दार्वहीनामरसं त्रिपं वारुग्रम् ॥ ४ ॥

पैदो हन्ति कसर्णीलं पैदः श्वित्रमुतासितम् । पैदो रथव्याः शिरः सं विभेद प्रदाकाः ॥ ५ ॥

पैद प्रेहि प्रथमोऽस्तु त्वा वयमेमसि । अहीन्व्यस्यतात्पथो येन स्मा वयमेमसि ॥ ६ ॥

इदं पैदो अजायतेदमस्य पुरार्यणम् । इमान्यर्पतः पदाहिभ्यो वाजिनीयतः ॥ ७ ॥ (९७)

संयतं न वि पर्षद्वाचं न सं यमत् । अस्मिन्क्षेत्रे द्वापही स्त्री च पुमांश्च तावुभावरसा ॥८॥
 अरसास इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके । घनेन हन्मि वृथिक्रमहि द्वण्डेनार्गतम् ॥ ९ ॥
 अघाश्चस्येदं भेषजमभयोः स्रजस्य च । इन्द्रो मेऽहिमगयन्तमहि पैद्रो अरन्धयत् ॥१०॥(१०)
 पैद्रस्य मन्महे चय स्थिरस्य स्थिरधाम्नः । इमे पृथा पृदाकनः प्रदीर्घ्यत आसते ॥११॥
 नृष्टासवो नृष्टविषा हता इन्द्रेण वज्रिणा । जघानेन्द्रो जग्निमा वयम् ॥१२॥
 हृतास्तिरशिराजयो निर्पिष्टासः पृदाकनः । दिर्णि करिक्रतं श्रित्रं दुर्भेष्वसितं जहि ॥१३॥
 कैरातिका कुमारिका सका खनति भेषजम् । हिरण्ययीभिरभ्रिभिर्गिरीणामुप सातुपु ॥१४॥
 आयमगन्तुयां भिषवर्षभ्रिहापराजितः । स वै स्रजस्य जर्मन उभयोर्वृथिकस्य च ॥१५॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च । वातापर्जन्योऽभौ ॥१६॥
 इन्द्रो मेऽहिमरन्धयत्पृदाकुं च पृदाकम् । स्वजं तिरशिराजिं कसुर्णालं दर्शानसिम् ॥१७॥
 इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तथ । तेषामु तुह्यमाणानां कः खिचेपामसद्रसः ॥१८॥
 सं हि शीर्षाण्यग्रंमं पौञ्जिष्ठ इन् करैरम् । सिन्धोर्मघ्यं पुरेत्य व्युनिजमहेर्विषम् ॥१९॥
 अहीनां सरोपां विषं परां वहन्तु सिन्धवः । हृतास्तिरशिराजयो निर्पिष्टासः पृदाकनः ॥२०॥(११)
 ओषधीनामहं वृण उर्वरीरिव माधुया । नयाम्यवतीरिवाहे निरैतुं ते विषम् ॥२१॥
 यद्रौ सूर्यं विषं पृथिव्यामोषधीषु यत् । कान्दाविषं कनकं निरैत्वैतुं ते विषम् ॥२२॥
 ये अग्निजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युतं आमभूवुः ।
 येषां ज्ञातानि गृह्णन्ति महान्ति तेभ्यः सुषेभ्यो नमसा विधेम ॥२३॥
 तौद्री नामासि कन्या घृताची नाम वा असि । अधस्पदेनं ते पदमा ददे विपदूर्षणम् ॥२४॥
 अङ्गादङ्गात्प्र च्यागय हृदयं परि वर्जय । अधा निपस्य यत्तेजोऽवाचीनं तदैतु ते ॥२५॥
 आरे अभृद्विपमरौद्विषे निपमप्रागपि । अग्निर्विपमहेनिरेधात्सोमो निरणयीत् ।
 दंष्टारमन्त्रगाद्विपमहिरेमृत

॥२६॥ (१२) (११६)

॥ इति द्वितीयोऽनुशाक ॥२॥

(५) विजयप्राप्ति ।

[१] १-२४ सिन्धुद्वीप । आप, चन्द्रमा । अनुष्टुप् १-४ त्रिपदा पुरोभितृतिककुम्भतीगर्भा पदकि ;
 ६ चतुष्पदा जगतीगर्भा जगती, ७- ४ त्र्यवसाना पचपदा विपरीतपादलक्ष्मा वृहती
 (११, १४ पथ्यापइति), १५-२१ चतुरवसाना दशपदा त्रैष्टु-गर्भातिष्ठति
 (१९, २० छति, २४ त्रिपदा विराड् गायत्री)

[३] (१) इन्द्रस्यौज स्थेन्द्रस्य सह स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थेन्द्रस्य नृम्णं स्य ।
 जिष्णवे योगाय प्रह्ययोगैर्वीं युनज्मि ॥ १ ॥ (११७)

इन्द्रस्योञ्ज स्वेन्द्रस्य मह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णां स्व ।

त्रिष्णवे योगाय धप्रयोगैर्वी युनज्मि ॥ २ ॥

इन्द्रस्योञ्ज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णां स्व ।

त्रिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्वी युनज्मि ॥ ३ ॥

इन्द्रस्योञ्ज स्वेन्द्रस्य मह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णां स्व ।

त्रिष्णवे योगाय मोमयोगैर्वी युनज्मि ॥ ४ ॥

इन्द्रस्योञ्ज स्वेन्द्रस्य सह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णां स्व ।

त्रिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्वी युनज्मि ॥ ५ ॥

इन्द्रस्योञ्ज स्वेन्द्रस्य मह स्वेन्द्रस्य बलं स्वेन्द्रस्य वीर्यं स्वेन्द्रस्य नृम्णां स्व ।

त्रिष्णवे योगाय विधानि मा भूतान्युप तिष्ठन्तु युक्ता म आप स्व ॥ ६ ॥

(२) अप्रेर्भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य मादये ॥ ७ ॥

इन्द्रस्य भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य मादये ॥ ८ ॥

मोमस्य भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य मादये ॥ ९ ॥

परुणस्य भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य मादये ॥ १० ॥ (१३)

मिनापरुणयोर्भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ ११ ॥

यमस्य भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १२ ॥

पितृणां भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १३ ॥

देवस्य सवितुर्भाग स्व । अपां शुक्रमापो देवीर्वीचो अस्मासु घत् ।

प्रजापतेर्वी धाम्नास्मै लोकार्य सादये ॥ १४ ॥

(३) यो व आपोऽपां भागोऽपस्वन्तर्प्यजुष्पो देवयजनः । इदं तमर्ति मृजामि तं माम्भवनिधि ।

• तेन तमभ्यर्तिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।

तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥ १५ ॥ (१३)

यो व आपोऽपामूर्मिर्प्स्वन्तर्षजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१६॥

यो व आपोऽपां वत्सोऽप्स्वन्तर्षजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१७॥

यो व आपोऽपां वृषभोऽप्स्वन्तर्षजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१८॥

यो व आपोऽपां हिरण्यगर्भोऽप्स्वन्तर्षजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१९॥

यो व आपोऽपामश्मा पृश्निर्द्विन्योऽप्स्वन्तर्षजुष्यो देवयजनः । इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ।
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२०॥ (१४)

ये व आपोऽपामग्रयोऽप्स्वन्तर्षजुष्या देवयजनाः । इदं तानतिं सृजामि तान्माभ्यवनिधि ।
तैस्तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
तं वधेयं तं स्तृपीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२१॥

(४) यदर्वाचीनं त्रैहायणादनुत्तं किं चौदिसि ।

आपो मा तस्मात्सर्वस्माद्दुरितात्पान्त्वहंसः ॥२२॥

समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन ।

अरिष्टाः सर्वहायसो मा च नः किं चनाममत् ॥२३॥

अरिप्रा आपो अपं रिप्रमुस्मत् ।

शास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्यभ्यं प्र मलं वहन्तु ॥२४॥ (१४०)

(५) विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा पृथिवीसंशितोऽशितेजाः ।

पृथिवीमनु वि क्रमेऽहं पृथिव्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥२५॥ १ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः ।

अन्तरिक्षमनु वि क्रमेऽहमन्तरिक्षात्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥२६॥ २ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा द्यौसंशितः सूर्यतेजाः ।

दिवमनु वि क्रमेऽहं दिवस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥२७॥ ३ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा दिक्संशितो मनस्तेजाः ।

दिशोऽनु वि क्रमेऽहं दिग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥२८॥ ४ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहाशासंशितो वाततेजाः ।

आशा अनु वि क्रमेऽहमाशाभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥२९॥ ५ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नह ऋक्संशितः सामतेजाः ।

ऋचोऽनु वि क्रमेऽहमुग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३०॥ ६ ॥ (१५)

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्मतेजाः ।

यज्ञमनु वि क्रमेऽहं यज्ञात्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३१॥ ७ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहोपधीसंशितः सोमतेजाः ।

ओपधीरनु वि क्रमेऽहमोपधीभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३२॥ ८ ॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः ।

अपोऽनु वि क्रमेऽहमप्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३३॥ ९ ॥ (१६०)

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा कृपिसँशितोऽन्नतेजाः ।

कृपिमनु वि क्रमेऽहं कृप्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३४॥१०॥

विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहा प्राणसँशितः पुरुषतेजाः ।

प्राणमनु वि क्रमेऽहं प्राणाचं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।

स मा जीवीचं प्राणो जहातु ॥३५॥११॥ (१५१)

(६) [३] ३६ ४१ (१-६) ब्रह्मा । मन्त्रोक्ताः । ३७ विराट् पुरस्ताद्बृहती, ३८ पुरोष्णिक्, ३९, ४१ आर्षी गायत्री; ४० विराड्विषमा गायत्री ।

(६) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्मार्कमभ्युष्टां विश्वाः पृतना अरतीतिः ।

इदमहर्मागुप्यायणस्यागुप्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि

वेष्टयामीदमेनमधराञ्च पादयामि ॥३६॥ १ ॥

सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते दक्षिणामन्वावृतम् ।

सा मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३७॥ २ ॥

दिशो ज्योतिष्मतीरभ्यावर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३८॥ ३ ॥

सप्तऋषीन्भ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३९॥ ४ ॥

ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे द्रविणं यच्छतु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥४०॥ ५ ॥ (१६)

ब्राह्मणाँ अभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥४१॥ ६ ॥ (१५७)

(७) [४] ४२-५० (१-२) विहव्यः । प्राजापत्या अनुष्टुप्; ४४ त्रिपदा गायत्रीर्भातुष्टुप्; ५० त्रिष्टुप् ।

(७) यं वयं मृगर्यामहे तं वधै स्तृणवामहे । न्यात्तं परमेष्ठिनो ब्रह्मणापीपदाम् तम् ॥४२॥

वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां द्वेतिस्तं समघादुभि । इयं तं प्सात्वाहुतिः समिधेवी सहीयसी ॥४३॥

राज्ञो वरुणस्य वन्धोऽसि । सोऽमुर्मागुप्यायणमगुप्याः पुत्रमने प्राणे वंधान ॥४४॥

यत्ते अन्नं भुवस्पत आक्षियति पृथिवीमनु । तस्य नस्त्वं भुवस्पते संप्रयच्छ प्रजापते ॥४५॥

अपो दिव्या अचायिपं रसेन समपृक्षमहि । पर्यस्वानग्र आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥४६॥

सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समाधुया ।

विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विधात्सह ऋषिभिः ॥४७॥

यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।

मन्योर्भनसः शरव्याइ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥४८॥ (१६४)

परां शृणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।

पराचिपा मूरदेवां छृणीहि परासुतृपः शोशुचतः शृणीहि

॥४९॥

अपामस्मै वज्रं प्र हरामि चतुर्भृष्टिं शीर्षिभिर्घाय विद्वान् ।

सो अस्याङ्गानि प्र शृणातु सर्वा तन्मे देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥५०॥ (१७) (१८)

(६) मणिवंधनम् ।

१-३५ बृहस्पतिः । फालमणि, घनस्पतिः, ३ आपः । अनुष्टुप्, १, ४, २१ गायत्री; ५ पदपदा जग

६ सप्तपदा विराट् शकरी, ७-१० त्र्यवसाना अष्टपदाष्टिः (१० नवपदा घृतिः), ११, २०,

२३-२७ पथ्यापङ्क्तिः, १२-१७ त्र्यवसाना सप्तपदा शकरी; ३१ त्र्यवसाना पदपदा

जगती; ३५ पञ्चपदा त्र्यनुष्टुभर्भा जगती ।

अरातीयोर्भ्रातृव्यस्य दुर्हादौ द्विपुतः शिरः । अयिं वृश्चाम्योजसा

॥ १ ॥

वर्म मर्हामयं मणिः फालाञ्जातः करिष्यति । पूर्णो मन्थेन मार्गमद्रसेन सह वर्चसा ॥ २ ॥

यच्चा शिक्कः परावधीत्तक्षा हस्तेन वास्या ।

आपस्त्वा तस्माज्जीवलाः पुनन्तु शुच्यः शुचिम् ॥ ३ ॥

हिरण्यस्रगयं मणिः श्रद्धां यज्ञं महो दधत् । गृहे वसतु नोऽतिथिः

॥ ४ ॥

तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे ।

स नः पितेर्व पुत्रेभ्यः श्रेयःश्रेयधिकित्सतु भूयोभूयः श्वःश्वो देवेभ्यो मणिरित्य ॥५॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं रदिरमोजसे ।

तमग्निः प्रत्यमुञ्चत सो अस्मै दुह् आज्यं भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपुतो जहि ॥६॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं रदिरमोजसे ।

तमिन्द्रः प्रत्यमुञ्चतौजसे वीर्यायि कम् ।

सो अस्मै बलमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपुतो जहि

॥ ७ ॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं रदिरमोजसे ।

तं सोमः प्रत्यमुञ्चत गृहे श्रोत्राय चक्षसे ।

सो अस्मै वर्च इद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपुतो जहि

॥ ८ ॥

यमवभ्राद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्रुतमुग्रं रदिरमोजसे ।

तं ह्यर्यः प्रत्यमुञ्चत तेनेमा अजयदिशः ।

सो अस्मै भृतिमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपुतो जहि

॥ ९ ॥ (१७)

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्मणिं फालं घृतशुतमुग्रं रादिरमोजमै ।

तं विभ्रच्चन्द्रमा मणिमसुराणां पुरोऽजयदानवानां हिरण्ययीः ।

सो अस्मै श्रियमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१०॥ (१८)

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे ।

सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥११॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तेनेमां मणिना कृपिमश्विनावाभि रक्षतः ।

स भिषग्भ्यां महौ दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१२॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं विभ्रत्सद्यिता मणिं तेनेदमजयस्स्वः ।

सो अस्मै सूनृतां दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१३॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमापो विभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः ।

स आभ्योऽश्रुतमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१४॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्यमुञ्चत शुभुवम् ।

सो अस्मै सत्यामिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१५॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं देवा विभ्रतो मणिं सर्वालोकान्युधाजयन् ।

स एभ्यो जितिमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१६॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमिमं देवतां मणिं प्रत्यमुञ्चन्त शुभुवम् ।

स आभ्यो विश्वमिद् दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥१७॥

ऋतुस्तमवध्नात्वास्तमवधत । संवत्सरस्तं वद्धा सर्वं भूतं वि रक्षति

॥१८॥

अन्तुदंशा अयधत प्रदिशस्तमवधत । प्रजापतिसृष्टो मणिर्द्विपतो मेऽधरो अकः ॥१९॥

अथर्वाणो अयधताथर्वणा अयधत ।

तैर्मदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां विभिदुः पुरस्तेन त्वं द्विपतो जहि

॥२०॥ (१९)

तं धाता प्रत्यमुञ्चत स भूतं च्यक्लिपयत् । तेन त्वं द्विपतो जहि

॥२१॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्दुवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमद्रसेन सह वर्चसा ॥२२॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्दुवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमत्सह गोभिरजाविभिरश्वेन प्रजया सह

॥२३॥

यमवध्नाद्द्रुहस्पतिर्दुवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागमत्सह व्रीहियवाभ्यां महसा भृत्या सह

॥२४॥

(१९०)

यमर्चन्नाद्रहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागंमन्मधोर्धृतस्य धारया क्रीलालेन मणिः सह ॥२५॥

यमर्चन्नाद्रहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागंमन्दुर्जया पर्यसा सह द्रविणेन श्रिया सह ॥२६॥

यमर्चन्नाद्रहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।

स मायं मणिरागंमत्तेजसा त्विष्या सह यशसा क्रीत्या सह ॥२७॥

यमर्चन्नाद्रहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागंमत्सर्वाभिर्भूतिभिः सह ॥२८॥

तमिमं देवतां मणिं महां ददतु पुष्टये । अभिभुं क्षत्रवर्धनं सपत्नदम्भनं मणिम् ॥२९॥

ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि मे शिवम् ।

असपत्नः सपत्नहा सपत्नान्मेऽधरो अकः ॥३०॥ (२०)

उत्तरं द्विपतो मामयं मणिः कृणोत देवजाः ।

यस्य लोका इमे त्रयः पर्यो दुग्धमुपासते ।

स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ॥३१॥

यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा । स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठ्याय मूर्धतः ॥३२॥

यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन रोहति । एवा मयि प्रजा पशवोऽन्नमन्नं वि रोहतु ॥३३॥

यस्मै त्वा यज्ञवर्धनं मणे प्रत्यमुचं शिवम् ।

तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रेष्ठ्याय जिन्वतात् ॥३४॥

एतमिधमं समाहितं जुषाणो अग्रे प्रति हर्य होमैः ।

तस्मिन्विदेम सुमतिं स्वस्ति प्रजां चक्षुः पशन्त्समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणा ॥३५॥ (२१) (२०१)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(७) सर्वाधारवर्णनम् ।

१-४४ अथर्वा । रुक्म. आत्मा वा । निष्पुः १ विराड् जगती, २, ८ भुक्ति, ७, १३ परोष्णिक्,

१०, १४, १६, १८, १९ उपरिषाद् बृहती, ११, १२, १५, २०, २२, २९ उपरिषाज्ज्योतिर्जगति,

१७ इययसाना पदपदा जगती, २१ बृहतीगर्भा उष्णिक्, २३-३०, ३७, ४०

अनुष्पुः ३१ मध्ये ज्योतिर्जगती, ३२, ३४, ३६ उपरिषाद्विराड् बृहती,

३३ पराविराडनुष्पुः ३५ चतुष्पदा जगती, ३८, ४२-४३ निष्पुः,

४१ आपर्वा निपदा गायत्री, ४४ एका० आर्च्यनुष्पुः ।

[४] कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे ऋतमस्याध्याहितम् ।

क्व व्रतं क्व श्रद्धास्य तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥१॥ (२०२)

- कस्मादङ्गादीप्यते अग्निरस्य कस्मादङ्गात्पवते मातरिश्वा ।
 कस्मादङ्गादि मिमीतेऽधि चन्द्रमा मह स्कम्भस्य भिमानी अङ्गम् ॥ २ ॥
- कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्याहिता द्यौः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं दिवः ॥ ३ ॥
- कः प्रेप्सन्दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः कः प्रेप्सन्पवते मातरिश्वा ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ ४ ॥
- कार्धमासाः क्व यन्ति मासाः संवत्सरेण सह संविदानाः ।
 यत्र यन्त्युतयो यत्रातीवाः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ ५ ॥
- कः प्रेप्सन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविदाने ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यापः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ ६ ॥
- यस्मिन्स्तब्ध्या प्रजापतिर्लोकान्तसर्वा अघारयत् ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ ७ ॥
- यत्परममवमं यच्च मध्यमं प्रजापतिः ससुजे विश्वरूपम् ।
 किर्यता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यत्र प्राविशत्कियत्तद्रभूव ॥ ८ ॥
- किर्यता स्कम्भः प्र विवेश भूतं किर्यद्भविष्यदन्वाशयेऽस्य ।
 एकं यदङ्गमकृणोत्सहस्रधा किर्यता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ॥ ९ ॥
- यत्र लोकांश्च कोशांश्चापो ब्रह्म जना विदुः ।
 असंच यत्र सचान्त स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ १० ॥ (२२)
- यत्र तपः पराक्रम्य व्रतं धारयत्युत्तरम् ।
 ऋतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ ११ ॥
- यस्मिन्भूमिरन्तरिक्षं द्यौर्यस्मिन्नघ्याहिता ।
 यत्राग्निश्चन्द्रमाः सद्यो वातस्तिष्ठन्त्यापिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ १२ ॥
- यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे सर्वे समाहिताः ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ १३ ॥
- यत्र ऋषयः प्रथमजा ऋचुः साम यजुर्मही ।
 एकपिष्यस्मिन्नापिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ १४ ॥
- यत्रामृतं च मृत्युश्च पुरुषेऽधि समाहिते ।
 समुद्रो यस्य नाट्याः पुरुषेऽधि समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥ १५ ॥ (२१६)

यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यस्तिष्ठन्ति प्रथमाः ।

यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥१६॥

ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् ।

यो वेदं परमेष्ठिनं यश्च वेदं प्रजापतिम् ॥

ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः ॥१७॥

यस्य शिरो वैश्वानरश्चक्षुराङ्गिरसोऽभवन् ।

अङ्गानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥१८॥

यस्य ब्रह्म मुखं माहुर्जिह्वां मधुकशामुत ।

विराजमूधो यस्याहुः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥१९॥

यस्माद्यज्ञो अपातक्षन्यजुर्यज्ञादपाकपन् ।

सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥२०॥ (२३)

असुच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं परमिव जनां विदुः ।

उतो सन्मन्यन्तेऽधरे ये ते शाखामुपासते ॥२१॥

यत्रादित्यार्थं रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः ।

भूतं च यत्र भव्यं च सर्वं लोकाः प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्वित्देव सः ॥२२॥

यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा ।

निधिं तमघ को वेदु यं देवा अभिरक्षथ ॥२३॥

यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते ।

यो वै तान्विधात्प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता स्यात् ॥२४॥

गृहन्तो नाम ते देवा येऽस्तुः परिं जज्ञिरे ।

एकं तदङ्गं स्कम्भस्यासदाहुः पुरो जनाः ॥२५॥

यत्र स्कम्भः प्रजनयन्पुराणं व्यवर्तयत् । एकं तदङ्गं स्कम्भस्य पुराणमनुसंविदुः ॥२६॥

यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे गात्रा विभेजिरे । तान्वै त्रयस्त्रिंशद्देवानेकं ब्रह्मविदो विदुः ॥२७॥

हिरण्यगर्भं परममनत्युद्यं जनां विदुः । स्कम्भस्तदग्रे प्रासिञ्चद्विरण्यं लोके अन्तरा ॥२८॥

स्कम्भे लोकाः स्कम्भे तपः स्कम्भेऽध्युतमार्हितम् ।

स्कम्भं त्वा वेद प्रत्यक्षमिन्द्रे सर्वं समाहितम् ॥२९॥

इन्द्रं लोका इन्द्रे तप इन्द्रेऽध्युतमार्हितम् ।

इन्द्रं त्वा वेद प्रत्यक्षं स्कम्भे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥३०॥ (२४) (२३१)

नाम् नाम्ना जोहधीति पुरा सूर्यात्पुरोपसः ।

यद्वजः प्रथमं सैनभून् स ह तस्त्रराज्यमियाय यस्मान्नान्यत्परमस्ति भूतम् ॥३१॥

यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् । दिवं यश्चक्रे मूर्धानं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३२॥

यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः । अग्निं यश्चक्रे आस्व्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३३॥

यस्य वार्तः प्राणापानौ चक्षुराङ्गिरसोऽर्भन् । दिशो यश्चक्रे प्रजानीस्तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३४॥

स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वेन्तरिक्षम् ।

स्कम्भो दाधार प्रदिशः पडुर्वाः स्कम्भ इदं विश्वं भुवन्मा त्रिविश्व ॥३५॥

यः श्रमात्तपसो जातो लोकान्त्सर्वांस्तमानुशे । सोमं यश्चक्रे केरुलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३६॥

कथं वातो नेलयति कथं न रमते मनः । किमार्यः सत्यं प्रेप्सन्तीर्नेलयन्ति कदा चन ॥३७॥

महद्यक्षं भुवन्स्य मध्ये तपसि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे ।

तस्मिन् छयन्ते य उ के च देवा वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शारदाः ॥३८॥

यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा ।

यस्मै देवाः सदा गुलिं प्रयच्छन्ति विमितेऽमितं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः सिद्धेव सः ॥३९॥

अप तस्य हतं तमो व्यावृत्तः स प्राप्मना ।

सर्वाणि तस्मिन् ज्योतीषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ॥४०॥

यो वेतुसं हिरेण्ययं तिष्ठन्तं सलिले वेदं । स वै शुभः प्रजापतिः ॥४१॥

तन्त्रमेकं युती विरूपे अम्याकामं वयतः पणमयूषम् ।

प्रान्या तन्तूस्तिरते धृत्ते अन्या नापं वृज्जाते न गमातो अन्तम् ॥४२॥

तयोरहं परिनृत्यन्त्योरिव न पि जानामि यत्रा परस्तात् ।

पुमानेनद्वयत्युदृणक्ति पुमानेनद्वि जभाराधि नाके ॥४३॥

इमे मयूषा उपं तस्तद्भुदिवं सामानि चक्रुस्तसराणि वार्तवे ॥४४॥ (२५) (२४५)

(८) ज्येष्ठब्रह्मवर्णनम् ।

१-४४ कुत्स । आत्मा । त्रिष्टुप्, १ उपरिष्ठाद्विराड्बृहती; २ बृहतीगर्भानुष्टुप्; ५ भुरिगुष्टुप्;

६, १४, २९-३१, २३, २५, २९, ३१-३४, ३७-३८, ४१, ४३ अनुष्टुप्; ७ पराबृहती;

१० अनुष्टुप्गर्भा, ११ जगती; १० पुरोबृहती त्रिष्टुप्गर्भार्थं पद्विः, १५, ३७

भुरिगुष्टुप्; २२ पुरउष्णिक्; २६ धनुष्टुप्गर्भानुष्टुप्; ३० भुरिक्;

३९ बृहतीगर्भा, ४२ विराट् गायत्री ।

यो भूतं च भव्यं च सर्वं यथाधितिष्ठति । सूर्यस्य च केरुलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥ १ ॥

स्कम्भेनेमे विष्टभिते द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः । स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणत्रिमिपच्च यत् ॥२॥ (२४७)

तिस्रो ह प्रजा अत्यायमायुर्न्या अकर्मभित्तोरिश्नन्त ।

बुहन्त तस्यो रजसो प्रिमानो हरितो हरिणीरा विवेश ॥ ३ ॥

द्वादश प्रथयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तर्चिक्ते ।

तत्राहंतास्त्रीणि शतानि शङ्खवः पृष्टिश्च खीला अरिचाचला ये ॥ ४ ॥

इदं संपितृर्वि जानीहि पद्यमा एकं एकजः ।

तस्मिन्हापित्त्रमिच्छन्ते य एषामेकं एकजः ॥ ५ ॥

आपिः सन्निहितं गुहा जरन्नाम महत्पदम् ।

तत्रेदं सर्वमार्षितमेजत्प्राणत्प्रतिष्ठितम् ॥ ६ ॥

एकचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कं तद्वभूव ॥ ७ ॥

पञ्चवाही वहत्यग्रमेपां प्रष्टयो युक्ता अनुसंवहन्ति ।

अर्पातमस्य ददृशे न यातं पर नेदीयोऽवरं दवीयः ॥ ८ ॥

तिर्यग्ग्निलथमस ऊर्ध्वबुध्नस्तस्मिन्न्यशो निहितं विश्वरूपम् ।

तदासत क्रपयः सप्त साकं ये अस्य गोपा महतो बभूवुः ॥ ९ ॥

या पुरस्ताद्युज्यते या च पश्चाद्या विश्वतो युज्यते या च सर्वतः ।

यया यज्ञः प्राङ् तापते तां त्वां पृच्छामि कतमा सर्चाम् ॥ १० ॥ (२६)

यदेजति पतति यच्च तिष्ठति प्राणदप्राणन्निमिषच्च यद्भुवत् ।

तदाधार पृथिवीं विश्वरूपं तत्सुभयं भृत्येकमेव ॥ ११ ॥

अनुन्तं विततं पुरुजानन्तमन्तवशा ममन्ते ।

ते नाकपालश्चरति त्रिचिन्वन्विद्वान्भूतमुत मर्च्यमस्य ॥ १२ ॥

प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरदृश्यमानो बहुधा वि जायते ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स वेतुः ॥ १३ ॥

ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनैवोदहार्यम् ।

पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वं मर्नसा विदुः ॥ १४ ॥

दूरे पूर्णेन वसति दूर ऊनेन हीयते ।

महद्युधं भुवनस्य मध्ये तस्मै बलिं राष्ट्रभृतां भरन्ति ॥ १५ ॥

यतः सूर्य उदेत्यस्तं यत्र च गच्छति ।

तदेव मन्येऽहं ज्येष्ठं तद् नात्येति किं चन ॥ १६ ॥ (२६)

ये अर्वाद्याध्यं उत वां पुराणं वेदं विद्वांसमभितो वदन्ति ।
 आदित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं च हंसम् ॥१७॥
 सहस्राक्षं विर्यतामस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वानुरंस्सुपदधं संपश्यन्त्याति भुवंनानि विश्वा ॥१८॥
 सत्येनोर्ध्वस्तपति ब्रह्मणार्वाद् वि पश्यति ।
 प्राणेन तिर्यद् प्राणति यस्मिन् ज्येष्ठमधि श्रितम् ॥१९॥
 यो वै ते विद्यादुरणी याभ्यां निर्मथ्यते वसु ।
 स विद्वान् ज्येष्ठं मन्येत स विद्याद्ब्राह्मणं महत् ॥२०॥ (२७)
 अपाद्रेयं सर्मभवत्सो अग्रे स्वर्गारभेत् । चतुष्पाद्भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् ॥२१॥
 भोग्यो भवदथो अन्नमदह्नुह । यो देवमुच्यते ननुपासाति सनातनम् ॥२२॥
 सनातनमेनमाहुरुताय स्यात्पुनर्णवः ।
 अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः ॥२३॥
 शतं सहस्रमयुतं न्यबुिदमसंख्येयं स्वर्मास्मिन्निविष्टम् ।
 तदस्य मन्यन्मिपश्यत एव तस्माद्देवो रोचत एष एतत् ॥२४॥
 बालादेकमणीयस्कमुतैकं नेवं दृश्यते । ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया ॥२५॥
 इयं कल्याण्यञ्जरा मर्त्यस्यामृता गृहे । यस्मै कृता शये स यश्चकार ज्जार सः ॥२६॥
 त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वां हुमारी ।
 त्वं जीर्णो दुण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुराः ॥२७॥
 उतैर्षां पितोत वां पुत्र एयामूतैर्षां ज्येष्ठ उत वां कनिष्ठः ।
 एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥२८॥
 पूरित्पूर्णमुदंचति पूर्णं पूर्णं सिच्यते ।
 उतो तदद्य विद्याम् यतस्तत्परिपिच्यते ॥२९॥
 एषा सनत्नी सनमेव जातैषा पुराणी परि सर्वं वभूव ।
 मही देव्युपसौ विभाती सैकैनेकेन मियता वि चष्टे ॥३०॥ (२८)
 अविर्ष्यं नाम देवततेनास्ते परीवृता ।
 तस्यां रूपेणेमे वृक्षा हरिता हरितस्रजः ॥३१॥
 अन्ति सन्तं न जह्रात्यन्ति सन्तं न पश्यति ।
 देवस्य पश्य काव्यं न ममार न जीर्यति ॥३२॥ (२७७)

अपूर्वेणोपिता वाचस्ता वेदन्ति यथायथम् ।

वदन्तीर्यत्र गच्छन्ति तदाद्भुर्बाक्षणं महत्

॥३३॥

यत्र देवाश्च मनुष्याश्चारा नाभाविच श्रिताः ।

अपां त्वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मायया हितम्

॥३४॥

येभिर्वार्त इषितः प्रवाति ये ददन्ते पञ्च दिशः सध्रीचीः ।

य आर्हुतिमत्यमन्यन्त देवा अपां नेतारः कतमे त आसन्

॥३५॥

इमामेषां पृथिवी वस्त एकोऽन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।

दिवमेपां ददते यो विधृता विश्वा आशाः प्रति रक्षन्त्येके

॥३६॥

यो विद्यात्सव्रं चित्तं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।

स्रत्रं स्रत्रस्य यो विद्यात्स विद्याद्भ्राक्षणं महत्

॥३७॥

वेदाहं स्रत्रं चित्तं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।

स्रत्रं स्रत्रस्याहं वेदाथो यद्भ्राक्षणं महत्

॥३८॥

यदन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरैत्प्रदहन्विश्वदाव्युः ।

यत्रार्तिष्ठनेर्कपत्नीः परस्तात्कोत्रासीन्मातरिश्वा तदानीम्

॥३९॥

अप्स्वासीन्मातरिश्वा प्रविष्टः प्रविष्टा देवाः संलिलान्यासन् ।

बृहन्ह तस्थौ रजसो विमानः पर्वमानो हरित आ विवेश

॥४०॥

उत्तरेणैव गायत्रीमृतेऽधि वि चक्रमे । साज्ञा ये सामं संविदुरजस्तद्दृशे क्व ॥४१॥

निवेशनः संगमनो वसनां देव ईध सविता सत्यधर्मा ।

इन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम्

॥४२॥

पुण्डरीकं नवंद्वारं त्रिभिर्गुणेभिरावृतम् । तस्मिन्यद्यक्षमात्मन्वत्तद्वै ब्रह्मविदो विदुः ॥४३॥

अकामो धीरो अमृतः स्वयंभू रसेन तृप्तो न कुतश्चनोनः ।

तमेव विद्वान्न विभाय मृत्योरात्मानं धीरमजरं युवानम्

॥४४॥ (२९) (२८९)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(९) शतौदना गौः ।

१-२७ अथर्वा । शतौदना । अनुष्टुप्, १ त्रिष्टुप्, १२ पद्याद्वयक्तिः, २५ द्वयनुष्टुप्गर्भातुष्टुप्,

२६ पञ्चपदा बृहत्यनुष्टुपुष्णिग्गर्भा जगती, २७ पञ्चपदातिजागता-

नुष्टुग्गर्भा शकरी ।

[५] अधायतामपि नद्या मुखानि सपत्नेषु-वर्जमपर्येतम् ।

इन्द्रेण दत्ता प्रथमा शतौदना आवृच्यग्नी यजमानस्य गातुः ॥ १ ॥ (२९०)

वेदिष्टे चर्म भवतु ब्रह्मिलोमान्नि यानि ते ।

एषा त्वा रसानाग्रंभीद् प्रावां त्वैपोऽधि नृत्यतु

॥ २ ॥

बालांस्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मर्ष्टुष्ये ।

शुद्धा त्वं यजियां भूत्वा दिवं प्रेहि शतौदने

॥ ३ ॥

यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते ।

श्रीता ह्यस्यत्विजः सर्वे यन्ति यथायथम्

॥ ४ ॥

स स्वर्गमा रोहति यत्रादस्त्रिदिवं दिवः ।

अपूपनाभिं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम्

॥ ५ ॥

स तांल्लोकान्त्समाप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ।

हिरण्यज्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम्

॥ ६ ॥

ये ते देवि शमितारः पुक्तारो ये च ते जनाः ।

ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति भैभ्यो भैषीः शतौदने

॥ ७ ॥

वसवस्त्वा दक्षिणत उत्तरान्मरुतस्त्वा ।

आदित्याः पश्चाद्गोप्स्यन्ति साग्निष्टोममतिं द्रव

॥ ८ ॥

देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।

ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति सातिरात्रमतिं द्रव

॥ ९ ॥

अन्तरिक्षं दिवं भूमिमादित्यान्मरुतो दिशः ।

लोकान्त्स सर्वांनाप्नोति यो ददाति शतौदनाम्

॥ १० ॥ (३०)

पूतं श्रोक्षन्तीं सुभगां देवीं देवान्नामिष्यति । पुक्तारमभ्ये मा हिंसीदिवं प्रेहि शतौदने ॥ ११ ॥

ये देवा दिविपदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्यामधि ।

तेभ्यस्त्वं पुंश्च सर्वदा क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १२ ॥

यत्ते शिरो यत्ते मुखं यौ कर्णा ये च ते हनू ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १३ ॥

यौ त् ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेऽक्षिणी ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं

॥ १४ ॥

यत्ते ह्योमा यद्ददयं पुरीतस्सहकण्ठिका । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १५ ॥

यत्ते यकृद्ये मत्सने यदान्नं याश्च ते गुदाः । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १६ ॥

यत्ते प्लाशियां बनिष्ठुर्यां कृक्षी यच्च चर्मं ते । आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं ॥ १७ ॥ (३०६)

यत् ते मञ्जा यदस्थि यन्मांसं यच्च लोहितम् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥१८॥
यौ ते बाहू ये दोषणी यावसौ या च ते ककुत् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥१९॥
यास्तं ग्रीवा ये स्कन्धा याः पृथीर्याश्च पर्शवः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥२०॥ (३१)
यौ त ऊरू अष्टीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भसत् ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥२१॥
यत्ते पुच्छं ये ते बाला यदूधो ये च ते स्तनाः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥२२॥
यास्ते जहा याः कुष्ठिका क्रुच्छरा ये च ते श्रफाः ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥२३॥
यत्ते चर्मं शतौदने यानि लोमान्यघ्ने ।	
आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधुं	॥२४॥
क्रोडी ते स्तां पुरोडाशावाज्येनाभिघारितौ ।	
तौ पक्षौ देवि कृत्वा सा पृक्कारं दिवं वह	॥२५॥
उल्लसले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शोषं तण्डुलः कर्णः ।	
यं वा घातौ मातरिक्षा पर्वमानो ममाध्यामिष्टद्वौता सुहृत्वं कृणोत ॥२६॥	

अपो देवीर्मधुमतीर्धृतश्रुतो ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
यत्काम इदमभिपिञ्चामि शोऽहं तन्मे सर्वं सं पद्यतां वयं स्वाम् पतयो रयीणाम् ॥२७॥(३२)(३१६)

(१०) वशा गौः ।

- १-३४ कश्यपः । वशा । अनुष्टुप्, १ ककुम्मती, ५ पञ्चपदा० स्कन्धोऽथीवी वृहती, ६, ८, १० विराट् ।
२३ वृहती, २४ उपरिष्ठाद्वृहती; २६ आस्तारपक्षिः; २७ शंकुमती;
२९ त्रिपदा विराट्सायत्री, ३१ उष्णिग्गर्भा;
३२ विराट्पञ्चम्यवृहती ।

नमस्ते जार्यमानार्यं जाताया उत ते नमः ।

बालेभ्यः शफेभ्यो रूपायांघ्ने ते नमः

॥ १ ॥

(३१७)

यो विद्यात्सप्त प्रवतः सप्त विद्यात्परावतः ।	
शिरो यज्ञस्य यो विद्यात्स वृशां प्रति गृहीयात्	॥ २ ॥
वेदाहं सप्त प्रवतः सप्त वैद परावतः ।	
शिरो यज्ञस्याहं वेदु सोमं चास्यां विचक्षणम्	॥ ३ ॥
यया द्यौर्यया पृथिवी ययापो गुणिता इमाः ।	
वृशां सहस्रघारां ब्रह्मणाच्छावदामसि	॥ ४ ॥
शतं कंसाः शतं दोग्धारः शतं गोप्तारो अधि पृष्ठे अस्याः ।	
ये देवास्तस्यां प्राणन्ति ते वृशां विंदुरेकृधा	॥ ५ ॥
यज्ञपदीराक्षीरा स्वधाप्राणा महीलुका ।	
वृशा पर्जन्यपत्नी देवाँ अप्येति ब्रह्मणा	॥ ६ ॥
अनु त्वाग्निः प्राविशदनु सोमो वशे त्वा ।	
ऊर्ध्वस्ते भद्रे पर्जन्यो मिथुतस्ते स्तनां वशे	॥ ७ ॥
अपस्त्वं पुंशे प्रथमा उर्वरा अपरा वशे ।	
तृतीयं राष्ट्रं धुक्षेऽन्नं क्षीरं वंशे त्वम्	॥ ८ ॥
यदादित्यैर्हूयमानोपातिष्ठ क्रतावरि ।	
इन्द्रः सहस्रं पात्रान्तसोमं त्वापाययद्रशे	॥ ९ ॥
यदनुचीन्द्रमैरात्वं ऋपभोऽह्वयत् ।	
तस्मात्ते वृत्रहा पर्यः क्षीरं क्रुद्धोऽहरदशे	॥ १० ॥ (३३)
यत्ते क्रुद्धो घनपतिरा क्षीरमहरदशे ।	
इदं तदद्य नार्कस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति	॥ ११ ॥
त्रिषु पात्रेषु तं सोममा देव्यहिरदशा ।	
अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्तं हिरण्यये	॥ १२ ॥
सं हि सोमेनागतं समु सर्वेण पृद्धता ।	
वृशा समुद्रमर्घ्यघ्रादन्नर्घ्वैः कलिभिः सह	॥ १३ ॥
सं हि चातेनागतं समु सर्वैः पतत्रिभिः ।	
वृशा समुद्रे प्रानृत्युदचः सामानि विभ्रती	॥ १४ ॥
सं हि धर्षेणागतं समु सर्वेण चक्षुषा ।	
वृशा समुद्रमर्त्यरूपद्रुद्रा ज्योतीषि विभ्रती	॥ १५ ॥ (३३)

अभीवृता हिरण्येन यदतिष्ठ क्रतावरि ।	
अध्वः समुद्रो भूत्वाध्वस्कन्दद्वशे त्वा	॥१६॥
तद्गद्राः समगच्छन्त वशा देप्रथो स्वधा ।	
अर्थर्वा यत्र दीक्षितो वहिष्यास्त हिरण्ये	॥१७॥
वशा माता राजन्यस्य वशा माता स्वधे तव ।	
वशाया यज्ञ आर्युधं तर्तश्चित्तमजायत	॥१८॥
ऊर्ध्वो विन्दुरुदचरद्गणः कर्कद्रादधि ।	
ततस्त्वं जज्ञिये वशे ततो होताजायत	॥१९॥
आस्रस्ते गार्था अभवन्नृष्णिहांभ्यो बलं वशे ।	
पाजस्याजिज्ञे यज्ञ स्तनैभ्यो रश्मयस्त्ववं	॥२०॥ (३४)
ईर्माभ्यामर्यनं जातं सविधभ्यां च वशे तव ।	
आन्त्रेभ्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि वीरुधेः	॥२१॥
यद्ददरं वरुणस्यानुप्राविशथा वशे ।	
ततस्त्वा ब्रह्मोदह्यत्स हि नेत्रमवेत्तव	॥२२॥
सर्वे गर्भादेवेपन्तु जायमानादसूयुः ।	
सस्रव हि तामाहुर्वशेति ब्रह्मभिः क्लृप्तः स क्षस्या बन्धुः	॥२३॥
युध एकः सं सृजति यो अस्या एक इहशी ।	
तरसि यज्ञा अभवन्तरसां चक्षुरभवद्गशा	॥२४॥
वशा यज्ञं प्रत्यंगृह्णाद्गशा धर्ममधारयत् ।	
वशायामन्तरेविशदोदनो ब्रह्मणा सह	॥२५॥
वशामेवामूर्तमाहुर्वशां मृत्युमुपासते ।	
वशेदं सर्वमभवद्देवा मनुष्याई अक्षराः पितरु ऋषयः	॥२६॥
य एवं विद्यात्स वशां प्रति गृह्णीयात् ।	
तथा हि यज्ञः सर्वपाहुहे द्वायेऽनपस्फुरन्	॥२७॥
तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीघत्यासनि ।	
तासां या मध्ये राजति सा वशा दुंप्रतिग्रहा	॥२८॥
चतुर्धा रेतो अभवद्गशायाः ।	
आपस्तरायममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पञ्चस्तुरीयम्	॥२९॥ (३५)

वृशा द्यौर्वृशा पृथिवी वृशा विष्णुः प्रजापतिः ।	
वृशायां द्रुग्धमपिबन्त्साध्या वसवश्च ये	॥३०॥
वृशायां द्रुग्धं पीत्वा साध्या वसवश्च ये ।	
ते वै ब्रह्मस्य विष्टपि पयो अस्या उपासते	॥३१॥
सोममेनाभेकं दुहे घृतभेक उपासते ।	
य एवं विदुषे वृशां ददुस्ते गतास्त्रिदिवं दिवः	॥३२॥
ब्राह्मणेभ्यो वृशां दुत्वा सर्वाँल्लोकान्तसमंश्नुते ।	
श्रुतं ह्यस्थामार्पितमपि ब्रह्माथो तर्पः	॥३३॥
वृशां देवा उर्प जीवन्ति वृशां मनुष्या उत ।	
वृशेदं सर्वमभवद्यावत्सर्वो विपश्यति	॥३४॥ (३५) (३५०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति त्रयोविंशतितमः प्रपाठकः ॥२३॥]

॥ इति दशमं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

नवमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २६३६

दशमकाण्डस्य ... ३५०

सर्वयोगः २९८६

एकादशं काण्डम् ।

(१) प्रह्लादनम् ।

१-३७ ब्राह्म । ओदन । त्रिष्टुप्, १ अनुष्टुप्गमा भुरिक्पङ्क्ति ; २ वृहतीगर्भा विरादः ३ चतुष्पदा
शाखरगर्भा जगती, ४, १५-१६ भूरिक् ५ वृहतीगर्भा विराद ६ उष्णिक्; ८ विराड् गायत्री;
९ शाखरातिजागतगर्भा जगती १० विराद पुरोतिजगती विराड्जगती ११ जगती
१७ विराड् जगती; १८ अतिजागतगर्भा परातिजागता विराडतिजगती, २० अति
जागतगर्भा शाखरा चतुष्पदा भुरिजगती २१, २४-२६, २९ विराड् जगती
(२९ भूरिक्) २७ अतिजागतगर्भा जगती ३१ भूरिक् ३५ चतुष्पदा
कपुम्मत्युष्णिक्; ३६ पुरोविराड् (व्याघ्रादिप्रवगन्तव्या)
३७ विराड् जगती ।

[अथ चतुर्विंशतितम प्रपाठक ॥ २४ ॥

[१] अग्ने जायस्त्रादितिर्नीधितेय ब्रह्मादुन पंचति पुत्रकामा ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रचया सहैह ॥ १ ॥

कृशत धूमं वृषणः सरायोऽद्रेयावित्ता वाचमच्छे ।

अयमग्निः पृतनापाद् सुवीरो येन देवा असंहन्त दस्युन् ॥ २ ॥

अग्नेऽर्जनिष्ठा महते वीर्यायि ब्रह्मादुनाय पक्तवे जातवेदः ।

सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीवनन्नस्यै रयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ३ ॥

सर्मिद्धो अग्ने समिधा समिष्यस्व विद्वान्देवान्यनियौ एह बंधः ।

तेभ्यो हृदि श्रपयं जातवेद उत्तमं नारुमधि रोहयेमम् ॥ ४ ॥

त्रेधा भ्रागो निर्हितो यः पुरा वीं देवानां पितृणा मर्त्यानाम् ।

अंशान् जानीध्वं रि भंजामि तान्त्रो यो देवानां म इमा परियाणि ॥ ५ ॥

अग्ने सहैस्वानभिभूरभीदसि नीचो न्युजि द्विपतः सपत्नान् ।

इय मात्रो मीयमाना मिता चं सजातास्ते चलिहृतः कृणोतु ॥ ६ ॥

साकं संजातः पर्यसा सहैष्युर्दुर्जनां महते वीर्यायि ।

ऊर्ध्वो नाकस्पाधि रोह रिष्टपं स्रगो लोक इति य वर्दन्ति ॥ ७ ॥

इयं मही प्रति गृह्णातु चर्मं पृथिवी देवी समनम्पमाना ।

अथं गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥ ८ ॥

(८)

एतौ प्रावाणौ सयुजा युद्ग्धि चर्मणि निर्भिन्ध्यंश्न्यर्जमानाय साधु ।
 अवमती नि जहि य इमां पृतन्यर्व ऊर्ध्वं प्रजामुद्गरन्त्युर्दह ॥ ९ ॥
 गृह्णाण प्रावाणौ सकृत्तौ वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिषा यज्ञर्मगुः ।
 त्रयो वरा यत्तमास्त्वं वृणीये तास्ते समृद्धीरिह रांधयामि ॥ १० ॥ (१)
 इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृह्णातु त्वामर्दितिः शूरपुत्रा ।
 परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोऽस्यै रयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥ ११ ॥
 उपश्वसे द्रुवये सीदता यूयं वि विच्यध्वं यज्ञियासस्तुवैः ।
 श्रिया संमानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विपतस्पादयामि ॥ १२ ॥
 परेहि नारि पुनरोहिं क्षिप्रमपां त्वां गोष्ठोऽव्यरुक्षद्भराय ।
 तासां गृह्णीताद्यतमा यज्ञिया असन्विभाज्यं धीरीतरा जहीतात् ॥ १३ ॥
 एमा अंगुर्योपितुः शुम्भमाना उचिष्ठ नारि त्वसं रभस्व ।
 सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या त्वागन्यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय ॥ १४ ॥
 ऊर्जो भागो निर्हितो यः पुरा व ऋषिप्रशिष्टाप आ भरैताः ।
 अयं यज्ञो गातुविन्नाधुवित्प्रजाविदुगः पशुविद्वीरुविद्वो अस्तु ॥ १५ ॥
 अग्नें चरुर्पुत्रियस्त्वाध्वरुक्षच्छुचिस्तपिष्ठस्तपसा तपेनम् ।
 आपेया देवा अभिसंगत्यं भागमिमं तपिष्ठा ऋतुभिस्तपन्तु ॥ १६ ॥
 शुद्धाः पूता योपितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सपन्तु शुभ्राः ।
 अर्दुः प्रजां बहूलान्पशून्ः पत्नौदनस्य सुकृतमितु लोकम् ॥ १७ ॥
 ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता धृतेन सोमस्यांशवस्तण्डुला यज्ञिया इमे ।
 अपः प्र विशतु प्रति गृह्णातु वश्चरुमिं पक्त्वा सुकृतमितु लोकम् ॥ १८ ॥
 उरुः प्रथस्य महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके ।
 पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्त्वा पञ्चदशस्तै अस्मि ॥ १९ ॥
 सहस्रपृष्ठः शतधारो अक्षितो ब्रह्मौदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अमुंस्त आ दधामि प्रजयां रेपयैनान्वालिहाराय मृडतान्महमेव ॥ २० ॥ (२)
 उदेहि वेदिं प्रजयां वर्धयेनां नूदस्व रक्षः प्रतरं धेहेनाम् ।
 श्रिया संमानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विपतस्पादयामि ॥ २१ ॥
 अम्पावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङ्गेनां देवताभिः सहैधि ।
 मा त्वा प्रापच्छपथो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज ॥ २२ ॥ (२२)

ऋतेन तृषा मनसा हितैषा ब्रह्मादुनस्य विहितं वेदित्रे ।
 असर्त्री शुद्धामुषं घेहि नारि तत्रौदनं सादय द्वैवानाम् ॥२३॥
 अदितेर्हस्तां स्रुचमेतां द्वितीयां सप्तरूपयो भूतकृतो यामकृण्वन् ।
 सा गात्राणि विदुष्यौदनस्य दधिर्वेद्यामध्वेन चिनोतु ॥२४॥
 श्रुतं त्वा हृष्यमुषं सीदन्तु द्वैवा निःसृप्याग्नेः पुनरेतान्प्र सीद ।
 सोमेन पूतो जठरं सीद ब्रह्मणामर्षेयास्ते मा रिपन्प्राशितारः ॥२५॥
 सोमं राजन्तसंज्ञानमा वपैभ्यः सुब्राह्मणा यत्तमे त्वौपसीदान् ।
 ऋषीनार्षेयांस्तपसोऽधि जातान्ब्रह्मादने सुहवा जोहवीमि ॥२६॥
 शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तंपु प्रपृथक्सदायामि ।
 यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोऽहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददादिदं मे ॥२७॥
 इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पृकं क्षेत्रात्कामदुर्घा म एषा ।
 इदं घनं नि दधे ब्राह्मणेषु कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥२८॥
 अमौ तुषाना वप जातवेदसि परः कम्बूकाँ अपं मृड्ढि दुरम् ।
 एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विद्म निर्ऋतेर्भागधेयम् ॥२९॥
 श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयैनम् ।
 येन रोहात्परमापद्य यद्वयं उत्तमं नाकं परमं व्योमि ॥३०॥ (३)
 चक्षुरंध्वयो मुरमेतद्धि मुद्ग्याज्याय लोकं कृशुहि प्रविडान् ।
 घृतेन गात्रान् सर्वा वि मृड्ढि कृण्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥३१॥
 चक्षे रक्षः समद्रमा वपैभ्योऽब्राह्मणा यत्तमे त्वौपसीदान् ।
 पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादायेयास्ते मा रिपन्प्राशितारः ॥३२॥
 आर्षेयेषु नि दध ओदन त्वा नानार्षेयाणामप्यस्त्यत्र ।
 अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पृक्म ॥३३॥
 यज्ञं दुहानं सदमित्प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् ।
 प्रजामृतत्वमुत दीर्घमायूं रायश्च पोषैरुषं त्वा सदेम ॥३४॥
 वृषभोऽसि स्वर्गं ऋषीनार्षेयान्नाच्छ ।
 सुकृतां लोके सीदु तत्र नौ संस्कृतम् ॥३५॥
 समाचिनुष्वानुसंप्रयाक्ष्ये पथः कल्पय देवयानान् ।
 एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तर्षीमौ ॥३६॥ (३६)

येन देवा ज्योतिषा धामुदार्यन्त्रह्यौदुनं प्रक्त्वा सुकृतस्य लोकम् ।

तेन गेम्प सुकृतस्य लोकं खरारोहेन्तो अभि नाकमुच्चमम् ॥३७॥ (४) (३७)

(२) रुद्रः ।

१-३१ अथर्वो । भव-शर्व-रुद्राः । त्रिष्टुप् ; १ परातिजागता विराड्जगती, २ अनुष्टुप्धर्मा
पञ्चपदा पथ्याजगती, ३ चतुष्पदा खराड्गणिक्, ४-५, ७, १३, १५-१६, २१
अनुष्टुप्; ६ आर्या गायत्री, ८ महानुहती, ९ आर्या, १० पुरोहृति त्रिपदा
विराट्; ११ पञ्चपदा विराड्जगतीगर्भा शम्बरी, १२ भुरिक्; १४, १७-१९, २३, २६-२७ विराड्गायत्री, २० भुरिगायत्री,
२२ विपमपादलक्ष्मा त्रिपदा महानुहती, २४, २९
जगती, २५ पञ्चपदातिशम्बरी, ३० चतुष्पदा
उष्णिक्, ३१ व्यवसाना विपरीतपाद
लक्ष्मा पदपदा (जगती?) ।

भवाशर्वो मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् ।

प्रतिहितामार्यतां मा वि स्नाष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥१॥

शुनें क्रोष्टे मा शरीराणि कर्तमलिङ्कवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविप्यवः ।

मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विघसे मा विदन्त ॥२॥

क्रन्दाय ते प्राणाय यात्रं ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृष्णः सहस्राक्षायामर्त्य ॥३॥

पुरस्तात्ते नमः कृष्ण उत्तरार्दधरादुत । अभीवर्गाद्विषसपर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥४॥

मुखाय ते पशुपते यानि चक्षुषि ते भव । त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥५॥

अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वायां आस्यायि ते । दुश्चो गन्धार्य ते नमः ॥६॥

अन्ना नीलशिरण्डेन सहस्राक्षेण वाजिनां । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरामहि ॥७॥

स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवायिः परि वृणक्तु नो भवः ।

मा नोऽभि मास्त नमो अस्त्वस्मै ॥८॥

चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश कृत्वः पशुपते नमस्ते ।

तवेमे पञ्च पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजावयवः ॥९॥

तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमृगोर्वन्तरिक्षम् ।

तवेदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणत्पृथिवीमनु ॥१०॥ (५)

उरुः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः ।

स नो मृड पशुपते नमस्ते परः क्रोष्टारो अभिभाः श्वानः परो र्यन्त्वघरुदो विक्रेत्र्यः ॥११॥ (४८)

धनुर्विभर्षि हरितं हिरण्ययं सहस्रमि शतत्रयं शिराण्डिनम् । रुद्रस्येर्षुश्चरति देवहेतिस्तस्यै नमो यत्तमस्यां दिशीरेतः	॥१२॥
योद्धुभियातो निलयते त्वा रुद्र निचिकीर्षति । पश्चादनुप्रयुद्धे तं विद्वस्य पदनीरिव	॥१३॥
भवा रुद्रौ सयुजा संविदानायुभानुगौ चरतो त्रिर्षि । ताभ्यां नमो यत्तमस्यां दिशीरेतः	॥१४॥
नमस्तेऽस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते रुद्र तिष्ठत आसीनायौत ते नमः	॥१५॥
नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा । भवार्यं च शरीर्यं चोभाभ्यामकरं नमः	॥१६॥
सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद्रुद्रमस्यन्तं बहुधा निपथितम् । मोषाराम जिह्वयेयमानम्	॥१७॥
श्यानाथं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं केशिनः प्रादयन्तम् । पूर्वं प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै	॥१८॥
मा नोऽभि स्यां मृत्युं देवहेतिं मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते । अन्यत्रास्मद्विन्यां शाखां वि धृनु	॥१९॥
मा नो हिंसीरधि नो बृद्धि परि णो वृद्धि मा क्रुधः । मा त्वया मर्मरामहि	॥२०॥ (६)
मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु । अन्यत्रोग्र वि वर्तय वियास्थां प्रजां जेहि	॥२१॥
यस्य त्वमा कासिका हेतिरेकमर्थस्येन वृषणः क्रन्द एति । अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै	॥२२॥
योऽन्तरिक्षे तिष्ठति तिष्ठतितोऽयं ज्वनः प्रमृणन्देवपीयून् । तस्मै नमो दशभिः शकरीभिः	॥२३॥
तुभ्यमारण्याः पशूनां मृगा वने हिता हंसाः सुपर्णाः शंखना वयापि । तव यक्षं पशुपते अस्पर्शन्तस्तुभ्यं धरन्ति दिव्या आपो वृधे	॥२४॥ (६१)

शिशुमारा अजगराः पुरीकया जृषा मत्स्या रज्ज्वा येभ्यो अस्पसि ।

न ते दूरं न परिष्ठास्ति ते भव सुद्यः सर्वाङ्गपरि

पश्यसि भूमिं पूर्वस्माद्दंस्युत्तरस्मिन्त्समुद्रे ॥२५॥

मा नो रुद्र त्कमना मा विषेण मा नः सं स्रा दिव्येनाधिना ।

अन्यत्रास्मद्विद्युतं पातयैताम् ॥२६॥

भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पत्र उर्वेऽन्तरिक्षम् ।

तस्मै नमो यत्नमस्यां दिशीः ॥२७॥

मवे राजन्यजमानाय मृड पशूनां हि पशुपतिर्वभूथ ।

यः श्रद्धाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेऽस्य मृड ॥२८॥

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो बर्हन्तमुत मा नो वक्ष्यतः ।

मा नो हिंसीः पितरं मातरं च स्वां तन्वं रुद्र मा रीरिषो नः ॥२९॥

रुद्रस्यैलवकारेभ्योऽसंस्तुगिलेभ्यः ।

इदं महास्येभ्यः श्वभ्यो अकरं नमः ॥३०॥

नमस्ते घोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः ।

नमो नमस्कृताभ्यो नमः संभुज्जतीभ्यः ॥

नमस्ते देव सेनाभ्यः स्वस्ति नो अर्भयं च नः ॥३१॥ (७) (६८)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(३) ओदनः ।

[१] १-५६ अथर्वा । ओदनः । (त्रयः पर्यायाः) । (१) १-३१ अथर्वा । वाहेस्पत्योदनः ।

१, १४ आसुरी गायत्री; २ त्रिपदा समविपमा गायत्री, ३, ६, १० आसुरी पङ्क्तिः;

४, ८ साम्यनुष्टुप्; ५, १३, १५, २५ साम्युष्णिक्; ७, १९-२२ प्राजापत्या-

नुष्टुप्; ९, १७-१८ आसुर्यनुष्टुप्; ११ भुरिगार्च्यनुष्टुप् १२ याजुपी

जगती; १६, २३ आसुरी वृहती; २४ त्रिपदा प्राजापत्या वृहती;

२६ आर्च्युष्णिक्; २७, २८, २९ सात्री वृहती, (२९ मुक्तिः)।

३० याजुपी त्रिष्टुप्; ३१ अल्पाचः

पङ्क्तिरत याजुपी ।

[२] (१) तस्योद्विनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म सुरांम् ॥१॥

धावापृथिवी श्रोत्रे सूर्याचन्द्रमसावक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥२॥

चक्षुर्भुसंलं काम उल्हसंलम् ॥३॥ (७१)

दितिः शूर्पमदितिः शूर्पग्राही वातोऽपाविनक्	॥ ४ ॥
अश्वाः कणा गार्वस्तण्डुला मशकास्तुपाः	॥ ५ ॥
कञ्चु फलीकरणाः शरोऽभ्रम्	॥ ६ ॥
श्याममर्योऽस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम्	॥ ७ ॥
त्रपु भस्म हरितं वर्णः पुष्करमस्यं गन्धः	॥ ८ ॥
खलः पात्रं स्फ्यावंसावीपे अनूक्ये	॥ ९ ॥
आन्त्राणि जत्रवो गुदा वत्राः	॥ १० ॥
इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्यौदनस्य द्यौरपिधानम् ॥ ११ ॥	॥ ११ ॥
सीताः पर्शवः सिकता ऊर्ध्वयम्	॥ १२ ॥
ऋतं हस्तावनेर्जनं कुल्योपिसेचनम्	॥ १३ ॥
ऋचा कुम्भ्यर्धितास्त्वियेन प्रेषिता	॥ १४ ॥
ब्रह्मणा परिरृहीता साम्ना पर्यूढा	॥ १५ ॥
बृहद्रायर्वनं रथन्तरं दर्विः	॥ १६ ॥
ऋतवः पक्कारं आर्तवाः समिन्धते	॥ १७ ॥
चरुं पञ्चविलमुखं घर्मोऽभीन्धे	॥ १८ ॥
ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः	॥ १९ ॥
यस्मिन्त्समुद्रो द्यौरभूमिद्ययोऽवरपरं श्रिताः	॥ २० ॥
यस्य देवा अर्कल्पन्तोच्छिष्टे पृष्टशीतयः	॥ २१ ॥
तं त्वौदनस्यं पृच्छामि यो अस्य महिमा महान्	॥ २२ ॥
स य ओदनस्यं महिमानं विद्यात्	॥ २३ ॥
नाल्प इति ब्रूयाद्भालुपसेचन इति नेदं च किं चेति	॥ २४ ॥
यावद्वाताभिर्मनस्येत तन्नार्तिं वदेत्	॥ २५ ॥
ब्रह्मवादिनो वदन्ति पराश्रमोदनं प्राशीदः प्रत्यश्चाश्रमिति	॥ २६ ॥
त्वमोदनं प्राशीदस्त्वामोदनाद इति	॥ २७ ॥
पराश्रं चैनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	॥ २८ ॥
प्रत्यश्च चैनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह	॥ २९ ॥
नैवाहमोदनं न मामोदनः	॥ ३० ॥
ओदन एवौदनं प्राशीत्	॥ ३१ ॥ (८) (९९)

[२] १-७२ मंत्रोक्ताः । ३२, ३८, ४१ (प्र०), ३२-४९ (सप्तम) साक्षी त्रिष्टुप् ; ३२, ३५, ४२ (द्वि०), ३२-४९ (तृ०) ३३, ३४, ४४-४८ (पंच०) आसुरी गायत्री ; ३२, ४१, ४३, ४७ दैवी जगती ; ३८, ४४, ४६ (द्वि०), ३२, ३५-४३, ४९ (पंच०) एकपदासुर्यनुष्टुप् ; ३२-४९ (ष०) साम्यनुष्टुप् ; ३३-४९ (प्र०) आर्च्यनुष्टुप् ; ३७ (प्र०) साक्षी पङ्क्तिः ; ३३, ३६, ४०, ४७-४८ (द्वि०) आसुरी जगती ; ३४, ३७, ४१, ४३, ४५ (द्वि०) आसुरी पङ्क्तिः ; ३४ (च०) आसुरी त्रिष्टुप् ; ३५, ४६, ४८ (च०) याजुषी गायत्री ; ३६-३७, ४० (च०) दैवी पङ्क्तिः ; ३८-३९ (च०) प्राजापत्या गायत्री ; ३९ (द्वि०) आसुर्युष्पिक ; ४२, ४५, ४९ (च०) दैवी त्रिष्टुप् ; ४९ (द्वि०) एकपदा सुरिकसाक्षी वृहती ।

(२) ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।

ज्येष्ठतस्ते प्रजा भरिष्यतीत्येनमाह ।

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

वृहस्पतिना शीर्ष्णा । तेनैतं प्राशिपं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३२॥

ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।

वधिरो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

द्यावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम् । ताभ्यामेतं प्राशिपं ताभ्यामिनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३३॥

ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।

अन्धो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

सूर्याचन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम् । ताभ्यामेतं प्राशिपं ताभ्यामिनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३४॥

ततश्चैनमन्येन सुर्येन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।

मुस्ततस्ते प्रजा भरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

ब्रह्मणा सुर्येन । तेनैतं प्राशिपं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥३५॥ (१०३)

ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
जिह्वा तै मरिप्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
अग्नेर्जिह्वया । तथैतं प्राशिपुं तथैनमजीगमम् ।

एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ३६॥

ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

दन्तास्ते शस्स्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

ऋतुभिर्दन्तैः । तैरेतं प्राशिपुं तैरेनमजीगमम् ।

एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ३७॥

ततश्चैनमन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

सप्तपिभिः प्राणापानैः । तैरेतं प्राशिपुं तैरेनमजीगमम् ।

एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ३८॥

ततश्चैनमन्येन व्यचंसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

राजयक्ष्मस्त्वा हनिप्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

अन्तरिक्षेण व्यचंसा । तैरेतं प्राशिपुं तैरेनमजीगमम् ।

एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ३९॥

ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।

विद्युत्त्वा हनिप्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।

दिवा पृष्ठेन । तैरेतं प्राशिपुं तैरेनमजीगमम् ।

एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद ॥ ४०॥ (१०८)

ततश्चैनमन्येनोरसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 कृप्या न रत्स्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 पृथिव्योरसा । तेनैतं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपहः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपहः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ १४१ ॥
 ततश्चैनमन्येनोदरेण प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 उदरदारस्तां हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 सत्येनोदरेण । तेनैतं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपहः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपहः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ १४२ ॥
 ततश्चैनमन्येन वस्तिना प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 अप्सु भरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 समुद्रेण वस्तिना । तेनैतं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपहः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपहः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ १४३ ॥
 ततश्चैनमन्याभ्यामूरुभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 ऊरु तं मरिष्यत इत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 मित्रावरुणयोरुरुभ्याम् । ताभ्यामेतं प्राशिपुं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपहः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपहः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ १४४ ॥
 ततश्चैनमन्याभ्यामष्टीवज्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ।
 म्नामो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 त्वष्टुरष्टीवज्याम् । ताभ्यामेतं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपहः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपहः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥ १४५ ॥ (११३)

ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।
 बहुचारी भविष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 अश्विनोः पादाभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा औदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४६॥

ततश्चैनमन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।
 सर्पस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 सवितुः प्रपदाभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा औदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४७॥

ततश्चैनमन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।
 ब्राह्मणं हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ।
 अतस्य हस्ताभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा औदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४८॥

ततश्चैनमन्याभ्यां प्रतिष्ठया प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् ।
 अप्रतिष्ठानोऽनायतनो मरिष्यतीत्येनमाह ।
 तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् । सत्ये प्रतिष्ठाय ।
 तयैतं प्राशिषं तयैनमजीगमम् । एष वा औदुनः सर्वाङ्गः सर्वपुरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपुरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद ॥४९॥ (९) (११७)

[३] १-७ मंत्रोक्ताः । ५० आसुर्यनुष्टुप् ; ५१ आच्युष्णिक् ; ५२ त्रिपदा भुरिक्सास्त्री
 त्रिष्टुप् ; ५३ आसुरी वृहती ; ५४ द्विपदा भुरिक्सास्त्री वृहती ; ५५ साम्युष्णिक् ;
 ५६ प्राजापत्या वृहती ।

(३) एतद्वै ब्रह्मस्यं विष्टपं यदौदुनः ॥५०॥
 ब्रह्मलोको भवति ब्रह्मस्यं विष्टपिं श्रयते य एवं वेद ॥५१॥
 एतस्माद्वा औदुनात्त्रयसिंशतं लोकाभिरमिमीत प्रजापतिः ॥५२॥
 तेषां प्रजानां यज्ञमसृजत ॥५३॥ (१२१)

स य एवं विदुषं उपद्रुष्टा भवति प्राणं रुणद्धि	॥५४॥
न च प्राणं रुणाद्धि सर्वज्यानि जीयते	॥५५॥
न च सर्वज्यानि जीयते पुरैर्न जरसः प्राणो जहाति	॥५६॥ (१०) (१२४)

(४) प्राणः ।

१-२६ भार्गवो वैदभिः । प्राणः । अनुष्टुप्, १ शङ्कुमती, ८ पथ्यापङ्क्तिः १४ निचृतः
१५ भुरिक्, २० अनुष्टुप्गर्भा त्रिष्टुप्; २१ मध्येज्योतिर्जगती; २२ त्रिष्टुप्।
२६ घृहतीगर्भा ।

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे । यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१॥
नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्ते स्तनयिलवे । नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥२॥
यत्प्राण स्तनयिलुर्नामिकन्दत्योर्पधीः । प्र धीयन्ते गर्भान्दधतेऽर्थो ब्रह्मीधि जायन्ते ॥३॥
यत्प्राण क्रुतावागतेऽभिकन्दत्योर्पधीः । सर्वं तदा प्र मोदते यत्किं च भूम्यामधि ॥४॥
यदा प्राणो अम्बर्वर्षाद्वर्षेण पृथिवीं महीम् । पशवस्तत्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति ॥५॥
अभिवृष्टा ओर्पधयः प्राणेन समवादिरच् । आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वा नः सुरभीरकः ॥६॥
नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते । नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥७॥
नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।

प्राचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥८॥

या तं प्राण प्रिया तन्मूर्धो तं प्राण प्रेयसी । अथो यज्ञेपुजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥९॥

प्राणः प्रजा अमुं वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् ।

प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न ॥१०॥ (११)

प्राणो मृत्युः प्राणस्तुकमा प्राणं देवा उपासते । प्राणो ह सत्यवादिनमुत्तमे लोक आ दधत् ॥११॥

प्राणां विराट् प्राणां देष्टीं प्राणं सर्वं उपासते ।

प्राणो ह स्वर्षञ्चन्द्रमाः प्राणमाहुः प्रजापतिम् ॥१२॥

प्राणापानौ ग्रीहियवावन्द्धान्प्राण उच्यते ।

यवं ह प्राण आर्हितोऽपानो ग्रीहिरुच्यते ॥१३॥

अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा । यदा त्वं प्राण जिन्वस्यथ स जायते पुनः ॥१४॥

प्राणमाहुर्मातृरिधानं वातो ह प्राण उच्यते ।

प्राणे ह भूतं भव्यं च प्राणे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१५॥ (१३९)

आथर्वणीराङ्गिरसीदैवीर्मनुष्यजा उत । ओषधयः प्र जायन्ते यदा त्वं प्राण जिन्वसि ॥१६॥
यदा प्राणो अम्बवर्षीद्वर्षेण पृथिवीं महीम् । ओषधयः प्र जायन्तेऽथो याः काथर्व वीरुधः ॥१७॥
यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिन्थासि प्रतिष्ठितः । सर्वे तस्मै बलिं हरानमुष्मिन्लोक उच्यते ॥१८॥
यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः । एवा तस्मै बलिं हरान्यस्त्वा शृणवत्सुश्रवः ॥१९॥

अन्तर्गर्भेश्वरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः ।

स भूतो भव्यं भविष्यत्पिता पुत्रं प्र विवेशा शचीभिः ॥२०॥ (१२)

एकं पादं नोत्खिदति सलिलाद्भ्रंस उच्यन् ।

यदुङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत्कदा चन ॥२१॥

अष्टार्चकं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कृतमः स क्रेतुः ॥२२॥

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः । अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोऽस्तु ते ॥२३॥

यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः । अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानुं तिष्ठतु ॥२४॥

ऊर्ध्वः सुतेर्षु जागार ननु तिर्यङ् नि पद्यते । न सुतस्य सुतेष्वर्षु शुश्रान कश्चन ॥२५॥

प्राण मा मत्पर्यावृत्तो न मदन्यो भविष्यति ।

अपां गर्भमिव जीवसे प्राणं ब्रह्मामि त्वा भवि ॥२६॥ (१३) (१५०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(५) ब्रह्मचर्यम् ।

१-२६ ब्रह्मा । ब्रह्मचारी । त्रिष्टुप् ; १ पुरोतिजागताविराड्गर्भा; २ पञ्चपदा बृहतीगर्भा विराद्-
शकरी, ३ उरोबृहती; ६ शाकरगर्भा चतुष्पदा जगती, ७ विराड्गर्भा; ८ पुरोतिजागता विराड् जगती;

९ बृहतीगर्भा; १० भुरिक् ; ११ जगती; १२ शाकरगर्भा चतुष्पदा विराडिति-

जगती; १३ जगती; १५ पुरस्ताद् ज्योतिः; १४, १६-२२ भनुष्टुप्;

२३ पुरोयाहतातिजागतगर्भा; २५ पञ्चसानाच्युष्णिक्;

२६ मध्येज्योतिरुष्णिगर्भा ।

[३] ब्रह्मचारीष्णंश्वरति रोदसी उभे तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ।

स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यः तपसा पिपति ॥१॥

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग्देवा अनुसंयन्ति सर्वे ।

गन्धर्वा एनमन्वायन्त्रयंक्षिशत्रिशताः पद्सहस्राः

सर्वान्तस देवांस्तर्पमा पिपति ॥२॥ (१५२)

आचार्योऽपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः ।	
तं रात्रीस्तिस्र उदरं निभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः	॥ ३ ॥
इयं समित्पृथिवि द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।	
ब्रह्मचारी समिधा भेरलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपतिं	॥ ४ ॥
पूर्वो जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी धर्म वसानस्तपसोदतिष्ठत् ।	
तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम्	॥ ५ ॥
ब्रह्मचार्योऽस्ति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।	
स सद्य एति पूर्वस्माद्दुर्जरं समुद्रं लोकान्तसंगृभ्य मुहुंराचरिंक्रत्	॥ ६ ॥
ब्रह्मचारी जनयन्ब्रह्मणो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं निराजम् ।	
गर्भो भूत्वामृतस्य योनाविन्द्रो ह भूत्वासुरांस्ततर्ह	॥ ७ ॥
आचार्यस्ततश्च नभसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च ।	
ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति	॥ ८ ॥
इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च ।	
ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरार्षिता भुवनानि विश्वां	॥ ९ ॥
अर्वाग्न्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद्गृहां निधी निहितौ ब्राह्मणस्य ।	
तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान्	॥ १० ॥ (१४)
अर्वाग्न्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे ।	
तयोः श्रयन्ते रश्मयोऽधि दृढास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी	॥ ११ ॥
अभिकन्दन्स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो बृहच्छेपोऽनु भूमो जभार ।	
ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः	॥ १२ ॥
अनौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वन्ब्रह्मचार्येऽप्यु समिधमा दधाति ।	
तासांमर्चापि पृथग्भ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्पमापः	॥ १३ ॥
आचार्योऽमृत्युर्वरुणः सोम ओपधयः पर्यः ।	
जीमूता आसन्सत्त्वान्स्तेरिदं स्वश्राभृतम्	॥ १४ ॥
अमा घृतं कृणुते केरलमाचार्योऽभूत्वा वरुणो यद्यदैच्छत्प्रजापतौ ।	
तद् ब्रह्मचारी प्रायच्छत्स्वान्मिन्द्रो अघ्यात्मनः	॥ १५ ॥
आचार्योऽब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।	
प्रजापतिर्वि राजति निराडिन्द्रोऽभवद्दृशी	॥ १६ ॥ (१६६)

ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।

आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते

॥१७॥

ब्रह्मचर्येण कुन्त्याश्च युवानं विन्दते पतिम् ।

अनङ्गान्ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीर्षति

॥१८॥

ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाप्मत । इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वर्गरामरत् ॥१९॥

ओषधयो भूतभयमहोरात्रे वनस्पतिः । संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२०॥ (१५)

पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये । अपधाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२१॥

पृथक्सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु विभ्रति । तान्तसर्वांन्ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥२२॥

देवानामिततर्परिपूतमनम्यारूढं चरति रोचमानम् ।

तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम्

॥२३॥

ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्भिर्भति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः ।

प्राणायानौ जनयन्नाद्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम्

॥२४॥

चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु घेहन्नं रेतो लोहितमुदरम्

॥२५॥

तानि कल्पद्ब्रह्मचारी संलिलस्ये पृष्ठे तपोऽतिष्ठत्तप्यमानः समुद्रे ।

स स्नातो वृधुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते

॥२६॥ (१६) (१६)

[इति चतुर्विंशतितमः प्रपाठकः ॥२४॥

(६) पापमोचनम् ।

१-२३ शन्तातिः । चन्द्रमाः, मन्त्रोक्ताः । अनुष्टुप्, २३ बृहतीगमः ।

[अथ पंचविंशतितमः प्रपाठकः ॥२५॥]

अग्निं ब्रह्मो वनस्पतीनोपधीरुत वीरुधः । इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१॥

ब्रह्मो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् । अंशं विवस्वन्तं ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२॥

ब्रह्मो देवं संवितारं धातारमुत पूषणम् । त्वष्टारमग्निं ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥३॥

गन्धर्वाप्सरसो ब्रह्मो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् । अर्यमा नाम यो देवस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥४॥

अहोरात्रे इदं ब्रह्मः सूर्योचन्द्रमसांबुभा । विधांनादित्यान्त्रेमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥५॥

वातं ब्रह्मः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः । आशाश्च सर्वा ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥६॥

मुञ्चन्तु मा शपथ्यादिहोरात्रे अथो उपाः । सोमो मा देवो मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ॥७॥

पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या उत ये मृगाः ।

शकुन्तान्पक्षिणां ब्रह्मस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥८॥ (१८)

भवाशर्वाग्निदं त्रूमो रुद्रं पशुपतिञ्च यः । इपूर्या एषां संनिञ्च ता नः सन्तु सदा शिवाः ॥९॥

दिवं त्रूमो नक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि परितान् ।

समुद्रा नद्यो जिज्ञान्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१०॥ (१७)

समर्षीन्वा इदं त्रूमोऽपो देवीः प्रजापतिम् । पितृन्यमश्रेष्ठान्त्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥११॥

ये देवा दिविपदो अन्तरिक्षसदश्च ये । पृथिव्यां शक्रा ये श्रितास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१२॥

आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः । अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१३॥

यज्ञं त्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा । यजूषि होत्रा त्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१४॥

पञ्चं राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि त्रूमः ।

दभो भद्रो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१५॥

अरायान्त्रूमो रक्षांसि सर्पान्पुण्यजान्पितृन् ।

मृत्यूनेकेशतं त्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१६॥

ऋतून्त्रूम ऋतुपतीनार्ताननुत हायनान् ।

समाः संवत्सरान्मासांस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१७॥

एतं देवा दक्षिणतः पश्चात्प्राञ्च उदेतं ।

पुरस्ताद्दुत्तराच्छक्रा विश्वं देवाः समेत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः

॥१८॥

विश्वान्देवानिदं त्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१९॥

सर्वान्देवानिदं त्रूमः सत्यसंधानृतावृधः । सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२०॥

भूत त्रूमो भूतपतिं भूतानांभूत यो वृशी । भूतानि सर्वां संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२१॥

या देवीः पञ्चं प्रदिशो ये देवा द्वादशर्तवः । संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः ॥२२॥

यन्मातली रथऋतममृतं वेदं भेषजम् । तदिन्द्रो अप्पु प्राजेशयुचदापो दत्त भेषजम् ॥२३॥ (१८) (१९९)

॥ इति तृतीयोऽनुवाक ॥ ३ ॥

(७) उच्छिष्ट-व्रत-सूक्तम् ।

१-२७ अधर्वा । अध्यात्म, उच्छिष्ट । अनुष्टुप्; ६ पुरोष्णिग्माहृतपरा, २१ स्वरादः

२२ विराद पथ्यावृहती ।

[४] उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आर्हितः ।

उच्छिष्ट इन्द्रश्चाग्निश्च विश्वमन्तः समाहितम्

॥१॥

उच्छिष्टे धामापृथिवी विश्वं भूतं समाहितम् ।

आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आर्हितः

॥२॥ (२०१)

सन्नुच्छिष्टे असंशोभौ मृत्युवर्जः प्रजापतिः ।	
लौक्या उच्छिष्टे आर्यत्ता ब्रथ द्रथापि श्रीर्मयि	॥ ३ ॥
ददो वैहस्त्रिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश ।	
नाभिभिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः श्रिताः	॥ ४ ॥
ऋक्साम यजुरुच्छिष्टे उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।	
हिङ्गार उच्छिष्टे स्वरः साम्नां मेडिश्च तन्मयि	॥ ५ ॥
ऐन्द्राग्रं पावमानं महानाग्नीर्महाप्रतम् ।	
उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गर्भे इव मातरि	॥ ६ ॥
राजस्रयं वाजपेयमग्निष्टोमस्तदध्वरः ।	
अर्काश्चमेधावुच्छिष्टे जीवर्हिर्मदिन्तमः	॥ ७ ॥
अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रश्छन्दसा सह ।	
उत्सन्ना यज्ञाः सत्प्राण्युच्छिष्टेऽधि समाहिताः	॥ ८ ॥
अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वपदकारो ब्रतं तपः ।	
दक्षिणेष्टं पूतं चोच्छिष्टेऽधि समाहिताः	॥ ९ ॥
एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रकीरुक्थ्युः ।	
ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विद्यया	॥ १० ॥ (१९)
चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह ।	
पोडशी संतरात्रश्चोच्छिष्टेऽजज्ञिरे सर्वे ये यज्ञा अमूर्ते हिताः	॥ ११ ॥
प्रतीहारो निघनं विश्वजिचाभिजिच यः ।	
साङ्घातिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोऽपि तन्मयि	॥ १२ ॥
सूनृता संनतिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः ।	
उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामा कामेन तातृपुः	॥ १३ ॥
नव भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेऽधि श्रिता दिवः ।	
आ स्रयो भ्रात्युच्छिष्टेऽहोरात्रे अपि तन्मयि	॥ १४ ॥
उपह्वयं विपुवन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः ।	
विर्मति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता	॥ १५ ॥
पिता जनितुरुच्छिष्टोऽसोः पौरः पितामहः ।	
स क्षिपति विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामतिष्ठ्युः	॥ १६ ॥ (२१५)

ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च । भूतं भविष्यदुच्छिष्टे वीर्यं लक्ष्मीर्वलं बलं ॥१७॥
 समृद्धिरोज आकृतिः ध्रुवं राष्ट्रं पटुर्चर्युः । संवत्सरोऽध्युच्छिष्ट इडां प्रैषा ग्रहा इविः ॥१८॥
 चतुर्होतार आप्रियंश्चातुर्मास्यानि नीविदः । उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुबन्धास्तदिष्टयः ॥१९॥

अर्धमासाश्च मासाश्चातृवा ऋतुभिः सह ।
 उच्छिष्टे घोषिणीरापः स्तनयिन्नः धुतिर्मही ॥२०॥ (२०)
 शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा ।
 अत्राणि विद्युतो वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता ॥२१॥
 राक्षिः प्राप्तिः समामिर्व्याप्तिर्मह एधतुः ।
 अत्यामिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥२२॥
 यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२३॥
 ऋचः सामानि च्छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२४॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्र क्षितिश्च या ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२५॥
 आनन्दा मोदाः प्रसूदोऽभीमोदसुदश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२६॥
 देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२७॥ (२१)(२२६)

(८) अध्यात्मम् ।

१-३४ कौरुपाधिः । अध्यात्मं, मन्युः । अनुष्टुप्, ३३ पध्यापदक्तिः ।

यन्मन्युर्जायामावहत्संकल्पस्य गृहादधि ।
 क आसं जन्त्याः के वराः क उ ज्येष्ठवरोऽभवत् ॥१॥
 तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्युर्णिवे ।
 त आसं जन्त्यास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरोऽभवत् ॥२॥
 दशं साकर्मजायन्त देवा द्वेभ्यः पुरा ।
 यो वै तान्विधात्प्रत्यक्षं स चा अद्य महद्भदेत् ॥३॥ (२२९)

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च वा ।	
व्यानोदानौ वाङ्मनस्ते वा आकृतिमावहन्	॥ ४ ॥
अजाता आसन्नृतवोऽथो धाता बृहस्पतिः ।	
इन्द्राग्नी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत	॥ ५ ॥
तर्षथैवास्तां कर्म चान्तर्महत्परिणिवे ।	
तयो ह जज्ञे कर्मणस्तत्ते ज्येष्ठमुपासत	॥ ६ ॥
येत आसीद्भूमिः पूर्वा यामद्वातय इद्विदुः ।	
यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्येत पुराणवित्	॥ ७ ॥
कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अग्निरजायत ।	
कुतस्त्वष्टा समभवत्कुतो धाताजायत	॥ ८ ॥
इन्द्रादिन्द्रः सोमात्सोमो अग्निरग्निरजायत ।	
त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत	॥ ९ ॥
ये त आसन्दशं जाता देवा देवेभ्यः पुरा ।	
पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते	॥ १० ॥
यदा केशानस्थिं स्नावं मांसं मज्जानुमामरत् ।	
शरीरं कृत्वा पादवत्कं लोकमनु प्राविशत्	॥ ११ ॥
कुतः केशान्कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत् ।	
अह्ना पर्वाणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत् ।	॥ १२ ॥
संसिचो नाम ते देवा ये संभारान्तसमभरन् ।	
सर्वे संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन्	॥ १३ ॥
ऊरू पादावष्टीवन्तौ शिरो हस्तावथो मुखम् ।	
पृष्ठीर्विर्जिह्वे पाश्वे कस्तत्समदघाद्वर्षिः	॥ १४ ॥
शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीकसाः ।	
त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत्संघा समदधान्मही	॥ १५ ॥
यत्तच्छरीरमशयत्सधया सिंहितं महत् ।	
येनेदमद्य रोचते को अस्मिन्वर्णमाभरत्	॥ १६ ॥
सर्वे देवा उपाशिक्षन्तदजानाद्भूः सुती ।	
ईशा वर्शस्य या जाया सास्मिन्वर्णमाभरत्	॥ १७ ॥

यदा त्वष्टा व्यर्तणत्पिता त्रष्टुर्ष्य उत्तरः ।	
गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन्	॥१८॥
स्वप्नो वै तन्द्रीर्निर्भेतिः प्राप्मानो नाम देवताः ।	
जरा खालर्त्यं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन्	॥१९॥
स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं यज्ञो यशो बृहत् ।	
बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन्	॥२०॥
भूर्तिश्च वा अभूर्तिश्च रातपोऽरातयश्च याः ।	
क्षुधश्च सर्वास्त्रष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन्	॥२१॥
निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च ।	
शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन्	॥२२॥
त्रिधाश्च वा अत्रिधाश्च यच्चान्यदुपदेश्यम् ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशद्वचः सामाथो यजुः	॥२३॥
आनन्दा मोदाः प्रसुदोऽभीमोदमुदश्च ये ।	
हसो नरिष्टा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन्	॥२४॥
आलापार्थं प्रलापार्थोभीलापलपश्च ये ।	
शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः	॥२५॥
प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षित्तिश्च क्षित्तिश्च या ।	
व्यानोदानौ वाय्वानः शरीरिण त ईयन्ते	॥२६॥
आशिपश्च प्रशिपश्च संशिपो विशिपश्च याः ।	
चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन्	॥२७॥
आस्तेयीश्च वास्तेयीश्च त्ररणाः कृपणाश्च याः ।	
गुह्याः शुक्रा स्थूला अपस्ता वीभ्रत्सावसादयन्	॥२८॥
अस्थिं कृत्वा समिधं तदुष्टापो असादयन् ।	
रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन्	॥२९॥
या आपो यार्थं देवता या निराद् ब्रह्मणा सह ।	
शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेऽधि प्रजापतिः	॥३०॥
सूर्यचक्षुर्वातः प्राणं पुरुषस्य वि भेजिरे ।	
अथास्तेतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्नप्रयै	॥३१॥

तस्माद्द्वै विद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते ।

सर्वा ह्यस्मिन्देवता गावो गोष्ठ इवासते ॥३२॥

प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा विप्लव् वि गच्छति ।

अद एकेन गच्छत्यद एकेन गच्छतीहेकेन नि पवते ॥३३॥

अप्सु स्तीमासु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् ।

तस्मिन्मलवोऽर्ध्वन्तरा तस्माच्चलोऽर्ध्वन्यते ॥३४॥ (२४) (२६०)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(९) शत्रुनिवारणम् ।

१-२६ काङ्गायनः । अर्ध्वदिः । अनुष्टुप्; १ सप्तपदा विराट् शकरी व्यवसाना; ३ पुरोष्णिक्;
४ व्यवसाना उष्णिग्बृहतीगर्भा परा त्रिष्टुप् पदपदातिजगती; ९, ११, १४, २३, २६
पथ्यापङ्क्तिः; १५, २२, २४-२५ व्यवसाना सप्तपदा शकरी; १६ व्यवसाना
पञ्चपदा विराडुपरिष्टाञ्ज्योतिस्त्रिष्टुप्; १७ त्रिपदा गायत्री ।

[५] ये ब्राह्मो या इष्वो धन्वनां वीर्याणि च । असीन्परश्रुतायुधं चिचाकृतं च यद्भुदि ।

सर्वं तदर्धुदे त्वममित्रैभ्यो ह्ये कुरूदारांश्च प्र दर्शय ॥ १ ॥

उत्तिष्ठत्वं सं नक्षत्रं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्राण्यर्धुदे ॥ २ ॥

उत्तिष्ठत्वा रभेथामादानसंदानार्भ्याम् । अमित्राणां सेना अभि धत्तमर्धुदे ॥ ३ ॥

अर्धुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्धुदिः । चाभ्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवी मही ।

ताभ्यामिन्द्रमेदिभ्यामहं जितमन्वेमि सेनया ॥ ४ ॥

उत्तिष्ठत्वं देवजनार्धुदे सेनया सह । भञ्जलमित्राणां सेना भोगेभिः परि वारय ॥ ५ ॥

सप्त ज्ञातारुण्यर्धुदे उदारारणां समीक्ष्यन् । तेभिष्ट्रमाज्वे हुते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ॥ ६ ॥

प्रतिष्ठानार्थुमुरी कृधुकुर्णां च कोशतु । विकेशी पुरुषे हते रदिते अर्धुदे तव ॥ ७ ॥

संकर्षन्ती कुरूकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं भ्रातरमात्स्वात्रदिते अर्धुदे तव ॥ ८ ॥

अलिक्लवा जाप्कमदा गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ।

ध्वाङ्क्षाः शकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्ष्यत्रदिते अर्धुदे तव ॥ ९ ॥

अथो सर्वं श्वापदं मक्षिका तृप्यतु किर्मिः ।

पौरुषेयेऽधि कुणपे रदिते अर्धुदे तव ॥१०॥(२५)

आ गृहीतं सं बृहत्तं प्राणापानारुण्यर्धुदे ।

निचाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समीक्ष्यत्रदिते अर्धुदे तव ॥११॥ (२७)

उद्वेपय सं विजन्तां भियामित्रान्तसं सृज । उरुग्राह्वीं हृद्भ्रैर्विष्यामित्रान्यवुदे ॥१२॥
मुहन्तरेपां वाहवश्चित्ताकृतं च यद्वदि । मैत्रासुच्छेपि किं च न रदिते अवुदे तव ॥१३॥

प्रतिघ्नानाः सं धावन्तरः पटूरावाज्ञानाः ।

अघारिणीर्विकेशयो रूद्रत्व्यः पुरुषे हते रदिते अवुदे तव ॥१४॥

श्वन्वतीरप्सरसो रूपका उतावुदे । अन्तःपत्रे रेरिहतीं रिशां दुर्णिहितैपिणीम् ।

सर्वास्ता अवुदे त्वममित्रैभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१५॥

सुहृरैऽधिचङ्कमां सविकां खर्ववासिनीम् ।

य उदारा अन्ताहिता गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।

सर्पा इतरजना रक्षांसि ॥१६॥

चतुर्देष्टांछयावदतः कुम्भमुष्कां असृङ्मुसान् ।

स्वभ्यसा ये चौश्रमाः ॥१७॥

उद्वेपय त्वमवुदेऽमित्राणाममूः सिचः ।

जयांश्च जिष्णुश्चामित्रां जयतामिन्द्रं मेदिनौ ॥१८॥

प्रवर्लीनो मृदितः शयां हतोऽमित्रां न्यवुदे ।

अग्निजिह्वा धूमशिरसा जयन्तीर्यन्तु सेनया ॥१९॥

तयावुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु वरवरम् ।

अमित्राणां शचीपतिर्माभीपां मोचि कश्चन ॥२०॥ (२६)

उत्केसन्तु हृदयान्यूर्ध्वः प्राण उदीपतु ।

शौफ्लास्यमनु वर्तताममित्रान्मोत मित्रिणः ॥२१॥

ये च धीरा ये चाधीराः पगञ्चो वधिराश्च ये ।

तमसा ये च तपरा अथो वस्ताभिवांसिनः ।

सर्वास्तां अवुदे त्वममित्रैभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्रदर्शय ॥२२॥

अवुदिश्च त्रिपंधिश्चामित्रान्नो वि विष्यताम् ।

यथैपामिन्द्र वृत्रहन्हनाम शचीपतेऽमित्राणां सहस्रशः ॥२३॥

वनस्पतीन्वानस्पत्यानोपधीरुत वीरुधः । गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजान्पितृन् ।

सर्वास्तां अवुदे त्वममित्रैभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥२४॥

ईशां वो मरुतो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः । ईशां व इन्द्रश्चायिधे धाता मित्रः प्रजापतिः ।

ईशां व ऋषयश्चक्रुर्मित्रेषु समीक्षयन्नदिते अवुदे तव ॥२५॥ (२८५)

तेषां सर्वेषाम्भीशाना उत्तिष्ठतु सं नद्यध्वं मित्रा देवजना युयम् ।

इमं संग्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम्

॥२६॥ (२७) (२८६)

(१०) शत्रुनाशनम् ।

१-२७ भृग्वहिराः । त्रिपथि । अनुष्टुप्, १ विरादपथ्या बृहती, २ इयवसाना पदपदा त्रिष्टुप्गर्भा-
तिजगति; ३ विराडास्तारपङ्क्तिः, ४ विरादः, ८ विराद त्रिष्टुप्, ९ पुरोविराद
पुरस्ताज्ज्योतिस्त्रिष्टुप्; १२ त्रिपदा पथ्यापङ्क्तिः; १३ पदपदा जगती, १६ इयवसाना
पदपदा ककुम्भत्वनुष्टुत्रिष्टुप्गर्भा शकरी, १७ पथ्यापङ्क्तिः;
२१ त्रिपदा गायत्री, २२ विरादपुरस्तादबृहती,
२५ ककुम्भ, २६ प्रस्तारपङ्क्तिः ।

उत्तिष्ठतु सं नद्यध्वमुदाराः केतुभिः सह । सर्पा इतरजना रक्षांस्यमित्राननु धायत ॥ १ ॥

ईशां वो वेद राज्यं त्रिपथे अरुणैः केतुभिः सह ।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः ।

त्रिपथेस्ते चेतसि दुर्णामानु उपासताम्

॥ २ ॥

अयोमुसाः सूचीमुखा अथो विकङ्कतीमुसाः ।

ऋच्यादो वार्तरहस आ संजन्तुमित्रान्चर्जेण त्रिपथिना

॥ ३ ॥

अन्तर्धेहि जातवेद आदित्य कुर्णपं बृह । त्रिपथेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे

॥ ४ ॥

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावुदे सेनया सह । अयं वलिर्व आहुतस्त्रिपथेराहुतिः प्रिया

॥ ५ ॥

श्रित्तिपदी सं घतु श्रव्येइयं चतुष्पदी । कृत्येऽमित्रेभ्यो भव त्रिपथेः सह सेनया

॥ ६ ॥

धूमाक्षी सं रततु रुधुकर्णा च क्रोशतु । त्रिपथेः सेनया जिते अरुणाः संन्तु केतवः

॥ ७ ॥

अवायन्तां पक्षिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति ।

ध्वारपदो मक्षिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुर्णपे रदन्ताम्

॥ ८ ॥

यामिन्द्रेण संघां समघत्त्या ब्रह्मणा च बृहस्पते ।

तयाहर्मिन्द्रसंधया सर्वान्देवानिह ह्रुव इतो जयत मासुत

॥ ९ ॥

बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः । असुरक्षयणं वधं त्रिपथिं दिव्यार्थयन्

॥१०॥(२८)

येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः । त्रिपथिं देवा अमजन्तौर्जसे च वलाय च

॥११॥

सर्वाल्लोकान्समजयन्देवा आहुत्यानया ।

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम्

॥१२॥

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ।

तेनाहममुं सेनां नि लिम्पामि बृहस्पतेऽमित्रान्दृन्मयोर्जमा

॥१३॥(२९९)

सर्वे देवा अत्यायन्ति ते अश्रन्ति वर्षद् कृतम् । इमां जुषध्वमाहुतिमितो जयत मामृतः ॥१४॥

सर्वे देवा अत्यायन्तु त्रिपंधेराहुतिः प्रिया । संधां महतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः ॥१५॥

वायुरामित्राणामिष्वग्राण्याञ्चतु । इन्द्र एषां ब्राह्मप्रति भनक्तु मा शकन्प्रतिधामिपुम् ।

आदित्य रयामस्रं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामर्गावस्य पन्थाम् ॥१६॥

यदिं प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।

तनूपानं परिपाणं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ॥१७॥

क्रुण्यादानुवर्तयन्मृत्युना च पुरोहितम् । त्रिपंधे प्रेहि सेनया ज्यामित्रान्प्र पद्यस्व ॥१८॥

त्रिपंधे तमसा त्वमित्रान्परि वारय । पृषुद्राज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कथन ॥१९॥

शितिपदी सं पंतत्वमित्राणाममूः सिचः । मुह्यन्त्वद्यामूः सेनां अमित्राणां न्यर्षुदे ॥२०॥ (२९)

मूढा अमित्रां न्यर्षुदे जह्येपिं वरंवरम् । अनयां जहि सेनया ॥२१॥

यथं कवची यथाकवचोर्मित्रो यथाज्मनि । ज्यापाशैः कंचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम् ॥२२॥

ये वमिणो येऽवर्माणो अमित्रा ये च वमिणः । सर्वास्तो अर्षुदे हताङ्गानोऽदन्तु भूम्याम् ॥२३॥

ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः ।

मर्षानदन्तु तान्हतान्गृध्राः श्येनाः पंतत्रिणः ॥२४॥

सहस्रकुणपा शेवामामित्री सेनां समरे वधानाम् । विविद्धा ककुजाकृता ॥२५॥

मर्षाविधं रोरुवतं सुपर्णैरदन्तु दुश्चितं मृदितं शयानम् ।

य इमां प्रतीचीमाहुतिममित्रो नो युयुत्सति ॥२६॥

यां देवा अन्नुतिष्ठन्ति यस्या नास्ति विरार्धनम् ।

तयेन्द्रो हन्तु वृत्रहा चव्रेण त्रिपंधिना ॥२७॥ (३०) (३१३)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति पञ्चविंशतितमः प्रपाठकः ॥२५॥]

॥ इति एकादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

दशमकाण्डस्यान्तपर्यन्तं २९८६

एकदशकाण्डस्य ... ३१३

सर्वयोगः ३२९९

द्वादश काण्डम् ।

(१) भूमिस्तुम् ।

१-६३ अथर्वा । भूमिः । त्रिष्टुप्, २ भुरिक्, ४-६, १०, ३८ व्ययसाना पदपदाजगती; ७ प्रस्तारपङ्क्तिः
 ८, ११ व्यय० पद० विराडादिः; ९ अनुष्टुप्; १२-१३, १५ पञ्चपदा शकरी (१२-१३ व्यय०);
 १४ महावृहती; १६, २१ एकाव० सान्नी त्रिष्टुप्; १८ व्यय० पद० त्रिष्टुचनुष्टुङ्गर्भातिशकरी;
 १९-२० उरोवृहती (२० विराद्); २२ व्यय० पद० विराडतिजगती; २३ पञ्चपदाविराडति
 जगती; २४ पञ्च० अनुष्टुङ्गर्भाजगती; २५ व्यय० सप्त० उष्णिगनुष्टुङ्गर्भा शकरी; २६-२८,
 ३३, ३५, ३९-४१, ५०, ५३-५४, ५६, ५९, ६३ अनुष्टुप् (५३ पुरोयार्हता); ३० विराद् गायत्री;
 ३२ पुरस्ताज्ज्योतिः; ३४ व्यय० पद० त्रिष्टुवृहतीगर्भातिजगती; ३६ विपरीतपादलक्ष्मा
 पङ्क्तिः; ३७ व्यय० पञ्च० शकरी; ४१ व्यय० पद० ककुम्भती शकरी; ४२ स्वरानुष्टुप्;
 ४३ विराडास्तारपङ्क्तिः; ४४-४५, ४९ जगती; ४६ पदप० अनुष्टुङ्गर्भा परा शकरी; ४७ पदप०
 उष्णिगनुष्टुङ्गर्भा परातिशकरी, ४८ पुरोष्णिक्; ५१ व्यय० पद० अनुष्टुङ्गर्भा ककुम्भती
 शकरी; ५२ पञ्च० अनुष्टुङ्गर्भा परातिजगती; ५७ पुरोतिजागता जगती; ५८ पुरस्ताद्वृहती;
 ६१ पुरोयार्हता, ६२ पराविराद् ।

[अथ पद्विंशतितमः प्रपाठक ॥ २६ ॥]

[१] सत्यं बृहदृतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।
 सा नो भूतस्य भव्यस्य पद्भ्युसं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥ १ ॥
 असंचाधं बध्यतो मानवानां यस्या उद्वर्तः प्रवर्तः समं बहु ।
 नानावीर्या ओर्षधीर्या विभर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यातां नः ॥ २ ॥
 यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संवभूवुः ।
 यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत्सा नो भूमिः पूर्वपेयं दधातु ॥ ३ ॥
 यस्याथर्तस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संवभूवुः ।
 या विभर्ति बहुधा प्राणदेजत्सा नो भूमिर्गोप्यन्नं दधातु ॥ ४ ॥
 यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरान्म्यर्वतपन् ।
 गवामध्वानां वर्षसथ विष्ठा भगं वर्चः पृथिवी नो दधातु ॥ ५ ॥
 विश्वंभरा वंसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी ।
 वैश्वानरं विभ्रती भूमिर्मिन्द्रं क्रपमा द्रविणे नो दधातु ॥ ६ ॥
 या रक्षन्त्यस्वमा विश्वदानो देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् ।
 सा नो मधुं प्रियं दृहामयो उधतु वर्चसा ॥ ७ ॥ (७)

यापुंवेऽधिं सलिलमग्र आसीद्यां मायाभिरन्वचरन्मनीषिणः ।

यस्या हृदयं परमे व्योमिन्सत्येनावृतममृतं पृथिव्याः ।

सा नो भूमिस्त्रिषिं वलं राष्ट्रे दधातुचमे

॥ ८ ॥

यस्यामार्यः परिक्षराः संमानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति ।

सा नो भूमिर्भूरिंधारा पर्यो दुहामथो उधत्तु वर्चसा

॥ ९ ॥

याम्श्विनावर्मिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे ।

इन्द्रो या चक्र आत्मनेऽनमित्रां शचीपतिः ।

सा नो भूमिधिं संजतां माता पुत्रार्य मे पर्यः

॥ १० ॥ (१)

गिर्यस्ते पर्यता हिमन्तोऽरण्य ते पृथिवि स्योनमस्तु ।

वञ्चुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् ।

॥ ११ ॥

अजीतोऽर्हतो अक्षतोऽर्घ्यघ्नां पृथिवीमहम्

यत्ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जेस्तुन्वः संभूवुः ।

तासु नो धेह्यभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ॥

पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु

॥ १२ ॥

यस्यां वेदैं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां मीयन्ते स्वर्धवः पृथिव्यामूर्ध्वाः भ्रुका आर्हुत्याः पूरस्तात् ।

सा नो भूमिर्वर्धयद्वर्धमाना

॥ १३ ॥

यो नो द्वेपंपृथिवि यः पृतन्याद्योऽभिदासान्मनसा यो वधेन ।

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि

॥ १४ ॥

त्यज्जातास्त्रयिं चरन्ति मर्त्यास्त्वं रिभोषिं द्विपदुस्त्वं चतुष्पदः ।

तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्त्सर्वो रश्मिभिरातनोति ॥ १५ ॥

ता नः प्रजाः सं दुहतां समग्रा वृचो मधुं पृथिवि धेहि मह्यम् ॥ १६ ॥

विश्वस्वं मातरमोपधीनां ध्रुवां भूमिं प्रथिवीं धर्मणा धृताम् ।

शिवां स्योनामतुं चरेम विश्वहां

॥ १७ ॥

महत्सघस्वै महती चभूविध महान्वेग एजधुर्वेपधुष्टे ।

महांस्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् ।

सा नो भूमे प्र रोच्य हिरण्यस्येव संदशि मा नो दिक्षत कथन ॥ १८ ॥

अग्निर्भूम्यामोपधीपृथिमापो निभ्रत्यग्निरश्मसु । अग्निरन्तः, पुरुषेषु गोप्वश्वेषुमयः ॥ १९ ॥ (१९)

अग्निदिव आ तपत्यग्नेदेवस्योर्गन्तरिक्षम् ।

अग्निं मनीस इन्धते हव्यवाहं घृतप्रियम्

॥२०॥ (२)

अग्निवासाः पृथिव्यसितज्जस्त्वपीमन्त संशितं मा कृणोतु

॥२१॥

भूम्यां देवभूम्यां ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् । भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्रग्धयान्तेन मर्त्याः ॥

सा नो भूमिः प्राणमार्युर्दधातु जरदष्टि मा पृथिवी कृणोतु

॥२२॥

यस्तं गन्धः पृथिवि संवभूव यं विभ्रत्योपधयो यमापः ।

यं गन्धर्वा अमुरसथ भेजिरे तेन मा सुरभि कृणु मा नो द्विक्षत कथन ॥२३॥

यस्तं गन्धः पुष्करमात्रिवेश यं संजभुः सूर्यायां त्रिनाहे ।

अमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे तेन मा सुरभि कृणु मा नो द्विक्षत कथन ॥२४॥

यस्तं गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः । यो अश्वेषु वीरेषु यो मृगेषु हस्तिषु ॥

कन्यायां वचो यद्भूमे तेनास्मां अपि सं संज मा नो द्विक्षत कथन ॥२५॥

शिला भूमिरग्नां पांसुः सा भूमिः संघृता घृता । तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अक्रं नमः ॥२६॥

यस्यां वृक्षा वानस्पत्या ध्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा । पृथिवी विश्वधायसं घृतामच्छात्रदामसि ॥२७॥

उदीराणा उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रक्रामन्तः । पञ्चां दक्षिणसव्याभ्यां मा व्यथिष्महि भूम्याम् ॥२८॥

विमृग्री पृथिवीमा वंदामि क्षमा भूमि ब्रह्मणा वातृधानाम् ।

ऊर्जं पुष्टं विभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि नि पीदम भूमे

॥२९॥

शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरप्रिये तं नि दध्मः ।

पुत्रिणैः पृथिवि मोत्पुनामि

॥३०॥ (३)

यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उदीचीर्यास्तं भूमे अधराद्यार्थं पथात् ।

स्योनास्ता महं चरते भवन्तु मा नि पंसं भुवने शिश्रियाणः ॥३१॥

मा नः पश्चान्मा पुरस्तांनुदिष्ठा मोत्तरादधरादुत ।

स्रस्ति भूमे नो भव मा विदन्परिपन्थिनो वरीयो यात्रया वृधम् ॥३२॥

यावत्तेऽभि विपश्यामि भूमे क्षयं मेदिना । तान्वे चक्षुर्मा मेषोत्तरामुत्तरां समां ॥३३॥

यच्छयानः पर्यावतं दक्षिणं सव्यमभि भूमे पार्श्वम् । उत्तानास्त्यां प्रतीचीं यत्पृष्टीभिरधिरोमहे ।

मा हिंसास्त्रं नो भूमे सर्वस्य प्रतिशीरि

॥३४॥

यत्ते भूमे त्रिसनामि क्षिप्रं तदर्पि रोहतु । मा ते मर्मं विमृगुरि मा ते हृदयमर्पियम् ॥३५॥

ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्वेमन्तः शिशिरो वसन्तः ।

ऋतवस्ते निहिता हायनीरहोराने पृथिवि नो दुहाताम्

॥३६॥ (३६)

यापं सपं विजमाना विमृग्वरी यस्यामासन्नप्रयो ये अप्सवन्तः ।

परा दस्युन्ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना पृथिवी न वृत्रम् ।

शक्रार्थं दध्रे वृषभाय वृष्णे

॥३७॥

यस्यां सदोहविधाने यूपो यस्यां निर्मायते । ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यृग्भिः साम्ना यजुर्विदः ।

युज्यन्ते यस्यामृत्विजः सोममिन्द्राय पातवे

॥३८॥

यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदानृजुः । सप्त सत्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ॥३९॥

सा नो भूमिरा दिशतु यदन्नं कामयामहे ।

भगो अनुप्रयुङ्क्तामिन्द्र एतु पुरोगवः

॥४०॥ (४)

यस्यां गार्यन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलिवाः ।

युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वदति दुन्दुभिः ।

सा नो भूमिः प्र शुंदातां सपत्नानसपत्नं मां पृथिवी कृणोतु

॥४१॥

यस्यामन्नं व्रीहियवौ यस्या इमाः पञ्च कृष्टयः ।

भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोऽस्तु वर्षमंदसे

॥४२॥

यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वते ।

प्रजापतिः पृथिवी विश्वर्गर्भामाशांमाशां रण्यां नः कृणोतु

॥४३॥

निधिं विभ्रती बहुधा गुहा वसुं मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे ।

वदन्नि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनुस्यमाना

॥४४॥

जनं विभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम् ।

सहस्रं धारा द्रवैणस्य मे दुहां ध्रुवेवं धेनुर्नपस्फुरन्ती

॥४५॥

यस्ते सपों वृश्चिकस्तृष्टदंश्मा हेमन्तजब्धो भूमलो गुहा शयै ।

क्रिमिजिन्वत्पृथिवि यद्यदेजति आवृषिं तन्नः सर्पन्मोषं स्पृघच्छिवं तेन नो मृड ॥४६॥

ये ते पन्थानो बहवो जनार्यना रथस्य वर्तमानसश्च यातवे ।

यैः संचरन्त्युभयै भद्रपापास्तं पन्थानं जयेमानमित्रमंतस्करं यच्छिवं तेन नो मृड ॥४७॥

मल्वं विभ्रती गुरुभृद्भद्रपापस्य निधनं तितिक्षुः ।

वराहेण पृथिवी संविदाना खंकराय वि जिहीते मृगाय

॥४८॥

ये त आरण्याः पशवो मृगा वने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषादुश्चरन्ति ।

उलं वृकं पृथिवि दुच्छनामित ऋक्षीकां रक्षो अपं वाघयासम्

॥४९॥ (४९)

ये गन्धर्वा अप्सरसो ये चारायाः किमीदिनः ।

पिशाचान्त्सर्वा रक्षांसि तानस्मद्भूमे यावय ॥५०॥ (५)

यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।

यस्यां वार्तो मातुरिश्वेयते रजांसि कृष्णंश्चायवैश्च वृक्षान् ।

वार्तस्य प्रगामुपवामर्तु वात्यार्चिः ॥५१॥

यस्यां कृष्णमर्कुर्यं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्यामर्धि ।

वृषेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया प्रिये धामनिधामनि ॥५२॥

धौश्च म इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः ।

अग्निः सूर्य आपो मेघां विश्वे देवाश्च सं ददुः ॥५३॥

अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम भूम्याम् ।

अभीषार्डस्मि विश्वापाडाशामाशां विपासहिः ॥५४॥

अदो यद्वेवि प्रथमाना पुरस्ताद्विवैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् ।

आ त्वा सुभूतमविशच्छदानीमर्कल्पयथाः प्रदिशश्चर्तसः ॥५५॥

ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।

ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारुं वदेम ते ॥५६॥

अथ इव रजो दुधुवे वि तान् जनान्य आक्षियन्पृथिवीं यादजायत ।

मन्द्राग्रेत्वंरी भुवनस्य गोपा वनस्यतीनां गृभिरोयधीनाम् ॥५७॥

यद्वदामि मधुमत्तद्वदामि यदीक्षे तद्वनन्ति मा ।

त्विषीमानस्मि जूतिमानवान्यान्हांन्मि दोधतः ॥५८॥

शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोम्री पर्यस्वती ।

भूमिरधि व्रजीतु मे पृथिवी पर्यसा सह ॥५९॥

यामन्वैच्छद्विपां निश्चकर्मान्तरणैवे रजसि प्रविष्टाम् ।

भुजिष्यं पृथात्रं निहितं गुहा यद्वारिभोगे अभवन्मातृगर्भः ॥६०॥

त्वमस्यावर्पनी जनानामादितिः कामदुधा पप्रथाना ।

यत् ऊनं तत् आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ॥६१॥

उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रद्यताः ।

दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहृतः स्याम ॥६२॥ (६२)

भूर्मे मातुर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
संविदाना दिवा कवे श्रियां मा धेहि भूर्व्याम्

॥६३॥ (६) (६३)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) यक्षमरोगनाशनम् ।

१-५५ भृगुः । अग्निः; मंजोक्तताः; २१-३३ मृत्युः । निष्टुप्; २, ५, १२-२०, ३३-३६, ३८-४१, ४३, ५१, ५३ अनुष्टुप् (१६ ककुम्भती परावृहती, १८ निचृत्, ४० पुरस्तात्ककुम्भती) ;
३ आस्तारपङ्क्तिः; ६ भुरिगार्वा पङ्क्तिः; ७, ४५ जगती; ८, ४८-४९ भुरिग्य;
९ अनुष्टुप्गर्भा विपरीतपादलक्ष्मा पङ्क्तिः; ३७ पुरस्तादवृहती; ४२ त्रिप०
एकाव० भुरिगार्वा गायत्री, ४४ एकाव० द्विप० आर्वा वृहती;
४६ एका० द्विप० सान्ना त्रिष्टुप्; ४७ पञ्चपदा वर्धतयैराजगर्भा ;
जगती; ५० उपरिष्ठाद्विराट् वृहती; ५२ पुरस्ताद्विराट्
वृहती; ५५ वृहतगिर्मा ।

- [२] नृहमा रोह न ते अत्रं लोक इदं सीसं भागधेयं तु एहिं ।
यो गोपु यक्षमः पुरुषेषु यक्षमस्तेन त्वं साकर्मधराड् परेहि ॥ १ ॥
अघशंसदुःशंसाभ्यां करेणानुकरेण च ।
यक्षमं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरंजामसि ॥ २ ॥
निरितो मृत्युं निरंक्तिं निरंतिमजामसि ।
यो नो द्वेष्टि तमद्वये अक्रव्याद्यमु द्विप्मस्तमु ते प्र सुधामसि ॥ ३ ॥
यद्यग्निः क्रव्याद्यदि वा व्याघ्र इमं गोष्ठं प्रविशेशान्यौकाः ।
तं मापाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुपदोऽप्यग्नीन् ॥ ४ ॥
यच्चा क्रुद्धाः प्रचक्रुर्मन्युना पुरुषे मृते ।
सुकल्पमग्रे तच्चया पुनस्त्वोर्दीपयामसि ॥ ५ ॥
पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्रे ।
पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधादीर्घायुत्वार्यं शतशारदाय ॥ ६ ॥
यो अग्निः क्रव्यात्प्रविशेश नो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
तं हराभि पितृयज्ञाय दूरं स घर्ममिन्धां परमे सधस्थे ॥ ७ ॥
क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।
इहायमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं बंहतु प्रजानन् ॥ ८ ॥
क्रव्यादमग्निमिपितो हराभि जनान्दंहन्तं वज्रेण मृत्युम् ।
नि तं शस्मि गार्हपत्येन विद्वान्विहृतणां लोकेऽपि मागो अस्तु ॥ ९ ॥ (७२)

क्रुव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यैः प्र हिणोमि पथिभिः पितृयाणैः ।	
मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवैधिं पितृर्षु जागृहि त्वम्	॥१०॥ (७)
समिन्धते संकसुके स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।	
जहांति रिप्रमत्येन एति समिद्धो अग्निः सुपुनां पुनाति	॥११॥
देवो अग्निः संकसुको दिवस्पृष्ठान्यारुहत् ।	
मुच्यमानो निरेणसोऽमौगुस्मो अर्शस्त्याः	॥१२॥
अस्मिन्वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे ।	
अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आयूपि तारिपत्	॥१३॥
संकसुको विकसुको निर्ऋथो यश्च निस्वरः ।	
ते ते यक्ष्मं सर्वेदसो दूरादूरमनीनशन्	॥१४॥
यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजाविषु ।	
क्रुव्यादं निर्णुंदासि यो अग्निर्जनयोपनः	॥१५॥
अन्येभ्यस्त्रा पुर्कषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा ।	
निः क्रुव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोपनः	॥१६॥
यस्मिन्देवा अमृजत् यस्मिन्मनुष्या उत ।	
तस्मिन्धृतस्तावो मृद्वा त्वमग्ने दिवं रुह	॥१७॥
समिद्धो अग्न आहुत् स नो माभ्यर्षकमीः	
अत्रैव दीदिहि घवि ज्योक् च सूर्यं दृशे	॥१८॥
सीसें मृड्ङ्गं नडे मृड्ङ्गमग्नौ संकसुके च यत् ।	
अथो अर्ष्यां रामार्यां शीर्षक्तिर्मुष्वर्हणे	॥१९॥
सीसे मलं सादयित्वा शीर्षक्तिर्मुष्वर्हणे ।	
अव्यामसिक्न्यां मृद्वा शुद्धा भवत यज्ञियाः	॥२०॥ (८)
परं मृत्यो अनु परंहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् ।	
चक्षुष्मते शृण्वते तं ब्रवीमीहेमे वीरा ब्रह्मवो भवन्तु	॥२१॥
इमे जीवा वि मृतैराववृत्रभृद्भद्रा देवर्हतिर्नो अद्य ।	
प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदथमा वंदेम	॥२२॥
इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् ।	
शतं जीवन्तः शरदः पुरुचीस्तिरो मृत्युं दधतां पर्वतेन	॥२३॥ (८६)

आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यत्माना यति स्थ ।	
तान्स्त्वष्टां सुजनिमा सजोपाः सर्वमायुर्नयतु जीवनाय	॥२४॥
यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथर्तव क्रतुभिर्यन्ति साकम् ।	
यथा न पूर्वमपरो जहात्प्रेषा धातरायुपि कल्पयैषाम्	॥२५॥
अश्रमन्वती रीयते सं रभधं वीरयध्वं प्र तरता सखायः ।	
अत्रा जहीत ये असन्दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान्	॥२६॥
उत्तिष्ठता प्र तरता सखायोऽश्रमन्वती नदी स्पन्दत इयम् ।	
अत्रा जहीत ये असञ्जशिवाः शिवान्स्वपोनानुत्तरेमाभि वाजान्	॥२७॥
वैश्वदेवां वर्षस आ रभधं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।	
अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्ववीरा मदेम	॥२८॥
उदीचीनैः पृथिभिर्वायुमद्भिरतिक्रामन्तोऽवरान्यरेभिः ।	
त्रिः सुप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रत्यौहन्पदुयोपनेन	॥२९॥
मृत्योः पदं योपयन्त एत द्राधीय आयुः प्रतरं दर्शानाः ।	
आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेऽथ जीवासो विदधमा वंदेम	॥३०॥ (९)
इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराज्जनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।	
अनश्रवां अनमीवाः सुरहा आ रोहन्तु जर्नयो योनिमग्रे	॥३१॥
व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यंशं कल्पयामि ।	
स्वधां पितृभ्यो अजरां कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्स्जामि	॥३२॥
यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वंऽन्तराविवेशामृतो मर्त्येषु ।	
मय्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो अस्मान्द्विषत् मा व्ययं तम्	॥३३॥
अपावृत्य गार्हपत्यात्कृष्यादा प्रेतं दक्षिणा ।	
प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मभ्यः कृणुता प्रियम्	॥३४॥
द्विभगधनमादाय प्र क्षिणात्वर्त्या ।	
अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः कृष्यादनिराहितः	॥३५॥
यत्कूपते यद्वनुते यच्च वस्त्रेण विन्दते ।	
सर्वं मर्त्यस्य तत्रास्ति कृष्याच्चेदनिराहितः	॥३६॥
अयन्नियो हतवर्चा भवति नैनेन हविरत्तवे ।	
छिनत्ति कृष्या गोर्धनाद्यं कृष्यार्दनुवर्तते	॥३७॥ (१००)

सुहृद्गृध्रैः प्र वदत्याति मत्स्यो नीत्य ।

ऋष्याद्यानग्निरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति

॥३८॥

शार्ङ्गा गृहाः सं सृज्यन्ते स्त्रियो यन्त्रियते पतिः ।

ब्रह्मैव विद्वानेष्योऽ यः ऋष्यादे निरादधत्

॥३९॥

यद्रिप्रं शमलं चक्रुम यच्च दुष्कृतम् ।

आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकसुकाच्च यत्

॥४०॥ (१०)

ता अधरादुदीचीराववृत्रप्रजानतीः पृथिभिर्देवयानैः ।

पर्वतस्य वृषभस्याधिं पृष्ठे नवाश्वरन्ति सरितः पुराणीः

॥४१॥

अग्ने अऋष्याग्निः ऋष्यादे नुदा देवयजनं वह

॥४२॥

इमं ऋष्यादा विवेशायं ऋष्यादमन्वगात् ।

व्याघ्रौ कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम्

॥४३॥

अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मनुष्याणांमग्निर्गार्हित्य उभयानन्तरा श्रितः

॥४४॥

जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितृणां लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः ।

सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुपासृषां श्रेयसीं धेद्वस्मै

॥४५॥

सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानैपामूर्जं रयिमस्मासुं धेहि

॥४६॥

इममिन्द्रं वह्निं परिमन्वारंभधुं स वो निर्वक्षहुरितादवद्यात् ।

तेनापं हत शरुमापतन्तुं तेन रुद्रस्य परिं पातास्ताम्

॥४७॥

अनुद्वाहं प्लवमन्वारंभधुं स वो निर्वक्षहुरितादवद्यात् ।

आ रोहत सवितुर्नारमेता पृद्भिर्होर्वाभिरमतिं तरेम

॥४८॥

अहोरात्रे अन्येषु विभ्रत्क्षेम्यस्तिष्ठन्प्रतरणः सुनीरः ।

अनातुरान्तसुमनसस्तल्प विभ्रज्ययोगेव नः पुरुपगन्धिरेधि

॥४९॥

ते देवेभ्य आ वृश्न्ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।

ऋष्याद्यानग्निरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति

॥५०॥ (११)

येऽश्रद्धा धनकाम्या ऋष्यादा समासते ।

ते वा अन्येषां कुम्भीं पुर्यादधति सर्वदा

॥५१॥

प्रेवं पिपतिपति मर्नसा सुहुरा वर्तते पुनः ।

ऋष्याद्यानग्निरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति

॥५२॥ (१२)

अविः कुष्णा भाग्धेयं पशूनां सीसं कव्यादपि चन्द्रं त आहुः ।

मार्पाः पिशा भाग्धेयं ते हव्यमरण्यान्या गह्वरं सचस्व ॥५३॥

इपीकां जरतीमिष्टा तिलिपिजं दण्डनं नडम् ।

तमिन्द्रं इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधौ ॥५४॥

प्रत्यञ्चमकं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान्पन्थां वि हाविवेशं ।

परामीयामसन्दिदेशं दीर्घेणायुषा समिमान्तसृजामि ॥५५॥ [१२] (११८)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(३) स्वर्गोदनः ।

१-६० यमः । स्वर्गः, ओदनः, अग्निः । त्रिष्टुप् । १, ४२-४३, ४७ भुरिक्; ८, १२, २१-२२, २४ जगती; १३, १७ स्वराडार्पा पङ्क्तिः; ३४ विराड्गर्भा; ३२ अनुष्टुप् गर्भा; ४४ पराद्दृहती, ५५-६० इयव० सप्तप० शङ्कुमत्यतिजागतशाकराति-शाकरधात्यर्गर्भातिधृतिः (५५, ५७-६० कृतिः, ५६ विराद् कृतिः ।

[३]

पुमान्पुंसोऽधि तिष्ठ चर्महि तत्र ह्यस्व यत्तमा प्रिया तै ।

यावन्तावग्रे प्रथमं समेयथुस्तद्वां वयो यमराज्ये समानम् ॥ १ ॥

तावद्वां चक्षुस्तति वीर्याणि तावचेजस्ततिधा वार्जिनानि ।

अग्निः शरीरं सचते यदैधोऽर्धा पक्कान्मिथुना सं भवाथः ॥ २ ॥

समस्मिल्लोके समुं देवयाने सं सां समेतै यमराज्येषु ।

पूतौ पवित्रैरुप तद्भवेयथा यद्यद्रेतो अधि वां संवभूर्व ॥ ३ ॥

आपस्पुत्रासो अभि सं विशघ्नमिमं जीवं जीविघ्न्याः समेत्यं ।

तासां भजध्वममृतं यमाहुर्यमोदुनं पचति वां जनित्री ॥ ४ ॥

ग्रं वां पिता पचति ग्रं च माता रिप्राक्किर्मीकृत्यै शर्मलाञ्च त्राचः ।

स ओदनः शतधारः स्वर्ग उभे व्यापि नभसी महित्वा ॥ ५ ॥

उभे नभसी उभयांश्च लोकान्ये यज्वनामभिर्जिताः सर्गाः ।

तेषां ज्योतिष्मान्मधुमान्यो अग्रे तस्मिन्पुत्रैर्जरासि सं श्रयेथाम् ॥ ६ ॥

प्राचीं प्राचीं प्रदिशामि रभेथामेतं लोकं श्रद्धांनाः सचन्ते ।

यद्वां पक्कं परिरविष्टमग्नौ तस्य सुप्तये दंपती सं श्रयेथाम् ॥ ७ ॥

दक्षिणां दिशमभि नक्षमाणौ पर्यावर्तेथामभि पात्रमेतत् ।

तास्मिन्वां यमः पितृभिः संविदानः पक्काय शर्मं चहुलं नि रच्छात् ॥ ८ ॥ (१२६)

प्रवीचीं दिशामियमिद्वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च ।

तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचेयामघा पकान्मिथुना सं भवाथः ॥ ९ ॥

उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावंदिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् ।

पाङ्क्तं छन्दः पुरोपो बभूव विश्वैर्विश्वाङ्गैः सह सं भवेम ॥ १० ॥ (१३)

ध्रुवेयं विराणमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत महामस्तु ।

सा नो देव्यदिते विश्वार इयं इव गोपा अभि रक्ष पक्कम् ॥ ११ ॥

पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वाता इव वान्तु भूमौ ।

यमोदुनं पचतो देवते इह तं नस्तप उत सत्यं च वेत्तु ॥ १२ ॥

यद्यत्कृष्णः शकुन एह गुत्वा त्सरन्विषक्तं विल आससाद ।

यदा द्वास्यार्द्रैर्हस्ता समङ्क्त उल्लरलं मुसलं शुम्भतापः ॥ १३ ॥

अयं प्रावा पृथुवृधो वयोधाः पूतः पवित्रैरप हन्तु रक्षः ।

आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा दंपती पौत्रमघं नि गाताम् ॥ १४ ॥

वनस्पतिः सह देवैर्न आगत्रक्षः पिशाचाँ अपचाधमानः ।

स उच्छ्रयाते प्र वंदाति वाचं तेन लोकाँ अभि सर्वाँन् जयेम ॥ १५ ॥

सप्त मेघान्यश्ववः पर्यगृह्यन् एषां ज्योतिष्माँ उत यश्चकरी ।

त्रयस्त्रिंशद्देवतास्तान्तसंचन्ते स नः स्वर्गमभि नैप लोकम् ॥ १६ ॥

स्वर्गं लोकमभि नो नयासि सं जायया सह पुत्रैः स्याम ।

गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र मा नस्तारीत्रिक्रितीमो अरातिः ॥ १७ ॥

ग्राहिं प्राप्मानमति ताँ अयाम् तमो च्युस्त्रि प्र वंदासि वल्गु ।

वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिंसीमा तण्डुलं वि शरीदेव्यन्तम् ॥ १८ ॥

विश्वव्यचा धृतपृष्ठो भविष्यन्तस्योनिलोकमुप याद्येतम् ।

वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्यं त्वयं पलावानप तदिनक्तु ॥ १९ ॥

त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन धीरेवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् ।

अंशन्तृतीत्वात्वारंभेषामा म्यायन्तं पुत्ररा यन्तु शर्षम् ॥ २० ॥ (१४)

पृथग्रूपार्थि बहुधा पशूनामेकरूपो भवसि सं समृद्धया ।

एतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व प्रावा शुम्भाति मलग इव वखा ॥ २१ ॥

पृथिवीं त्वां पृथिव्यामा वंशयामि तनुः समानी विकृता व एषा ।

यद्यद् द्युचं लिपितमर्षणेन तेन मा सुहोर्ब्रह्मणापि तदपामि ॥ २२ ॥ (१४०)

जनित्रीव प्रति हयासि सूनुं सं त्वा दधामि पृथिवीं पृथिव्या ।	
उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यथिष्ठा यज्ञायुधैराज्येनार्तिपक्ता	॥२३॥
अग्निः पचन्नक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षत दक्षिणतो मरुत्वान् ।	
वरुणस्त्वा दंहाद्गुरुणं प्रतीच्या उत्तरात्सोमः सं ददातै	॥२४॥
पुताः पवित्रैः पचन्ते अग्नादिवं च यन्ति पृथिवीं च लोकान् ।	
ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यगिरिन्धाम्	॥२५॥
आ यन्ति दिवः पृथिवीं संचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्वन्तरिक्षम् ।	
शुद्धाः सतीस्ता उ शुभ्रमन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु	॥२६॥
उतेः प्रभ्वोरुत संमितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः ।	
ता औदनं दंपतिभ्यां प्रशिष्टा आपः शिष्वन्तीः पचता सुनाथाः	॥२७॥
संख्याता स्तोकाः पृथिवीं संचन्ते प्राणापानैः संमिता ओषधीभिः ।	
असंख्याता ओष्यमानाः सुवर्णाः सर्वं व्यापिः शुचयः शुचित्वम्	॥२८॥
उद्योधन्त्याभि बलान्ति तुष्ठाः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च विन्दन् ।	
योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्विषयापैतैस्तण्डुलैर्भवता सर्मापः	॥२९॥
उत्थापय सीदते बुध एनान्द्रित्मानमभि सं स्पृशन्ताम् ।	
अमासि पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यद्दीमाः	॥३०॥ (१५)
प्र यच्छ पशुं त्वरया हरौपमाहंसन्त ओषधीर्दान्तु पर्वन् ।	
यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधो भवन्तु	॥३१॥
नवं बहिरोदनाय स्तणीत प्रियं हृदश्चक्षुषो बलवृस्ति ।	
तस्मिन्देवाः सह दैवीविशन्तिवमं प्राश्रन्त्वृतुभिर्निपद्य	॥३२॥
वनस्पते स्तीर्णमा सीद बहिर्गिष्टोमैः संमितो देवताभिः ।	
त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं स्वधित्यैना एहाः परि पात्रे ददश्राम्	॥३३॥
पृष्ठां शरत्सु निधिपा अभीच्छात्स्वर्गः पक्वनाभ्यश्रवातै ।	
उपैतं जीवान्पितरंश्च पुत्रा एतं स्वर्गं गमयान्तमग्नेः	॥३४॥
घर्ता धियस्व धरुणं पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्रयावयन्तु ।	
तं त्वा दंपती जीवन्तौ जीवपुत्राबुद्धासयातः पर्यग्निधानात्	॥३५॥
सर्वान्समागां अभिजित्य लोकान्यावन्तः कामाः समतीवृपस्तान् ।	
वि गीहियाम्नायवनं च दिविरेकस्मिन्पात्रे अध्वुद्धरैनम्	॥३६॥ (१५४)

उपं स्तृणीहि प्रथयं पुरस्ताद् घृतेन पात्रमभि धारयैत् ।
 वाश्रेवोस्त्रा तरुणं स्तनस्युमिमं देवासो अभिहिङ्कृणोत ॥३७॥
 उपास्तरोरकरो लोकमेतमुहुः प्रथतामममः स्वर्गः ।
 तस्मिं ह्य्यातै महिपः संपणो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान् ॥३८॥
 यद्यज्ञाया पचति त्वत्परःपरः पतिर्वा जाये त्वत्तिरः ।
 सं तत्सृजेथां सह वां तदस्तु संपादयन्तौ सह लोकमेकम् ॥३९॥
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत्पुत्राः परि ये संवभूयुः ।
 सर्वास्ताँ उप पात्रे ह्येयां नाभिं जानानाः शिशवः समायांन् ॥४०॥ (१६)
 वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नामयः ।
 सर्वास्ता अव रुन्धे स्वर्गः पृष्ट्यां शरत्सु निधिषा अभीच्छात् ॥४१॥
 निधिं निधिषा अम्येनिमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येऽन्ये ।
 अस्माभिर्दत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्स्वर्गानरुक्षत् ॥४२॥
 अभी रक्षस्तपतु यद्विदेवं क्रव्यात्पिशाच इह मा प्र पास्त ।
 नुदाम एनमप रुध्मो अस्मदादित्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम् ॥४३॥
 आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावपीतम् - ॥४४॥
 इदं प्रापमुत्तमं काण्डमस्य यस्माल्लोकात्परमेष्ठी समापं ।
 आ सिंश्च सर्पिर्घृतवत्समद्गभ्येष भागो अङ्गिरसो नो अत्र ॥४५॥
 सत्यायं च तपसे देवताभ्यो निधिं श्रेवधिं परि दन्न एतम् ।
 मा नो घृतेऽवं शान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्सृजता पुरा मत् ॥४६॥
 अहं पंचाम्पहं दंदाभि ममेदु कर्मन्करुणेऽधि जाया ।
 कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वयं उत्तरामत् ॥४७॥
 न किल्बिषमत्र नाधारो अस्ति न यन्मित्रैः समममान एति ।
 अनूनं वात्रं निहितं न ह्यत्पत्तारं सुक्वः पुनरा विशाति ॥४८॥
 प्रियं प्रियाणां कृणवाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विपन्ति ।
 घेनुरनृद्धान्वयोऽय आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं रुदन्तु ॥४९॥
 समप्रयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धून् ।
 यावन्तो देवा दिव्याश्चेतपन्ति हिरण्यं ज्योतिः पचतो बभूव ॥५०॥ (१७) (१६८)

- एषा त्वचां पुरुषे सं वभूवानग्नाः सर्वे पशवो ये अन्ये ।
क्षत्रेणात्मानं परिं घापयाथोऽमोतं वासो मुखमोदनस्य ॥५१॥
- यदक्षेपु वद्वा यत्सर्मित्यां यद्वा वद्वा अनृतं विचक्राम्या ।
समानं तन्तुंभिभि संवसानौ तस्मिन्त्सर्वं शर्मलं सादयाथः ॥५२॥
- वर्षं वनुष्वाधिं गच्छ देवांस्त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि ।
विश्वच्यं चा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सर्वोऽनिलोकमुषं याहोतम् ॥५३॥
- तन्वं स्वर्गो बहूधा वि चक्रे यथा विद आत्मन्नन्यवर्णाम् ।
अपजित्कृष्णां रुशीं पुनानो या लोहिनी तां तं अग्रा जुहोमि ॥५४॥
- प्राच्यै त्वा दिशेऽध्रयेऽधिपतयेऽसिताय रक्षित्र आदित्यायेपुमते ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥५५॥
- दक्षिणायै त्वा दिश इन्द्रायाधिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेपुमते ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥५६॥
- प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायाधिपतये पृदाकवे रक्षित्रेऽन्नायेपुमते ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥५७॥
- उदीच्यै त्वा दिशे सोमायाधिपतये स्वजाय रक्षित्रेऽशान्या इपुमत्यै ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥५८॥
- धुवार्यै त्वा दिशे विष्णवेऽधिपतये कल्मार्षग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इपुमतीभ्यः ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥५९॥
- ऊर्ध्वायै त्वा दिशे बृहस्पतयेऽधिपतये शित्राय रक्षित्रे वर्षायैपुमते ।
एतं परिं दन्नस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
द्विष्टं नो अत्रं जरसे नि नैपञ्जरा मृत्यवे परिं णो ददात्वथं पक्केन सह सं भवेम ॥६०॥

(१८)(१७८)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

१-५३ कश्यप. । वशा । अनुष्टुप्, ७ भुरिक्, २० विराट्, ३२ जटिण्बृहतीगर्भा, ४२ बृहतीगर्भा ।

[४]

ददामीत्येव व्रयादनु चैनामभुत्सत ।

वशां ब्रह्मभ्यो याचञ्चस्तत्प्रजावृदपत्यन्त् ॥ १ ॥

प्रजया स वि क्रीणीति पशुभिश्चोषं दस्पति ।

य आप्तयेभ्यो याचञ्चो देवानां गां न दित्सति ॥ २ ॥

कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणयां काटमर्दति ।

वृण्डया दहन्ते गृहाः क्राणया दीयते स्वम् ॥ ३ ॥

विलोहितो अधिष्ठानाच्छक्नो विन्दति गोपतिम् ।

तथा वशायाः संविद्यं दुरदुष्ना ह्युच्यसे ॥ ४ ॥

पदोरस्या अधिष्ठानाद्विह्विन्दुर्नाम विन्दति ।

अनामनात्सं शीर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति ॥ ५ ॥

यो अस्याः कर्णावास्कनोत्या स देवेषु वृश्चते ।

लक्ष्मं कुर्व इति मन्यते कर्नीयः कृणुते स्म ॥ ६ ॥

यदस्याः कस्मै चिद्रोगाय बालान्कश्चित्प्रकृन्तति ।

ततः किशोरा म्रियन्ते वृत्सांश्च घातुको वृकः ॥ ७ ॥

यदस्या गोपतौ सत्या लोम घ्राड्क्षो अजीहिडत् ।

ततः कुमारा म्रियन्ते यक्ष्मो विन्दत्यनामनात् ॥ ८ ॥

यदस्याः पल्पूलनं शकृद्दासी समस्वति ।

ततोऽपरूपं जायते तस्मादन्वैप्यदेनंसः ॥ ९ ॥

जायमानाभि जायते देवान्तस्त्राक्षणान्वशा ।

तस्माद्ब्रह्मभ्यो देयैपा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥ १० ॥ (१९)

य एनां वनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा ।

ब्रह्मज्येषं तदब्रुवन्व एनां निप्रियायते ॥ ११ ॥

य आप्तयेभ्यो याचञ्चो देवानां गां न दित्सति ।

आ स देवेषु वृश्चते ब्राह्मणानां च मन्यधे ॥ १२ ॥

यो अस्य स्याद्रशाभोगो अन्यामिच्छेत् तर्हि सः ।

हिंस्ते अदत्ता पुरूपं याचितां च न दित्सति ॥ १३ ॥ (१९२)

यथा शेषधिर्निर्हितो ब्राह्मणानां तथा वशा ।	
तामेतदच्छार्यन्ति यस्मिन्कस्मिंश्च जायते	॥१४॥
स्वमेतदच्छार्यन्ति यद्वशां ब्राह्मणा अभि ।	
यथैनानन्यस्मिन् जिनीयादेवास्या निरोधनम्	॥१५॥
चरेदेवा त्रैहायणादधिज्ञातगदा सती ।	
वशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्येऽप्याः	॥१६॥
य एनामवशामाह देवानां निर्हितं लिधिम् ।	
उभौ तस्मै भवाश्रवौ परिक्रम्येपुमस्यतः	॥१७॥
यो अस्या ऊधो न वेदार्थो अस्या स्तर्नानुत ।	
उभयेर्नैवास्मै दुहे दातुं चेदशकद्वशाम्	॥१८॥
दुरदुन्नैनमा शये याचितां च न दित्सति ।	
नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदेत्सा चिकीर्षति	॥१९॥
देवा वशामयाचन्मुत्तं कृत्वा ब्राह्मणम् ।	
तेषां सर्षामदेदुद्धेडं न्येति मारुपः	॥२०॥ (२०)
हेडं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योऽददद्वशाम् ।	
देवानां निर्हितं भागं मर्त्यश्चेन्निप्रियायते	॥२१॥
यदन्ये शतं याचेयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वशाम् ।	
अथैनां देवा अन्नवन्नेवं ह विदुषो वशा	॥२२॥
य एवं विदुषेऽदुत्तराथान्येभ्यो ददद्वशाम् ।	
दुर्गा तस्मां अधिष्ठाने पृथिवी सहदेवता	॥२३॥
देवा वशामयाचन्यस्मिन्नग्रे अजायत ।	
तामेतां विद्यान्नारदः सह देवैरुदाजत	॥२४॥
अनपत्यमल्पपशुं वशा कृणोति पूरुपम् ।	
ब्राह्मणैश्च याचितामथैनां निप्रियायते	॥२५॥
अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरेणाय च ।	
तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेऽग्रा वृश्चतेऽददत्	॥२६॥
यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयादचः स्वयम् ।	
चरेदस्य तावद्गोपु नास्य श्रुत्वा गृहे वसेत्	॥२७॥ (२०५)

यो अस्य ऋच उपश्रुत्याश्च गोप्यचीचरत् ।	
आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः ।	॥२८॥
वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः ।	
आविष्कृणुष्य रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति	॥२९॥
आविरात्मानं कृणुते यदा स्थाम जिघांसति ।	
अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याश्चयार्थं कृणुते मर्तः	॥३०॥ (२१)
मर्तसा सं कल्पयति तद्देवो अपि गच्छति ।	
ततो ह ब्रह्माणो वशासुपप्रयन्ति याचितुम्	॥३१॥
स्वधाकुरेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः ।	
दानेन राज्ञन्यो वशाया मातुर्हेडं न गच्छति	॥३२॥
वशा माता राज्ञन्यस्य तथा संभूतमग्रशः ।	
तस्या आहुरनर्पणं यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते	॥३३॥
यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत्सुचो अग्रये ।	
एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामग्रय आ वृश्चतेऽर्ददत्	॥३४॥
पुरोडाशवत्सा सुदुर्घा लोकेऽस्मा उप तिष्ठति ।	
सास्मै सर्वान्कामान्वशा प्रददुपे दुहे ।	॥३५॥
सर्वान्कामान्यमराज्ये वशा प्रददुपे दुहे ।	
अथाहुर्नारिकं लोकं निरुन्धानस्य याचिताम्	॥३६॥
प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वशा ।	
वेहते मा मन्यमानो मृत्योः पाशेषु बध्यताम्	॥३७॥
यो वेहतं मन्यमानोऽमा च पचते वशाम् ।	
अप्यस्थ पुत्रान्यौत्रोश्च याचयते बृहस्पतिः	॥३८॥
महदेपाव तपति चरन्ती गोषु गौरपि ।	
अथो ह गोपतये वशाददुपे विपं दुहे	॥३९॥
प्रियं पशूनां भवति यद् ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ।	
अथो वशायास्तत्प्रियं यदेवता हविः स्यात्	॥४०॥ (२२)

या वशा उदकल्पयन्देवा यज्ञादुदेत्य ।	
तासां विलिप्त्यं भीमामुदाकुरुत नारदः	॥४१॥
तां देवा अमीमांसन्त वशेयाश्च वशेति ।	
तामर्बवीन्नारद एषा वशानां वशतमेति	॥४२॥
कति नु वशा नारद यास्त्वं वेत्थ मनुष्यजाः ।	
तास्त्वां पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्रीयादब्राह्मणः	॥४३॥
विलिप्त्या बृहस्पते या च सूतवंशा वशा ।	
तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसंत भूत्याम्	॥४४॥
नमस्ते अस्तु नारदानुष्ठु विदुषे वशा ।	
कृतमासां भीमर्तमा यामर्दत्त्वा पराभवेत्	॥४५॥
विलिप्ती या बृहस्पतेऽथो सूतवंशा वशा ।	
तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसंत भूत्याम्	॥४६॥
त्रीणि वै वंशाज्जातानि विलिप्ती सूतवंशा वशा ।	
ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोऽनाम्रस्कः प्रजापतौ	॥४७॥
एतद्वै ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः ।	
वशां चेदेनं याचैयुर्या भीमार्ददुपो गृहे	॥४८॥
देवा वशां पर्येवदन्न नोऽद्रादिति हीडिताः ।	
एताभिर्ऋग्भिर्भेदं तस्माद्वै स पराभवत्	॥४९॥
उतैनां भेदो नार्ददाद्दशामिन्द्रेण याचितः ।	
तस्मात्तं देवा आगसोऽवृश्चन्नहमृत्तरे	॥५०॥
ये वशाया अदीनाय वदन्ति परिरापिणः ।	
इन्द्रस्य मन्पये जाल्मा आ वृश्चन्ते अचिच्या	॥५१॥
ये गोपति पराणीयाथाहुर्मा दंदा इति ।	
रुद्रस्यास्तां ते हेति परि यन्त्यचिच्या	॥५२॥
यदि हुतां यद्यहुताममा च पचति वशाम् ।	
देवान्त्सब्राह्मणानृत्वा जिह्वो लोकात्रिर्ऋच्छति	॥५३॥ (२३) (२३१)

१-७२ (कश्यपः ?) अथर्वाचार्यः । ब्रह्मगवी । (सप्तपर्यायाः) (१-६) १ राज्ञापत्यानुप
२ भुरिक्साम्यनुष्टुप्; ३ चतुष्टुप् स्वराङ्गिण्क्; ४ आसुर्यनुष्टुप्; ६ साम्नीपङ्क्तिः ।

[५] (१) श्रमेण तर्पसा स्रष्टा ब्रह्मणा वित्तर्ते श्रिता	॥ १ ॥
सृत्येनावृता श्रिया प्रार्थता यज्ञसा परीवृता	॥ २ ॥
स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्यूढा दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ॥३॥	
ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोऽधिपतिः	॥ ४ ॥
तामाददानस्य ब्रह्मगवी जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य	॥ ५ ॥
अपं क्रामति सूनुता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः	॥ ६ ॥ (२४)

(७-११) ७ साम्नी त्रिष्टुप्; ८-९ आर्च्यनुष्टुप् (८ भुरिक्); १० उष्णिक्; (७-१० एकप
११ आर्ची तिचृत्पङ्क्तिः ।

(२) ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक्चेन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च	॥ ७ ॥
ब्रह्मं च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यज्ञश्च वचश्च द्रविणं च	॥ ८ ॥
आयुश्च रूपं च नामं च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च	॥ ९ ॥
पर्यश्च रसश्चास्रं चान्नाद्यं चतुर् च सत्यं चेष्टं च पूतं च प्रजा च पशवश्च ॥१०॥	
तानि सर्वाण्यपं क्रामन्ति ब्रह्मगवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥११॥ (२५)	

(१२-२७) १२ विराड् विपमा गायत्री, १३ आसुर्यनुष्टुप्; १४,२६ साम्नी उष्णिक्, १५ गाय
१६-१७, १९-२० राज्ञापत्यानुष्टुप्, १८ याजुषी गायत्री; २१,२५ साम्यनुष्टुप्;
२२ साम्नी वृहती; २३ याजुषी त्रिष्टुप्, २४ आसुरी गायत्री, २७ आर्च्युष्णिक् ।

(३) सैषा भीमा ब्रह्मगव्येऽधर्विषा साक्षात्कृत्या कृत्वञ्जमावृता	॥१२॥
सर्वोण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः	॥१३॥
सर्वोण्यस्यां क्रूराणि सर्वे पुरुषवधाः	॥१४॥
सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं ब्रह्मगव्याद्विद्यमाना मृत्योः पर्वीश आ घंति ॥१५॥	
मेनिः जतवंधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा	॥१६॥
तस्माद्ब्रह्मणानां गौर्दुराधर्षा विजानता	॥१७॥
वज्रो धारवन्ती वैश्वानर उद्रीता	॥१८॥
हेतिः शफानुत्खिदन्ती महादेवोऽपेक्षमाणा	॥१९॥

धुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति	॥२०॥
मृत्युर्हिङ्गुत्सुप्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती	॥२१॥
सर्वज्यानिः कर्णो वरीवर्जयन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती	॥२२॥
मेनिर्दुह्यमाना शीर्षक्तिर्दुग्धा	॥२३॥
सेदिरुपतिष्ठन्ती मिथोयोधः परामृष्टा	॥२४॥
शरव्याङ्गे मुखेऽपिनह्यमानं ऋतिर्हिन्यमाना	॥२५॥
अघर्विषा निपतन्ती तमो निरपतिता	॥२६॥
अनुगच्छन्ती प्राणानुपं दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्यै	॥२७॥ (२६) (२५८)

(२८-३८) २८ आसुरी गायत्री, २९, ३७ आसुर्यनुष्टुप्, ३० साम्यनुष्टुप्, ३१ याजुषी त्रिष्टुप्,
३२ साक्षी गायत्री, ३३-३४ साक्षी बृहती, ३५ भुरिक्साम्यनुष्टुप्,
३६ साम्युष्णिक्; ३८ प्रतिष्ठा गायत्री ।

(४) वैरं विकृत्यमाना पौराद्यं त्रिभाज्यमाना	॥२८॥
देवहेतिर्हियमाणा व्यृद्धिर्हृता	॥२९॥
पाप्मार्थिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना	॥३०॥
त्रिपं प्रयस्यन्ती तक्मा प्रयस्ता	॥३१॥
अघं पच्यमाना दुष्यन्त्यै पृक्ता	॥३२॥
मूलरहेणी पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता	॥३३॥
असैजा गन्धेन शुगुद्धियमाणाशीत्रिप उद्धृता	॥३४॥
अभूतिरुपह्रियमाणा पराभूतिरुपहृता	॥३५॥
शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना शिर्मिदा पिशिता	॥३६॥
अवर्तिरिश्यमाना निर्भैतिरशिता	॥३७॥
अशिता लोकाच्छिनत्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च	॥३८॥ (२७) (२६९)

(३९-४६) ३९ साक्षी पङ्क्ति, ४० याजुष्यनुष्टुप्, ४१, ४६ भुरिक् साम्यनुष्टुप्, ४२ आसुरी,
बृहती, ४३ साक्षी बृहती, ४४ पिपीलिभमध्यानुष्टुप्, ४५ आर्ची बृहती ।

(५) तस्या आहननं कृत्वा मेनिराशसनं बलुग ऊरुध्यम्	॥३९॥
अस्वगता परिहृता	॥४०॥
अग्निः क्रुष्याद्भ्रुत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्यात्ति	॥४१॥ (२७२)

सर्वास्याङ्गा पर्या मूलानि वृश्चति	॥४२॥
छिनस्यस्य पितृवन्धु परा भावयति मातृवन्धु	॥४३॥
विवाहा ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगृही ब्रह्मज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना॥	
अवास्तुभैरुमस्वर्गमप्रजसं करोत्यपरापरणो भवति क्षीयते	॥४५॥
य एवं त्रिदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादुत्ते	॥४६॥ (२८) (६)

(४७-६१) ४७, ४९, ५१-५३, ५७ ५९, ६१ प्राजापत्यानुष्टुप्, ४८ आर्च्यनुष्टुप्, ५० सात्री वृहती, ५४-५५ प्राजापत्योष्णिक ५६ आसुरी गायत्री, ६० गायत्री ।

(६) क्षिप्रं वै तस्याहनने गृध्राः कुर्वत ऐलवम्	॥४७॥
क्षिप्रं वै तस्यादहन्नं परिं नृत्यन्ति केशिनीराघ्नानाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमेलवम्	॥४८॥
क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वत ऐलवम्	॥४९॥
क्षिप्रं वै तस्यं पृच्छन्ति यत्तदासींश्चिदं नु ताश्चिदिति	॥५०॥
छिन्ध्या च्छिन्धि प्र च्छिन्ध्यपि क्षापय क्षापय	॥५१॥
आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय	॥५२॥
वैश्वदेवीं ह्युच्यसे कृत्या कूर्वज्जमावृता	॥५३॥
ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः	॥५४॥
क्षुरपविर्मृत्युर्भूत्वा वि धान् त्वम्	॥५५॥
आ दत्से जिनता वर्चं हृष्टं पूतं चाशिपः	॥५६॥
आदार्यं जीत जीतार्यं लोकेऽमुष्मिन्प्र यच्छसि	॥५७॥
अद्यै पदवीर्भवं ब्राह्मणस्याभिर्शस्त्या	॥५८॥
मेनिः शरच्यगि भवाघादुघविपा भव	॥५९॥
अद्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्यं कृतागसो देवपीयोरराघसः	॥६०॥
त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्देहतु दुश्चितम्	॥६१॥ (२९) (६)

(६२-७३) ६२-६४, ६६ ६८ ७० प्राजापत्यानुष्टुप् ६५ गायत्री ६७ प्राजापत्या गायत्री, ७१ आसुरी पङ्क्ति ७२ प्राजापत्या त्रिष्टुप्, ७३ आसुर्योष्णिक ।

(७) वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च दह प्र दह सं दह	॥६२॥
ब्रह्मज्यं देव्यद्य आ मूलादिनुसंदह	॥६३॥
यथार्याघमसादुनात्पापलोकात्परान्तः	॥६४॥ (२९)

एवा त्वं देव्यष्टये ब्रह्मज्यस्य कृतागंसो देवपीयोरेराभसः	॥६५॥
वज्रैण शतपर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरभृष्टिना	॥६६॥
प्रस्कन्धान्प्र शिरीं जहि	॥६७॥
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्य	॥६८॥
मांसान्यस्य शातय स्नावान्यस्य सं वृह	॥६९॥
अस्थीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जहि	॥७०॥
सर्वास्याङ्गा पर्वोणि वि श्रथय	॥७१॥
अग्निरेनं क्रुव्यात्पृथिव्या नुदतामुदोपतु वायुरन्तरिक्षान्महतो वरिष्णः	॥७२॥
सूर्ये एनं दिवः प्र शुदतां न्योपितु	॥७३॥ (३०)(३०४)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

[इति सप्तविंशतितमः प्रपाठकः ॥२७॥]

॥ इति द्वादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

षष्ठादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३२९९

द्वादशकाण्डस्य ... ३०४

सर्वयोगः ३६०३

त्रयोदशं काण्डम् ।

(१) अध्यात्म-प्रकरणम् ।

१-६० ब्रह्मा । अध्यात्मं, रोहितदित्येदेवते (३ मरुत्, २८-३१ अग्निः, ३१ बह्नुदेयत्या) ।
 ३-५, ९, १२, १५ जगती (१५ अतिजागतर्भा) ; ८ भुरिक्, १७ पञ्चपदा ककुम्मती ज
 १३ अतिशाकरगर्भातिजगती, १४ त्रिपदापुरःपरशाकरा विपरीतपादलक्ष्मा पंक्तिः, १८-१९ प
 ककुम्मत्यतिजगती (१८ परशाकराभुरिक्, १९ परातिजागता), २१ आपां निचृद्वाय
 २२-२३, २७ प्राकृता, २६ विराट्पुरोष्णिक्, २८-३० (२८ भुरिक्) ३२, ३९-४०, ४५-
 अनुष्टुप् (५२-५५ पथ्यापंक्तिः, ५५ ककुम्मती वृद्धतीगर्भा, ५७ ककुम्मती,) ३१ पञ्चप
 ककुम्मती शकरगर्भा जगती; ३५ उपरिष्ठाद्वृद्धती; ३६ निचृन्महावृद्धती, ३७ परशाकरा विराट्
 जगती, ४२ विराड्जगती, ४३ विराण्महावृद्धती; ४४ पुरोष्णिक्, ५९-६० गायत्री ।

[अध्याष्टविंशतितमः प्रपाठकः ॥२८॥]

[१] उदेहि वाजिन्यो अप्स्व१न्तरिदं राष्ट्रं प्र विश सूनृतावत् ।
 यो रोहितो विश्वमिदं जजान स त्वां राष्ट्राय सुभृतं निभर्तु ॥ १ ॥
 उद्वाज आ ग्न्यो अप्स्व१न्तर्विश आ रोह स्वद्यौनयो याः ।
 सोमं दधानोऽप ओपधीर्गाश्रुत्पदो द्विपद् आ वैशयेह ॥ २ ॥
 युयमुग्रा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्र मृणीत शत्रून् ।
 आ वो रोहितः शृणवत्सुदानवस्त्रिपत्तासीं मरुतः स्वादुसंमुदः ॥ ३ ॥
 रुहो रुरोह रोहित आ रुरोह गर्भो जनीनां जनुपामुपस्थम् ।
 ताभिः संरन्ध्रमन्वविन्दुन्पदुर्वीर्गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाहाः ॥ ४ ॥
 आ तै राष्ट्रमिह रोहितोऽहार्षीभ्यास्थिन्मृधो अर्भयं ते अभूत् ।
 तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहाथामिह शकरीभिः ॥ ५ ॥
 रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी तंतान ।
 तत्रं शिश्रियेऽज एकपादोऽद्वैद् द्यावापृथिवी बलेन ॥ ६ ॥
 रोहितो द्यावापृथिवी अदंहत्तेन स्व स्तमितं तेन नाकः ।
 तेनान्तरिक्षं विमिता रजांसि तेन देवा अमृतमन्वविन्दन् ॥ ७ ॥
 वि रोहितो अमृशद्विश्वरूपं समाकुर्वाणः प्ररुहो रुहथ ।
 दिवं रुद्धा महुता महिम्ना सं तै राष्ट्रमनक्तु पर्यसा घृतेन ॥ ८ ॥

यास्ते रुहः व्रुहो यास्त आरुहो याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पर्यसा वावृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ॥ ९ ॥
 यास्ते विशस्तपसः संवभूवुर्वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः ।
 तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वत्सो अभ्येतु रोहितः ॥ १० ॥ (१)
 ऊर्ध्वो रोहितो अधि नाके अस्थाद्विश्वा रूपाणि, जनयन्पुत्रां कृविः ।
 तिमनेनाग्निज्योतिषा वि भाति तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ॥ ११ ॥
 सहस्रशृङ्गो वृषभो जातवेदा घृताहुतः सोमपृष्ठः सुवीरः ।
 मा मा हासीन्नाश्रितो नेच्वा जहानि गोपोपं च मे वीरपोपं च धेहि ॥ १२ ॥
 रोहितो यज्ञस्य जनिता मुरां च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 रोहितं देवा यन्ति सुमनुस्यमाना स मा रोहैः सामित्यै रोहयतु ॥ १३ ॥
 रोहितो यज्ञं व्यदिधाद्विश्वकर्मणे तस्मात्तेजांस्युप मेमान्यागुः ।
 वोचेयं ते नाभिं भुवन्स्याधि मज्जनि ॥ १४ ॥
 आ त्वां रुरोह बृहत्युद्धत पृङ्क्तिरा कुकुब्धर्षसा जातवेदः ।
 आ त्वां रुरोहोष्णिहाक्षरो वपट्कार आ त्वां रुरोह रोहितो रेतसा सह ॥ १५ ॥
 अयं वंस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेऽयमन्तरिक्षम् ।
 अयं ब्रह्मस्य विष्टिषि स्वर्लोकान्व्यानिशे ॥ १६ ॥
 वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तल्पा नः सुशेवा ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्पर्यगिरायुषा वर्चसा दधातु ॥ १७ ॥
 वाचस्पत क्रतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संवभूयुः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु ॥ १८ ॥
 वाचस्पते सौमनुसं मनेश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः ।
 इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वां परमेष्ठिन्पर्यहमायुषा वर्चसा दधामि ॥ १९ ॥
 परिं त्वा धात्सञ्चिता देवो अग्निवर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा ।
 सर्वा अरातीरवृक्तामुन्नेहीदं राष्ट्रमकरः सुनृतावत् ॥ २० ॥ (२)
 यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित । शुभा यासि रिणन्नपः ॥ २१ ॥
 अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णा वृहती सुवर्चाः ।
 तया वाजान्विश्वरूपां जयेम तया विश्वाः पृतना अभि प्याम ॥ २२ ॥ (२२)

इदं सद्दे रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः पृषती येन याति ।	
तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कवयोऽप्रमादम्	॥२३॥
सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम् ।	
धृतपावा रोहितो भ्राजमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश	॥२४॥
यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्निं परि सूर्यं वृभूवं ।	
यो विष्टभ्रातिं पृथिवीं दिवं च तस्माद्देवा अधि सृष्टीः सृजन्ते	॥२५॥
रोहितो दिवमारुहन्महृतः पर्यर्णवात् । सर्वा रुरोह रोहितो रुहः	॥२६॥
वि मिमीष्व पर्यस्वती धृताचीं देवानां धेनुरनपस्पृगे पा ।	
इन्द्रः सोमं पिवतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृषो नुदस्व	॥२७॥
समिद्धो अग्निः समिधानो धृतवृद्धो धृताहुतः ।	
अभीपाद् विश्वापाडग्निः सपत्नान्हन्तु ये मर्म	॥२८॥
हन्त्वेनान्त्र दहत्वरियो नः पृतन्यति ।	
क्रुव्यादाग्निना वयं सपत्नान्त्र दहामसि	॥२९॥
अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।	
अधा सपत्नान्नामकानुग्रेस्तेजोभिरादिपि	॥३०॥ (३)
अग्ने सपत्नानर्धरान्पादयास्मद्यथा सजातमुत्पिपानं वृहस्पते ।	
इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पद्यन्तामप्रतिमन्युयमानाः	॥३१॥
उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।	
अवैनानश्मना जहि ते यन्त्वधमं तमः	॥३२॥
वत्सो विराजो वृषभो मंतीनामा रुरोह शुक्रपृष्ठोऽन्तरिक्षम् ।	
धृतेनार्कमभ्यर्चिन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति	॥३३॥
दिवं च रोह पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह ।	
प्रजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तुन्वं सं स्पृशस्व	॥३४॥
ये देवा राष्ट्रभृतोऽभितो यन्ति सूर्यम् ।	
तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्यमानः	॥३५॥
उच्चा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यधुगतो हरयस्त्वा वहन्ति ।	
तिरः समुद्रमति रोचसेऽर्णवम्	॥३६॥ (३६)

रोहिते यावापृथिवी अधि श्रिते वसुजितिं गोजितिं संघनाजितिं ।
सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च वोचेयं ते नाभि भुवनस्याधि मज्जनिं ॥३७॥

यशा यासि प्रदिशो दिशश्च यशाः पशूनामुत् चर्षणीनाम् ।
यशाः पृथिव्या अदित्या उपस्थेऽहं भूयासं सवितेव चारुः ॥३८॥

अमुन्न सन्निह वेंत्थेतः संस्तानि पश्यसि ।
इतः पश्यन्ति रोचनं द्विधि सूर्यं विपथितम् ॥३९॥

देवो देवान्मर्चयस्यन्तथरस्यर्षवे ।
समानमग्निर्मन्धते तं विदुः क्वयः परं ॥४०॥ (४)

अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं विभ्रंती गौरुर्दस्थात् ।
सा कद्रीची कं स्विदधं परागात्कर्जि स्वित्स्वते नहि यूथे अस्मिन् ॥४१॥

एकपदी द्विपदी सा चतुष्पद्यष्टापदी नवपदी बभूवुषी ।
सहस्राक्षरा भुवनस्य पदक्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥४२॥

आरोहन्ध्याममृतः प्रावं मे वचः ।
उत्ता यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥४३॥

वेदु तर्चे अमर्त्य यत्तं आक्रमणं द्विधि । यत्तं सधस्यं परमे व्योमिन् ॥४४॥

सूर्यो धां सूर्यैः पृथिवीं सूर्यो आपोऽति पश्यति । सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ॥४५॥

उर्वारासन्परिधयो वेदिभूमिरकल्पत । तत्रैतावुषी आर्धत्त हिमं प्रंसं च रोहितः ॥४६॥

हिमं प्रंसं चाधाय यूपान्कृत्वा पर्वतान् । वर्षाज्यावुषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४७॥

स्वविदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते । तस्माद्भूसस्तस्माद्दिमस्तस्माद्यज्ञोऽजायत ॥४८॥

ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ । ब्रह्मेद्वावुषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४९॥

सत्ये अन्यः समाहितोऽस्पर्ध्वन्यः समिध्यते । ब्रह्मेद्वावुषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५०॥ (५)

ये घातः परि शुम्भति ये चेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । ब्रह्मेद्वावुषी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५१॥

वेदिं भूमिं कल्पयित्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।

प्रंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्ब्रह्मैषणाज्येन रोहितः ॥५२॥

वर्षमाज्यं प्रंसो अग्निर्वेदिभूमिरकल्पत ।

तत्रैवान्यर्वतानग्निर्गोभिर्हृध्वीं अकल्पयत् ॥५३॥

गीभिर्हृध्वान्कल्पयित्वा रोहितो भूमिमव्रवीत् ।

त्वयीदं सर्वं जायतां यद्भूतं यच्च भाव्यमि ॥५४॥ (५४)

स युञ्जः प्रथमो भूतो भव्यो अजायत ।

तस्माद्द जज्ञ इदं सर्वं यत्किं चेदं त्रिरोचते रोहितेन ऋषिणाभृतम् ॥५५॥

यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहेति ।

तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां कर्वोऽपरम् ॥५६॥

यो माभिच्छायमत्येपि मां चाग्निं चान्नरा ।

तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां कर्वोऽपरम् ॥५७॥

यो अद्य देव सूर्यं त्वां च मां चान्तरायति ।

दुष्प्रभ्यं तस्मिच्छर्मलं दुरितानि च मृज्महे ॥५८॥

मा प्र गोम पथो वयं मा युञ्जादिन्द्र सोमिनः । मान्त स्थुनो अरातयः ॥५९॥

यो युञ्जस्य प्रसार्धनस्तन्तुदेवेष्वारतः । तमारुतमशीमहि ॥६०॥ (६) (६०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥

(२) अध्यात्मम् ।

१-४६ ब्रह्मा । अध्यात्मं, रोहितादित्यदेवत्वं । त्रिष्टुप्; १, १२-१५, ३९-४१ अनुष्टुप्; २-३, ८,

४३ जगती, १० आस्तारपङ्क्तिः, ११ बृहतीगर्भा; १६-२४ आर्यां गायत्री; २५ ककुम्मस्या-

स्तारपङ्क्तिः; २६ पुरोहयतिजागता भुरिभजगती, २७ विराड् जगती; २९ घाहंत

गर्भानुष्टुप्; ३० पञ्चपदेष्णिगृहतीगर्भतिजगती, ३४ आर्यां पंक्तिः;

३७ पचपदा विराड्गर्भा जगती, ४४-४५ जगती (४४ चतुष्पदा पुरः

शकरी भुरिक्, ४५ अतिजागतगर्भा) ।

[२] उदस्य केतवो द्विवि शुक्रा भ्राजन्त ईरते ।

आदित्यस्य नृचर्धसो महिब्रतस्य मीढुपः ॥ १ ॥

द्विशां प्रज्ञानां स्वरयन्तमर्चिषां सुपक्षमाणुं पतर्यन्तमर्णवे ।

स्तवाम् सूर्यं भुवनस्य गोपां यो रुश्मिभिर्दिशं आभाति सर्गः ॥ २ ॥

यत्प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शीभं नानारूपे अहनी कर्षिं मायया ।

हृदादित्य महि इत्ते महि श्रुते षडेको रिश्रं षणि भूम जार्षसे ॥ ३ ॥

विपथितं तरणिं भ्राजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बृहतीः ।

सुताद्यमत्त्रिर्दिवमुञ्जिनाय तं त्वां पश्यन्ति परियान्तंमाजिम् ॥ ४ ॥

मा त्वां दभन्परियान्तंमाजिं स्वस्ति दुर्गा अतिं याहि शीभम् ।

दिवं च सूर्यं पृथिवीं च देवीमहोरग्रे विमिमानो यदेपि ॥ ५ ॥ (६५)

स्वस्ति ते सूर्य चरसे रथाय येनोभायन्तौ परियासि सद्यः । यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बृह्वीः	॥ ६ ॥
सुखं सूर्य रथमंशुमन्तं स्योनं सुवह्निमधि तिष्ठ याजिनम् । यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बृह्वीः	॥ ७ ॥
सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहतीरयुक्त । अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद्विधूय देवस्तमो दिवमारुहत्	॥ ८ ॥
उत्केतुना बृहता देव आगन्नपायुक्तमोऽभि ज्योतिरश्रैत् । दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा	॥ ९ ॥
उद्यन्नश्मीना तनुपे विश्वा रूपाणि पुप्यसि । उभा समुद्रौ कर्तुना वि भासि सर्वाँल्लोकान्परिभूर्भ्राजमानः	॥ १० ॥ (७)
पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशु क्रीडन्तौ परि यातोऽर्णवम् । विश्वान्यो भुवना विचष्टे हरण्यरन्यं हरितो वहन्ति	॥ ११ ॥
दिवि त्वात्रिंधारयत्सूर्या मासाय कर्तवे । स एपि सुवृतस्तपन्विश्वा भूतावचाकंशत्	॥ १२ ॥
उभावन्तौ समर्पसि वत्सः समातराविव । नन्देऽतद्वितः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः	॥ १३ ॥
यत्समुद्रमनु श्रितं तत्सिपासति सूर्यः । अध्वास्य विततो महान्पूर्वश्चापरश्च यः	॥ १४ ॥
तं समाप्नोति जूतिभिस्ततो नापं चिकित्सति । तेनामृतस्य भक्षं देवानां नावं रुन्धते	॥ १५ ॥
उदु त्वं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम्	॥ १६ ॥
अथ त्पे स्राफवो मथा नक्षत्रा यन्तपुक्तुभिः । स्राप विश्वकंसे	॥ १७ ॥
अदश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु । आजन्तो अग्र्यो यथा	॥ १८ ॥
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन	॥ १९ ॥
प्रत्यङ् देवानां विद्यः प्रत्यङ्ङुदेषि मानुषीः । प्रत्यङ् विश्वं स्वर्दृशे	॥ २० ॥ (८)
येनां पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ अनु । त्वं वरुण पश्यसि	॥ २१ ॥
वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहर्मिमानो अक्तुभिः । पश्यन् जन्मानि सूर्य	॥ २२ ॥
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम्	॥ २३ ॥ (८३)

अयुक्त सप्त शुन्ध्युः सरो रथस्य नृप्यः ।

ताभिर्याति स्वर्युक्तिभिः

॥२४॥

रोहितो दिवमारुहचर्पसा तपस्वी ।

स योनिमैति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्बभूव

॥२५॥

यो विश्वचर्षणिरुत विश्वतोमुखो यो विश्वतस्पाणिरुत विश्वतस्पृथः ।

सं बाहुभ्यां भरति सं पतत्रैर्घातापृथिवी जनयन्देव एकः

॥२६॥

एकपाद् द्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्रिपादमुभ्येति पश्चात् ।

द्विपाद् पदपदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्तन्वै समासते

॥२७॥

अतन्द्रो यास्यन्हरितो यदास्याद् द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।

केतुमानुधन्तसहमानो रजांसि विश्वा आदित्य प्रवतो वि भांसि

॥२८॥

चण्महो असि सूर्य वडादित्य महो असि ।

महांस्ते महतो महिमा त्वमादित्य महो असि

॥२९॥

रोचसे दिवि रोचसे अन्तरिक्षे पतङ्ग पृथिव्यां रोचमे रोचसे अप्संस्तः ।

उभा संमुद्रौ रुच्या व्यापिथ देवो देवासि महिपः सृजित्

॥३०॥ (९)

अर्वाद् पुरस्तात्प्रयतो व्यघ्न आशुर्विपथित्पतयन्पतङ्गः ।

विष्णुर्विचिन्तः शरसाधितिष्ठन्प्र केतुना सहते विश्वमेजत्

॥३१॥

चित्रभिकित्वान्महिपः सुपूर्ण आरोचयन्नोदसी अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे परि सूर्य वसन्ति प्रास्य विश्वा तिरतो वीर्याणि

॥३२॥

तिग्मो विभ्राजन्तन्वै शिशानोऽरंगमासः प्रवतो रराणः ।

ज्योतिष्मान्पक्षी महिपो वयोधा विश्वा आस्तात्प्रदिशः कल्पमानः

॥३३॥

चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशः सूर्य उद्यन् ।

दिवाकरोऽति द्युमैस्तमांसि विश्वातारीहुरितानि शुक्रः

॥३४॥

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रेः ।

आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुर्पथ

॥३५॥

उचा पतन्तमरुणं सुपूर्ण मर्घ्यं दिवस्तराणि भ्राजमानम् ।

पश्याम त्वा सवितारं यमाहुरर्जुनं ज्योतिर्षदविन्दुदत्त्रिः

॥३६॥

दिवस्पुष्टे धारमानं सुपूर्णमर्दित्याः पुत्रं नाथक्राम उषं यामि भीतः ।

स नः सूर्य प्र तिर दीर्घमायुर्मा रिपाम सुमती तं स्याम

॥३७॥

(९७)

सहस्राह्वयं विर्यतावस्य पृथ्वी हरर्हसस्य पततः स्वर्गम् । स देवान्तसर्वानुरस्युपदद्यं संपश्यन्पाति भुवनानि विश्वा	॥३८॥
रोहितः कालो अभवद्रोहितोऽग्नें प्रजापतिः । रोहितो यजानां मुखं रोहितः स्वर्गं राभरत्	॥३९॥
रोहितो लोको अभवद्रोहितोऽत्यंतपदिवम् । रोहितो रुश्मिभिर्भूमिं समुद्रमनु सं चरत्	॥४०॥ (१०)
सर्वा दिशः समचरद्रोहितोऽधिपतिर्दिवः । दिवं समुद्रमाद्भिमिं सर्वं भूतं वि रक्षति	॥४१॥
आरोहन्नुक्रो बृहतीरतन्द्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः । चित्रश्रीकित्वात्महिपो वातमाया यावतो लोकानभि यद्विभाति	॥४२॥
अभ्यंन्यदेति पर्यन्यदस्यतेऽहोरात्राभ्यां महिपः कल्पमानः । सर्वं वयं रजसि क्षियन्तं गातुविदं हवामहे नार्धमानाः	॥४३॥
पृथिवीप्रो महिपो नार्धमानस्य गातरदब्धचक्षुः परि विश्वं बभूव । विश्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि	॥४४॥
पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन्परि धामन्तरिक्षम् । सर्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि	॥४५॥
अवोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुर्मिवायतीमुपासम् । यद्वा इव प्र वयामुजिहानाः प्र भानवः सिसते नाकमच्छं	॥४६॥ (११) (१०३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

(३) अध्यात्मम् ।

१-२६ ब्रह्मा । अध्यात्मम् । रोहितादित्यदेवतम् । त्रिष्टुप्; १ चतुरवसानापदाऽऽकृतिः; २-४ इयव० पद-
पदा (२, ३ अष्टिः, ४ भुरिगु, ४ अतिशकरगर्भा धृतिः); ५-७ चतुर० सप्तपदा (५-६ शकरातिशकरगर्भा
प्रकृतिः, ७ अनुत्तुङ्गामांतिधृतिः); ८ इयव० पदप० अत्यष्टिः; ९-१९ चतुर० (९-१२, १५, १७ सप्तपदा-
भुरिगतिधृतिः १५ निचृत्; १७ कृतिः; १३, १४, १६, १८, १९, अष्टपदा, (१३-१४ विकृतिः १६, १८,
१९ आकृतिः; १९ भुरिगु); २०, २२ इयव० पदप० अत्यष्टिः; २१, २३-२५ चतुरव० अष्टपदा
(२४ सप्तपदा कृतिः, २१ आकृतिः, २३, २५ विकृतिः) ।

[३] य इमे धावापृथिवी जजान यो द्रापिं कृत्वा भुवनानि वस्तं ।
यस्मिन्क्षियन्ति प्रदिशः पटुर्वीर्याः पतङ्गो अनु विचाकंशीति ।
तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
उद्वैपय रोहितु प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

.. ॥११॥ (१०७)

यस्माद्वाता ऋतुथा पर्वन्ते यस्मात्समुद्रा अधिं विश्वरन्ति ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ २ ॥

यो मारयति प्राणयति यस्मात्प्राणन्ति भुवनानि विधा ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति । .
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ३ ॥

यः प्राणेन धार्यापृथिवी तर्पयत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः पिपति ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ४ ॥

यस्मिन्चिराद् परमेष्ठी प्रजापतिरग्निर्वैश्वानरः सह पृथ्या श्रितः ।
 यः परस्य प्राणं परमस्य तेज आदुदे ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ५ ॥

यस्मिन्पडुवीः पञ्च दिशो अधिं श्रिताश्वतस्र आपो यज्ञस्य त्रयोक्षराः ।
 यो अन्तरा रोदसी क्रुद्धश्क्षुपैक्षत ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ६ ॥

यो अन्नादो अन्नपतिर्वभूव ब्रह्मणस्पतिरुत यः ।
 भूतो भविष्यद्भुवनस्य यस्पतिः ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ७ ॥

अहोरात्रैर्विमितं त्रिंशदङ्गं त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीते ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ८ ॥

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त आर्षवृत्रन्तसर्दनादृतस्य ।
 तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ ९ ॥ (११५)

यत्तं चन्द्रं कश्यप रोचनावद्यत्संहितं पुष्कलं चित्रभाजु ।

यस्मिन्स्वर्या आर्षिताः सप्त साकम् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१०॥ (१२)

बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद्रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चात् ।

ज्योतिर्वसाने सदमप्रमादम् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥११॥

बृहदन्यतः पृथ आसीद्रथंतरमन्यतः सवले सधीची ।

यद्रोहितमर्जनयन्त देवाः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१२॥

स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् ।

स संविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो दिवम् ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१३॥

सहस्राह्वयं वियंतावस्य पृथो हरैरेसस्य पर्वतः स्वर्गम् ।

स देवान्तसर्वानुरस्युपदद्यं संपश्यन्याति भुव्नानि विश्वा ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१४॥

अयं स देवो अप्सर्वन्तः सहस्रमूलः पुरुशाको अत्रिः ।

य इदं विश्वं भुवनं ज्ञानं ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१५॥

शुक्रं वहन्ति हरयो रघुप्यदो देवं द्विवि वर्चसा आजमानम् ।

यस्योर्ध्वा दिवं तन्वस्त्वस्तर्पन्त्यर्वाद् सुवर्णैः पटुरैर्वि भाति ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥१६॥ (१२२)

येनादित्यान्हरितः संवहन्ति येन यज्ञेन बहवो यन्ति प्रजानन्तः । यदेकं ज्योतिर्बहुधा विभाति

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

• उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१७॥

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।

त्रिनाभिं चक्रमजरमनुं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१८॥

अष्टधा युक्तो वहति वहिरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् ।

ऋतस्य तन्तुं मनसा मिमानुः सर्गा दिशः पवते मातरिश्वा ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१९॥

सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशोऽनु सर्वा अन्तर्गीयव्याममृतस्य गर्भे ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२०॥ (१३)

निमुचस्तिस्रो व्युषो ह तिस्रस्त्रीणि रजांसि दिवो अद्भ तिस्रः ।

विद्या ते अग्ने त्रेधा जनित्रे त्रेधा देवानां जनिमानि विश्व ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२१॥

पि य और्णोत्पृथिवीं जायमान आ समुद्रमर्दधादुन्तरिक्षे ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२२॥

त्वमग्ने क्रतुभिः केतुभिर्हितोऽर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।

किमभ्यार्चिन्मरुतः पृश्निमातरो यद्रोहितमर्जनयन्त देवाः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२३॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रक्षिपं यस्य देवाः । योऽस्तेषु द्विपदो यश्चतुष्पदः ॥

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२४॥ (१३०)

एकपाद् द्विपदो भूयो वि चकमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात् ।

चतुष्पाचक्रे द्विपदामभिस्वरे संपश्यन्पङ्क्तिमुपतिष्ठमानः ।

तस्य देवस्य क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसै ब्राह्मणं जिनाति ।

उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान्

॥२५॥

कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो रात्र्या वृत्तोऽजायत ।

स ह धामधि रोहति रुहो रुरोह रोहितः

॥२६॥ (१४) (१३२)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

(४) अध्यात्मम् ।

१-५६ ब्रह्मा । अध्यात्मम्, रोहितादित्यदैवतम् । त्रिष्टुप्; पद पर्यायाः । (१-१३) ब्रह्मा । अध्यात्मम् ।

१-१३ प्राजापत्यानुष्टुप्; (१२ विराहगायत्री, १३ आसुरी उष्णिक्) ।

[४] (१) स एति सविता स्वर्दिवस्पृष्टेऽवचाकंशत् ॥ १ ॥

रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ २ ॥

स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ उच्छ्रितम् । रश्मि० ॥ ३ ॥

सोऽस्यमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः । रश्मि० ॥ ४ ॥

सो अग्निः स उ सूर्यः सु उ एव महायमः । रश्मि० ॥ ५ ॥

तं वृत्सा उष तिष्ठन्त्येकैशीर्षाणो युता दश । रश्मि० ॥ ६ ॥

पश्चात्प्राञ्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति । रश्मि० ॥ ७ ॥

तस्यैष मारुतो गुणः स एति शिक्याकृतः ॥ ८ ॥

रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ ९ ॥

तस्येमे नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः ॥ १० ॥

स प्रजाम्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न ॥ ११ ॥

तस्यैष मारुतो गुणः स एति शिक्याकृतः ॥ १२ ॥

एते अस्मिन्देवा एकवृत्तो भवन्ति ॥ १३ ॥ (१५) (१४५)

(५) अध्यात्मम् ।

१-८ (१४-२१) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । १४ भुरिक्साज्ञी त्रिष्टुप्; १५ आसुरी पंक्तिः;

१६, १९ प्राजापत्यानुष्टुप्; १७, १८ आसुरी गायत्री ।

(२) कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चात्रै चान्नाद्यै च ॥ १४ ॥

य एतं देवमैकवृत्तं वेदं ॥ १५ ॥

न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । य एतं ॥ १६ ॥ (१४८)

न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । य एतं०	॥१७॥
नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं०	॥१८॥
स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न । य एतं०	॥१९॥
तमिदं निर्गतं सहः स एष एकं एकवृदेकं एव । य एतं०	॥२०॥
सर्वे अस्मिन्देवा एकवृत्तो भवन्ति । य एतं०	॥२१॥ (१६) (१)

(६) अध्यात्मम् ।

१-७ (२२-२८) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । २२ भुरिकप्राजापत्या त्रिष्टुप्, २३ आर्ची गायत्री, २५ एकपदासुरी गायत्री, २६ आर्ची अनुष्टुप्, २७-२८ प्राजापत्यानुष्टुप् ।

(३) ब्रह्मं च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चमं चात्रै चान्नाद्यं च । य एतं० ॥२	
भूतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्पर्गश्च स्मधा च	॥२३॥
य एतं देवमैकवृत्तं वेदं	॥२४॥
स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽमृतं स रक्षः	॥२५॥
स रुद्रो वसुवर्निर्घसुदेयै नमोवाके वषट्कारोऽनु संहितः	॥२६॥
तस्येमे सर्वे यातव उपं प्रशिर्षमासते	॥२७॥
तस्यामू सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह	॥२८॥ (१७) (१)

(७) अध्यात्मम् ।

१-१७ (२९-४५) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । २९, ३३, ३९-४०, ४५ आसुरी गायत्री, ३०, ३२, ३५-३६, ४२ प्राजापत्यानुष्टुप्, ३१ विराड् गायत्री, ३४, ३७, ३८ सास्त्री उष्णिक्, ४१ सास्त्री बृहती, ४३ आर्ची गायत्री, ४४ सास्त्री अनुष्टुप् ।

(४) स वा अहोऽजायत तस्माद्दहरजायत	॥२९॥
स वै रात्र्या अजायत तस्माद्वात्रिरजायत	॥३०॥
स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादुन्तरिक्षमजायत	॥३१॥
स वै वायोरजायत तस्माद्वायुरजायत	॥३२॥
स वै दिवोऽजायत तस्माद् द्यौरर्ध्वजायत	॥३३॥
स वै दिग्भ्योऽजायत तस्मादिशोऽजायन्त	॥३४॥
स वै भूमेरजायत तस्माद्भूमिरजायत	॥३५॥
स वा अग्नेरजायत तस्माद्वाग्निरजायत	॥३६॥
स वा अन्नोऽजायत तस्मादापोऽजायन्त	॥३७॥
स वा ऋग्भ्योऽजायत तस्माद्दृचोऽजायन्त	॥३८॥ (१८)

स वै यज्ञादजायत तस्माद्यज्ञोऽजायत	॥३९॥
स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिर्स्क्रुतम् .	॥४०॥
स स्तनयति स वि द्योतते स तु अश्मानमस्यति	॥४१॥
पापार्य वा भद्रार्य वा पुरुपायासुराय वा	॥४२॥
यद्वा कृणोष्योर्षधीर्यद्वा वर्षसि भद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः	॥४३॥
तावांस्ते मघवन्महिमोषो ते तुन्यः शतम्	॥४४॥
उषो ते वध्ने बद्धानि यदि वासि न्युर्विदम्	॥४५॥ (१८) (१७७)

[८] अध्यात्मम् ।

* १-६ (४६-५१) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । ४६ असुरी गायत्री; ४७ यवमध्यागायत्री, ४८ साम्नी उष्णिक्; ४९ निष्कृत्साम्नी वृहती; ५० प्राजापत्यानुष्टुप्; ५१ विराङ्गायत्री ।

(५) भूयानिन्द्रो नमुराद्रूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः	॥४६॥
भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वमिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥४७॥	
नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत	॥४८॥ .
अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन	॥४९॥
अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्ना० ॥५०॥	
अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्ना० ॥५१॥ (१९) (१८३)	

[९] अध्यात्मम् ।

१-५ (५२-५६) ब्रह्मा । अध्यात्मम् । ५२, ५३ प्राजापत्यानुष्टुप्; ५४ द्विपदार्थी गायत्री ।

(६) उरुः पृथुः सुभूर्ध्व इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्ना० ॥५२॥	
प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् । नमस्ते० । अन्ना० ॥५३॥	
भर्वद्वसुरिदद्वसुः संयद्वसुरायद्वसुरिति त्वोपास्महे वयम्	॥५४॥
नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत	॥५५॥
अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन	॥५६॥ (२०) (१८८)

॥ इति त्रयोदशोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

[इति अष्टाविंशतितमः प्रपाठकः ॥ २८ ॥]

॥ इति त्रयोदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंख्या-

द्वादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं ३६०३

त्रयोदशकाण्डस्य . . . १८८

सर्वयोगः ३७९१

चतुर्दशं काण्डम् ।

(१) विधाह-प्रकरणम् ।

१-६३ सूर्या सावित्री । आत्मा, १-५ सोमः, ६ स्वविवाहः, २३ सोमाकौ, २४ चन्द्रमाः, २५ नृणां विवाहमंत्राशेषः, २५, २७ वधूवासःसंस्पर्शमोचनम् । अनुष्टुप्, १४ विरादप्रस्तारपंक्तिः, १५ आस्तारपंक्तिः; १९-२०, २३-२४; ३१-३३, ३७, ३९-४०, ४५, ४७, ४९-५०, ५३, ५६-५७, ५८-५९, ६१ त्रिष्टुप् (२३, ३१, ४५ वृहतीगर्भा); २१, ४६ ५४, ६४ जगती (५४, ६४ भुरिक् त्रिष्टुप्), २९, ५५ पुरस्ताद्वृहती; ३४ प्रस्तारपंक्तिः; ३८ पुरोवृहती त्रिपदा परोष्णिक्; (४८ पथ्या-पंक्तिः) ६० परानुष्टुप् ।

[अथैकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥२९॥]

[१]सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः । ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अर्धं श्रितः ॥१॥

सोमेनादित्या वृलिनः सोमेन पृथिवी मही । अथो नर्क्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥२॥

सोमं मन्यते पपिवान्यत्सैपिपन्त्योपधिम् ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ॥ ३ ॥

यच्चा सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥ ४ ॥

आच्छाद्विधानैर्गुपितो बर्हितैः सोम रक्षितः ।

ब्राह्णामिच्छुष्वन्तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ॥ ५ ॥

चित्तिरा उपवर्हेणं चक्षुरा अभ्यर्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद्यदयात्सूर्या पतिम् ॥ ६ ॥

रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचेनी । सूर्याया भद्रमिद्रासो गार्थयैति परिष्कृता ॥ ७ ॥

स्तोमा आसन्नप्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।

सूर्याया अश्विना वराधिरासीत्पुरोगवः ॥ ८ ॥

सोमो वधूपुरंभवद्रश्विनास्ताभुभा वरा । सूर्या यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सवितार्ददात् ॥ ९ ॥

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत् च्छदिः ।

शुक्रार्बनद्वाहावास्तां यदयात्सूर्या पतिम् ॥१०॥ (१)

ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावो ते सामनावैताम् । श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥११॥

शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आर्हतः । अनो मनस्मयं सूर्यारोहत्प्रयती पतिम् ॥१२॥

सूर्याया बहृतः प्रागात्सविता यमवासृजत् । मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युक्षिते ॥१३॥

यदधिना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण बहत्तुं सूर्यायाः ।

वैकै चक्रं वांमासीत्क्वचि दुष्टाय तस्थयुः ॥१४॥

यदयातं शुभस्पती चरेयं सूर्यामुप ।

विश्वे देवा अनु तद्वांमजानन्पुत्रः पितरंमष्टणीत पूषा ॥१५॥

द्वे ते चक्रे सूर्यं ब्रह्माणं ऋतुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद्गृह्णा तदद्भ्यतय इद्विदुः ॥१६॥

अर्यमणं यजामहे सुवन्द्युं पतिवेदंनम् । उर्वारुकमिव बन्धनात्प्रेतो भुञ्जामि नाश्रुतः ॥१७॥

प्रेतो भुञ्जामि नाश्रुतः सुवद्दाममुतस्करम् । यद्येयमिन्द्र माद्विः सुपुत्रा सुभगासति ॥१८॥

प्र त्वां भुञ्जामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वावंधात्सविता सुशेवाः ।

ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु सहसंभलायै ॥१९॥

भर्गास्त्वेतो नयतु हस्तगृह्णाधिनां त्वा प्र बहतां रथेन ।

गृहान्गच्छ गृहपती यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वंदासि ॥२०॥ [२]

इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन्गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।

एना पत्यां तन्वै सं स्पृशस्वाद्य जिर्विर्विदथमा वंदासि ॥२१॥

इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यंश्रुतम् ।

क्रीडन्तौ पुत्रैर्नष्टमिर्दमानौ स्वस्तकौ ॥२२॥

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परिं यातोऽर्णवम् ।

विश्वान्यो भुवना विचष्टं ऋतूरन्यो विदधंजायसे नवः ॥२३॥

नवानवो भवामि जायमानोऽह्नां केतुरुपसामेप्पयम् ।

आगं देवेभ्यो वि दधास्यायन्त्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥२४॥

परां देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भञ्जा वसुं ।

कृत्यैषा पद्धती भूत्वा ज्ञाया विशते पतिम् ॥२५॥

नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।

एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते ॥२६॥

अश्रीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।

पतिर्यद्बध्नोऽं वासंसुः स्वमङ्गमभ्युण्ठे ॥२७॥

आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।

सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मोत् शुभ्भति ॥२८॥ (२८)

तृष्टमेतत्कुरुकमपाष्टवद्विपवन्नैतदत्तवे ।

सूर्या यो ब्रह्मा वेद स इन्द्रार्धयमर्हति

॥२९॥

स इत्तत्स्योनं हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् ।

प्रायश्चित्ति यो अच्येति येन जाया न रिप्यति

॥३०॥ (३)

युवं भगं सं भरतं समृद्धमृतं वदन्तावृतोद्येषु ।

ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रौचय चारुं संभलो वदतु वाचमेताम्

॥३१॥

इहेदसाथ न परो गमाथेमं गावः प्रजया वर्धयाथ ।

शुभं यतीरुसियाः सोमवर्चसो विश्वं देवाः क्रन्निह वो मनांसि

॥३२॥

इमं गावः प्रजया सं विशाथायं देवानां न भिनाति भागम् ।

अस्मै वः पूषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वो धाता संविता सुवाति

॥३३॥

अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्थानो येभिः सरायां यन्ति नो वरेयम् ।

सं भगेन समर्यम्णा सं धाता सृजतु वर्चसा

॥३४॥

यच्च वचो अक्षेपु सुरायां च यदाहितम् । यद्गोप्यश्चिन्ना वर्चस्तेनेमां वर्चसावतम् ॥३५॥

येन महान्ध्या जघनमश्चिन्ना येन वा सुरा ।

येनाक्षा अभ्यर्पिच्यन्त तेनेमां वर्चसावतम्

॥३६॥

यो अनिघ्नो द्वीदयदुस्वश्रुन्तर्यं विप्रास ईडते अध्वरेषु ।

अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावुधे वीर्याधिान्

॥३७॥

इदमहं रुश्रन्तं ग्राभं तनुदूपिमपोहामि । यो भद्रो रौचनस्तष्टदचामि ॥३८॥

आस्यै ब्राह्मणाः स्रपनीहरन्त्ववीरघ्नीरुदजन्त्वापः ।

अर्यम्णो अग्निं पर्येतु पूषन्प्रतीक्षन्ते श्वशुरो देवरथ

॥३९॥

शं ते हिरण्यं शमु सन्त्वापः शं श्रेधिर्भवतु शं युगस्य तर्षं ।

शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शमु पत्यां तन्वैशु सं स्पृशस्व

॥४०॥ (४)

रे रथस्य रेजन्सः रे युगस्य शतक्रतो । अपालामिन्द्र त्रिष्पृत्वाकृणोः स्र्यत्वचम् ॥४१॥

आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् । पत्युरनुव्रता भुत्वा सं नक्षत्रामृतायु कम् ॥४२॥

यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुपुत्रे वृषा । एवा त्वं सम्राड्यैधि पत्युरस्तं परेत्यं ॥४३॥

सम्राड्यैधि श्वशुरेषु सम्राड्युत देवयुषु । ननान्दुः सम्राड्यैधि सम्राड्युत श्वश्रवाः ॥४४॥

या अकृन्तन्नवयुन्याश्च तन्निरे या देवीरन्तां अभितोऽर्ददन्त ।

तास्त्वा जुरसे सं व्ययन्त्वायुष्मतीदं परिं धत्स्व वामः

॥४५॥ (५)

जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसिति दीध्युर्नरः ।
वामं पितृभ्यो य इदं संमीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ॥४६॥

स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेऽश्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थैः ।
तमा तित्थानुमाद्या सुवर्चां दीर्घं त आयुः सविता कृणोत ॥४७॥

येनाधिरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।
तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्टा मया सह प्रजया च धनेन च ॥४८॥

देवस्तं सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोत ।
अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जरदष्टिं कृणोत ॥४९॥

गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्यां जरदष्टिर्यथासः ।
भगो अर्धमा सविता पुरंधिर्महं त्वादुर्गाहंपत्पाय देवाः ॥५०॥ (५)

भगस्ते हस्तमग्रहीत्सविता हस्तमग्रहीत् । पत्नी त्वमसि धर्मणाहं गृहपतिस्त्वव ॥५१॥

ममेयमस्तु पोष्या महं त्वादाद्गृहस्पतिः ।
मया पत्यां प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥५२॥

त्वष्टा वासो व्यदिधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषां कवीनाम् ।
तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परिं घत्तां प्रजया ॥५३॥

इन्द्राग्नी धावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा ।
बृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोमं इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु ॥५४॥

बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीपे केशां अकल्पयत् ।
तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शौभयामसि ॥५५॥

इदं तद्रूपं यदवस्तु योषां जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम् ।
तामन्वातिप्ये सखिभिर्नवगवैः क इमान्विद्वान्वि चंचर्तु पाशान् ॥५६॥

अहं वि प्यामि मयि रूपमस्या वेददित्ययन्मनसः कुलार्यम् ।
न स्तेयमसि मनसोदमुच्ये स्वयं श्रेष्ठानो वरुणस्य पाशान् ॥५७॥

प्र त्वां मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वावध्नात्सविता सुशेवाः ।
उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सुहर्षण्यै वधु ॥५८॥

उर्ध्वच्छ्वम्प रक्षो हनाथेमां नारीं सुकृते दधात ।
धाता विपश्चित्पतिमस्यै विवेदु भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ॥५९॥ (५९)

भर्गस्ततश्च चतुरः पादान्भर्गस्ततश्च चत्वार्युष्पलानि ।

त्वष्टां पिपेश मध्यतोऽनु वर्ध्नान्त्सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥६०॥

सुकिंशुकं बहत्तु विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् ।

आ रोह द्यै अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो बहत्तु कृणु त्वम् ॥६१॥

अभ्रातृमीं वरुणापशुमीं घृहस्पते ।

इन्द्रार्पतिमीं पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥६२॥

मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्थूणं देवकृते पथि ।

शालाया द्वेष्या द्वारं स्योनं कृणो वधूपथम् ॥६३॥

ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्मं सर्वतः ।

अनाव्याधां दैवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि रोज ॥६४॥ (६) (६४)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥

(२) विवाह-प्रकरणम् ।

१-७५ सूर्या सावित्री । आत्मा, १० यक्षमनाशनी, ११ वम्पत्यो परिपन्थिनाशनी, ३६ देवाः ।

अनुष्टुप्, ५-६, १२, ३१, ३७, ३९-४० जगती (३७, ३९ मुरिक् त्रिष्टुप्), ९ ष्यवो पद-

पदा विराडत्यष्टिः, १३-१४, १७-१९, ३४, ३६, ३८, ४१-४२, ४२, ६१, ७०, ७४-

७५ त्रिष्टुप्; १५, ५१ मुरिक्; २० पुरस्ताद्बृहती; १३, २४-२५, ३२-३३ पुरोवृहती

(२६ त्रिपदा विराणाम गायत्री); ३३ विराडास्तारपंक्तिः, ३५ पुरोवृहती

त्रिष्टुप्, ४३ त्रिष्टुप्गार्भा पंक्तिः; ४४ प्रस्तारपंक्तिः; ४७ पथ्या

पृहती, ४८ सतः पंक्तिः; ५० उपरिष्टाद्बृहती निवृत्तः

५२ विराद् पुरोष्णिक्; ५९-६०, ६२ पथ्या पंक्तिः;

६८ पुरोष्णिक्; ६९ ष्यवसाना पदपदातिशकरी,

७१ बृहती ।

[२] तुभ्यमग्रे पर्यग्रहन्त्सूर्या बहत्तुना सह । स नः पतिभ्यो ज्ञायां दा अग्ने प्रजया सह ॥१॥

पुनः पत्नीमग्निर्द्वादायुषा सह बर्चमा । द्वीर्षायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः द्रतम् ॥२॥

सोमस्य ज्ञाया प्रथमं गन्धर्वस्तेऽपरः पतिः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥३॥

सोमो ददद्गन्धर्वीयं गन्धर्वो दददुग्रथं । रुषिं च पुत्रार्थादादुग्निर्मद्यमयो इमाम् ॥ ४ ॥

आ यामगन्तुमतिर्वीजिनीवसु न्यधिना हस्तु कामा अरंसत ।

अभूतं गोपा मियुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्यो अशीमहि ॥ ५ ॥

सा मन्दसाना मनेसा शिवेन रुषिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् ।

सुगं तार्यं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामपं दुर्मतिं हतम् ॥ ६ ॥ (७०)

या ओषधयो या नद्योऽत्र यानि क्षेत्राणि या वना । ।

तास्त्वा वधु प्रजावर्तिं पत्यै रक्षन्तु रक्षसः ॥ ७ ॥

एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् । यस्मिन्वीरो न रिप्यत्यन्येषां विन्दते वस्तु ॥ ८ ॥

इदं सु भै नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममश्रुतः ।

ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येऽधि तस्थुः ।

स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिपुर्वहतुमुह्यमानम् ॥ ९ ॥

ये वध्वश्चिन्द्रं बहंतु यक्ष्मा यन्ति जनां अनु ।

पुनस्तान्यज्ञियां देवा नयन्तु यत् आगताः ॥१०॥ (७)

मा विदन्परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती । सुगेन दुर्गमतीतामप्य द्रान्त्वरारतयः ॥११॥

सं काशयामि बहंतु ब्रह्मणा गृहैरघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

पर्याणद्धं विश्वरूपं यदस्ति स्यान्नं पतिभ्यः सविता तत्कृणोतु ॥१२॥

शिवा नारीयमस्तमार्गन्निमं धाता लोकमस्यै दिदेश ।

तार्मर्यमा भगो अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥१३॥

आत्मन्वत्युर्वरा नारीयमागन्तस्यां नरो वपत् चीजमस्याम् ।

सा वः प्रजां जनयद्ब्रह्मणांभ्यो विभ्रती दुग्धमृषुभस्य रेतः ॥१४॥

प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह सरस्वति ।

सिनीवाल्लि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥१५॥

उद्र ऊर्मिः शर्म्या हुन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।

मादृक्कृतौ व्येनिसावृष्यावशुनमारताम् ॥१६॥

अघोरचक्षुरपतिघ्नी स्योना शुग्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः ।

वीरसुदेंवकामा सं त्वयैधिपीमहि सुमनस्पमाना ॥१७॥

अदेंवृष्यपतिघ्नीहीर्षिं शिवा पशुभ्यः सुयमां सुवर्चाः ।

प्रजावती वीरसुदेंवकामा स्योनेममधि गार्हपत्यं सपर्य ॥१८॥

उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमार्गा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद्रहात् ।

शून्यैपी निर्ऋते याजगन्धोत्तिष्ठारते प्र पत मेह रस्थाः ॥१९॥

यदा गार्हपत्यमसंप्रैत्पूर्वमग्निं वधूरियम् ।

अथा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नर्मस्फुर ॥२०॥ (८)(८४)

१ 'देवुकामा' इति पाठभेदोऽत्र केऽपिस्तुतकेऽपि दृश्यते । ऋग्वेदे (१०।८५।४४), ऐतरेयब्राह्मणे (१।१।१७) च 'देवुकामा' इत्येव पाठः । ऐतरेयब्राह्मणे (१।१।१७ इत्यत्र) 'देवुकामा' इति पाठः ।

शर्म वर्मतदा हंरास्यै नार्थो उपस्तरं ।	
सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतात्रसत्	॥२१॥
यं बल्वजं न्यस्पंथ चर्म चोपस्तृणीधनं ।	
तदा रोहंतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम्	॥२२॥
उपं स्तृणीहि बल्वजमधि चर्मणि रोहिते ।	
तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं संपर्यतु	॥२३॥
आ रोहं चर्मोपं सीद्राग्निमेव देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।	
इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत्पुत्रस्त एवः	॥२४॥
वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थानानारूपाः प्रशत्रो जायमानाः ।	
सुमङ्गल्युपं सीदिममग्निं संपत्नीं प्रति भूयेह देवान्	॥२५॥
सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभुः ।	
स्योना श्वश्रवे प्र गृहान्विशेमान्	॥२६॥
स्योना भव श्वशुरैभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः ।	
स्योनास्यै सर्वस्यै विशे स्योना पुष्टायैषां भव	॥२७॥
सुमङ्गलीरियं वधूरिमां सुमेत पश्यत ।	
सौभाग्यमस्यै दुत्त्वा दौर्भाग्यैर्विपरंतन	॥२८॥
या दुर्हादो युवतयो याश्चेह जर्तरीरपि ।	
वर्चो न्वस्यै सं दुत्ताथास्तं विपरंतन	॥२९॥
रुक्मप्रस्तरणं वृक्षं विश्वो रूपाणि चित्रंतम् ।	
आरोहत्सूर्या सावित्री वृहते सौमगाय कम्	॥३०॥ (९)
आ रोहं तल्पं सुमनस्यमानेह प्रजां जनय पत्ये अस्मै ।	
इन्द्राणीवं सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उपसः प्रति जागरासि	॥३१॥
देवा अग्रे न्यपिद्यन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तनूभिः ।	
सुर्येवं नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह	॥३२॥
उत्तिष्ठेतो विश्वावसो नमसेडामहे त्वा ।	
जामिमिच्छ पितृपदं न्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि	॥३३॥
अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा द्युयं च ।	
तास्तं जनित्रमभि ताः परोहि नमस्ते गन्धर्वतुर्ना कृणोमि	॥३४॥ (९८)

नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भामाय चक्षुषे च कृष्णः । विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोऽभि जाया अम्बरसः परैहि	॥३५॥
राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमावीवृताम । अगन्तस देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः	॥३६॥
सं पितरावृत्तिये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवाथः । मर्यं इव योषामधिरोहयैनां प्रजां कृष्वाथामिह पुष्यतं रायिम्	॥३७॥
तां पूषं छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्यारे वपन्ति । या न ऊरू उञ्चती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहरेम शेषः	॥३८॥
आ रोहोरुप धत्स्व हस्तं परि ष्वजस्व जायां सुमनस्यमानः । प्रजां कृष्वाथामिह मोर्दमानौ दुर्धि वामायुः सविता कृणोतु	॥३९॥
आ वां प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राभ्यां समनक्त्वयमा । अर्दुर्मङ्गली पतिलोकमा विशेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे	॥४०॥ (१०)
देवैर्देत्तं मनुना साकमेतद्राधूयं वासो वृष्वश्चि वक्षाम् । यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति स इद्रक्षांसि तल्पानि हन्ति	॥४१॥
यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधुयोर्वाधूयं वासो वृष्वश्चि वक्षाम् । युवं ब्रह्मणेऽनुमन्यमानौ वृहस्पते साकमिन्द्रश्च दत्तम्	॥४२॥
स्योनाघोनेरधि वृष्यमानौ हसामुदौ महसा मोर्दमानौ । सुगू सुपुत्रौ सुगृहौ तराथो जीवावुपसो विभातीः	॥४३॥
नवं वसानः सुरभिः सुवासा उदागां जीव उपसो विभातीः । आण्डात्पतत्रीवामुक्षि विश्वस्मादेनसुस्परि	॥४४॥
शुम्भन्ती धावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिषते । आपः सप्त सुसुवुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वहंसः	॥४५॥
सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतसस्तेभ्य इदमकरं नमः	॥४६॥
य ऋते चिदभिधिपः पुरा जगुम्य आतृदः । संधाता संधिं मघवां पुरुवसुनिष्कर्ता विहृतं पुनः	॥४७॥
अपास्मत्तम उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् । निर्देहनी या पृषातर्क्यः स्मिन्तां स्थाणावध्या संजामि	॥४८॥ (११२)

यावन्तीः कृत्या उपवासने यावन्तो राज्ञो वरुणस्य पाशाः ।

वृद्धियो या असमृद्धयो या अस्मिन्ता स्थाणावधि सादयामि ॥४९॥

या मे प्रियतमा तनुः सा मे विभाय वाससः ।

तस्याग्रे त्वं वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिपाम ॥५०॥ (११)

ये अन्ता यावन्तीः सिचो य ओतवो ये च तन्तवः ।

वासो यत्पत्नीभिरुत तन्नः स्योनमुप स्पृशात् ॥५१॥

उशतीः कन्यला इमाः पितृलोकात्पतिं यतीः ।

अवं दीक्षामसृक्षत स्वाहा ॥५२॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । वचो गोपु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५३॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । तेजो गोपु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५४॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । भगो गोपु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ॥५५॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । यशो गोपु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५६॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । पयो गोपु प्रविष्टं यत्तेनेमां सं सृजामसि ॥५७॥

बृहस्पतिनावसृष्टां विश्वे देवा अंधारयन् । रसो गोपु प्रविष्टो यस्तेनेमां सं सृजामसि ॥५८॥

यदीमे केशिनो जना गृहे तं समनर्तिपू रोदेन कृण्वन्तोऽधम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥५९॥

यदीयं दुहिता तव विकेययर्ददद् गृहे रोदेन कृण्वत्यधम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६०॥ (१२)

यज्जामयो यद्युवतयो गृहे तं समनर्तिपू रोदेन कृण्वतीरधम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६१॥

यत्तं प्रजायां पशुषु यद्वा गृहेषु निष्ठितमघकृद्भिरुघं कृतम् ।

अग्निघ्ना तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६२॥

इयं नार्युषं व्रते पूल्यान्यावपन्तिका । दीर्घायुरस्तु मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥६३॥

इहेमार्चिन्द्र सं नुद चक्रवाकेन दंपती । प्रजयैनौ स्वस्तकौ निश्चमायुर्व्यश्रुताम् ॥६४॥

यदासन्ध्यामुपघाने यद्वोपवासने कृतम् । विवाहे कृत्यां यां चक्रुरालाने तां नि दध्मसि ॥६५॥

यदुष्कृतं यच्छर्मलं विवाहे बह्वौ च यत् । तत्संभलस्यं कम्बले मृज्महे दुरितं वयम् ॥६६॥

संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् । अभूम यजियाः शुद्धाः प्र ण आर्युषि तारिष्व ॥६७॥

कृत्रिमः कण्टकः शतद्वय एषः । अपास्याः केद्वयं मलमपं शीर्षण्यं लिखात् ॥६८॥

अङ्गादङ्गाद्वयमस्या अप यक्षं नि दध्मसि ।

तन्मा प्रापत्पृथिवीं मोत देवान्दिवं मा प्रापदुर्वृन्तरिक्षम् ।

अथो मा प्राप्न्मलमेतदग्रे यमं मा प्रापत्पितृन् सर्वान् ॥६९॥

सं त्वा नह्यामि पर्यसा पृथिव्याः सं त्वा नह्यामि पयसौपधीनाम् ।

सं त्वा नह्यामि प्रजया धनेन सा संनेद्वा सनुहि वाज्रमेमम् । ॥७०॥ (१३)

अमोऽहर्मस्मि सा त्वं सामाहमस्म्यूक्त्वं द्यौरहं पृथिवी त्वम् ।

ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहै ॥७१॥

जनियन्ति नावग्रैवः पुत्रियन्ति सुदानवः । अरिंष्टासु सचेवहि बृहते वाजसातये ॥७२॥

ये पितरौ बधूदृशा इमं बृहत्तुमार्गमन् । ते अस्यै वृष्ट्यै संपह्यै प्रजावृच्छमै यच्छन्तु ॥७३॥

येदं पूर्वांगत्रशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दुच्चा ।

तां बृहन्त्वर्गतस्यानु पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजैपीत् ॥७४॥

प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वार्यं शतशारदाय ।

गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासौ दीर्घं त आर्युः मविता कृणोत ॥७५॥ (१४)(१३९)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

[इत्येकोनविंशतितमः प्रपाठकः ॥२९॥]

॥ इति चतुर्दशं काण्डं समाप्तम् ॥

मंत्रसंबन्धा—

त्रयोदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ३७९१

चतुर्दशकाण्डस्य १३९

सर्वयोगः ३९३०

पञ्चदशं काण्डम् ।

(१) अध्यात्म-प्रकरणम् ।

[अष्टादशपर्यायाः]

१-८ अथर्वा । अध्यात्मं, प्रात्यः । (१) साम्नी पंक्तिः, २ द्विप० साम्नी वृहती, ३ एकप० यजु-
प्रांलथनुष्टुप्, ४ एकप० विराद् गायत्री, ५ साम्नी अनुष्टुप्, ६ त्रिप०
प्राजापत्या वृहती, ७ आसुरीपंक्तिः, ८ त्रि० अनुष्टुप् ।

[अथ त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥३०॥]

[१] (१) व्रात्यं आसीदीर्यमान एव स प्रजापतिं समरयत् ॥ १ ॥
स प्रजापतिः सुवर्णमात्मन्नपश्यत्तत्रार्जनयत् ॥ २ ॥
तदेकमभवत्तल्लारममभवत्तन्महर्दभवत्तत्पेष्ठमभवत्तद्भ्राभवत्तत्तपो
ऽभवत्तत्सत्यमभवत्तेन प्राजापत ॥ ३ ॥
सोऽवर्धत् स महानभवत्स महादेवोऽभवत् ॥ ४ ॥
स देवानामीशां पर्यत्स ईशानोऽभवत् ॥ ५ ॥
स एकव्रात्योऽभवत्स धनुरादत्त तदेवेन्द्रधनुः ॥ ६ ॥
नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ॥ ७ ॥
नीलैर्नैवाप्रियं भार्गव्यं प्रोणोति लोहितेन
द्विपन्तं विध्यतीति ब्रह्मवादिनां वदन्ति ॥ ८ ॥ (८)

[२] १-२८ अथर्वा । अध्यात्मं, प्रात्यः । प्र० १-४, १ प, ४ प, साम्नी अनुष्टुप्, द्वि० १,
३, ४ साम्नी त्रिष्टुप्, ए. १ द्विप० आर्या पंक्तिः, च० १, ३, ४ द्वि० प्रा० गायत्री, प० १-४
द्विप० आर्या जगती, प० २ साम्नी पंक्तिः, प० ३ आसुरी गायत्री, स० १-४
पद्पंक्तिः, अ० १-४ त्रिप० प्राजा० त्रिष्टुप्, द्वि० २ एकप० उष्णिक्, ए०
२ द्विप० आर्या भुरिक् त्रिष्टुप्, च. २ आर्या परानुष्टुप्, ए ३ विराडार्या
पंक्तिः, मृ. ४ निचदार्या पंक्तिः ।

(२) स उदतिष्ठत्स प्राचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥ १ ॥
तं बृहत् रथन्तरं चादित्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचिलन् ॥ २ ॥
बृहत् च वै स रथन्तरायं चादित्येभ्यश्च विश्वेभ्यश्च
देवेभ्य आ बृधते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥ ३ ॥ (११)

बृहत्तश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च
देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥ ४ ॥

श्रद्धा पुंश्चली मित्रो माग्धो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीपुं
रात्री केशा हरितौ प्रवतौ कल्मलिर्मणिः ॥ ५ ॥

भूतं च भविष्यच्च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥ ६ ॥

मातरिश्वां च पर्वमानश्च विपथञ्चाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥ ७ ॥

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनै कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेदे ॥ ८ ॥

स उदतिष्ठत्स दक्षिणां दिशमनु व्यचिलत् ॥ ९ ॥

तं यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचिलन् ॥ १० ॥

यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च
पशुभ्यश्चा वृथते य एवं विद्वांसं ब्राह्म्यमुपवदति ॥ ११ ॥

यज्ञायज्ञियस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च
यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां दिशि ॥ १२ ॥

उपाः पुंश्चली मन्त्रो माग्धो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीपुं
रात्री केशा हरितौ प्रवतौ कल्मलिर्मणिः ॥ १३ ॥

अमावास्या च पौर्णमासी च परिष्कन्दौ मनो विपथम् । मातरिश्वा० । कीर्तिश्च० ॥ १४ ॥

स उदतिष्ठत्स प्रतीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥ १५ ॥

तं वैरूपं च वैराजं चापथ्यं वरुणश्च राजानुव्यचिलन् ॥ १६ ॥

वैरूपाय च वै स वैराजाय चाञ्च वरुणाय च राज
आ वृथते य एवं विद्वांसं ब्राह्म्यमुपवदति ॥ १७ ॥

वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च राज्ञः
प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥ १८ ॥

इरा पुंश्चली हसो माग्धो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीपुं
रात्री केशा हरितौ प्रवतौ कल्मलिर्मणिः ॥ १९ ॥

अहश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो विपथम् । मातरिश्वा० । कीर्तिश्च० ॥ २० ॥
स उदतिष्ठत्स उदीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥ २१ ॥

तं श्यैतं च नौधसं च समर्पयश्च सोमश्च राजानुव्यचिलन् ॥ २२ ॥ (३०)

इयैतार्यं च वै स नौधसायं च समर्पिभ्यश्च सोमाय च राज्ञ

आ वृश्चते य एवं विद्वांसं व्रात्यमुपवदति ॥२३॥

इयैतस्यं च वै स नौधसस्यं च समर्पिणां च सोमस्य च

राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥२४॥

विद्युत्पुंश्चली स्तनयित्नुर्मागधो विज्ञानं वासोऽहंरूपीपं

रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्माणः ॥२५॥

श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कन्दौ मनो विपथम्

मातरिश्वां च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥२७॥

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसुरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥२८॥ (३६)

[३] १-११ अधर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः, १ पिपीलिकमध्या गायत्री; २ साम्नी उष्णिक्; ३ याजुषी जगती, ४ द्विप० आर्ची उष्णिक्; ५ आर्ची वृहती; ६ आसुरी अनुष्टुप्; ७ साम्नी गायत्री; ८ आसुरी पंक्तिः, ९ आसुरी जगती; १० प्राजापत्या त्रिष्टुप्; ११ विराड् गायत्री ।

(३) स सैवत्सरमूर्ध्वोऽतिष्ठत्तं देवा अनुवन्व्रात्य किं नु तिष्ठसीति ॥ १ ॥

सोऽब्रवीदासन्दीं मे सं भरन्त्विति ॥ २ ॥

तस्मै व्रात्यायासन्दीं समभरन् ॥ ३ ॥

तस्या ग्रीष्मथं वसन्तश्च द्वौ पाद्वावास्तां शरच्चं वर्षाथ द्वौ ॥ ४ ॥

बृहच्चं रथंतरं चानूच्येऽे आस्तां यजायन्नियं च वामदेव्यं च तिरश्च्ये ॥ ५ ॥

ऋचः प्राञ्चस्तन्तवो यजूपि तिर्यञ्चः ॥ ६ ॥

वेदं आस्तरणं ब्रह्मोपबर्हणम् ॥ ७ ॥

सामासाद उद्रीथोऽपश्चयः ॥ ८ ॥

तामासन्दीं व्रात्य आरोहत् ॥ ९ ॥

तस्य देवजनाः परिष्कन्दा आसन्त्संकल्पाः प्रहाप्याऽे विश्वानि भूतान्युपसदः ॥१०॥

विश्वान्येवास्यं भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥११॥ (४७)

[४] १-१८ अधर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । प्र० १, ५, ६ देवी जगती; प्र०२, ३, ४ प्राजापत्या गायत्री; द्वि० १ द्वि० ३ आर्ची अनुष्टुप्; तृ० १, तृ० ४ द्विप० प्राजापत्या जगती; द्वि० २ प्राजापत्या पंक्तिः; तृ० २ आर्ची गायत्री; तृ० ३ भौमार्ची त्रिष्टुप्; द्वि० ४ साम्नी त्रिष्टुप्; द्वि० ५ प्राजापत्या वृहती; तृ० ५, द्वि० ६ द्विप० आर्ची पंक्तिः; द्वि० ६ आर्ची उष्णिक् ।

(४) तस्मै व्राच्यां दिशः ॥ १ ॥

वासन्तौ मासौ गोभारावर्कुर्वन्बृहच्चं रथंतरं चानुष्ठातारौ ॥ २ ॥ (४२)

वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गोपायतो बृहच्च रथंतरं चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ ३ ॥
तस्मै दक्षिणाया दिशः	॥ ४ ॥
ग्रेष्मो मासो गोप्तारावकुर्वन्व्यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्य चानुष्ठातारौ	॥ ५ ॥
ग्रेष्मावेनं मासौ दक्षिणाया दिशो गोपायतो यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ ६ ॥
तस्मै प्रतीच्या दिशः	॥ ७ ॥
वार्षिकौ मासो गोप्तारावकुर्वन्वैरूपं च वैराजं चानुष्ठातारौ	॥ ८ ॥
वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्या दिशो गोपायतो वैरूपं च वैराजं चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ ९ ॥
तस्मा उदीच्या दिशः	॥ १० ॥
शारदौ मासो गोप्तारावकुर्वन्वैरूपं च नौधसं चानुष्ठातारौ	॥ ११ ॥
शारदावेनं मासाबुदीच्या दिशो गोपायतः श्यैतं च नौधसं चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ १२ ॥
तस्मै ध्रुवाया दिशः	॥ १३ ॥
हैमनौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्भूमिं चानुष्ठातारौ	॥ १४ ॥
हैमनावेनं मासौ ध्रुवाया दिशो गोपायतो भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ १५ ॥
तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः	॥ १६ ॥
शैशिरौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्दिवं चादित्यं चानुष्ठातारौ	॥ १७ ॥
शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो द्यौश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद	॥ १८ ॥ (६५)

[५] ५-१६ अथर्वा। रुद्र । प्र १ त्रिप समविपमा गायत्री द्वि १ त्रिप० भुरिगाव्यौ त्रिष्टुप् तृ
१-७ द्विप० प्राजापत्यानुष्टुप् प्र २ त्रिप० स्वराद् प्राजापत्या पात्ति ; द्वि २-४, ६ त्रिप
ग्राही गायत्री, प्र ३, ४, ६ त्रिपदा ककुभ, प्र ५, ७ भुरिग् विपमा गायत्री, द्वि ५
निचूद्ग्राही गायत्री, द्वि ७ विराद्।

(५) तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशाद्भूमिं प्रासमनुष्ठातारमकुर्वन् भुव एनमिष्ठासः प्राच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति नैनं श्रवो न भवो नेशानः	॥ ११ ॥ ॥ २१ ॥ (६७)
--	-----------------------

नास्यं पशून् समानान्दिहिनस्ति य एवं वेद ॥३॥

तस्मै दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशाच्छर्वमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥४॥

शर्व एनमिध्वासो दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः । नास्यं पशून् ॥५॥

तस्मै प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशात्पशुपतिमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ६ ॥

पशुपतिरेनमिध्वासः प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति ० । नास्यं ॥७॥

तस्मा उदीच्या दिशो अन्तर्देशाद्द्रुग्रं देवमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥ ८ ॥

उग्र एनं देव इध्वास उदीच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति ० । नास्यं ॥ ९ ॥

तस्मै ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशाद्द्रुमिमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१०॥

द्रुम एनमिध्वासो ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति ० । नास्यं ॥११॥

तस्मा ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशान्महादेवमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१२॥

महादेव एनमिध्वास ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु तिष्ठति ० । नास्यं ॥१३॥

तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिध्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१४॥

ईशान एनमिध्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योऽनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥१५॥

नास्यं पशून् समानान्दिहिनस्ति य एवं वेद ॥१६॥ (८)

[६] २६ अधर्षा । अध्यात्मं, प्रात्यः । प्र० १, २ आसुरी पंक्तिः ; प्र. ३-६, ९ आसुरी
पृहती, प्र ८ परोष्णिकः ; द्वि. १, द्वि० ६ आर्ची पंक्तिः ; प्र. ७ आर्ची उष्णिकः ; द्वि. २, ४ सास्त्री
त्रिष्टुप्, द्वि. ३ सास्त्री पंक्तिः ; द्वि. ५, ८ आर्ची त्रिष्टुप् ; द्वि. ७ सास्त्री अनुष्टुप्,
द्वि० ९ आर्ची अनुष्टुप् ; तृ. १ आर्ची पंक्तिः ; तृ. २, ४ निचृद्पृहती ; तृ. ३
प्राजापत्या त्रिष्टुप् ; तृ. ५, ६ विराट् जगती ; तृ. ७ आर्ची पृहती
तृ. ९ विराट् पृहती ।

(६) स ध्रुवां दिशमनु व्युचिलत् ॥ १ ॥

तं भूमिश्चाभिर्धौर्षधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्यार्थं वीरुधंधानुव्युचिलत् ॥ २ ॥

भूर्मेधं वै सोऽईधेधौर्षधीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां

च वीरुधां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ३ ॥

स ऊर्ध्वा दिशमनु व्युचिलत् ॥ ४ ॥

तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्युचिलत् ॥ ५ ॥ (८६)

- ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च
 नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ६ ॥
- स उत्तमां दिशमनु व्यचिलत् ॥ ७ ॥
- तमृचश्च सामानि च यजूंषि च ब्रह्म चानुव्यचिलन् ॥ ८ ॥
- ऋचां च वै स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ ९ ॥
- स वृहतीं दिशमनुव्यचिलत् ॥ १० ॥
- तर्मितीहासश्च पुराणं च गार्थाश्च नाराशंसीश्चानुव्यचिलन् ॥ ११ ॥
- इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गार्थानां च नाराशंसीनां च
 प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ १२ ॥
- स परमां दिशमनु व्यचिलत् ॥ १३ ॥
- तमाहवनीर्यश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्निश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचिलन् ॥ १४ ॥
- आहवनीर्यस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य च
 यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ १५ ॥
- सोऽनादिष्टां दिशमनु व्यचिलत् ॥ १६ ॥
- तमृतवश्चार्तिवाश्च लोकांश्च लौक्याश्च मासांश्चार्धमासाश्चाहोरात्रे चानुव्यचिलन् ॥ १७ ॥
- ऋतूनां च वै स आर्तिवानां च लोकाणां च लौक्यानां च मासानां
 चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ १८ ॥
- सोऽनावृत्तां दिशमनु व्यचिलत्ततो नावत्सर्वन्नमन्यत ॥ १९ ॥
- तं दितिश्चादितिश्चेडा चेन्द्राणी चानुव्यचिलन् ॥ २० ॥
- दितेश्च वै सोऽदितेश्चेडायाश्चेन्द्राण्यार्ध प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २१ ॥
- स दिशोऽनु व्यचिलत्तं विराडनु व्यचिलत्सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥ २२ ॥
- विराजश्च वै स सर्वेषां च देवानां सर्वसां च देवतानां
 प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २३ ॥
- स सर्वानन्तर्दृशाननु व्यचिलत् ॥ २४ ॥
- तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चानुव्यचिलन् ॥ २५ ॥
- प्रजापतेश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य
 च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥ २६ ॥ (१०६)

[७] १-५ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ त्रिपदा निचृद् गायत्री, २ एकपदा विराड् वृहती,
३ विराड्उष्णिक्, ४ एकपदा गायत्री, ५ पंक्तिः ।

- (७) स महिमा सद्भूत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत्स समुद्रोऽभवत् ॥ १ ॥
तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापश्च श्रद्धा च
वृषं भूत्वानुव्यवर्तयन्त ॥ २ ॥
ऐनुमापो गच्छत्यैनं श्रद्धा गच्छत्यैनं वृषं गच्छति य एवं वेदं ॥ ३ ॥
तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चात्रं चान्नाद्यं च भूत्वाभिपूर्वावर्तन्त ॥ ४ ॥
एनं श्रद्धा गच्छत्यैनं यज्ञो गच्छत्यैनं लोको गच्छत्यैनमन्नं
गच्छत्यैनमन्नाद्यं गच्छति य एवं वेदं ॥ ५ ॥ (१२९)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[८] १-३ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ साम्नी उष्णिक्, २ प्राजापत्यानुष्टुपः
३ आर्ची पंक्तिः ।

- [२] (८) सोऽरज्यत्ततो राजन्योऽज्ञायत ॥१॥ स विश्वः सर्वन्धुनन्नमन्नाद्यंभृदतिष्ठत् ॥२॥
विशां च वै स सर्वन्धूनां चान्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेदं ॥ ३ ॥ (१२५)

[९] १-३ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ आसुरी जगती, २ आर्ची गायत्री,
३ आर्ची पंक्तिः ।

- (९) स विशोऽनु व्यचिन्त ॥ १ ॥ तं सभा च समितिश्च सेनां च सुरां चानुव्यचिन्त ॥ २ ॥
सभायाश्च वै स समितिश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेदं ॥ ३ ॥ (१२८)

[१०] १-११ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ द्विपदा साम्नी वृहती, २ त्रिपदा आर्ची पंक्तिः, ३ द्विपदा
प्राजापत्या पंक्तिः, ४ त्रिपदा वर्धमाना गायत्री, ५ त्रिपदा साम्नी वृहती, ६, ८, १० द्विपदा
आसुरी गायत्री, ७, ९ साम्नी उष्णिक्, ११ आसुरी वृहती ।

- (१०) तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्म्यो राजोऽतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥
श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत्तथा क्षत्राय ना वृश्ते तथा राष्ट्राय ना वृश्ते ॥२॥
अतो वै ब्रह्मं च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अब्रूतां कं प्र विश्वावेति ॥ ३ ॥
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रा विश्वादिन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥ ४ ॥
अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥ ५ ॥
इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिर्घोरिवेन्द्रः ॥ ६ ॥ (१२४)

अयं वा उं अभिर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम् ॥ ७ ॥
 ऐनं ब्रह्मं गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति ॥ ८ ॥ यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्निं ब्रह्म वेदं ॥ ९ ॥
 ऐनमिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान्भवति ॥ १० ॥ य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेदं ॥ ११ ॥ (१२२)

[११] १-११ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ दैवीं पंक्तिः । २ द्विपदा पूर्वाभिष्टुयतिशक्वरीः
 ३-६, ८, १० (त्रिपदा आर्ची बृहती (१० भुरिक)), ७, ९ द्विपदा प्राजापत्या बृहती;
 ११ द्विपदा आर्ची अनुष्टुप् ।

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणोऽर्तिधिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥
 स्वयमेनमभ्युदेत्यं ब्रूयाद्ब्राह्मण्यं क्वाऽिवात्सीर्ब्राह्मण्योदुक्तं ब्राह्म्यं तर्पयन्तु ब्राह्म्यं यथा ते प्रियं
 तथास्तु ब्राह्म्यं यथा ते वशस्तथास्तु ब्राह्म्यं यथा ते निक्रामस्तथास्त्विति ॥ २ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्यं क्वाऽिवात्सीरिति पथ एव तेन देवयानानर्षं रुन्दे ॥ ३ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्योदुक्तमित्यप एव तेनार्षं रुन्दे ॥ ४ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्यं तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥ ५ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्यं यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रियमेव तेनार्षं रुन्दे ॥ ६ ॥
 ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेदं ॥ ७ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्यं यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनार्षं रुन्दे ॥ ८ ॥
 ऐनं वशं गच्छति वशी वृशिना भवति य एवं वेदं ॥ ९ ॥
 यदेनमाह ब्राह्म्यं यथा ते निक्रामस्तथास्त्विति निक्राममेव तेनार्षं रुन्दे ॥ १० ॥
 ऐनं निक्रामो गच्छति निक्रामे निक्रामस्य भवति य एवं वेदं ॥ ११ ॥ (१४०)

[१२] १-२६ अथर्वा । अध्यात्मं, ब्राह्म्यः । १ त्रिपदा गायत्री, २ प्राजा० बृहती, ३, ५ भुरिकप्राजा० अनुष्टुप्
 (४ साम्नी), ५, ६, ९, १० आसुरी गायत्री, ८ विराड् गायत्री, ७, ११ त्रिपदा प्राजा० त्रिष्टुप् ।

(१२) तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्य उद्धृतेषुभिष्प्रधिधितेऽग्निहोत्रेऽर्तिधिर्गृहानागच्छेत् ॥ १ ॥
 स्वयमेनमभ्युदेत्यं ब्रूयाद्ब्राह्मण्यं सृज होष्यामीति ॥ २ ॥
 स चातिसृजेजुह्वयान्न चातिसृजेन्न जुह्वयात् ॥ ३ ॥
 स य एवं विदुषा ब्राह्म्येनार्तिसृष्टो जुहोति ॥ ४ ॥
 प्र पितृयानं पन्थां जानाति प्र देवयानम् ॥ ५ ॥ (१४५)

न देवेष्व्वा वृश्चते हुतमस्य भवति	॥ ६ ॥
पर्यस्यास्मिन्नलोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा व्रात्येनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ७ ॥
अथ य एवं विदुषा व्रात्येनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ८ ॥
न पितृषाणं पन्थां जानाति न देवयानम्	॥ ९ ॥
आ देवेषु वृश्चते अहुतमस्य भवति	॥ १० ॥
नास्यास्मिन्नलोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा व्रात्येनान्तिसृष्टो जुहोति	॥ ११ ॥ (१५)

[१३] १-१४ अधर्वा । अध्यात्मं, व्रात्यः । प्र. १ साम्नी उष्णिक्; द्वि १, ३ प्राजा० अनुष्टुप्, २-४ आसुरी गायत्री. द्वि० २, ४ साम्नी बृहती; प्र ५ त्रिपदा निचृद्रायत्री, द्वि० ५ द्विपदा विराड् गायत्री; ६ प्राजा० पक्तिः; ७ आसुरी जगती; ८ सतः पक्तिः, ९ अक्षरपंक्तिः ।

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्रात्य एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ १ ॥
ये पृथिन्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनावं रुन्दे	॥ २ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्रात्यो द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ३ ॥
येऽन्तरिक्षे पुण्यां लोकास्तानेव तेनावं रुन्दे	॥ ४ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्रात्यस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ५ ॥
ये दिवि पुण्यां लोकास्तानेव तेनावं रुन्दे	॥ ६ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्रात्यश्चतुर्थां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति	॥ ७ ॥
ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनावं रुन्दे	॥ ८ ॥
तद्यस्यैवं विद्वान्ब्रात्योऽपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति	॥ ९ ॥
य एवापरिमिताः पुण्यां लोकास्तानेव तेनावं रुन्दे	॥ १० ॥
अथ यस्याव्रात्यो व्रात्यब्रुवो नामविभ्रत्यतिथिर्गृहान्नागच्छेत्	॥ ११ ॥
कर्पदेनं न चैनं कर्पत्	॥ १२ ॥
अस्यै देवताया उदकं यांचामीमां देवतां वासय इमामिमां	
देवतां परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात्	॥ १३ ॥
तस्यामिवास्य तद्देवतायां हुतं भवति य एवं वेदं	॥ १४ ॥ (१६)

[१४] १-२४ अथर्वो । अध्यात्मं, वात्यः । प्र १ शिपदा अनुष्टुप्; द्वि- १-१२ द्विपदा आसुरी गायत्री (द्वि- ६-९ भुरिक् प्राजा० अनुष्टुप्); प्र- २. ५ पुरउष्णिक्, प्र ३ अनुष्टुप् ; प्र- ४ प्रस्तारपंक्तिः; प्र ६ स्वराद् गायत्री; प्र. ७, ८ आर्ची पंक्तिः; प्र० १० मुरिदनास्त्री गायत्री; प्र. ११ प्राजा० त्रिष्टुप् ।

- (१४) स यत्प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मारुतं शर्षी भूत्वानुव्यचिलन्मनोऽन्नादं कृत्वा ॥ १ ॥
 मनसान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २ ॥
 स यदक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचिलद्वलमन्नादं कृत्वा ॥ ३ ॥
 वल्लेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ ४ ॥
 स यत्प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद्वरुणो राजा भूत्वानुव्यचिलद्रपोऽन्नादीः कृत्वा ॥ ५ ॥
 अद्भिरन्नादिभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥ ६ ॥
 स यदुदीचीं दिशमनु व्यचलत्सोमो राजा भूत्वानुव्यचिलत्
 सप्तभिर्भुङ्क्त आहुतिमन्नादीं कृत्वा ॥ ७ ॥
 आहुत्यान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥ ८ ॥
 स यद् ध्रुवां दिशमनु व्यचलद्विष्णुर्भूत्वानुव्यचिलद्विराजमन्नादीं कृत्वा ॥ ९ ॥
 विराजान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १० ॥
 स यत्पश्चिमं व्यचलद्रुद्रो भूत्वानुव्यचिलदोषधीरन्नादीः कृत्वा ॥ ११ ॥
 ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥ १२ ॥
 स यत्पितृनु व्यचलद्यमो राजा भूत्वानुव्यचिलत्स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १३ ॥
 स्वधाकारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १४ ॥
 स यन्मनुष्याङ्गुन व्यचलदग्निर्भूत्वानुव्यचिलत्स्वाहाकारमन्नादं कृत्वा ॥ १५ ॥
 स्वाहाकारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १६ ॥
 स यदुर्ध्वां दिशमनु व्यचलद्वृहस्पतिर्भूत्वानुव्यचिलद्रपट्कारमन्नादं कृत्वा ॥ १७ ॥
 रपट्कारेणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ १८ ॥
 स यदेवानु व्यचलदीशानो भूत्वानुव्यचिलन्मन्युमन्नादं कृत्वा ॥ १९ ॥
 मन्युनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २० ॥
 स यत्प्रजा अनु व्यचलत्प्रजापतिर्भूत्वानुव्यचिलत्प्राणमन्नादं कृत्वा ॥ २१ ॥
 प्राणेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २२ ॥
 स यत्सर्वानन्तर्देशानु व्यचलत्परमेष्ठी भूत्वानुव्यचिलद्रक्षान्नादं कृत्वा ॥ २३ ॥
 ब्रह्मणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥ २४ ॥ (१८९)

[१५] १-२ अधर्वा । अध्यात्मं, वात्य । १ दैवी पक्तिः, २, आसुरी वृहती; ३, ४, ७, ८ प्राजा० अनुष्टुप्, (४, ७, ८ सुरिक) ५, ६ द्विपदा साम्नी वृहती; ९ त्रिपदा गायत्री ।

- (१५) तस्य वात्यस्य ॥१॥ सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः ॥२॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नामायं सो अग्निः ॥३॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य द्वितीयः प्राणः प्रौढो नामासौ स आदित्यः ॥४॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य तृतीयः प्राणोऽभ्युद्धो नामासौ स चन्द्रमाः ॥५॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स पर्वमानः ॥६॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा आर्षः ॥७॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य षष्ठः प्राणः प्रियो नाम त इमे पशवः ॥८॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य सप्तमः प्राणोऽर्परिमितो नाम ता इमाः प्रजाः ॥९॥ (१२)

[१६] १-७ अधर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १, ३ साम्नी उष्णिक; २, ४ ५ प्राजा० उष्णिक; ६ याजुषी त्रिष्टुप्, ७ आसुरी गायत्री ।

- (१६) तस्य वात्यस्य । योऽस्य प्रथमोऽपानः सा पौर्णमासी ॥१॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य द्वितीयोऽपानः सार्ष्टका ॥२॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य तृतीयोऽपानः सामावास्या ॥३॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य चतुर्थोऽपानः सा श्रद्धा ॥४॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य पञ्चमोऽपानः सा दीक्षा ॥५॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य षष्ठोऽपानः स यज्ञः ॥६॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य सप्तमोऽपानस्ता इमा दक्षिणाः ॥७॥ (२०५)

[१७] १-१० अधर्वा । अध्यात्मं, वात्यः । १, ५ प्राजा० उष्णिक, २, ७ आसुरी अनुष्टुप्, ३ याजुषी पंक्तिः, ४ साम्नी उष्णिक; ६ याजुषी त्रिष्टुप्, ८ त्रिपदा प्रतिघार्ची पंक्तिः; ९ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप्; १० साम्नी अनुष्टुप् ।

- (१७) तस्य वात्यस्य । योऽस्य प्रथमो व्यानः सेयं भूमिः ॥१॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य द्वितीयो व्यानस्तदुन्तरिक्षम् ॥२॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य तृतीयो व्यानः सा धौः ॥३॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य चतुर्थो व्यानस्तानि नक्षत्राणि ॥४॥
 तस्य वात्यस्य । योऽस्य पञ्चमो व्यानस्त ऋतवः ॥५॥ (२१०)

तस्य व्रात्यस्य । योऽस्य पुष्टो व्यानस्त अर्तिवाः ॥६॥

तस्य व्रात्यस्य । योऽस्य समुमो व्यानः स संवत्सरः ॥७॥

तस्य व्रात्यस्य । समानमर्थं परं यन्ति देवाः संवत्सरं वा

एतद्वृत्तवोऽनुपरियन्ति व्रात्यं च ॥८॥

तस्य व्रात्यस्य । यदादित्यमभिसंविशन्त्यंमावास्यां चैव तत्पूर्वमासीं च ॥९॥

तस्य व्रात्यस्य । एकं तदेवाममृतत्वमित्याहुतिरेव ॥१०॥ (२१५)

[१८] १-५ अथवा । अध्यात्मं, व्रात्यः । १ देवी पक्तिः, २,३ आर्ची घृहती; ४ आर्ची अनुष्टुप् ५ साम्नी उष्णिक् ।

(१८) तस्य व्रात्यस्य ॥१॥

यदस्य दक्षिणमक्षयसौ स आदित्यो यदस्य सुव्यमक्षयसौ स चन्द्रमाः ॥२॥

योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं सो अग्नियोऽस्य सुव्यः कर्णोऽयं स पर्वमानः ॥३॥

अहोरात्रे नासिके दितिश्चादितिश्च शीर्षकपाले संवत्सरः शिरः ॥४॥

अह्ना प्रत्यह् व्रात्यो रात्र्या प्राह् नमो व्रात्याय ॥५॥ (२२०)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥

[इति त्रिंशत्तमः प्रपाठकः ॥३०॥]

॥ इति पञ्चदशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

चतुर्दशकाण्डस्यान्तर्पर्यन्तं— ३९३०

पञ्चदशकाण्डस्य २२०

सर्वयोगः ४१५०

षोडशं काण्डम् ।

(१) दु खमोचनम् ।

(नवपर्याया)

[१] १-१३ अथर्वा । प्रजापति । १, ३ द्विपदा सास्त्री बृहती २, १० याजुषी त्रिष्टुप् ४ आसुरी गायत्री, ५, ८ सास्त्री पक्ति (५ द्विपदा) ६ सास्त्री अनुष्टुप् , ७ निचृत् विराड् गायत्री ९ आसुरी पक्ति ११ सास्त्री उष्णिक्, १२ १३ आर्ची अनुष्टुप् ।

[अथैकनिशतितम प्रपाठक ॥ ३१ ॥]

[१] (१) अतिस्मृष्टो अपां वृषभोऽतिसृष्टा अग्नयो दिव्याः ॥ १ ॥
रुजन्परिरुजन्मृणन्प्रमृणन् ॥ २ ॥
म्रोको मनोहा रानो निर्दाह आत्मदूषिस्तनूदूषिः ॥ ३ ॥
इद तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिधि ॥ ४ ॥
तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ॥ ५ ॥
अपामग्रमसि समुद्रं वोऽभ्यवसृजामि ॥ ६ ॥
योऽस्त्वग्निरतिं तं सृजामि म्रोकं रानिं तनूदूषिम् ॥ ७ ॥
यो व आपोऽग्निराविवेश स एष यद्वो धोरं तदुतत् ॥ ८ ॥
इन्द्रस्य व इन्द्रियेणाभि पिञ्चेत् ॥ ९ ॥
अरिप्रा आपो अप रिप्रमस्मत् ॥ १० ॥
प्रास्मदेनो वहन्तु प्र दुष्प्रम्यं वहन्तु ॥ ११ ॥
शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोषं स्पृशत त्वर्चं मे ॥ १२ ॥
शिवानग्नीर्नप्सुपदो हवामहे मयिं क्षत्रं वर्च आ र्घत्त देवीः ॥ १३ ॥ (१३)

[२] १-६ अथर्वा । वाक् । १ आसुरी अनुष्टुप् २ आसुरी उष्णिक्, ३ सास्त्री उष्णिक्, ४ त्रिपदा सास्त्री बृहती ५ आर्ची अनुष्टुप् ६ निचृद्विराड्गायत्री ।

(२) निर्दुरर्मण्यं ऊर्जा मधुमती वाक् ॥ १ ॥ मधुमती स्थ मधुमती वाचमुदेयम् ॥ २ ॥
उपहूतो मे गोपा उपहूतो गोपीथः ॥ ३ ॥
सुश्रुतौ कर्णौ भद्रश्रुतौ कर्णौ भद्रं श्लोकं श्रूयासम् ॥ ४ ॥
सुश्रुतिश्च मोषंश्रुतिश्च मा हांसिष्टां सौपर्णं चक्षुरजस्रं ज्योतिः ॥ ५ ॥
ऋषीणां प्रस्तरोऽसि नमोऽस्तु दैवाय प्रस्तराय ॥ ६ ॥ (१६)

[३] १-६ ब्रह्मा । आदित्यः । १ आसुरी गायत्री, २, ३ आर्ची अनुष्टुप् ; ४ प्राजा० त्रिष्टुप्,
५ साम्नी उष्णिक्; ६ द्विपदा साम्नी त्रिष्टुप् ।

(३) मूर्धाहं रयीणां मूर्धा समानानां भूयासम् ॥ १ ॥
रुजश्च मा वेनश्च मा हासिष्टां मूर्धा च मा विधर्मा च मा हासिष्टाम् ॥ २ ॥
उर्ध्वश्च मा चमसश्च मा हासिष्टां धर्ता च मा धरुर्णश्च मा हासिष्टाम् ॥ ३ ॥
विमोक्श्च मार्र्पविश्च मा हासिष्टामार्र्दानुश्च मा मातरिश्वा च मा हासिष्टाम् ॥ ४ ॥
वृहस्पतिर्म आत्मा नृमणा नाम ह्ययः ॥ ५ ॥
असंतापं मे हृदयमुर्वी गव्यृतिः समुद्रो अस्मि विधर्मणा ॥ ६ ॥ (२५)

[४] १-७ ब्रह्मा । आदित्यः । १, ३ साम्नी अनुष्टुप् ; २ साम्नी उष्णिक्; ४ त्रिपदा अनुष्टुप् ;
५ आसुरी गायत्री, ६ आर्ची उष्णिक्; ७ त्रिपदा विराड्गर्मानुष्टुप् ।

(४) नाभिरहं रयीणां नाभिः समानानां भूयासम् ॥ १ ॥
स्वासदसि सुपा अमृतो मर्त्येष्व्वा ॥ २ ॥
मा मां प्राणो हासीन्मो अपानोऽवहाय परां गात् ॥ ३ ॥
स्रयो माहः पात्वग्निः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षाद्यमो मनुष्येभ्यः सरस्वती पार्थिवेभ्यः ॥ ४ ॥
प्राणापानौ मा मां हासिष्टं मा जने प्र मैषि ॥ ५ ॥
स्वस्त्यधोपसौ दोपसश्च सर्वे आपः सर्वेगणो अशीय ॥ ६ ॥
अश्वरी स्थ पशवो मोषं श्वेषुभिर्त्रावरुणौ मे प्राणापानावभिर्मे दक्षं दधातु ॥ ७ ॥ (३२)
॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[५] १-१० यमः । दुष्पन्ननाशनम् । प्र. १-६ विराड् गायत्री (प्र. ५ भुरिक्; ६ प्र. स्वरार्द्र) ;
१ द्वि० ६ द्वि. प्राजा० गायत्री; १ वृ ; ६ वृ. द्विपदा साम्नी वृहती ।

[२] (५) विद्म ते स्वप्न जनित्रं ब्राह्मीः पुत्रोऽसि यमस्य करणः ॥ १ ॥
अन्तकोऽसि मृत्युरसि ॥ २ ॥ तं त्वां स्वप्न तथा सं विद्म स नः स्वप्न दुष्वभ्यात्पाहि ॥ ३ ॥
विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्भृत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तको० । तं त्वां० ॥ ४ ॥
विद्म ते स्वप्न जनित्रमभृत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तको० । तं त्वां० ॥ ५ ॥
विद्म ते स्वप्न जनित्रं निर्भृत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तको० । तं त्वां० ॥ ६ ॥
विद्म ते स्वप्न जनित्रं पराभृत्याः पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तको० । तं त्वां० ॥ ७ ॥
विद्म ते स्वप्न जनित्रं देवजाप्रीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः । अन्तको० । तं त्वां० ॥ ८ ॥ (४०)

अन्तर्कोऽसि मृत्युरासि

॥ ९ ॥

तं त्वा स्वम् तथा सं विद्म स नः स्वम् द्रुष्यन्त्यात्पाहि

॥१०॥ (४२)

[६] १-११ यमः । दुष्यप्रनाशनं, उपा । १-४ प्राजा० अनुष्टुप्; ५ साम्नी पंक्ति; ६ निचृत् आर्ची
बृहती; ७ द्विपदा साम्नी बृहती; ८ आसुरी जगती; ९ आसुरी बृहती; १० आर्ची उष्णिक्;
११ त्रिपदा यवम० गायत्री वा आर्ची अनुष्टुप् ।

(६) अजैष्माद्यासनामाद्याभूमानांगसो वयम् ॥ १ ॥
उपो यस्माद्दुष्यन्त्यादभैष्माप तदुच्छतु ॥ २ ॥
द्विपते तत्परा वह शपते तत्परा वह ॥ ३ ॥
यं द्विष्मो यच्च नो द्वेष्टि तस्मा एनद्रमयामः ॥ ४ ॥
उपा देवी वाचा संविदाना वाग्देव्युपसां संविदाना ॥ ५ ॥
उपस्पतिर्वाचस्पतिना संविदानो वाचस्पतिरूपस्पतिना संविदानः ॥ ६ ॥
तेऽमुष्मै परा वहन्त्वरायान्दुर्णांघ्रः सुदान्वाः ॥ ७ ॥
कुम्भीका दूषीकाः पीर्यकान् ॥ ८ ॥
जाग्रद्दुष्यन्त्यं स्वप्नेदुष्यन्त्यम् ॥ ९ ॥
अनांगमिष्यतो वरानवित्तेः संकल्पानमुच्या द्रुहः पाशान् ॥ १० ॥
तदमुष्मा अग्ने देवाः परा वहन्तु वधिर्यथासद्विथुरो न साधुः ॥ ११ ॥ (५३)

[७] १-१३ यमः । दुःष्यप्रनाशनं, उपा । १ पंक्ति; २ साम्नी अनुष्टुप्; ३ आसुरी उष्णिक्, ४ प्राजा०
गायत्री; ५ आर्ची उष्णिक्; ६, ९, ११ साम्नी बृहती; ७ याजुषी गायत्री; ८ प्राजा० बृहती;
१० साम्नी गायत्री; १२ भुरिक् प्राजा० अनुष्टुप्; १३ आसुरी त्रिष्टुप् ।

(७) तेनैनं विध्याम्यभूत्यैनं विध्यामि निर्भूत्यैनं विध्यामि
पराभूत्यैनं विध्यामि ग्राहैनं विध्यामि तमसैनं विध्यामि ॥ १ ॥
देवानमिनं घोरैः क्रूरैः प्रैपरिभ्रिष्यामि ॥ २ ॥
वैश्वानरस्यैनं दंष्ट्रयोरपि दधामि ॥ ३ ॥
एचानेवाव सा गरत् ॥ ४ ॥
योऽस्मान्द्वेष्टि तमात्मा द्वेष्टु यं वयं द्विष्मः स आत्मानं द्वेष्टु ॥ ५ ॥
निद्विषन्तं दिवो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद्भजाम ॥ ६ ॥
सुयामंश्चाक्षुष ॥ ७ ॥ (६०)

इदमहर्मासुप्यायणेऽसुप्याः पुत्रे दुष्यन्वै मृजे	॥ ८ ॥
यददोऽदो अभ्यर्गच्छन्वदोपा यत्पूर्वां रात्रिम्	॥ ९ ॥
यजाग्रद्यत्सुप्तो यदिवा यन्नक्तम्	॥ १० ॥
यदहरहरभिगच्छामि तस्मादिनमव दये	॥ ११ ॥
तं जहि तेन मन्दस्व तस्यै पृष्टीरपि शृणीहि	॥ १२ ॥
स मा जीवीचं प्राणो जहातु	॥ १३ ॥ (६६)

[८] १-२७ यमः । दुष्यन्नाशनम् । प्र० १-२७ एकप० यजुर्माहो अनुष्टुप्; द्वि० १-२७ त्रिप० निचृद्वायत्री; तृ० १ प्राजा० गायत्री, च० १-२७ त्रिप० प्राजा० त्रिष्टुप्; तृ० २-४, ९, १७, १९, २४ आसुरी जगती; तृ० ५, ७, ८, १०, ११, १३, १८ आसुरी त्रिष्टुप्; तृ० ६, १२, १४-१६, २०-२३, २७ आसुरी पंक्तिः, तृ० २५-२६ आसुरी बृहती ।

(८) जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकंमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्माद्रुमुं निर्भजामोऽसुर्मासुप्यायणमसुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स ग्राह्याः पाशान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥ १-४ ॥ १॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकंमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्माद्रुमुं निर्भजामोऽसुर्मासुप्यायणमसुप्याः पुत्रमसौ यः ।

स निर्भृत्याः पाशान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥ ५ ॥ २ ॥

जितमस्माकमुद्भिन्नमस्माकंमृतमस्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम् ।

तस्माद्रुमुं निर्भजामोऽसुर्मासुप्यायणमसुप्याः पुत्रमसौ यः ।

सोऽभृत्याः पाशान्मा मौचि ।

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुनि वैष्टयामीदमेनमधराञ्चं पादयामि ॥ ६ ॥ ३ ॥ (७२)

जितम्स्माकमुद्भिन्नम्स्माकमुत्तम्स्माकं तेजोऽस्माकं ब्रह्मास्माकं स्वरिस्माकं

यज्ञोऽस्माकं पशवोऽस्माकं प्रजा अस्माकं वीरा अस्माकम्
तस्माद्गुं निर्भजामोऽमुमापुष्यायणमुप्याः पुत्रमसौ यः

स मृत्योः पङ्क्तिंशात्पाशान्मा मोचि

तस्येदं वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि वैष्टयाम्दीदमेनमधुराञ्चं यादयामि ॥ ३०--३३ ॥ २७ ॥ (१९)

[९] १-४ यमः । १ प्रजापतिः, २ मंत्रोक्त० ३, ४ सूर्यः । १ आर्ची अनुष्टुप् ; २ आर्ची उष्णिक्, ३ साक्षी पंक्तिः ; ४ परोष्णिक् ।

(९) जितम्स्माकमुद्भिन्नम्स्माकमभ्युष्टिं विश्वाः पृत्तना अरातीः ॥ १ ॥

तद्गमिराह तद् सोम आह पूषा मां धात्सुकृतस्य लोके ॥ २ ॥

अगन्म स्वशुः स्वरिगन्म सं सूर्यस्य ज्योतिपागन्म ॥ ३ ॥

वस्योभूयाय वसुमान्यज्ञो वसु वंशिपीय वसुमान्भूयासं वसु मयि धेहि ॥ ४ ॥ (१०३)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

[इत्येकविंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३१ ॥

॥ इति षोडशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

पञ्चदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४१५०

षोडशकाण्डस्य . . . १०३

सर्घयोगः ४२५३

सप्तदशं काण्डम् ।

(१) अभ्युदयाय प्रार्थना ।

१-३० ब्रह्मा । आदित्यः । १ जगति, १-८ ज्यवसाना, २-४ अतिजगति; ६, ७, १९ अत्यष्टि; ८, ११, १६ अतिधृति; ९ पंचपदा शकरी; १०-१३, १६, १८-१९, २४ ज्यवसाना, १० अष्टपदा धृति; १२ धृति; १३ प्रकृति, १४-१५ पंचपदाशकरी; पंचपदा विराडतिशकरी, १८ भुरिगष्टि; २४ विराडत्यष्टि; १-५ पदपदा, ११-१३, १६, १८-१९, २४ सप्तपदा, २० कष्टप, २१ चतुष्पदा उपरिष्टाद्बृहती, २२ अनुष्टुप्; २३ निचृद्बृहती; २५, २६ अनुष्टुप्; २७ ३० जगती, २८-२९ त्रिष्टुप् ।

[अथ द्वात्रिंशतितम प्रपाठक ॥ ३२ ॥]

- [१] विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितम् ।
 ईड्यं नाम ह्य इन्द्रमायुष्मान्भूयासम् ॥ १ ॥
 विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितम् ।
 ईड्यं नाम ह्य इन्द्रं प्रियो देवानां भूयासम् ॥ २ ॥
 विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितम् ।
 ईड्यं नाम ह्य इन्द्रं प्रियः प्रजानां भूयासम् ॥ ३ ॥
 विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितम् ।
 ईड्यं नाम ह्य इन्द्रं प्रियः पशूनां भूयासम् ॥ ४ ॥
 विपासहिं सहमानं सासहानं सहीयांसम् । सहमानं सहोजितं स्वर्जितं गोजितं संधनाजितम् ।
 ईड्यं नाम ह्य इन्द्रं प्रियः समानानां भूयासम् ॥ ५ ॥
 उद्विष्टुर्दिहि सूर्यं वर्चसा माम्युर्दिहि ।
 द्विपंश्च मह्यं रष्यंतु मा चाहं द्विपते रंधं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
 त्वं नः पूणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ६ ॥
 उद्विष्टुर्दिहि सूर्यं वर्चसा माम्युर्दिहि ।
 यांश्च पदयामि यांश्च न तेषु मा सुमतिं कृधि तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
 त्वं नः पूणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायां मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ७ ॥ (७)

मा त्वा दभन्त्सल्लिले अप्स्वश्रुन्तये प्राशिनं उपतिष्ठन्त्यत्र ।

हित्वाशस्तिं दिव्यमारुक्ष एता स नो मृड सुमुतौ तं स्याम तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ८ ॥

त्व न इन्द्र महते सौमंगायादब्धेभिः परि पाह्यक्तुभिस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ९ ॥

त्वं न इन्द्रोतिभिः शिवाभिः शंतमो भव ।

आरोहस्त्रिदिवं द्विवो गृणानः सोमपीतये प्रियधामा स्वस्तये तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १० ॥ (१)

त्वमिन्द्रासि विश्वजित्सर्वत्रिपुरुद्वृत्स्त्वमिन्द्र ।

त्वमिन्द्रेभं सुहवं स्तोममेरयस्व स नो मृड सुमुतौ तं स्याम तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ ११ ॥

अदब्धो द्विवि पृथिव्यामुतासि न तं आपुर्महिमानं मन्तरिक्षे ।

अदब्धेन ब्रह्मणा वावृधानः स त्वं न इन्द्र द्विवि पंछमं यच्छ तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १२ ॥

या तं इन्द्र तनूरप्सु या पृथिव्यां यान्तराग्री या तं इन्द्र परमाने स्वर्निदि ।

ययेन्द्र तन्वाइन्तरिक्षं व्यापिथ तया न इन्द्र तन्वाइ शर्म यच्छ तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १३ ॥

त्वमिन्द्र ब्रह्मणा वर्धयन्तः सुत्रं नि पंदुर्यस्यो नार्धमानास्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १४ ॥

त्वं त्रुते त्वं पर्येष्यत्सं सहस्रधारं निदधं स्वर्निदं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १५ ॥

त्वं रक्षसे प्रदिशथतल्लस्त्वं शोचिषा नर्मसी नि भासि ।

त्वमिमा विश्वा भुवनानुं तिष्ठस क्रुतस्य पन्ध्यामन्वेपि निद्रांस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायी मा धेहि परमे व्योमिन् ॥ १६ ॥ (१६)

पञ्चभिः पराङ् तपस्येकयावाञ्छस्तिमेपि सुदिने बाधमानस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायो मा धेहि परमे व्योमिन् ॥१७॥

त्वमिन्द्रस्त्वं महेन्द्रस्त्वं लोकस्त्वं प्रजापतिः ।
तुभ्यं यज्ञो वि तापते तुभ्यं जुहति जुह्वतस्तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायो मा धेहि परमे व्योमिन् ॥१८॥

असति सत्प्रतिष्ठितं सति भूतं प्रतिष्ठितम् ।
भूतं ह भव्य आर्हितं भव्यं भूते प्रतिष्ठितं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायो मा धेहि परमे व्योमिन् ॥१९॥

शुक्रोऽसि भ्राजोऽसि । स यथा त्वं भ्राजता भ्राजोऽस्येवाहं भ्राजता भ्राज्यासम् ॥२०॥ (२)

रुचिरसि रोचोऽसि । स यथा त्वं रुच्या रोचोऽस्येवाहं
पशुभिश्च ब्राह्मणवर्चसेनं च रुचिपीय ॥२१॥

उद्यते नम उदायते नम उदिताय नमः ।
विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः ॥२२॥

अस्तंयते नमोऽस्तमेप्यते नमोऽस्तमिताय नमः ।
विराजे नमः स्वराजे नमः सम्राजे नमः ॥२३॥

उदंगाद्रयमादित्यो विश्वेन तपसा सह ।
सपत्नान्मह्यं रुन्धयन्मा चाहं द्विषते रथं तवेद्विष्णो बहुधा वीर्याणि ।
त्वं नः पृणीहि पशुभिर्विश्वरूपैः सुधायो मा धेहि परमे व्योमिन् ॥२४॥

आदित्य नावमारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये । अहर्मात्यपीपरो रात्रिं सत्रार्तिं पारय ॥२५॥
सूर्य नावमारुक्षः शतारित्रां स्वस्तये । रात्रिं मात्यपीपरोऽहं सत्रार्तिं पारय ॥२६॥

प्रजापतेरावृतो ब्रह्मणा वर्मेणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च ।
जरदधिः कृतवीर्यो विहायाः सहस्रायुः सुकृतधरेयम् ॥२७॥

परीवृतो ब्रह्मणा वर्मेणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च ।
मा मा प्राप्त्रिपत्रो दैव्या या मा मानुषीरवसृष्टा वधाय ॥२८॥ (२८)

ऋतेन गुप्त ऋतुभिश्च सर्वैर्भूतेन गुप्तो भव्येन चाहम् ।

मा मा प्रापत्पाप्मा मोत मृत्युरन्तर्दधेऽहं सलिलेन वाचः

॥२९॥

अग्निमी गोप्ता परि पातु विश्वत उचन्तस्त्रयो नुदता मृत्युपाशान् ।

व्युच्छन्तीरुपसः पर्वता ध्रुवाः सहस्रं प्राणा मय्या यतन्ताम्

॥३०॥ (३)(३०)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

[इति द्वात्रिंशतितमः प्रपाठकः ॥ ३२ ॥

॥ इति सप्तदशं फाण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

षोडशफाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२५३

सप्तदशफाण्डस्य . . . ३०

सर्वयोगः ४२८३

अष्टादश काण्डम् ।

(१) पितृमेधः ।

१-६१ अथर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः, ४१, ४३ सरस्वती, ४० रुद्रः, ४४-४६, ५१, ५२ पितरः । त्रिष्टुप् :
८, १५ आर्षापंकितः १४, ४९, ५० भुरिक्; १८-२०, २१-२३ जगतीः ३७, ३८ परोष्णिक्;
५६-५७, ६१ अनुष्टुप्; ५९ पुरोमुहती ।

[अथ त्रयस्त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥ ३० ॥]

- [१] ओ चित्सखायं सख्या वंवृत्यां तिरः पुरू चिदर्णवं जगन्वान् ।
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमिं प्रतरं दीघ्यानः ॥ १ ॥
- न ते सखा सख्यं वंप्र्येतत्सर्लक्ष्मा यद्विपुरुषा भवाति ।
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा द्विवो धर्तारं उर्विया परिं ख्यन् ॥ २ ॥
- उशन्ति धा ते अमृतास एतदेकस्य चित्यजसं मर्त्यस्य ।
नि ते मनो मनसि धाय्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वमा विविश्याः ॥ ३ ॥
- न यत्पुरा चक्रुमा कर्दं नूनमृतं वदन्तो अनृतं रयेम ।
गन्धर्वो अप्सवप्या च योषा सा नौ नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥
- गर्भे नु नौ जनिता दंपती कर्देवस्त्वष्टां सविता विश्वरूपः ।
नकिरस्य प्र भिनन्ति ब्रवानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥
- को अद्य युङ्क्ते धुरि गा क्रतस्य शिमीवितो भामिनो दुर्हणायुन् ।
आसन्निपृन्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ ६ ॥
- को अस्य वेद प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र योचत् ।
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कर्दुं त्रव आहनो वीच्या नृन् ॥ ७ ॥
- यमस्य मा यम्येण काम आगन्तमाने योनौ सहश्रेयाय ।
जायेव पत्ये तन्त्रिं रिरिच्यां वि चिद्रुहेव रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥
- न तिष्ठन्ति न नि मिपन्त्येते देवानां स्पर्श इह ये चरन्ति ।
अप्येन मदाहनो याहि तूर्यं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ॥ ९ ॥
- रात्रींभिरस्मा अर्हभिर्दशस्येत्सूर्यस्य चक्षुर्मुहुर्निर्मिषात् ।
द्विवा पृथिच्या मिथुना सर्वन्ध यमीर्यमस्य विष्टहादजाभि ॥ १० ॥ (१) (१०)

आ वा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
 उप बर्हि वृषभार्यं ब्राह्मन्परिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ॥११॥
 किं भ्रातासद्यर्दनाथं भवति किमु स्वसा यन्निक्रैतिनिगच्छात् ।
 काममृता ब्रह्मेतद्रपामि तन्वाग्निं तन्वाग्निं सं पिपृग्धि ॥१२॥
 न तं नाथं यम्यत्राहर्मस्मि न तं तन्नं तन्वाग्निं सं पपृच्याम् ।
 अन्येन मत्प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वप्येतत् ॥१३॥
 न वा उं ते तन्नं तन्वाग्निं सं पपृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् ।
 असंयदेतन्मनसो हृदो मे भ्राता स्वसुः शयने गच्छयीय ॥१४॥
 ब्रतो ब्रतासि यम नव ते मनो हृदयं चाविदाम ।
 अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परिं प्वजातै लिङ्गजेव वृक्षम् ॥१५॥
 अन्यमू पु यम्यन्य उ त्वां परिं प्वजातै लिङ्गजेव वृक्षम् ।
 तस्यं वा त्वं मन इच्छा स वा तवाधां कृणुष्व सविदं सुभद्राम् ॥१६॥
 त्रीणि च्छन्दांसि कवयो वि वेतिरे पुरुषं दशतं विश्वंक्षणम् ।
 आपो वाता ओषधयस्तान्येकस्मिन्भुवनं आपितानि ॥१७॥
 वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पयोसि यहो अदितेरदाभ्यः ।
 विश्वं स वेदं वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजति यज्ञियो ऋतून् ॥१८॥
 रपद्रन्धवीरप्यां च योपणा नदस्यं नादे परिं पातु नो मनः ।
 इष्टस्य मध्ये अदितिनि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वंचति ॥१९॥
 सो चिन्नु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युपा उवास मनवे स्तुर्विती ।
 यदीमुशन्तमुशतामनु ऋतुमग्निं होतारं विदधाय जीर्जनन् ॥२०॥ (२)
 अध त्वं द्रुप्तं विश्वं विचक्षणं विराभरदिपिरः श्येनो अंध्वरे ।
 यदी विशो वृणते द्रुप्तमार्यी अग्निं होतारमधु धीरजायत ॥२१॥
 सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्रे मनुषः सध्वरः ।
 विप्रस्य वा गच्छंशमान उक्थ्योऽं वाजं ससुवां उप्यासि भूरिभिः ॥२२॥
 उदीरय पितरां जार आ भगमियक्षति हर्यतो हृत् इप्यति ।
 विवक्तिः वहिः स्वपस्यते मरुस्तत्रिप्यते असुरो वेपते मती ॥२३॥
 यस्ते अग्ने सुमतिं मतो अरुयत्सहसः सन्नो अति स प्र शृण्वे ।
 इपं दधानो वहमानो अश्वैरा स घृमां अमवान्भूपति घृन् ॥२४॥ (२४)

- श्रुधी नो अग्ने सदेने सुधस्थे युक्ष्या रथममृतस्य द्रविलुम् ।
 आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामर्ष भूरिह स्याः ॥२५॥
- यदग्न एपा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ।
 रता च यद्विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात् ॥२६॥
- अन्वग्निरुपसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।
 अनु स्र्ये उपसो अन्तु रश्मीन्नु धावापृथिवी आ विवेश ॥२७॥
- प्रत्यग्निरुपसामग्रमख्यत्प्रत्यहानि प्रथमो जातवेदाः ।
 प्रति स्र्येस्य पुरुधा च रश्मीन्प्रति धावापृथिवी आ तंतान ॥२८॥
- धावा ह धामा प्रथमे ऋतेनाभिश्चावे भवतः सत्यवाचा ।
 देवो यन्मतीन्यजथाय कृण्वन्त्सीदुद्धोता प्रत्यह् स्वमसुं यन् ॥२९॥
- देवो देवान्परिभूर्ऋतेन वहां नो हव्यं प्रथमार्थिकित्वान् ।
 धूमकैतुः समिधा भाक्रजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान् ॥३०॥ (३)
- अर्चामि वां वर्धायापो घृतस्नु धावाभूमी शृणुतं रोदसी मे ।
 अहा यद्देवा असुनीतिमायन्मघ्वा नो अत्र पितरां शिक्षीताम् ॥३१॥
- स्वायुर्देवस्यामृतं यद्दी गोरतो जातासौ धारयन्त उर्वी ।
 विश्वे देवा अनु तत्ते यजुर्गुर्दुहे यदेनीं दिव्यं घृतं वाः ॥३२॥
- किं स्विन्नो राजा जग्हे कद्रस्यातिं व्रतं चक्रमा को वि वेद ।
 मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवांछलोको न यातामपि वाजो अस्ति ॥३३॥
- दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवाति ।
 सुमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने तमृष्य पाह्यप्रयुच्छन् ॥३४॥
- यस्मिन्देवा विदथे मादर्यन्ते विवस्वतः सदेने धारयन्ते ।
 स्र्ये ज्योतिरर्द्रधुर्मास्यंश्कृन्परिं द्योतनिं चरतो अजस्रा ॥३५॥
- यस्मिन्देवा मनमनि संचरन्त्यपीच्येद् न वयमस्य विद्म ।
 मित्रो नो अत्रादितिरनागान्त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ॥३६॥
- सराय आ शिपामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
 स्तुप ऊ पु नृतमाय घृण्वे ॥३७॥
- शर्वसा हसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा ।
 मधैर्मघो नो अति शर दाशसि ॥३८॥ (३८)

स्तेगो न क्षामत्येपि पृथिवीं मही नो वाता इह वान्तु भूमौ ।
 मित्रो नो अत्र वरुणो युज्यमानो अग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् ॥३९॥
 स्तुहि श्रुतं गर्तिसदं जनानां राजानं भीममुपहन्तुमुग्रम् ।
 मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यमस्मत्ते नि र्वपन्तु सेन्यम् ॥४०॥ (४)
 सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमानि ।
 सरस्वतीं सुकृतां हवन्ते सरस्वती दाशुषे वार्यं दात् ॥४१॥
 सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।
 आसद्यास्मिन्वर्हिषि मादयध्वमनभीवा इष आ धेह्यस्मे ॥४२॥
 सरस्वति या सरथं ययाथोकथैः स्वधार्भिर्देवि पितृभिर्मर्दन्ती ।
 सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥४३॥
 उदीरतामवर् उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
 असुं य ईधुरवृका क्रतुज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४४॥
 आहं पितृन्सुविदत्रां अविस्ति नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।
 बर्हिषदो ये स्वधयां सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥४५॥
 इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो ये अपरास ईधुः ।
 ये पार्थिवे रजस्य निपत्ता ये वा ननं सुवृजनासु दिक्षु ॥४६॥
 मातली कन्वैर्यमो अङ्गिरोभिर्वृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः ।
 यांश्च देवा वावृधुये च देवांस्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥४७॥
 स्वादुक्किलायं मर्षुमो उतायं तीव्रः किलायं रसवो उतायम् ।
 उतो न्वशस्य पपिवांसमिन्द्रं न कश्चन संहत आहवेर्षु ॥४८॥
 परोपिवांसं प्रवतो महीरिति बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् ।
 वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा सपर्यत ॥४९॥
 यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यूतिरपभर्त्वा उ ।
 यत्रा नः पूर्वं पितरः परंता एना जज्ञानाः पृथ्याङ् अनु स्वाः ॥५०॥ (५)
 बर्हिषदः पितर ऊत्यश्वगिमा वो हव्या चक्रमा जुषधम् ।
 त आ गतावसा शंतेमेनाधा नः शं योररपो दधात ॥५१॥
 आच्या जानुं दक्षिणतो निपद्येदं नो हविरभि गृणन्तु विश्वं ।
 मा हींसिष्ट पितरः केन चित्रो यद् आगः पुरुपता कराम ॥५२॥ (५२)

त्वष्टां दुहित्रे बहंतुं कृणोति तेनेदं विश्वं भुवंमं समंति ।	
यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश	॥५३॥
प्रेहि प्रेहि पृथिभिः पूर्याणैर्यनां ते पूर्वे पितरः परंताः ।	
उभा राजानौ स्वधया मदन्तौ यमं पश्यासि वरुणं च देवम्	॥५४॥
अपंत वीति वि च सर्पतातोऽस्मा एतं पितरो लोकमक्रन् ।	
अहोभिरङ्गिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै	॥५५॥
उशन्तस्त्वेधीमद्युशन्तः सर्मिधीमहि ।	
उशन्तुशत आ वह पितृन्हविषे अत्तवे	॥५६॥
द्युमन्तस्त्वेधीमहि द्युमन्तः सर्मिधीमहि ।	
द्युमान्द्युमत आ वह पितृन्हविषे अत्तवे	॥५७॥
अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अर्थवाणो भृगवः सोम्यासः ।	
तेषां वयं सुमतौ यजिर्यानामपि भद्रे सौमनसे स्याम	॥५८॥
अङ्गिरोभिर्यजिर्यैरा गहीह यमं वैरूपैरिह मादयस्व ।	
विवस्वन्तं ह्वे यः पिता तेऽस्मिन्वर्हिष्या निपर्द्य	॥५९॥
इमं यम प्रस्तरमा हि रोहाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः ।	
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता बहन्त्वेना राजन्हविषी मादयस्व	॥६०॥
इत एत उदारुहन्दिवस्पृष्ठान्यारुहन् ।	
प्र भूर्जयो यथा पथा घामङ्गिरसो ययुः	॥६१॥ (६) (६१)

॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(२) पितृमेघः ।

१-६० अधर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः; ४, ३४ अग्निः; ५ जातवेदाः, २९ पितरः । त्रिष्टुप्; १-३, ६, १४-१८, २०, २२, २३, २५, ३०, ३४, ३६, ४६, ४८, ५०-५२, ५६ अनुष्टुप्; ४, ७, ९, १३ जगती; ५, २६, ४९, ५७ भुरिक्; १९ त्रिपदा गायत्री; २४ त्रिपदा समविपर्यायं गायत्री; ३७ विराड् जगती; ३८-४४ आर्या गायत्री; (४०, ४२-४४ भुरिक्) ४५ ककुम्मती अनुष्टुप् ।

[२] यमाय सोमः पवते यमार्यं क्रियते हविः । यमं हं यज्ञो गच्छत्यग्निर्दूतो अरंकृतः ॥ १ ॥
यमाय मधुमत्तमं जुहोता प्र च तिष्ठत । इदं नमः ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वैभ्यः पथिकृत्वाः ॥ २ ॥
यमार्यं घृतवत्पयो राज्ञे हविर्जुहोतन ।
स नो जीवेष्वा यमेहीर्धमायुः प्र जीवसे ॥ ३ ॥ (६४)

मैनमग्ने नि दहो माभि शूशुचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।

शृतं यदा करसि जातवेदोऽधेमैनं प्र हिणुतात्पितृस्य ॥ ४ ॥

यदा शृतं कृणवो जातवेदोऽधेमैनं परि दत्तात्पितृस्यः ।

यदो गच्छात्यसुनीतिमेतामथ देवानां वशनीर्भवाति ॥ ५ ॥

त्रिकद्रुकेभिः पवते पडुर्वरिकमिद् बृहत् ।

त्रिपुडुगायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आपिता ॥ ६ ॥

सूर्यं चक्षुषा गच्छ वार्तात्मना दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मभिः ।

अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोर्षधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ७ ॥

अजो भ्रामस्तर्पस्तं तर्पस्व त ते शोचिस्तर्पतु तं ते अचिः ।

यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्भेहेनं सुकृतासु लोकम् ॥ ८ ॥

यास्ते शोचयो रंहयो जातवेदो याभिरापुणासि दिवमन्तरिक्षम् ।

अजं यन्तमनु ताः समृण्णतामथेतराभिः शिवतमाभिः शृतं कृधि ॥ ९ ॥

अवं सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्त्रधावान् ।

आयुर्वसान् उप यातु शेषः सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥ १० ॥ (७)

अति द्रव श्वानौ सारमेयौ चतुरक्षौ श्रवलो साधुना पथा ।

अघा पितृन्सुविदत्रा अपीहि यमेन ये सधमादं मदन्ति ॥ ११ ॥

यौ ते श्वानौ यम रक्षितारो चतुरक्षौ पथिपदीं नृचक्षसा ।

ताभ्यां राजन्परि धेह्येन स्वस्त्यस्मा अनमीवं च धेहि ॥ १२ ॥

उरुणसावसुतृपावुदुम्ब्रलौ यमस्य दूतो चरतो जना अन्तु ।

तावस्मभ्यं दृशये सर्षाय पुनर्दातामसुमधेह भद्रम् ॥ १३ ॥

सोम एकैभ्यः पवते घृतमेक उपासते । येभ्यो मधुं प्रधावति ताश्चिदेवारिं गच्छतात् ॥ १४ ॥

ये चित्पर्वि ऋतसाता ऋतजाता ऋतावृधः ।

ऋषीन्तर्पस्वतो यम तपोजां अपि गच्छतात् ॥ १५ ॥

तर्पसा ये अनाघृष्यास्तर्पसा ये स्वर्षियुः । तपो ये चक्रिरे महस्ताश्चिदेवारिं गच्छतात् ॥ १६ ॥

ये युध्यन्ते प्रधनेषु शरीसो ये तनुत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्ताश्चिदेवारिं गच्छतात् ॥ १७ ॥

सहस्रणीथाः कवयो ये गौपायन्ति सूर्यम् । ऋषीन्तर्पस्वतो यम तपोजां अपि गच्छतात् ॥ १८ ॥

स्योनास्मे भव पृथिव्यनृक्षरा निवेशनी । यच्छास्मै शर्म सप्रथाः ॥ १९ ॥

असंवाधे पृथिव्या उरौ लोके नि धीयस्व । स्वधा याश्चकृषे जीवन्तास्ते सन्तु मधुश्चुतः ॥ २० ॥ (८)

ह्वयामि ते मनसा मन इहेमान्गुहो उर्ष जुजुषाण एहि ।

सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेन स्योनास्त्वा वाता उर्ष वान्तु शुग्माः ॥२१॥

उर्या वहन्तु मरुत उदवाहा उदप्रुतः । अजेन कृष्वन्तः शीतं वृषेणोक्षन्तु बालिति ॥२२॥

उदह्वमायुरायुषे क्रत्वे दक्षाय जीवसे । स्वान्गच्छतु ते मनो अर्धा पितृरुर्ष द्रव ॥२३॥

मा ते मनो मासोर्माद्धानां मारसस्य ते । मा ते हास्त तन्वैः किं चनेह ॥२४॥

मा त्वा वृक्षः सं बोधिष्ट मा देवी पृथिवी मही । लोकं पितृषु विश्वैधस्व यमराजसु ॥२५॥

यत्ते अद्गमतिहितं पराचैरपानः प्राणो य उ वा ते परेतः ।

तत्ते संगत्यं पितरः सनीडा घ्रासाद्वासं पुनरा वैशयन्तु ॥२६॥

अपेमं जीवा अरुधन्नुहेभ्यस्तं निर्वहत परि ग्रामादितः ।

मृत्युर्यमस्यासीद्भूतः प्रचेता अस्त्रिपितृभ्यो गमयां चकार ॥२७॥

ये दस्यवः पितृषु प्रविष्टा ज्ञातिमुखा अहुतादश्वरन्ति ।

परापुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निदानस्मात्प्र धमाति यज्ञात् ॥२८॥

सं विशन्तिवह पितरः स्वा नः स्योने कृष्वन्तः प्रतिरन्त आयुः ।

तेभ्यः शक्रेम हविषा नक्षमाणा ज्योग्जीवन्तः शरदः पुरुचीः ॥२९॥

यां ते धेनुं निपृणामि यमुं ते क्षीर औदनम् ।

तेना जनस्यासो भर्ता योऽत्रासुदजीवनः ॥३०॥ (९)

अश्ववर्तां प्र तर या सुशेवाधार्कं वा प्रतरं नदीयः ।

यस्त्वां जवान वध्यः सो अस्तु मा सो अन्याद्विदत् भागधेयम् ॥३१॥

यमः परोऽवरो विवस्वान्ततः परं नाति पश्यामि किं चन ।

यमे अध्वरो अधि मे निर्विष्टो भुवो विवस्वानन्वाततान ॥३२॥

अपांगूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सर्वर्णामदधुर्विवस्वते ।

उतात्रिवनावभरद्यत्तदासीदजहाद् द्वा मिथुना संरप्युः ॥३३॥

ये निराता ये परोप्ता ये दुग्धा ये चोद्धिताः ।

सर्वास्तानग्र आ वह पितृन्हुविषे अत्वे ॥३४॥

ये अग्निदग्धा ये अर्नग्निदग्धा मर्त्ये दिवः स्वधयां मादयन्ते ।

त्वं तान्वैत्थ यद्दि ते जातवेदः स्वधयां यज्ञं स्वधिति जुपन्ताम् ॥३५॥

शं तप माति तपो अग्रे मा तन्वैः उर्षः ।

चनेपु शुष्मो अस्तु ते पृथिव्यामस्तु यद्वरः ॥३६॥ (१७)

ददांम्यस्मा अवसानमेतद्य एष आगन्मम चेदभूद्विह ।

यमश्चिकित्वान्प्रत्येतदाह ममैष राय उष तिष्ठतामिह ॥३७॥

इमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥३८॥

प्रेमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥३९॥

अपेमा मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥४०॥ (१०)

वीडुमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥४१॥

निरिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥४२॥

उदिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥४३॥

समिमां मात्रां मिमीमहे यथापरं न मासातै । शते शरत्सु नो पुरा ॥४४॥

अमांसि मात्रां स्वरिगायायुष्मान्भूयासम् । यथापरं न मासातै शते शरत्सु नो पुरा ॥४५॥

प्राणो अपानो व्यान आयुश्चक्षुर्दृश्ये सूर्याय । अपरिपरेण पथा यमराजः पितृन्गच्छ ॥४६॥

ये अग्रवः शशमानाः पर्युहित्वा द्वेषांस्यनपत्यवन्तः ।

ते घामुदित्याविदन्त लोकं नार्कस्य पृष्ठे अधि दीध्यानाः ॥४७॥

उदन्वती धौरवमा पीलुमतीति मध्यमा ।

तृतीया ह प्रधौरिति यस्यां पितर आसते ॥४८॥

ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुर्बुधन्तरिक्षम् ।

य आक्षियन्ति पृथिवीमुत द्यां तेभ्यः पिपृभ्यो नमसा विधेम ॥४९॥

इदमिद्वा उ नापरं दिवि पश्यसि सूर्यम् । माता पुत्रं यथा सिचाम्येनिं भूम ऊर्णुहि ॥५०॥ (११)

इदमिद्वा उ नापरं जरस्यन्यदितोऽपरम् । जाया पतिमिव वासंसाम्येनिं भूम ऊर्णुहि ॥५१॥

अभि त्वोर्णोमि पृथिव्या मातुर्वक्षेण भद्रया ।

जीवेपुं भद्रं तन्मयि स्वधा पितृषु सा त्वयि ॥५२॥

अग्नीषोमा पथिकृता स्योनं देवेभ्यो रत्नं दधयुर्वि लोकम् ।

उप प्रेष्यन्तं पूषणं यो वहात्यञ्जोयानैः पृथिभिस्त्रं गच्छतम् ॥५३॥

पूषा त्वेतक्षयावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः ।

स त्वैतेभ्यः परिं ददत्पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविद्वत्रियेभ्यः ॥५४॥

आयुर्विश्वायुः परिं पातु त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासते सुकृतो यत्र त ईयुस्तत्र त्वा देवः संविता दधातु ॥५५॥ (११६)

इमौ युनज्मि ते वह्नी असुनीताय वोढवे ।
 ताभ्यां यमस्य सादनं समितीथाव गच्छतात् ॥५६॥
 एतच्चा वासः प्रथमं न्वागन्नपैतद्दृह यदिहारिभः पुरा ।
 इष्टापूर्तमनुसंक्राम विद्वान्यत्र ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु ॥५७॥
 अग्नेर्वमं परि गोभिर्व्ययस्य सं प्रोर्णेष्व मेदसा पीवसा च ।
 नेत्वा धृष्णुर्हरसा जर्हपाणो दुष्टग्विघ्नन्परीह्वयातै ॥५८॥
 द्रुण्डं हस्ताद्वाददानो गतासौः सह श्रोत्रेण वर्चसा बलेन ।
 अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वा मृधो अभिमातीर्जयेम ॥५९॥
 धनुर्हस्ताद्वाददानो मृतस्य सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।
 समार्युभाय वसु भूरि पुष्टमर्वाङ् त्वमेष्टुर्ष जीवलोकम् ॥६०॥ (१२) (१२२)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

[इति त्रयस्त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥३३॥]

(३) पितृमेघः ।

१-७३ अथर्वो । यमः; ४४, ४६ मंत्रोक्ताः, ५, ६ अग्निः, ५० भूमिः; ५४ इन्दुः, ५६ आपः । त्रिष्टुप् ;
 ४, ८, ११, २३ सतः पंक्तिः; ५ त्रिपदा निचृद्वायत्री; ६, ५६, ६८, ७०, ७२ अनुष्टुप् ;
 १८, २५-२९, ४४, ४६ जगतीः, (१८ भुरिक्, २९ विराद्) ३० पञ्चपदा अतिजगती;
 ३१ विराद् शकरी, ३२-३५, ४७, ४९, ५२ भुरिक्; ३६ एकावसाना आसुरी
 अनुष्टुप् ; ३७ एकावसाना आसुरी शायत्री, ३९ परात्रिष्टुप् पंक्तिः;
 ५० प्रस्तरपंक्तिः; ५४ पुरोऽनुष्टुप् ; ५८ विराद् ; ६० द्वयवसाना
 पदपदा जगती; ६४ भुरिक् पथ्या पंक्त्यार्थी ; ६७ पथ्या
 बृहती; ६०, ७१ उपरिष्ठाद् बृहती ।

[अथ चतुस्त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥ ३४ ॥]

[३] इयं नारीं पतिलोकं वृणाना नि पद्यत उपे त्वा मर्त्ये प्रेतम् ।

धर्मं पुराणमनुपालयन्ती तस्यै प्रजां द्रविणं चेह धेहि ॥ १ ॥

जदीर्षं नप्रीभिर्जीवलोकं स्रतसुस्रेतुषु शेष्ट एहि ।

हस्तग्राभस्य दधिपोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं बंधूय ॥ २ ॥

अपश्यं युवतिं नीयमानां जीवां मृतेभ्यः परिणीयमानाम् ।

अन्धेन यत्तमसा प्रावृतासीत्प्राक्तो अपाचीमनयं तदेनाम् ॥ ३ ॥

प्रजानत्युद्वे जीवलोकं देवानां पन्थामनुसंचरन्ती ।

अयं ते गोपतिस्तं ज्ञेयस्व स्वर्गं लोकमधि रोहयैनम् ॥ ४ ॥

उप द्यामुप वेतसमवचरो नदीनाम् । अग्नें पित्तमपामसि

॥ ५ ॥ (१२६)

यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वीपया पुनः ।	
क्याम्बूरत्र रोहतु शाण्डदूर्वा व्यल्कशा	॥ ६ ॥
इदं तु एकं पर ऊं तु एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व ।	
संवेशने तन्वाइ चारुरेधि प्रियो देवानां परमे सुधस्थे	॥ ७ ॥
उत्तिष्ठ प्रेहि प्र द्रवौकः कृणुष्व सलिले सुधस्थे ।	
तत्र त्वं पितृभिः संविद्वानः सं सोमेन मदस्व सं स्वधार्भिः	॥ ८ ॥
प्र च्यवस्व तन्वां सं भरस्व मा ते गात्रा पि हायि मो शरीरम् ।	
मनो निविष्टमनुसंविशस्व यत्र भूर्मेजुपसे तत्र गच्छ	॥ ९ ॥
वर्चसा मां पितरः सोम्यासो अञ्जन्तु देवा मधुना घृतेन ।	
चक्षुषे मा प्रतरं तारयन्तो जरसे मा जरदष्टिं वर्धन्तु	॥ १० ॥ (१३)
वर्चसा मां समनक्त्वग्निमेधां मे विष्णुर्न्यनिक्त्वासन् ।	
रयि मे विश्वे नि यच्छन्तु देवाः स्योना मापः पवनैः पुनन्तु	॥ ११ ॥
मित्रावरुणा परि मामघातामादित्या मा स्वरवो वर्धयन्तु ।	
वर्चो म इन्द्रो न्यनिक्त्वा हस्तयोर्जरदष्टिं मा सविता कृणोतु	॥ १२ ॥
यो ममारं प्रथमो मर्त्यानां यः प्रेयायं प्रथमो लोकमेतम् ।	
वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं रोजानं हविषा सपर्यत	॥ १३ ॥
परां यात पितर आ च यातायं वो यज्ञो मधुना समक्तः ।	
दुक्तो अस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं रयि च नः सर्ववीरं दधात	॥ १४ ॥
कण्वः कक्षीवान्पुरुमीदो अगस्त्यः श्यावाश्वः सोभर्यर्चनानाः ।	
विश्वामित्रोऽयं जमदग्निरत्रिरवन्तु नः कश्यपो वामदेवः	॥ १५ ॥
विश्वामित्र जमदग्ने वसिष्ठ भरद्वाज गोतम वामदेव ।	
शर्दिनो अत्रिरग्रभीन्नमोभिः सुसंशासुः पितरो मृडता नः	॥ १६ ॥
कस्ये मृजाना अति यन्ति रिप्रमायुर्दधानाः प्रतरं नवीयः ।	
अप्यार्यमानाः प्रजय धनेनार्धं स्याम सुरभयो गृहेषु	॥ १७ ॥
अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते क्रतुं रिहन्ति मधुनाभ्यञ्जते ।	
सिन्धोरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षणं हिरण्यपावाः पशुमासु गृह्णते	॥ १८ ॥
यद्वो मुद्रं पितरः सोम्यं च तेनो सचध्वं स्वयंशसो हि भूत ।	
ते अवीणः कवय आ शृणोत सुविद्वान् विदधे ह्यमानाः	॥ १९ ॥ (१४०)

- ये अत्रयो अङ्गिरसो नवंग्वा इष्टावन्तो रातिपाञ्चो दधानाः ।
 दक्षिणावन्तः सुकृतो य उ स्थासद्यास्मिन्वाहिपि मादयध्वम् ॥२०॥ (१४)
- अधा यथा नः पितरः परांसः प्रत्नासो अत्र ऋतमाशशानाः ।
 शुचीदयन्दीर्घ्यत उक्थशासुः क्षामा भिन्दन्तो अरुपीरपं व्रन् ॥२१॥
- सुकर्माणः सुकृतो देवयन्तो अयो न देवा जनिमा धर्मन्तः ।
 शुचन्तो अग्निं वावृधन्तु इन्द्रमुवीं गव्यां परिपदं नो अक्रन् ॥२२॥
- आ युधेर्व धूमर्तिं पश्वो अरुयद्देवानां जनिमान्त्युग्रः ।
 मर्तासथिदुर्वशीरक्रुप्रन्वृधे चिद्वर्यं उपरस्यायोः ॥२३॥
- अकर्म ते स्वपंसो अभूम ऋतमवसन्नूपसो विभातीः ।
 विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्भदेम विदथे सुवीराः ॥२४॥
- इन्द्रो मा मरुत्वान्प्राच्यां दिशः पातु बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२५॥
- धाता मा निर्ऋत्या दक्षिणाया दिशः पातु बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२६॥
- अदितिर्मादित्यैः प्रतीच्यां दिशः पातु बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२७॥
- सोमो मा विश्वेदेवैरुदीच्यां दिशः पातु बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२८॥
- धर्ता ह त्वा धरुणो धारयाता ऊर्ध्वं भानुं संविता धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२९॥
- प्राच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥३०॥ (१५)
- दक्षिणायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥३१॥
- प्रतीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥३२॥
- उदीच्यां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवीं धामिन्वोपरिं ।
 लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥३३॥ (१५४)

ध्रुवायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवी द्यामित्रोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हृतभागा इह स्थ ॥३४॥

ऊर्ध्वायां त्वा दिशि पुरा संवृतः स्वधायामा दधामि बाहुच्युतां पृथिवी द्यामित्रोपरि ।
लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हृतभागा इह स्थ ॥३५॥

धर्तासि धरुणोऽसि वंसगोऽसि ॥३६॥

उद्वपूरसि मधुपूरसि वातपूरसि ॥३७॥

इतश्च मामुतश्चावतां यमे इव यतमाने यदैतम् ।

प्र वा भरन्मानुषा देवयन्तो आ सीदतां स्वर्गं लोकं विदाने ॥३८॥

स्वासस्थे भवतमिन्देवे नो युजे वां ब्रह्मं पूर्यं नमोभिः ।

वि श्लोकं एति पृथ्येवि सूरिः शृण्वन्तु विश्वे अमृतास एतत् ॥३९॥

त्रीणि पदानि रूपो अन्वरोहचतुष्पदीमन्वैतद्भूतेन ।

अक्षरेण प्रति मिमीते अर्कमृतस्य नाभावमि सं पुनाति ॥४०॥ (१६)

देवेभ्यः कर्मवृणीत मृत्युं प्रजायै किममृतं नावृणीत ।

बृहस्पतिर्यज्ञमृतनुत् ऋषिः प्रियां यमस्तन्त्रमा रिरिच ॥४१॥

त्वमग्न ईडितो जातवेदोऽवाइडुव्यानि सुरभीणि कृत्वा ।

प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥४२॥

आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं घञ्त् दाशुपे मर्त्याय ।

पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत् त इहोर्जं दधात ॥४३॥

अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत् सदःसदः सदत सुप्रणीतयः ।

अत्तो हवींषि प्रयतानि घृहिंषि रयिं च नः सर्ववीरं दधात ॥४४॥

उर्पहूता नः पितरः सोम्यासो वहिष्येऽपु निधिपुं प्रियेषु ।

त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधिं ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥४५॥

ये नः पितुः पितरो ये पितामहा अनूजहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।

तेभिर्यमः संरराणो हवींष्यश्नुशङ्घिः प्रतिक्राममत्तु ॥४६॥

ये तातृपुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तोमंतष्टासो अकैः ।

आग्नें याहि सहस्रं देवयन्दैः सत्यैः कृविभिर्ऋषिभिर्धर्मसद्भिः ॥४७॥

ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सुरथं तुरेण ।

आग्नें याहि सुविदत्रैभिर्वाइ परैः पूवैर्ऋषिभिर्धर्मसद्भिः ॥४८॥ (१६९)

- उप सर्प मातरं भूमिमेतामुच्छ्वचसं पृथिवीं सुशेवाम् ।
 ऊर्णग्रदाः पृथिवी दक्षिणावत एषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ॥४९॥
- उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा नि वाघथाः स्यायनास्मै भव स्रपसर्पणा ।
 माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनिं भूम ऊर्णुहि ॥५०॥ (१७)
- उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मितु उप हि श्रयन्ताम् ।
 ते गृहासो घृतश्चुतः स्योना विश्वाहास्मै शरणाः सन्वत्र ॥५१॥
- उत्तं स्तभ्रामि पृथिवी त्वत्परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिपम् ।
 एतां स्थूणां पितरो धारयन्ति ते तत्र यमः सादना ते कृणोतु ॥५२॥
- इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।
 अयं यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृतां मादयन्ताम् ॥५३॥
- अथर्वा पूर्णं चमसं यमिन्द्रायाविभर्वाजिनीवते ।
 तस्मिन्कृणोति सुकृतस्य भुक्षं तस्मिन्निन्दुः पवते विदग्दानीम् ॥५४॥
- यत्तं कृष्णः शकुन आतुतोदं पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः ।
 अभिष्टद्विश्वादेगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणां आविवेश ॥५५॥
- पर्यस्वतीरोपधयः पर्यस्वन्नामकं पर्यः ।
 अपां पर्यसो यत्पयस्तेनं मा सह शुम्भतु ॥५६॥
- इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराज्जनेन सर्षिषा सं स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमत्रे ॥५७॥
- सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापुतेनं परमे व्योमिन् ।
 द्वित्वावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥५८॥
- ये नः पितुः पितरो ये पितामहा य आविविशुरुन्तन्तरिक्षम् ।
 तेभ्यः स्वराडसुनीतिर्नो अद्य यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥५९॥
- शं ते नीहारो भवतु शं ते प्रुष्वावं शीयताम् ।
 शीतिके शीतिकावति हार्दिके हार्दिकावति ।
 मण्डूक्यंशुस्तु शं श्वे इर्म स्वशुभि शमय ॥६०॥ (१८)
- विवस्वान्नो अभयं कृणोतु यः सुत्रामां जौरदानुः सुदानुः ।
 इहेमे धीरा बहवो भवन्तु गोमदश्चवन्मयस्तु पुष्टम् ॥६१॥ (१८२)

विवस्वानो अमृतत्वे दधातु परैतु मृत्युरमृतं न ऐतु ।	
इमात्रेक्षतु पुरुषाना जैरिम्णो मो ञेऽग्रिमसंगे यमं गुः	॥६२॥
यो दुध्रे अन्तरिक्षे न मृह्णा पितृणां कविः प्रमतिर्मतीनाम् ।	
तमर्चत विश्वमित्रा हविभिः स नो यमः प्रतरं जीवसें धात्	॥६३॥
आ रोहत् दिवमृत्तमाभृपयो मा विभीतन ।	
सोमपाः सोमपापिन इदं वः क्रियते हविरगन्म ज्योतिरुत्तमम्	॥६४॥
प्र केतुना वृहता भात्यग्निरा रोदसी वृपभो रोरवीति ।	
दिवश्चिदन्तादुपमामुदानहपामुपस्थे महिषो ववर्ध	॥६५॥
नाके सुपर्णस्य यत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यर्चक्षत त्वा ।	
हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भूरण्युम्	॥६६॥
इन्द्र क्रतुं न आ भेर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।	
शिक्षा णो अस्मिन्पुरुहूत् यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि	॥६७॥
अपूपार्पिहितान्कुम्भान्यांस्ते देवा अधारयन् ।	
ते ते सन्तु स्वधार्वन्तो मधुमन्तो घृतक्षुतः	॥६८॥
यास्ते धाना अनुकिराभि तिलमिश्राः स्वधार्वतीः ।	
तास्ते सन्तु विम्बीः प्रभ्नीस्तास्ते यमो राजानु मन्यताम्	॥६९॥
पुनर्देहि वनस्पते य एष निहितस्त्वयि ।	
यथा यमस्य सार्दन आसाते विदथा वर्दन्	॥७०॥
आ रभस्व जातवेदुस्तेजस्वद्धरो अस्तु ते ।	
शरीरमस्य सं दुहाथैनं धेहि सुकृतांसु लोके	॥७१॥
ये ते पूर्वे परागता अपरे पितरश्च ये ।	
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैति शतधारा व्युन्दती	॥७२॥
एतदा रोह वयं उन्मृजानः स्वा इह वृहदु दीदयन्ते ।	
अभि प्रेहि मध्यतो मापं हास्थाः पितृणां लोकं प्रथमो यो अत्र ॥७३॥ (१९) (१९५)	

॥ इति तृतीयोऽनुवाक ॥३॥

(४) पितृमेधाः ।

१-८९ अथर्वा । यमः, मन्त्रोक्ताः, ८१ पितरः, ८८ अग्निः, ८९ चन्द्रमाः । त्रिष्टुप्; १, ४, ७, १४, ३६, ६० भुरिक्; २, ५, ११, २९, ५०, ५१, ५८ जगती; ३ पञ्चपदा भुरिगतिजगती, ६, ९, १३ पञ्चपदा शकरी (९ भुरिष्, १३ ज्ययसाना); ८ पञ्चपदातिशकरी; १२ महापृहती; १६-२४ त्रिपदा भुरिद् महापृहती; २६, ३३, ४३ उपरिष्ठा दृहती (२६ विराद्); २७ याजुषी गायत्री; २५, ३१, ३२, ३८, ४१, ४२, ५५-५७, ५९, ६१ अनुष्टुप् (५६ ककुम्मती); ३९, ६२, ६३ आस्तारपंक्तिः; (३९ पुरोविराद्, ६२ भुरिक्, ६३ स्वराद्); ४९ अनुष्टुप्गर्भा त्रिष्टुप्; ५३ पुरो विराद् सता पंक्तिः; ६६ त्रिपदा स्वराद् गायत्री; ६७ द्विपदाची अनुष्टुप्, ६८, ७१ आसुरी अनुष्टुप्; ७२-७४, ७९ आसुरीपंक्तिः; ७५ आसुरी गायत्री ७६ आसुरी उष्णिक्; ७७ देवी जगती; ७८ आसुरी त्रिष्टुप्; ८० आसुरी जगती; ८१ प्राजापत्यानुष्टुप्, ८२ साम्नी दृहती, ८३, ८४ साम्नी त्रिष्टुप्; ८५ आसुरी दृहती; (६७, ६८, ७१-८६ एकावसाना); ८६, ८७ चतुष्पदा उष्णिक्, (८६ ककुम्मती, ८७ शकुमती); ८८ ज्ययसाना पथ्यापंक्तिः; ८९ पञ्चपदा पथ्यापंक्तिः ।

- [४] आ रोहत्तुर्जनित्रीं जातवेदसः पितृयाणैः सं व आ रोहयामि ।
 अवाङ्मुच्येयितो ह्यव्यवाह ईजानं युक्ताः सुकृतो घत्त लोके ॥ १ ॥
 देवा यज्ञमुत्तवः कल्पयन्ति हविः पुरोडाशं सुचो यज्ञायुधानि ।
 तेभिर्याहि पृथिभिर्देवयानैर्यैरीजानाः स्वर्गं यन्ति लोकम् ॥ २ ॥
 ऋतस्य पन्थामर्तुं पश्य साध्वर्द्धिरसः सुकृतो येन यन्ति ।
 तेभिर्याहि पृथिभिः स्वर्गं यत्रादित्या मधुं भक्षयन्ति तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ॥ ३ ॥
 त्रयः सुपर्णा उपरस्य मायू नाकस्य पृष्ठे अधि विष्टपि श्रिताः ।
 स्वर्गा लोका अमृतेन विष्टा इपमूर्जं यजमानाय दुहाम् ॥ ४ ॥
 जुहूर्दीधारं घायुपमृदन्तरिक्षं ध्रुवा दाधार पृथिवीं प्रणिष्ठाम् ।
 श्रतीमां लोका घृतवृष्टाः स्वर्गाः कामकामं यजमानाय दुहाम् ॥ ५ ॥
 ध्रुव आ रोह पृथिवीं विश्वभोजसमन्तरिक्षमुपभृदा क्रमस्य ।
 जुहु घां गच्छ यजमानेन साकं सुवेणं वस्तेन दिशः प्रपीनाः सर्वा धुक्ष्वाहणीयमानः ॥ ६ ॥
 तीर्थेस्तरन्ति श्रवतो महीरिति यज्ञकृतः सुकृतो येन यन्ति ।
 अत्रादधुर्यजमानाय लोकं दिशो भूतानि यदकल्पयन्त ॥ ७ ॥
 अङ्गिरसामयनं पूर्वा अश्रिरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानामयनं दक्षिणाग्निः ।
 महिमानमग्नेर्विहितस्य ब्रह्मणा समङ्गः सर्वं उर्ष याहि शग्मः ॥ ८ ॥ (२०२)

पूर्वी अग्निर्घ्ना तपतु शं पुरस्ताच्छं पश्चात्तपतु गार्हपत्यः ।

दक्षिणाग्निर्घ्ने तपतु शर्म चमोत्तरतो मध्यतो अन्तरिक्षाद्दिशोर्दिशो अग्ने परि पाहि घोरात् ॥९॥

युयमग्ने शंतमाभिस्तनूभिरीजानमभि लोकं स्वर्गम् ।

अश्वा भूत्वा पृष्टिवाहो बहाथ यत्र देवैः संधमादुं मर्दन्ति ॥१०॥

शमग्ने पश्चात्तप शं पुरस्ताच्छमुत्तराच्छमघरात्तपैनम् ।

एकस्त्रेधा विहितो जातवेदः सम्पमेनं धेहि सुकृतांस्तु लोके ॥११॥

शममयः समिद्धा आ रभन्तां प्राजापत्यं मेघ्यं जातवेदसः ।

शृतं कृण्वन्त इह मावं चिक्षिपन् ॥१२॥

यज्ञ एति विततः कल्पमान ईजानमभि लोकं स्वर्गम् ।

तममयः सर्वहुतं जुपन्तां प्राजापत्यं मेघ्यं जातवेदसः ।

शृतं कृण्वन्त इह मावं चिक्षिपन् ॥१३॥

ईजानाश्चितमारुक्षदग्निं नाकस्य पृष्ठादिवसुत्पतिष्यन् ।

तस्मै प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः सुकृते देवयानः ॥१४॥

अग्निर्होताऽर्घ्युष्टे बृहस्पतिरिन्द्रो भ्रुवा दक्षिणतस्ते अस्तु ।

हुतोऽयं संस्थितो यज्ञ एति यत्र पूर्वमयनं हुतानाम् ॥१५॥

अपूपवान्क्षीरवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥१६॥

अपूपवान्दधिवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥१७॥

अपूपवान्द्रप्सवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥१८॥

अपूपवान्घृतवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥१९॥

अपूपवान्मांसवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२०॥ (२१)

अपूपवान्मूत्रवांश्चरुहे सीदतु ।

लोककृतः पथिकृतो यजामहे ये देवानां हुतमांगा इह स्थ ॥२१॥ (२५)

- अपूपवान्मधुमांश्चरुह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतौ यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२२॥
- अपूपवान्नसवांश्चरुह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतौ यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२३॥
- अपूपवानर्षवांश्चरुह सीदतु ।
लोककृतः पथिकृतौ यजामहे ये देवानां हुतभागा इह स्थ ॥२४॥
- अपूपारिंहितान्कुम्भान्यास्तै देवा अधारयन् ।
ते तै सन्तु स्वधार्वन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥२५॥
- यास्तै घाना अनुकिरामि तिलमिश्राः स्वधार्वतीः ।
तास्तै सन्तुदम्भीः प्रम्भीस्तास्तै यमो राजानु मन्यताम् ॥२६॥
- अक्षितिं भूयसीम् ॥२७॥
- द्रुप्तसर्धस्कन्द पृथिवीमनु घामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वैः ।
समानं योनिमनु संचरन्तं द्रुप्तं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥२८॥
- शतधारं वायुमर्कं स्वविदं नृचक्षसस्ते अभि चक्षते रयिम् ।
ये पूणन्ति प्र च यच्छन्ति सर्वादा ते दुहते दक्षिणां सप्तमातरम् ॥२९॥
- कोशं दुहन्ति कलशं चतुर्विलमिडां धेनुं मधुमतीं स्वस्तये ।
ऊर्जं मर्दन्तीमर्दिति जनेष्वाग्ने मा हिंसीः परमे व्योमिन् ॥३०॥ (२२)
- एतत्तै देवः संविता वासो ददाति भर्तवे ।
तत्रं यमस्य राज्ये वसानन्तार्प्यं चर ॥३१॥
- धाना धेनुरभवद्वत्सो अस्यास्तिलोऽभवत् ।
तां वै यमस्य राज्ये अक्षितामुष जीवति ॥३२॥
- एतास्तै असौ धेनवंः कामदुघा भवन्तु ।
एनीः श्येनीः सरूपा विरूपास्तिलवत्सा उष तिष्ठन्तु त्वारं ॥३३॥
- एनीर्धाना हरिणीः श्येनीरस्य कृष्णा धाना रोहिणीधेनवस्ते ।
तिलवत्सा ऊर्जमस्मै दुहाना विश्वाहा मन्वनपस्फुरन्तीः ॥३४॥
- वैश्वानरे हविर्दिदं जुहोमि साहस्रं शतधारमुत्सम् ।
स विमर्ति पितरं पितामहान्प्रपितामहान्धिभर्ति पिन्वमानः ॥३५॥ (२२९)

सहस्रधारं शतधारमुत्समक्षितं व्यच्यमानं सलिलस्य पृष्ठे ।

ऊर्जं दुर्दानमनपरस्फुरन्तमुपासते पितरः स्वधार्भिः ॥३६॥

इदं कसाम्बु चयनेन चितं तत्संजाता अर्धं पश्यतेतं ।

मत्स्योऽयममृतत्वमेति तस्मै गुहान्कृणुत यावत्सर्वन्धु ॥३७॥

इहैवैधिं धनुसनिरिहचिंत इहकृतुः । इहैधिं वीर्यवित्तरो वयोधा अपराहतः ॥३८॥

पुत्रं पौत्रमभितर्पयन्तीरापो मधुमतीरिमाः ।

स्वधां पितृभ्योऽमृतं दुर्दाना आपो देवीरुभयांस्तर्पयन्तु ॥३९॥

आपो अग्निं प्र हिंशुत पितृरुपेभं यज्ञं पितरो भे जुपन्ताम् ।

आसीनामूर्जसुप ये सर्चन्ते ते नो रयिं सर्ववीरं नि र्यच्छान् ॥४०॥ (२३)

समिन्धते अमर्त्यं ह्वयगार्हं घृतप्रियम् । स वैदु निहिंतान्निधिन्यपितृन्परावतो गतान् ॥४१॥

यं ते मन्थं यमोदुनं यन्मांसं निपूणामिं ते । ते तं सन्तु स्वधावन्तो मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥४२॥

यास्ते घाना अर्नुकिरामिं तिलमिश्राः स्वधावतीः ।

तास्ते सन्तुदुग्धीः प्रग्धीस्तास्ते यमो राजानुं मन्यताम् ॥४३॥

इदं पूर्वमपरं नियानं येनां ते पूर्वं पितरः परंताः ।

पुरोगवा ये अभिशाचो अस्य ते त्वां वहन्ति सुकृतांस्तु लोकम् ॥४४॥

सरस्वतीं देवयन्तीं हवन्ते सरस्वतीमधुरे तायमनि ।

सरस्वतीं सुकृतीं हवन्ते सरस्वतीं द्राक्षुषे वार्यं दात् ॥४५॥

सरस्वतीं पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।

आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वमनमीवा इषु आ धेद्यस्मे ॥४६॥

सरस्वति या सरथं ययाथोकथैः स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।

सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥४७॥

पृथिवी त्वां पृथिव्यामा वैश्यामि देवो नो धाता प्र तिरात्यायुः ।

परपरैता वसुविद्वौ अस्त्वधां मुताः पितृषु सं भवन्तु ॥४८॥

आ प्र च्यवेधामप तन्मृजेषां यद्दामभिमा अत्रोचुः ।

अस्मादेतमृष्यौ तदृशीयो दातुः पितृग्निहर्भोजनौ मम ॥४९॥

एयमगन्दक्षिणा भद्रतो नो अनेन दत्ता सुदुर्धा वयोधाः

यौवने जीवानुपपृञ्चती जरा पितृभ्य उपसंपराणयादिमान् ॥५०॥ (२४)(२५)

इदं पितृभ्यः प्र भंरामि बृहिर्जीविं देवेभ्य उत्तरं स्तृणामि ।
तदा रोह पुरुष मेघ्यो भवन्प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ॥५१॥

एदं बृहिरसदो मेघ्योऽभूः प्रति त्वा जानन्तु पितरः परेतम् ।
यथापरु तन्वै१ सं भंरस्व गात्राणि ते ब्रह्मणा कल्पयामि ॥५२॥

पूणो राजापिधानं चरूणामूर्जो चलं सह ओर्जो न आगन् ।
आयुर्जीविभ्यो विदधदीर्घायुत्वायं शतशारदाय ॥५३॥

ऊर्जो भागो य इमं जनानाश्मान्नानामाधिपत्यं जगाम ।
तमर्चत विश्वमित्रा हविभिः स नो यमः प्रतरं जीवसे धात् ॥५४॥

यथा यमार्थं हर्म्यमवपन्पञ्च मानवाः । एवा वंपामि हर्म्यं यथा मे भूरयोऽसत ॥५५॥

इदं हिरण्यं विभृहि यत्तं पिताविभः पुरा । स्वर्गं यतः पितुर्हस्तं निर्मृष्टि दक्षिणम् ॥५६॥

ये च जीवा ये च मृता ये जाता ये च यज्ञियाः ।
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैति मधुधारा व्युन्दुता ॥५७॥

वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सरो अह्ना प्रतरं तोपसां दिवः ।
प्राणः सिन्धूनां कुलशो अचिक्रदुदिन्द्रस्य हार्दिमाविशन्मनीषया ॥५८॥

त्येपस्ते घूम ऊर्णोतु द्विवि पञ्चुक आततः ।
सरो न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ॥५९॥

प्र वा एतीन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरः ।
मर्यं इव योषाः सर्पसे सोमः कुलशो शतर्यामना पथा ॥६०॥ (२५)

अश्रन्नमीमदन्त हव म्रियाँ अधूपत ।
अस्तोपत स्वमानयो विप्रा यविष्ठा ईमहे ॥६१॥

आ यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पितृयाणैः ।
आयुर्स्मभ्यं दधतः प्रजां च रायञ्च पोषैराभि नः सचध्वम् ॥६२॥

परा यात पितरः सोम्यासो गम्भीरैः पृथिभिः पूर्याणैः ।
अघा मासि पुनरा यात नो गृहान्द्विरिक्तुं सुप्रजसैः सुवीराः ॥६३॥

यद्वो अमिरजहादेकमङ्गं पितृलोकं गमयं जातवैदाः ।
तद्व एतत्पुनरा प्याययामि साङ्गाः स्वर्गे पितरो मादयध्वम् ॥६४॥ (२५८)

अभूद्भूतः प्रहितो जातवेदाः सायं न्यह्न उप्वन्द्यो नृभिः ।	
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयंता हवींषि	॥६५॥
असौ हा इह ते मनः ककुत्सलमिव जामयः । अभ्येनिं भूम ऊर्णुहि	॥६६॥
शुभ्रमन्तां लोकाः पितृपदनाः पितृपदने त्वा लोक आ सादयामि	॥६७॥
येडुस्माकं पितरस्तेषां वृहिरंसि	॥६८॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधुमं वि मंघ्यमं श्रथाय ।	
अधा वयमादित्य व्रते तवानागसो अर्दितये स्याम	॥६९॥
प्रास्मत्पाशान्वरुण मुञ्च सर्वान्यैः संमामे बुध्यते वैष्यामे ।	
अधा जीवेम शरदं शतानि त्वया राजन्गुपिता रक्षमाणाः	॥७०॥ (२)
अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नमः	॥७१॥
सोमाय पितृमते स्वधा नमः	॥७२॥
पितृभ्यः सोमवद्भ्यः स्वधा नमः	॥७३॥
यमाय पितृमते स्वधा नमः	॥७४॥
एतत्तै प्रततामह स्वधा ये च स्वामनु	॥७५॥
एतत्तै ततामह स्वधा ये च त्वामनु	॥७६॥
एतत्तै तत स्वधा	॥७७॥
स्वधा पितृभ्यः पृथिविपद्भ्यः	॥७८॥
स्वधा पितृभ्यो अन्तरिक्षसद्भ्यः	॥७९॥
स्वधा पितृभ्यो दिविपद्भ्यः	॥८०॥ (२)
नमो वः पितर ऊर्जे नमो वः पितरो रसाय	॥८१॥
नमो वः पितरो भामाय नमो वः पितरो मन्यवे	॥८२॥
नमो वः पितरो यद्भोरं तस्मै नमो वः पितरो यत्कूरं तस्मै	॥८३॥
नमो वः पितरो यच्छिवं तस्मै नमो वः पितरो यत्स्योनं तस्मै	॥८४॥ (२३)

नमो वः पितरः स्वधा वः पितरः ॥८५॥

येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ युष्माँस्तेऽनु यूयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्थ ॥८६॥

य इह पितरो जीवा इह वयं स्मः । अस्माँस्तेऽनु वयं तेषां श्रेष्ठा भूयास्म ॥८७॥

आ त्वाम्न हधीमहि धुमन्तं देवाजरम् ।

यद्वा सा ते पनीयसी समिद्धीदर्यति घवि । इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥८८॥

चन्द्रर्मा अर्प्स्वर्न्तरा सुपणो धावते दिवि ।

न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥८९॥(२८)(२८३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

[इति चतुस्त्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥ ३४ ॥]

॥ इत्यष्टादशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

सप्तदशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४२८३

अष्टादशकाण्डस्य २८३

सर्वयोगः ४५६६

एकोनविंशं काण्डम् ।

(१) अक्षः ।

१-३ प्रह्ला । यज्ञः, चन्द्रमाश्च । १-२ पथ्यापंक्तिः, ३ पंक्तिः ।

[अथ पञ्चत्रिंशत्तितमः प्रपाठकः ॥३५॥]

[१] सं सं स्रवन्तु नृद्यः सं वाताः सं पतत्रिणः ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ १ ॥

इमं होमां यज्ञमवतेमं संस्रावणा उव ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ २ ॥

रूपंरूपं वयोवयः संरभ्यैनुं परिं प्वजे ।

यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशो वर्धयन्तु संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥ (३)

(२) आपः ।

१-५ सिन्धुद्वीपः । आपः । अनुष्टुप् ।

शं त आपो हैमवतीः शम्भु ते सन्तुत्स्याः । शं तै सनिष्यदा आपः शम्भु ते सन्तु वप्यः ॥ १ ॥

शं त आपो धन्वन्याः शं तै सन्तुवनूप्याः । शं तै खनित्रिमा आपः शं याः कुम्भेभिराभृताः ॥ २ ॥

अनत्रयः रानमाना विप्रा गम्भीरे अपसः । भिपग्भ्यो भिपक्तरा आपो अच्छा वदामसि ॥ ३ ॥

अपामहं द्विव्यानिमपां स्रोतस्यानिम् । अपामहं श्रणेजनेऽर्था भवथ वाजिनः ॥ ४ ॥

ता अपः शिवा अपोऽयंक्ष्मंकरणीरपः । यथैव तृप्यते मयस्तास्त आ दत्त भेषजीः ॥ ५ ॥ (५)

(३) जातवेदाः ।

१-४ अथर्वाङ्गिराः । अग्निः । त्रिष्टुप् ; २ सुरिक् ।

दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद्वनस्पतिभ्यो अच्योर्षधीभ्यः ।

यत्रयश्च विभृतो जातवेदास्ततं स्तुतो जुपमाणो न एहि ॥ १ ॥

यस्ते अप्सु महिमा यो वनेषु य ओर्षधीषु पशुष्वर्ष्वश्रुन्तः ।

अग्ने सर्वास्तन्वः सं रभस्व ताभिर्न एहि द्रविणोदा अजस्रः ॥ २ ॥

यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो या तै तनुः पितृणां विवेश ।

पुष्टिर्या तै मनुष्येषु पप्रथेऽग्ने तया रयिमस्मासु घेहि ॥ ३ ॥ (११)

श्रुत्कर्णाय क्वये वेद्याय घर्षोभिर्वाकैरुप यामि रातिम् ।

यतो भयमभयं तन्नो अस्त्वर्चं देवानां यज हेडो अघे ॥ ४ ॥ (१२)

(४) आकृति ।

१-४ अथर्वाङ्गिरा । अग्नि । त्रिष्टुप्, १ पंचपदाविराडतिजगती, २ जगती ।

यामाहुतिं प्रथमामर्थवा या जाता या हव्यमकृणोज्ञातवेदाः ।

ता त एता प्रथमो जोहवीमि तामिष्टुप्तो बंहतु हव्यमग्निरग्नये स्वाहा ॥ १ ॥

आकृतिं देवीं सुभगां पुरो दधे चित्तस्य माता सुहवा नो अस्तु ।

यामाशामेमि केवली सा मे अस्तु विदेयमेनां मनसि प्रविष्टाम् ॥ २ ॥

आकृत्या नो बृहस्पत आकृत्या न उपा गहि ।

अथो भगस्य नो प्रेहथो नः सुहवो भव ॥ ३ ॥

बृहस्पतिर्म आकृतिमाङ्गिरसः प्रति जानातु वाचमेताम् ।

यस्य देवा देवताः संवभूयुः स सुप्रणीताः कामो अन्वेत्स्वस्मान् ॥ ४ ॥ (१६)

(५) जगतो राजा ।

१ अथर्वाङ्गिरा । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विपुरुषं यदस्ति ।

ततो ददाति दाशुषे वर्धनि चोदद्राध उर्पस्तुतश्चिद्वर्वाक् ॥ १ ॥ (१७)

(६) जगद्वाज पुरुष ।

१-१६ नारायण । पुरुष । अनुष्टुप् ।

सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ १ ॥

त्रिभिः पद्भिर्धामरोहत्पादस्येहाभवत्पुनः ।

तथा व्यक्रामद्विर्षडशनानशने अर्जु ॥ २ ॥

तावन्तो अस्य महिमानुस्ततो ज्यायांश्च पूरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥

पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।

उतामृतत्वस्येश्वरो यदन्येनामवत्सह ॥ ४ ॥

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मृतं किमस्य किं ब्राह्म किमूरु पादा उच्येते ॥५॥ (२२)

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्म रजिन्योऽभवत् । मध्यं तदस्य यद्वैश्वर्यं पञ्चां शूद्रो अजायत ॥ ६ ॥

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्यो अजायत । मुखान्दिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥ ७ ॥

नाभ्यां आसीदुन्तरिक्षं शीर्ष्णीं द्यौः समवर्तत ।

पञ्चां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकां अकल्पयन्

॥ ८ ॥

विराडग्रे समभवद्विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिर्धो पुरः ॥ ९ ॥

यत्पूरुषेण हविषा देवा यज्ञमतेन्वत । वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्विः ॥ १० ॥

तं यज्ञं प्रावृषा प्रौक्षन्पूरुषं जातमग्रशः । तेन देवा अयजन्त साध्या वसवश्च ये ॥ ११ ॥

तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चौभृषादतः ।

गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः

॥ १२ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वेहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत

॥ १३ ॥

तस्माद्यज्ञात्सर्वेहुतः संभृत पृषदाज्यम् ।

पशूस्तांश्चक्रे वायुव्यानिारण्या ग्राम्याश्च ये

॥ १४ ॥

सप्तास्यांसन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाना अर्धन्पूरुषं पशुम्

॥ १५ ॥

मूर्ध्नो देवस्य बृहतो अंशवः सप्त सप्ततीः । राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पूरुषादधि ॥ १६ ॥ (३)

(७) नक्षत्राणि ।

१-५ गार्ग्यः । नक्षत्राणि । त्रिष्टुप्, ४ भुरिप् ।

चित्राणि साकं द्विवि रौचनानि सरीसृपाणि भ्रुवने जवानि ।

तुर्मिशं सुमतिमिच्छमानो अहानि गोभिः संपर्यामि नाकम् ॥ १ ॥

सुहवमग्ने कृत्तिका रोहिणी चास्तु भद्रं मृगशिरः शमार्द्रा ।

पुनर्वसु सूनृता चारु पुष्यो भानुराश्लेषा अर्षनं मृषा मे ॥ २ ॥

पुष्यं पूर्वा फल्गुन्यौ चात्र हस्तश्चित्रा शिवा स्वाति सुरो मे अस्तु ।

राधे विशारो मूहवानुराधा ज्येष्ठा सुनक्षत्रमारिष्ट मूलम् ॥ ३ ॥

अन्नं पूर्वा रासतां मे अपाटा ऊर्ज देव्युत्तरा आ वंहन्तु ।

अभिजिन्मे रासतां पुष्यमेव श्रवणः श्रविष्ठाः कुरतां सुपुष्टिम् ॥ ४ ॥

आ मे महच्छतभिपग्ररीय आ मे दृषा प्रोष्ठपदा मुशर्म ।

आ रेवती चाश्वयुजौ भर्म म आ मे रयि भरण्य आ वंहन्तु ॥ ५ ॥ (३)

(८) नक्षत्राणि ।

१-७ गार्ग्यः । नक्षत्राणि, ९ ब्रह्मणस्पतिः । त्रिष्टुप् ; १ विराट् जगती ।

यानि नक्षत्राणि दिव्यं न्तरिक्षे अप्सु भूमौ यानि नगेषु दिक्षु ।

प्रकल्पयंश्चन्द्रमा यान्येति सर्वाणि भूमैतानि शिवानि सन्तु ॥ १ ॥

अष्टाविंशानि शिवानि शम्भानि सह योगं भजन्तु मे ।

योगं प्र पद्ये क्षेमं च क्षेमं प्र पद्ये योगं च नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु ॥ २ ॥

स्वस्तितं मे सुप्रातः सुसायं सुदिवं सुमृगं सुशकुनं मे अस्तु ।

सुहृदमग्ने स्वस्त्यं भर्तव्यं गत्वा पुनरायाभिनन्दन् ॥ ३ ॥

अनुहवं परिह्वं परिवादं परिक्ष्ववम् । सर्वैर्भे रिक्तकुम्भान्परा तान्संचितः सुव ॥ ४ ॥

अपपापं परिक्ष्वं पुण्यं भक्षीमहि क्ष्ववम् ।

शिवा ते पाप नासिकां पुण्यगश्वाभि मेहताम् ॥ ५ ॥

इमा या ब्रह्मणस्पते विपूचीर्वातु ईरते । सधीचीरिन्द्र ताः कृत्वा महं शिवतमास्कृधि ॥ ६ ॥

स्वस्ति नो अस्त्वभयं नो अस्तु नमोऽहोरात्राभ्यामस्तु ॥ ७ ॥ (४५)

(९) शान्तिः ।

१-१४ ब्रह्मा (शान्तातिः ?) । शान्तिः, बहुदैवत्वम् । अनुष्टुप् ; १ विराट् रोचुहती; ५ पञ्चपदा पथ्यापंक्तिः; ९ पञ्चपदा ककुम्भती; १२ त्र्यवसाना सप्तपदाष्टिः; १४ चतुष्पदा संकृतिः ।

शान्ता धौः शान्ता पृथिवी शान्तमिदमुर्ध्वं न्तरिक्षम् ।

शान्ता उद्वन्वतीरापः शान्ता नः सन्त्वोपधीः ॥ १ ॥

शान्तानि पूर्वरूपाणि शान्तं नो अस्तु कृताकृतम् ।

शान्तं भूतं च भव्यं च सर्वमेव शर्मस्तु नः ॥ २ ॥

इयं या परमेष्ठिनी वाग्देवी ब्रह्मसंशिता । ययैव संसृजे घोरं तयैव शान्तिरस्तु नः ॥ ३ ॥

इदं शर्परमेष्ठिनं मनोः शं ब्रह्मसंशिलम् । येनैव संसृजे घोरं तेनैव शान्तिरस्तु नः ॥ ४ ॥

इमानि यानि पञ्चैन्द्रियाणि मनःपद्मानि मे हृदि ब्रह्मणा संशितानि ।

येनैव संसृजे घोरं तैरेव शान्तिरस्तु नः ॥ ५ ॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं विष्णुः शं प्रजापतिः ।

शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो भवत्वयमा ॥ ६ ॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं विवस्वाछमन्तकः ।

उत्पाताः पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो दिविर्चरा ग्रहाः ॥ ७ ॥ (५२)

शं नो भूमिर्वप्यमाना शुमुल्का निर्हतं च यत् ।

शं गाग्रे लोहितधीराः शं भूमिर्वष तीर्यतीः ॥ ८ ॥

नक्षत्रमुल्काभिर्हतं शर्मस्तु नः शं नोऽभिचाराः शम्भुं सन्तु कृत्याः ।

शं नो निरताता वल्गाः शुमुल्का देशोपसर्गाः शम्भुं नो भवन्तु ॥ ९ ॥

शं नो ग्रहाथान्द्रमुसाः शर्मादित्यश्च राहुणा ।

शं नो मृत्युर्धूमकेतुः शं रुद्रास्तिग्मतैजसः ॥ १० ॥

शं रुद्राः शं वसन्तः शर्मादित्याः शमग्नयः ।

शं नो महर्षयो देवाः शं देवाः शं बृहस्पतिः ॥ ११ ॥

ब्रह्मं प्रजापतिर्घाता लोका वेदाः सप्तऋषयोऽग्नयः ।

तैमं कृतं स्रस्त्ययन्मिन्द्रो मे शर्मं यच्छतु ब्रह्मा मे शर्मं यच्छतु ।

विश्वं मे देवाः शर्मं यच्छन्तु सर्वे मे देवाः शर्मं यच्छन्तु ॥ १२ ॥

यानि कानि चिच्छान्तानि लोके सप्तऋषयो विदुः

सर्वाणि शं भवन्तु मे शं मे अस्त्वभयं मे अस्तु ॥ १३ ॥

पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिर्यौः शान्तिरापः शान्तिरोपधयः शान्तिर्वनस्पतयः

शान्तिर्विश्वे मे देवाः शान्तिः सर्वे मे देवाः शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिः शान्तिः

ताभिः शान्तिभिः सर्वं शान्तिभिः शर्मयामोऽहं यदिह घोरं यदिह क्रूरं

यदिह पापं तच्छान्तं तच्छिपं सर्वमेव शर्मस्तु नः ॥ १४ ॥ (५)

॥ इति प्रथमोऽनुयाकः ॥ १॥

(१०) शान्तिः ।

१-१० वासिष्ठः । बृहद्वैवल्म्यम् । त्रिष्टुप् ।

[२] शं न इद्राग्नी भवतामर्षेभिः शं न इन्द्रानरुणा रातर्हव्या ।

शमिन्द्रासोमा सुप्रिताय शं योः शं न इद्रांपुपणा वार्जसाती ॥ १ ॥

शं नो भगः शम्भुं नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शम्भुं सन्तु रायः ।

शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु ॥ २ ॥

शं नो घाता शम्भुं घर्ता नो अस्तु शं न उरुची भवतु स्रघामिः ।

शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं नो देवानो सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥

शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रानरुणापुशिता शम्भुम् ।

शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इपिरो अभि वातु वारतः ॥ ४ ॥ (६)

शं नो धावापृथिवी पूर्वहृतौ अमन्तरिक्षं दृश्ये नो अस्तु ।
 शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥
 शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।
 शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलापः शं नस्त्वष्टा ग्नाभिरिह शृणोतु ॥ ६ ॥
 शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो श्रावाणः शमु सन्तु यज्ञाः ।
 शं नः स्वरूपां मित्तयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्भस्तु वेदिः ॥ ७ ॥
 शं नः सूर्य उरुचक्षा उदैतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।
 शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वार्यः ॥ ८ ॥
 शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।
 शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु शं नो भवित्रं शम्भस्तु वायुः ॥ ९ ॥
 शं नो देवः संविता त्रार्यमाणः शं नो भवन्तुपसो विभ्रातीः ।
 शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः ॥ १० ॥ (६९)

(११) शान्तिः ।

१-६ वसिष्ठः । बहुदैवत्वम् । त्रिष्टुप् ।

शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शमु सन्तु गावः ।
 शं नः शुभ्रवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु ॥ १ ॥
 शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह धीभिरस्तु ।
 शमभिपाचः शमु रातिपाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः ॥ २ ॥
 शं नो अज एकपादेवो अस्तु शमर्हिर्वुध्र्यः शं संमुद्रः ।
 शं नो अपां नपात्पेरुरस्तु शं नः पृथिर्भवतु देवगोषा ॥ ३ ॥
 आदित्या रुद्रा वसवो जुपन्तामिदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीपः ।
 शुष्पन्तु नो दिव्याः पार्थिवास्तो गोजाता उत ये यज्ञियांसः ॥ ४ ॥
 ये देवानामृत्विजो यज्ञियास्तो मनोर्यजत्रा अमृता क्रतव्याः ।
 ते नो रासन्तामुरुगापमद्य यूयं पत स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥
 तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।
 अशीमर्हि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो द्विवे बृहते सार्दनाय ॥ ६ ॥ (७५)

१ वासिष्ठ । उपा । त्रिष्टुप् ।

उपा अप् स्रसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता ।

अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः

॥ १ ॥

(७६)

(१३) एरुवार ।

१-११ अप्रतिरथ । इन्द्र । त्रिष्टुप् २ ५, ११ अरिक् ।

इन्द्रस्य ब्राह्म स्थविरौ वृषाणौ चित्रा इमा वृषभौ पारयिष्णु ।

तौ योक्षे प्रथमो योग आगते याम्यां जितमसुराणां स्वयंयत्

॥ १ ॥

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघ्नः क्षोभेणश्वर्षणीनाम् ।

संक्रन्दनोऽनिमिष एकरीरः शतं सेनां अजयत्साकमिन्द्रः

॥ २ ॥

संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुनाऽयोध्येन दुश्चयवनेन घृष्णुना ।

तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा

॥ ३ ॥

स इषुहस्तैः स निपङ्क्तिभिर्वशी संस्रष्टा स युध इन्द्रो गुणेन ।

संस्रष्टजित्सोमपा बाहुशुश्रुषुप्रघन्वा प्रतिहिताभिरस्ता

॥ ४ ॥

बलत्रिज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्नाजी सहमान उग्रः ।

अभिवीरो अभिपत्ता सहोजिजैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोविदन्

॥ ५ ॥

इमं वीरमनु हर्षघ्नमुग्रमिन्द्रं सखायो अनु सं रभघम् ।

ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा

॥ ६ ॥

अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदाय उग्रः शतमन्युरिन्द्रः ।

दुश्चयवनः पृतनापाडयोष्योऽस्माक् सेनां अवतु प्र युत्सु

॥ ७ ॥

वृहस्पते परिं दीया रथेन रक्षोहामित्रां अप्वार्धमानः ।

प्रभञ्जन्मृणन्मित्रानस्माकमेध्यता तनूनाम्

॥ ८ ॥

इन्द्र एषां नेता वृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।

देवसेनानामभिभञ्जतीना जयन्तीनां मरुतां यन्तु मघ्यं

॥ ९ ॥

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्रम् ।

महार्मनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्

॥ १० ॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु धृजेऽस्माक् या इषुस्ता जयन्तु ।

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मान्देवासोऽवता हवेषु

॥ ११ ॥ (८७)

(१४) अभयम् ।

१ अधर्वा । धावापृथिवी । त्रिष्टुप् ।

इदमुच्छ्रेयोऽवसानमागौ शिवे मे धावापृथिवी अभूताम् ।

असपत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु न वै त्वा द्विप्सो अभयं नो अस्तु ॥ १ ॥ (८८)

(१५) अभयम् ।

१-६ अधर्वा । १-४ इन्द्रः, मन्त्रोक्ताः । त्रिष्टुप्, १ पथ्यावृहती, २, ५ जगती, ३ पथ्यापंक्तिः ।

यत् इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।

मर्षवच्छग्धि तव त्वं न ऊतिभिर्वि द्वियो वि मृधो जहि ॥ १ ॥

इन्द्रं वयमनुराधं हवामहेऽनु राध्यास्म द्विपदा चतुष्पदा ।

मा नः सेना अररुपीरुप गुर्विपूचीरिन्द्र द्रुहो वि नाशय ॥ २ ॥

इन्द्रं ह्यतोत वृत्रहा परस्फानो वरेण्यः ।

स रक्षिता चरमुतः स मघ्युतः स पश्चात्स पुरस्ताच्चो अस्तु ॥ ३ ॥

उरुं नो लोकमनु नेपि विद्वान्त्स्वर्ग्युञ्जयोतिरभयं स्वस्ति ।

उग्रा तं इन्द्र स्वविरस्य बाहू उप क्षयेम शरणा वृहन्ता ॥ ४ ॥

अभयं नः करत्यन्तरिक्षमभयं धावापृथिवी उभे इमे ।

अभयं पश्चादभयं पुरस्तादुत्तरादर्धरादभयं नो अस्तु ॥ ५ ॥

अभयं मित्रादभयममित्रादभयं ज्ञातादभयं पुरो यः ।

अभयं नक्तमभयं दिवा नः सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ॥ ६ ॥ (९४)

(१६) अभयम् ।

१-२ अधर्वा । मन्त्रोक्ताः । अनुष्टुप् । २ त्र्यवसाना सप्तपदा वृहतीगर्भातिशकरी ।

असपत्नं पुरस्तात्पश्चाच्चो अभयं कृतम् ।

सविता मां दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १ ॥

दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादग्निर्नावभितः शर्म यच्छताम् ।

तिरश्चीन्ध्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ २ ॥ (९६)

(१७) सुरक्षा ।

१-१० अधर्वा । मन्त्रोक्ताः । १-४ जगती, ५, ७, १० अति जगती, ६ भुरिक्, ९ पञ्चपदाति शकरी ।

अग्निर्मा पातु यसुभिः पुरस्तात्तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छये तां पुरं प्रैर्मि ।

स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ॥ १ ॥ (९७)

वायुमान्तरिक्षेणैतस्यां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ २ ॥
 सोमो मां रुद्रैर्दक्षिणाया दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ३ ॥
 वरुणो मां दित्यैरेतस्यां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ४ ॥
 सूर्यो मां द्यावापृथिवीभ्यां प्रतीच्यां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ५ ॥
 आपो मां पृथिवीमतीरेतस्यां दिशः पांतु तासुं क्रमे तासुं श्रये तां पुरं प्रैमि ।
 ता मां रक्षन्तु ता मां गोपायन्तु ताम्यं आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ६ ॥
 विश्वकर्मा मां सप्तऋषिभिरुदीच्यां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ७ ॥
 इन्द्रो मां मरुत्वानेतस्यां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ८ ॥
 प्रजापतिर्मां प्रजननवान्त्सह प्रतियायां ध्रुवायां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ ९ ॥
 बृहस्पतिर्मां विश्वैर्दिवैरुर्ध्वायां दिशः पांतु तस्मिन्क्रमे तस्मिच्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
 स मां रक्षतु स मां गोपायतु तस्मां आत्मानं परिं ददे स्वाहा ॥ १० ॥ (१०६)

(१८) सुरक्षा ।

१-१० अथर्था । मन्त्रोक्ताः । १-७ साक्षी त्रिष्टुप्, २-६ आप्यनुष्टुप्, (५ सप्तम्राडाचर्यनुष्टुप्)
 ७, ९, १० प्राजापत्या त्रिष्टुप् । (द्विपदाः)

अग्निं ते वसुवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायवः प्राच्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ १ ॥
 वायुं तेऽन्तरिक्षवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ २ ॥
 सोमं ते रुद्रवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायवो दक्षिणाया दिशोऽभिदिमात् ॥ ३ ॥
 वरुणं त आदित्यवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ ४ ॥
 सूर्यं ते द्यावापृथिवीवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायव प्रतीच्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ ५ ॥
 अपस्त ओषधीमतीर्णमृच्छन्तु । ये मांघ्रायव एतस्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ ६ ॥
 विश्वकर्माणं ते सप्तऋषिवन्तमृच्छन्तु । ये मांघ्रायव उदीच्यां दिशोऽभिदिमात् ॥ ७ ॥ (११३)

इन्द्रं ते मरुत्वन्तमृच्छन्तु । ये माघायवं एतस्यां दिशोऽभिदासात् ॥ ८ ॥
 प्रजापतिं ते प्रजननवन्तमृच्छन्तु । ये माघायवो ध्रुवायां दिशोऽभिदासात् ॥ ९ ॥
 बृहस्पतिं ते विश्वदेववन्तमृच्छन्तु । ये माघायवं ऊर्ध्वायां दिशोऽभिदासात् ॥ १० ॥ (११६)
 (१९) शर्म ।

१-११ अधर्वा । चन्द्रमा, मन्त्रोक्ताश्च । पङ्क्तिः, १,३,९ भुरिगृहती, १० स्वरात् । २,४-८,११ अनुष्टुप्गमा ।

मित्रः पृथिव्योर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १ ॥
 वायुरन्तरिक्षोर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ २ ॥
 सूर्यो दिवोर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ३ ॥
 चन्द्रमा नक्षत्रैरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ४ ॥
 सोम ओषधीभिरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ५ ॥
 यज्ञो दक्षिणाभिरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ६ ॥
 समुद्रो नदीभिरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ७ ॥
 अन्नं अन्नचारिभिरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ८ ॥
 इन्द्रो वीर्यैर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ९ ॥
 देवा अमृतोर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ १० ॥
 प्रजापतिः प्रजाभिरुर्दक्रामत्तां पुरं प्र णयामि वः ।
 तामा विशतु तां प्र विशतु सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु ॥ ११ ॥

(२०) सुरक्षा ।

१-४ अथर्वा । नाना देवताः । १ त्रिष्टुप् , २ जगती, ३ पुरस्ताद्बृहती, ४ अनुष्टुप्गर्भा ।

अप न्यधुः पौरुषेयं वृधं यमिन्द्राग्नी घाता संविता बृहस्पतिः ।

सोमो राजा वरुणो अश्विर्ना यमः पूषास्मान्परि पातु मृत्योः ॥ १ ॥

यानि चकार भुवनस्य यस्पतिः प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः ।

प्रदिशो यानि वसते दिशश्च तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु ॥ २ ॥

यत्ते तनूष्वनक्षन्त देवा द्युराजयो देहिर्नः । इन्द्रो यच्चके वर्मं तदस्मान्पातु विश्वतः ॥३॥

वर्मं मे द्यावापृथिवी वर्माहर्वर्मं सूर्यः । वर्मं मे विश्वे देवाः क्रन्मा मा प्रापत्प्रतीचिका ॥४॥ (१)

॥ इति द्वितीयोऽनुवाकः ॥

(२१) छन्दांसि ।

१ ब्रह्मा । छन्दांसि । एकावसाना द्विपदा सास्त्री बृहती ।

[३] गायत्र्युष्णिगनुष्टुबृहती पङ्क्तिस्त्रिष्टुब्जगर्तयै ॥ १ ॥ (१ः)

(२२) ब्रह्मा ।

१-२१ अङ्गिराः । मन्त्रोक्तदेवताः । १ सास्त्री उष्णिक् , ३, १९ प्राजापत्या गायत्री,
४, ७, ११, १७ दैवी जगती, ५, १२, १३ दैवी त्रिष्टुप् ; २, ६, १४-१६, २० दैवी
पङ्क्तिः , ८-१० आहुरी जगती, १८ आहुरी अनुष्टुप्, २१ चतुष्पदा
त्रिष्टुप् (१-२० एकावसानाः) ।

आङ्गिरसानामाद्यैः पञ्चानुवाकैः स्वाहा ॥ १ ॥ पृष्ठाय स्वाहा ॥ २ ॥

सप्तमाष्टमाभ्यां स्वाहा ॥ ३ ॥ नीलनखेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥

हरितेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥ क्षुद्रेभ्यः स्वाहा ॥ ६ ॥

पर्यापिकेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥ प्रथमेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥

द्वितीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ तृतीयेभ्यः शङ्खेभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥

उपोत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ उत्तमेभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥

उत्तरेभ्यः स्वाहा ॥ १३ ॥ क्रुषिभ्यः स्वाहा ॥ १४ ॥

त्रिष्टिभ्यः स्वाहा ॥ १५ ॥ गणेभ्यः स्वाहा ॥ १६ ॥

महागणेभ्यः स्वाहा ॥ १७ ॥ सर्वेभ्योऽङ्गिरोभ्यो निदगणेभ्यः स्वाहा

पृथक्सहस्राभ्यां स्वाहा ॥ १९ ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ २० ॥

ब्रह्मज्येष्ठा संमृता वीर्याणि ब्रह्माग्ने ज्येष्ठं दिवमा ततान ।

भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत्तं जज्ञे तेनाहिति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥२१॥ (१)

(२३) अधर्वाणः ।

१-३० अधर्वा । मन्त्रोक्ताः चन्द्रमाद्यः । १ आसुरीं घृहती; २-७; २०, २३, २७ वैवी
मिष्टुप्; ८, १०-१२, १४-१६ प्राजापत्या गायत्री, १७, १९, २४, २५, २९ वैवी
पंक्तिः, ९, १३, १८, २२, २६, २८ वैवी जगतीः
(१-२९ एकायसानाः) ।

आधर्वणानां चतुर्ऋचेभ्यः स्वाहा ॥१॥	पञ्चचेभ्यः स्वाहा	॥ २ ॥
पृथ्वेभ्यः स्वाहा ॥ ३ ॥	सप्तचेभ्यः स्वाहा	॥ ४ ॥
अष्टचेभ्यः स्वाहा ॥ ५ ॥	नवचेभ्यः स्वाहा	॥ ६ ॥
दशचेभ्यः स्वाहा ॥ ७ ॥	एकादशचेभ्यः स्वाहा	॥ ८ ॥
द्वादशचेभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥	त्रयोदशचेभ्यः स्वाहा	॥१०॥
चतुर्दशचेभ्यः स्वाहा ॥११॥	पञ्चदशचेभ्यः स्वाहा	॥१२॥
षोडशचेभ्यः स्वाहा ॥१३॥	सप्तदशचेभ्यः स्वाहा	॥१४॥
अष्टादशचेभ्यः स्वाहा ॥१५॥	एकोनविंशतिः स्वाहा	॥१६॥
विंशतिः स्वाहा ॥१७॥	महत्काण्डाय स्वाहा	॥१८॥
तृचेभ्यः स्वाहा ॥१९॥	एकचेभ्यः स्वाहा	॥२०॥
क्षुत्रेभ्यः स्वाहा ॥२१॥	एकानृचेभ्यः स्वाहा	॥२२॥
रोहितेभ्यः स्वाहा ॥२३॥	सूर्याभ्यां स्वाहा	॥२४॥
ब्रह्म्यां स्वाहा ॥२६॥	प्राजापत्याभ्यां स्वाहा	॥२६॥
विपासव्यै स्वाहा ॥२७॥	महर्गलिकेभ्यः स्वाहा	॥२८॥
ब्रह्मणे स्वाहा ॥२९॥		

ब्रह्मज्येष्ठा संभृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे ज्येष्ठं दिवमा ततान ।

भूतानां ब्रह्मा प्रथमोत्तं जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्वर्धितुं कः ॥३०॥ (१८३)

(२४) राष्ट्रम् ।

१-८ अधर्वा । ब्रह्मणस्पतिः, नाना देवताः । अनुष्टुप्, ४-६, ८ त्रिष्टुप्; ७ त्रिपदार्यां गायत्री ।
येन देवं संवितारं परिं देवा अधारयन् । तेनेमं ब्रह्मणस्पते परिं राष्ट्र्यं धत्तन ॥ १ ॥
परीममिन्द्रमार्युषे मुहे क्षत्रार्यं धत्तन । यथैनं जुरसें नयां ज्योक्क्षत्रेऽधि जागरत् ॥ २ ॥
परीमं सोममार्युषे मुहे श्रोत्रार्यं धत्तन । यथैनं जुरसें नयां ज्योक्श्रोत्रेऽधि जागरत् ॥ ३ ॥

परिं धत्त धत्त नो वर्चसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमार्युः ।

वृहस्पतिः प्रार्यच्छ्रद्वासं एतत्सोमार्यं राज्ञे परिधातुवा उं ॥ ४ ॥ (१८७)

जरां सु गच्छ परि धत्स्व वासो भवां गृहीनामभिज्ञस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुची रायश्च पोष्युपसंन्वयस्व ॥ ५ ॥
 परीदं वासो अधिथाः स्वस्तयेऽभूर्वापीनामभिज्ञस्तिपा उ ।
 शतं च जीवं शरदः पुरुचीर्व्यनि चारुर्वि भंजासि जीवन् ॥ ६ ॥
 योगयोगे तुवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमृतये ॥ ७ ॥
 हिरण्यवर्णो अजरः सुवीरो जुरामृत्युः प्रजया सं विशस्व ।
 तद्ग्निराह तद्गु सोमं आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ॥ ८ ॥ (१९१)

(२५) अभ्यः ।

१ गोपथः । वाजी । अनुष्टुप् ।

अश्रान्तस्य त्वा मनसा युनज्मि प्रथमस्य च ।
 उत्कूलमुद्बहो भवोदुद्य प्रति घावतात् ॥ १ ॥ (१९२)

(२६) हिरण्यधारणम् ।

१-४ अथर्वा । अग्निः, हिरण्यं च । त्रिष्टुप् ; ३ अनुष्टुप् ; ४ पथ्यापंक्तिः ।

अग्नेः प्रजातिं परि यद्विरण्यममृतं दुधे अधि मर्त्येषु ।
 य एनद्वेद स इदेनमर्हति जुरामृत्युर्भवति यो विभर्ति ॥ १ ॥

यद्विरण्यं सूर्येण सुवर्णं प्रजावन्तो मर्नवः पूर्वं ईपिरे ।
 तत्त्वा चन्द्रं वर्चसा सं सृजत्पायुष्मान्भवति यो विभर्ति ॥ २ ॥

आयुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे च बलाय च ।
 यथा हिरण्यतेजसा विभासासि जनां अतुं ॥ ३ ॥

यद्वेद राजा वरुणो वेदं देवो बृहस्पतिः ।
 इन्द्रो यद्वृत्रहा वेदं तत्तं आयुष्यं भुवत्तत्तं वर्चस्यं भुवत् ॥ ४ ॥ (१९६)

॥ इति मृतायोऽनुयाकः ॥३

(२७) सुरक्षा ।

१-१५ भुवइगिराः । त्रिष्टुप्, चन्द्रमाक्ष । अनुष्टुप् ; ३-९ त्रिष्टुप् ; १० जगती ; ११ भार्ची
 उपिण्क् । १२ आर्च्यनुष्टुप् । १३ साम्नी त्रिष्टुप् (११-१३ एकावसानाः) ।

[४] गोभिर्घ्ना पात्वृषभो वृषा त्वा पातु वाजिभिः ।

वायुघ्ना ब्रह्मणा पात्विन्द्रस्त्वा पात्विन्द्रियैः ॥ १ ॥

सोमस्त्वा पात्वोपधीभिर्नक्षत्रैः पातु सूर्यैः ।

माञ्जस्त्वा चन्द्रो वृत्रहा वारतः प्राणेन रक्षतु ॥ २ ॥ (१९८)

तिस्रो दिवस्त्रिंशत्तः पृथिवीस्त्रीण्यन्तारिक्षाणि चतुरः समुद्रान् ।

त्रिवृतं स्तोमं त्रिवृत आपं आहुस्तास्त्वां रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ॥ ३ ॥

श्रीन्नाकांस्त्रीन्समुदांस्त्रीन्श्रीन्नास्त्रीन्वैष्टपान् । श्रीन्मातरिश्वनस्त्रीन्सूर्यान्गोमृत्कल्पयामि ते ॥ ४ ॥

घृतेन त्वा समुक्षाभ्यग्न आज्येन वर्षयन् । अग्नेश्चन्द्रस्य सूर्यस्य मा प्राणं मायिनो दमन् ॥ ५ ॥

मा वः प्राणं मा योऽपानं मा हरो मायिनो दमन् । अर्जन्तो विश्ववेदसो देवा दैव्येन धावत ॥ ६ ॥

प्राणेनाग्निं सं सृजति वारतः प्राणेन संहितः । प्राणेन विश्वतोमुखं सूर्यं देवा अजनयन् ॥ ७ ॥

आयुपायुः कृतां जीवायुष्मान्जीव मा मृथाः । प्राणेनात्मन्वतां जीव मा मृत्योरुदगा वशम् ॥ ८ ॥

देवानां निहितं निधिं यमिन्द्रोऽन्वविन्दत्पथिभिर्देवयानैः ।

आपो हिरण्यं जुगुप्सुस्त्रिवृद्धिस्तास्त्वां रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ॥ ९ ॥

त्रयस्त्रिंशद्देवतास्त्रीणि च वीर्याणि प्रियायमाणा जुगुप्सुर्त्स्रन्तः ।

अस्मिन्श्चन्द्रे अधि यद्विरण्यं तेनायं कृणवद्दीर्याणि ॥ १० ॥

ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् । ॥ ११ ॥

ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ ते देवामो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १२ ॥

ये देवा पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो हविरिदं जुषध्वम् ॥ १३ ॥

असपन्नं पुरस्तात्पश्चान्नो अमयं कृतम् । सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ॥ १४ ॥

दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्तादश्विनावभितुः शर्म यच्छताम् ।

तिरश्चीनध्या रक्षतु जातवेदा भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ॥ १५ ॥ (२११)

(२८) दर्भमणिः ।

१-१० ब्रह्मा (सपत्नक्षयकाम्) । दर्भमणिः, मंत्रोक्ताश्च । अनुष्टुप् ।

इमं वक्षामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे । दुर्भं सपत्नदग्धमनं द्विपतस्तपनं हृदः ॥ १ ॥

द्विपतस्तापर्यन्द्दुदः शत्रूणां तापयन्मनः ।

दुर्हार्दिः सर्वास्त्वं दर्भं घर्म इवाभित्सन्तापर्यन् ॥ २ ॥

घर्म इवाभितपन्दर्भं द्विपतो नितपन्मणे । हृदः सपत्नानां भिन्दीन्द्र इव विरुजं बलम् ॥ ३ ॥

भिन्दि दर्भं सपत्नानां हृदयं द्विपतां मणे । उद्यन्त्वर्चमिन् भूम्याः शिरं एषां वि पातय ॥ ४ ॥

भिन्दि दर्भं सपत्नान्मे भिन्दि मे पृतनायतः ।

भिन्दि मे सर्वान्दुर्हार्दीं भिन्दि मे द्विपतो मणे ॥ ५ ॥ (२१६)

छिन्दि दर्भ सपत्नान्मे छिन्दि में पृतनायतः ।

छिन्दि मे सर्वान्दुर्हादीन् छिन्दि में द्विपतो मणे ॥ ६ ॥

वृश्च दर्भ सपत्नान्मे वृश्च में पृतनायतः ।

वृश्च मे सर्वान्दुर्हादीं वृश्च में द्विपतो मणे ॥ ७ ॥

कृन्त दर्भ सपत्नान्मे कृन्त में पृतनायतः ।

कृन्त मे सर्वान्दुर्हादीं कृन्त में द्विपतो मणे ॥ ८ ॥

पिंश दर्भ सपत्नान्मे पिंश में पृतनायतः ।

पिंश मे सर्वान्दुर्हादीं पिंश में द्विपतो मणे ॥ ९ ॥

विर्घ्य दर्भ सपत्नान्मे विर्घ्य मे पृतनायतः ।

विर्घ्य मे सर्वान्दुर्हादीं विर्घ्य मे द्विपतो मणे ॥ १० ॥ (२२९)

(२९) दर्भमणिः ।

१-९ ग्रहाः । दर्भमणिः । अनुष्टुप् ।

निर्क्ष दर्भ सपत्नान्मे निर्क्ष मे पृतनायतः । निर्क्ष मे सर्वान्दुर्हादीं निर्क्ष मे द्विपतो मणे ॥ १ ॥

तृन्दि दर्भ सपत्नान्मे तृन्दि में पृतनायतः । तृन्दि मे सर्वान्दुर्हादीस्तृन्दि में द्विपतो मणे ॥ २ ॥

रुन्दि दर्भ सपत्नान्मे रुन्दि में पृतनायतः । रुन्दि मे सर्वान्दुर्हादीं रुन्दि में द्विपतो मणे ॥ ३ ॥

मृण दर्भ सपत्नान्मे मृण में पृतनायतः । मृण मे सर्वान्दुर्हादीं मृण में द्विपतो मणे ॥ ४ ॥

मन्थ दर्भ सपत्नान्मे मन्थ मे पृतनायतः । मन्थ मे सर्वान्दुर्हादीं मन्थ मे द्विपतो मणे ॥ ५ ॥

पिण्डि दर्भ सपत्नान्मे पिण्डि में पृतनायतः । पिण्डि मे सर्वान्दुर्हादीं पिण्डि में द्विपतो मणे ॥ ६ ॥

ओप दर्भ सपत्नान्मे ओप मे पृतनायतः । ओप मे सर्वान्दुर्हादीं ओप मे द्विपतो मणे ॥ ७ ॥

दह दर्भ सपत्नान्मे दह मे पृतनायतः । दह मे सर्वान्दुर्हादीं दह मे द्विपतो मणे ॥ ८ ॥

जहि दर्भ सपत्नान्मे जहि में पृतनायतः । जहि मे सर्वा दुर्हादीं जहि में द्विपतो मणे ॥ ९ ॥ (२३०)

(३०) दर्भमणिः ।

१-५ ग्रहाः । दर्भमणिः । अनुष्टुप् ।

यत्ते दर्भ जरामृत्युः शतं वर्मसु वर्म ते । तेनेमं धर्मिणं कृत्वा सपत्नां जहि वीर्यं ॥ १ ॥

शतं ते दर्भ वर्माणि सहस्रं वीर्याणि ते । तमस्मै विश्वे त्वां देवा जरसे भर्तृवा अद्भुः ॥ २ ॥

त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्भं ब्रह्मणस्पतिम् । त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्रानि रक्षसि ॥ ३ ॥

सपत्नक्षयणं दर्भं द्विपतस्तपनं हृदः । मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनुपानं कृणोमि ते ॥ ४ ॥ (२३४)

यत्समुद्रो अभ्यक्रन्दत्पर्जन्यो विद्युता सह ।

ततो हिरण्ययो विन्दुस्ततो दुर्भो अजायत

॥ ५ ॥ (२३५)

(३१) औदुम्बरमणिः ।

१-१४ सविता (पुष्टिकामः) । ओदुम्बरमणिः । अनुष्टुप् ; ५, १२ त्रिष्टुप् ; ६ विराट् प्रस्ताव
पंक्तिः ; ११, १३ पञ्चपदा शकरी ; १४ विराडास्तार पक्ति ।

औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा । पशूनां सर्वेषां स्फातिं गोष्ठे मे सविता करत् ॥ १ ॥

यो नो अग्निगार्हपत्यः पशूनामधिपा असत्

औदुम्बरो वृषा मणिः सं मा सृजतु पुष्ट्या

॥ २ ॥

करीपिणीं फलवतीं स्वधामिरां च नो गृहे ।

औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे

॥ ३ ॥

यद् द्विपाच्च चतुष्पाच्च यान्यन्नानि ये रसाः ।

गृहेऽहं त्वेषां भूमानं विभ्रदौदुम्बरं मणिम्

॥ ४ ॥

पुष्टिं पशूनां परिं जग्रभ्रहं चतुष्पदां द्विपदां यच्च धान्यम् ।

पर्यः पशूनां रसमोपधीनां बृहस्पतिः सविता मे नि यच्छात्

॥ ५ ॥

अहं पशूनामधिपा असानि मयिं पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ।

महामौदुम्बरो मणिर्द्रविणानि नि यच्छतु

॥ ६ ॥

उप मौदुम्बरो मणिः प्रजयां च धनेन च ।

इन्द्रेण जिन्वितो मणिरा मागन्त्सह वर्चसा

॥ ७ ॥

देवो मणिः संपलहा धनसा धनसातये ।

पशोरन्नस्य भूमानं गवां स्फातिं नि यच्छतु

॥ ८ ॥

यथाग्रे त्वं वनस्पते पुष्ट्या सह जज्ञिषे ।

एवा धनस्य मे स्फातिमा दधातु सरस्वती

॥ ९ ॥

आ मे धनं सरस्वती पर्यस्फातिं च धान्यम् ।

सिनीवाल्युषां बहादुर्यं चौदुम्बरो मणिः

॥ १० ॥

त्वं मणीनामधिपा वृषासि त्वयिं पुष्टं पुष्टपतिर्जजान ।

त्वयिमे वाजा द्रविणानि सर्वौदुम्बरः स त्वमस्मत्सहस्त्रारादरात्तिमर्षति क्षुधं च ॥ ११ ॥

ग्रामणारिसि ग्रामणीकृत्थायाभिर्पिक्तोऽभि मा सिञ्च वर्चसा ।

तेजोऽसि तेजो मयिं धारयाधिं रयिरसि रयिं मे धेहि

॥ १२ ॥ (२४७)

पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समद्ग्धि गृहमेधी गृहपतिं मा कृणु ।

औदुम्बरः स त्वमस्मासु धेहि रयिं च नः सर्ववीरं नि

यच्छ रायस्पोपायु प्रतिं मुञ्चे अहं त्वाम् ॥१३॥

अयमौदुम्बरो मणिर्वीरो वीरार्यं वध्यते ।

स नः सनिं मधुमती कृणोतु रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छात् ॥१४॥ (२४९)

(३२) दर्भ ।

१-१० भुगु (आयुष्कामः) । दर्भः । अनुष्टुप्, ८ पुरस्ताद्बृहती, ९ त्रिष्टुप्, १० जगती ।

शतकाण्डो दुश्चयवनः सहस्रपर्ण उत्तरिः ।

दुर्भो य उग्र ओपधिस्तं ते वभ्राम्यायुषे ॥ १ ॥

नास्य केशान्प्र वपन्ति नोरसि ताडमा घ्नते ।

यस्मा अच्छिन्नपर्णेन दुर्भेण दुर्भं यच्छति ॥ २ ॥

दिवि ते तूर्लमोपधे पृथिव्यामसि निष्ठितः । त्वया सहस्रकाण्डेनायुः प्र वर्धयामहे ॥ ३ ॥

तिस्रो दिवो अत्यतृणत्तिस्र इमाः पृथिवीरुत । त्वयाहं दुर्हादो जिह्वां नि तृणञ्चि वर्चांसि ॥ ४ ॥

त्वमसि सहमानोऽहमस्मि सहस्वान् । उभौ सहस्वन्तो भूत्वा सुपत्नान्त्सहिपीवहि ॥ ५ ॥

सहस्व नो अभिमांति सहस्व पृथनायतः । सहस्व सर्वान्दुर्हादिः सुहादो मे बहून्कृधि ॥ ६ ॥

दुर्भेण देवजातेन दिवि दृम्भेन शश्वदित् ।

तेनाहं शश्वतो जनां असनं सनधानि च ॥ ७ ॥

प्रियं मां दर्भं कृणु ब्रह्मराज्ज्याभ्यां शूद्राय चार्याय च ।

यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते ॥ ८ ॥

यो जायमानः पृथिवीमदहद्यो अस्तंभान्दन्तरिक्षं दिवं च ।

यं विभ्रतं ननु पाप्मा विवेद स नोऽयं दुर्भो वरुणो दिवा कः ॥ ९ ॥

सपत्नहा शतकाण्डः सहस्वानोपधीनां प्रथमः सं बंधूव ।

स नोऽयं दुर्भः परिं पातु विश्वतस्तेर्न साक्षीय पृथनाः पृथन्यतः ॥१०॥ (२५९)

(३३) दर्भ ।

१-५ भुगु । दर्भः । १ जगती, २, ५ त्रिष्टुप्, ३ आर्या पक्ति, ४ आस्तारपक्ति ।

सहस्रार्थः शतकाण्डः पर्यस्वानपामग्निर्वीरुधां राजस्रयम् ।

स नोऽयं दुर्भः परिं पातु विश्वतो देवो मणिरायुषा सं सृजाति नः ॥ १ ॥ (२६०)

धृतादुल्लेखो मधुमान्पर्यस्वानभूमिहंहोऽच्युतश्यावयिष्युः ।

नुदन्त्सपत्नानधरांश्च कृष्णन्दर्भा रोह महतामिन्द्रियेण ॥ २ ॥

त्वं भूमिमत्येप्योजसा त्वं वेद्यां सीदसि चारुर्ध्वरे ।

त्वां पवित्रमृषयोऽभरन्त् त्वं पुनीहि दुरितान्यस्मत् ॥ ३ ॥

तीक्ष्णो राजा विपासही रक्षोहा विश्वर्चपणिः ।

ओजो देवानां बलमुग्रमेतच्च ते वधामि जरसे स्वस्तये ॥ ४ ॥

दुर्भेण त्वं कृणवद्वीर्याणि दुर्भं विभ्रंदात्मना मा व्यधिष्ठाः ।

अतिष्ठाया वर्चसाधान्यान्स्वर्ष्य इवा भाहि प्रदिशश्चतस्रः ॥ ५ ॥ (२६४)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(३४) जङ्घिमणिः ।

१-१० अंगिराः । वनस्पतिः, लिंगोक्ताः । अनुष्टुप् ।

[५] जङ्घिमोऽसि जङ्घिमो रक्षितासि जङ्घिमः । द्विपाचतुष्पादस्माकं सर्वं रक्षतु जङ्घिमः ॥ १ ॥
 या गृत्स्वसिन्नपञ्चाशीः श्रुतं कृत्याकृतश्च ये । सर्वांन्विनक्तु तेजसोऽरसां जङ्घिमस्फेरत् ॥ २ ॥
 अरसं कुत्रिमं नादमरसाः सप्त विस्रसः । अपेतो जङ्घिमिडामितिपुमस्तेव शातय ॥ ३ ॥
 कृत्यादूर्षण एवायमथो अरातिदूर्षणः । अथो सहस्वां जङ्घिमः प्र ण आयुषि तारिपत् ॥ ४ ॥
 स जङ्घिडस्य महिमा परिणः पातु विश्वतः । विष्कन्धं येन सासह संस्कन्धमोज ओजसा ॥ ५ ॥
 त्रिघ्नां देवा अजनयन्निष्ठितं भूम्यामधि । तमु त्वाङ्गिरा इति ब्राह्मणाः पूर्या विदुः ॥ ६ ॥
 न त्वा पूर्वा ओर्षधयो न त्वा तरन्ति या नवाः । विवाध उग्रो जङ्घिमिडः परिषाणः सुमङ्गलः ॥ ७ ॥
 अथोपदान भगवो जङ्घिमिडामितवीर्यं । पुरा तं उग्रा ग्रसत् उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ॥ ८ ॥
 उग्र इत्तं वनस्पत इन्द्रं ओजमानमा दधौ । अमीवाः सर्वाश्वातयं जहि रक्षांस्योपधे ॥ ९ ॥
 आशरीकं विशरीकं बलासं पृष्याम्यम् । त्वमानं विश्वशारदमरसां जङ्घिमिडस्फेरत् ॥ १० ॥ (२७४)

(३५) जङ्घिमः ।

१-५ अंगिराः । वनस्पतिः । अनुष्टुप्, ३ पथ्यापंक्तिः, ४ निचृत् विष्टुप् ।

इन्द्रस्य नामं गङ्घन्तु ऋषयो जङ्घिमं ददुः ।

देवा यं चक्रुर्भेषुजमग्रं विष्कन्धदूर्षणम् ॥ १ ॥

स नो रक्षतु जङ्घिमो धनपालो धनेव ।

देवा यं चक्रुर्ब्राह्मणाः परिषाणमरातिहम् ॥ २ ॥ (२७६)

दुर्हादिः संघोरं चक्षुः पापकृत्वानामागमम् ।

तांस्त्वं सहस्रचक्षो प्रतीबोधेन नाशय परिपाणोऽसि जङ्घिडः ॥ ३ ॥

परिं मा दिवः परिं मा पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्परिं मा वीरुद्भ्यः ।

परिं मा भूतात्परिं मोत भव्यादिशोदिशो जङ्घिडः पात्वस्मान् ॥ ४ ॥

य ऋष्णवो देवकृता य उतो ववृतेऽन्यः ।

सर्वोस्तान्निश्चभैपजोऽरसां जङ्घिडस्करत् ॥ ५ ॥ (२७९)

(३६) शतवारो मणिः ।

१-६ प्रह्ला । शतवारः । अनुष्टुप् ।

शतवारो अनीनशयक्षमात्रक्षांसि तेजसा । आरोहन्वर्चसा सह मणिर्दुर्णाम्चार्तनः ॥ १ ॥

शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते मूलैर्न यातुधान्यः । मध्येन यक्षमं वाधते नैनं पाप्मातिं तत्रति ॥ २ ॥

ये यक्षमासो अर्भका महान्तो ये च शब्दिनः । सर्वा दुर्णामहा मणिः शतवारो अनीनशत् ॥ ३ ॥

शतं धीरानजनयच्छतं यक्षमानपावपत् । दुर्णाम्नः सर्वान्दृत्वाव रक्षांसि धृनुते ॥ ४ ॥

हिरण्यशृङ्ग ऋषभः शतवारो अयं मणिः । दुर्णाम्नः सर्वास्तुदृङ्गाव रक्षांस्यकमीत् ॥ ५ ॥

शतमहं दुर्णाम्नीनां गन्धर्वाप्सरसां शतम् । शतं शश्वतीनां शतवारिण वारये ॥ ६ ॥ (२८५)

(३७) धलप्राप्तिः ।

१-४ अथर्वा । अग्निः । त्रिष्टुप्, २ आस्तारपंक्तिः, ३ त्रिपदा महाबृहती, ४ पुरोष्णिक् ।

इदं वचो अग्निना दुत्तमागन्भर्गो यशः सह ओजो वयो बलम् ।

त्रयस्त्रिंशदानि च वीर्याणि तान्यग्निः प्र ददातु मे ॥ १ ॥

वचं आ धेहि मे तन्वांश्च सह ओजो वयो बलम् ।

इन्द्रियाय त्वा कर्मणे वीर्यायि प्रति गृह्णामि शतशारदाय ॥ २ ॥

ऊर्जे त्वा बलाय त्वौजसे सहसे त्वा ।

अभिभूयाय त्वा राष्ट्रभृत्याय पर्युहामि शतशारदाय ॥ ३ ॥

ऋतुर्भ्यश्चार्तवेभ्यो माञ्चः संवत्सरभ्यः ।

धात्रे विधात्रे समृधे भूतस्य पतये यजे ॥ ४ ॥ (२८९)

(३८) यक्षमनाशनम् ।

१-३ अथर्वा । गुल्गुलोः । अनुष्टुप्, २ चतुष्पदा उष्णिक्, ३ पकावसाना प्राजापत्यानुष्टुप् ।

न तं यक्षमा अरुन्धते नैनं शपथो अश्नुते ।

यं भेषजस्य गुल्गुलोः सुरभिर्गन्धो अश्नुते ॥ १ ॥ (२९०)

विष्वञ्चस्तस्माद्यक्ष्मा मृगा अश्वा इधेरेते । यद्गुल्गुलु सैन्धवं यद्वाप्यासि समुद्रियम् ॥ २ ॥
उभयोरग्रमं नामास्मा अरिष्टतातये ॥ ३ ॥ (२९२)

(३९) कुष्ठनाशनम् ।

१-१० भृग्वंगिराः । कुष्ठः । अनुष्टुप् ; २, ३ ज्ययसाना पध्यापंक्तिः, ४ पदपदा जगती, ५ सप्तपदा शकरी, ६-८ अष्टिः (५-८ चतुरस्रसाना) ।

येतु देवस्त्रार्यमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि । त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ १ ॥
श्रीणि ते कुष्ठ नामानि नद्यमारो नद्यारिपः । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।
यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ २ ॥
जीवला नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।
यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ ३ ॥
उत्तमो अस्योपधीनामनुद्धान् जगतामिव व्याघ्रः श्वर्षदामिव । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।
यस्मै परित्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ॥ ४ ॥
त्रिः शाम्बुभ्यो अङ्गिरेभ्यस्त्रिराद्रित्येभ्यस्परि । त्रिर्जातो विश्वदैवेभ्यः ।
स कुष्ठो विश्वभैषजः । साकं सोमेन तिष्ठति ।
त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ५ ॥
अश्वत्यो देवसर्दनस्तृतीयस्यामितो द्विवि । तत्रामृतस्य चक्षुणं ततः कुष्ठो अजायत ॥ ६ ॥
स कुष्ठो विश्वभैषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।
त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ६ ॥
हिरण्ययी नौरचरद्विरण्यवधना द्विवि । तत्रामृतस्य चक्षुणं ततः कुष्ठो अजायत ।
स कुष्ठो विश्वभैषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।
त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ७ ॥
यत्र नार्वभ्रंशं यत्र हिमवतः शिरः । तत्रामृतस्य चक्षुणं ततः कुष्ठो अजायत ।
स कुष्ठो विश्वभैषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।
त्वमानं सर्वं नाशय सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥
यं त्वा वेदु पृत्र इक्ष्वाको यं वा त्वा कुष्ठ काम्युः ।
यं वा वसो यमात्स्यस्तेनासि विश्वभैषजः ॥ ९ ॥
शीर्षलोकं तृतीयकं सदन्दिर्दश्च हायनः ।
त्वमानं विश्वधात्रीयार्धराञ्च परां सुव ॥ १० ॥ (३०२)

(४०) मेघा ।

१-४ ब्रह्मा । बृहस्पतिः, विश्वे देवाश्च । १ परानुष्टुप् त्रिष्टुप्, २ पुरःकुकुम्भत्युपरिष्ठाद्बृहती,
३ बृहती गर्भा; ४ त्रिपदार्यो गायत्री ।

यन्मे छिद्रं मनसो यच्च वाचः सरस्वती मन्युमन्तं जगाम ।

विश्वैस्तद्वैः सह संविदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥ १ ॥

मा न आपो मेघां मा ब्रह्म प्र मथिष्टन ।

सुष्यदा यूयं स्यन्दध्वसुपहृतोऽहं सुमेधां वर्चस्वी ॥ २ ॥

मा नो मेघां मा नो दीक्षां मा नो हिंसिष्टं यत्तपः ।

शिवा नः शं सन्त्वार्युपे शिवा भवन्तु मातरः ॥ ३ ॥

या नः पीपरदुश्चिना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।

तामस्मे रासतामिपम् ॥ ४ ॥ (३०६)

(४१) राष्ट्रं बलमोजश्च ।

१ ब्रह्मा । तपः । त्रिष्टुप् ।

भद्रमिच्छन्त ऋषयः स्वविदुस्तपो दीक्षामुपनिषेदुरग्रे ।

ततो राष्ट्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै देवा उपसंनमन्तु ॥ १ ॥ (३०७)

(४२) ब्रह्मयज्ञः ।

१-४ ब्रह्मा । ब्रह्म । अनुष्टुप्, २ इयवसाना ककुम्भती पथ्यापंक्तिः, ३ त्रिष्टुप्, ४ जगती ।

ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञा ब्रह्मणा स्वरवो मिताः ।

अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो ब्रह्मणोऽन्तर्हितं हविः ॥ १ ॥

ब्रह्म स्रुचो धृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्धिता ।

ब्रह्म यज्ञस्य तर्चं च ऋत्विजो ये हविष्कृतः । शमिताय स्वाहा ॥ २ ॥

अंहोमुचे प्र भरे मनीषामा सुत्राण्ये सुमतिमावृणानः ।

इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः ॥ ३ ॥

अंहोमुचं वृषभं यज्ञियाणां विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् ।

अपां नपातमश्विना हुवे धिये इन्द्रियेण त इन्द्रियं दत्तमोजः ॥ ४ ॥ (३११)

(४३) ब्रह्मा ।

१-८ ब्रह्मा । ब्रह्म, ब्रह्मो देवताः । इयवसाना शंकुमती पथ्यापंक्तिः ।

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तपसा सह ।

अग्निर्मा तत्र नयत्वग्निर्मेधा दधातु मे । अग्नये स्वाहा ॥ १ ॥ (३१२)

यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
वायुर्मा तत्र नयतु वायुः प्राणान्दधातु मे ।	वायवे स्वाहा ॥ २ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
सूर्यो मा तत्र नयतु सूर्यः सूर्या दधातु मे ।	सूर्याय स्वाहा ॥ ३ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
चन्द्रो मा तत्र नयतु मनश्चन्द्रो दधातु मे ।	चन्द्राय स्वाहा ॥ ४ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
सोमो मा तत्र नयतु पयः सोमो दधातु मे ।	सोमाय स्वाहा ॥ ५ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
इन्द्रो मा तत्र नयतु बलमिन्द्रो दधातु मे ।	इन्द्राय स्वाहा ॥ ६ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
आपो मा तत्र नयन्त्वमृतं मोषं तिष्ठतु ।	अञ्जः स्वाहा ॥ ७ ॥
यत्र ब्रह्मविदो यान्ति दीक्षया तर्पसा सह ।	
ब्रह्मा मा तत्र नयतु ब्रह्मा ब्रह्म दधातु मे ।	ब्रह्मणे स्वाहा ॥ ८ ॥ (३१९)

(४४) भैषज्यम् ।

१-१० भृगुः । आञ्जनम्, ८-९ वरुणः । अनुष्टुप्, ४ चतुष्पदा शंकुमती उष्णिक, ५ निवृत्तिपमा त्रिपदा गायत्री ।

आयुषोऽसि प्रतरणं विप्रं भेषजमुच्यसे ।	तदाञ्जनं त्वं शैताते शमापो अभयं कृतम् ॥ १ ॥
यो हरिमा जायान्योऽङ्गमेदा विसर्पकः ।	सर्वे ते यक्ष्ममङ्गभ्यो वहिर्निर्दन्त्वाञ्जनम् ॥ २ ॥
आञ्जनं पृथिव्यां जातं मद्रं पुरुषजीवनम् ।	कृणोत्वप्रमायुक्तं रथं जतिमनांगसम् ॥ ३ ॥
प्राणं प्राणं त्रायस्वासो अस्त्रे मृड ।	निर्ऋते निर्ऋत्या नः पाशेभ्यो मुञ्च ॥ ४ ॥
सिन्धोर्गर्भोऽसि विद्युतां पुष्पम् ।	वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्दिवस्पयः ॥ ५ ॥
देवाञ्जनं त्रैककुटुं परिं मा पाहि विश्वतः ।	न त्वा तरन्त्योपधयो बाह्याः पर्वतीया उत ॥ ६ ॥
वीशुदं मध्यमवासुपद्रक्षोहामीवचातनः ।	अमीवाः सर्वाश्चातयन्नाशयदाभिभा इतः ॥ ७ ॥
बह्वीशुदं राजन्वरुणानृतमाह पूरुषः ।	तस्मात्सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहंसः ॥ ८ ॥
यदापो अघ्न्या इति वरुणेति यदूचिम ।	तस्मात्सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहंसः ॥ ९ ॥
मित्रश्च त्वा वरुणश्चानुप्रेयं तुराञ्जन ।	तौ त्वानुगत्य दूरं भोगाय पुनरोहतः ॥ १० ॥ (३२९)

(४५) आज्ञनम् ।

१-१० भृगुः । आज्ञनम्, मन्त्रोक्तदेवताः । १-२ अनुष्टुप्, ३, ५ त्रिष्टुप्, ६-१० एकवसाना
महाबृहती (६ विराट्, ७-१० निचृत्) ।

ऋणाहृणमिव संनयन्कृत्यां कृत्याकृतो गृहम् ।

चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हर्दिः पृष्टीरपि शृणाञ्जन ॥ १ ॥

यदस्मासु दुष्वभ्यं यद्गोषु यच्च नो गृहे ।

अनामगस्तं च दुर्हर्दिः प्रियः प्रति मुञ्चताम् ॥ २ ॥

अपामूर्ज ओजसो वावृधानमशेर्जातमधि जातवैदसः ।

चतुर्वीरं पर्वतीयं यदाञ्जनं दिशः प्रदिशः करदिच्छिवास्तं ॥ ३ ॥

• चतुर्वीरं बध्यत आज्ञनं ते सर्वा दिशो अभयास्ते भवन्तु ।

ध्रुवस्तिष्ठामि सवितेव चार्थं इमा विशो अभि हरन्तु ते बलिम् ॥ ४ ॥

आक्ष्वैकं मणिमेकं कृष्ण्यन् सनाहोकेना पिबैकमेपाय ।

चतुर्वीरं नैर्ऋतेभ्यश्चतुर्भ्यां ग्राह्यां वन्देभ्यः परिं पात्वस्मान् ॥ ५ ॥

अग्निर्माग्निनावतु प्राणार्यापानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ६ ॥

इन्द्रो मेन्द्रियेणावतु प्राणार्यापानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ७ ॥

सोमो मा सौम्येनावतु प्राणार्यापानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ८ ॥

भर्गो मा भर्गेनावतु प्राणार्यापानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ ९ ॥

मरुतो मा गुणैरवन्तु प्राणार्यापानायार्युषे वर्चस ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभृतये स्वाहा ॥ १० ॥ (३३९)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(४६) अस्तमणिः ।

१-७ प्रजापतिः । अस्तमणिः । त्रिष्टुप्; १ पञ्चपदा ज्योतिष्मती त्रिष्टुप्; २ पदपदा भुरिक्शकरी;

३, ७ पञ्चपदा पठ्यापक्तिः ४ चतुष्पदा, ५ पञ्चपदा अतिशकरी; ६ पञ्चपदोष्णिग्गर्भा

विराट् जगती ।

[६] प्रजापतिश्चा बभ्रात्प्रथममस्त्वृतं वीर्यायि कम् ।

तत्तं बभ्राम्यायुषे वर्चस ओजसे च बलाय चास्तृतस्त्वामि रक्षतु ॥ १ ॥

ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षन्नप्रमादमस्त्वृतं मा त्वा दभन्पुण्यो यातुधानाः ।

इन्द्र इव दस्पुनव धृतुष्व पृतन्यतः सर्वाच्छत्रुन्वि पट्टस्वास्तृतस्त्वामि रक्षतु ॥ २ ॥

शतं च न प्रहरन्तो निमन्तो न तस्तिरे ।

तस्मिन्निन्द्रः पर्यदत्त चक्षुः प्राणमथो बलमस्तृतस्त्वामि रक्षतु ॥ ३ ॥ (३४२)

इन्द्रस्य त्वा वर्मेणा परि धापयामो यो देवानामधिराजो बभूव ।

पुनस्त्वा देवाः प्र णयन्तु सर्वेऽस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ४ ॥

अस्मिन्मणावेकेशतं वीर्याणि सहस्रं प्राणा अस्मिन्नस्तृते ।

व्याघ्रः शत्रून्भि तिष्ठ सर्वान्यस्त्वा पृतन्यादधरः सो अस्त्वस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ५ ॥

घृतादुल्बलो मधुमान्पर्यस्वान्तसहस्रप्राणः शतयोनिर्वयोधाः ।

शभूर्ध्व मयोभूर्श्वोर्जस्वांश्च पर्यस्वांश्चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ६ ॥

यथा त्वश्रुत्तरोऽसौ असपन्नः संपलहा ।

सजातानामसद्वशी तथा त्वा सविता कन्दस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ॥ ७ ॥ (३४६)

(४७) रात्रिः ।

१-९ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप्, १ पद्यावृहती, २ पञ्चपदानुष्टुग्भा परातिजगती,
६ पुरस्ताद्वृहती, ७ त्र्ययसाना पदपदा जगती ।

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरप्रापि धामभिः ।

दिवः सदांसि वृहती वि तिष्ठस आ त्वेपं वर्तते तमः । ॥ १ ॥

न यस्याः पारं दृष्टे न योयुवद्विश्वमस्यां नि विशते यदेजति ।

अरिष्टासस्त उर्वि तमस्वति रात्रिं पारमशीमहि भद्रे पारमशीमहि ॥ २ ॥

ये ते रात्रि नृचक्षसो द्रष्टारो नवतिर्नव । अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त संमतिः ॥ ३ ॥

पृथिव्य पद् च रेवति पश्चाशत्पञ्च सुप्तयि । चत्वारंश्चत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि ॥ ४ ॥

द्वौ च ते विशतिश्च ते रात्र्येकादशावमाः । तेभिर्नो अद्य पायुभिर्नु पाहि दुहितदिवः ॥ ५ ॥

रक्षा मार्किर्नो अद्यशंस ईशत मा नो दुःशंस ईशत । मा नो अद्य गवां स्तेनो मार्वीनां वृक ईशत ॥ ६ ॥

माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः ।

परमेभिः पृथिभि स्तेनो धावतु तस्करः । परेण दत्त्वती रज्जुः परेणाघायुरर्षतु ॥ ७ ॥

अर्धे रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमहि कृणु । हनू वृकस्य जम्भयास्तेन तं द्रुपदे जहि ॥ ८ ॥

त्वयि रात्रि वसामसि स्वपिप्यामसि जागृहि । गोभ्यो नुः शर्म युच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ॥ ९ ॥ (३५५)

(४८) रात्रिः ।

१-६ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप्, १ त्रिपदायी गायत्री, २ त्रिपदा विराडनुष्टुप्, ३ वृहतीगर्भा-
नुष्टुप्, ५ पद्यापेक्षितः ।

अथो यानि च यस्मा ह यानि चान्तः परीणहि । तानि ते परि ददासि ॥ १ ॥

रात्रि मातरुपसे नुः परि देहि । उपा नो अहे परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरि ॥ २ ॥ (३५७)

यत्किं चेदं पृतयति यत्किं चेदं संरीसृपम् ।
यत्किं च पर्वतायासत्वं तस्मात्त्वं रात्रि पाहि नः ॥ ३ ॥
सा पृथात्पाहि सा पुरः सोत्तरादधरादुत ।
गोपार्यं नो विभावरि स्तोतारस्त इह स्मसि ॥ ४ ॥
ये रात्रिमनुतिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति ।
पृथन्ये सर्वात्रक्षन्ति ते न आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जाग्रति ॥ ५ ॥
वेद वै रात्रि ते नाम घृताची नाम वा असि ।
तां त्वां भ्रद्वाजो वेद सा नो विचेऽधि जाग्रति ॥ ६ ॥ (३६१)
(४९) रात्रि ।

१-१० गोपथा, भ्रद्वाजश्च । रात्रिः । अनुष्टुप्, १-५, ८ त्रिष्टुप्; ६ आस्तार पाक्तिः,
७ पथ्यापंक्ति, १० त्र्यव० पदपदा जगती ।

इपिरा योषां युवतिर्दमूना रात्री देवस्य सवितुर्भगस्य ।
अश्वक्षमा सुहवा संभृतश्रीरा पंग्रौ धावापृथिवी महित्वा ॥ १ ॥
अति विश्वान्यरुहद्रम्भीरो वर्षिष्ठमरुहन्त श्रविष्ठाः ।
उशती राज्यनु सा भद्राभि तिष्ठते मित्र इव स्रधाभिः ॥ २ ॥
वयं वन्दे सुभगे सुजात आर्जगत्रात्रि सुमना इह स्याम्
अस्मांस्त्रायस्व नर्याणि जाता अथो यानि गव्यानि पुच्छा ॥ ३ ॥
सिंहस्य राज्युशती पीपस्य व्याघ्रस्य द्वीपिनो वर्च आ ददे ।
अश्वस्य ब्रह्मं पुरुषस्य मायुं पुरु रूपाणि कृणुषे विभाती ॥ ४ ॥
शिवां रात्रिमनुष्यं च हिमस्य माता सुहवा नो अस्तु ।
अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे विश्वासु द्विधु ॥ ५ ॥
स्तोमस्य नो विभावरि रात्रि राजेव जोपसे ।
असाम् सर्ववीरा भवाम् सर्ववेदसो व्युच्छन्तीरनुपसः ॥ ६ ॥
शम्या ह नाम दधिषे मम दिप्सन्ति ये धना ।
रात्रीहि तानसुतपा य स्तेनो न विद्यते यत्पुनर्न विद्यते ॥ ७ ॥
भद्रासि रात्रि चमसो न विष्टो विष्टं गोरूपं युवतिर्धिर्भिषि ।
चक्षुष्मती मे उशती वर्षेपि प्रति त्वं दिव्या न क्षामंशुक्याः ॥ ८ ॥

यो अद्य स्तेन आर्यत्यघायुर्मर्त्यो रिपुः । रात्री तस्य प्रतीत्य प्र श्रीवाः प्र शिरो हनत् ॥९॥ (३७०)

प्र पादौ न यथार्यति प्र हस्तौ न यथार्शिपत् । यो मलिम्बुरुपायति सा संपिष्टो अपायति ।
अपायति स्वर्पायति शुष्कं स्थाणावर्पायति ॥ १० ॥ (३७९)

(५०) रात्रि ।

१-७ गोपथः । रात्रिः । अनुष्टुप् ।

अर्धं रात्रि तृष्टधूममशीर्षाणमहिं कृणु । अक्षौ वृकस्य निर्जह्यास्तेन तं वृषदे जहि ॥ १ ॥
ये ते राज्यनुद्धाहस्तीक्ष्णशृङ्गाः स्वाशर्वः । तेभिर्नो अद्य पार्याति दुर्गाणि विश्वहा ॥ २ ॥
रात्रिरात्रिमरिष्यन्तस्तरैम तन्वा विषम् । गम्भीरमर्षुवा इव न तरेयुररातयः ॥ ३ ॥
यथा शाम्याकः प्रपतन्नपवानानुविद्यते । एवा रात्रि प्र पातय यो अस्मां अभ्यघ्रायति ॥ ४ ॥
अप स्तेन वासो गोअजमुत तस्करम् । अथो यो अर्धतः शिरोऽभिघाय निनीपति ॥ ५ ॥
यद्दद्या रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु । यदेतदस्मान्भोजय यथेदुन्यानुपायसि ॥ ६ ॥
उपसे नः परि देहि सर्वात्रार्थ्यनागसः । उपा नो अहे आ भेजादहस्तुभ्यं विभावरि ॥ ७ ॥ (३७८)

(५१) आत्मा ।

१ २ ब्रह्मा । १ आत्मा, २ सविता च । १ एरुपदा प्राहो अनुष्टुप्, २ त्रिपाद्यमध्योष्णिक् ।

अयुतोऽहमयुतो म आत्मायुतं मे चक्षुरयुतं मे श्रोत्रमयुतो मे प्राणोऽयुतो
मेऽपानोऽयुतो मे व्यानोऽयुतोऽहं सर्वः ॥ १ ॥
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूत आ रमे ॥ २ ॥ (३८०)

(५२) कामः ।

१-५ ब्रह्मा । कामः । त्रिष्टुप्, ३ चतुष्पाडुष्णिक्, ५ उपत्तिष्टाद् गृहती ।

कामस्तदग्रे समवर्तत मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।
स काम कामेन बृहता सयोनी रायस्पोषं यजमानाय धेहि ॥ १ ॥
त्वं काम सहसासि प्रतिष्ठितो विश्वविभावां सर आ संसीयते ।
त्वमुग्रः पृतनासु सासहिः सह ओजो यजमानाय धेहि । ॥ २ ॥
दुराचकमानाय प्रतिपाणायार्क्षये । आस्मा अशृणुन्नाशाः कामेनाजनयन्त्स्वः ॥ ३ ॥
कामेन मा काम आगन्हृदयाञ्चृदयं परि । यदुमीर्षामदो मनस्तदैतूप मामिह ॥ ४ ॥
यत्काम कामयमाना इदं कृण्वसि ते हविः ।
तन्नः सर्वं समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाहा ॥ ५ ॥ (३८५)

(५३) कालः ।

१-१० भृशुः । कालः । अनुष्टुप्, १-४ त्रिष्टुप्, ५ निचृत् परस्तादृहती ।

कालो अर्धो वहति सप्तरीशिमः सहस्राक्षो अजरो भूरिरिताः ।

तमा रोहन्ति क्वयों विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा ॥ १ ॥

सप्त चक्रान्वहति काल एष मत्स्य नाभीरमृतं न्वक्षः ।

स इमा विश्वा भुवनान्यञ्जत्कालः स ईयते प्रथमो नु देवः ॥ २ ॥

पूर्णाः कुम्भोऽधि काल आर्हितस्तं वै पश्यामो ब्रह्मधा नु सन्तः ।

स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ्कालं तमाहुः परमे व्योमिन् ॥ ३ ॥

स एव सं भुवनान्याभरत्स एव सं भुवनानि पर्यत् ।

पिता सन्नभवत्पुत्र एषां तस्माद्दे नान्यत्परमस्ति तेजः ॥ ४ ॥

कालोऽमं दिवमजनयत्काल इमाः पृथिवीरुत । काले ह भूतं भव्यं चेपितं ह वि तिष्ठते ॥ ५ ॥

कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः । काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥ ६ ॥

काले मनः काले प्राणः काले नाम समाहितम् । कालेन सर्वा नन्दन्त्याग्नेतेन प्रजा इमाः ॥ ७ ॥

काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्म समाहितम् । कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत्प्रजापतेः ॥ ८ ॥

तेनेपितं तेन जातं तदु तस्मिन्प्रतिष्ठितम् । कालो ह ब्रह्म भूत्वा विर्मति परमेष्ठिनम् ॥ ९ ॥

कालः प्रजा असृजत कालो अग्नें प्रजापतिम् । स्वयंभूः कश्यपः कालाक्षरः कालादजायत ॥ १० ॥

(३९५)

(५४) कालः ।

१-५ भृशुः । कालः । अनुष्टुप्, २ त्रिपदावीं गायत्री, ५ त्र्ययसाना पदपदा विराडष्टिः ।

कालादापः समभवन्कालाद्ब्रह्म तपो दिशः । कालेनोदेति सूर्यः काले नि विशते पुनः ॥ १ ॥

कालेन वातः पवते कालेन पृथिवी मही । द्यौर्मही काल आहिता ॥ २ ॥

कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत्पुरा । कालादृचः समभून्पुण्ड्रः कालादजायत ॥ ३ ॥

कालो यज्ञं समैरयद्देवैर्मर्यां भागमर्क्षितम् । काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥

कालेऽथमङ्गिरा देवोऽथर्वा चार्धि तिष्ठतः ।

इमं च लोकं परमं च लोकं पुण्यांश्च लोकान्विधृतीश्च पुण्याः ।

सर्वाल्लोकानभिजित्य ब्रह्मणा कालः स ईयते परमो नु देवः ॥ ५ ॥ (५००)

॥ इति षष्ठोऽनुवाकः ॥ ६ ॥

(५५) रायस्पोपप्राप्तिः ।

१-६ भृशुः । अग्निः । विष्टुष्टः, २ आस्तरपांकिः ५ ज्यचसाना पंचपदा पुरस्ताज्ज्योतिष्मती ।

[७] रात्रिरात्रिमप्रयातं भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमुस्मै ।

रायस्पोपेण सप्तिया मर्दन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ १ ॥

या ते वसोर्वात इषुः सा तं एषा तया नो मृड ।

रायस्पोपेण सप्तिया मर्दन्तो मा ते अग्ने प्रतिवेशा रिषाम ॥ २ ॥

सायंसायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातःप्रातः सौमनुसस्य दाता ।

वसोर्वसोर्वसुदानं एधि वयं त्वेन्धानास्तुर्न्युं पुषेम ॥ ३ ॥

प्रातःप्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायंसायं सौमनुसस्य दाता ।

वसोर्वसोर्वसुदानं एधीन्धानास्त्वा शतंहिमा ऋधेम ॥ ४ ॥

अपश्वा दुग्धानस्य भूयासम् । अन्नादायान्नपतये रुद्राय नमो अग्रये ।

सभ्यः सुभां मे पाहि ये च सुभ्याः संभासदः ॥ ५ ॥

त्वमिन्द्रा पुरुहूत विश्वमायुर्व्युंशिवत् ।

अहरहर्बलिमिच्छे हरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमग्ने ॥ ६ ॥

(५६)

(५६) दुष्यप्रनाशनम् ।

१-६ यमः । दुष्यप्रनाशनम् । विष्टुष्टः ।

यमस्य लोकादध्या वंभूविध प्रमदा मर्त्यान्त्र युर्नक्षि धीरः ।

एकाकिनां सुरथं यासि विद्वान्त्वमं मिमानो असुरस्य योर्नो ॥ १ ॥

बन्धस्त्वार्थे विश्वत्वा अपश्यत्पुरा रात्र्या जनितीरेके अहिं ।

ततः स्वप्नेदमध्या वंभूविध भिषग्भ्यो रूपमपगृहमानः ॥ २ ॥

बृहद्वावासुरेभ्योऽधि देवानुपावर्तत महिमानमिच्छन् ।

तस्मै स्वर्माय दधुरार्थिपत्यं त्रयाक्षिशसः स्वरानशानाः ॥ ३ ॥

नैतां विदुः पितरो नोव देवा येषां जल्पिथरत्यन्तरेदम् ।

त्रिते स्वर्गमदधूराप्तये नर आदित्यासो वरुणेनानुशिष्टाः ॥ ४ ॥

यस्य क्रूरमर्भजन्त दुष्कृतोऽस्वर्गेन मुकृतः पुण्यमार्युः ।

स्वर्मिदासि परमेणं बन्धुना तप्यमानस्य मनसोऽधि जग्निषे ॥ ५ ॥

विद्य ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद्विद्य स्वम् यो अघिषा इहा तं ।

यज्ञस्थिर्नो नो यशमेह पाक्षाराद् द्विषेभिरप याहि दूरम् ॥ ६ ॥

(५७)

(५७) दुष्वप्रनाशनम् ।

१-५ यमः । दुष्वप्रनाशनम् । १ अनुष्टुप्, २-३ त्रिष्टुप् (ज्यवसाना) ; ४ उष्णिग्बृहती-
गर्भा विराद् शकरी, ५ ज्यवसाना पंचपदा परशाकरातिजगती ।

यथा कलां यथा शकं यथर्षं संनयन्ति ।

एवा दुष्वभ्यं सर्वमप्रिये सं नयामसि ॥ १ ॥

सं राजानो अगुः समृणान्यगुः सं कुष्ठा अगुः सं कला अगुः ।

समस्मासु यदुष्वभ्यं निर्दिपते दुष्वभ्यं सुवाम ॥ २ ॥

देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य कर् यो भद्रः स्वप्न ।

स मम यः पापस्तद् द्विपते प्र हिष्मः । मा तृष्टानामसि कृष्णशकुनेर्मुर्खम् ॥ ३ ॥

तं त्वा स्वप्न तथा सं विश्वं स त्वं स्वप्नाश्च इव कायमश्च इव नीनाहम् ।

अनास्माकं देवपीयुं पियारं वप यदस्मासु दुष्वभ्यं यद्रोपु यच्च नो गृहे ॥ ४ ॥

अनास्माकस्तदेवपीयुः पियारुर्निष्कर्मिव प्रति मुञ्चताम् ।

नवारत्नीनर्पमया अस्माकं ततः परि ।

दुष्वभ्यं सर्वं द्विपते निर्दयामसि ॥ ५ ॥ (४१७)

(५८) यज्ञः ।

१-६ ब्रह्मा । यज्ञः, बहवो देवताश्च । त्रिष्टुप्, २ पुरोऽनुष्टुप् ; ३ चतुष्पदातिशकरी, ५ भुरिक् ।

धृतस्य जूतिः समना सदेवा संवत्सरं हविषा वर्षयन्ती ।

श्रोत्रं चक्षुः प्राणोच्छिन्नो नो अस्त्वच्छिन्ना वयमायुषो वर्षसः ॥ १ ॥

उपास्मान्प्राणो ह्ययतामुप वयं प्राणं हवामहे ।

वर्चो जग्राह पृथिव्यं न्तरिक्षं वर्चः सोमो बृहस्पतिर्विधत्ता ॥ २ ॥

वर्चसो द्यावापृथिवी संग्रहणी बभूवयुर्वर्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ।

यज्ञसं गावो गोर्पतिमुप तिष्ठन्त्यायतीर्यशो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ॥ ३ ॥

व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्मा सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।

पुरं कृणुध्वमार्यसीरघृष्टा मा वः सुप्तोच्चमसो दँहता तम् ॥ ४ ॥

यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिमुर्खं च याचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।

इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा देवा यन्तु सुमनस्पर्मानाः ॥ ५ ॥

ये देवानामृत्विजो ये च यज्ञिया येभ्यो ह्वयं क्रियते भागधेयम् ।

इमं यज्ञं सह पत्नीमिरेत्य यावन्तो देवास्तविषा मादयन्ताम् ॥ ६ ॥ (४२३)

(५९) यज्ञः ।

१-३ ब्रह्मा । अग्निः । त्रिष्टुप् । १ गायत्री ।

त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मत्येष्व्वा । त्वं यज्ञेष्वीद्व्यः ॥ १ ॥

यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः ।

अग्निष्टद्विश्वादा पृणातु विद्वान्सोमस्य यो ब्राह्मणो आविवेश ॥ २ ॥

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तर्दनुप्रवोढुम् ।

अग्निर्विद्वान्त्स यजात्स इद्वोता सोऽध्वरान्त्स क्रतून्कल्पयाति ॥ ३ ॥ (४२६)

(६०) अह्नानि

१-२ ब्रह्मा । वाक्, अंगानि च । १ पथ्या बृहती, २ ककुम्भती पुर उणिक् ।

वाद्म असन्नसोः प्राणश्चक्षुरक्ष्णोः श्रोत्रं कर्णयोः ।

अपलिताः केशा अशोणा दन्ता बहु बाह्वोर्धलम् ॥ १ ॥

ऊर्वोरोजो जह्वयोर्जवः पादयोः । प्रतिष्ठा अरिष्ठानि मे सर्वात्मानिभृष्टः ॥ २ ॥ (४२८)

(६१) पूर्णायुः ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराट् पथ्याबृहती ।

तनुस्तन्वा मे सहे द्रतः सर्वमायुरशीय । स्योनं मे सीद पुरुः पृणस्व पर्वमानः स्वर्गे ॥ १ ॥ (४२९)

(६२) सर्वप्रियत्वम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । अनुष्टुप् ।

प्रियं मां कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु । प्रियं सर्वस्य पश्यत उत शूद्र उतार्ये ॥ १ ॥ (४३०)

(६३) आयुर्धनम् ।

१ ब्रह्मा । ब्रह्मणस्पतिः । विराडुपरिष्ठाद्बृहती ।

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवान्यज्ञेन बोधय । आयुः प्राणं प्रजां पशून्क्रीतिं यजमानं च वर्धय ॥ १ ॥ (४३१)

(६४) दीर्घायुत्वम् ।

१-४ ब्रह्मा । अग्निः । अनुष्टुप् ।

अग्ने समिधमाहापं बृहते जातवेदसे । स मे ध्रुवां च मेधां च जातवेदाः प्र यच्छतु ॥ १ ॥

इध्मेन त्वा जातवेदः समिधो वर्धयामसि । तथा त्वमस्मान्वर्धय प्रजयां च धनेन च ॥ २ ॥

यदमे यानि कानि चिदा ते दारुणिं द्रुध्मसि । सर्वं तर्दस्तु मे शिवं तज्जुपस्य यविष्य ॥ ३ ॥

एतास्तं अग्ने समिधस्त्वमिद्वः समिधैव । आयुरस्मासु धेहामृतत्वमाचार्यायि ॥ ४ ॥ (४३५)

(६५) अवनम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदा सूर्यश्च । जगती ।

हरिः सुपर्णो दिवमारुहोऽर्चिषा ये त्वा दिप्सन्ति दिवमुत्पतन्तम् ।

अव तां जहि हरसा जातवेदोऽर्चिभ्यदुग्रोऽर्चिषा दिवमा रोह सूर्य ॥ १ ॥ (४३६)

(६६) असुरक्षयणम् ।

१ ब्रह्मा । जातवेदाः सूर्यो वज्रश्च । अति जगती ।

अयोजाला असुरा मायिनोऽयस्मयैः पाशैरुद्धिनो ये चरन्ति ।

तांस्ते रन्धयामि हरसा जातवेदः सहस्रक्रष्टिः सपत्नान्प्रमृणन्पाहि वज्रः ॥ १ ॥ (४३७)

(६७) दीर्घायुत्वम् ।

१-८ ब्रह्मा । सूर्यः । प्रजापत्या गायत्री ।

पश्येम शरदः शतम् ॥ १ ॥ जीवेम शरदः शतम् ॥ २ ॥

बुध्येम शरदः शतम् ॥ ३ ॥ रोहेम शरदः शतम् ॥ ४ ॥

पूषेम शरदः शतम् ॥ ५ ॥ भवेम शरदः शतम् ॥ ६ ॥

भूषेम शरदः शतम् ॥ ७ ॥ भूर्यसीः शरदः शतात् ॥ ८ ॥ (४४५)

(६८) वेदोक्तं कर्म ।

१ ब्रह्मा । कर्म । अनुष्टुप् ।

अव्यसश्च व्यचसश्च विलं वि ष्यामि मायया ।

ताभ्यामुद्भूत्य वेदमथ कर्माणि कृण्महे ॥ १ ॥ (४४६)

(६९) आपः ।

१-४ ब्रह्मा । आपः । १ आसुर्यनुष्टुप्, २ साम्यनुष्टुप्, ३ आसुरी गायत्री, ४ साम्न्युष्णिक् ।

जीवा स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥

उपजीवा स्थोर्प जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ २ ॥

संजीवा स्थ सं जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ ३ ॥

जीवला स्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ ४ ॥ (४५०)

(७०) पूर्णाद्युः ।

१ ब्रह्मा । इन्द्रसूर्यादयः । गायत्री ।

इन्द्र जीव सूर्य जीव देवा जीवा जीव्यासमहम् । सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥ १ ॥ (४५१)

(७१) वेदमाता ।

१ ब्रह्मा । गायत्री । इयवसाना पञ्चपदाभिजगती ।

स्तुता मया वरदा वेदमाता प्र चोदयन्तां पावमानी द्विजानीम् ।

आयुः प्राणं प्रजां पशुं क्रीतिं द्रविणं ब्रह्मवर्चसम् । मह्यं दुत्त्वा व्रजत ब्रह्मलोकम् ॥ १ ॥ (४५२)

(७२) परमात्मा ।

१ भृग्वह्निरा ब्रह्मा । परमात्मा देवाश्च । त्रिष्टुप् ।

यस्मात्कोशादुदभराम् वेदं तस्मिन्नन्तरं दध्म एनम् ।

कृतमिष्टं ब्रह्मणो वीर्येण तेन मा देवास्तर्पसावतेह ॥ १ ॥ (४५३)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥ ७ ॥

[इति पंचत्रिंशत्तमः प्रपाठकः ॥३५॥]

॥ इत्येकोनविंशं काण्डं समाप्तम् ॥

मन्त्रसंख्या—

अष्टादशकाण्डस्यान्तपर्यन्तं— ४५६६

एकोनविंशत्तमकाण्डस्य ... ४५३

सर्घयोगः ५०१९

विंशं काण्डम् ।

(१)

(१ ३) १ विश्वामित्र , २ गोतम , ३ निरूप । १ इन्द्र , २ मरुत , ३ अग्नि । गायत्री ।

[अथ पद्मत्रिंशतितम प्रपाठक ॥ ३६ ॥]

[१] इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मद्यो अन्धमः ॥ १ ॥

मरुतं यस्य हि क्षयं पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ २ ॥

उक्षात्राय वशानाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्भिधेमाप्रयं ॥ ३ ॥ (३)

(२)

१-४ (शुत्समदो मेधातिथियां?) । १ मरुतः, २ अग्नि, ३ इन्द्र, ४ द्रविणोदा । १-२ निराद् गायत्री, ३ आचर्युष्णिक् ; ४ साक्षी त्रिष्टुप् ।

मरुतः पौत्रात्सुष्टुभः स्वर्कादतुना सोमं पिबतु ॥ १ ॥

अग्निराग्नीध्रात्सुष्टुभः स्वर्कादतुना सोमं पिबतु ॥ २ ॥

इन्द्रो ब्रह्मा ब्राह्मणात्सुष्टुभः स्वर्कादतुना सोमं पिबतु ॥ ३ ॥

देवो द्रविणोदाः पौत्रात्सुष्टुभः स्वर्कादतुना सोमं पिबतु ॥ ४ ॥ (७)

(३)

१-३ इतिमिडि । इन्द्र । गायत्री ।

आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं वहिः संदो मर्म ॥ १ ॥

आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्मणि नः शृणु ॥ २ ॥

ब्रह्माणस्त्रा वयं युजा सोमपाभिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥ (१०)

(४)

१-३ इतिमिडि । इन्द्र । गायत्री ।

आ नो याहि सुतावन्तोऽस्माकं सुष्टुतिरुषं । पिना सु शिभिन्नन्धंसः ॥ १ ॥

आ ते सिञ्चामि कुक्ष्योरनु गात्रा वि धानतु । गृभ्राय जिह्वया मधु ॥ २ ॥

स्वादुष्टं अस्तु संसुद्रे मधुमान्तन्वेडे तव । सोमः शर्मस्तु ते हृदे ॥ ३ ॥ (१३)

(५)

१-७ इतिमिडि । इन्द्र । गायत्री ।

अयमुं त्वा विचर्षणे जनीरियाभि संनृतः । प्र सोमं इन्द्र सर्पतु ॥ १ ॥ (१४)

तुविश्रीवो वृषोदरः सुवाहुरन्धसो मदे । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्रते ॥ २ ॥
 इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान् ओजसा । वृत्राणि वृत्रहं जहि ॥ ३ ॥
 दीर्घस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसुं प्रयच्छसि । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥
 अयं तं इन्द्र सोमो निपृतो अधि वहिषि । एहीमस्य द्रवा पिबं ॥ ५ ॥
 शार्चिगो शार्चिपूजनायं रणाय ते सुतः । आखण्डल प्र हूयसे ॥ ६ ॥
 यस्ते शृङ्गवृषो नपात्प्रणपात्कुण्डपार्यः । न्यस्मिन्दध्र आ मनः ॥ ७ ॥ (२०)

(६)

१-२ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमं हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः ॥ १ ॥
 इन्द्रं क्रतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिवा वृषस्व तातृपिम् ॥ २ ॥
 इन्द्रं प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिर स्तवान विश्वते ॥ ३ ॥
 इन्द्रं सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । धयं चन्द्रास इन्दवः ॥ ४ ॥
 दधिप्या जठरं सुतं सोममिन्द्रं वरेण्यम् । तवं द्युक्षास इन्दवः ॥ ५ ॥
 गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्रं त्वादातमिद्यशः ॥ ६ ॥
 अभि द्युमानि वनिन् इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृषे ॥ ७ ॥
 अर्वावतो न आ गहि परावतश्च वृत्रहन् । इमां जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥
 यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे । इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ (२१)

(७)

१-३ सुकशः, ४ विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

उद्धेदुभि श्रुतामघं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेपि सूर्य ॥ १ ॥
 नव यो नवतिं पुरो विभेदं चाहो जिसा । अहिं च वृत्रहार्चपीत् ॥ २ ॥
 स न इन्द्रः शिवः सखाश्वाद्द्रोमधर्वमत । उरुधारेव दोहते ॥ ३ ॥
 इन्द्रं क्रतुविदं सुतं सोमं हर्यं पुरुष्टुत । पिवा वृषस्व तातृपिम् ॥ ४ ॥ (३३)

(८)

(१-३) १ भरद्वाजः, २ कुत्सः, ३ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

एवा पाहि प्रतथा मन्दतु त्वा श्रुधि ब्रह्म वावृषस्वोत गीभिः ।
 आविः सूर्यं कृणुहि पीपिहीपीं जहि शर्वूरभि गा इन्द्रं वृन्धि ॥ १ ॥ (३४)

अर्वाङ्गेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पित्रा मदाय ।
 उरुष्यर्चा जठर आ वृपस्व पितेर्व नः शृणुहि ह्युमानः ॥ २ ॥
 आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्तव कोशं सिसिचे पिवध्वै ।
 समुं प्रिया आववृत्रन्मदाय प्रदक्षिणिदुभि सोमांस इन्द्रम् ॥ ३ ॥ (३६)

(९)

(१-४) १-२ नोधाः; ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । १-२ त्रिष्टुप्; ३-४ प्रगाथः
 (वृहती + सतोवृहती) ।

तं वो दुस्ममृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।
 अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ १ ॥
 द्युक्षं सुदानुं तर्विपीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।
 धुमन्तं वाजं शतिर्न सहस्रिणं मूक्षु गोर्मन्तमीमहे ॥ २ ॥
 तत्त्वां यामि सुवीर्यं तद्द्रव्यं पूर्वचित्तये ।
 येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ ॥ ३ ॥
 येनां समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णिं ते शवः ।
 सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रुदे ॥ ४ ॥ (४०)

(१०)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृहती + सतोवृहती) ।

उदु त्ये मधुमत्तमा गिरु स्तोमांस ईरते ।
 सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ १ ॥
 कण्वा इव भृगवः स्रयो इव विश्वमिद्धीतमानशुः ।
 इन्द्रं स्तोमैर्भिर्महर्षन्त आपर्चः प्रियमैधासो अस्वरन् ॥ २ ॥ (४२)

(११)

१-११ विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रः पुभिदातिरदासमुकैर्विदद्वसुदर्यमानो वि शत्रून् ।
 ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद्रोदसी उमे ॥ १ ॥
 मखस्य ते तविषस्य प्र जूतिमियमिं वाचममृताय भूपन् ।
 इन्द्रं क्षितीनामसि मानुषीणां विशां देवीनामुत पूर्वयावा ॥ २ ॥ (४४)

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्षणीतिः । अहन्व्यसिमुशध्रगवनेष्वाविधेना अकृणोद्राम्याणाम्	॥ ३ ॥
इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिभिः पृत्तना अभिष्टिः । प्रारोचयन्मनेवे केतुमहामविन्दुज्ज्योतिर्धृहते रणाय	॥ ४ ॥
इन्द्रस्तजो बृहणा आ विवेश नृवद्धानो नयीं पुरूणि । अचैतयद्विर्य इमा जंरित्रे प्रेमं वर्णमातिरच्छ्रुक्रमांसाम्	॥ ५ ॥
महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि । वृजनेन वृजिनान्तसं पिपेप मायाभिर्दस्यैर्भूमृत्योजाः	॥ ६ ॥
युधेन्द्रो मद्वा वरिवश्वकार देवेभ्यः सत्पतिश्वर्षणिप्राः । विवस्वतः सदेने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कृवयो गृणन्ति	॥ ७ ॥
सत्रासाहं चरेण्यं सहोदां संसवांसं स्वरिपथं देवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः	॥ ८ ॥
ससानात्यौ उत धर्यं समानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् । हिरण्ययमुतभोगं ससान इत्वी दस्युन्प्रार्यं वर्णमावत्	॥ ९ ॥
इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीरसनोदन्तरिक्षम् । विभेदं वलं तुनुदे विवाचोऽथाभवहमिताभिकृतनाम्	॥ १० ॥
शूनं हृधेम मघवानामिन्द्रमस्मिन्भरे नृत्तमं वाजसातौ । शृण्वन्तंमुग्रमृतयं समत्सु भन्तं वृशाणि संजितं घनानाम्	॥ ११ ॥ (५३)

(१२)

(१-७) १-६ वासिष्ठः, ७ अत्रिः । इन्द्रः । शिष्टुप् ।

उद्गु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्पेन्द्रं समुर्यं महया वासिष्ठ । आ यो विश्वानि शर्वसा ततानोपश्रोता म् ईवंतो वचांसि	॥ १ ॥
अयामि घोषं इन्द्र देवजामिरिरज्यन्त यच्छुरुथो विवाचि । नहि स्वमार्युश्चिकिते जनेषु तानीदंहांसति पर्ष्यस्मान्	॥ २ ॥
युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः । वि चाधिष्ट स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृशाण्यग्रवी जघन्वान्	॥ ३ ॥ (५६)

आपश्चित्पिप्यु स्तर्योऽङ्गे न गावो नक्षत्रतं जरितारस्त इन्द्र ।
 याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान् ॥ ४ ॥
 ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शम्भिणं तुविरार्धसं जरित्रे ।
 एको देवत्रा दर्यसे हि मतीनस्मिन्धूरं सर्वने मादयस्व ॥ ५ ॥
 एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रवाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चिन्त्यकैः ।
 स न स्तुतो वीरवद्वातु गोमधूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ६ ॥
 ऋजीपी वृजी वृषभस्तुरापाटुष्पमी राजा वृत्रहा सोमपावा ।
 युक्त्वा हरिभ्यामुप यासदुवाद्याध्यैदिने सर्वने मत्सदिन्द्रः ॥ ७ ॥ (६०)

(१३)

(१-४) १ घामदेवः, २ गोतमः, ३ कुत्सः, ४ विश्वामित्रः । १ इन्द्रावृहस्पती, २ मरुतः, ३-४ अग्निः ।
१-३ जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इन्द्रश्च सोमं पिवतं बृहस्पतेऽस्मिन्त्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू ।
 आ वां विशन्तिवन्देवः स्वाभ्रवोऽस्मे रथिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १ ॥
 आ वो वहन्तु सप्तयो रघुप्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात वाहुभिः ।
 सीदुता बर्हिहरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ २ ॥
 इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया ।
 भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यज्ञे सुरूपे मा रिपामा वयं तव ॥ ३ ॥
 ऐभिरग्रे सुरथं याह्यवाङ् नानारथं वा विभवो ह्यथाः ।
 पत्नीवतस्त्रियतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व ॥ ४ ॥ (६४)
 ॥ इति प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

(१४)

१-४ सोमरिः । इन्द्रः । प्रगाथः (विपमा ककुप्+ समा सतोवृहती)

[२] वयमु त्वामपूर्य्य स्थूरं न कच्चिद्भरन्तोऽवस्वयवः । वाजे चित्रं हवामहे ॥ १ ॥
 उप त्वा कर्मन्वृतये स नो युवोप्रथक्राम यो धृपत् ।
 त्वामिद्धवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानुसिम ॥ २ ॥
 यो न इदमिदं पुरा प्र वस्ये आनिनाय तमु व स्तुपे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ३ ॥
 हर्यश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि प्मा यो अमन्दत ।
 आ तु नः स वयति गव्यमश्वयं स्तोतृभ्यो मधवा शतम् ॥ ४ ॥ (६८)

(१५)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

प्र मंहिष्ठाय वृहते वृहद्रथे सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।
 अपार्मिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥ १ ॥
 अध ते विश्वमनु हासद्विष्टय आपो निम्नेव सर्वना हविर्मतः ।
 यत्पर्वते न समशीरत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्रथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥
 असमै भीमाय नर्मसा समध्वर उपो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।
 यस्य धाम श्रवसे नामैन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥
 इमे त इन्द्र ते वयं पुरुषुत ये त्वारम्य चरामसि प्रभूवसो ।
 नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सचत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥
 भूरि त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मधवन्काममा पृण ।
 अनु ते द्यौर्द्विहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नैम ओजसे ॥ ५ ॥
 त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्जिन्पर्वशश्र्वकतिथ ।
 अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिपे केवलं सहः ॥ ६ ॥ (७४)

(१६)

१-१२ अयास्यः । वृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

उदुमुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः ।
 गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो वृहस्पतिमृचुर्का अनावन् ॥ १ ॥
 सं गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भग इवेदर्यमणं निनाय ।
 जने मित्रो न दम्पती अनक्ति वृहस्पते वाजयाञ्छरिवाजौ ॥ २ ॥
 साध्वर्या अतिथिनीरिपिरा स्पार्हाः सुवर्णा अनवचरूपाः ।
 वृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविर्म्यः ॥ ३ ॥
 आप्रुपायन्मधुन क्रतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः ।
 वृहस्पतिरुद्धरन्नर्मनो गा भूम्या उद्रेव वि त्वचं विभेद ॥ ४ ॥
 अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुद्रः शीपालमिव वार्त आजत् ।
 वृहस्पतिरनुमृश्या बलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः ॥ ५ ॥
 यदा बलस्य पीयतो जसुं भेद्वृहस्पतिरश्रितपोभिरुक्कैः ।
 दुद्धिर्न जिह्वा परिविष्टमाददाविनिर्धीरुणोदस्रियाणाम् ॥ ६ ॥ (८०)

बृहस्पतिरमृतं हि त्यदासां नाम स्वरीणां सदाने गुह्यं यत् ।
 आण्डेर्व भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्त्रियाः पर्वतस्य त्मनाजत् । ॥ ७ ॥
 अश्नापिनद्धं मधु पर्येषयन्मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् ।
 निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद्बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥ ८ ॥
 सोपामविन्दुत्स स्वः१ः सो अग्निं सो अर्केण वि बवाधे तमामि ।
 बृहस्पतिर्गोर्वपुषो बलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥
 हिमेव पर्णा मुपिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्बलो गाः ।
 अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात्स्वर्यामासा मिथ उचरातः ॥ १० ॥
 अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो घामपिंशन् ।
 रात्र्यां तमो अर्धधुज्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः ॥ ११ ॥
 इदमकर्म नमो अभियाय यः पूर्वीरन्वानोनवीति ।
 बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धान् ॥ १२ ॥ (८६)

(१७)

(१-१२) १-११ कृष्णः, १२ चासिष्ठः । इन्द्रः । १-१० जगती, ११-१२ त्रिष्टुप् ।

अच्छा म इन्द्रं मृतयः स्वर्विदः सुध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूपत ।
 परिं प्वजन्ते जनयो यथा पतिं मयं न शुन्ध्युं मघवानमृतये ॥ १ ॥
 न धा त्वद्रिगर्प वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिश्रय ।
 राजेव दस्म नि पदोऽधि बृहिध्वस्मिन्त्सु सोमेवपानमस्तु ते ॥ २ ॥
 विपूवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व ईशते ।
 तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिर्णः ॥ ३ ॥
 वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्त्सोमासु इन्द्रं मन्दिनश्चमूपदः ।
 प्रैपामनीकं शर्वसा दविद्युतद्विदत्स्वर्भर्नवे ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥
 कृतं न श्रमी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा स्यं जयत् ।
 न तत्तै अन्यो अनु वीर्यं शकन्न पुराणो मघवन्नोत नूतनः ॥ ५ ॥
 विश्विशं मघवा पर्यशायत् जनानां धेना अक्काकशृद्धपा ।
 यस्याहं शक्रः सर्वनेपु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥
 आपो न सिन्धुमभि यत्समक्षरन्त्सोमासु इन्द्रं कुल्या इव हृदम् ।
 वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सार्दने यवं न वृष्टिदिव्येन दारुना ॥ ७ ॥ (९३)

वृषा न क्रुद्धः पतयद्रजःस्वा यो अर्पपत्नीरकृणोद्विमा अपः ।
 स सुन्वते मघना जीरदानवेऽर्षिन्द्रज्योतिर्भनवे हविष्मते ॥ ८ ॥
 उजायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुर्घा पुराणवत् ।
 वि रोचतामरुपो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत् सत्पतिः ॥ ९ ॥
 गोभिष्टरेमार्मति दुरेवां यवेन धुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनैना जयेम ॥ १० ॥
 वृहस्पतिर्नः परि पातु पृथादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सरिभ्यो वरिवः कृणोत ॥ ११ ॥
 वृहस्पते युवमिन्द्रश्च वसो द्विव्यस्यैशाये उत पार्थिवस्य ।
 घत्तं रयि स्तुते क्रीरये चिद्यूपं पात स्रस्तिभिः सदा नः ॥ १२ ॥ (९८)

॥ इति द्वितीयोऽनुयाकः ॥ २ ॥

(१८)

(१-६) १-३ मेघातिथिः प्रियमेघश्च, ४-६ वसिष्ठ । इन्द्रः । गायत्री ।

[३] वयमु त्वा तदिदर्या इन्द्र त्नायन्तः मर्यायः । कर्णा उक्थेभिर्जरन्ते ॥ १ ॥
 न धेमन्यदा र्पन वज्रिन्नपसो नविष्टा । तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ २ ॥
 इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वर्णाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादुमर्तन्द्राः ॥ ३ ॥
 वयमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र पौनुमो वृपन् । विद्वी त्वंशुस्य नो वसो ॥ ४ ॥
 मा नो निदे च वक्तव्यो रंन्धीरराण्ये । त्वे अपि क्रतुर्मम ॥ ५ ॥
 त्वं वर्मासि सप्रथः पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति ब्रुवे युजा ॥ ६ ॥ (१०४)

(१९)

१-७ विश्वामित्र । इन्द्र । गायत्री ।

वारंहत्याय श्वसे पृतनापाधाध च । इन्द्र त्वा वर्तयामाभि ॥ १ ॥
 अर्वाचीनं सु ते मनं उन चक्षुः शतक्रतो । इन्द्रं कृण्वन्तु वायवतः ॥ २ ॥
 नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गोभिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाते ॥ ३ ॥
 पुरुष्टुतस्य धामाभिः श्रुतेन महयामाभि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतः ॥ ४ ॥
 इन्द्रं वृत्राय हन्तरे पुरुहूतमुपं जुने । भरंपु वार्जसातये ॥ ५ ॥
 वार्जसु सासहिर्भेन त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्रं वृत्राय हन्तरे ॥ ६ ॥
 द्युम्नेपु पृतनाज्ये पृत्सुतर्पु श्रयःसु च । इन्द्र साक्ष्नाभिमातिपु ॥ ७ ॥ (१११)

(२०)

(१-७) १-४ विश्वामित्रः ; ५-७ शृत्समदः । इन्द्रः । गायत्री ।

शुष्मिन्तमं न ऊतयेँ द्युमिन्नं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ॥ १ ॥
 इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे ॥ २ ॥
 अर्गन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युमं दधिष्य दुष्टरम् । उचे शुष्मं विरामसि ॥ ३ ॥
 अर्वावतो न आ गृध्रथो शक्र परावर्तः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ४ ॥
 इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी पदपं चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ५ ॥
 इन्द्रश्च मृलयाति नो न नः पश्चादुवं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ६ ॥
 इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ ७ ॥ (११८)

(२१)

१-११ सव्यः । इन्द्रः । जगती; १०-११ त्रिष्टुप् ।

न्यूतुषु वाचं प्र महे भंरामहे गिर इन्द्राय सदाने विवस्वतः ।
 नू चिद्वि रत्नं ससतामिवाविदुन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥
 दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।
 शिक्षानरः प्रदिशो अकामकश्नः सखा सखिभ्यस्तमिदं शृणीमसि ॥ २ ॥
 शचीव इन्द्र पुरुकृदयुमत्तम् तवेदिदमभितश्चेकिते वसुं ।
 अतः संगृभ्यामिभूत् आ भंर मा त्वायतो जंरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥
 एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अर्मति गोभिर्श्विना ।
 इन्द्रेण दस्युं दुरयन्त इन्दुभिर्भ्युतद्वेषसः समिपा रभेमहि ॥ ४ ॥
 समिन्द्र राया समिपा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिर्द्युभिः ।
 सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोर्ग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥ ५ ॥
 ते त्वा मदां अमदुन्तानि वृष्ण्या ते सोमांसो वृत्रहृत्वेषु सत्पते ।
 यत्कारवे दशं वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥
 युधा युधसुप घेदपि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।
 नम्या यद्विन्द्र सख्यां परावर्ति निवर्हयो नमृचि नाम माधिनम् ॥ ७ ॥
 त्वं करञ्जमुत् पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिशिग्वस्यं वर्तनी ।
 त्वं शता बहूदस्याभिन्तपुरोऽनानुदः परिपूता क्रुजिथंनता ॥ ८ ॥ (१२६)

(२६)

(१-६) १-३ शुन.शेषः, ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

योगेयोगे त्वस्तरं वाजैवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ १ ॥
 आ वा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिः । वाजैभिरुप नो हवाम् ॥ २ ॥
 अनुं वृत्तस्यौकसो हुवे तुविप्रति नरम् । यं ते पूर्व पिता हुवे ॥ ३ ॥
 युञ्जन्ति वृद्धमरुपं चरन्तं परि तस्थुपः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ४ ॥
 युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणां ध्रुष्णू नृवाहसा ॥ ५ ॥
 केतुं कृष्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्भिर्जायथाः ॥ ६ ॥ (१६६)

(२७)

१-६ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्य एक इत् । स्तोता मे गोपंखा स्यात् ॥ १ ॥
 शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥
 घेनुष्टं इन्द्र सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषीं दुहे ॥ ३ ॥
 न ते वर्तास्ति राधसु इन्द्र देवो न मर्त्यः । यदित्ससि स्तुतो मधम् ॥ ४ ॥
 यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्यद्भिर्व्यवर्तयत् । चक्राण औपशं दिवि ॥ ५ ॥
 वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥ (१७२)

(२८)

१-४ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्र । १-२ गायत्री, ३-४ त्रिष्टुप् ।

व्यंश्नन्तरिधमतिरन्मद्रे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिन्वलम् ॥ १ ॥
 उद्गा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृष्वन्गुहां सतीः । अर्वाञ्चं सुनुदे वलम् ॥ २ ॥
 इन्द्रेण रोचना दिवो दृहानि दंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ३ ॥
 अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदां अराजिपुः ॥ ४ ॥ (१७६)

(२९)

१-५ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुत् भद्रकृत् ॥ १ ॥
 इन्द्रमित्केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुरार्धसम् ॥ २ ॥ (१७८)

अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः ॥ ३ ॥
 मायाभिर्हृत्सिसृप्तत इन्द्र धामारुर्कृततः । अव दस्यूरधुथाः ॥ ४ ॥
 असुन्वामिन्द्र संसदं विपृचीं व्यनाशयः । सोमपा उर्चरो भवन् ॥ ५ ॥ (१८१)

(३०)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

प्र ते महे विदथे शंसिपं हरी प्र ते वन्वे वनुषो हर्यत मदम् ।
 घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत आ त्वां विशन्तु हरिर्वपसं गिरः ॥ १ ॥
 हरिं हि योर्निमभि ये समस्वरन्दिन्वन्तो हरीं दिव्यं यथा सदः ।
 आ यं पृणन्ति हरिभिर्न धेनव इन्द्राय शूपं हरिवन्तमर्चत ॥ २ ॥
 सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गभस्तयोः ।
 धुम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥
 दिधि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यचद्रजो हरितो न रक्षा ।
 तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिभरः ॥ ४ ॥
 त्वंत्वमहर्हया उर्पस्तुतुः पूर्वेभिरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः ।
 त्वं हर्यसि तव विश्वमुक्थ्यंशुमसामि राधो हरिजात हर्यतम् ॥ ५ ॥ (१८६)

(३१)

१-५ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । जगती ।

ता वज्रिणं मन्दिनं स्तोम्यं मदु इन्द्रं रथे वहतो हर्यता हरीं ।
 पुरुषर्षस्मै सर्वनानि हर्यतु इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ॥ १ ॥
 अं कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन्हरयो हरीं तुरा ।
 अर्वेद्धियो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ॥ २ ॥
 हरिश्मशारुर्हेरिक्श आयसस्तुरस्पेये यो हरिपा अवर्धत ।
 अर्वेद्धियो हरिभिर्वाजिनींसुरति विश्वा दुरिता पारिपदरीं ॥ ३ ॥
 सुवेवं यस्य हरिणी विपेतुः शिप्रे वाजाय हरिणीं दर्विष्यतः ।
 प्र यत्कृते चमसे मर्षजृद्धरीं पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः ॥ ४ ॥
 उत स्म सन्नं हर्यतस्यं पुस्त्योऽुरत्यो न वाजं हरिर्वा अचिक्रदत् ।
 मही चिद्धि धिपणाहर्षदोर्जसा वृहदयो दधिपे हर्यतश्चिदा ॥ ५ ॥ (१९१)

(३२)

१-३ वचः सर्वद्वरिवा । हरिः (इन्द्रः) । १ जगती, २-३ त्रिष्टुप् ।

आ रोदसी हर्षमाणो महित्वा नव्येनव्यं हर्षसि मन्म नु प्रियम् ।

प्र पुस्त्यमिसुर हर्षतं गौराविष्कृधि हरये सूर्याय ॥ १ ॥

आ त्वा हर्षन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र ।

पिवा यथा प्रतिभृतस्य मध्जो हर्षेन्यज्ञं सधमादे दशोणिम् ॥ २ ॥

अपाः पूर्वेपां हरिवः सुतानामथो इदं सर्वनं केवलं ते ।

ममद्वि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषं जठर आ वृपस्व ॥ ३ ॥ (१९४)

(३३)

१-३ अष्टकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अप्सु धूतस्य हरिवः पिवेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व ।

मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदंशुक्यवाहः ॥ १ ॥

प्रोग्रां पीति वृष्णा इयामिं सत्यां प्रयै सुतस्य हर्षश्च तुभ्यम् ।

इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्राभिः शच्यां गृणानः ॥ २ ॥

ऊती शचीवस्तवं वीर्येणि वयो दधाना उशिर्ज ऋतज्ञाः ।

प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गृणन्तः सधमाद्यासः ॥ ३ ॥ (१९७)

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥ इति पर्यायः ॥

॥ इति नृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

(३४)

१-१८ गृत्समदः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

[४] यो ज्ञात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्कर्तुना पर्यभूषत् ।

यस्य शुष्माद्रोदसी अस्यसेतां नृम्णस्य म्हा स जनासु इन्द्रः ॥ १ ॥

यः पृथिवीं व्यथमानामदंहृद्यः पर्वतान्प्रकुपितान् अरम्णात् ।

यो अन्तरिक्षं विप्रमे वरीयो यो घामस्तंक्षात्स जनासु इन्द्रः ॥ २ ॥

यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदाजदपघा चलस्य ।

यो अशर्मनोरन्तरि ज्ञानं संवृक्ममत्सु स जनासु इन्द्रः ॥ ३ ॥ (२००)

- येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः ।
 श्वघ्नीव यो जिगीषां लक्षमाददुर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥
- ये स्मा पुच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैपो अस्तीत्येनम् ।
 सो अर्यः पुष्टीविज इवा मिनाति श्रदस्मे घत्त स जनास इन्द्रः ॥ ५ ॥
- यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नार्धमानस्य कीरेः ।
 युक्तग्राण्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ॥ ६ ॥
- यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
 यः सूर्यं य उपसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ॥ ७ ॥
- यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽवर उभयां अमित्राः ।
 समानं चिद्रथमातस्थिवासा नाना ह्वेते म जनास इन्द्रः ॥ ८ ॥
- यस्मान्न क्रुते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे ह्वन्ते ।
 यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनास इन्द्रः ॥ ९ ॥
- यः शश्वतो महेनो दधानानमन्यमानांलर्वा जघान ।
 यः शर्धते नानुददाति श्रुध्यां यो दस्योर्हेन्ता स जनास इन्द्रः ॥ १० ॥
- यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत् ।
 ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः ॥ ११ ॥
- यः शम्बरं पर्यतरत्कसींभियोऽचारुक्लापिचत्सुतस्य ।
 अन्तर्गिरौ यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्च्छत्स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥
- यः सुप्तंश्मिवृषभस्तुविष्मान्वास्तुजत्सर्तवे सुप्त सिन्धून् ।
 यो रौहिणमस्फुरद्ब्रजवाहुर्धामारोहन्तं स जनास इन्द्रः ॥ १३ ॥
- घावां चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माधिदस्य पर्वता भयन्ते ।
 यः सोमपा निचितो वज्रवाहुयो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥
- यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
 यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधुः स जनास इन्द्रः ॥ १५ ॥
- जातो व्युत्थित्पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद जनितुः परस्य ।
 स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद्भ्रता देवानां स जनास इन्द्रः ॥ १६ ॥
- यः सोमकामो हर्षश्वः सुरिर्यस्माद्रेजन्ते भुवनानि विश्वा ।
 यो जघान शम्बरं यश्च शुष्णं य एकवीरः स जनास इन्द्रः ॥ १७ ॥ (२१४)

(३२)

१-३ वरुः सर्वहरिर्वा । हरिः (इन्द्रः) । १ जगती; २-३ त्रिष्टुप् ।

आ रोदसी हर्षमाणो महित्वा नर्व्येनव्यं हर्षसि मन्म नु प्रियम् ।
 प्र पस्त्यमिसुर हर्षतं गोरविष्कृधि हरये स्यायि ॥ १ ॥
 आ त्वा हर्षन्तं प्रयुजो जनानां रथे बहन्तु हरिंशिप्रमिन्द्र ।
 पित्रा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्षन्यज्ञं संधुमाद्रे दशोणिम् ॥ २ ॥
 अपाः पूर्वेपां हरिवः सुतानामथो इदं सर्वनं केवलं ते ।
 ममद्वि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषं जठर आ वृषस्व ॥ ३ ॥ (१९४)

(३३)

१-३ अष्टकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अप्सु धूतस्य हरिवः पित्रेह नृभिः सुतस्य जठरं घृणस्व ।
 मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धेस्य मदमुक्थवाहः ॥ १ ॥
 प्रोग्रां पीति वृष्ण इयमिं सत्यां प्रयै सुतस्य हर्षश्च तुभ्यम् ।
 इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व घीभिर्विश्राभिः शच्यां गृणानः ॥ २ ॥
 ऊती शचीवस्तवं धीर्येण वयो दधाना उशिर्ज ऋतज्ञाः ।
 प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गुणन्तः सधुमाद्यासः ॥ ३ ॥ (१९७)

॥ इति तृतीयोऽनुवाके तृतीयः पर्यायः ॥

॥ इति तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥

(३४)

१-१८ शृत्समदः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

[४] यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्कर्तुना पुर्यभृपत् ।
 यस्य शुष्माद्रोदसी अस्यसेतां नृम्णस्य मृह्ना स जनासु इन्द्रः ॥ १ ॥
 यः पृथिवीं व्यथमानामदहृद्यः पर्वतान्प्रवृपितां अरम्पात् ।
 यो अन्तरिक्षं विप्रमे वरीयो यो धामस्तंभ्रात्स जनासु इन्द्रः ॥ २ ॥
 यो हत्वाहिमरिणात्सस सिन्धून्यो गा उदारजदपधा वलस्य ।
 यो अश्मनोरन्तरधिं ज्ञानं संवृकसुमत्सु स जनासु इन्द्रः ॥ ३ ॥ (२००)

- येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकं ।
 श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥
- यं स्मां पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नपो अस्तीत्येनम् ।
 सो अर्यः पृष्टीविजं इवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ॥ ५ ॥
- यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः ।
 युक्तग्रांणो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ॥ ६ ॥
- यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
 यः सूर्यं य उपसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ॥ ७ ॥
- यं क्रन्दसी संपती विह्वयेते परेऽवर उभयां अभित्राः ।
 समानं चिद्रथमावस्थिवांसा नाना हवेते म जनास इन्द्रः ॥ ८ ॥
- यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते ।
 यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनास इन्द्रः ॥ ९ ॥
- यः शश्वतो महेनो दधानानमन्यमानांछवीं जघान ।
 यः शर्षते नानुददाति शृध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः ॥ १० ॥
- यः शम्बरं पर्थेतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत् ।
 ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः ॥ ११ ॥
- यः शम्बरं पर्यतरत्कसींभियोऽचारुकास्त्रापिबत्सुतस्य ।
 अन्तर्गिरौ यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छित्स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥
- यः सुतरंश्मिर्वृषभस्तुर्विष्मान्वासुजत्सर्तवे सप्त सिन्धून् ।
 यो रौहिणमस्फुरद्ब्रजवाहुर्धामारोहन्तं स जनास इन्द्रः ॥ १३ ॥
- घावां चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माधिदस्य पर्वता भयन्ते ।
 यः सोमया निंचितो वज्रवाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥
- यः सुन्वन्तमर्षति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
 यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राघः स जनास इन्द्रः ॥ १५ ॥
- जातो व्यख्यत्पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद जनितुः परस्य ।
 स्तविष्यमाणो नो यो अस्मद्व्रता देवानां स जनास इन्द्रः ॥ १६ ॥
- यः सोमकामो हर्यश्वः सुरिर्यस्माद्रेजन्ते भुवनानि विश्वा ।
 यो जघान शम्बरं यश्च शुष्णं य एकवीरः स जनास इन्द्रः ॥ १७ ॥ (२१४)

यः सुन्वते पचते दुध्न आ चिद्वाजं दर्दपिं स किलासि सृत्यः ।
वयं त इन्द्र विश्वहं प्रियासः सुवीरासो विदथमा वंदेम

॥१८॥ (२१५)

(३५)

१-१६ नोधाः (भरद्वाजः ?) । इन्द्रः । विष्टुप् ।

अस्मा इदु प्र तुवसें तुराय ग्रयो न हर्मिं स्तोमं माहिनाय ।

॥ १ ॥

ऋचीपमयाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा

अस्मा इदु प्रपं इव प्र यंसि भरोम्याङ्गपं वाघे सुवृक्ति ।

॥ २ ॥

इन्द्राय हुदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षा भरोम्याङ्गपमास्येनि ।

॥ ३ ॥

मंहिष्टमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरि वावृधधै

अस्मा इदु स्तोमं सं हिंनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।

॥ ४ ॥

गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय

अस्मा इदु ससिमिच श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वाक्षे समञ्जे ।

॥ ५ ॥

वीरं दानार्कसं वन्दधै पुरां गूर्तश्रवसं दुर्माणम्

अस्मा इदु त्वष्टां तक्षद्वजं स्वपस्तमं स्वर्षेण रणाय ।

॥ ६ ॥

वृत्रस्य चिद्विदद्येन ममं तृजनीशानस्तुजता कियेधाः

अस्येदु मातुः सर्वनेपु सद्यो महः पितुं पपिवां चार्वन्ना ।

॥ ७ ॥

मुपायद्विष्णुं पचतं सहीयान्विर्घ्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता

अस्मा इदु ग्नाश्चिदेवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्यं ऊतुः ।

॥ ८ ॥

परि धारवापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परिं एः

अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तीरिक्षात् ।

॥ ९ ॥

स्वरालिन्द्रो दम आ विश्वर्गूर्तः स्वरिरर्मत्रो ववक्षे रणाय

अस्येदेव शर्वसा झुपन्तं वि वृश्रद्वज्रेण वृत्रामिन्द्रः ।

॥ १० ॥

गा न ज्ञाणा अबनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः

अस्येदु त्वेपसां रन्तु सिन्धवः परि यद्वज्रेण समिपच्छत् ।

॥ ११ ॥

ईशानकृदाशुपे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः

अस्मा इदु प्र मरां तर्तुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः

गोर्न पर्वे वि रदा तिरश्चेप्यन्नणीस्यपां चरधै

॥ १२ ॥ (२२७)

अस्येदु प्र ब्रूहि पूव्याणि तुरस्य कर्माणि नव्यं उक्थैः ।	
युधे यदिष्णान आर्युधान्यवृद्यायमाणो निरिणाति शत्रून्	॥ १३ ॥
अस्येदु भिया गिरयश्च दृहा द्यावा च भूमा जनुपस्तुजेते	
उपो वेनस्य जोशुवान ओणि सद्यो भुवद्वीर्यायि नोधाः	॥ १४ ॥
अस्मा इदु त्यदनु दाग्येपामेको यद्वमे भुरेरीशानः ।	
प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्वये सुर्विमावदिन्द्रः	॥ १५ ॥
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।	
एषु विदवपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्पात्	॥ १६ ॥ (२३१)

(३६)

१—११ भरद्वाज । इन्द्रः । विष्टुप् ।

य एक इद्वव्यश्वर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरभ्युर्चि आभिः ।	
यः पत्यते वृषभो वृष्णवान्त्सत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान्	॥ १ ॥
तक्षु नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सप्त विप्रासो अभि वाजयन्तः ।	
नक्षहाभं तर्तुरिं पर्वतेष्टामद्रोघवाचं मतिभिः शर्विष्ठम्	॥ २ ॥
तमीमह इन्द्रंमस्य रायः पुरुवीरस्य नृवतः पुरुक्षोः ।	
यो अस्कृधोयुरजरः स्वर्गिन्तमा भर हरिवो मादुयध्वै	॥ ३ ॥
तक्षो वि वोचो यदि ते पुरा चिञ्जरितारं आनशुः सुप्रमिन्द्र ।	
कस्तं भागः किं वयों दुध्र सिद्धः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरभः	॥ ४ ॥
तं पुच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्टामिन्द्रं वेपी वक्त्री यस्य नू गीः ।	
तुविग्राभं तुविकूर्मिं रभोदां गातुभिषे नक्षते तुम्रमच्छ	॥ ५ ॥
अथा ह त्यं मायया वावृधानं मनोजुवां स्वतवः पर्वतेन ।	
अच्युता चिद्वीलिता खोजो रुजो वि दृहा धृपता विरग्निन्	॥ ६ ॥
तं वो धिया नव्यस्या शर्विष्ठं प्रलं प्रलवत्परितंसयध्वै ।	
स नो वक्षदनिमानः सुवह्नेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि	॥ ७ ॥
आ जनाय दृहणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा ।	
तपा वृषन्निश्वतः शोचिपा तान्ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपथ	॥ ८ ॥
भुशो जनस्य दिव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेपसंदक् ।	
धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वां अजुर्थ दयसे वि मायाः	॥ ९ ॥ (२४०)

जा संयतमिन्द्र णः स्रस्ति शत्रुतूर्याय वृहतीममृधाम् ।
यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो चञ्चिन्सुतुक्का नाहुपाणि ॥१०॥
स नो नियुञ्जिः पुरुहूत वेधो विश्वगाराभिरा गंहि प्रयज्यो ।
न या अर्देधो ररते न देव आर्भिर्याहि तूयमा मग्द्रिक् ॥११॥ (२४२)

(३७)

१-११ वसिष्ठ । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्यावर्यति प्र विश्वाः ।
यः शश्वतो अदाशुपो गर्यस्य प्रयन्तासि सुप्नितराय वेदः ॥ १ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूपमाणस्तन्वा समये ।
दासं यच्छुष्णं कुर्यवं न्यस्मि अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन् ॥ २ ॥
त्वं धृष्णो ध्रुवता वीतहव्यं प्रावो त्रिजगभिरुतिभिः सुदारसम् ।
प्र पौरुहुरिस् त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहृत्पेषु पुरुम् ॥ ३ ॥
त्व नृभिर्नृमणो देववीतो भूरीणि वृत्रा हर्यन्न हंसि ।
त्वं नि दस्पुं चुमुर्नि धुनि चास्वापयो दुभीतये सुहन्तु ॥ ४ ॥
तवै व्यौत्तानि वज्रहस्त तानि नव यत्पुरो नवति च सद्यः ।
निवेशने शततुमारिवेपीरहं च वृत्र नमुचिमुताहन् ॥ ५ ॥
सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुपे सुदासे ।
वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशक्रु वाजम् ॥ ६ ॥
मा ते अस्या सहसान्परिष्ठावघार्य भूम हरिवः परादै ।
त्रायस्व नोऽनुकेभिर्वरुथैस्तव प्रियासः सुरिषु स्याम ॥ ७ ॥
प्रियास इत्ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे मत्तायः ।
नि तुर्वशं नि याद्वं शिशिह्यतिधिग्वाय शंस्यं करिष्यन् ॥ ८ ॥
सद्यश्चिन्तु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शसन्त्युक्थशास उक्था ।
ये ते हवैभिर्वि पर्णारदाशन्नस्मान्वृणीत् युज्याय तस्मै ॥ ९ ॥
एते स्तोमां नरा नृतम् तुभ्यमस्मद्यञ्चिो ददतो मघानि ।
तेषामिन्द्र वृत्रहृत्पेषो भूः सरा च शूरोऽविता च नृणाम् ॥१०॥ (२५२)

नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजुतस्तन्वा विवावृधस्व ।

उषं नो वाजाग्निमीक्षुप स्तीन्युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥११॥ (२५३)

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

(३८)

(१-६) १-३ इरिम्बिडिः, ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

[५] आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं वहिः संदो मम ॥ १ ॥
 आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ २ ॥
 ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ ॥
 इन्द्रमिन्द्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूपत ॥ ४ ॥
 इन्द्र इद्रयोः सचा संमिश्र आ वंचोयुजा । इन्द्रो वञ्जी हिरण्ययः ॥ ५ ॥
 इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद्वि । वि गोभिराद्रिमैरयत् ॥ ६ ॥ (२५९)

(३९)

(१-५) १ मधुच्छन्दाः, २-५ गोपूस्त्वय्यवसूक्तिनौ । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रो वो विश्वतस्पति हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १ ॥
 व्यं न्तरिक्षमतिगन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभि नद्वलम् ॥ २ ॥
 उद्रा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्णन्गुहा सतीः । अर्वाश्चं नुनुदे वलम् ॥ ३ ॥
 इन्द्रेण रोचना दिवो इह्वानि दंहितानि च । स्थिराणि न पराशुदे ॥ ४ ॥
 अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिपुः ॥ ५ ॥ (२६४)

(४०)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः मरुतश्च, २-३ मरुतः । गायत्री ।

इन्द्रेण सं हि दक्षसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्द्र संमानवर्चसा ॥ १ ॥
 अनवधैरभिष्टुभिर्मसः सहस्वदर्चति । गुणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ २ ॥
 आदह स्वधामनु पुनर्गभ्रत्वमेरिरे । दधाना नाम यजिर्यम् ॥ ३ ॥ (२६५)

(४१)

१-३ गौतमः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कृतः । जधानं नपतीर्नवं ॥ १ ॥
 इच्छन्नधस्य यच्छिरः पर्वतेप्पपश्रितम् । तद्विदच्छर्युणांति ॥ २ ॥
 अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टरपीच्यम् । इत्था चन्द्रममो गृहे ॥ ३ ॥ (२७०)

(४२)

१-३ कुयस्तुतिः । इन्द्रः । गायत्री ।

वाचमृष्टापदीमहं नर्वसक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात्परिं तन्वं ममे ॥ १ ॥
 अतुं त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यदस्पृहाभवः ॥ २ ॥
 उत्तिष्ठन्नोर्जसा सह पीत्वी शिप्रै अवेषयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ॥ ३ ॥ (२७३)

(४३)

१-३ त्रिशोकः । इन्द्रः । गायत्री ।

भिन्धि विश्वा अप द्विपुः परि वाधो जही मृघः । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ १ ॥
 यद्वीलाविन्द्र यत्स्थिरे यत्पर्शानि पराभृतम् । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ २ ॥
 यस्य ते विश्वमानुषो भूरर्दुत्तस्य वेदति । वसुं स्प्राहं तदा भर ॥ ३ ॥ (२७६)

(४४)

१-३ इरिभ्यटिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्र सम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृपाहं मंहिष्ठम् ॥ १ ॥
 यस्मिन्नुक्तानि रण्यन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न संमुद्रे ॥ २ ॥
 तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्तुम् । महो वाजिनं सनिर्भ्यः ॥ ३ ॥ (२७९)

(४५)

१-३ शुनःशेषो देवगतापरनामा । इन्द्रः । गायत्री ।

अयमुं ते समंतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ १ ॥
 स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीरु यस्य ते । विभूतिरस्तु सुनुता ॥ २ ॥
 ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । ममन्येषु ब्रवावहै ॥ ३ ॥ (२८२)

(४६)

१-३ इरिभ्यटिः । इन्द्रः । गायत्री ।

प्रणेतारं वसपो अच्छा कर्तारं ज्योतिः समत्सु । सास्रह्वासं युधामित्रान् ॥ १ ॥
 स नः परिः पारयाति स्वस्ति नावा पुरुद्वृतः । इन्द्रो विश्वा अति द्विपः ॥ २ ॥
 म त्वं न इन्द्र वाजेभिर्दशस्या च गातुया च । अच्छा च नः सुभ्रं नैपि ॥ ३ ॥ (२८५)

(४७)

(१-२१) १-३ सुकक्षः, ७ ९ इरिभ्यटिः; ४-६, १०-२२ मधुच्छन्दाः; १३-२१ प्रस्कण्यः ।

इन्द्रः, १३-२१ सूर्यः । गायत्री ।

तमिन्द्रं वाजयाममि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषां वृषभो भुवत् ॥ १ ॥ (२८६)

इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । धुम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ २ ॥	
गिरा वज्रो न संमृतः सक्लो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः ॥ ३ ॥	
इन्द्रमिन्द्राधिनां बृहदिन्द्रमुकेभिरुकिणः । इन्द्रं वाणीरनुपत ॥ ४ ॥	
इन्द्र इद्धयोः सत्त्वा संमिश्र आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥ ५ ॥	
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद्विवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ६ ॥	
आ याहि सुपुमा हि त इन्द्र सोमं पिवा इमम् । एदं बहिः संदो मर्म ॥ ७ ॥	
आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वहतामिन्द्र केशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ ८ ॥	
ब्रह्माणस्त्वा वयं युजा सोमपामिन्द्र सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ९ ॥	
युञ्जन्ति ब्रह्ममरुपं चरन्तं परं तस्थुपः । रोचन्ते रोचना द्विवि ॥ १० ॥	
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ११ ॥	
केतुं कृण्वन्केतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपाद्रिरजायथाः ॥ १२ ॥	
उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १३ ॥	
अप त्पे तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥ १४ ॥	
अदृशन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनुं । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ १५ ॥	
तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विध्वमा भासि रोचन ॥ १६ ॥	
प्रत्यद् देवानां विशः प्रत्यद्भुदैपि मानुषीः । प्रत्यद् विश्वं स्वर्दृशे ॥ १७ ॥	
येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनां अनुं । त्वं वरुण पश्यसि ॥ १८ ॥	
वि दामेपि रजस्पृश्र्मर्हामिमानो अक्तुभिः । पश्यं जन्मानि सूर्य ॥ १९ ॥	
सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम् ॥ २० ॥	
अयुक्त सप्त शून्धुवः सरो रथस्य नपत्युः । तामिरीति स्वयुक्तिभिः ॥ २१ ॥ (३६)	

(४८)

(१-६) खिलम्, ४-६ सपराही । सूर्य. गौः । गायत्री ।

अभि त्वा वर्चसा गिरः सिञ्चन्तीराचरुण्यवः । अभि वत्सं न धेनवः ॥ १ ॥	
ता अर्पन्ति शुभ्रियः पृश्चन्तीर्वर्चसा प्रियः । जातं जात्रीर्यथा हुदा ॥ २ ॥	
वज्रापवसाध्वः कीर्तिप्रियमाणभावंहन् । मह्यमार्युधृतं पर्यः ॥ ३ ॥	
आयं गौः पृश्नैरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्तस्वुः ॥ ४ ॥	
अन्तश्चरति रोचना अस्य प्राणादपानतः । व्यख्यन्महिपः स्वुः ॥ ५ ॥	
विशद्वामा वि राजति वाक्पतञ्जो अशिशियत् । प्रति वस्तोरहर्धुभिः ॥ ६ ॥ (३१२)	

(४९)

१-७ विलम् । ४-५ नोधाः; ६-७ मेध्यातिथिः । गायत्री, ४-५ प्रगाथः (विपमा वृहती, समा सतो वृहती)

यच्छक्रा वाचुमारुहन्नन्तरिक्षं सिपासथः । सं देवा अमदुन्वृषां ॥ १ ॥
 शक्रो वाचमधृष्टायोरुणाचो अधृष्णुहि । मंहिष्ठ आ मद्रुदिवि ॥ २ ॥
 शक्रो वाचमधृष्णुहि धामधर्मन्विराजति । विमदन्वहिरासरन् ॥ ३ ॥
 तं वो दुस्ममृतीपहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।

अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीभिर्नैवामहे ॥ ४ ॥
 द्युक्षं सुदानुं तविपीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।
 क्षमन्तं वाजं शतिनै सहस्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ ५ ॥
 तत्रां यामि सुवीर्यं तद्व्रक्षं पूर्वचित्तये
 येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्णमाविथ ॥ ६ ॥
 येना समुद्रमसृजो महीरुपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शर्वः ।
 सद्यः सो अस्य महिमा न संनये यं क्षोणीरनुचक्रुदे ॥ ७ ॥ (३१०)

(५०)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृहती + सतो वृहती) ।

कन्नवो अतसीनां तुरो गृणीतु मर्त्यैः ।
 नही न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गुणन्त आनुशुः ॥ १ ॥
 कर्दु स्तुवन्त ऋतपन्त देवत ऋषिः को विप्रं ओहते ।
 कदा हवं मघवन्निन्द्र सुन्वतः कर्दु स्तुवत आ गमः ॥ २ ॥ (३२१)

(५१)

(१-४) १-२ प्रस्कण्वः, ३-४ पुष्टिगुः । इन्द्रः । प्रगाथः (विपमा वृहती + समा सतो वृहती)

अभि प्र वः सुरार्धसमिन्द्रमर्चं यथा विदे ।
 यो जरितृभ्यो मघवां पुरुवसुः सहस्रेणेषु शिषति ॥ १ ॥
 शतानीकैव प्र जिगाति धृष्णुया हन्ति वृत्राणि द्राशुपे ।
 गिरिरिव प्र रसा अस्य पिन्धरे दत्राणि पुरुभोजमः ॥ २ ॥
 प्र सु श्रुतं सुरार्धसमर्चां शक्रमभिटये ।
 यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेषु मंहते ॥ ३ ॥ (२२४)

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिपो महीः ।
गिरिर्न भुज्जमा मध्वत्सु पिन्वते यदीं सुता अमन्दिपुः

॥ ४ ॥ (३२५)

(५२)

१-३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । वृहती ।

वयं घं त्वा सुतार्चन्त आपो न वृक्तरहिपः ।

॥ १ ॥

पवित्रस्य प्रस्रवणेपु वृत्रहन्परिं स्तोतारं आसते

स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।

कदा सुतं तृपाण ओरु आ गम इन्द्र स्वन्दीव वंसंगः

॥ २ ॥

कण्वेभिर्धृष्णवा ध्रुपद्राजं दर्पि सहस्रिणम् ।

पिशङ्गरूपं मधवन्विचर्षणे मधू गोमन्तमीमहे

॥ ३ ॥ (३२८)

(५३)

१-३ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । वृहती ।

क ईं वेद सुते सचा पिबन्त कद्रयो दधे ।

अयं यः पुरो विभिनस्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः

॥ १ ॥

दाना भुगो न वारुणः पुंरुत्रा चरथं दधे ।

नार्किष्ठा नि यमदा सुते गमो महाध्वरस्योजसा

॥ २ ॥

य उग्रः सन्ननिष्ट्व स्थिरो रणाय संस्कृतः ।

यदिं स्तोतुर्मधवां ऋणउद्धवं नेन्द्रो योपत्या गमत्

॥ ३ ॥ (३३१)

(५४)

१-३ रेभः । इन्द्रः । १ अतिजगती, २-३ उपरिष्ठावृहती ।

विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सज्जस्ततधुरिन्द्रं जजनुश्च राजसं ।

ऋत्वा चरिष्ठं वरं आमुरिमुतोग्रमोजिष्ठं तनसं तरस्विनम्

॥ १ ॥

सर्मा रेभासो अस्वरन्दिन्द्रं सोमस्य पीतये ।

स्वर्पितिं यदीं वृधे ध्रुतव्रतो होजसा समूतिभिः

॥ २ ॥

नेमिं नमन्ति चर्धसा मेपं विप्रा अभिस्वरा ।

सुदीतयो वो अद्रुहोपि कर्णे तरस्विनः समृक्भिः

॥ ३ ॥ (३३५)

(५५)

१-३ रेभः । इन्द्रः । वृहती ।

तमिन्द्रं जोहवीमि मध्वानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि ।
 मंहिष्ठो गीभिरा च यद्विद्यो ववर्तद्वाये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ १ ॥
 या इन्द्र भुज आमरः स्वर्गि असुरेभ्यः ।
 स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धयु यं च त्वे वृक्तवर्हिपः ॥ २ ॥
 यमिन्द्र दधिपे त्वमश्वं गां भागमर्चयम् ।
 यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन्तं धेहि मा पूर्णा ॥ ३ ॥ (३३७)

(५६)

१-६ गोतमः । इन्द्रः । अिष्टुप् ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शर्वसे वृत्रहा नृभिः ।
 तमिन्महत्स्वाजिपूतेमभं हवामहे स वाजेपु प्र नोऽविपत् ॥ १ ॥
 असि हि वीरु सेन्योऽसि भूरिं परादुदिः ।
 असि दभ्रस्य चिद्रुधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरिं ते वसु ॥ २ ॥
 यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।
 युक्त्वा मद्रुच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥
 मदेमदे हि नो दुदिर्यूथा गवांमृजुकर्तुः ।
 सं गृभाय पुरु शतोभयाहस्त्या वसुं शिश्रीहि राय आ भर ॥ ४ ॥
 मादयस्व सुते सत्रा शर्वसे शर राधसे ।
 विद्या हि त्वां पुरुवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथां नोऽविता भव ॥ ५ ॥
 एते तं इन्द्र जन्तवो विश्वं पुण्यन्ति वार्यम् ।
 अन्तर्हि ख्यो जनानामयो वेदो अदाशुपां तेषां नो वेद आ भर ॥ ६ ॥ (३४३)

(५७)

(१-१६) १-३ मधुच्छन्दाः, ४-७ विश्वामिप्रः, ८-१० गृत्समदः, ११-१६ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । गायत्री ।

सूरुपकृत्नमृतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहुमसि धविंघवि ॥ १ ॥
 उषं नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिव । गोदा इद्रेवतो मदेः ॥ २ ॥
 अथां ते अन्तमानां विद्यामं सुमतीनाम् । मा नो अतिं ख्य आ गहि ॥ ३ ॥
 शुभिनन्तं न ऊतये द्युमिन्नं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतकतो ॥ ४ ॥ (३४७)

इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्रं तानि तु आ वृणे ॥ ५ ॥
 अर्गन्निन्द्रं श्रवो बृहद्भ्युन्नं दीधिष्य दुष्टरम् । उक्ते शुष्मं तिरामसि ॥ ६ ॥
 अर्वावतो न आ गृह्यथो शक्र परावतः । उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत् आ गृहि ॥७॥
 इद्रो अङ्ग महद्भ्यमभी पदपं चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ८ ॥
 इन्द्रश्च मूलयाति नो न नः पश्चादुघं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ९ ॥
 इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ १० ॥

क ई' वेदे सुते सचा पिबन्तुं कद्रयो दधे ।

अयं यः पुरो विभिनस्योर्जसा मन्दानः शिष्यन्धसः ॥ ११ ॥

दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चुरथं दधे ।

नर्किष्ट्वा नि यमदा सुते गमो मुहांश्चरस्योर्जसा ॥ १२ ॥

य उग्रः सन्ननिष्पृत स्थिरो रणाय संस्कृतः ।

यदि स्तोतुर्मघवां शुण्वद्भवं नेन्द्रो योपत्या गमत् ॥ १३ ॥

वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तर्हिपः ।

पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन्परि स्तोतार आसते ॥ १४ ॥

स्वरान्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः ।

कदा सुतं तृपाण ओक आ गम इन्द्र स्वब्दीव वंसंगः ॥ १५ ॥

कर्वेभिर्धृष्णावा धूपद्वार्जं दर्पि सहस्रिणम् ।

पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मधू गोमेन्तमीमहे ॥ १६ ॥ (३५९)

(५८)

(१-४) १-२ नृमेधः, ३-४ जमदग्निः । १-२ इन्द्रः, ३-४ सूर्यः । प्रगाथः (वृहती+सतो वृहती) ।

श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ।

वसुनि ज्ञाते जनेमान् ओर्जसा प्रति भागं न दीधिम ॥ १ ॥

अनशरति वसुदामुपं स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातपः ।

सो अस्य कामं विधुतो न रोपति मनो दानाय चोदर्यन् ॥ २ ॥

घण्महौ असि सूर्यं वडादित्य महौ असि ।

महस्ते सुतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महौ असि ॥ ३ ॥

वद् सूर्यं श्रवसा महौ असि सत्रा देव महौ असि ।

महा देवानामसुर्युः पुरोहितो विश्व ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४ ॥ (३६३)

(५९)

(१-४) १-२ मेध्यातिथिः, ३-४ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृद्धती + सतो वृद्धती) ।

उदु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते ।

सत्राजितो धनुसा अक्षितोतयो वाज्यन्तो रथा इव ॥ १ ॥

कणा इव भृगवः स्या इव विश्वमिद्रीतमानशुः ।

इन्द्रं स्तोमैर्भिर्मह्यन्त आयवः प्रियमैधासो अस्वरन् ॥ २ ॥

उदिन्वस्य रिच्यतेऽशो धनं न जिग्युषः ।

य इन्द्रो हरिवान्न दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि ॥ ३ ॥

मन्त्रमरुतं सुधितं सुपेशंसं दधात युञ्जियेष्वा ।

पूर्वाश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् ॥ ४ ॥ (३६७)

(६०)

(१-६) १-३ सुकक्षः, सुतकक्षो वा; ४-६ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

एवा हसिं वीरयुरेवा शूरं उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ १ ॥

एवा रतिस्तुवीमघ विश्वेभिर्घायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा ॥ २ ॥

मो पु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्ध्वो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमंतः ॥ ३ ॥

एवा हस्य सुनुता विरुषी गोमती मही । पृक्का शास्त्रा न दाशुषे ॥ ४ ॥

एवा हि ते विभृतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित्सन्ति दाशुषे ॥ ५ ॥

एवा हस्य काम्या स्तोमं उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥ (३७३)

(६१)

१-६ गोपूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सांसहिम् । उ लोककृत्तुमद्रिवो हरिभिर्यम् ॥ १ ॥

येन ज्योतीष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्द्रानो अस्य बर्हिपो वि राजसि ॥ २ ॥

तदुधा चिच्च उक्थिनोऽनु एवान्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया दिवेदिवे ॥ ३ ॥

तन्मभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीभिस्तन्विपमा विवासत ॥ ४ ॥

यस्य द्विवर्हसो बृहत्सहो दाधार रोदसी । गिरिरिजो अपः स्वर्षित्वना ॥ ५ ॥

स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघत्से । इन्द्र जैत्रां श्रवस्या च यन्तवे ॥ ६ ॥ (३७९)

(६२)

(१-१०) १-४ खोभरिः, ५-७ नृमेघ, ८-१० गोपूत-वश्वसूक्तौ । इन्द्र ।
उष्णिक्; १ ४ प्रगाथा (वृहती+सतो वृहती) ।

वयमु त्वामपूर्व्यं स्थूरं न कश्चिद्भरन्तोऽवस्यर्षवः । वाजं चित्रं हवामहे ॥ १ ॥

उप त्वा कर्मभ्रूतये स नो युवोग्रश्वक्राम यो घृपत् ।

त्वामिद्धर्वितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानुसिम् ॥ २ ॥

यो न इदमिदं पुरा प्र वस्यं आनिनायु तमु व स्तुपे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ ३ ॥

हर्यंश्रं सत्यति चर्षणीसहं स हि प्मा यो अमन्दत ।

आ तु नः स र्घयति गन्वमश्रयं स्तोत्रभ्यो मधवा श्रतम् ॥ ४ ॥

इन्द्राय सामं गायत विप्राय वृहते वृहत् । धर्मकृते विपश्चिते पनुस्ववे ॥ ५ ॥

त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं स्र्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो मुहो असि ॥ ६ ॥

विभ्राजं ज्योतिषा स्वश्रुगच्छो रोचनं दिवः । देवास्त इन्द्र सुख्याय येमिरे ॥ ७ ॥

तम्बुभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीभिस्तविपमा विवासत ॥ ८ ॥

यस्य द्विर्हंसो वृहत्सहो द्वाधार रोदसी । गिरोरज्रो अयः स्ववृषत्वना ॥ ९ ॥

स राजसि पुरुष्टुतं एको वृत्राणि जिघ्रसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ १० ॥ (३८९)

(६३)

(१-२) १-३ भुवन साधनो वा, ३ (द्वि०) भरद्वाज ४-६ गोतमः, ७-९ पर्वत ।
इन्द्र । त्रिष्टुप्, उष्णिह ।

इमा तु कं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ।

युज्ञं च नस्तुर्व्यं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकलपाति ॥ १ ॥

आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनुनाम् ।

हृत्वार्य देवा असुरान्यदायन्देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ २ ॥

प्रत्यश्रंकेमनये छचीभिरादिस्त्रधाभैपिरां पर्यपश्यन् ।

अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ३ ॥

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय द्वाशुये । ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग ॥ ४ ॥

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुन्पमिव स्फुरत् । कदा नः शुश्रुद्भिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ५ ॥

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति । उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ६ ॥

य इन्द्र सोमपातमो मर्दः शत्रिष्ठ चेतति । येना हांसि न्यश्रुत्त्रिणं तमीमहे ॥ ७ ॥ (३९६)

येना दशग्वमध्रिगुं वेपयन्तं स्वर्णिरम् । येना समुद्रमाविधा तमीमहे ॥ ८ ॥
येन सिन्धुं महीरपो रथौ इव प्रचोदयः । पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ९ ॥ (३९८)

(६४)

(१-६) १-३ नृमेधः, ४-६ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

एन्द्रं नो गधि प्रियः संत्राजिदगोऽहः । गिरिर्न विश्वतस्पृधुः पतिर्दिवः ॥ १ ॥
अभि हि संत्य सोमपा उभे चभूय रोदसी । इन्द्रासिं सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥ २ ॥
त्वं हि शश्वतीनामिन्द्रं दुर्ता पुरामसिं । हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ॥ ३ ॥
एदु मध्वो मदिन्तरं सिञ्च वाध्वयो अन्धसः । एवा हि वीर स्तवते सदावृधः ॥ ४ ॥
इन्द्रं स्थातर्हरीणां नोकपे पूर्यस्तुतिम् । उदानंश्च शर्वसा न भुन्दना ॥ ५ ॥
तं यो वाजानां पतिमहमहि श्रवस्यवः । अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ॥ ६ ॥ (४०४)

(६५)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

एतो न्विन्द्रं स्तवाम् सखायु स्तोम्यं नरम् । कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १ ॥
अगोरुधाय गविषं द्युक्षाय दस्यं वचः । घृतात्स्वादीयो मर्धुनश्च योचत ॥ २ ॥
यस्यामितानि वीर्याङ्के न राधः पर्यंतवे । ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा ॥ ३ ॥ (४०७)

(६६)

१-३ विश्वमनाः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

स्तुहीन्द्रं न्यश्चवदन्मिं वाजिनं यमम् । अयो गयं महमानं वि दाशुषं ॥ १ ॥
एवां नूनमुषं स्तुहि वैयंश्च दशमं नवम् । सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणीनाम् ॥ २ ॥
वेत्था हि निर्मेतीनां वन्नहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ ३ ॥ (४१०)

॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

(६७)

(१-७) १-३ परच्छेपः, ४-७ गृत्नमदः । १ इन्द्रः, २ मरुत्, ३ अग्निः । १-३ अत्यष्टिः, ४-७ जगती ।

[६] वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि प्मा यजत्यव द्विपो देवानामव द्विपः ।

सुन्वान इत्सिपासति सहस्रा वाज्यवृतः ।

मुन्वानायेन्द्रो ददात्याशुर्व रथि ददात्याशुर्वम् ॥ १ ॥

मो पु वो अस्मदभि तानि पौस्या सर्ना भून्व्यूम्नानि मोत जांरिपुरस्मत्पुरोत जांरिपुः ।

यद्विश्वं युगेयुगे नव्यं घोपादर्मर्त्यम् ।

अस्मासु तन्मरुतो यचं दुष्टं दिघृता यचं दुष्टम्

॥ २ ॥ (४१२)

अग्निं होतारं मन्ये दास्यन्तं वसुं सुतुं सहस्रो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् ।
य ऊर्ध्वयां स्वघ्नरो देवो देवाच्यां कृपा ।

घृतस्य विभ्राष्टिमनुं वापि शोचिपाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ ३ ॥

यज्ञैः संमिश्रलाः पृपतीभिर्क्रुष्टिभिर्यामं जुभ्रासो अज्जिपुं प्रिया उत ।

आसद्यां बृहिर्भैरतस्य स्रनवः पोत्रादा सोमं पिषता दिवो नरः ॥ ४ ॥

आ वक्षि देवाँ इह विप्रं यक्षि चोशन्होतुर्नि पदा योनिषु त्रिषु ।

प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिचाप्रीध्रात्तव भागस्यं तृष्णुहि ॥ ५ ॥

एष स्य तं तन्वो नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिविं बाहोर्हितः ।

तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभूतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तुपतिषव ॥ ६ ॥

यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो द्वादियो नाम पत्यते ।

अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिबं क्रतुभिः ॥ ७ ॥ (४१७)

(६८)

१-१२ मधुच्छन्दा. । इन्द्रः । गायत्री ।

सुरूपकृत्तुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहुमसि यर्विद्यधि ॥ १ ॥

उपः नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मर्दः ॥ २ ॥

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥

परंहि विग्रमस्त्वतमिन्द्रं पृच्छा विप्रथितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥

उत भुवन्तु नो निदो निरुन्यतधिदारत । दधाना इन्द्र इहुवः ॥ ५ ॥

उत नः सुभगो अरिवोचैयुर्दस कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मेणि ॥ ६ ॥

एसाशुमाशवे भर यज्ञथियं नृमादनम् । यतयन्मन्दयत्संरम् ॥ ७ ॥

अस्य पत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभनः । श्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाज्यामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ॥ ९ ॥

यो रायोकुर्वनिर्महान्तसुपारः सुन्नतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ १० ॥

आ त्वेता नि पीद्वेतेन्द्रमभि प्र गायत । सखायु स्तोमवाहसः ॥ ११ ॥

पूरुतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचां सुते ॥ १२ ॥ (४२९)

(६९)

१-१२ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्रीः ।

स धां नो योग आ भुवत्स राये स पुरंध्याम् । गमद्वाजेभिरा स नः ॥ १ ॥	
यस्य संस्थे न वृष्वते हरीं समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥ २ ॥	
सुतपाने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतर्ये । सोमासो दध्याशिरः ॥ ३ ॥	
त्वं सुतस्य पीतर्ये सद्यो बुद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥ ४ ॥	
आ त्वां विशन्त्वाश्वः सोमांस इन्द्र गिर्वणः । शं तं सन्तु प्रचेतसे ॥ ५ ॥	
त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ ६ ॥	
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन्विश्वानि पौंसां ॥ ७ ॥	
मा नो मतीं अभि ब्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वृधम् ॥ ८ ॥	
युञ्जन्ति ब्रह्मरूपं चरन्तं परिं तस्युषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ ९ ॥	
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ १० ॥	
केतुं कृष्णक्रेतुरे पेशो मर्या अपेशसे । समुपद्रिरजायथाः ॥ ११ ॥	
आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ १२ ॥ (४४१)	

(७०)

१-२० मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

वीलु चिदारुज्जुभिर्गुहां चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उक्षिया अन्तु ॥ १ ॥	
वेवयन्तो यथा मतिमच्छां विददंसुं गिरः । महामनूपत श्रुतम् ॥ २ ॥	
इन्द्रेण सं हि दक्षसे संजग्मानो अविभ्युषा । मन्दू संमानवर्चसा ॥ ३ ॥	
अनवधैरभिघुभिर्मरुतः सहस्वदर्चित । गुणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ ४ ॥	
अतः परिज्मन्ना गंहि दिवो वा रोचनादार्धि । समस्मिन्नृजते गिरः ॥ ५ ॥	
इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादार्धि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥ ६ ॥	
इन्द्रमिद्राधिनां बृहदिन्द्रमर्केभिरुर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूपेत ॥ ७ ॥	
इन्द्र इद्रयोः सचां सामिंशु आ रचोयुजा । इन्द्रो वृज्जी हिरण्ययः ॥ ८ ॥	
इन्द्रो दीर्घाय चक्षसा आ स्यं रोहयद्विवि । वि गोभिरिन्द्रैरयत् ॥ ९ ॥	
इन्द्रं वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च । उग्र उग्रामिहृतिभिः ॥ १० ॥	
इन्द्रं वयं महाधुन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं वृत्रेषु वृज्जिणम् ॥ ११ ॥	
स नो वृषक्ष्मं चरुं सत्रादावन्नपां वृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कृतः ॥ १२ ॥ (४५३)	

तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः । न विन्धे अस्य सुष्टुतिम् ॥१३॥	
वृषा यूथेव वंसंगः कृष्टीरियत्वोर्जसा । ईशानो अप्रतिष्ठुतः ॥१४॥	
य एकश्चर्पणीनां वर्षनामिरज्यति । इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥१५॥	
इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्मार्कमस्तु केरलः ॥१६॥	
एन्द्रं सानसिं रयिं सजित्वानं सद्रासहम् । वपिष्ठमृतये भर ॥१७॥	
नि येनं मृष्टिद्वत्यया नि वृत्रा रुणधामहै । त्वोतासो न्यर्वता ॥१८॥	
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि । जयेम सं युधि स्पृघः ॥१९॥	
वयं शरैर्भिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम् । सासह्याम पृतन्यतः ॥२०॥ (४६१)	

(७१)

१-१६ मधुच्छन्दा । इन्द्रः । गायत्री ।

महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे । धौर्न प्रथिना शनः ॥ १ ॥	
समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनिती । विप्रसो वा धियायवः ॥ २ ॥	
यः कुक्षिः सोमपारतमः समुद्र ईव पिन्वते । उर्वीरापो न काडुदः ॥ ३ ॥	
एवा हस्य सनुता विरुष्ठी गोमती मही । पका शाखा न द्राशुपे ॥ ४ ॥	
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित्सन्ति द्राशुपे ॥ ५ ॥	
एवा हस्य काम्या स्तोमं उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ ६ ॥	
इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महाँ अभिष्टिरोजसा ॥ ७ ॥	
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रि विश्वानि चक्रये ॥ ८ ॥	
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभि स्तोमैभिविश्वचर्पणे । सचैपु सर्वनेप्ता ॥ ९ ॥	
असृग्रभिन्द्र ते गिरः प्रतित्वामुदेहासत । अजोपा वृपभं पतिम् ॥१०॥	
सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदिचै विश्व प्रभु ॥११॥	
अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रमस्वतः । तुर्विद्युन्न यशस्वतः ॥१२॥	
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रपो बृहत् । विश्वायुधेहाक्षितम् ॥१३॥	
अस्मे धेहि श्रवो बृहद्द्युन्नं सहस्रसारतमम् । इन्द्र ता रथिनीरिपः ॥१४॥	
वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीभिर्गृणन्तं ऋग्मियम् । होम गन्तारमृतये ॥१५॥	
सुतेसुते न्योक्ते बृहद्बृहत् एदुरिः । इन्द्राय शूपमर्चति ॥१६॥ (४७५)	

(७२)

१-३ परच्छेपः । इन्द्रः । अत्यष्टिः ।

- [७] विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक्स्वः सनिष्यवः पृथक् ।
 तं त्वा नावं न पर्षणिं शूपस्य धुरि धीमहि ।
 इन्द्रं न यज्ञैश्चितर्यन्त आयव स्तोमैभिरिन्द्रमायवः ॥ १ ॥
 वि त्वा ततस्त्रे मिथुना अंबस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सध्वन्त इन्द्र निःसृजः ।
 यद्गव्यन्ता द्वा जना स्वर्षर्यन्ता समूहसि ।
 आविष्कारिकृद्वृषणं सत्ताभुवं वज्रमिन्द्र सत्ताभुवंम् ॥ २ ॥
 उतो नो अस्या उपसो जुपेत ह्यर्कस्य वोधि हविषो हवीमभिः स्वर्पाता हवीमभिः ।
 यदिन्द्र हन्तवै मृधो वृषा वञ्चि चिकेतसि ।
 आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्मं श्रुधि नवीयसः ॥ ३ ॥ (४८०)

(७३)

(१-६) १-३ वसिष्ठः, ४-६ वसुकः । इन्द्रः । विराट्, ४-५ जगतीः, ६ अभिसारिणी ।

- तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि । त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि ॥१॥
 नू चिन्तु ते मन्यमानस्य दुस्मोदंश्रुवन्ति महिमानमुग्र । न वीर्यमिन्द्र ते न राधः ॥२॥
 प्र वो महे महिवृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुष्वम् । विशः पूर्वीः प्र चरा चर्षणिप्राः ॥३॥
 यदा वज्रं हिरण्यमिदया रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः ।
 आ तिष्ठति मघवा सनश्रुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसुस्पतिः ॥ ४ ॥
 सो चिन्तु वृष्टिर्युध्याङ्गे स्वा सचो इन्द्रः श्मश्रूणि हरितामि प्रुण्युते ।
 अवं वेति सुहृयं सुते मधुद्विद्रूनोति वातो यथा वनम् ॥ ५ ॥
 यो वाचा विवाचो मृधवाचः पुरु सहस्रादिवा जघान ।
 तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तर्षिणी वावृधे शवः ॥ ६ ॥ (४८६)

(७४)

१-७ शुनःशेपः । इन्द्रः । पशुक्तिः ।

- यद्यिद्धि संत्य सोमपा अनाशस्ता इव ससि ।
 आ तू न इन्द्र शंसय गोप्पश्वेषु शुभिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥ (४८७)

शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दंमना ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ २ ॥

नि ध्वापया मिथूदशा सुस्तामवुध्यमाने ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ३ ॥

ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥

समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥

पताति कुण्डुणाच्या दूरं वातो वनादधि ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥

सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भयां कृकदाश्वम् ।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ७ ॥ (४९३)

(७५)

१—३ पुम्छेपः । इन्द्रः । अत्यष्टि ।

वि त्वां ततसे मिथुना अंवस्यवो ब्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सधन्त इन्द्र निःसृजः ।

यद्रव्यन्ता द्वा जना स्वभूर्यन्ता समूहसि ।

आविष्कारिक्रुद्रपणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवंम् ॥ १ ॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।

शासुस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते ।

महीमसृग्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ २ ॥

आदिते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेपु वृषन्नूशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।

चक्रथं कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।

ते अन्यामन्यां नृद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ३ ॥ (४९६)

(७६)

१—८ वसुकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

वने न वा यो न्यधायि चाकं छुचिर्वां स्तोमो भुरणावजीगः ।

यस्येदिन्द्रः पुरुदिनेपु होता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावान् ॥ १ ॥ (४९७)

प्र ते अस्या उपसः प्रापरस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणाम् । अनु त्रिशोकः शतमावहन्मृन्कुत्सेन रथो यो असत्ससवान्	॥ २ ॥
कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो भूधरो गिरो अम्युप्रो वि धाव । कद्वाहो अवीगुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः	॥ ३ ॥
कदु द्युम्नमिन्द्र त्वावतो नृन्कया धिया करसे कन्न आगन् । मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अन्नै समस्य यदसन्मनीषाः	॥ ४ ॥
प्रेरय स्रो अर्थं न पारं ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् । गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वोर्नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः	॥ ५ ॥
मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वा द्यौर्मज्जना पृथिवी काव्येन । वराय ते घृतवन्तः सुतासः स्वार्न्नभवन्तु पीतये मधूनि	॥ ६ ॥
आ मध्वो अस्मा असिचन्नमत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधाः । स चावृधे वरिसुन्ना पृथिव्या अभि क्रत्वा नर्यः पौंस्यैश्च	॥ ७ ॥
व्यानलिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्मै यतन्ते सुख्याय पूर्वीः । आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे	॥ ८ ॥ (५०४)

(७७)

१-८ वामदेवः । इन्द्रः । विष्टुप् ।

आ सत्यो यातु मधवो ऋजीपी द्रवन्त्वस्य हरय उर्य नः । तस्मा इदन्वः सुपुमा सुदक्षमिहाभिपित्वं करते गृणानः	॥ १ ॥
अवं स्य शूराघ्नो नान्तेऽस्मिन्नो अद्य सर्वने मन्दधै । शंसात्युकथमुशनेव वेधाश्चिकितुषे असुर्यायि मन्म	॥ २ ॥
कविर्न निष्ये विदधानि साधन्वृषा यत्सेकं निषिपानो अर्चात् । दिव इत्था जीजनत्सप्त कारूनहा चिचक्रुर्वधुनां गृणन्तः	॥ ३ ॥
स्वर्षद्वेदि सुदृशीकमर्कमहि ज्योतीं रुरुचुर्यद्द वस्तोः । अन्धा तमोसि दुर्धिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ	॥ ४ ॥
ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीप्युभे आ पंग्रौ रोदसी महित्वा । अतश्चिदस्य महिमा नि रेंच्यभि यो विश्वा भुवना वभूर्व	॥ ५ ॥
विश्वानि शफ्रो नर्याणि विद्वान्पो रिरेंच सरिभिर्निर्कामैः । अश्मानं चिधे निभिदुर्वचोभिर्ग्रेजं गोमन्तमृशिजो नि वंशुः	॥ ६ ॥ (५१०)

अपो वृत्रं वत्रिवासं पराहन्प्रावत्ते वज्रं पृथिवी सचेताः ।
 प्राणीसि समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवं छत्रमा शूर धृष्णो ॥ ७ ॥
 अपो यदद्रिं पुरुहूत दर्दराविर्भुवत्सरमा पूव्यं तं ।
 स नो नेता वाज्रमा दर्षिं भूरिं गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥ (५१२)

(७८)

१-३ शयु । इन्द्र । गायत्री ।

तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्त्वेने । शं यद्रवे न शक्तिने ॥ १ ॥
 न घा वसुनि यमते दानं वाजस्य गोमंतः । यत्सीमुप श्रुद्विरः ॥ २ ॥
 कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ॥ ३ ॥ (५१५)

(७९)

१-२ यसिष्ठ शक्तिर्वा । इन्द्र । प्रगाथ (बृहती+सतो बृहती) ।

इन्द्र क्रतुं न आ भेर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
 शिक्षा णो अस्मिर्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ १ ॥
 मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्योऽत्रे माशिवासो अवं क्रमुः ।
 त्वया वयं भ्रवतुः शश्रतीरपोऽति शूर तरामसि ॥ २ ॥ (५१७)

(८०)

१-२ शयु । इन्द्र । प्रगाथ (बृहती + सतो बृहती) ।

इन्द्र जपेष्टं न आ भेरिं ओजिष्टं पपुंरि श्रवः ।
 येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओमे सुशिप्र प्राः ॥ १ ॥
 त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन्देवेषु ह्रमहे ।
 विश्वा सु नो विथुरा पिन्दुना वंसोऽमित्रान्सुपहान्कधि ॥ २ ॥ (५१९)

(८१)

१-२ पुरुहन्मा । इन्द्र । प्रगाथ (बृहती + सतो बृहती) ।

यद् द्यावं इन्द्र ते श्रुतं श्रुतं भूमिरुत स्युः ।
 न त्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न ज्ञातमष्ट रोदसी ॥ १ ॥
 आ पंप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन्विधा शनिष्ठ शर्वसा ।
 अस्मो अवं मघवन् गोमति व्रजे वज्रि चित्राभिरुतिभिः ॥ २ ॥ (५२१)

(८२)

१-२ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृहती + सतो वृहती) ।

यदिन्द्र यावत्स्त्वमेतावद्दहमीशीय ।

स्तोतारमिदिधिषेय रदावसो न पापत्वाय रासीय ॥ १ ॥

शिर्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुंहचिदिदे ।

नहि त्वदन्यन्मघवन् न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन ॥ २ ॥ (५२३)

(८३)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृ० + स० वृ०) ।

इन्द्रं त्रिधातुं शरणं त्रिवरुथं स्वस्तिमत् ।

छूर्दिरेच्छ मघवञ्च मर्षं च यावयां दिद्युमैभ्यः ॥ १ ॥

ये गन्धता मनसा शत्रुमादभ्ररभिप्रमन्ति धृष्णया ।

अथ स्मा नो मघवन्निन्द्र गर्धणस्तनूपा अन्तमो भव ॥ २ ॥ (५२५)

(८४)

१-३ मधुच्छन्दाः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अष्वीभिस्तनां पूतासः ॥ १ ॥

इन्द्रा याहि धियेपितो विप्रंजतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाचतः ॥ २ ॥

इन्द्रा याहि तूतंजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिप्य नश्चनः ॥ ३ ॥ (५२८)

(८५)

(१-४) १-२ प्रगाथः, ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः (वृ० + स० वृ०) ।

मा चिद्वन्यद्वि शंसत सरायो मा रिपण्यत ।

इन्द्रमिस्तोता वृषणं सचां सुते मुहुर्कथा च शंसत ॥ १ ॥

अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुर् गां न चर्षणीसहम् ।

चिद्वेषणं संवर्ननोभयंकरं माहिष्ठमुभयाचिनम् ॥ २ ॥

यच्चिद्वि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये ।

अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेहा निश्वां च वर्धनम् ॥ ३ ॥

वि तर्तुर्यन्ते मघवन्विपश्चितोऽयौ विपो जनानाम् ।

उप क्रमस्व पुरु रूपमा मरं वानं नेदिष्ठमृतये ॥ ४ ॥ (५३२)

(८६)

१ विश्वमित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनजिम् हरी सखाया सधुमाद आशु ।
स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वाँ उप याहि सोमम् ॥ १ ॥ (५३३)

(८७)

१-७ वसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोतेन वृषभार्यं क्षितीनाम् ।
गौराद्वेदीयाँ अवपानमिन्द्राँ विश्वाहेद्याति सुतसोममिच्छन् ॥ १ ॥
यद्दधिपे प्रदिवि चार्वन्नं दिवेदिचे पीतिमिदस्य वक्षि ।
उत हृदोत मनसा जुपाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान्पाहि सोमान् ॥ २ ॥
जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच ।
एन्द्रं पप्रार्थोर्वेऽन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ३ ॥
यद्योधर्या महतो मन्यमानान्साक्षाम् तान्वाहुभिः शाशदानान् ।
यद्वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुष्यास्तं त्वयार्जि सौश्रवसं जयेम ॥ ४ ॥
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मधुग्रा या चकार ।
यदेददेवीरसहिष्ट माया अथामवत्केवलः सोमो अस्य ॥ ५ ॥
तवेदं विश्वमभितः पशुर्व्वं यत्पश्यसि चक्षसा ह्यस्य ।
गवामसि गोपतिरेकं इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः ॥ ६ ॥
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वसो दिव्यस्वैशथे उत पार्थिवस्य ।
धत्तं रथिं स्तुवते कीरये चिद्युयं पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥ (५४०)

(८८)

१-६ धामदेवः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान्बृहस्पतेस्त्रिपधस्थो र्वेण ।
तं भ्रत्वासु ऋषयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रर्जिह्वम् ॥ १ ॥
धुनेवयः सुप्रकेतं मदन्तो बृहस्पते आभि ये नस्ततस्त्रे ।
पृषन्तं सृप्रमदन्धमूर्वं बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम् ॥ २ ॥
बृहस्पते या परमा परावदत आ तं ऋतस्पृशो नि पेंदुः ।
तुभ्यं खाता अवता अद्रिदुग्धा मध्वं श्रोतन्पभितो विरप्याम् ॥ ३ ॥ (५४३)

वृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमिन् ।

सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरीश्विरधमत्तमांसि ॥ ४ ॥

स सुष्टुभा स ऋकता गुणेन वलं हरोज फलिगं रवेण ।

वृहस्पतिरुस्रिया हव्यस्रदुः कर्निक्रदुद्वावशतीरुदाजत् ॥ ५ ॥

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णो यज्ञैर्विधेम नमसा हविरभिः ।

वृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥ (५४६)

(८९)

१-११ कृष्णः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन्भूर्पन्निव प्र भेरा स्तोममस्मै ।

वाचा विप्रास्तरत् वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥

दोहनं गामुषं शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् ।

कोशं न पूर्णं वसुना न्यष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम् ॥ २ ॥

किमङ्ग त्वा मघवन्भोजमाहुः शिशिहि मां शिशयं त्वां शृणोमि ।

अमस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भेरा नः ॥ ३ ॥

त्वां जनां ममसत्येष्विन्द्र संतस्थाना वि ह्वयन्ते सभीके ।

अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मात्तासुन्वता सुख्यं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥

धनं न स्पन्दं बहूलं यो अस्मै तीव्रान्तसोमो आसुनोति प्रयस्वान् ।

तस्मै शत्रून्सुतकान्प्रातरक्षो नि स्वष्टान्युवति हन्ति वृत्रम् ॥ ५ ॥

यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्रायं मघवा कामयस्मे ।

आराञ्चित्सन्भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै युष्मा जन्यां नमन्ताम् ॥ ६ ॥

आराच्छत्रुमपं बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्भः पुरुहूत तेनं ।

अस्मे धेहि यवमद्रोर्मदिन्द्र कृधी धियं जरित्रे वाजेरत्नाम् ॥ ७ ॥

प्र यमन्तवृषसवासो अगमन्तीव्राः सोमा बहुलान्तांस इन्द्रम् ।

नाहं द्रामानं मघवा नि यंसन्नि सुन्वते बंहति भूरिं वामम् ॥ ८ ॥

उत्त प्रहामतिंदीवा जयति कृतमिव इममी वि चिनोति काले ।

यो देवकामो न धनं रुणाञ्छि समित्तं रायः संजति स्वधार्भिः ॥ ९ ॥

गोभिष्टरेमार्तिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वं ।

वयं राजसु-प्रथमा धनान्यरिंशामो वृजनीभिर्जयेम ॥ १० ॥ (५५६)

बृहस्पतिर्नः परिं पातु पश्चाद्भुतोत्तरस्मादधरादद्यायोः ।

इन्द्रः पुरस्ताद्भुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥ ११ ॥ (५५७)

(९०)

१-३ भरद्वाज' । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

यो अद्रिभित्प्रथमजा ऋतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान् ।

द्विघर्हेज्मा प्राघर्मसत्पिता न आ रोदसी वृषभो रोरवीति ॥ १ ॥

जनाय चिघ ईवंत उ लोकं बृहस्पतिर्देवहृतौ चकार ।

मन्वृणाणि वि पुरो दर्दरीति जयं छत्रमित्रान्पृत्सु साहन् ॥ २ ॥

बृहस्पतिः समजयद्वर्द्धनि महो ब्रजान्गौमतो देव एपः ।

अपः सिपासुन्स्वर् १ रप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यभिन्नमर्कैः ॥ ३ ॥ (५६०)

॥ इति सप्तमोऽनुवाकः ॥७॥

(९१)

१-१२ अयास्यः । बृहस्पतिः । त्रिष्टुप् ।

[८] इमां धियं सप्तशीर्ष्णां पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत् ।

तुरीयं स्विजनपद्विश्वजन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥ १ ॥

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।

विभ्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धामं प्रथमं मनन्त ॥ २ ॥

हंसैरेव सखिभिर्वावेदङ्गिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन् ।

बृहस्पतिरभिकर्निकदुद्रा उव प्रास्तौदुच्चं विद्वो अगायत् ॥ ३ ॥

अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ ।

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छन्नुदुसा आकृषिं हि तिस्र आर्बः ॥ ४ ॥

विभिद्या पुरं शयथेमर्पाचीं निस्त्राणि साकमुदुधेरकृन्तत् ।

बृहस्पतिरुपसं स्यं गामर्कं विवेद स्तनयन्निघ द्यौः ॥ ५ ॥

इन्द्रो वलं रक्षितारं दुर्धानां कुरेणैव वि चकर्ता रवेण ।

स्वेदाङ्गिभिराशिरमिच्छमानोऽरोदयत्पणिमा गा अमुष्णात् ॥ ६ ॥

स ई सत्येभिः सखिभिः शुचङ्गिर्गोधायसं वि धनसैरदर्दः ।

ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहेर्धर्मसैर्देभिर्द्राविणं व्यानिद् ॥ ७ ॥

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानासं इषणयन्त घ्नीभिः ।

बृहस्पतिर्मिथोअवधपेभिरुदुस्त्रियां असृजत स्वयुग्भिः ॥ ८ ॥ (५६८)

सुष्णामा रथः सुयमा हरीं ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गर्भस्तौ ।
 शीर्षं राजन्सुपथा याह्यर्वाङ् वर्धाम ते पुषुषो वृष्ण्यानि ॥ २ ॥
 एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासंस्तविपासं एनम् ।
 प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेर्मस्मत्रा संधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥
 एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्जे स्कम्भं धरुण आ वृपायसे ।
 ओजः कृष्ण सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे ॥ ४ ॥
 गमंन्नस्मे वसून्या हि शंसिपं स्वाशिपुं भरमा याहि सोमिनः ।
 त्वमीशिपे सास्मिन्ना सत्सि बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥ ५ ॥
 पृथक्प्रार्यन्प्रथमा देवहंतयोऽकृष्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।
 न ये शेकुर्यज्ञियां नार्वमारुहमीमैव ते न्यविशन्तु केपयः ॥ ६ ॥
 एवैवापागपरे सन्तु दूह्योश्वा येषां दुर्युज आयुयुजे ।
 इत्या ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुषि यत्र व्युनानि भोजना ॥ ७ ॥
 गिरिरिञ्जात्रेजमानां अधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तारिक्षाणि कोपयत् ।
 समीचीने धिपणे वि प्कंभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति ॥ ८ ॥
 इमं विभर्ति सुकृतं ते अङ्कुरं येनारुजासि मघवं छफारुजः ।
 अस्मिन्सु ते सर्वने अस्तत्रोक्यं सुत इष्टौ मघवन्योध्यामंगः ॥ ९ ॥
 गोभिष्टरेमार्मतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
 वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
 बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सर्षिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ (६१२)

(९५)

(१-४) १ शृत्समदः, २-४ सुदाः पैजघनः । इन्द्रः । १ अष्टिः, ३-४ शकरी ।

त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तुपत्सोर्मपिवृद्धिष्णुना सुतं यथावशत् ।
 स ईममाद् महि कर्म कर्तव्ये महामुरुं सैनं सश्वदेवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ १ ॥

प्रो प्वस्मै पुरोत्थमिन्द्राय शूपर्मचत ।

अभीके चिदु लोककृत्संगे समत्सुं वृत्रहास्माकं बोधि चोदिता

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि घन्वसु

॥ २ ॥ (६१४)

त्वं सिन्धूरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम् ।

अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि वार्यं तं त्वा परिं प्वजामहे

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि घन्वंसु

॥ ३ ॥

वि पु विश्वा अरांतयोऽर्यो नंशन्त नो धिर्यः ।

अस्तासि शत्रवे वृधं यो न इन्द्र जिघांसति या तं रातिर्दुर्दिवसु

नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि घन्वंसु

॥ ४ ॥ (६१६)

(९६)

(१-२४) १-५ पूरणः, ६-१० यक्षमनाशनः; ११-१६ रसोहा; १७-२३ विवृहा; २४ प्रचेताः ।

१-५ इन्द्रः; ६-१० यक्षमानाशनम्; ११-१६ गमसंन्त्रावः,

१७-२३ यक्षमनाशनं, २४ दुःप्यप्रप्रम् ।

१-१० विवृप्; ११-२४ अनुवृप् ।

तीव्रस्याभिव्यसो अस्य पाहि सर्वथा वि हरीं इह मुञ्च ।

इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन्तुभ्यमिमे सुतासं:

तुभ्यं सुतास्तुभ्यम् सोत्वांसुस्त्वां गिरः श्वाभ्या आ ह्वयन्ति ।

इन्द्रेदमद्य सर्वनं जुपाणो विश्वस्य विद्वाँ इह पाहि सोमम्

य उश्रता मनसा सोममस्मै सर्वहृदा देवकीमः सुनोति ।

न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रशस्तमिचारुमस्मै कृणोति

अनुस्पष्टो भवत्येषो अस्य यो अस्मै रेवाञ्च सुनोति सोमम् ।

निररन्तौ मघवा तं दधाति ब्रह्मद्विषोँ इन्त्यनीनुदितः

अश्वायन्तो गन्धन्तो वाजयन्तो हवामहे त्वोर्पगन्तुवा उ ।

आभूर्पन्तस्ते सुमतौ नवायां ध्यमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्षमादुत राजयक्ष्मात् ।

ग्राहिर्जग्राह यद्येतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र भूमुक्तमेनम्

यदि क्षितायुर्यदि वा परंतो यदि मृत्योरन्तिकं नीति एव ।

तमा हरामि निर्रितेरुपस्थादस्पादीमेनं शतशारदाय

सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहर्षमेनम् ।

इन्द्रो यथेनं शरदो नयात्याति विश्वस्य दुरितस्य पारम्

॥ ८ ॥ (६२४)

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्तान्छतसृं वसन्तान् ।

शतं तु इन्द्रो अग्निः संविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषाहार्पमेनम् ॥ ९ ॥

आहार्पमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः ।

सर्वाङ्ग सर्वे ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽधिदम् ॥ १० ॥

ब्रह्मणाग्निः संविदानो रक्षोहा बाधतामितः ।

अमीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाशये - ॥ ११ ॥

यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये । अग्निष्टं ब्रह्मणा सह निष्कृव्यादमनीनशत् ॥ १२ ॥

यस्ते हन्ति प्रतयन्तं निपत्सुं यः सरीसृपम् । ज्ञातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १३ ॥

यस्तं ऊरू विहरत्यन्तरा दम्पती शये । योनिं यो अन्तरारोहि तमितो नाशयामसि ॥ १४ ॥

यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १५ ॥

यस्त्वा स्वमेनं तमसा मोहयित्वा निपद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ १६ ॥

अधीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां क्षुब्धकादधि ।

यक्ष्मं शीर्ष्यं मस्तिष्काञ्छिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १७ ॥

श्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।

यक्ष्मं दोषण्यं मंताभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥ १८ ॥

हृदयात्ते परिं क्लोस्रो हलीक्षणात्पादार्धाभ्याम् ।

यक्ष्मं मत्सलाभ्यां प्लीहो यक्रस्ते वि वृहामसि ॥ १९ ॥

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादधि ।

यक्ष्मं कुक्षिभ्यां प्लाशेनाभ्या वि वृहामि ते ॥ २० ॥

उरुभ्यां ते अष्टिवज्रां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं भसद्यं श्रोणिभ्यां भासदं मंसभो वि वृहामि ते ॥ २१ ॥

अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः स्नावभ्यो धमनिभ्यः ।

यक्ष्मं पाणिभ्यामङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामि ते ॥ २२ ॥

अङ्गेअङ्गे लोभिलोश्चि यस्ते पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं त्वचस्यं ते चयं कश्यपस्य वीजुहेण विष्वञ्चं वि वृहामसि ॥ २३ ॥

अपेहि मनसस्पतेऽपं काम पुरश्चर । परो निर्ऋत्या आ चक्ष्य बहुधा जीवतो मनः ॥ २४ ॥ (६४०)

॥ इत्यष्टमोऽनुवाकः ॥ ८ ॥

(९७)

१-३ कलिः । इन्द्रः । वृहती ।

[९] वृषमैनमिदा क्षोपीपेमेह वृज्जिणम् ।

तस्मा उ अघ संमना सुतं भरा नूनं भूपत श्रुते ॥ १ ॥

वृकधिदस्य वारुण उरामधिरा वयुनेषु भूपति ।

संमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गहीन्द्र प्र चित्रया धिया ॥ २ ॥

कद्रू न्वृष्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।

केनो नु कं श्रोमतेन न शृश्रुवे जुनुपः परि वृत्रहा ॥ ३ ॥ (६४३)

(९८)

१-२ शंयुः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

त्वामिद्वि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।

त्वां वृत्रेधिन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्षतः ॥ १ ॥

स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तानो अद्रिवः ।

गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥ (६४४)

(९९)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमेभिरायवः ।

समीचीनासं क्रुभवः समस्वरद्भ्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ १ ॥

अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्णं शवो मदे सुतस्य विष्णावि ।

अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनुं द्रुवन्ति पूर्वधा ॥ २ ॥ (६४५)

(१००)

१-३ नृमेधः । इन्द्रः । उष्णिक् ।

अथा हीन्द्र गिरिण उषं त्वा कामान्महः संसृज्महे । उदेव यन्त उदमिः ॥ १ ॥

वाणं त्वां यव्याभिवर्धन्ति शूर ब्रह्माणि । वानुध्वामं चिद्रद्रिवो द्विवेदिवे ॥ २ ॥

युञ्जन्ति हरीं इषिरस्य गार्धयोगे रथं उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोपुजा ॥ ३ ॥ (६४६)

(१०१)

१-३ मेध्यातिथिः । अग्निः । गायत्रीः ।

अग्निं दूतं चृणीमहे होतारं त्रिभवेदसम् । अस्य यज्ञस्य मुक्तुम् ॥ १ ॥ (६४७)

अग्निर्मग्निं हवींमभिः सदा हवन्त विदपतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥

अग्ने देवाँ इहा बह जज्ञानो वृक्तरहिपे । असि होता न ईद्व्यः ॥ ३ ॥ (६५३)

(१०२)

१-३ विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्री ।

ईलेन्वीं नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ १ ॥

वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईलते ॥ २ ॥

वृषणं त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीघतं वृहत् ॥ ३ ॥ (६५६)

(१०३)

(१-३) १ सुदीतिपुरुमीढो, २-३ भग्नः । अग्निः । १-२ वृहती, ३ सतो वृहती ।

अग्निमीलिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् ।

अग्निं राये पुरुमील्ह श्रुतं नरोऽग्निं सुदीतये छदिः ॥ १ ॥

अग्न आ याद्वदिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बृहिरासदे ॥ २ ॥

अच्छा हि त्वा सहसः-स्रनो अङ्गिरः सुचश्चरन्त्यध्वरे ।

ऊर्जो नपातं घृतकैग्रमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूव्यम् ॥ ३ ॥ (६५९)

(१०४)

(१-४) १-२ मेप्यातिथिः, ३-४ नृमेधः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

इमा उं त्वा पुरूवसो गिरों वर्धन्तु या मम ।

पावकवर्णाः शुचंयो विप्रश्चितोऽभि स्तोमैरनूपत ॥ १ ॥

अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे ।

सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ २ ॥

आ नो विश्वासु इव्य इन्द्रः समत्सु भूपतु ।

उप ब्रह्माणि सर्वानानि वृत्रहा परमज्या ऋचीपमः । ॥ ३ ॥

त्वं द्राता प्रथमो राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् ।

तुवियुन्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शर्वसो महः ॥ ४ ॥ (६६३)

(१०५)

(१-५) १-३ नृमेधः, ४-५ पुरुहन्मा । इन्द्रः । प्रगाथः ।

त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः ।

अज्ञस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्यं तरुप्यतः ॥ १ ॥ •

अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।

विश्वास्ते स्पृधः शथयन्त मन्यवे वृत्रं यद्विन्द्र तूर्वसि ॥ २ ॥ • •

इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।

आशुं जेतारं हेतारं रधीतममतृतं तुभ्यावृधम् ॥ ३ ॥

यो राजा चर्पणीनां याता रथैभिरधिगुः ।

विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ ४ ॥

इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्वसे यस्य द्विता विधर्तरि ।

हस्ताय वज्रः प्रति घायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यैः ॥ ५ ॥ (६६८)

(१०६)

१-३ गोपृक्त्वर्यश्वसृक्तिनौ । इन्द्रः । उष्णिक् ।

तव त्यद्विन्द्रियं बृहत्तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिपणा वरेण्यम् ॥ १ ॥

तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासथ हिन्विरे ॥ २ ॥

त्वां विष्णुर्वृहन्क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शधो मदत्यनु मारुतम् ॥ ३ ॥ (६७१)

(१०७)

(१-१५) १-३ वत्सः, ४-१३ बृहद्दिवः, १४-१५ कुत्सः । इन्द्रः,

१४-१५ सूर्यः गायत्री, १४-१५ विष्णुप् ।

समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ १ ॥

ओजस्तदस्य तिविप उभे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चमैव रोदसी ॥ २ ॥

वि विष्णुवस्व दोषतो वज्रेणा ज्ञत्पर्षणा । शिरौ विभेद उष्णिजा ॥ ३ ॥

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपनृम्णः ।

सद्यो जज्ञानो नि रीणाति शत्रून्नु यदेनं मदेन्ति विश्व ऊमाः ॥ ४ ॥

वावृधानः शर्वसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति ।

अव्यनच्च व्यनच्च सस्ति सं तं नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ ५ ॥

त्वे क्रतुमपि पृथ्वन्ति भूरि द्विर्यदेते त्रिभेवन्त्यूमाः ।

स्वादोः स्वादीयः स्वादुनां सृजा समदः सु मधुं मधुनाभि योधीः ॥ ६ ॥ (६७७)

यदि चिन्तु त्वा धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः ।
 ओजीयः शुष्मिन्तिस्थरमा तनुषु मा त्वां दभन्दुरेवासः कशोकाः ॥ ७ ॥
 त्वया वयं शाश्वहे रणेपु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरिं ।
 चोदयामि तु आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयांसि ॥ ८ ॥
 नि तदधिपेऽधरे परे च यस्मिन्नाविथावसा दुरोणे ।
 आ स्यापयत मातरं जिगत्सुमतं इन्वतु कर्षराणि भूरिं ॥ ९ ॥
 स्तुष्व वेष्मन्पुरुवर्तमानं समृभ्वाणमिनतंममाप्तमाप्त्यानाम् ।
 आ दर्शति शर्वसा भूर्योजाः प्र संक्षति प्रतिमानं पृथिव्याः ॥ १० ॥
 इमा ब्रह्म बृहर्दिवः कृणवदिन्द्राय शूपमग्निषः स्वर्पाः ।
 महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरदिचिद्विश्वमर्णवत्तपस्वान् ॥ ११ ॥
 एवा महान्युहर्दियो अथर्वावोचत्स्वां तन्वपुमिन्द्रमेव ।
 स्वसारौ मातरिभ्वरी अग्निरे हिन्वन्ति चैनै शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ १२ ॥
 चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशः सूर्य उद्यन् ।
 दिवाकरोऽतिं द्युभ्रैस्तमांसि विश्वातारीदुरितानि शुक्रः ॥ १३ ॥
 चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुभिश्चस्य वरुणस्याग्नेः ।
 आप्राद् द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तस्युपश्च ॥ १४ ॥
 सूर्यो देवीमुपसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात् ।
 यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ १५ ॥ (६८६)

(१०८)

१-३ नृमेधः । इन्द्रः । १ गायत्री, २ ककुप्, ३ पुर उष्णिक् ।

त्वं न इन्द्रा भेरु ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनापहम् ॥ १ ॥
 त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अथा ते सुन्नमीमहे ॥ २ ॥
 त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुपं ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ३ ॥ (६८९)

(१०९)

१-३ गीतमः । इन्द्रः । पंक्तिः ।

स्वादोरित्था विपुवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यैः ।
 या इन्द्रेण स्यावरीर्षुष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरन्तु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ (१९०)

ता अस्य पृथानायुवः सोमं श्रीणन्ति पृथनयः ।

प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्र हिन्यन्ति सार्यकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ २ ॥

ता अस्य नमसा सहैः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।

घृतान्यस्य सथिरे पुरूर्णि पूर्णचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥ (६९२)

(११०)

१-३ धृतकक्ष. सुकक्षो वा । इन्द्र. । गायत्री ।

इन्द्राय मद्दने सुतं परिं षोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १ ॥

यस्मिन्विश्रुता अधि श्रियो रणान्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २ ॥

त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यजमन्तत । तमिदंर्धन्तु नो गिरः ॥ ३ ॥ (६९५)

(१११)

१-३ पर्यतः । इन्द्र. । उष्णिक् ।

यत्सोममिन्द्र विष्णुनि यद्वा घ त्रित आप्तये । यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः ॥ १ ॥

यद्वा शक्र परावति समुद्रे अधि मन्दसे । अस्माकमित्सुते रणा समिन्दुभिः ॥ २ ॥

यद्वासि सुन्वतो घृधो यजमानस्य सत्पते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः ॥ ३ ॥ (६९८)

(११२)

१-३ सुकक्षः । इन्द्रः । गायत्री ।

यदुद्य कचं वृत्रहनुदगा अभि ख्यं । सर्वं तदिन्द्र ते वशं ॥ १ ॥

यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे । उतो तत्सत्यमित्तारं ॥ २ ॥

ये सोमांसः परावति ये अर्वावति सुन्निरे । सनास्तां इन्द्र गच्छसि ॥ ३ ॥ (७०१)

(११३)

१-२ भर्गः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

उमयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वाग्निदं वचः ।

सत्राच्या मघवा सोमपीतये धिया शर्विष्ठ आ गमन् ॥ १ ॥

तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिपणे निष्टतुक्षतुः ।

उतोपमानां प्रथमो नि पीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ २ ॥ (७०३)

(११४)

१-२ सौमरिः । इन्द्रः । गायत्री ।

अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जुनुपा सनादमि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १ ॥ (७०४)

नकीं रेवन्तं सुख्यायं विन्दसे पीर्यन्ति ते सुराश्चुः ।

यदा कृणोषि नदनुं समूहस्यादित्पितेर्व ह्यसे

॥ २ ॥ (७०५)

(११५)

१-२ वत्सः । इन्द्रः । गायत्री ।

अहमिद्वि पितृपरि मेधामृतस्य जग्रभं । अहं सूर्यं इवाजनि ॥ १ ॥

अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्वत् । येमेन्द्रः शुष्ममिहधे ॥ २ ॥

ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुर्कर्मयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्धस्व सुष्टुतः ॥ ३ ॥ (७०८)

(११६)

१-२ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । गृहती ।

मा भूमं निष्ठा इवेन्द्र त्वदरणा इव ।

वनानि न प्रजहितान्यद्रिवो दुरोपासो अमन्महि

॥ १ ॥

अमन्महीर्दनाशवोऽनुग्रासंश्च वृत्रहन् ।

सकृत्सु ते महता शूरं राघसानु स्तोमं सुदीमहि

॥ २ ॥ (७१०)

(११७)

१-३ वसिष्ठः । इन्द्रः । विराट् ।

पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुपाव ह्यश्वाद्रिः ।

सोतुर्षाहुभ्यां सुर्यतो नावीं

॥ १ ॥

यस्ते मदो युज्यश्चाकुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्च हंसि । स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु ॥२॥

योधा सु मे मघवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चिं प्रशस्तिम् । इमा ब्रह्म सध्मार्दे जुपस्व ॥३॥

(११८)

(७१३)

(१-४) १-२ भर्गः, ३-४ मेध्यातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

शग्धुक्षुपु शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।

भगं न हि त्वां यशसं वसुविद्रमर्तुं शूरं चरामसि

॥ १ ॥

पौरौ अश्वस्य पुरुकृद्रवामस्युत्तो देव हिरण्ययः ।

नकिहिं दानं परिमार्धेषुत्वे यद्यद्यामि तदा भरं

॥ २ ॥

इन्द्रमिहेवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातयै

॥ ३ ॥ (७१६)

इन्द्रो म॒ह्वा रोद॑सी पप्रथ॒च्छव॑ इन्द्रः स॒र्वमरो॑चयत् ।

इन्द्रे॑ ह॒ विद्म॑वा भुव॒नानि॑ येमि॒र इन्द्रे॑ सु॒ग्राणा॑स इन्द्र॒वः

॥ ४ ॥ (७१७)

(११९)

(१-२) १ आयुः, २ शुष्टिगुः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अस्ता॑वि मन्म॑ पू॒र्णं ब्र॒ह्मेन्द्रा॑य वोचत ।

पूर्वा॑र्क॒तस्य॑ बृ॒हती॑र॒नूप॑त स्तो॒तुर्मे॑धा अ॒सृक्ष॑त

॥ १ ॥

तुर॑ण्यवो मधु॑मन्तं घृ॒तश्चु॑तं वि॒प्रासो॑ अ॒र्कमा॑नृ॒चुः ।

अ॒स्मे र॒यिः प॑प्रथे॒ वृष्ण्यं॑ शवो॒ऽस्मे सु॒वाना॑स इन्द्र॒वः

॥ २ ॥ (७१९)

(१२०)

१-२ देवातिथिः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

यदि॑न्द्र प्राग॑पागुद॒हन्य॑ग्वा हू॒यसे॑ नृभिः ।

सिमा॑ पुरू॒ नृपू॑तो अ॒स्यान॑वे॒ऽसिं प्र॒शर्ध॑ तु॒र्वशे॑

॥ १ ॥

यद्वा॑ रु॒मे रु॒शमे॑ श्याव॒के कृ॑प इन्द्रं मा॒दय॑से सचा॑ ।

क॒ष्णास॑स्त्वा ब्रह्म॑भि॒ स्तोम॑वाह॒स इन्द्रा॑ य॒च्छन्त्या॑ ग॒हि

॥ २ ॥ (७२१)

(१२१)

१-२ वसिष्ठः । इन्द्रः । प्रगाथः ।

अ॒भि त्वा॑ शूर॒ नोनु॑मोऽदु॒ग्धा इ॒व घे॑नर्वः ।

ई॒शान॑मु॒स्य जग॑तः स्व॒र्दश॑मी॒शान॑मिन्द्र॒ तुस्थु॑र्षः

॥ १ ॥

न त्वा॑वो॒ अ॒न्यो दि॒व्यो न॑ पा॒र्थिवो॑ न जा॒तो न॑ ज॒निष्य॑ते ।

अ॒ववा॑यन्तो॒ मघ॑व॒भिन्द्र॒ वाजि॑नो॒ ग॒व्यन्त॑स्त्वा हवामहे

॥ २ ॥ (७२३)

(१२२)

१-३ शुन शेषः । इन्द्रः । गायत्री ।

रे॒वती॑र्निः स॒धमा॑द्र इन्द्रे॑ सन्तु॒ तुनि॑वाजाः । ध्रु॒मन्तो॑ याभि॒र्षेदे॑म ॥ १ ॥

आ घृ॒ त्वावा॑न्म॒नास॑ स्तो॒तृभ्यो॑ धृष्णा॒विद्या॑नः । ऋ॒णोर॑र॒क्षं न॑ च॒क्रयोः॑ ॥ २ ॥

आ यद्दु॑र्वः शत॒क्रतु॑वा॒ कामे॑ जरि॒तृणाम् । ऋ॒णोर॑र॒क्षं न॑ श॒चीभिः॑ ॥ ३ ॥ (७२६)

(१२३)

१-२ कुरसः । सूर्यः । पिण्डुप् ।

तत्स॑र्वस्य दे॒वत्वं॑ तन्म॑हि॒त्वं म॒ध्या क॑र्वो॒र्वित॑तं सं॒ जंभार॑ ।

य॒देद॑यु॒क्त ह॒रितः॑ स॒धस्था॑दा॒द्रात्री॑ वा॒र्मस्तनु॑ते॒ सिम॑स॒मे

॥ १ ॥ (७२७)

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते धोरुपस्थे ।

अनन्तमन्यद्दुर्शदस्य पार्जः कृष्णमन्यद्भूरितः सं भरन्ति

॥ २ ॥ (७२८)

(१२४)

(१-६) १-३ वामदेवः, ४-६ सुवनः । इन्द्रः । १-२ गायत्री, ३ पादनिचृतः ४-६ त्रिष्टुप् ।

कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सरा । कया शर्विष्ठया वृता ॥ १ ॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मेहिष्ठो मत्सदन्धमः । इल्हा चिद्रारुजे वसु ॥ २ ॥

अभी पु णः सराीनामविता जरित्णाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥ ३ ॥

इमा नु कुं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ।

यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकल्पपाति ॥ ४ ॥

आदित्यैरिन्द्रः सर्गणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् ।

हत्वार्य देवा असुरान्यदार्यन्देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ५ ॥

प्रत्यञ्चमर्कमनयं छचीभिरादित्स्वधामिपिरां पर्यपश्यन् ।

अया वाजं देवहितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ६ ॥ (७३४)

(१२५)

(१-७) सुकातिः । इन्द्रः; ४-५ अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अपेन्द्र प्राचो मघवन्नमित्रानपापाचो अभिभूते नुदस्र ।

अपोदीचो अपं शूराधुराचं उरा यथा तव शर्मन्मदेम ॥ १ ॥

कुनिदुङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्तर्यनुपूर्वं वियूर्यं ।

इहेहेपां कृणुहि भोजनानि ये वृहिषो नमोष्टक्तिं न जग्मुः ॥ २ ॥

नहि स्थूर्युतथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे संगमेषु ।

ग्व्यन्त इन्द्रं सुरूपाय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाज्यन्तः ॥ ३ ॥

युवं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा ।

विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥

पुत्रमिव पितराश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दिसनाभिः ।

यत्सुरामं व्यपिष्वः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नमिष्णक् ॥ ५ ॥

इन्द्रः सुत्रामा स्वर्षो अचोभिः समृद्धीको भवतु विश्ववेदाः ।

वाधतां द्वेषो अर्भयं नः कृणोत सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ६ ॥ (७४०)

स सुत्रामा स्वर्वा इन्द्रो अस्मदाराचिद् द्वेषः सनुतर्धुयोतु ।
तस्य वयं सुमती यज्ञियस्यापि भद्रे सामनसे स्वाम

॥ ७ ॥ (७४१)

(१२६)

१-०३ वृषात्रपिरिन्द्राणी च । इन्द्र । पतिः ।

वि हि सोतो॒रसृ॒क्षतु॒ नेन्द्रं॑ देवममंसत ।
यत्राम॑ददृ॒षाक॑पिर्यः पु॒ष्टेषु॑ मत्स॒रा विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥
परा॒ हीन्द्र॑ धा॒वसि॑ वृ॒षाक॑पेरति व्यथिः ।
नो अह॑ प्र वि॒न्दस्य॑न्यत्र सोम॑पीतये विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥
किम॑यं त्वां वृ॒षाक॑पिश्चकार ह॒रितो॑ मृगः ।
यस्मा॑ इ॒रस्य॑सीदु॒ न्वश्रु॑यो वां पु॒ष्टिम॑दसु विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥
यमि॑मं त्वं वृ॒षाक॑पिं प्रियमिन्द्रा॒भिरक्ष॑सि ।
श्वा न्व॑स्य जम्भि॒पद॑पि कर्णे॑ वराह॒युर्विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥
प्रिया॑ तृ॒ष्टानि॑ मे कृ॒षिर्व्य॑क्ता व्य॒द्दिदु॑पत् ।
शिरो॑ न्व॒स्विं रा॑विपं न सु॒गं दु॑ष्कृते॑ भु॒तं विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ५ ॥
न मत्स्री॑ सु॒भस॑त्स॒रा न सु॒याशु॑तरा भुवत् ।
न मत्प्रति॑न्यवी॒यसी॑ न सक॒भ्युद्य॑मी॒यसी॑ विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥
उवे॑ अ॒म्य सु॒लाभि॑के यथेवा॒ङ्ग भ॑विष्यति ।
भ॒सन्मे॑ अ॒म्य सा॑वि॒भे मे॑ शिरो॑ मे ची॒त्र ह॑प्यति विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ७ ॥
किं सु॑वाहो स्व॒ङ्गुरे॑ पृथु॒ष्टो पृथु॑जापने ।
किं श्र॑पति॒ नस्त॑म॒भ्यमि॑पि वृ॒षाक॑पिं विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥
अवी॑रा॒मिव॑ माम॒यं श॒रारु॑रभि म॒न्यते॑ ।
उ॒ताह॑र्मस्मि ची॒रिणी॑न्द्र॒पत्नी॑ मरु॒त्म॒ग्या विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥
सं॒होत्रं॑ सं॒ पुरा॑ नारी॒ समनं॑ वा॒यं ग॑च्छति ।
वे॒धा क्र॑वस्य॑ ची॒रिणी॑न्द्र॒पत्नी॑ मही॒यते॑ विश्व॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥
इन्द्रा॑णी॒मानु॑ नारि॒षु सु॒भगा॑म॒हर्म॑श्रवम् ।
नृ॒क्ष्मि॑त्या अप॒रं च॒न ज॒रसा॑ म॒मेते॑ पति॒रिन्द्र॑स्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥ (७-२)

- नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृपाकपेर्कृते ।
यस्येदमप्यं हविः प्रियं देधेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१२॥
- वृपाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुसुपे ।
घसंत इन्द्र उक्षणः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१३॥
- उक्षणो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विशतिम् ।
उताहमंशि पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१४॥
- वृपुभो न तिग्मशृङ्गोऽन्तर्युथेषु रोरुवत् ।
मन्धस्तं इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१५॥
- न सेशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्याङ्गे कपृत् ।
सेदीशे यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१६॥
- न सेशे यस्य रोमशं निपेदुषो विजृम्भते ।
सेदीशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्याङ्गे कपृद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१७॥
- अयमिन्द्र वृपाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् ।
असिं सूनां नवं चरुमादेधस्यान आर्चितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१८॥
- अयमेमि विचाकशद्विचिन्वन्दासुमार्यम् ।
पिवामि पाकमुत्वनोऽभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१९॥
- घन्यं च यत्कृन्तत्रं च कर्ति स्त्रिप्ता वि योजना ।
नेदीयसो वृपाकपेस्तमेहिं गृह्णां उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२०॥
- पुनरेहिं वृपाकपे सुविता कल्पयाचहै ।
य एष स्वमनंशनोस्तमेपि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२१॥
- यदुदञ्चो वृपाकपे गृहमिन्द्रार्जगन्तन ।
कांस्य पुल्वधो मृगः कमगं जनयोपेनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२२॥
- पर्शुर्हि नोमं मानवी साकं संस्रव विशतिम् ।
भृदं भलं त्यस्या अभूद्यस्या उदरमामयद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२३॥ (७६४)

॥ अथ कुन्तापसूक्तानि ॥

(१२७)

(खिलानि ।)

इदं जना उप श्रुत नराशंसु स्तविष्यते ।

पष्टि सहस्रा नवति च कौरम आ रुशमेषु दग्धे

॥ १ ॥

उष्टा यस्य प्रवाहणो वधूमन्तो द्विर्दश । वर्ष्मा रथस्य नि जिहीडते दिव ईपमाणा उपस्पृशः ॥२॥

एष इपार्य मामहे शतं निष्कान्दश स्रजः । श्रीणि शतान्यर्धतां सहस्रा दश गोनाम् ॥३॥

वच्यस्व रेभं वच्यस्व वृक्षे न पक्के शकुनः । नष्टं जिह्वा चर्चरीति धुरो न भुरिजौरिव ॥४॥

प्र रेमासो मनीषा वृषा गाव इवेरते । अमोतपुत्रका एषाममोतं गा इवांसते ॥५॥

प्र रेभं धीं भरस्व गोविदे वसुविदम् । देवत्रेमां वाचं श्रीणीहीपुर्नवीरस्तारम् ॥६॥

राज्ञो विश्वजनीनस्य यो देवोऽमर्त्या अति । वैश्वानरस्य सुष्टुतिमा सुनोतां परिक्षितः ॥७॥

परिच्छिन्नः क्षेममकरोत्तम आसंनमाचरन् । कुलायन्कृष्वन्कौरव्यः पतिर्वदति जायया ॥८॥

कृतरत्न आ हंराणि दधि मन्थां परि श्रुतम् । जायाः पति वि पृच्छति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षितः ॥९॥

अमीवस्वः प्र जिहीते यवः पक्कः पथो विलम् ।

जनः स भद्रमेधति राष्ट्रे राज्ञः परिक्षितः

॥१०॥

इन्द्रः कारुमबूधदुर्तिष्ठ वि चंरा जनम् । ममेदुग्रस्य चर्कधि सर्व इत्तं पृणादरिः ॥११॥

इह गावः प्रजायच्चमिहाश्वा इह पूरुषाः । इहो सहस्रदक्षिणोऽर्षि पूषा नि पीदति ॥१२॥

नेमा इन्द्र गावो रिपन्मो आसां गोपं रीरिपत् । मासांममित्रयुर्जन इन्द्र मा स्तेन ईशत ॥१३॥

उप नो न रमसि ह्यक्तैन् वचंसा वृयं भद्रेण वचंसा वयम् ।

वनादधिध्वनो गिरो न रिष्येम कदा चन

॥१४॥

(७७८)

(१२८)

यः सभेयो विदुष्यः सुत्वा यज्वाथ पूरुषः ।

सूर्यं चामू रिशादसुस्तहेवाः प्राणकल्पयन्

॥ १ ॥

यो जाम्ब्या अप्रथयस्तद्यत्सखायं दुर्धृषति । ज्येष्ठो यदग्रचेतास्तदाहुरधरागिति ॥ २ ॥

यद्भद्रस्य पुरुषस्य पुत्रो भवति दाधुषिः । तद्विप्रो अब्रवीत् तद्गन्धर्वः काम्यं वचः ॥ ३ ॥

यश्च पणि रघुजिष्यो यश्च देवाँ अदाशुरिः । धीराणां शश्वतामहं तदपागिति शुश्रुम ॥ ४ ॥

(७८९)

ये च देवा अयंजन्ताधो ये च पराद्रदिः ।

सूर्यो दिवंमिव गत्वायं मघवां नो वि रंश्यते

॥ ५ ॥

योनाक्ताक्षो अनभ्यक्तो अर्मणिवो अहिरण्यवः । अत्रह्ना ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥६॥

य आक्ताक्षः सुभ्यक्तः सुर्मणिः सुहिरण्यवः । सुत्रह्ना ब्रह्मणः पुत्रस्तोता कल्पेषु संमिता ॥७॥

अप्रपाणा च वेशन्ता रेवां अप्रतिदिश्ययः । अयंभ्या कन्याकल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥८॥

सुप्रपाणा च वेशन्ता रेवान्तुप्रतिदिश्ययः । सुयंभ्या कन्याकल्याणी तोता कल्पेषु संमिता ॥९॥

परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । अनाशुरश्यायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥१०॥

वावाता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । शशुरश्यायामी तोता कल्पेषु संमिता ॥११॥(६)

यदिन्द्रादो दाशराज्ञे मारुतुं वि गाहथाः । विरूपः सर्वस्मा आसीत्सह यक्षाय कल्पते ॥१२॥

त्वं वृषाशुं मघवन्नम्रं मर्याकरो रविः । तं रोहिणं व्यास्यो नि वृत्रस्याभिनुच्छिरः ॥१३॥

यः पर्वतान्बर्हदघाद्यो अपो व्यगाहथाः । इन्द्रो यो वृत्रहान्महं तस्मादिन्द्र नमोऽस्तु ते ॥१४॥

पृष्ठं धार्वन्तं ह्योरौचैःश्रुसमंभ्रुवन् । स्वस्त्यश्च जैत्रायेन्द्रमा वह सुसजम् ॥१५॥

ये त्वा श्वेता अजेश्रवसो हायीं युजन्ति दक्षिणम् ।

पूर्वा नमस्य देवानां निभ्रदिन्द्र महीयते

॥१६॥ (७) (७९४)

(१२९)

एता अश्वा आ ष्वन्ते ॥ १ ॥ प्रतीपं प्राति सुत्वन्म् ॥ २ ॥

तासामेका हरिक्रिका ॥ ३ ॥ हरिक्विके किमिच्छसि ॥ ४ ॥

साधुं पुत्रं हिरण्ययम् ॥ ५ ॥ काहंतं परास्यः ॥ ६ ॥

यत्रामृस्तिस्तः शिशपाः ॥ ७ ॥ परि त्रयः ॥ ८ ॥

पृदाकरः ॥ ९ ॥ शृङ्गं धमन्त आसते ॥१०॥

अयन्महा तं अर्वाहः ॥११॥ स इच्छकं सर्घाघते ॥१२॥

सर्घाघते गोमीघा गोर्गतीरिति ॥१३॥ पुमां कुस्ते निर्मिच्छसि ॥१४॥

पत्वं उद्ध वयो इति ॥१५॥ वद्धं घो अघा इति ॥१६॥

अजागारु केविका ॥१७॥ अश्वस्य वारो गोशपघके ॥१८॥

श्वेनीपती सा ॥१९॥ अनामयोपजिह्विका ॥२०॥ (८१४)

(१३०)

को अर्य बहुलिमा इषूनि ॥ १ ॥ को असिघाः पर्यः ॥ २ ॥

को अर्जुन्याः पर्यः ॥ ३ ॥ कः काण्ण्याः पर्यः ॥ ४ ॥ (८१८)

एतं पृच्छ कुहं पृच्छ ॥ ५ ॥	कुहाकं पक्कं पृच्छ ॥ ६ ॥
यवानो यतिस्वभिः कुभिः ॥ ७ ॥	अर्कुप्यन्तः कुर्पायकुः ॥ ८ ॥
आमणको मणत्सकः ॥ ९ ॥	देवं त्वप्रतिघर्ष ॥ १० ॥
एनाक्षिपङ्क्तिका इविः ॥ ११ ॥	पदुद्रुदो मघाप्रति ॥ १२ ॥
शृङ्ग उत्पन्न ॥ १३ ॥	मा त्वाभि सखा नो विदन् ॥ १४ ॥
वशायाः पुत्रमा यन्ति ॥ १५ ॥	इरावेदुमयं दत्त ॥ १६ ॥
अथो इयन्नियन्निति ॥ १७ ॥	अथो इयन्निति ॥ १८ ॥
अथो श्वा अस्थिरो भवन् ॥ १९ ॥	उयं यकांशलोक्का ॥ २० ॥ (८३४)

(१३१)

आमिनो निति भयते ॥ १ ॥	तस्य अनु निर्मञ्जनम् ॥ २ ॥
चरुणो याति चस्वभिः ॥ ३ ॥	शतं वा भारती शर्षः ॥ ४ ॥
शतमाश्वा हिरण्ययाः । शतं रथ्या हिरण्ययाः ।	
शतं कुथा हिरण्ययाः । शतं निष्का हिरण्ययाः ॥ ५ ॥	
अहल कुश वर्त्तक ॥ ६ ॥	शफेन इव औहते ॥ ७ ॥
आयं वनेनती जनी ॥ ८ ॥	चनिष्ठा नावं गृह्यन्ति ॥ ९ ॥
इदं मह्यं मदुरिति ॥ १० ॥	ते वृक्षाः सह तिष्ठति ॥ ११ ॥
पाकं बलिः ॥ १२ ॥	शर्कं बलिः ॥ १३ ॥
अश्वत्थ खादिरो ध्रुवः ॥ १४ ॥	अरदुपरम ॥ १५ ॥
शयो हत इव ॥ १७ ॥	व्याप पूरुपः ॥ १७ ॥
अर्दूहमित्यां पूरुपम् ॥ १८ ॥	अत्यर्घर्च परस्वतः ॥ १९ ॥
दौर्ब हस्तिनो हृती ॥ २० ॥ (८५४)	

(१३२)

आदलोचुकमेककम् ॥ १ ॥	अलाचुकं निर्यातकम् ॥ २ ॥
कर्करिको निर्यातकः ॥ ३ ॥	तद्रात उन्मथायति ॥ ४ ॥
कुलायं कृणवादिर्ति ॥ ५ ॥	उग्रं वनिपदातवम् ॥ ६ ॥
न वनिपदातातवम् ॥ ७ ॥	क एपां कर्करी लिखत् ॥ ८ ॥
क एपां दुन्दुर्भे हनत् ॥ ९ ॥	यदीयं हनत्कथं हनत् ॥ १० ॥
द्वेषी हनत्कुहनत् ॥ ११ ॥	पर्यागारं पुनःपुनः ॥ १२ ॥ (८६६)

श्रीण्युष्टस्य नामानि ॥१३॥	हिरण्यं इत्येके अत्रवीत् ॥१४॥	
द्वौ वा ये शिशवः ॥१५॥	नीलशिशुण्डवाहनः ॥१६॥	(८७०)

(१३३)

विततौ किरणौ द्वौ तावां पिनष्टि पूरुपः ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ १ ॥	
मातुष्टे किरणौ द्वौ निर्वृत्तः पुरुषानृते ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ २ ॥	
निगृह्य कर्णिकौ द्वौ निरायच्छसि मर्घ्यमे ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ ३ ॥	
उत्तानायै शयानायै तिष्ठन्ती वाव गृहसि ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ ४ ॥	
श्लक्षणायां श्लक्षिणायां श्लक्ष्णमेवाव गृहसि ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ ५ ॥	
अवश्लक्ष्णमिव भ्रंशदुन्तलोममति हृदे ।		
न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे	॥ ६ ॥	(८७६)

(१३४)

इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — अरालागुर्दभत्सथ	॥ १ ॥	
इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — वृन्साः पुरुषन्त आसते	॥ २ ॥	
इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — स्थालीपाको वि लीयते	॥ ३ ॥	
इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — स वै पृथु लीयते	॥ ४ ॥	
इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — आर्षे लाहणि लीशाथी	॥ ५ ॥	
इहेत्य प्रागपागुर्दग्धराग् — अक्षिली पुच्छिलीयते	॥ ६ ॥	(८८२)

(१३५)

भुमित्यभिगतः शलित्यपक्रान्तः फलित्यभिष्टितः ।		
दुन्दुभिमाहननाभ्यां जरितरोथामो द्वैव	॥ १ ॥	
कोशबिले रजनि ग्रन्थेर्धानमुपानर्हि पादम् ।		
उत्तमां जनिमां जन्यानुत्तमां जनीन्वर्त्मन्यात्	॥ २ ॥	(८८५)

अलाञ्छुनि पूपातकान्यश्चत्थपलाशम् ।

पिपीलिकावटश्चसौ विद्युत्स्वापर्णशफो गोशफो जरितुरोऽधामो दैव ॥ ३ ॥

वीमि देवा अकंसताध्रुयो क्षिप्रं प्रचरं ।

सुसत्यमिद्रवाम्स्वार्सिं प्रगुदसि ॥ ४ ॥

पत्नी यदंशयते पत्नी यक्ष्यमाणा जरितुरोऽधामो दैव ।

ह्योता विष्टीमेन जरितुरोऽधामो दैव ॥ ५ ॥

आदित्या ह जरितरङ्गिरोभ्यो दक्षिणामुनयन् ।

तां ह जरितुः प्रत्यायंस्ताम् ह जरितुः प्रत्यायन् ॥ ६ ॥

तां ह जरितर्नः प्रत्यंगृभ्णंस्ताम् ह जरितर्नः प्रत्यंगृभ्णः ।

अहानेतरसं न वि चेतनानि यज्ञानेतरसं न पुरोगवामः ॥ ७ ॥

उत श्वेत आशुपत्वा उतो पद्याभिर्यविष्टः ।

उत्तेमाशु मानं पिपति ॥ ८ ॥

आदित्या रुद्रा वसवस्त्वेतुं त इदं राधुः प्रतिं गृष्णीष्यङ्गिरः ।

इदं राधो विश्व प्रभुं इदं राधो बृहत्पृथु ॥ ९ ॥

देवा ददत्वासुरं तद्वो अस्तु सुचेतनम् ।

युष्मो अस्तु दिवेदिवे प्रत्येवं गृभायत ॥ १० ॥

त्वमिन्द्र शर्मरिणा ह्यन्यं पारावतेभ्यः ।

विप्राय स्तुवते वंसुवनिं दुरश्रवसे बंह ॥ ११ ॥

त्वमिन्द्र कूपोताय छिन्नपक्षाय वञ्चते ।

श्यामाकं पृकं पीलुं च वारस्मा अकृणोर्वहुः ॥ १२ ॥

अरंगरो वावदीति त्रेधा वद्धो वरत्रया ।

इरामह प्रशंसत्यनिरामपं सेधति ॥ १३ ॥ (८९५)

(१३६)

यदस्या अहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातंसत् ।

मुष्काविदस्या दज्जतो गोशफे शंकुलाविध ॥ १ ॥

यदा स्थूलेन परसणाणौ मुष्का उपावधीत् ।

विपत्रञ्चा वस्या वर्धतः सिकतास्त्रेवु गर्दभौ ॥ २ ॥

यदल्पिकास्त्रल्पिका कर्कषुकेवपधते ।

वार्सन्तिकमिध तेर्जनं यन्त्यवाताय वित्पति ॥ ३ ॥ (८९८)

यद्देवासौ ललामगुं प्रविष्टीमिनमाविषुः ।	
सकुला देदिश्यते नारी सत्यस्यास्त्रिभुवो यथा	॥ ४ ॥
महानग्न्यृत्त्रिभुवो भोक्तृद्वदस्थानासरन् ।	
शक्तिःकानना स्वचमशकं सक्तु पद्यम	॥ ५ ॥
महानग्न्यृत्त्रिभुवो मतिकामन्त्यत्रवीत् ।	
यथा तव वनस्पते निरंघन्ति तथैवति	॥ ६ ॥
महानग्न्युप वृते भ्रष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथैव तै वनस्पते पिप्पति तथैवति	॥ ७ ॥
महानग्न्युप वृते भ्रष्टोऽथाप्यभूभुवः ।	
यथा वयो विदाह स्वर्गे नमवदहते	॥ ८ ॥
महानग्न्युप वृते स्वसावेशितं पसं ।	
इत्थं फलस्य वृक्षस्य शर्पे शर्पे भजेमहि	॥ ९ ॥
महानग्नी कृकवाकं शर्म्या परिं धावति ।	
अयं न विश यो भृगुः शीर्ष्णा हरति धार्णिकाम्	॥ १० ॥
महानग्नी महानग्निं धावन्तमनु धावति ।	
इमास्तदस्य गा रक्ष यभ माम्द्वयौदुनम्	॥ ११ ॥
सुदैवस्त्वा महानग्नीर्विवाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुसं पीवरो नवत्	॥ १२ ॥
वृशा दुग्धार्मिमाङ्गुरिं प्रसृजतोऽग्रतं परे ।	
महान्यै भद्रो यभ माम्द्वयौदुनम्	॥ १३ ॥
विदैवस्त्वा महानग्नीर्विवाधते महतः साधु खोदनम् ।	
कुमारिका पिङ्गलिका कार्दु भस्मा कु धावति	॥ १४ ॥
महान्यै भद्रो विलो महान्मद्र उदुम्बरः ।	
महौ अभिक्त वाधते महतः साधु खोदनम्	॥ १५ ॥
यः कुमारी पिङ्गलिका वसन्तं पीवरी लभेत् ।	
तैलकण्डमिमाङ्गुष्ठं रोदन्तं शुद्रमुदरेत्	॥ १६ ॥ (९११)

॥ इति कुन्दापद्यक्तानि ॥

(१३७)

(१-१४) १ शिरिग्निवृत्तिः, २ बुधः, ३ वामदेवः, ४-६ ययातिः, ७ ११ तिरङ्गीराङ्गिरसोः घृतानो वा, १२-१४ सुकक्षः । १ अलक्ष्मीनाशनम्; २ इन्द्रः; ३ दधिक्राः, ४-६ खोमः पवमान ७-१४ इन्द्रश्च । १, ३, ४-६ अनुष्टुप्, २ जगती, ७-११ विष्टुप्, १२-१४ गायत्री ।

यद्वा प्राचीरजगन्तोरो मण्डरधाणिकीः । हृता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्धदयाशवः ॥ १ ॥

कथंभरः कपृथमुद्घातन चोदयत् खुदत् वार्जसातये ।

निष्टिउयुः पुत्रमा च्याययौतय इन्द्रं सवार्ध इह सोमर्षीतये ॥ २ ॥

दधिक्राव्णो अकारिपं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।

सुरभि नो सुखा करत्र ण आयुषि तारिपत् ॥ ३ ॥

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरन्देवान्गच्छन्तु वो मर्दाः ॥ ४ ॥

इन्द्रुरिन्द्राय पवत् इति देवासो अनुवन् । वाचस्पतिर्मरस्यते विश्वस्येशान् ओजसा ॥ ५ ॥

सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीह्वयः । सोमः पती रथीणां सरेन्द्रस्य दिवेदिवे ॥ ६ ॥

अर्च द्रुप्तो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दुशर्मिः सहस्रैः ।

आवत्तमिन्द्रः शच्या धमेन्तमपस्नेहितीर्नुमणा अधत् ॥ ७ ॥

द्रुप्तमपश्यं विपुणे चरन्तमुपहरे नद्यो अंशुमत्याः ।

नभो न कृष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युष्यताञ्जौ ॥ ८ ॥

अर्ध द्रुप्तो अंशुमत्या उपस्थेऽधारयत्तन्वं तित्विपाणः ।

विशो अदेवीरभ्यारेचरन्तीर्वृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ ९ ॥

त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो जार्यमानोऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुिन्द्र ।

गूल्हे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमञ्जो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १० ॥

त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन्धृपितो जघन्ध ।

त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्दः ॥ ११ ॥

तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवि । स वृषा वृषभो भुवत् ॥ १२ ॥

इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्यूम्नी श्लोकी स सोम्यः ॥ १३ ॥

गिरा वज्रो न संभृतः सर्वलो अनपच्युतः । वृषक्ष कुष्णो अस्वतः ॥ १४ ॥ (१२५)

(१३८)

१-३ वत्स । इन्द्रः । गायत्री ।

महाँ इन्द्रो य औजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ इय । स्तोमेत्सस्य वावृधे ॥ १ ॥ (१२६)

प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद्भरन्त वह्नयः । विप्रां ऋतस्य वाहसा ॥ २ ॥
कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि ब्रुवत आयुधम् ॥ ३ ॥ (९२८)

(१३९)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । १ अनुष्टुप्; २-३ गायत्री, ४ वृहती; ५ ककुप् ।

आ नूनमश्विना युवं वत्सस्यं गन्तमवसे । प्रास्मै यच्छतमवृकं पृथु च्छर्दियुयुतं या अरातयः ॥१॥
यदन्तरिक्षे यदिवि यत्पञ्च मानुषाँ अन्तु । नृम्णां तद्दत्तमश्विना ॥ २ ॥
ये वाँ दंसाँस्यश्विना विप्रांसः परिमामृशुः । एवेत्क्राण्वस्यं बोधतम् ॥ ३ ॥
अयं वाँ घमोँ अश्विना स्तोमैँन परि पिच्यते ।
अयं सोमो मधुमान्वाजिनीवसू येन वृत्रं चिकेतथः ॥ ४ ॥
यदप्सु यद्वनस्पतौ यदोषधीषु पुरुदंससा कृतम् । तेन माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥ (९३३)

(१४०)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । अनुष्टुप्, १ वृहती, ५ त्रिष्टुप् ।

यन्नासत्या भ्रुण्यथो यद्वा देव भिपज्यथः ।

अयं वाँ वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः ॥ १ ॥

आ नूनमश्विनोर्ऋपि स्तोमै चिकेत वामयाँ ।

आ सोमं मधुमत्तमं घमं सिञ्चादथर्वणि ॥ २ ॥

आ नूनं रघुर्वर्तनिँ रथं तिष्ठाथो अश्विना । आ वाँ स्तोमाँ इमे मम नभो न चुच्यवीरत ॥३॥

यदद्य वाँ नासत्योक्थैराँचुच्युवीमहिँ । यद्वा वाणीँभिरश्विनेवेत्क्राण्वस्यं बोधतम् ॥४॥

यद्वाँ कक्षीवाँ उत यद्वाँश्च ऋपिर्धद्वाँ दीर्घतमा जुहावँ ।

पृथी यद्वाँ वैन्यः सार्दनेप्वेवेदतोँ अश्विना चेतयेथाम् ॥ ५ ॥ (९३८)

(१४१)

१-५ शशकर्णः । अश्विनौ । १ विरादः, २ जगती; ३ अनुष्टुप्, ४-५ वृहती ।

यातं छर्दिष्पा उत नः परस्पा भूतं जंगत्पा उत नस्तनूपा । वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् ॥१॥

यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद्वाँ वायुना भवथः समोक्सा ।

यदादित्यैर्मिर्ऋशुभिः सजोपसा यद्वाँ विष्णोँर्विक्रमणेपु तिष्ठथः . ॥ २ ॥

यदुद्याश्विनाँवहँ ह्येय वाजसातये । यत्पृत्सु तुवणे सहस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः ॥ ३ ॥ (९४१)

आ नूनं यातमश्विनेमा हुच्यानि वां हिता ।
 इमे सोमासो अधि तुर्वशे यदाविमे कण्वेषु वामथं ॥ ४ ॥
 यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति भेषजम् ।
 तेन नूनं विमदार्य प्रचेतसा ह्यर्दिर्वत्सार्यं यच्छतम् ॥ ५ ॥ (१४३)
 (१४२)

१-६ शशकणः । अश्विनौ । १-४ अनुष्टुप्; ५-६ गायत्री ।

अश्विस्तस्य प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः । व्यावदेव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः ॥१॥
 प्र बोधयोपो अश्विना प्र देवि ह्यनुते महि । प्र यज्ञहोतरानुपकप्र मदाय श्रयो बृहत् ॥२॥
 यदुषो यासि भानुना सं स्र्येण रोचसे । आ हायमश्विनो रथो वर्तियीति नृपाय्यम् ॥३॥
 यदापीतासो अश्वो गावो न दुह ऊर्धभिः । यद्वा वाणीरनृपतु प्र देव्यन्तो अश्विनौ ॥४॥
 प्र घुम्नाय प्र शंसे प्र नृपाहाय शर्मणे । प्र दक्षाय प्रचेतसा ॥५॥
 यन्नूनं धीमिरश्विना पितृयोनां निषीदथः । यद्वा सुन्नेभिरुक्थ्या ॥६॥ (१४२)
 (१४३)

(१-९) १-७ पुरुमीढाजमोढौ, ८ वामदेवः, ९ मेघ्यातिथिमंघातिथी । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुजयमश्विना संगतिं गोः ।
 यः सूर्या वहति चन्द्रुराधुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसुधुम् ॥ १ ॥
 युवं श्रियमश्विना देवता तां दियो नपाता वनथः शचीभिः ।
 युवोर्वपुर्भि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्कंकुहासो रथं वाम् ॥ २ ॥
 को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतुपेयाय वाकैः ।
 ऋतस्य वा वतुपे पृथ्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत् ॥ ३ ॥
 हिरण्ययेन पुरुभू रथेनिमं यज्ञं नासत्योप यातम् ।
 विवाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधयो रत्नं विश्वे जनाय ॥ ४ ॥
 आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।
 मा वामन्थे नि यमन्देव्यन्तः सं यद्दे नाभिः पूर्वा वाम् ॥ ५ ॥
 नू नो रायि पुरुवीरं बृहन्तं दस्त्रा मिमाथामुभयेष्वस्मे ।
 नरो यद्वामश्विना स्तोममार्वन्तस्रधस्तुतिमाजमील्हासो अगमन् ॥ ६ ॥ (१५५)

ऋतस्य । ३-३, ५ (०रुस्त्राणमिदं) ०रुः स्त्राणमिदं, ०रुस्त्राणमिदं । ४-६ (सहस्वान्)
 सहस्वां । (तारिपन्) तारिपत् । ५-२ (स्व१णोर्ष) स्व१णोर्ष । ५-३ (वलं) वलं ।
 ५-४ (विड्धि) विड्धि । ५-५ (प्रा वीचं) प्र वीचं । ५-७ (०णो अवृणीत्) ०णोऽवृणीत् ।
 ६-५ (सृधो) सिधो । (तर्) तर् । ७-२ (अधस्पदम्) अधस्पदाम् । ७-४
 (परि मां) परिमां, परी? । (अरातिर्नो) अरातिर्नो । ७-५ (सुहातेन) सुहातेन । (पृष्टी०)
 पृष्टी०, पृष्टि० । ८-२ (०पोच्छन्त्वभि०) ० पोच्छन्त्वभि० । ८-५ (संदेश्येभ्यः । नमः)
 संदेश्येभ्यो नमः । (पतये) पतये । १०-७ (०मविदः) ०मविद । १०-८ (०न्निरेणंसः)
 ०न्निरेणंसः । ११-३ (योडे) यो१ । ११-५ (आजो१सि) आज्यो१सि । १२-१
 (तप्यन्तां) तप्यन्ताम् । १२-७ (मन्य०) मज्ज०, मज्ज । १४-१ (निःसालां) निःसालाम् ।
 १४-३ (सेदिर्न्यु०) सेदिर्न्यु० । १४-५, ६ (सदान्वाः) सदान्वाः । १४-६
 (०सरन्) ०सरम् । १६-३ (सूर्य च०) सूर्यश्च० । १६-४ (वैश्वानर्) वैश्वानर ।
 १७।१-७।१८।१-५ (दाः) दा । १९; २०, २१, २२, २३।१-५ (योडे) यो१, यो ।
 २४-८ (भरुञ्जि) भरुञ्चि । २५-२ (वृश्चामि) वृश्चामि । २५-३ (जिर्हीर्षेति) जिर्ही-
 रिपति । (कण्यम्) कण्यं, कण्यान् । २६-२ (यच्छ) यच्छत् । २६-५ (धान्यं१)
 धान्यं, धान्यं३ । २७-५ (०वृकां) ०वृकं । २७-७ (प्राशि) प्राशम् । २८-३
 (जनित्राः) जनित्राः । २९-१ (देवा) देवा । (आयुष्य०) आयुष्यं० । २९-५
 (धावापृथिवी) धावापृथिवी । (देवा) देवा, देवाः । २९-६ (मन्थ०) मथ० । २९-७
 (ऊर्जा) ऊर्जा । ३०-३ (इव) इवा । ३१-१ (हृपत्) धृपत् । (क्रिमे०) कृमे ।
 (क्रिमीन्) कृमीन् । (खल्वी) पल्वी । ३१-२ (कुरू०) कुरी०, कुरू० । (०मवृहम्)
 मवृहम् । (अल्गण्डून्) अल्गण्डून् । (सर्वा०) सर्वा० श०, सर्वा० छ० । (वचसा) वचसा ।
 ३१-३ (अल्गण्डून्) अल्गण्डून् । (क्रिमीणां) कृमीणां । ३१-४ (पाण्यं) पाण्यं ।
 (क्रिमीन्) क्रिमिम्, क्रिमिन्, कृमीन् । ३१-५ (ये अ०) ते अ० । (तन्वमा) तन्व आ० ।
 ३२-२ (पृष्टीरपि) पृष्टीरपि । ३२-५ (सर्वे ते) सर्वे ते । ३२-६ (कुपुम्भं) कुपुम्भं,
 कुपुम्भं, कुपुम्भं, कुपुम्भं । ३३-१ (लुवुका०) लुवुका० । ३३-२ (दोपण्यं१मं०) दोप-
 ण्यं३ अं; दोपण्यम् । ३३-३ (यक्वस्ते) यक्वस्ते । ३३-५ (भसद्यं१) भसद्यं३,
 भसद्यं । ३३-६ (मज्जभ्यः) मज्जभ्यः । ३३-७ (वीवर्हेण) विवर्हेण । ३५-१ (दुरिष्टिः)
 दुरिष्टिः । (नस्तां) नस्तान् । ३५-२ (मघव्यान्) मघव्यान् । (नष्टेभिः) नष्टेभिः ।
 ३५-३ (एप तं) एपत्वं । ३५-४ (पाह्यं१) पाह्यं३ । ३५-५ (विश्वकर्मणा)

विश्वकर्मणा । ३६ - ३ (नारी) नारि, नारीम् । ३६ - ४ (मघवंश्वारुं) मघवां चारुं ।
 (०रेष प्रियो) ०रेपः प्रियो । (पत्याविराध०) पत्याभिराध० । ३६ - ७ (गुल्गुल्व०)
 गुग्गुल्व० ।

तृतीयं काण्डम् ।

१-१ (अग्निर्नः) अग्निर्नः । (कृणवत्) कृणुवत् । १-२ (मृणत्) मृणतः । १-३
 (अमित्रसेनां मघ०) अमित्रसेनां मघ० । (०न्नुस्मान् छ०) न्नुस्मां छ० । १-६ (इन्द्रः)
 इन्द्र । २-१ (अग्निनीं) अग्निनीं । (प्रत्येत्यु) प्रत्येतु । २-२ (वीं घ०) वींघ० । २-५
 (०ङ्गान्यप्वे) ०ङ्गान्यप्वे, ०ङ्गान्यप्वे, ०ङ्गान्यप्वे । ३-२ (सख्यायु) सख्यायु, सख्यायु । ३-३
 (आभ्यः) आभ्य । ३-४ (अपरुद्धं) अपरुद्धं । (पन्थां) पन्थां । ३-५ (हयन्तु)
 वयन्तु । (प्रतिजानाः) प्रतिजानाः । (अवृषत्) अवृषत् । (देवास्ते) देवास्ते । ४-१
 (पतिरेक०) पतिरेक० । ४-२ (वृणतां राज्यायि) वृणतां राज्यायि । ४-७ (वशेह)
 वसेह । ५-६ (रथकाराः कर्मा०) रथकारा कर्मा० । ६-२ (शृणीहि) शृणीहि ।
 ६-३ (निरभंनो) निरभिन्नो । (०महृत्यर्णिवे) ०महृत्यर्णिवे; (०निर्भिद्धि) ०निर्भिद्धि;
 ०निर्भिद्धि, ०निर्भिद्धि । ६-४ (० श्वरसि०) श्वरसि । ६-७ (तेऽधरा०) तेऽधरा०, तेऽधरा० ।
 ६-८ (चित्तेनोत) चित्तेनोत । ७-२ (गुण्पितं) गुण्पितं । ७-३ (तेनां ते) तेनां ते ।
 ७-४ (विचृतौ) विचृतौ । ८-१ (कल्पमानः) कल्पमानः । ८-२ (यथासामि)
 यथासामि । ८-३ (०दींदायत्) दींदायत् । (०रिद्धोऽप्रति०) ०रिद्धोऽप्रति । ८-६
 (गृम्णामि) गृम्णामि । (कृणोमि) कृणोतु । (एतं) एतं । ९-१ (द्यौः पिता) द्यौःपिता ।
 ९-२ (अश्रेष्माणो) अश्रेष्माणो । ९-३ (श्वर्गलं) श्वर्गलं । (श्रवस्युं) श्रवस्युं ।
 ९-५ (भत्स्यामि) भत्स्यामि; भन्त्स्यामि । (०भिः सरिष्यथ) ०भिश्चरिष्यथ । ९-६ (उज्रहरुः)
 उज्रहः, उज्रहः । १०-२ (० नन्दन्ति) ०निन्दन्ति । १०-५ (हृषिक्) हृषिक् ।
 १०-७ (दर्वे) दर्वि । (यज्ञान्तसं०) यज्ञान्तसं० । १०-१० (०भ्यद्रा०) ०भ्यस्त्वा० ।
 १०-१२ (व्यसिहन्त) व्यसिहन्त । ११-२ (निर्मेतेरुप०) निर्मेते उप० । (०स्पर्शमेनं)
 ०स्पर्शमेनं । ११-४ (हेमन्ताच्छ०) हेमन्तां छ०, हेमन्तां छ० । ११-५, ७ (व्यस्यन्ते)
 व्यस्यन्ते । (०हुरितरां) हुरितरां । (०रान्छतम्) ०रान्छतम्, ०रान्छतम् । ११-६ (युवम्)
 युवम् । १२-३ (०स्पन्दमानाः) ०स्पन्दमानाः । १२-४ (उक्षन्) उक्षन् । (०क्षन्ताद्रा)
 ०क्षन्ताद्रा, क्षन्ताद्रा, क्षन्ताद्रा । १२-६ (वृक्षन्) वृक्षन् । १२-७ (परिभृतः)

परिश्रुतः, परिश्रुत । (कलशैरगुः) कलशैरगुः । १२-८ (इमां) इमान् । (सर्मङ्गधी०) समङ्गी० ।
 १३-१ (नद्योरे) नद्योर् । १३-३ (हि कम्) हिकम् । (वार्नाम) वार्नाम ।
 (हितम्) हिकम् । १३-६ (घोषो) गोषो । १४-५ (इहैवोत् प्र) इहैवोत् प्र ।
 १५-३ (जुहोमि) जुहोमि । १५-४ (विक्रयथ) विक्रयथ । १७-२ (श्रुष्टिः)
 श्रुष्टिः, श्रुष्टिः, श्रुष्टिः । (इत्सृष्यः) इच्छृष्यः, इच्छृष्यः । १७-४ (पुषाभि) पुषा अभि ।
 १७-५ (क्रीनाशा अनु) क्रीनाशानु । (सुपिप्पला) सुपिप्पला । १७-८ (वन्दांमहे)
 वदांमहे । १८-२ (णुदु) नुदु । १८-४ (अधः स०) अध स० । १९-१, २
 (वीर्यं) वीर्यं । १९-३ (पृतन्यान्) पृतन्यम् । १९-५ (सुवीरं) सुवीरं ।
 १९-६ (उलूलयः) उलूलयः । १९-८ (शरव्ये ब्र०) शरव्ये ब्र० । २०-१
 (रोहाधां) रोहाधां । २१-१ (० शोषधी०) ०शोषधी० । २१-२ (आर्विष्टो)
 आर्विष्टो । २१-७ (द्विस्वन्त) द्विस्वन्त । २१-९ (०द्राव्यंस्तं) ०द्राव्यंस्तं ।
 २१-१० (०शीशमन्) ०शीशमन् । २२-१ (अदित्या) आदित्या । २२-२
 (चेततु) चेततुः । (माञ्जन्तु) माञ्जतु । २२-३ (०स्वन्तः) ०स्वन्तः । (येन देवा)
 तेन देवा । (आयन्तेन) आयं तेन । २३-१ (०यामसि) ०यामसि । २३-३ (तं)
 त्वं । २३-३ (यान्) याम् । २३-५ (त्वं) त्वं, त्वं, त्वं । २३-६ (द्यौः पिता)
 द्यौःपिता । २४-२ (देवस्तं) देवस्तं । २४-५ (समावहं) समावहान्, समावहम् ।
 २४-७ (वंहतां) वंहतं । २५-३ (प्रीहानं) प्रीहानं । २५-४ (व्योषिया)
 व्योषया, व्योषया । २६-१, २, ३, ४, ५, ६ (येइसां) येइसां । २७-६ (०पतिः)
 धिप्रो पतिधिप्रो । २८-५ (तन्वः) तन्वः, तन्वा, तन्वाः । (हिंसीन्)
 हिंसीत् । २९-३, ४, ५ (संमितम्) समितम् । २९-४ (पञ्चापं) पञ्चापं ।
 ३०-१ (सहृदयं) सहृदयं । ३०-२ (शन्तिवाम्) शन्तिवान् । ३०-३
 (द्विक्षन्मा) द्विष्यन्मा । ३०-५ (संराधयन्तः) संराधयन्तः । ३०-७ (०श्रुटीन्)
 श्रुटीन्; श्रुटीन्; श्रुष्टिं । ३१-४ (वीइ मे) वीइ मे । ३१-५ (वंहतं) वंहतं ।

चतुर्थ काण्डम् ।

१-२ (सुरुचं) सुरुचं । (ह्यारमहं) ह्यारमहं । १-३ (जज्ञे) यज्ञे । (०रुचैः)
 रुचा) ०रुचैः रुचा । १-५ (बुध्यादाट्) बुध्यादाट्, बुध्यादाट्, बुधादाट् । (जनिष्ठार्थ)
 जनिष्ठार्थ । १-६ (पूर्वस्य) पूर्वस्य । १-६ (जज्ञे) जज्ञे । (ससन्तु) ससन्तु ।

- १-७ (बृहस्पति) बृहस्पतिः । २-१ (यो३) यो१ । २-३ (अह्वयेथाम्) अह्वयेताम् ।
 २-४ (उर्व३) उर्व३ । २-६ (आसीत्) आसीत् । २-८ (०स्योल्व) ०स्योल्वा ।
 ३-२ (०रर्पत्) ०रर्पत्तु । ३-३ (अस्यौ) अक्षौ, अक्षौ । (ते व्याघ्र) ते व्याघ्र ।
 (व्याघ्र जम्भ०) व्याघ्र जम्भ० । (विशति) विशति । ३-६ (अपिशीर्णा) अपिशीर्णा ।
 ४-१ (शेष०) शेषो । ४-३ (विरोहतो) विरोहितो । ४-४ (उच्छु०) उच्छु० ।
 (पुंसा०) पुपा०, पुंपा० । (वशिन्) वशम् । ४-५ (० शर्मसि) ० शर्मसि । ४-७
 (क्रमस्वर्षे इव रोहितमनवग्लायता) सायण - क्रमस्व ऋष इव रोहितमु बलगूयता । ४-८
 (अर्थ क्रप०) अर्थर्प० । ५-२ (स्वापय) स्वापयः, स्वापयः । ५-६ (श्वा) स्वा । ५-७
 (स्वर्म) स्वर्मः । ६-३ (० न्विप) ० न्विपः । (नारूरूप) नारूरूप, नारूरूप ।
 ६-६ (अरसं) अरसं । ७-२ (०मधराच्यं) ०मधराच्यं । ७-३ (पीवस्पाक०)
 पीवस्पाक० । ७-४ (शरुमिव) शरुमिव । (येपन्तं) पेपन्तं । ८-२ (मित्रवर्धन
 तुभ्यं) मित्रवर्धनस्तुभ्यं । (ब्रवन्) ब्रुवन् । ८-३ (महत्तद्वृष्णो) महत्तद्वृष्णो ।
 ८-६ (०सिचन्नापो) ०सृजन्नापो । ८-७ (०मप्स्व३न्तः) ०मप्स्व३न्तः; मप्स्वन्तः ।
 ९-१ (स्यास्यक्ष्यम्) स्यास्यक्ष्यम्, स्यास्यक्ष्यम्, स्यास्यक्ष्यम् । ९-४ (प्रसर्पस्य०)
 प्रसर्पस्य०, प्रसर्पस्य० । ९-७ (पूरुप) पूरुपः । ९-९ (सर्वाज्जम्भ०) सर्वा ज्जम्भ० ।
 (०यत्सर्वा) ० यन्त्सर्वा० । १०-४ (आयुप्र०) आयुः प्र०, आयुप्र० । १०-६
 (तारिपत्) तारिपत् । १०-७ (०प्स्व३न्तः) ०प्स्व३न्तः । (कार्शिन०) कार्शिन० ।
 ११-१ (०रोर्व३न्त०) ०रोर्व३न्त० । ११-२ (त्रयां लुक्रो) त्रयान् लुक्रो ।
 ११-६ (देवाः स्वरा०) देवा स्वरा० । ११-७ (०ह्यक्रमत) ०ह्यक्रमत् । ११-९
 (सप्तऋषयो) सप्तर्षयो । ११-१० (०शंश्वाभि) ०शंश्वाभि । १२-१ (रोहण्यसि
 रोहण्यस्थनश्चिन्नस्य रोहणी) रोहिण्यसि रोहिण्यस्त्नश्चिन्नस्य रोहिणी । १२-२ (पेट्रं)
 प्रेट्रम् । १२-३ (मज्जा) मन्या । (विस्तस्तं) विश्रस्तं । १२-६ (सुप्रविः) सुप्रविः ।
 १२-७ (यदि कर्तं पतित्वा) यदि कर्तुं प्रति त्वा; यदि कर्तुं पतित्वा; यदि कर्तुं पतित्वा ।
 १३-२ (आ वातु) आवातु । (व्य३न्यो) व्य३न्यो । १३-४ (त्रायन्तामिमं)
 त्रायतामिमं । (असत्) असत् । १४-१ (ह्य३मे०) ह्य३मे० । (रोहान्त्रुहु०) रोहा-
 न्त्रुहु० । १४-२ (नाकमुख्यान्) नाकमखान् । १४-३ (०त्स्व३ज्योति०)
 ०त्स्व३ज्योति० । १४-४ (स्व३यन्तो) स्व३यन्तो । १४-५ (यजमानाः)
 यजमाना । १४-८ (दिश्य३ज०) दिश्य३ज०, दिश्या३ज० । (पाजस्यमिन्त०)

पाजस्यम् । अन्त० । १५ — ५ (समुद्रतस्त्वेपो) समुद्रजस्त्वेपो । १५ — ६ (०शारैपी)
 ०शारैपी । १५ — १२ (वरुणाव) वरुण । अव । (अपः सृज) अपः सृज वद० । (मण्डका
 इरि०) मण्डका इरि० । १५ — १३ (वार्च) वार्च । १५ — १५ (खण्वखा३इ खैमखा-
 ३इ) खण्वखा३इ खैमखा३इ; खण्वखा३इ खैमखा३इ । (इच्छत) इच्छतः । १५ — १६
 (सविद्युतं) सविद्युतं । १६ — ४ (दिव स्पशः) दिवः स्पशः । १६ — ६ (छिनन्तु)
 सिनन्तु, शिनन्तु, छिनन्तु छिनन्तु । १६ — ७ (शंसयित्वा) शंसयित्वा, शसयित्वा, संसयित्वा ।
 (०बन्धः) ० बन्धः; बन्धः, वृधः । १६ — ९ (तैस्त्वा) तैष्ठा । १७ — १ (सहस्रवीर्यं)
 सहस्रवीर्या । १७ — २ (०यार्वनी) योर्पनी । (समह्वयोपधी०) समह्वयोपधी०, समभ्योपधी० ।
 १७ — ३ (०मादधे) ०मादधे । १७ — ४ (चक्रुस्तया) चक्रुस्तया । १७ — ५
 (०जीवित्यं) ०जीवित्यं । १७ — ६ (०पत्यताम्) ०पद्यताम् । १७ — ६, ७ (मृज्महे)
 मृक्षमहे । १७ — ८ (तेन) तेना । (मृज्म) मृक्षम, मृज्म । १८ — २ (हराद०) अराद० ।
 १८ — ४ (सहस्रधामन्) सहस्रधामन् । १८ — ६ (शशाक) शशाक । १८ — ८
 (मृज्महे) मृक्षमहे । १९ — २ (त्विपीमती) त्विपीमते । (ग्रामोप्यो०) ग्रामोप्यो० ।
 १९ — ४ (०पधेऽपामागो) ०पधे अपामागो । १९ — ५ (शतशाखा) शतशाखा ।
 (अस्माँ अभि०) अस्मँ अभि० । १९ — ६ (०चद्यामेति) ०चद्यामेति । १९ — ७
 (०मच्छपथाँ) ०मच्छपथँ । २० — ४ (तयाहं) तयाहं । २० — ७ (चतुरक्ष्याः) चतुरक्षाः,
 चतुरक्षः । २० — ९ (यथातिसर्पति) यथाधिसर्पति ।
 २१ — २ (मुंपायति) मुंखायति । २१ — ३ (व्यथिरा) व्यथिरा । २१ — ४ (रेणुक-
 काटोऽश्रुते) रेणुककाटो अश्रुते । (मर्त्यस्य) मर्त्यस्य । २२ — १ (विशामेक०) वृषामेक० ।
 (०स्तात्रन्धयास्मा) ०स्तां रन्धयास्मा । २२ — २ (वर्ध्म) वर्ध्मन् । (शत्रुं) शत्रू,
 शत्रून् । २२ — ७ (० प्रतीकोऽर्व) प्रतीकोऽर्व । २३ — १ (पार्श्वजन्यस्य)
 पार्श्वजन्नस्य, पार्श्वयन्नस्य । २३ — ३ (वहिष्ठं) वहिष्ठं । (०मद्योतयन्) ०मुद्योतयन्,
 मुद्योतयान् । (०यन्युजा) ०यं युजा, यंन्युजा । २३ — ६ (स्व१रा०)
 स्व३रा० । २४ — १ (वृत्रघ्न) वृत्रघ्नः । २४ — २ (०वाहुर्युययोँ) वाहुर्युययोँ । २४ — ३
 (मर्दिष्टः) मर्दिष्टः । २४ — ६ (जुज्ञे) यज्ञे । (०बुद्धम्) ०बद्धम् । २४ — ७
 (संग्रामान्वयति) संग्रामं न्वयति । २५ — ३ (रक्षथस्तौ) रक्षथस्तौ । २५ — ४ (शिमिदां)
 समिदां, समिधाम् । (ह्यूर्जयाँ) ह्यूर्जयाँ, ह्यूर्जयाँ । (सृजथः सं) सृजथ सं० । २६ — २

(प्रवृद्धे) प्रविद्धे । २६-५ (ये उस्त्रियां) य उस्त्रियां । २७-१ (०ते अवन्तु) ०तेऽवन्तु ।
 (आश्रनिव) अश्रनिव । २७-३ (श्रमा) श्रमा । २७-६ (यूयमींशिष्वे) यूयमी-
 श्वे । २८-२ (०मसिष्ठौ) ०वसिष्ठौ । २८-६ (०धत्तं) धत्तां । २९-२
 (गच्छथो) गच्छतो । (यावगस्ति) यावगस्यं । २९-५ (गविष्ठिरं) गविष्ठिरम् ।
 ३०-६ (द्रविणा) द्रविणं, द्रविणां । (सुप्रान्व्यारे) सुप्रान्व्यारे, सुप्रान्व्ये । ३०-७ (तिष्ठे)
 च्छे । ३१-२ (सहस्व) सहस्व । (०नीर्णेः) ०नीर्णेः । (हुत) हुत । ३१-३
 (०तिमस्मै) तिमस्मे । (रुरुध्रे) रुरुध्रे । ३१-४ (ईडिता) ईडितो । ३१-६ (मेघेधि)
 मेघोधि । ३२-२ (मन्युर्विशं) मन्युं विशं । ३२-५ (अक्रतुर्जि०) अक्रतुर्जि०, अक्रतुर्जी० ।
 ३२-६ (अस्म्युषं) अस्म्युषं । (दस्यूरुत) दस्यूरुत । ३३-८ (पर्पा) परिपा ।
 ३४-५ (बहिष्ठो) बहिष्ठो । ३४-७ (दंदाभि) दंदाभि । ३५-१ (०सा ब्रह्मणेऽ-
 पंचत्) ० सा ब्रह्मणेऽपंचत् । ३५-४ (नापुस्ते०) नापुस्ते० । ३५-५ (प्राणदवान्)
 प्राणदवां व० । ३५-७ (देवपीयुं) देवपीयं, देवपीयून् । ३६-२ (दिप्साद०)
 दिप्साद० । ३६-४ (सं म) सं न । ३६-९ (लपिता) लिपिता । (दुहितान् जने)
 दुहितान् जने । ३६-१० (मुच्यते) मुच्यसे । ३७-३ (नदी) नदी । (गुल्गुलः)
 गुल्गुलः । (प्रमन्दनी) प्रमोदनी । (प्रतिबुद्धा) प्रतिबद्धा । ३७-३, ४, ५ (तत्परैता-
 प्सरसः) तत्परैताप्सरसः । ३७-५ (कर्कर्यः) कर्कर्यः । ३७-७ (यामि) घामि ।
 ३७-८, ९ (शतमुष्टी०) शतपृष्टी० । ३७-८ (व्यृषितु) व्यृषित । ३७-१० (ज्योतय)
 ज्योतय । ३७-११ (स्त्रियस्वमितो) स्त्रियस्वमितो, स्त्रियः । तमितो । ३८-३
 (०ददाना) ०दधाना । (सीपती) शेपन्ती । (प्रहामा०) प्रहाना० । ३८-४ (प्रमो-
 दन्ते) प्रमोदते । ३८-५ (सर्वा लोकां) सर्वा लोकां । (पयेंति)
 पयेंति । ३८-६ (एह्य०) एह्य० । (कर्काह) कर्का इह । ३८-७ (वत्सामिह)
 वत्सामिह । (वत्सां) वत्सान् । (वंभीमः) यथानाम । वंभीमो यथानाम । ३९-२,
 ४, ८ (आयुः प्रथमं) आयुषप्रथमं । ३९-९ (नर्मसा) नर्मसा । ४०-४
 (सोममृत्वा) सोममृत्वा । ४०-५, ६ (ये३) ये३ । ४०-५ (भूमिमृत्वा)
 भूमिमृत्वा ।

पञ्चमं काण्डम् ।

१-३ (एर्यन्ताम्) ऐर्यन्ताम् । १-४ (गुः) गुः । १-६ (उपमस्य) उप-
 मस्य । (नीडे) नीडे । १-७ (तन्वीस्तत्) तन्वीस्तत्, तन्वास्तत्, तन्वस्तत् ।

१-८ (आवर्षततः) आवर्षततः । १-९ (पृणक्ष्य०) पृणक्ष्य । (अमूर) अमूर । (अर्वि वृधाम) अर्वि वृधाम । २-२ (सस्ति) सस्ति । २-३ (पृञ्चन्ति) पृञ्चन्ति । २-४ (शुस्मिन्स्थि०) शुष्मिन्स्थि० । २-७ (०माप्तमा०) ०माप्त्यमा० । २-९ (तन्व३) तन्व३, तन्व३, तन्वा३, तन्वा३ । ३-२ (नैशत्) नैशत् । ३-५ (दैवा) दैवा । (सनिपन्न) सनिपन्न । (एतदरिषाः) एतदरिषा । ३-६ (दैवीः) देवीः । (नः) णः । ३-७ (तिस्रो देवी०) तिस्रो देवी० । ३-१० (उपरिस्पृशो) उपरिस्पृशो । ४-४ (हिरण्ययी) हिरण्ययी । ४-६ (पुरुषं) पुरुषं । ४-७ (जातोसि) जातोसि, जातोऽसि । ४-१० (०मुक्षोस्त०) ०मुक्षोस्त, मुक्षोतु० । (०स्तन्वो३) ०स्तन्वो३ । (निष्करदैव) निष्करदैव । ५-३ (स्पर्णी) स्पर्णी । ५-४ (निष्कृतिः) निष्कृतिः । (निष्कृधि) निष्कृधि । ५-६ (निष्कृते) निष्कृते । ५-८ (नाम) नाम । (बभ्रु पिता) बभ्रुः पिता । (श्यावस्तस्य) श्यावस्तस्य । ५-९ (वृक्षं) वृक्षं । ६-५ (न्ये३) न्ये३, न्ये३ । ६-८ (०मस्मान्दु०) ०मस्मादु०, मस्मान्दु०, मस्मादु०, मस्मान्दु० । (धत्तम्) धत्ताम् । ६-९ (ये३स्माँ) ये३स्माँ, ये३स्माँ । ६-१० (यो३स्माँ) यो३स्माँ, यो३स्माँ, यो३स्माँ, यो३स्माँ, यो३स्माँ । ७-३ (अराति-मनु०) अरातिमनु । ७-६ (नो अघ) णो अघ । ८-१ (ताँ) ताँ । ८-२ (वीर्यं) वीर्यं । ८-४ (०तिसरा) ०तिसरा । ८-८ (कृण्वे३) कृण्वे३ । (०मृच्छं) ०मृच्छं । ८-९ (अत्रैणानिन्द्र) अत्रैणानिन्द्र । (मेघ३हं) मेघ३हं । ९-७ (ग्राणो३) ग्राणो३ । ९-८ (आयुष्कृदा०) आयुः कृदा० । (०युष्पत्नी) ०युः पत्नी । १०-१, २, ३, ४, ५, ६ (दिशोऽघायु०) दिशोऽघायु० । ११-१ (पुनर्मघ) पुनर्मघ । ११-२ (त्वमथर्वन्) त्वमथर्वन् । ११-४ (भुव्नानि) भुव्नानि । ११-५, ७ (ह्य३ङ्ग) ह्य३ङ्ग । ११-५, ६ (अन्यदस्त्येना) अन्यदस्त्येना-अन्यदस्त्येना । ११-१० (नो) नो । ११-११ (स्तुवते सुमेधाः) स्तुवते सुमेधाः । (नो असि) नोऽसि । १२-२ (स्वदया) स्वदर्या, स्वधर्या । १२-४ (वृज्यते) वृज्यसे । १२-७ (मिमाना) मिमान । १२-८ (मनुष्यदिह) मनुष्यदिह । १३-४ (अहे म्रि०) अहेम्रि० । १३-५ (मिपे) मिपे । (रमध्वम्) रमध्वम् । १३-८ (०सिक्न्या) ०सिक्न्या, सिक्न्याः । १३-११ (तस्तु०) तस्तु० । १४-३ (रिश्यस्येव) ऋश्यस्येव । १४-४ (णय) नय । १७-३ (ग्राह्य आधि) ग्राह्य आधि । १७-५ (जुह्व३) जुह्व३ । १७-६ (०स्यार्पनीता) स्यार्पनीता । १७-९ (राज्न्यो३) राज्न्यो३ । १७-१७ (येऽस्या) येऽस्या । १७-१८

(ब्राह्मणो) ब्राह्मणो । १८-३ (आविष्टि०) आविष्टि० । १८-४ (वारंघ्यो)
 वारंघ्यो । १८-५ (उभे एनं) उभ एनं । १८-७ (म्लवः) म्लवः, म्लवः ।
 (स्वाद्दृ१) स्वाद्दृ३ । १८-८ (०र्धनुभिर्देव०) ०र्धनुभिर्देव० । १८-९ (शरुच्यं३)
 शरुच्यं१ । १८-११ (तान्) तां । १८-१२ (भूमिर्व्यधृनुत) भूमिर्व्यधृनुत ।
 १८-१४ (हन्ताभि) हन्ताभि । १९-१ (०वर्धन्त) ०वर्धयन्त । (सृज्या) सृजया ।
 १९-२ (० दुमर्षि०) दुमर्षि० । १९-३ (०छुल्क) छुल्क, शुल्क । (अस्नस्ते)
 अस्नस्ते । १९-४ (यावत्ताभि) यावत्ताभि । १९-११ (भूमिर्व्यधृनुत)
 भूमिर्व्यधृनुत । २०-१ (ज्येष्पन्नभि) ज्येष्पन्नभि । २०-२ (ध्रुवयो) ध्रुवयो ।
 (वांसितामिन्) वांसितामिन् । २०-६ (जज्ञमानो) जज्ञनानो, जज्ञमानो । २०-७
 (घोषो) घोष । २०-८ (० र्मित्रा) ० र्मित्रं । २०-१० (अद्रि०) अद्रि०,
 अद्रे० । २२-२ (न्यडिधराद्) न्यड् धराद्, न्यडधराद्, न्यडिधराद् । २२-४
 (हिणामि) हिणामि । २२-५ (० स्तकमंस्ता०) ० स्तकमंस्ता०, स्तकमन् स्ता० ।
 २२-७ (प्रफुर्व्यं१) प्रफुर्व्यं३ । (तां तं०) तांस्तं० । २२-१० (० तयस्ताभिः
 स्म) ० तयस्ताभि स्म । २२-१२ (स्वस्त्रा) स्वस्त्रा । (पाप्मा) पाप्मा । २२-१४
 (प्रैप्यन्) प्रैप्यं, प्रैप्यं । (दधसि) दधसि । २३-१ (क्रिमिं) क्रिमिं । २३-४ (कोक-
 श्च) कोकश्च । २३-८ (नदनिमोत) नदनिमोत । २३-९ (पृष्टीरपि) पृष्टीरपि ।
 २३-१२ (सर्वे ते) सर्वे ते, सर्वे ते । २४-३ (दात्राणा०) दात्राणा० । २४-५
 (वृष्टयार्धि०) वृष्टया अर्धि० । २५-१ (गर्भस्य रेतोधाः) गर्भस्य रेतो धाः । २५-६
 (वेद्) वेद् । २५-८ (वीर्यस्व) वीड्यस्व । २५-९ (जिहीप्य) जिहीप्य ।
 २६-५ (मरुतः) मरुतः । २६-९ (न्त्रस्मा) न्त्रस्मा । २६-१२ (याह-
 वाद्) याहवाद् । २७-३ (नराशंसो) नराशंसो । २७-८ (यजते) रजते ।
 २७-९ (दैवा) दैव्या । २८-१ (निष्ठितानि) निष्ठितानि । २८-३ (०वृतिं)
 ०वृतिं, ०वृतिः । २८-४ (०मादित्या) ०मादित्या । २८-१० (०स्व्युत्तरो)
 ०स्व्युत्तरो । २८-११ (मन्यतां) मन्यन्तां । २८-१२ (वृत्तन्) वृत्तन् ।
 २८-१४ (भिन्दत्स०) भिन्दन्स०, भिन्दन्स० । (सहते) महते । २९-४ (यनिष्ट)
 यनिष्ट । २९-६,७,८,९ (०गदो३य०) गदो३य० । २९-१५ (तार्धाधीरग्ने) तार्धाधीरग्ने ।
 ३०-१ (पितृणसुं) पितृणसुं । ३०-३ (पुंसे अर्चिं) पुंसे अर्चिं० । ३०-१४

(मा नु) मा नु । (गान्मा नु) गान्मा तु । ३० - १५ (मा) मा । ३१ - १०
(पथेतः प्र) पथेत प्र ।

पठं काण्डम् ।

४ - ३ (णं) न । (द्यौश्चिपितं०) द्यौश्चिपितं०, द्यौश्चिपितं० । ६ - १ (योश्स्मान्)
योश्स्मान् । ६ - २ (सुसंशिनीं) सुसंशिनीं । ७ - १ (तेना) तेना । ८ - ३
(पर्येति) पर्येति । ९ - १ (तन्वैश्च) तन्वैश्च । (वाञ्छाक्षयैश्च) वाञ्छाक्षयैश्च । ११ - १
(पुंसुवनं) पुंसुवनं । ११ - ३ (०मन्यत्र) ०मन्यत्र । १२ - ३ (मध्वा पृञ्चे) मध्वा
पृञ्चे । (नद्यैः) नद्यैः, नद्याः । (शमास्ते) शमास्ते । १३ - १ (विद्यानां) विद्यानां ।
१३ - ३ (मूलैभ्यो) मूलैभ्यो । १५ - १ (उपस्तिरस्तु) उपस्तिरस्तु । (सोऽं) सोऽं, सोऽं ।
१६ - २ (स हि न त्वमसि) स हि न त्वमसि; स हि न त्वमसि । १८ - १ (हृदयैश्च)
हृदयैश्च, हृदयं, हृदयैश्च । १८ - २ (०मनस्तारा) ०मनस्तारां, ०मनस्तार । १८ - ३ (हृत्-
रिव) नृत्तरिव । २१ - ३ (रेवतीर०) रेवतीर० । २२ - २ (सिञ्चथा) सिञ्चता ।
२२ - ३ (उदप्रुतो) उदप्रुतो । (तुन्दाना) तुन्दाना । २३ - १ (वरेण्यकृत०) वरेण्यकृत० ।
२४ - २ (निष्करन्) निष्करन्, निष्कराद् । २४ - ३ (नद्यैश्च) नद्यैश्च । २५ - २ (सप्त) सप्त ।
२७ - २ (निष्कृतिं) निष्कृतिं, निष्कृतिं । २८ - १ (प्रथिष्टः) प्रथिष्टः, पतिष्टः । २८ - २
(परीमेश्च) परीमेश्च । (०मर्षत्) ०मर्षत् । २८ - ३ (योऽं) योऽं । २९ - ३ (गृहे)
गृहे । ३० - २ (शतवल्शा) शतवल्शा । ३१ - २ (रोचना अस्य) रोचनास्य ।
(स्युः) सुवः । ३१ - ३ (त्रिंशद्दामा) त्रिंशद्दाम । ३२ - १ (जुहुता) जुहुता ।
(स्वेश्चैतद्) स्वेश्चैतद् । ३२ - २ (अशरैत्) अशरैत् । (पिशाचाः) पिशाचाः । ३३ - ३
(विष्टमो) विष्टमो । ३४ - २ (निर्ज्व०) निर्ज्व० । ३४ - ४ (अग्निर्जा) अग्नि-
र्जा० । ३५ - २ (न) न । ३६ - २ (विश्वा प्रति) विश्वाः प्रति । ३७ - २ (हृदम०)
हृदम०, इदम० । ४० - १ (स्तुर्वै) स्तुर्वै । (सप्तकपी) सप्तकपी । ४० - २
(अशत्विन्द्रो) अशत्विन्द्रो, अशत्विन्द्रो । ४१ - ३ (मर्त्या) मर्त्या । ४२ - १
(संमनसौ) संमनसौ । ४३ - ३ (मुरुयां नया०) मुरुयांनया० ।
४५ - १ (कामये) कामये । (वृक्षां) वृक्षां, वृक्षान् । ४६ - १ (०गर्भोऽसि) गर्भोऽसि ।
(पिताररु०) पिताररु० । ४६ - ३ (दुष्प्रभ्यं) दुष्प्रभ्यं । ४९ - २ (चोर्वच्यसे)
चोर्वच्यसे । ४९ - ३ (निष्कृतिं) निष्कृतिं । (पुरु) पुरु । ५० - १ (०मश्विना)

०मंश्विना । (छिन्तं) छिन्तं, छित्तं, छिन्नं । ५० - २ (जम्भ्य) जम्भ्य । ५० - ३ (सर्वाञ्ज०)
सर्वा ज० । ५१ - १ (प्रत्यङ्) प्रत्यक् । ५१ - २ (घृतपृग्ः) घृतपृग्ः । ५२ - १
(निजूर्वन्) निजूर्वन् । ५२ - २ (न्यूङ्) न्यूङ् ; न्यू । ५२ - ३ (आभारिपं) आभारिपं ।
५५ - २ (ऽद्वर्पाः स्विते) ऽद्वर्पाः स्विते । ५६ - १ (ऽर्षूयान्) ऽर्षूयान् ।
(ष्वरञ्चात्) ष्वरञ्चात् । ५७ - २ (सिञ्चत) सिञ्चतम् । ५९ - २ (ऽयुक्ष्मां)
ऽयुक्ष्मां । ५९ - ३ (विश्वरूपां) विश्वरूपम् । ६० - १ (ऽतस्तुपः) तस्तुपः, तस्तुपः,
तस्तुपः । ६० - ३ (धातास्वा) धातास्वा । ६२ - १ (घावापृथिवी) घावापृथिवी ।
६३ - १ [ऽविमोक्यं] विमोक्यम् । ६३ - २ (चृता) चृता । ६६ - १
(मर्मर्षयेन्द्र) मर्मर्षयेन्द्र । (विविद्धः) विविधः । ६६ - २ (आयच्छन्) आयच्छन् ।
(शत्रवः) शत्रवः । (पराशरीत्) पराशरीन् । ६६ - ३ (सन्तु) सन्तु । ६७ - २
(अमित्राश्च०) अमित्राश्च० । ७० - १ (वृषण्यत) वृषण्यतः । ७१ - २ (मनुष्यैः)
मनुष्यैः । ७२ - १ (वशं) वशं । ७२ - २ [पर्मस्ता०] पर्मस्ता० । ७३ - १
(समनमः) समनमः । ७३ - २ (तान्स्ती०) तान्स्ती०, तां स्ती०, तान्स्ती, तां स्ती० ।
७४ - १ (तन्त्रैः) तन्त्रैः, तन्त्रैः, तन्त्रा, तन्त्रैः । ७४ - ३ (अर्हणीय०)
अर्हणीय० । (त्रिणाम०) त्रिणाम०; त्रिनाम० (इमान्जनान्) इमां जनान् । ७५ - ३ (जनां
अति) जनां अति । ७६ - ४ (सन्नं अवं) सन्नं अवं । ७७ - १ (अस्थु स्था०)
अस्थुः स्था० । (स्थाम्न्यर्थां) स्थाम्न्यर्थां । ७७ - २ (अपि) अपि । ७८ - २
(स्तामर्तु०) स्तामर्तु० । ७८ - ३ (ऽमार्युः कृणोतु) ऽमार्युः कृणोतु । ७९ - २
(आ पुष्टमेत्वा) आयुष्टमेत्वा । ८४ - १ (ऽप्रमन्वते) प्रमन्वते । ८४ - ३ (ऽर्षस्म०)
ऽर्षस्म०, ऽर्षस्म०, ऽर्षस्म । ८७ - २ (इन्द्र इहोह) इन्द्रेहोह । ८८ - ३ (शर्वच्छ्रू०)
शर्वच्छ्रू० । ८९ - २ (सध्वयइ मा) सध्वयइमा, सध्वयइमा, सध्वयइमां । ९१ - १
(पाचीनमर्ष) पाचीनमर्ष । (व्यये) ह्ये । ९१ - २ (न्यग्) न्यग्, न्यङ्ग ।
९२ - २ (पारयिष्णुः) पारयिष्णुः, पारयिष्णु । ९२ - ३ (तन्त्रैः) तन्त्रैः । (देवो) देवा ।
९३ - १ (शर्वोऽस्ता) शर्वोऽस्ता, शर्वोऽस्ता, शर्वोऽस्ता । ९५ - २ (पुष्यं) पुष्यं ।
९६ - २ (पङ्क्तिशा०) पङ्क्तिशा०, पङ्क्तिशा० । ९७ - १ (अम्यइहं) अम्याइहं, अम्याइहं ।
९७ - २ (पिन्वतम्) पिन्वत । ९८ - ३ (वृत्रहच्छ०) वृत्रहं छ० । (ऐपि ह्यर्षः) र्षि
ह्यर्षः । ९९ - २ (दध्मः) दध्मः । ९९ - ३ (दध्म) दध्म । १०० - २
(उषजीका) उषजीका । १०० - ३ (चक्रार्गमं) चक्रार्गमं । १०१ - १ (यथाहं)

यथाङ्गं । १०१-३ (ऋम्स्वर्श) ऋम्स्व रूप । १०२-२ (पृष्ट्यामिब) पृष्ट्यामिब ।
 १०२-३ (हस्ताभ्याम०) हस्ताभ्याम० । १०४-३ (ऐनान्) ऐनाम् । १०५-१
 (पंत) पंत । (कासे) कासे । १०६-१ (रोहत्) रोहन्तु । (पुष्पिणीः) पुष्पिणी ।
 १०६-३ (शीतहृदा) शीतहृदा । (ऽग्निःकृणोत्) ऽग्निः कृणोत् । १०७-१-४ (नः
 स्वम्) न स्वम् । १०८-४ (विदुः) विदुः । १०९-१ (पिप्पली) पिप्पली ।
 (ऽभेपुज्युः) भेपुज्युः । (ता देवाः) तां देवाः । १०९-२ (पिप्प०) पिप्प० ।
 (ऽल्यः) ऽल्यः । ११०-१ (कमीड्यो) कमीड्यो । ११०-३ (स
 स । १११-१ (अतोऽधि) अतोऽधि । १११-२ (यदानु०) यदानु० ।
 (ऽतोऽसति) ऽतोऽसति । १११-३ (द्वैव०) द्वैव० । (यदानु०) यदानु० ।
 ११२-१ (स) सं । ११२-३ (ऽअङ्ग) ऽअङ्गे । (उत्सितश्च) उत्सितश्च, उत्सितं
 च । (नि ते मु०) नि ते मु० । (मुच्यन्तां) मुच्यन्तां । ११३-१ (त्रिते) त्रिते ।
 (एनन्) एनम् । ११३-२ (तान्वि नश्य) तान्वि नश्यन्, तान्विनश्यन् । ११३-३
 (त्रितस्या०) त्रितस्या० । ११४-२ (नोपशेकिम) नोपशेकिम । ११४-३ (विथे)
 विथे । (शेकिम) शेकिम । ११५-१ (सजोपसः) सजोपसः । ११७-१
 (चरामि) चरामि । ११७-२ (दन्न) दध्म । (धान्यैः) धान्याः । ११८-१
 (गन्तु०) गन्तु० । ११९-३ (यत्त्रैनो) यत्त्रैनो । १२०-२ (लोकात्)
 लोकान् । १२०-३ (तन्वाः) तन्वाः । १२१-१ (दुष्प्रभ्यं) दुष्प्रभ्यं । (नि
 प्रास०) निः प्रास० । १२१-२ (रज्ज्वां) रज्वा । १२२-२ (चेच्छिक्षान्)
 चेच्छिक्षान् । (स स्वर्ग) सः स्वर्ग । १२३-३ (अस्मि) अस्मि । १२४-१
 (अभ्यपिप्त०) अभ्यपिप्त०, अभ्यपिप्त । १२४-२ (ऽक्षत्तनोः) ऽक्षत्तनोः ।
 १२५-२ (गोभिराभृत०) गोभिराभृत० । १२७-२ (चीपुद्) चीपुद् ।
 १२८-३ (राजन् छक०) राजन् छक० । १२८-४ (भद्राहमकरः) भद्राहमकरः ।
 १२९-१ (शांशपेन) शांशपेन । १२९-२ (वृक्षो) वृक्षां । १३०-१ (राथ-
 जितेथीनाम०) राथजितेथीनाम०, रथजितेथीनाम० । १३०।१-४ (शोचत्) शोचतौ ।
 १३१-१ (आध्योः) आध्योः । १३१-३ (त्रियोजनं) त्रियोजनं । १३२।१-५
 (ऽस्त्रन्तः) ऽस्त्रन्तः । १३३-३ (भूतात्) भूतान् । १३६-२ (प्रत्ताञ्जन-
 याजाताञ्जातान्) प्रत्तां जनयाजातां जातान् । १३६-३ (तं) तां । १३८-३
 (कुर्वं) कुर्वं । १३९-१ (सुभागं०) सुभागं० । १३९-३ (अमं) अमं ।

१३९ - ४ (पशुप्यत्या०) पशुप्यत्या० १४० - ३ (तन्वाः) तन्वा इः, तन्वाः,
तन्वाः । १४१ - ३ (०देवासुरा) ०देवासुरा, ०देवासुरा ।

ससमं काण्डम् ।

१-२ (स्वः) स्वः । २-१ (चिकेत प्र) चिकेतः प्र । ३-१ (विष्ठा)
विष्ठा । (०मैरयत्) ०मैरयत्, ०मैरयन्त । ४-१ (सुहृते) सुहृते । ५-३ (०मर्त्येन)
०मर्त्येन । ५-४ (अतन्वत्) अतन्वत् । (अस्ति) अस्थि । ५-५ (पुरुधाय०)
पुरुधाय० । ७-१ (०कारिपमव) कारिपमव० । ९-३ (वयं न) वयं ना । ९-४
(पुरस्ताद्) पुरस्ताद् । ११-१ (०त्तुर्य ऋषो) ०त्तुर्यो ऋषो, त्तुर्यो रिषो । १२-१
(शिक्षाचारुं) शिक्षाचारुं । १४-१ (०मोष्योः) ०मोष्योः । (सत्यसवं) सत्यसवां । १४-२
(यस्यामति०) अस्यामति० । (कृपात्स्वः) कृपा स्वः । १४-३ (सवित-
वर्षाणि) सवितवर्षाणि । १५-१ (सुचित्रामाहं) सुचित्रामहं । १८-१ (भिन्धीदं
दिव्यं) भिन्धीदं दिव्यं, भिन्धीदं दिव्यं । (उद्रो) उद्रो, उद्रो, उद्रो । २०-५
(ह्यस्याः) ह्यस्याः । २१-१ (वर्तनि०) वर्तनि०, वर्तनी० । २५-२
(वि च) वि च । २६-१ (कुं प्रा) कुं प्र । २६-२ (तद्विष्णु
स्त०) तद्विष्णुः स्त० । २८-१ (परशुमेदिः) परशुमेदिः । ३१-१
(०र्मघण्डर) ०र्मघण्डर, ०र्मघण्डर । ३४-१ (०जाताजात०) ०जातां जात० ।
(नागसस्ते) नागसस्ते । ३५-१ (०जातान् जात०) ०जाता जात० । (पिपृहि
पिपृहि । ३५-३ (स्रुतः) स्रुतः । (अस्त्रं) अस्त्रं० । ३८-४ (वंदामि) वदानि ।
(ममेदसस्त्रं) ममेदसस्त्रव । ४०-१ (पुष्टपति०) पुष्टपति० । ४०-२ (द्वाभंसं)
द्वाभंसं । ४४-१ (इन्द्रश्च) इन्द्रश्च । ४५-१ (दुराचा) दुराचा । ४५-२ (०मुद्रा) ०मुद्रा,
०मुद्रा, ०मुद्रा । (०त्रिमिव) ०त्रिमिव । ४६-१ (देवानाम०) देवानाम० । ४८-२
(सहस्रापोषं) सहस्रापोषं । ४९-२ (०रिन्द्राण्य०) ०रिन्द्राण्य० । ५०-४ (वृतमस्मा०) वृतमस्मा० ।
५२-२ (युंमहि) युंमहि, युंमहि । (उत्सुं०) उत्सुं० । ५३-१ (वृहस्पतेरभिर्श-
स्तेरमुश्वः) वृहस्पतेरभिर्शस्तेरमुश्वः, वृहस्पतेरभिर्शस्तेरमुश्वः । ५३-४ (अपाने०)
अपाने० । (सप्तपिर्म्यं) सप्तपिर्म्यं । ५४-१ (यच्छतः) गच्छतः । ५४-२ (पुष्टः)
पुष्टः । ५६-२ (मधुजाता) मधुजाता । (मशृज्जर्मनी) मशृज्जर्मनीः । ५६-३
(तृप्रदंशिनी) तृप्रदंशिनी । ५६-४ (ब्रह्मणस्पत) ब्रह्मणस्पते । (नमः) नम ।

५६-५ (ह्युस्या०) ह्युस्या० । (०जमम्) जगमम् ५६-७ (मयूर्युः) मयूर्युः ।
 ५६-८ (आस्येरे) आस्येरे । ५७-१ (यदात्मनि) तदात्मनि । (तदा पृणद्) तदा पृणद् ।
 ५८-१ (अधुरो) अधुरं । ६०-३ (प्रवसन्त्येषु) प्रवसन्त्येषु, प्रवसन्त्येषु । ६०-५ (नः)
 णः । ६१-१ (प्रियाः श्रु०) प्रिया श्रु० । ६२-१ (पुत्नीं०) पुत्नीं० । ६४-१
 (पान्तंहेसः) पान्तंहेसः । ६५-१ (त्वमपा०) त्वमपा० । ६५-२ (यदुष्कृतं)
 यदुः कृतं । (तया) तया । (मृग्महे) मृग्महे । ६६-१ (यदश्रं०) यदश्रं० ।
 ७०-३ (हंतां) हंता, हंतान् । (०घायति) घायन्ति । ७०-४ (०म्यास्युम्)
 म्यास्यन् । ७०-५ (अपि) अपि । ७३-१ (पुरुद०) पुरुद० । ७३-४ (घर्तार)
 निदथस्य । घर्तार निदथस्य । ७३-६ (गोधुगोपमा) गोधुगोपमा । (वरेण्योऽनु०)
 वरेण्योऽनु० । ७३-७ (प्र वोचत्) प्र वोचत् । ७४-३ (म्नुष्टे) म्नुष्टे ।
 ७४-४ (त्वं व्रत०) त्वं व्रत० । ७५-२ (पदजा) पदजाः । ७६-२ (ग्रैव्या
 अप०) ग्रैव्या अप० । ७६-३ (कीकसाः) कीकसाः । (प्रसृणाति) प्रसृणाति ।
 (तलीघमि०) तलीघमि० । (निर्हास्तं) निरास्तं । ७६-५ (विद्म) विद्म । ७७-२
 (सस्तपिष्टेन) मतपिष्टेन । ७८-२ (दीदिद्भिः) दीदिद्भिः । ७९-१ (अकृष्णवन्भाग०)
 अकृष्णवन्भाग० । ७९-२ (०मात्रस्याइ) मात्रस्याइ । ८०-४ (ते नाके) ते नाके ।
 ८१-१ (यातोऽर्णवम्) यातो अर्णवम् । (०कृत्तूरन्यो) कृत्तूरन्यो; कृत्तूरन्यो । (०जायसे)
 जायसे । ८१-४ (दर्शतोऽसि) दर्शतोऽसि । ८१-५ (योऽस्मान्) योऽस्मान्,
 योऽस्मान् । (प्याशिपी०) प्याशिपी० । ८२-२ (मयग्रं) मयग्रं । ८२-६ (देवी-
 र्निर्णयः) देवीर्निर्णयः, देवीर्निर्णयः । ८३-१ (मिथः) मिथः । (धामानि) दामानि ।
 ८३-२ (धाम्नोधान्नो) दाम्नोधान्नो । ८३-३ (अर्धा) अर्धा । ८३-४ (दुष्प-
 र्भ्यं) दुष्पर्भ्यं । (नि) निः । ८९-४ (०स्येधिपीय) स्येधिपीय । ९०-३ (क्रुदी-
 र्वतः) क्रुदीर्वतः । ९१-१, ९२-१ (स्त्रुं) स्त्रुं, स्त्रुं । ९३-१ (प्याम) स्त्रुं ।
 ९५-३ (आतोदिनो) अतोदिनो, अतोदिनो, आतोदिनो । (इतः) इत । (पुमाञ्ज०)
 पुमां ज० । ९६-१ (अस्थुः स्था०) अस्थुः स्था० । (वृकार्वति०) वृकार्वति० ।
 ९७-१ (प्रयति) प्रयती । ९७-२ (नो) णो । (स्त्रस्त्या) स्त्रस्त्या । (ब्रह्मणा)
 ब्रह्मणा । ९७-४ (भरमाणाः स्त्रा) भरमाणा स्त्रा । १००-१ (परा स्वर्म०) पराः
 स्वर्म० । १०२-१ (मेक्षा०) मेष्वा०, मेक्ष्या० । (०स्तिष्टन्) स्तिष्टन् । १०३-१
 (द्रुहोऽनुघ०) द्रुहोऽनुघ० । १०४-१ (मग्यं जुषाणो) मग्यं जुषाणो । १०८-१

(नस्ताय०) नस्ताय० । (आविः स्वो) आविः स्वो । (तान्मैपा०) तां मैपा० ।
 १०८-२ (सुसाञ्जा०) सुसां जा० । १०९-२ (पांश्वन्०) पांश्वन्० । (मर्दन्ति)
 मर्दन्तु । (हृव्या) हृव्या । १०९-६ (वृ इन्द्वो) वृ इन्द्वो, वृ इदं वो । ११०-१
 (हतो) हतो । ११०-२ (०ज्युन्त्स्व०) ०ज्युन्त्स्वः, ज्युन्त्स्वः । ११०-३
 (इन्द्रं) इन्द्रं । ११२-१ (सुसुबुद्वी०) सुसुबुद्वी० । ११२-२ (पङ्क्तिंशाद्)
 पङ्क्तिंशाद्, पङ्क्तिंशाद् । ११३-१ (श्रेण्यावते) श्रेण्यावते । ११५-३ (लक्ष्म्योऽं)
 लक्ष्म्योऽं । ११५-४ (अनीनशम्) अनीनशम् । ११६-१ (नोदनाय) चोदनाय ।
 ११७-१ (हरिभिर्याहि) हरिभिर्याहि ।

अष्टमं काण्डम् ।

१-४ (पङ्क्तिं०) पङ्क्तिं०, पङ्क्तिं०, पङ्क्तिं० । (अस्मालो०) अस्मालो० । १-८
 (नयन्ति) नयन्ति । १-११ (अप्सं१न्ता) अप्सं१न्ता । (मनुष्याः) मनुष्याः ।
 (मा प्र धाग्नि०) मा प्र धाग्निः; मा प्रा धाग्निः । १-१२ (रक्षतां) रक्षतां । १-१५
 (तेऽनु ह्व०) तेऽनु ह्वं । १-१९ (०केश्योः) ०केश्योः । १-२० (पुनरागाः
 पुनर्णवः) पुनरागाः, पुनर्णवः । (विदम्) विदम् । २-१ (श्रुष्टिम०) श्रुष्टिम० ।
 २-२ (ज्योतिरभ्येह्य०) ज्योतिरभ्येह्य०, ज्योतिरभ्येह्य० । २-५ (मृत्यो) मृत्यो ।
 २-६ (नघारिषा) नघारिषां । २-१७ (शुभं) शुभं । (आयुः प्र) आयुःप्र ।
 २-१९ (कृष्याः) कृष्याः । (यदाद्यं१) यदाद्यं१ । २-२० (दक्षसि) दक्षसि ।
 २-२६ (अमग्नि०) अमग्निः । २-२८ (पारयिष्णु) पारयिष्णु । (पृतद्रु०) पृतद्रु०,
 पृतद्रु० । ३-३ (शिक्षानो) शिक्षानो । ३-५ (शर्वा) शर्वा । ३-७
 (०रन्धान्स्पृ) ०रन्धान्स्पृ, ०रन्धान्स्पृ, ३-१० (पृष्टी०) पृष्टी० । ३-११ (यो
 अग्ने) यो अग्ने । (स्फूर्जयंजात०) स्फूर्जयं जात०, स्फूर्जयं जात० । (युद्वाधि) वृद्धिः ।
 ३-१२ (शर्च्याः) शर्च्याः । ३-१३ (०देवान्छृणी०) ०देवान्छृणी० । ३-१४
 (सुष्टाः) सुष्टाः । ३-१५ (अश्वेन) अश्वेन, अश्वेन । ३-१९ (०स्तर्पिष्ठा)
 ०स्तर्पिष्ठा । ३-२१ (०तमचित्तं) ०तमचित्तं । ३-२४ (चिनिस्त्वं) चिनिस्त्वं ।
 ४-२ (समभ्ययं१घं) समभ्ययं१घं । ४-३ (दुःकृतां) दुःकृतां । ४-४ (स्वर्षं१) स्वर्षं१, स्वर्षं१ ।
 ४-६ (नृपतीं इव) नृपतीं इव । ४-७ (दुःकृते) दुःकृते । (द्रुहः) द्रुहः । ४-१०

- (५) स । (तन्याई) तन्याई । ४-१३ (०विन्द्रस्य) ०विन्द्रश्च । ४-१४
 (०नृतदेवो) ०नृतदेवो । (०वाचस्ते) ०वाचष्टे, ०वाचष्ट । ४-१५ (मुरीय) मरीय ।
 (पूरूपस्य) पूरूपस्य । ४-१७ (द्रुहस्तु०) द्रुहस्तु० । (०स्तन्वै१) ०स्तन्वै३,
 स्तन्वां । ४-१८ (विस्वी३) विस्वी१, विस्वी१ । ४-१९ (द्विवोऽश्मा०)
 द्विवो अश्मा० । (०दुदक्तो३भि) ०दुदक्तो१भि । ४-२१ (०नामभ्या३) नामभ्या१ ।
 (एतु) एति । ४-२२ (दृपदेव) धूपदेव । ४-२३ (०पोच्छन्तु) पोच्छन्तु । ५-८
 (मणिन्) मणिना । ५-९ (आसुरीर्याः०) आसुरीः । या० । (नाव्या३) नाव्या१ । ५-११
 (अस्योपधी) अस्योपधी । (०मनुद्धान्जग०) ०मनुद्धान् जग । ५-१२ (०कर्षीनो) ०कर्षतो ।
 ५-१४ (श्रेपिणेऽजयत्) श्रेपिणेऽजयत् । ५-१८ (वर्म म इन्द्रथा०) वर्म इन्द्रथा० ।
 ५-२१ (०युष्माञ्जर०) ०युष्मां जर० । ६-२ (शकुं) शकुं । ६-४
 (अरायानप) अरायानप । ६-६ (अरायांङ्) अरायान्स्व० । (०किष्किणो) किःकिणो ।
 ६-८ (त्सरति) त्सरति । ६-१० (करुमाः) करुमा । (स्त्रिमाः) स्त्रिमाः,
 सूमाः । ६-१४ (वृध्वो०) वृध्वो० । (आपाकेष्ठाः) आपाकेस्थाः । (प्रहासिनं)
 प्रहासिनः । ६-१५ (पाष्णीः) पाष्णीः । (उरुङ्डा) उरुङ्डा । ६-१६ (०क्षा
 अप्रचङ्कशा) क्षा अप्रचङ्कशा, ०क्षा अप्रचङ्कशा । ६-१७ (उपैपन्त०) उपैपन्त, उपेपन्त० ।
 (स्पन्दुना) स्पन्दुना । ६-२० (नीविभार्यो१) नीविभार्यो । ६-२१ (छार्य-
 कादुत) छार्यकादुत । (नम्रकात्) नम्रकात् । ६-२४ (०सर्पन्ति स्नुपेव) सर्पन्ति
 स्नुपेव । ६-२५ (क्रन्) क्रन् । ७-२ (द्यौष्पिता) द्यौः पिता । ७-३
 (०मेनस्य१) मेनस्य, मेनस्या, मेनस्या१, मेनस्य३ । (०नीनशन्) नीनशम् ।
 ७-४ (प्रस्तृणती स्त०) प्रस्तृणतीः स्त० । (विशासा ह०) विशासाः ह० । ७-५
 (वीर्य१) वीर्य३ । ७-६ (नघारिपां) नघारिपाम् । (पुष्पां)
 पुष्पां । ७-८ (पुनर्णवाः) पुनर्णवः । ७-१० (उन्मुञ्चती०) उन्मुञ्चती० ।
 ७-१२ (वभूव) वभूव । ७-१३ (०मघ्योपधीः) ०मघ्योपधीः ।
 (०मुञ्चन्त्वंहसः) ०मुञ्चन्त्वंहसः । ७-१५ (विजन्त) विजन्ते । ७-१६
 (भूमि) भूमिः । ७-१९ (सर्वाः) सर्वा । ७-२३ (वेद) वेद । ७-२७
 (संमातरं) संमातरं । ७-२८ (पङ्कीशा०) पङ्कीशा०, पङ्कीशा०, पङ्कीशा० ।
 ८-१ (मन्थतु) मन्थन्तु । ८-२ (त्वमूम्) त्वमूम् । (दंघतां) दंघतां । ८-३
 (निः) नि । (रीदिराजिरम्) रीदिराजिरम् । ८-४ (परुपान०) परुपान० । ८-६

मर्वाक्युः । सर्वाण्युः । ८-१३ (यन्त्वोर्जसा) यन्त्वोर्जसा । ८-१७ (भवश्च)
 भवश्च । (शर्व) सर्व । ८-१८ (मृत्योरापमा) मृत्योरापमा । (पंघन्तां) पंघतां ।
 (शर्व) सर्व । ८-१९ (वृहस्पतिः) वृहस्पतिः । ८-२२ (चतस्रोऽश्वतुर्यो)
 चतस्रो अश्वतुर्यो । (पुरोडाशाः शफाः) पुरोडाशा शफा । (द्यावापृथिवी) द्यावापृथिवी ।
 ९-१ (कस्माल्लोकात्) कस्माल्लोकात् । ९-५ (मातली) मातली । ९-७
 (पद् त्वा) पद्वा, पद् त्वा । ९-८ (प्रच्यवन्त उप०) प्रच्यवन्ते उप० । (युधमेजति)
 युधमेजति । ९-९ विराट् सुरार्ज० । विराट् सुरार्ज०, विराट् सुरार्ज० । ९-१४
 (ष्यस्य) ष्यस्य । ९-१५ (दिशः) दिशः । ९-१६ (प्रथमजर्तस्य)
 प्रथमजर्तस्य । (सामानि) सामानि । ९-१७ (उष्णानृतं) उष्णानृतं । ९-१८
 (सप्तर्वो) सप्तकर्तव्यो । ९-२० (गायत्री) गायत्री । ९-२१ (प्रथमजर्तस्या०) प्रथमज
 र्तस्या० । १०-५ (१२) (तस्या) तस्या । १०-६ (२३) (आसीद्रजत)
 आसीत् रजत० । १०-७ (२३) (मार्त्यवो) मार्त्यवो, मात्यो, मात्स्यो, मात्यवो ।
 १०-११ (२४) (पृथी) पृथी । १०-१२ (२४) (कृष्टराधि०) कृष्टराधि० ।
 १०-१४ (२५) (आसीच्छन्दः) आसीच्छन्दः । १०-१५ (२५) (ऋद्धिरसो)
 ऋद्धिरसो । १०-१६ (२५) (वर्चस्पि०) वर्चस्पि० । १०-३ (२६)
 (संविता०) संविता० । १०-७ (२७) (वर्चसो) वर्चसो । १०-८ (२७)
 (जीवन्ति पुण्यगन्धि०) जीवन्ति पुण्यगन्धि० । १०-११ (२८) (काथेरको)
 काथेरको । १०-१५ (ऐरावतो) ऐरावतो ।

नवमं काण्डम् ।

१-३ (पृथिव्यां) पृथिव्याः । (पृथ्वरं) पृथ्वरं । १-७
 (यावस्याः स्तनी) यावस्या स्तनी । १-१४ (वंशिपीय) वंशिपीय,
 वंसिपीय । १-१५ (सं मग्नि) समग्नि । १-१९ (मधुनाक्तं) मधुनाक्तं ।
 मधुनाक्तम् । (जनां) जनैः । १-२१ (दुण्डोरे) दुण्डोरे । १-२३ (लोकार्जयति)
 लोकान् जयति । २-४ (कामार्ति) कामार्ति । २-६ (ऋम्बीव) ऋम्बीव ।
 २-१२ (ते) ते । २-१३ (यावयन्त्वेनम्) यावयन्त्वेनम् । २-१४
 (परिवर्त्यैः) परिवर्त्यैः । (मृणत्) मृणत्, मृणत् । २-१६ (त्रिवर्त्यमुद्)
 त्रिवर्त्यमुद् । २-१८ (वषाधे) वषाधे । २-२२ (यावतीर्विधा) यावतीर्विधा,

यावतीर्यां । २-२३ (०निमिपतो) निमिपतो । २-२४ (नामिः) नामिः । ३-१
 (चूतामसि) वृतामसि । ३-२ (संसयामि) संशयामि, शंसयामि । ३-३ (विद्वांछं)
 विद्वांछ, विद्वांछ । ३-६ (मानस्य पत्नीं) मानस्य पत्नि । ३-८ (अक्षुमोपशं)
 अक्षुमोपशं । ३-९ (मानस्य) मानस्य । ३-१० (अमुत्रैनामा) अमुत्रैनामा ।
 (विचूताम०) विचूताम० । ३-१४ (पुरुषान्) परुषान्, पूरुषान् । ३-१५
 (गृह्णामि) गृह्णामि । ३-१८ (इटस्य) इडस्य । (०मपोर्णवन्) ०मुपोर्णवन् ।
 ३-२१ (द्विपक्षा चतु०) द्विपक्षाश्चतु०, द्विपक्षाचतु०, द्विपक्षां चतु० । ३-२२
 (०रापश्चर्तस्य) ०रापश्च क्रतुस्य । ३-२४ (मुचो) मुञ्चो । (शाले) शाले । ३-२५
 -३१ (स्वाहोभ्यः) स्वाहोभ्यः । ४-२ (पतिरुध्यानां) पतिरुध्यानां । ४-४
 (जरायुं प्र०) जरायुः प्र० । ४-६ (न्युस्मभ्यं) न्युस्मभ्यं । ४-९ (एकमुखा)
 एकमुखा । ४-१२ (०मनुवृजौ) ०मनुवृजौ । ४-१५ (देवाः सं०) देवास्तं०,
 देवा मं० । (व्यकल्पयन्) व्यकल्पयन्, यदकल्पयन् । ४-१६ (कुष्टिकाः) कुष्टिकाः ।
 (ऊर्ध्व०) ऊर्ध्व० । (श्वर्तेभ्यो) श्वर्तेभ्यो । ४-१७ (पतिरुध्याः) पतिरुध्याः ।
 ४-२० (ऋपभ०) ऋपभ० । ४-२१ (वशं दुहां) वशंदुहाम् । ४-२४
 (क्रीडन्ती०) क्रीडन्ति० । (वशं) वशं । (सुभागा) सुभगा । ५-४ (०पर्वे
 सिना) ०पर्वेसिना । (मंस्थाः) मंस्थाः ! (परुशः कल्प०) परुशः कल्प०,
 परुषः कल्प०, परुशः कल्प०, परुशः कल्प० । ५-५ (शृतो) श्रितो, शृतो ।
 ५-६ (उत्क्रामातः) उत्क्रामातः । (चेदत्त०) चेदत्ता०, चेदत्ता०, चेदत्ता० ।
 (०स्तप्ताश्चरोरधि) ०स्तप्ताश्चरोरधि । ५-९ (दुर्गाण्येपः) दुर्गाण्येपः । ५-१२
 (शिवोऽं) शिवोऽं । ५-१३ (हृश्रे०) हृश्रे० । (ऋतुशः कल्प०) ऋतुशः कल्प० ।
 ५-१५ (एतास्त्वाजोपं) एतास्त्वाजोपं । (सोम्या) सोम्या । (पृष्ठेअधि) पृष्ठे अधि ।
 ५-१६ (प्रार्जानन्) प्रार्जानन् । ५-२० (०भवद् द्यौः) ०भवद् द्यौः । ५-२१
 (चतं) चं क्रतं । ५-२२ (रुधे) रुधे, रुधे । ५-२४-३६ (योऽंजं) योऽंजं ।
 ५-२३ (मज्जो) मज्जो । ५-२४ (इपं) इपं । ५-२७ (विच्चाथान्यं) विच्चाथान्यं ।
 ५-२८ (०भुवापरः पतिः) ०भुवापरपतिः । ५-२९ (दिवंसुत्तमाम्) दिवंसुत्तमाम् ।
 ५-३१-३६ (नामर्तु०) नामर्तु० । ५-३७ (गृह्णन्तु) गृह्णन्तु । ६-१
 (ऋचो) ऋचो । ६-४ (प्र णयति) प्र णयति । ६-५ (एव) एव ।
 ६-१४ (निरूप्य०) निरूप्य० । ६-१७ (सुग्दविं०) सुग्दविं० । ६-१८

(भूया३) भूया३ । ६ - २१ (०रात्मजुहोति) ०रात्मन् जुहोति, रात्मं जुहोति, रात्मन्जुहोति । ६ - २७ (यज्ञक्रतुर्य) यज्ञः क्रतुर्य । ६ - ४७ (वदति) वदति । (याचत्यु०) याचत्यु० । ६ - ६२ (लोकालयति) लोकान् जयति, लोकां जयति । ७ - ३ (कृत्तिका स्कन्धा) कृत्तिकाः स्कन्धा । ७ - ४ (निवेप्यः) निवेप्यः । ७ - ५ (क्रोडोई) क्रोडोई । (पाजस्यई) पाजस्यई । ७ - ८ (चालाः) चालाः । ७ - १० (सविता) विधाता । ७ - १२ (वनिष्टुः) वनिष्टुः, वनिष्टुः । ७ - १३ (वृक्षां) वृक्षां । (मन्युराण्डौ) मन्युराण्डौ । ७ - १७ (ऊर्वधम्) ऊर्वधम् । ७ - १८ (पीवीं) पीवीं । ८ - २ (विसर्पकम्) विसर्पकम् । ८ - ४ (कृणोति) कृणोति । ८ - ९ (यक्षमोधामन्) यक्षमोधामन् । ८ - १४, १५, १६ (०पर्पन्त्यनु) ०पर्पन्त्यनु । ८ - १५ (पृष्टीः) पृष्टीः । ८ - १८ (मज्जो) मज्जो । ८ - १९ (ये अङ्गानि) ये अङ्गानि । ८ - २० (विसर्पस्य) विसर्पस्य । ९ - ३ (सप्त नामा) सप्त नामा । ९ - ४ (विमर्ति) विमर्ति । ९ - ६ (०विजानन्) विजानन् । ९ - १० (ग्लापयन्ति) ग्लापयन्ति । ९ - १४ (चक्षु) चक्षु । ९ - १५ (इमा) इमा । ९ - १६ (धामश स्थान्ने) धामशः स्थान्ने । ९ - २०, २१ (पिर्पलं) पिर्पलम् । १० - ६ (हिङ्कृणोन्) हिङ्कृणोन् । १० - ७ (वृत्रिमौहत) वृत्रिमौहत । १० - १२ (०ध्रमोईयोनि०) ०ध्रमोईयोनि० । १० - १५ (क्रुतस्यादि) क्रुतस्यादि । १० - १६ (०तोऽमर्त्यो) ०तोऽमर्त्यो । (न्यैः) न्यैः । १० - १७ (विष्णोस्तिष्ठन्ति) विष्णोस्तिष्ठन्ति । १० - १९ (तैष्टे) तैष्टे, तैष्टे । १० - २७ (विदुर्ब्रह्मणा) विदुर्ब्रह्मणा ।

दशमं काण्डम् ।

१ - २ (बन्ध्वृच्छतु) बन्ध्वृच्छतु । १ - ७ (०मुद्राप्यम्) ०मुद्राप्यम् । १ - ८ (रथस्येवर्भु०) रथस्येवर्भु० । १ - ११ (त्वोपधीः) त्वोपधीः । १ - १२ (०पित्र्यान्नाम०) पित्र्यान्नाम०, पित्र्यान्नाम० । (०ग्रहात्सै०) ०ग्रहात्सै० । (पयम्) पयम् । १ - १३ (मत्सर्व) मत्सर्व । १ - १४ (कर्त्तृन्) कर्त्तृन् । १ - १५ (कृत्येति) कृत्येति इति । १ - १५ (भञ्जत्य०) भञ्जत्य० । (कुरीटिनीं) कुरीटिनीं । १ - १६ (दुर्गाः स्रोत्या) दुर्गाः स्रोत्या । १ - १७ (कर्त्तृन्) कर्त्तृन् । १ - १८ (कर्त्तृम्) कर्त्तृम् । (वर्धतां) वर्धतां । १ - २१ (प्रजापती) प्रजापती । १ - २३ (दुःकृते) दुःकृते, दुःकृते । १ - २४ (मेतोऽष्टापदी) मेतोऽष्टापदी, मेतोऽष्टापदी ।

- १-२५ (अम्यङ्क्ताक्ता) अम्यङ्क्ताक्ता । २-१ (केनोच्छ्रुहौ) केनोच्छ्रुहौ । २-२
 (निर्मत्त्य) निर्मत्त्यं । २-४ (कंफौडौ) कंफौडौ । (पृष्टी०) पृष्टी० । २-५
 (समभरद्) समभरद् । २-६ (शीर्षिणि) शीर्षाणि । २-८ (कृकार्टिकां)
 कृकार्टिकां । (पूरूपस्य) पूरूपस्य । २-१० (पुरुषेऽमतिः) पूरूपेऽमतिः । (समृद्धि०)
 प्रवृद्धि० । २-११ (पुरुवृतः) पुरुवृतः । (ऽमृत्याय) ऽमृत्याय । २-२२, २३
 (देवौ) देवौ । २-२२ (क्षियति) क्षियन्ति । २-२३ (क्षियति) क्षियति ।
 २-२८ (वंभुवौ३) वंभुवौ३ । २-३३ (हिरण्ययी) हिरण्ययी । ३-२
 (प्रैणान्द्रु०) प्रैणान्द्रु०, प्रैणान्द्रु० । (मणिस्ते) मणिष्टे । (श्वःश्वः) श्वश्वः । ३-९ (सर्वन्धवः)
 सर्वन्धवाः । ३-१२ (ऽमायुष्माञ्छत०) ऽमायुष्माञ्छत० । ३-१३, १४
 (पूर्वाञ्जातौ) पूर्वाञ्जातौ । (जातौ उता०) जातानुता० । ३-१५ (श्येरे) श्येरे ।
 (सपत्नांस्त्रं) सपत्नंस्त्रं । (जातौ) जातौ । ३-१७ (यथास्मिन्तेज) यथास्मिन्तेज ।
 ३-१९ (यथास्मिञ्जात०) यथास्मिञ्जात० । ४-१ (ऽनामपमा) ऽनामपमो । (रथ
 स्थाणु०) रथः स्थाणु० । (ऽरुदथारिपत्) ऽरुदथारिपत्, रुदथारिपत् । ४-२ (परुपस्य)
 परुपस्य । ४-३, ४ (वारुग्रम्) वारुग्रम् । ४-५ (पैद्रः श्वित्र०) पैद्रश्चित्र० ।
 ४-७ (पदाहिष्टयो) पदाहिष्टयो, पदाहिष्टयो । ४-९ (अन्ति) अन्ति, अन्ती ।
 ४-१२ (जग्निमा) जग्निमा । ४-१३ (श्वित्रं) श्वित्रं । ४-१५ (ऽन
 उमयो०) ऽनमुमयो० । ४-१६ (ऽपर्जन्यांश्चिमा) ऽपर्जन्यांश्चिमा । ४-१९
 (पौञ्जिष्ट) पौञ्जिष्ट । ४-२२ (कनक्रकं) कनिक्रकं, कनन्क्रकं, कनत्क्रकं । ४-२५
 (अर्धा) अर्धा । ४-२६ (त्रिपमप्रागविं) त्रिपमप्रागविं । ५-१-६ (वीर्यै३) वीर्यै३
 ५-१५ (भागोऽस्त्व०) भागोऽस्त्व० । (माभ्यव०) माभ्यव० । ५-१५-२१ (योऽस्मा०)
 योऽस्मा० । ५-१७ (वृत्तोऽं) वृत्तोऽं । ५-१८ (वृत्तोऽं) वृत्तोऽं ।
 ५-१९ (ऽगुर्भोऽं) गुर्भोऽं । ५-२२ (पान्त्वंहमः) पान्त्वंहमः । ५-२८
 (दिशो) दिशो । ५-३० (सपत्नुह) सपत्नुहा । ५-३४ (कृष्यास्तं) कृष्यास्तं ।
 ५-३६ (ऽकंमभ्य०) ऽकंमभ्य० । (ऽमभ्युष्टिं) ऽमभ्युष्टिं । ५-३९ (समरूपी) समरूपी ।
 ५-४१ (ब्राह्मणौ) ब्राह्मणौ । ५-४४ (सोऽंमुमा०) सोऽंमुमा० । ५-४५
 (भुनस्पत) भुनस्पत, भुनस्पत । (आक्षियति) आक्षियन्ति । ५-४७ (विद्यात्सह)
 विद्यात्सह । ६-२ (मधेन) मधेन । ६-४ (महो) महो । ६-५
 (सुगं) सुगं । (श्वःश्वः) श्वश्वः । ६-६-१० (घृतधुते) घृतधुते । ६-६-१७

- (श्वःश्चस्तेन) श्वश्चस्तेन । ६-९ (सूर्यः प्र०) सूर्य प्र० । ६-११ (अस्मै वाजिनं) अस्मै वाजिनं । ६-१३ (जयन्त्स्वः) जयन्त्स्वः । ६-१७ (प्रत्यमुञ्चन्त) प्रत्यमुञ्चन्त । ६-१९, ३० (मेऽघरौ) मेऽघरौ । ६-२७ (कीर्त्या) कीर्त्या । ६-३१ (मणिः कृ०) मणिष्कृ० । ६-३४ (प्रत्यमुञ्चं) प्रत्यमुञ्चं । ६-३५ (अग्ने) अग्ने । ७-४ (कृ१ प्रे०) कृ३ प्रे० । ७-७ (स्विदेव) स्विदेव । ७-५ (ंर्त्वाः स्कम्भं) ंर्त्वा स्कम्भं । ७-६ (कृ१) कृ३ । (ंपः स्कम्भं) ंप स्कम्भं । ७-७ (स्तब्धा) स्तब्धा । (लोकान्तसर्वं) लोकान्तसर्वं । (अधारयत्) अधारयत् । ७-८ (यत्परममवुमं) यत्परमं यदवुमं । ७-९ (यदद्भ०) तदद्भ० । ७-१० (सञ्चान्त स्कम्भं) सञ्चान्तः स्कम्भं । ७-१०-१६ (स्विदेव) स्विदेव । ७-११, १२, १५, २२ (ताः स्कम्भं) ता स्कम्भं । ७-१२ (ंघ्याहिता) ंघ्याहिताः । ७-१४, १६ (ंतः स्कम्भं) ंत स्कम्भं । ७-१५ (नाद्यैः) नाद्यैः । ७-१६ (प्रथमाः) प्रथमाः । ७-१८ (ंतवः स्कम्भं) ंतव स्कम्भं । ७-१९ (यस्याहुः स्क०) यस्याहु स्क० । ७-२१, २८ (विदुः) विदुः । ७-२१ (सन्मन्यन्ते) सन्मन्यन्ते । ७-२६ (ंवर्तयत्) ंवर्तयत् । ७-२९ (लोकाः स्कम्भे) लोका स्कम्भे । (तपः स्कम्भे) तप स्कम्भे । (स्कम्भं) स्कम्भं । ७-३१ (नाम्ना) नाम्ना । ७-३५ (दाधारोर्वै) दाधारोर्वै । (पडुर्वाः स्कम्भं) पडुर्वा स्कम्भं । ७-३८ (पुष्टे) पुष्टे । (तस्मिन् छ०) तस्मिच्छ० । (पुरितं) पुरितं । ७-३९ (स्विदेव) स्विदेव । ७-४० (व्यावृत्तः) व्यावृत्तः । ७-४१ (गुह्यः प्रजा०) गुह्य प्रजा० । ७-४२ (षण्मयूरत्) षण्मयूरत् । (प्रान्या) प्राजा । ७-४३ (ंनेनद्वय०) नेनद्वय० । (गृणन्ति) गृह्णन्ति । ७-४४ (मयूखा) मयूषा । ८-१ (स्वर्ष्यस्य) स्वर्ष्यस्य । ८-२ (निमिषच्च) निमिषच्च । ८-३ (ंन्य१न्या) न्य३न्या । ८-४ (पृष्टिश्च) पृष्टिश्च । ८-७ (कृ१) कृ३ । ८-८ (प्रष्टयो) पृष्टयो । (अनुसं०) अनुसं० । ८-९ (अस्य) अस्य । ८-१० (सर्चाम्) मर्चा, सर्चाम्, सक्त्याम् । ८-११ (पृथिवीं) पृथिवी । ८-१८ (पततः स्वर्गम्) पतन्त स्वर्गम् । ८-२१ (स्व१) स्व३ । ८-२५ (मम) मम । ८-२६ (कल्याण्य१) कल्याण्य३ । ८-३० (सनन्ती) सपन्ती । (वभूव) वभूवं । (देव्यु१) देव्यु३ । (व्यु१पमो) व्यु३पमो । (ंनेकेन) ंनेकेनि । ८-३१ (देवतते०) देवत क्रते० । ८-३३

(अपूर्वे०) अपूर्वे० । ८-३८ (वेदाथो) वेदाथो । ८-४२ (धर्मानाम्) धर्मानाम् । ९-१ (०मर्पयेतम्) ०मर्पयेतम् । ९-३ (मार्द्रिष्ये) मार्द्रिष्ये । ९-४ (ह्यस्त्रिजः) ह्यस्त्रिजः । ९-५ (स स्वर्गमा) सः स्वर्गमा । ९-१२ (धुक्ष्व) धुक्ष्व, ध्युक्ष्व । ९-१५ (यत्ते) यत्ते, येत्ते । (ह्योमा) ह्योमा । ९-१६ (मर्तस्ते) मर्तस्ते । ९-१७ (प्लाशियो) प्लाशियो । (वनिष्टु०) वनिष्टु० । ९-१८ (यत् ते) येत्ते, यत्ते । ९-१९ (दोषणी) दोषणी । ९-२० (पुष्टी०) पुष्टी० । ९-२१ (अष्टिवन्तौ) अष्टिवन्तौ । १०-६ (०राक्षीरा) राक्षीरा । १०-८ (धुक्षे) ध्युक्षे, धुक्षे, ध्युक्षे । १०-९ (०पार्तिष्ठ) ०पार्तिष्ठ । १०-१० (०त्वं ऋपभो) त्वर्पभो, त्वर्पभो । (ऋपभोऽह्) ऋपभोऽह् । (ऋद्धोऽह्) ऋद्धोऽह् । १०-११ (क्षीरमर्हर०) क्षीरमर्हर० । १०-१२ (द्वेच्यहिरद्) द्वेच्यहिरद् । १०-१३ (मध्यष्टान्धर्वैः) मध्यष्टान्धर्वैः । १०-२० (अभवदुष्णि०) अभवदुष्णि० । (वले वशे) वले वशे । १०-२४ (अभवन्तरसां) अभवन्तरसां । १०-२५ (०विशदोदने) ०विशदोदने । १०-२८ (दुष्प्रतिग्रहा) दुष्प्रतिग्रहा ।

एकादशं काण्डम् ।

१-१,३ (सप्तऋषयो) सप्तर्षयो । १-२ (असहन्त) असहन्त । १-५ (अशान् जानीधुं) अशान् जानीधुं । १-१० (सुकृतौ) सुकृतौ, सकृतौ । १-१२ (द्रुवये) ध्रुवये । १-१३ (गोष्टोऽर्घ्य०) गोष्टो अर्घ्य० । (असन्) आसन् । १-१४ (तवसे) तवसे । १-१७ (बहुलान्पशू०) बहुलान्पशू० । १-१८ (अपः) आपः । (विशन्) विशन् । (सुकृतामेत) सुकृतामेत । १-१९ (पक्ता) पक्त्वा । १-२० (रेषये०) रेषये० । १-२२ (प्रत्यर्हेनां) प्रत्यर्हेनां, प्रत्यर्हेनां । १-२३ (अंसर्ध्रौ) अंसर्ध्रौ, अंसर्ध्रौ । (देवानाम्) देवानाम् । १-२४ (अदितेहस्तां) अदितेहस्तां । (सप्तऋषयो) सप्तर्षयो । १-२५ (देवा) देवा । १-२८ (यः स्वर्गः) यः स्वर्गः । १-२९ (निर्रतेर्भाग०) निर्रतेर्भाग० । १-३१ (कृणुहि) कृणोहि । १-३६ (०प्रयाहमे) ०प्रयाहमे । २-२ (कर्तम०) कर्तम० । (मलिङ्कवेभ्यो) मलिङ्कवेभ्यो । २-८ (मांस्त) मांस्त । २-१२ (सहस्रभि) सहस्रभि, सहस्रभ्यं । (शिखाण्डिनम्) शिखाण्डिन् । २-१२,१४ (दिशीकृतः) दिशीकृतः । २-१३ (योर्भिमि०) योर्भिमि० । २-१५ (नमस्तेऽस्त्वा०) नमस्ते अस्त्वा० । २-१९ (मृत्यं) मृत्यं ।

(देवहेति) देवहतं, देवहितं । २ - २० (हिंसीरधि) हासीरधि । २ - २१ (पियारुणां) पियारुणां । २ - २३ (योऽन्त०) योऽन्त०, योऽन्त० । २ - २४ (अप्स्वन्त०) अप्स्वन्त०, अप्स्वन्त० । २ - २५ (अजगराः पुं०) अजगरा पुं० । (जपा) जपा, जप्सा, जपा । (सर्वांन्परि) सर्वां परि । (पूर्वस्माद्दंस्युत्तरं) पूर्वस्माद्दंस्युत्तरं । २ - २६ (पातयैताम्) पातयैतम् । २ - २७ (तस्मै) तस्यै । २ - ३० (श्वभ्यो) श्वभ्यो । ३ - ६ (शरो) शिरो, शीरो । ३ - ९ (वंसावीपे) वंसाविपे । ३ - १३ (कुल्योपि०) कुल्योप० । (सेचनम्) श्यचनम् । ३ - १८ (भीन्धे) भीयन्धे । ३ - २६ (प्राशीः) प्राशीः, प्राशीः, प्राशीः । (प्राशीःस्त्वा०) प्राशीःस्त्वा०, प्राशीःस्त्वा० । ३ - ३१ (प्राशीत्) प्राशीत् । ३ - ३७ (शत्स्यन्ती०) सत्स्यन्ती० । ३ - ३८ (प्राशीयँश्चैतं) प्राशीयँश्चैतं, प्राशीयँश्चैतम् । (सम्रुपिभिः) सम्रुपिभिः, सम्रुपिभिः । ३ - ४५ (तेनैनमजीगमम्) ताम्यामिनमजीगमम् । ३ - ४६ (पादाभ्यां) पदाभ्यां । ३ - ४७ (सवितुः प्र०) सवितुः प्र०, सवितु प्र० । ३ - ४९ (अप्रतिष्ठानोऽनायतनो) अप्रतिष्ठानोऽनायतनो । ३ - ५४ (भवति) भवति । ४ - ४ (मोदते) मोदन्ते । ४ - ६ (अभिवृष्टा) अभिवृष्टा । ४ - ७ (नमस्ते अस्त्वा०) नमस्तेऽस्त्वा० । (नमो अस्तु) नमोऽस्तु । ४ - ९ (प्रेयसी) प्रेयसि । (अथो) अथा । ४ - ११ (देवा) देव । ४ - १६ (आथर्व०) अथर्व० । ४ - १७ (जायन्ते) जायन्ते । ४ - २० (विवेशा) विवेश । ४ - २१ (नाहः स्यान्न) नाहं स्यान्न । ४ - २२ (पश्वा) पश्वात् । ४ - २५ (जागार ननु) जागार ननु-जागार ननु । (शुश्राव) शुश्राव । ४ - २६ (मत्पर्या०) मत्पर्या० । (मदन्यो) मदन्यो । ५ - १ (आचार्य१) आचार्य३ । ५ - २ (पट्सहस्राः) पट्सहस्रा । ५ - ४ (भूत्वामृतस्य) भूत्वा अमृतस्य । ५ - ६ (दीर्घश्मश्रुः) दीर्घः श्मश्रुः । ५ - ७ (भूमिक्वन्द्) भूमिक्वन्द् । (स्तनयन्वरुणः) स्तनयन्वरुणः । (शित्तिज्ञो) श्यन्तिज्ञो, श्यन्तिगो । ५ - १३ (ब्रह्मचार्य१पु) ब्रह्मचार्य३पु । ५ - १४ (स्व३रा०) स्व३रा० । ५ - १५ (वरुणो) वरुणो । (वरुणोः यद्यदै०) वरुणः यद्यदै० । (प्रजापती) तद् । (प्रार्यच्छत्स्वान्) प्रार्यच्छत्स्वा । ५ - १८ (जिगीपति) जिगीपति, जिगीपति । ५ - १९ (स्व३रा०) स्व३रा० । ५ - २० (सहर्तु०) सह क्रतु० । ५ - २१ (अपक्षाः) आपक्षाः, अपक्षाः । ५ - २६ (रौचते) रौचत । ६ - ११ (सम्रुपीन्वा) सम्रुपीन्वा, सम्रुपीन्वा, सम्रुपीन्वा । ६ - १५ (पञ्च राज्यानि) पञ्च राज्यानि । ६ - २२ (द्वादशर्तवः) द्वादश क्रतवः । ७ - ३ (आर्यत्ता)

आयत्ता । ७-४ (दैहस्थिरो) दैह स्थिरो । ७-५ (मेडिश्च) मीडिश्च । ७-७
 (अर्काश्च०) आर्काश्च० । ७-८ (कामप्रचछन्दसा) कामः प्रः छन्दसा, काम प्र छन्दसा, काम-
 पृछन्दसा, कामप्रः छन्दसा, कामः प्र छन्दसा । ७-११ (चतुरात्रः) चतुरात्रः । ७-१३
 (क्षेमः) क्षेम, क्षम । ७-१४ (भूर्मीः) भूर्मिः । (ऽहोरात्रे अपि) ऽहोरात्रेऽपि । ७-१५
 (उपह्वयं विपू०) उपह्वयं विपू०, उपह्वयं विपू । ७-२० (घोषिणीरारपः स्त०) घोषिणीरारप स्त० ।
 (श्रुतिर्मही) श्रुतिर्मही । ७-२२ (एधतुः) एधतुः । ८-२, ६ (चान्तर्महत्त्यर्णिवे)
 चान्तर्महत्त्यर्णिवे । ८-४ (या) ये । ८-५ (अजाता) आजाता । ८-७ (येत)
 ये त । (तां विद्या०) तान्विद्या, तान्विद्या । (पुराणवित्) पुराणवत् । ८-१२
 (स्नाव कुतो) स्नावः कुतो । ८-१३ (सँभारान्स०) सँभागत्स०, सँभारान् स० ।
 ८-१४ (पृष्ठीर्वर्ज०) पृष्ठीर्वर्ज० । ८-१५ (कीकसाः) कीकसा । (समदधान्)
 समदधान् । ८-१६ (येनेदमद्य) तेनेदमद्य । ८-१७ (सती) सतीः । (वरस्य)
 विश्वस्य । ८-१८ (मर्त्य) मर्त्य । ८-१९ (प्राविशन्) प्राविशत् । ८-२२
 (दक्षिणाश्रद्धा) दक्षिणाश्रद्धा, दक्षिणाश्रद्धा, दक्षिणाः श्रद्धा । ८-२४ (प्रमोदो) प्रमोदो ।
 (नुरिष्टा) नुरिष्टा, नुरिष्टा । ८-२८ (आस्तैयीश्च) आलैयीश्च । (वास्तैयीश्च) वालैयीश्च ।
 (शुक्रा स्थूला) शुक्राः स्थूला । ८-३१ (अधास्ये०) अधास्ये० । ८-३३ (विष्वाद्
 वि) विष्वाद्भिः । (गच्छति) यच्छति । (गच्छती०) गच्छति० । ९-१ (असीन्)
 आसीत्, असीत्, आसीन् । (कुरुदारा०) कुरुदारा० ।

९-२ (नो मित्राण्यर्बुदे) नो मित्राण्यर्बुदे । ९-७ (अर्बुदे) अर्बुदे । ९-८
 (स्वात्रदिते) स्वात्रदिते । ९-९ (जाक्मदा) जाः क्रमदा, जाः क्रमदा, याः क्लमदा
 ९-१२ (भिया) भया । ९-१३ (मैपामु०) मैपामु० । ९-१४ (धावन्तूरः
 पटुरा०) धावन्तूरः पटुरा०, धावन्तूरश्चतुरा०, धावन्तूरः पटुरा० । (रुद्व्यैः) रुद्व्यैः ।
 ९-१६ (चक्रमां) चक्रमां । ९-१७ (चतुर्दष्टा०) चतुर्दष्टा, चतुर्दष्टयां ।
 (कुम्भमुष्काँ) कुम्भमुष्काँ । ९-१८ (त्वमर्बुदेऽमित्रा०) त्वमर्बुदे अमित्रा० । (सिचः)
 शुचः । (जयैश्च) जयैश्च । (०मित्राँ) ०मित्राँ, मित्रान् । ९-२२ (तमसा) तमसा । ९-२३
 (यथैपा०) अथैपा० । ९-२४ (सर्वास्ताँ) सर्वास्ताँ । ९-२५ (ऋषय०) ऋषय० ।
 ९-२६ (नहध्वं मित्रा०) नहध्वम् । मित्रा० । (यूयम् । इमं०) यूयमिमं० । १०-२
 (त्रिपंधेस्ते) त्रिपंधेस्त्वे, त्रिपंधेस्त्वे, त्रिपंधेस्त्वे । १०-६ (शरच्येऽयं) शरच्येऽयं ।
 १०-७ (त्रिपंधेः से०) त्रिपंधेः से० । १०-८ (रंमन्ता०) रंमन्ता०? । १०-९

(समर्धत्था) समर्धत्ता । १०-१० (ब्रह्मसंशिताः) ब्रह्मसंस्थिताः । १०-११
 (येनासौ) येनासु । १०-१६ (नाशयतु) नाशयति । १०-१८ (ऋव्यादानु०)
 ऋव्यादानु० । १०-१९ (पुपुदाज्यप्र०) पुपुदाज्यं प्र० । १०-२० (सिचः) -
 शुचः । १०-२२ (यश्चाज्मनि) यश्चाज्मनि । (०पाशैरज्मना०) ०पाशैरज्मना०,
 ०पाशैरज्मना० । १०-२३ (सर्वास्तां) सर्वास्तां । १०-२४ (सर्वािनदन्तु)
 सर्वािनदन्तु, सर्वािनन्दन्तु, सर्वािनदन्तु । १०-२५ (शेता०) शेते, शेमा । १८-२६
 (सुपर्णैरदन्तु) सुपर्णैरदन्तु ।

द्वादशं काण्डम् ।

१-२ (मध्यतो) मध्यतो । १-३ (प्राणदेजत्) प्राणादेजत् । १-४
 (पृथिव्या) पृथिव्यां । १-४ (भूमिगोष्वप्य०) भूमिगोष्वप्य० । (०ष्वप्यन्वे)
 ०ष्वप्यन्वे । १-५ (विष्टा) विष्टा । १-६ (०मिन्द्रंरूपभा) मिन्द्रंरूपभा ।
 १-८ (यार्णवे) यार्णवे । (भूमिस्त्विपि) भूमिस्त्विपि, भूमिस्त्विपम् । १-१०
 (शचीपतिः) शचीपतिः । १-१३ (वर्धयद्बर्धमाना) वर्धयद्बर्धमाना । १-१४
 (षृतन्याघोऽभि०) षृतन्याघोऽभि० । १-१५ (मर्त्येभ्य) मर्त्येभ्य । १-२०
 (०स्योर्वेऽन्त०) ०स्योर्वेऽन्त० । १-२२ (मनुष्याः) मानुष्याः । १-२५
 (अश्वेषु) अश्वेषु । (यद्भूमे) यद्भूमे । (तेनास्माँ) तेनास्माँ । १-२९ (पृथिवीमा)
 पृथिवी मा । १-३० (सेदुरप्रिये) सेदुरप्रिये, सेदुरप्रिये । १-३२ (०ञ्चुदिष्टा)
 ०ञ्चुदिष्टा । १-३४ (पुष्टीभि०) पुष्टीभि० । १-३५ (विपनामि) विपनामि ।
 (हृदयमर्पितम्) हृदयमर्पितम् । १-३७ (अप्सर्वेऽन्तः) अप्सर्वेऽन्तः । १-३९
 (उदानुचुः) उदानुचुः । १-४० (प्रयुङ्क्ता०) प्रयुङ्क्ता० । १-४४ (दंदातु)
 दंदातु । १-४५ (पस्फुरन्ती) पस्फुरन्ती, पस्फुरन्ती । १-४६ (शये) शये ।
 (ग्रावृषि) ग्रावृषि । १-४७ (वर्त्मानसश्च) वर्त्मानसश्च । १-४९ (रक्षो अपं)
 रक्षो अपं, रक्षोऽपं । १-५१ (द्विपदः) द्विपदः । (०वयंश्च) ०वयंश्च । १-५६
 (अधि) अधि । (समितय०) समिधय०, समितय०, समितय० । १-५८ (यद्बदानि)
 यद्बदानि । (तद्बदानि) तद्बदानि । (तद्बनन्ति) तद्बनन्ति । १-६० (भुजिष्वं१) भुजिष्वं३ ।
 २-३ (तमद्ध्यमे) तमद्ध्यमे; तमद्ध्यमे । २-४ (व्याघ्र) व्याघ्र । (०त्वप्सुपदो)
 ०त्वप्सुपदो । २-९ (शास्ति) शास्ति । (लोकेऽपि) लोके अपि । २-१०

(०मुक्ध्यं१) ०मुक्ध्यं३ । २—१२ (निरेणसो) निरेणसो । (०मोग्स्माँ) ०मोग्स्मँ ।
 २—१३ (मृज्महे) मृज्महे । (तारिपत्) तारिपत् । २—१४ (निस्वरः) निःस्वरः ।
 (०मनीनशन्) ०मनीनशम् । २—१५ (नो) न । २—१६ (निः क्रव्यादँ)
 निःक्रव्यादँ । २—१७ (अमृजत्) अमृजत्, अमृजत । (रुह) रुहः । २—२०
 (सीसे) सीसे । २—२१ (देवयानात्) देवयानान् । २—२२ (वि मृतैराव०)
 विमृतैराव० । २—२४ (यति) यति । २—२६ (सखायः) सखायः । २—२७
 (असन्नशिवाः) येसन्नशिवाः । २—३० (आयुः प्रतरं) आयुप्रतरं । (सधस्थेऽथ
 जीवासो) सधस्थेऽथ जीवासो । २—३२ (व्यंहं) व्यंहं । (समिमान्तसृजामि)
 समिमां सृजामि । २—३३ (पितरो) पितरो, पितरो । (ह्रस्व१) ह्रस्व३ । (मत्पु)
 मत्पु । २—३४ (क्रव्यादा प्रेतं) क्रव्यादात्प्रेतं । २—३६ (वृत्तेन) वृत्तेन ।
 (क्रव्याचेद०) क्रव्याचेद० । २—३९ (गृहाः) गृहाः । (०नेप्यो३) ०नेप्यो१ ।
 (निरादधत्) निरादधात् । २—४० (दुष्कृतम्) दुष्कृतम् । २—४२ (०भिः
 क्रव्यादँ) ०भिःक्रव्यादँ, ०भिःक्रव्यादँ । २—४३ (कृत्वा) कृत्वा । २—४४
 (मनुष्याणामभि०) मनुष्याणाम् । अभि० । (उभयानन्तरा) उभयानन्तरा । २—४५ (वितपन्न०)
 वितपन्न० । २—४९ (०स्तिष्ठन्प्र०) ०स्तिष्ठन्प्र० । २—५१ (येऽश्रद्धा)
 येऽश्रद्धा । (धनकाम्या क्रव्यादा) धनकाम्यात्क्रव्यादा । २—५२ (पिपतिपति)
 पिपतिपति । २—५३ (पिष्टा) पिष्टा । २—५५ (प्रविद्वान्) प्रविद्वान् ।
 (०धन्दिदेश) ०धन्दिदेश, ०धन्दिदेश, ०धन्दिदेश । (समिमान्तसृजामि) समिमां सृजामि ।
 ३—१ (समेयथु०) समेयथु० । ३—३ (तद् ध्वं०) तद् ध्वं०, तद् ध्वं०, तद् ध्वं० । ३—५
 (शमलाच) शमला च । ३—८ (तसिन्वां) तसिन्वां, तसिन्वां । ३—९
 (०मिध्वरं) ०मिध्वरं, ०मिध्वरं । (सचेथा०) सचेथा० । (०मथा) ०मथा । ३—१२
 (तं नस्तपं) तन्नस्तपं । (त्सरन्) त्सरन् । ३—१५ (पिशाचाँ) पिशाचाँ । (लोकाँ)
 लोकाँ । ३—१६ (ज्योतिष्माँ) ज्योतिष्माँ । ३—१७ (नयासि) जयासि ।
 ३—१८ (ताँ) ताँ । (जिहिंसीर्मा) जिहिंसीर्मा, जिहिंसीर्मा । (शरीदेव०) शरीदेव० ।
 ३—१९ (०लोकमुपं) ०लोकमुपं, ०लोकमुपं । (०नप तद्विनक्तु) ०नापिपदिनक्तु, ०मप-
 तद्विनक्तु । ३—२० (द्यौरेवासौ पृथि०) द्यौरेवासौ पृथि० । (पृथिर्व्य१) पृथिव्य३ ।
 (गृभीत्वान्वारं०) गृभीत्वा अन्वारं० । (प्यायन्तां) प्यायन्तां । ३—२३ (उखा) उखा ।
 ३—२४ (दंदातै) दंदातै । ३—२५ (पर्यभिरिन्धाम्) पर्यभिरिन्धान् । ३—२७

- (प्रशिष्टा) प्रशिष्टा, प्रशिष्टा । (आपः शिषन्तीः) आपःशिषन्तीः । ३-२९
 मृत्विष्यायैतैस्तं० ०मृत्विष्यायैतैस्तं, ०मृत्विष्याय एतैस्तं०, ०मृत्विष्यायैतैस्तं० । ३-३१
 (त्वरया) त्वर्या । (परिं राज्यं) परिं राज्यं । ३-३२ (प्रियं) प्रियां । ३-३३
 (सुकृतं) सुकृतं । ३-३५ (जीवपुत्रावुद्दासं०) जीवपुत्रा उद्दासं०, जीवपुत्रा बुद्दासं० ।
 ३-३६ (गाथेथा०) गाथेथा० । ३-३७ (अभिहि०) अभिहि० । ३-३८
 (यच्छान्) यच्छान् । ३-४० (सचन्ते) सचन्ते । (सर्वास्तां) सर्वास्तं । ३-४१ (सर्वास्ता)
 सर्वास्ता । (पृथ्यां) पृथ्यां । ३-४२ (०मिच्छाद०) ०मिच्छाद० । (येऽन्ये) येऽन्ये,
 येऽन्ये । ३-४३ (रुध्मो) रुध्मो । ३-४४ (०तावपीतम्) तावपीतम् । ३-४५
 (प्राप्यु०) प्राप्यु० । (काण्डमस्य) काण्डमस्य । ३-४६ (दध्म) दध्म । (मत्) मत्,
 वत्, मत् । ३-४७ (दंदाभि) दंदाभि । (पुत्रोऽं) पुत्रोऽं । ३-४८ (समममान्)
 संनममान्, सनममान्, सममान्, संमममान् । (निहितं) निहितं । ३-४९ (आयदेव पौ०)
 आयदेवः पौ० । ३-५० (विदुरन्यो) विदुरन्यो । (सचते) सचते । ३-५१
 (एषा) एषां । (त्वचां) त्वचा । ३-५२ (यदक्षेषु) यदक्षेषु । (वित्काम्या)
 वित्काम्यां । (सादयाथः) सादयेथाः । ३-५३ (पांतयासि) पांतयामि, पांतयामसि ।
 (०निर्लोकमुप) निर्लोकमुप । ३-५४ (रुशंतीं) रुपतीं । ३-५६ (श्वित्रायं)
 श्वित्रायं । ४-१ (व्र्यादनुं) व्र्यादनुं । ४-४ (ह्युच्यसे) ह्युच्यसे, ह्युच्यसे, ह्युच्यसे
 ह्युच्यसे, ह्युच्यसे, ह्युच्यसे । ४-५ (मनात्सं) मनात्सं । ४-६ (लक्ष्मं) यक्ष्मं ।
 ४-८ (यदस्या) यो अस्या । ४-९ (पल्पूलनं) पल्पूलनं । (शकृदासी) सकृदासी ।
 ४-१३ (दित्सति) दित्सते । ४-१५ (ब्राह्मणा) ब्राह्मणा । ४-१८ (०कद्रशाम्)
 कद्रशा । ४-२० (०ददुद्वेडं) ददुद्वेडं । (न्येति) न्येति । ४-२१ ब्राह्मणेभ्योऽ-
 ददद् ब्राह्मणेभ्योऽददद् । ४-२२ (अथैनां) अथैतां । ४-२३ (विदुषे)
 विदुषे । (०भ्यो ददद्वशाम्) ०भ्यो ददद्वशाम्, ०भ्योऽददद्वशाम् । ४-२४ (विद्यान्ना-
 र्दः) विद्यान्नार्दः । ४-२६ (ब्राह्मणास्तेषां) ब्राह्मणास्तेषां । ४-२७ (वंसेत्)
 वंसेत् । ४-२८ (अस्या) अस्याः । (ऋचं) ऋचं । (गोष्पचीचरत्) गोष्पचीचरत् ।
 (वृश्न्ति) वृश्न्ति । ४-२९ (आधिष्णुष्व) आविः कृष्ण । ४-३०
 (याञ्चयार्यं) याञ्चयार्यं, याञ्चयार्यं, याञ्चयार्यं । ४-३१ (तद्देवां) तद्देवां । (ब्रह्मणो) ब्रह्मणो ।
 ४-३४ (प्रगृहीतं०) प्रगृहीतं० । (०तेऽददत्) ०तेऽददत् । ४-३५ (लोकेऽस्मा)
 लोकेऽस्मा । ४-३८ (मन्यमानो) मन्यमानो । ४-४० (स्यात्) स्यात् । ४-४१

(विलिप्स्यं) विलिप्सी । ४-४३ (यास्त्वं) यास्तं । ४-४५
 (नारदानुष्टु) नारदानुष्टु । ४-४७ (ताः प्र) ता प्र । (सोऽनात्रस्कः) सोऽ-
 नात्रस्कः । ४-४८ (ब्राह्मणा) ब्राह्मणा । ४-५० (आगसो) आगसो, अगसो ।
 ४-५२ (ते हेति) ते हेति । ४-५३ (०निर्ऋच्छति) ०निर्ऋच्छति ।
 ५-१ (सुष्टा) दृष्टा । (वित्तते) वित्त ऋते ५-६ (वीर्ये) वीर्ये । ५-१०
 (चर्त) च ऋतं । ५-११ (क्रामन्ति) क्रामति । ५-१२ (ब्रह्मगव्ये) ब्रह्मगव्ये ।
 ५-१५ (देवपीयू) देवपीयू । (पर्वीश) पर्वीश, पर्वीश, पर्वीश । ५-१८ (उद्गीता)
 उद्गीता । ५-१९ (०त्सिदन्ती) ०त्सिदन्ति । (महादेवो) महादेवो ।
 ५-२० (स्फूर्जति) स्फूर्जति, स्फूर्जति । ५-२१ (०त्युग्रो) त्युग्रो, त्युग्रो । ५-२४
 (मिथोयोधः) मिथोयोनः । ५-२५ (०मान् ऋति०) ०मानि ऋति०, मान्ऋति०, ०मानि-
 रति०, ०मानिरिति० । (०र्हन्वमाना) ०र्हन्वमाना । ५-२९ (०तिर्हियमाणा) ०तिर्हियमाणा ।
 (व्यृद्धिर्हता) व्यृद्धिर्हता, वृद्धिर्हता । ५-३१ (प्रयस्पन्ती) प्रयच्छन्ती । ५-३४
 (शुमुद्धि०) शुमुद्धि०, शुमुद्धि०, शुमुद्धि० । (उद्धृता) उद्धृता । ५-३८ (लोकाच्छि०)
 लोकाच्छि । ५-४० (परिहृता) परिहृता; परिहृता । ५-४४ (०पुनर्दीयमाना)
 पुनर्दीयमाना, पुनर्दीयमाना । ५-४५ (भवति) भवति । ५-४९ (तस्य) तस्या ।
 ५-५० (यचदासी३द्विदं नु ता३दिति) यचदासीद्विदं नु ता३दिति, यचदासी३द्विदं नु ता३
 दिति, यचदासीद्विदं नु ता३दिति, यचदासी३द्विदं नु ता३दिति । ५-५२ (०माङ्गिरसि ब्र०)
 माङ्गिरसि ब्र० । ५-५३ (ह्यु) ह्यु, ह्यु, ह्यु, ह्यु, ह्यु, ह्यु । ५-५७ (लोके)
 लोके । ५-५८ (अफ्ये) अफ्ये । ५-६० (अफ्ये) अफ्ये । ५-६४ (यथायाद्यम०)
 यथा याद्यम० । ५-६९ (वृह) वृह ।

त्रयोदशं काण्डम् ।

१-१ (अप्स्वै) अप्स्वै । १-४ (संरंघ०) संरंघ्व० । १-५ (रोहितोऽहा०)
 रोहितो अहा० । (०पीत्रास्थि०) ०पीत्रास्थि । (दुहाथा०) दुहाता० । १-७ (स्व् स्त०)
 स्व स्त० । १-८ (रुद्धा) रुद्धा । १-१३ (सुमनस्पमाना स) सुमनस्पमानाः स ।
 (स मा) सं मा । १-१४ (मुज्मनि) मुज्मनि । १-१५ (वृहत्यु) वृहत्यु
 वृहत्यु, वृहत्यु, वृहत्यु, वृहत्यु, वृहत्यु, वृहत्यु । १-१६ (दिव्यं वस्ते) दिव्यं च वस्ते ।
 १-१७ (नः स्योना) नः स्योना । १-१७ (सुशेवा) सुशेवाः । १-१८ (ये नः)

योनौ । १-२१ (प्रष्टि०) पृष्टि०, प्रष्टि० । (रोहित) रोहितः । (रिणन्नपः) ऋणन्नपः ।
 (यांसि रिण०) यांस्युण० । १-२२ (प्याम) स्याम । १-२३ (तां) तान् ।
 (गन्धर्वाः) गन्धर्वाः । १-२९ (दंहृत्वरियौ) दंहृत्वद्वियौ । १-३० (अघ्राचीना०)
 अघ्राचीना० । १-३३ (शुक्रपृष्टो) शुक्रपृष्टो० । १-३४ (तन्वँ१) तन्वँ३ ।
 १-३६ (रोचसेऽर्णवम्) रोचसे अर्णवम् । १-३७ (मृज्मनि) मृज्मनि । १-४८
 (०द्यज्ञोऽजायत) ०द्यज्ञोऽजायत । १-५० (०प्स्व१न्यः) ०प्स्व३न्यः । १-५४
 (यच्च भाव्यम्) यच्च भाव्यम् । १-५५ (यज्ञ) यज्ञ । १-५७ (०यमृत्येपि)
 ०यमृत्येति । १-५८ (दुष्पम्यं) दुःपम्यं । (मृज्महे) मृज्महे । २-१ (मीडुपः)
 मीडुपः । २-२ (प्रज्ञानां) प्रज्ञानं । २-४ (सुताद्यमत) सुताद्यमत । २-६
 (०भावन्तौ) भावन्तौ । (वहिष्ठाः) वहिष्ठाः । २-७ (सूर्य) सूर्य । (सुवह्निमधि)
 सुवर्णमधि । २-१० (उद्यन्नश्मीना) उद्यन्नश्मीना । २-११ (यातोऽर्णवम्) यातो अर्णवम् । (०रुन्यं)
 ०रुन्यं । २-१२ (०धारयत्) ०धारयत् । (सूर्या) सूर्य । २-१३ (नन्वे३) नन्वे१ ।
 २-१८ (जनां) जनं । २-१९ (ज्योतिष्कृ०) ज्योतिः कृ० । २-२०
 (प्रत्यङ्ङुद्वेपि) प्रत्यङ्ङुद्वेपि, प्रत्यगुद्वेपि । २-२१ (जनां) जनं ।
 २-२२ (पश्यन्) पश्यं । २-२३ (शोचिष्केशं) शोचिः केशं । २-२६
 (०र्घांनपृथिवी) ०र्घांनपृथिवी । २-२७ (०पदस्तन्वँ१) ०पदस्तन्वँ३ । २-२८
 (यदास्थाद्) यदास्थान् । २-२९ (वणमहौ) वणमहं । (महौ) महं । २-३० (रोचसे)
 रोचसे । (अप्स्व१न्तः) अप्स्व३न्तः । (व्यापिथ) व्यापिथ । २-३३ (०जन्तुन्वँ१)
 ०जन्तुन्वँ३ । (०नोऽरंगमासः) ०नो अरंगमासः । (आस्थात्) अस्थात् । २-३९
 (रोहितः स्व१) रोहित स्व१ । (स्व१रा०) स्व३रा० । (०भरत्) ०भरन् । २-४२
 (आरोहन्लुको) आरोहँलुको, आरोहँलुको, आरोहँलुको । २-४३ (अभ्य१) अभ्या३०,
 अभ्य३ । (०न्यदेति) न्यदेति, न्यदेति । (०दंस्यतेऽहो०) ०दंस्यते अहो० । २-४४
 (वभूव) वभूव । (व्रवीमि) व्रवीमि । ३-१ (विचारकशीति) तस्य देवस्य क्रुद्ध०)
 विचारकशीति तस्य देवस्य । क्रुद्ध० ॥ ३-६ (त्रयोऽक्षराः) त्रयोऽक्षराः । (यो अन्नादो)
 योऽन्नादो । (०दो अन्नपति०) ०दोऽन्नपति० । ३-८ (०विमितं) ०निमित्तं । ३-१०
 (पुंस्कलं) पुंस्करं । ३-१५ (अप्स्व१न्तः) अप्स्व३न्तः । (अत्रिः) अत्रिः । ३-१६
 (तन्वँ१स्त०) तन्वा१स्त०, तन्व१स्त०, तन्वा३स्त०, तन्वा३स्त०, तन्वा३स्त०,
 तन्वास्त । ३-१७ (यन्ति) यान्ति । (विभार्ति) विभार्ति । ३-२० (प्रदिशो) प्रदिशो ।

३-२१ (जनिमानि) जनिमानि । ३-२३ (०ह्रितोर्कः) ०ह्रितोर्कः । ३-२४
 (योऽस्ये०) योऽस्ये०, योस्ये० । ३-२५ (द्विर्पदामभिस्वरे) द्विर्पदामभिस्वरे । ४-१
 (स्वर्दिवस्पृ०) स्वर्दिवः पृ० । (०वस्पृष्टेऽव०) ०वस्पृष्टेऽव०, ०वः पृष्टेव० । ४-३
 (उच्छ्रितम्) उच्छ्रितम् । ('राश्मिभि० ..वृतः' इति ३, ४, ५, ६, ७ मन्त्रेषु नास्ति ।)
 ४-१६ ('य एतं...वेद' इति १६—२१ मन्त्रेषु नास्ति) ४-१८ (नाष्टमो)
 नाष्टमो । ४-२१ (सर्वे अस्मिन्देवा) सर्वे अस्मिन्देवा । ४-२३
 (च भव्यं च) च भव्यं च, च भव्यं च । ४-२५ (सोऽर्भवाँश्च) सोऽर्भवाँश्च,
 सोऽर्भवाँश्च । ४-२९ (वा अहो०) वाअहो० । ४-३५ (भूमैरजायत) भूमैरजायत ।
 (तस्माद्भूमिर०) तस्माद्भूमिर० । ४-४३ (जन्यमवीवृधः) जन्यमवीवृधः । ४-४५
 (बध्वे बद्धानि) बध्वे बद्धानि; बध्वे बद्धानि, बध्वे बद्धानि, बद्धे बद्धानि, बध्वे बद्धानि,
 बद्धे बद्धानि । (४-५०, ५१, ५२, ५३, इति मन्त्रेषु 'नमस्ते० । अघ्ना०...' नास्ति ।)
 ४-५४ (०सुरायद्दसु०) ०सुरायद्दसु० ।

चतुर्दशं काण्डम् ।

१-३ (संपिपन्) संपिपं, संपिपं, संपिपं । १-७ (गार्थयैति) गार्थयैधि । १-११
 (सामनावैताम्) सामनावितः । १-१२ (प्रयुती) प्रयुन्ती । १-१३ (व्युक्षिते)
 व्युक्षते । १-१४ (तस्थयुः) तस्थयुः । १-१५ (पितरमवृणीत) पितराववृणीत ।
 १-१६ (इद्दिदुः) इद्दिदुः । १-१८ (मुञ्चामि) मुञ्चामि । १-२१ (तन्वंश्च) तन्वंश्च ।
 (जिर्वि०) जिर्वि । १-२६ (वन्धेषु) वन्धेषु । १-२७ (०र्यद्वध्वोश्च) ०र्यद्वध्वोश्च,
 ०र्यद्वध्वोश्च । १-३१ (०वृताद्येषु) ०वृताद्येषु । १-३२ (वर्धयाथ) संवर्धयाथ । (क्रन्निह)
 क्रन्निह । १-३३ (विशायायं) विशायायं । (न) नि । १-३७ (दीदयदुप्स्वश्च०)
 दीदयदुप्स्वश्च । (वीर्योविान्) वीर्योविान् । १-३८ (रौचनस्त०) रौचनस्त० ।
 १-३९ (पयैतु) पयैति । १-४० (तन्वंश्च) तन्वंश्च ।
 १-४१ (त्रिप्पुत्वा०) त्रिः पुत्वा० । १-४५ (०व्ययन्याथ) ०व्ययन्याथ, ०व्ययन्याथ ।
 (देवीरन्तो) देवीरन्तो । १-४७ (तेऽश्मानं) तेऽश्मानं । (तिष्ठानुमाद्या) तिष्ठानु-
 माद्या । १-५० (यथासंतः) यथासंतः । १-५२ (प्रजावति) प्रजावति, प्रजावती । १-५३
 (०छुभे) ०छुभे । १-५५ (केशो) केशो, केशो । १-५७ (कुलार्यम्) कुलार्यम् ।
 (श्रग्दानो) श्रग्दानो, श्रग्दानो । १-६० (०युष्पलानि) ०युष्पलानि । (वर्धन्ता) वर्धन्ता,

वर्धन्त्सा, वर्द्धन्त्सा, वधीन्त्सा । १-६२ (अभ्रातृमीं) अभ्रातृमी । (सवितुर्वह) सवितुर्वह ।
 १-६३ (कुमार्यं) कुमार्यं । १-६४ (शिवा) शिवा । २-१ (अग्ने) अग्ने ।
 २-५ (न्यश्चिना) न्यश्चिना । २-९ (स्योनास्ते) स्योनास्ते । (मृद्धमानम्)
 मृद्धमानम् । २-१० (जनाँ) जनाँ । २-१२ (पुर्याणद्वं) पुर्याणद्वं । २-१४
 (बीजमस्याम्) बीजमस्याम् । २-१६ (शम्या) शम्या । (मादुःकृतौ) मादुःकृतौ, मादुःकृतौ ।
 (व्येनो) व्येनो । २-१८ (प्रजावती वीरो) प्रजावतीवीरो । २-१८, १९ (देवर्कामा) देवर्कामा ।
 २-१९ (याजगन्धोत्) याजगन्धोत् । २-२० (मसंपर्येतपूर्वो) मसंपर्येतपूर्वो ।
 २-२३ (संपर्येतु) संपर्येतु । २-२४ (अस्मै) अस्मै । २-२९ (नृस्यै) नृस्यै ।
 (दुत्ताथास्तं विप) दुत्ताथास्तं विप । २-३० (रुक्मप्रस्तरणं) रुक्म-
 प्रस्तरणं, रुक्मप्रस्तरणं । २-३३ (न्यक्तां) न्यक्तां । २-३५ (नमोऽभि जाया) नमोऽभिजाया,
 नमोऽभि जाया । २-३७ (पुष्यतां) पुष्यतां । २-३८ (पूर्यं) पूर्यं, पूर्यं ।
 (विश्रयाति) विश्रयाति । २-४२ (यं मे) यं मे । २-४३ (तरयो) तरयो,
 तरयो । २-४७ (चिदभिधिपः) चिदभिधिपः । (जृत्स्यं) जृत्स्यं, जृत्स्यं ।
 (पुरुवसु) पुरुवसु । (निष्कर्ता) निष्कर्ता । २-४८ (पृपातक्य) पृपातक्य, पृपातक्य ।
 २-४९ (पाशाः) पाशाः । (अस्मिन्ता) अस्मिन्ता, अस्मिन्ता । २-५० (रिपाम) रिपाम ।
 २-५२ (पतिं यतीः) पतिं यतीः । २-५९ (कृष्वन्तोऽघम्) कृष्वन्तोऽघम्-
 कृष्वन्तोऽघम्, कृष्वन्तोऽघम् । २-६० (कृष्वत्यंघम्) कृष्वत्यंघम् । २-६२ (निष्ठितमघ)
 निष्ठितमघ । २-६३ (पूर्यान्त्या) पूर्यान्त्या । २-६४ (सं नुद) सं नुद ।
 (व्यश्रुताम्) व्यश्रुताम् । २-६६ (यहुःकृतम्) यहुःकृतम्, यहुःकृतम् । (मृज्महे) मृज्महे ।
 २-६७ (तारिपत्) तारिपत् । २-६८ (कण्टकः) कण्टकः । (अपास्याः) अपास्याः ।
 (लिखात्) लिखात् । २-६९ (प्रापदुर्वै) प्रापदुर्वै । (प्रापत्पितृश्च) प्रापत्पितृश्च ।
 २-७० (वाजमेमम्) वाजमेमम् । २-७३ (मागमन्) मागमन् ।
 (संपत्यै) संपत्यै । २-७४ (पूर्वाग्नशना) पूर्वाग्नशना, पूर्वाग्न नशना ।
 २-७५ (बुष्यमाना) बुष्यमाना ।

पञ्चदशं काण्डम् ।

२-५ (मित्रो) मित्रो, मित्रो, । (मागधो) मागधो । २-६, २०, २६
 (परिस्कन्दौ) परिस्कन्दौ । (विपथम्) मातरिशां । मातरिशा ॥ २-७

(प्रतोदः। क्रीतिश्च) प्रतोदः क्रीतिश्च । २-८ (पुरःसुरावैर्न) पुरःसुरौ । ऐर्न २-१२
 (भवति तस्य) भवति य एवं वेद । तस्य... । २-१९ (हुरा पुंश्चली)
 हुरा पुंश्चली । (हसो माग्धो) हसो माग्धो । २-२२ (सप्तर्षो) सप्तर्षो० ।
 २-२४ (सप्तर्षीणां) सप्त ऋषीणां । ३-१ (०मूध्वोऽतिष्ठत्) ०मूध्वोऽतिष्ठत्,
 ०मूध्वोऽतिष्ठत् । ३-५ (तिरश्च्ये) तिरश्च्ये, तिरश्चे । ३-५, (परिष्कन्दा)
 परिष्कन्दा । (प्रहाय्याई) प्रहाय्याई । ३-११ (भवन्ति) भवति । ४-२, ५, ८,
 ११, १४, १७, (गोप्तारावकुर्वन्) गोप्तारौ । अकुर्वन् । ५-१५ (नेशानः । नास्य)
 नेशानो नास्य, नेशानः । नास्य ॥ ५-१४, १५ (सर्वेभ्यो अन्त०) सर्वेभ्योऽन्त० ।
 ६-३ (सोऽग्ने०) सोऽग्ने०, सोऽग्ने । ६-१७ (०श्च लोकाश्च) ०श्च लोकाश्च, च लोकाश्च ।
 ६-१८ (च लोकाणां) च लोकाणां । ६-१९ (०मन्यत्) ०मन्यत् । ७-१ (अग-
 च्छत्स समुद्रो) अगच्छत्समुद्रो । ७-३ (गच्छत्यैर्न) गच्छत्यैर्न । ७-४ (लोकश्चात्रं)
 लोकश्चात्रं । (भूत्वाभिपर्या०) भूत्वाभिपर्या० । ७-५ (यज्ञो गच्छत्यैर्न) यज्ञो गच्छत्यैर्न-
 ना । ८-२ (सर्वन्धूनन्नमन्नाद्यम०) सर्वन्धूनन्नमन्नाद्यम०, सर्वन्धूनन्नमन्नाद्यम० । १०-२
 (मानयेत्था) मानयेत्था । १०-४ (अतो वै गृहस्पति०) गृहस्पति० ।
 (ब्रह्म प्रा विशत्) ब्रह्म प्रा विशत्, ब्रह्म प्रा विशत् । १०-७ (उं) ऊं ।
 (अग्निर्ब्रह्मा०) अग्निर्ब्रह्मा । ११-८ (०स्त्विति वशमेव) ०स्त्विति
 वशमेव । ११-९ (ऐर्न वशो ग०) ऐर्न वशो ग०, एर्न वशो ग०, ऐर्न वशो ग०,
 ऐर्न वशो ग० । १२-५, ९ (जानाति) जानाति । १२-१० (वृश्चते अहु०)
 वृश्चतेऽहु० । १३-४ (येऽन्तरिक्षे) येन्तरिक्षे, ये अन्तरिक्षे । १४-१ (मनोऽन्नादं)
 मनोऽन्नादे । १४-५ (०चलदुपो०) ०चलदुपो०, चलदुपो० । १४-७ (सप्तर्षिभि०)
 सप्त ऋषिभि० । १५३-९; १६।१-७; १७।१-१० ('तस्य व्रात्यस्य' इति न दृश्यते)
 १५-५ (म्यूडो) म्यूडो । १५-७ (योनिर्नाम) योनिर्नाम । १५-९
 (परिमितो) परिमितौ । १६।१-७ (योस्य) योस्य । १६-१ (प्रथमो०)
 प्रथमो० । १६-४ (चतुर्थो) चतुर्थो० । १६-५ (पञ्चमो) पञ्चमो । १६-६
 (षष्ठो) षष्ठो । १६-७ (सप्तमो) सप्तमो । १७-९ (०मावास्यां) ०मावास्यां ।
 १७-१० (तदैपाममृत०) तदैपाममृत० ।

षोडशं काण्डम् ।

१-५ (योऽस्मान्) योऽस्मान् । १-७ (योऽस्व्वे) योऽस्व्वे । १-१३
 (देवीः) देवीः । २-१ (मधुमती स्थ) मधुमतीः स्थ । २-६ (प्रस्तरोऽसि)
 प्रस्तरोऽसि । ३-४ (०दानुश्च) ०दानुश्च । ४-२ (सूपा) पूपा, पूपा ।
 ४-३ (मा मां) मा मां । (अंपानोर्) अंपानो । ४-६ (स्वस्त्ये) स्वस्त्ये,
 स्वस्त्याः । (०द्योपसो) ०द्योपसो । ४-७ (शक्रवरी स्थ) शक्ररीः स्थ । ५-३-१०
 (दुष्वभ्यात्) दुःष्वभ्यात् । ६-१ (दुष्वभ्यात्) दुःष्वभ्यात् । ६-४
 (यच्च) यच्च । ६-५ (देव्यु) देव्यु, देव्यु, देव्यु । ६-७
 (तेऽमुष्मै) तेऽमुष्मै । ६-९ (०दुष्वभ्यं ... दुष्वभ्यं) दुःष्वभ्यं...दुःष्वभ्यं ।
 ६-११ (०सद्विद्युरो) ०सद्विद्युरो । ७-५ (योऽस्मान्) योऽस्मान् । ७-७
 (०श्वाक्षुप) ०श्वाक्षुपः । ७-८ (दुष्वभ्यं) दुःष्वभ्यं । ७-९ (अभ्यगच्छन्)
 अभ्यगच्छम् । ७-१० (यद्विद्या) यद्विद्या । ७-११ (दये) दयेत् । ७-१२
 (पृष्टीरिपि) पृष्टीरिपि । ८-१२ (स ऋषीणां) स ऋषीणां, सपीणां । ८-३०,
 ३३-३७ (पद्विशान्) पद्विशान्, पद्विशान् । ९-३ (स्वः) स्वः ।

सप्तदशं काण्डम् ।

१-६ (रंधं तवेद्विष्णो) रंधम् । तवेद्विष्णो ॥ १-७ एते सप्त मन्त्राः केषुचित् पुस्तकेषु न
 दृश्यन्ते येषु-“मा त्वा दभन्” इति मन्त्रात् अष्टादशं काण्डं प्रारभ्यते । १-१२ (द्विवि पंछमं)
 द्विवि पं छमं, द्विवि शर्म । १-१३ (०न्तरिक्षं व्यापिथ) ०न्तरिक्षं व्यापिथ ।

अष्टादशं काण्डम् ।

१-१ (जंगन्वान्) जंगन्वान् । १-२ (०विपूरुपा) विपूरुपा । १-८ (यम्यं)
 यम्यं । (सहशेय्याय) सहाराय्याय । १-१२ (तन्वं) तन्वं । १-१४
 (असंयदेतन्) असंयदेतन् । (यच्छयीयं) यच्छयीयं । १-१६ (अन्यमु पु) अन्य
 ऊपु, अन्य उपु । (पु यम्यन्य) पु त्वं यम्यन्य । १-१७ (पुरुरूपं दर्शतं विश्वचक्षणम्)
 पुरुरूपं दर्शतं विश्वचक्षणम्, पुरुरूपं दर्शतं विश्वचक्षणम्; पुरुरूपं दर्शतं विश्वचक्षणम्; पुरुरूपं
 दर्शतं विश्वचक्षणम् । १-२० (जीजनन्) जीजनत्, जीजनम् । १-२२ (उपयासि)
 उपयासि । १-२४ (अमवान्भूपति) अमवान्भूपति । १-३० (भार्गुजीको) भार्गुजीको ।

१-३१ (घृतस्नु) घृतस्नु । (यद्देवा) यद्देवा, यद्देवा । १-३२ (यजुर्गुदुहे)
 यजुर्गुदुहे । १-३३ (जग्हे) जग्हे । (मित्रश्चिद्धि) मित्रश्चिद्धि । (देवांश्छ्लोको)
 देवान्छ्लोको । (यातामपि) यातानपि । १-३५ (०मास्यक्त्वत्) ०मास्यक्त्वत्,
 ०मास्यक्त्वत् । १-३६ (विन्न) विन्न । १-३७ (पु नृतमाय) पु वो नृतमाय ।
 (श्रुतो) श्रुतो, श्रुतो । १-३८ (दाससि) दाससि । १-३९ (युज्यमानो
 अग्नि०) युज्यमानोऽग्नि० । (व्यसृष्ट) व्यसृष्ट । १-४२ (हवन्ते दक्षिणा) हवन्ते
 दक्षिणा । १-४५ (०विदत्राँ) ०विदत्राँ, विदत्राँ । १-४६ (ये अपरास) य
 अपरास । १-४८ (स्वादुक्किलायं) स्वादुः किलायं । (मधुमाँ) मधुमं, मधुमाँ ।
 (रसराँ) रसराँ । (न्वंस्य) न्वंस्य । १-५७ (द्युमन्त) द्युमन्त । १-६० (हि
 रोहाङ्गि०) हि रोहाङ्गि०, हिरौहाङ्गि० । १-६१ (उदारुहन्) उदारुहन्, उदारुहन् ।
 (०न्यारुहन्) ०न्यारुहन् । (भूर्जयो) भूर्जयो । २-३ (यमेदीर्घ०) यमेदीर्घ० ।
 (दीर्घमायुः प्र) दीर्घमायुःप्र । २-४ (जातवेदोऽथेमेनं) जातवेदोऽथेमेनं, जातवेदोऽथेमेनं ।
 जातवेदोऽथेमेनं । जातवेदोऽथेमेमेनं । २-५ (जातवेदोऽथेमेमेनं) जातवेदोऽथेमेमेनं
 २-७ (चक्षुपा गच्छ) चक्षुपा गच्छ । (च गच्छ) च गच्छ । (अपो वा) अपो वा ।
 २-९ (यन्तमनु) यन्तमनु । (श्रुतं) शिवं । २-१४ (प्रधावति) प्रधावधि,
 प्रधावधि । २-२० (०कूपे जीवन्तास्ते) कूपे जीवन्तास्ते, कूपे जीवन्तास्ते, कूपे
 जीवन्तास्ते, कूपे जीवन्तास्ते । (मधुश्रुतः) मधुश्रुतः । २-२२ (उदुश्रुतः) उदुश्रुतः,
 उदुश्रुतः । २-२३ (स्वान्) स्वाम् । (गच्छन्तु) गच्छन्तु । (मनो अघा) मनोऽघा ।
 २-२४ (च्नेह) च्नेह । २-२५ (वाधिष्ट) वाधिष्ट, वाधिष्ट । २-२६
 (उ वा ते परेतः) उ वा ते परेतः, उ वा ते परेताः । (सनीडा घासाद्) सनीडाद्घासाद् ।
 २-२८ (दस्यवः) दस्यवः । (ज्ञातिमुखा अहुता०) ज्ञातिमुखा अहुता । २-३० (योऽत्रासद०)
 योऽत्रासद० । २-३२ (पुरोऽरो विव०) पुरोऽरो विव० । (भुवो निरस्वान्०) भुवो
 निरस्वान्० । २-३३ (०न्नमृतां) ०न्नमृतां । २-३५ (यदि ते जातवेदः) यदि ते
 जातवेदः । २-३६ (तन्वं तपः) तन्वं तपः, तन्वं तपः । २-४७ (अग्ररः)
 अग्ररः । २-४८ (उदन्वती) उदन्वती । २-५० (सिचाम्येनि) सिचा अम्येनं ।
 २-५३ (दधधुर्वि) दधधुर्वि । (प्रेष्यन्तं) प्रेष्यन्तम् । (वहात्यज्जायानैः) वहात्यज्जायानैः,
 वहात्यज्जायानैः, वहात्यज्जायानैः, वहात्यज्जायानैः, वहात्यज्जायानैः । २-५४ (पितृभ्योऽग्नि०)
 पितृभ्योँ अग्नि०, पितृभ्योँ अग्नि० । २-५७ (प्रथमं) प्रथम । २-५८ (नेच्चा)

न त्वा । (विधुक्ष्यन्परी०) विधुक्ष्यन्परी०, । २-५८ (परीह्वयातै) परीह्वयातै ।
 २-६० (समार्गभाय) समार्गभाय । (त्वमेह्युप) त्वमेह्युप । ३-१
 (०पालयन्ती) ०पालयन्ती । (धेहि) धेहि । ३-२ (दधिपो०) दधिपो० । ३-३
 (जीवां मृतेभ्यः) जीवामृतेभ्यः । ३-४ (प्रजानत्यग्नि) प्रजानत्यग्नि । ३-५
 (वेतसम०) वेतसम० । (पितृम०) पितृम० । ३-६ (व्यल्कशा) व्यल्कशा,
 व्यल्कशा । ३-७ (संवेशने) संवेशने । (तन्वाइ चा०) तन्वाइ चा०, तन्वाइ चा० ।
 ३-१० (अजन्तु) अजन्तु । ३-१२ (मित्रावरुणा) मित्रावरुणा । ३-१६
 (शर्दिनो) शर्दिनो । (सुसंशासः पितरो) सुसंशासः पितरो, सुसंशासः पितरो,
 सुसंशासः पितरो । ३-१७ (कस्ये मृजाना) कस्ये मृजाना । ३-१९ (भूत) भूतम् ।
 (सुविदत्रा) सुविदत्रा । ३-२० (अत्रयो अङ्गि०) अत्रयो अङ्गि० । ३-२३
 (यूथेव क्षुमति) यूथेव क्षुमति । (जनिमान्त्युग्रः) जनिमान्त्युग्रः, जनिमान्त्युग्रः,
 जनिमान्त्युग्रः । ३-२४ (अभूम क्रतम०) अभूम क्रतम० । ३-३८ (यद्वैतम्)
 यद्वैतम् । (देवयन्तो) देवयन्तु । (सीदतां) सीदतु । ३-४० (रूपो) रूपो ।
 (०मन्वैतद्वृतेन) मन्वैतद्वृतेन । ३-४३ (वस्वः) वसु । ३-४६ (अनुजहिरे)
 अनुजहिरे, अनुजहिरे; अनुजहिरे । ३-४८ (हविष्या) हविष्या । ३-५०
 (बाधथाः) बाधथाः । ३-५१ (घृतश्रुतः) घृतश्रुतः । ३-५२ (लोमं) लोमं ।
 (रिषम्) रिषम् । ३-५४ (यमिन्द्राया०) यमिन्द्राया० । ३-५६ (शुम्भत)
 शुम्भत । ३-५७ (योनिमग्रे) योनिमग्रे । ३-५८ (हित्वावद्यं) हित्वावद्यं ।
 ३-६० (मण्डूक्याप्सु) मण्डूक्याप्सु, मण्डूक्याप्सु, मण्डूक्याप्सु । ३-६१ (विवस्वानो)
 विवस्वानो । ३-६२ (विवस्वानो) विवस्वानो, विवस्वानो । ३-६३ (अन्तरिक्षे न)
 अन्तरिक्षे न, अन्तरिक्षे न, अन्तरिक्षे न । ३-६६ (सुपर्णमुप यत्पतन्तं) सुपर्णमुप यत्पतन्तं,
 सुपर्णमुप यत्पतन्तं । (हृदा) हृदा, हृदा । ३-६८ (अपूपार्पिताङ्कु०) अपूपार्पिता
 कुं० । (अधारयन्) अधारयन् । (घृतश्रुतः) घृतश्रुतः । ३-६९ (मन्यताम्)
 मन्यताम् । ३-७२ (कुल्यैतु) कुल्यैतु, कुल्यैतु, कुल्यैतु । ३-७३ (उन्मृजानः)
 उन्मृजानः । ४-१ (जातवेदसः) जातवेदसः । (हव्यवाह ई०) हव्यवाह ई० । ४-३
 (तेभिर्याहि) तेभिर्याहि । (अधि नि श्रयस्व) अधि नि श्रयस्व । ४-४ (निष्ठा) निष्ठा ।
 ४-५ (प्रतीमां) प्रतीमां । (०लोका) ०लोका । (दुराम्) दुराम् । ४-६ (ध्रुव)
 ध्रुव, ध्रुव । (०मुपभृदा) ०मुपभृदा । (जुहु) जुहु, जुहु । (०हृणीयमानः) हृणीयमानः ;

हृणीयमानाः । ४-१० (अश्वो) अश्वो । (पृष्टिवाहो वहाथ) पृष्टिवाहो वहाथ, पृष्टिवाहो
 वहाथ । ४-११ (पश्चात्तप) पश्चात्तप । (जातवेदः) जातवेदः । (लोके) लोकम् ।
 ४-१३ (वितंतः कल्पमानः) वितंतः कल्पमानः, वितंतः कल्पमानः । (जातवेदसः)
 जातवेदसः । (कृण्वन्त इह) कृण्वन्त इह । ४-१४ (ईजानश्चित्) ईजानश्चित् ।
 (पृष्ठादिवं) पृष्ठादिवं । ४-१५ (हुतोऽयं) हुतोऽयं, हुतोऽयं । (संस्थितो)
 संस्थितो, संस्थितो, संस्थितो । ४-२५ (अघारयन्) अघारयन् । (घृतश्रुतः) घृतश्रुतः ।
 ४-२६ (अकिरामि तिलमिश्राः) अकिरामि तिलमिश्राः । ४-३१ (ददाति) ददाति । (वसान-
 स्ताऽर्प्यं) वसानस्ताऽर्प्यं, वसानस्ताऽर्प्यं, वसानस्ताऽर्प्यं, वसानस्ताऽर्प्यं । ४-३२ (अस्यास्ति-
 लोऽभवत्) अस्यास्तिलोऽभवत् । अस्यास्तिलोऽभवत् । ४-३३ (भवन्तु) भवन्ति ।
 (विरूपास्तिलवत्सा) विरूपास्तिलवत्सा । ४-३४ (एनीर्धाना) एनीर्धाना । (तिलवत्सा)
 तिलवत्सा । (सन्त्वनपस्फुरन्तीः) सन्त्वनपस्फुरन्तीः, सन्त्वनपस्फुरन्तीः, सन्त्वनपस्फुरन्तीः ।
 ४-३६ (व्यच्यमानं) व्यच्यमानं, व्यच्यमानं, व्यच्यमानं । (अस्फुरन्तमुपासते) स्फुरन्त-
 मुपासते; अस्फुरन्तमुपासते । ४-३७ (चितं) चितं । (पश्यतेतं) पश्यतेतं । (मर्त्यो)
 मर्त्योऽं, मर्त्यो, मर्त्योऽं; मर्त्योऽं । ४-३८ (इहैवैधि धनसनिं) इहैवैधि धनसनिं ।
 (वीर्यवित्तरो) वीर्यवित्तरो, वीर्यवित्तरो । ४-३९ (पौत्रमभित्) पौत्रमभित् ।
 ४-४० (यच्छान्) यच्छान् । ४-४२ (ते मन्थं) ते मन्थं [मन्थः ?] । (निपृणामि
 ते) निपृणामि ते । ४-४३ (सन्तु विम्बीः) सन्तु विम्बीः । ४-४४ (पुरोगवा)
 पुरोगवा, पुरोगवा । (अभिशाचो) अभिशाचो । ४-४९ (यद्रामभिजा) यद्रामभिजा ।
 (अस्मादेतमृष्यौ तद्वशीयो दातुः पितृष्विह भोजनौ मम) अस्मादेतमृष्यौ
 तद्वशीयो दातुः पितृष्विह भोजनौ मम । अस्मादेतमृष्यौ तद्वशीयो दातुः पितृष्विह भोजनौ मम ।
 अस्मादेतमृष्यौ तद्वशीयो दातुः पितृष्विह भोजनौ मम । ४-५० (यौवने)
 यौवने, यौवने । (अष्टंती) अष्टंती । (उपसंपराणं) उपसंपराणं,
 उपसंपराणं । ४-५१ (वृहिर्जीवं) वृहिर्जीवं, वृहिर्जीवं, वृहिर्जीवं (तदा)
 तथा । (मेघ्यो) मेघ्यो । ४-५२ (यथापुरु) यथापुरु । ४-५३ (अजीवेभ्यो
 विदधद्) अजीवेभ्यो विदधद् । ४-५४ (भागो) भागम् । (अश्मानामार्धिपत्यं
 जगाम) अश्मानामधिपत्यं जगाम, अश्मानामधिपत्यं जगाम, अश्मानामधिपत्यं जगाम,
 अश्मानामधिपत्यं जगाम । (विश्वमित्रा) विश्वमित्रा । ४-५५ (भूरयोऽसंत) भूरयोऽ-
 संतः । ४-५६ (पितृहस्तं) पितृहस्तं, पितृहस्तं । (निर्मृष्टि दक्षिणम्) निर्मृष्टि दक्षिणम् ।

४-५७ (कुल्यैति) कुल्यैतु । (मधुधारा) मधुधारा । ४-५८ (प्रतरीतोपसां)
 प्रतरीता उपसां, प्रतरीत उपसां । ४-६० (संगिरः) संगिरः । ४-६१ (खर्व प्रियाँ)
 खर्वाप्रियाँ, खर्वाप्रियाँ । ४-६२ (गम्भीरैः) गम्भीरं । ४-६३ (गृहान्द्विरत्तुं सु०)
 गृहान्द्विरत्तुं सु०, गृहान्द्विरत्तुं सु०, गृहान्द्विरत्तुं सु० । ४-६४ (गमयं) गमयन् ।
 (पितरो) पितरो । ४-६५ (न्यहं) न्यह । ४-६६ (अम्येनि) अम्येनं ।
 (भूम ऊर्णुहि) भूम ऊर्णुहि । ४-६८ (येइ) येइ । ४-७० (प्रास्मत्)
 प्रास्मत् । (समामे) समाने । (वृध्यते) वृध्यते । ४-७० (शरदं) शरदां, शरदः ।
 ४-७७ (एतत्ते तत) एतत्ते ततः । ४-७९ (पितृम्यो अन्त०) पितृम्योऽन्त ।
 ४-८६ (येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ) येऽत्र पितरं पितरो येऽत्र यूयं स्थ । येऽत्र
 पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ । येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ । येऽत्र पितरो येऽत्र
 यूयं स्थ । येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ । येऽत्र पितरः पितरो येऽत्र यूयं स्थ । ४-८७
 (पितरो) पितरो । (स्मः) स्मः । (वयं स्मः । अस्मांस्ते) वयं स्मं अस्मांस्ते । ४-८८
 (त्वाग्र) त्वां अग्र । (द्युमन्तं) द्युमन्तं । (समिदीपयति) समिदीपयति । (घर्षि । हर्ष०)
 घर्षिपं० । ४-८९ (धावते) धावते । (विन्दन्ति) विन्दन्ति, विन्दति । (निद्युतो)
 विद्युतो ।

एकोनविंशं काण्डम् ।

१-१ (नद्यः) नद्यः । १-२ (होमा) होमा । (गिरः) गिरः, गिरः । २-१ (शमु ते) शमु
 ते (शं ते इति सायणः) । (सनिष्यदा) सनिष्यदा, सनिष्यद् । (शमु ते सन्तु) शमु ते मन्तु । २-३
 (गम्भीरे अपसः) गम्भीरवैपसः, गम्भीर अपसः । २-४ (दिव्यानामपां) दिव्यानामिपां ।
 (प्रणेजने) प्रणेजने । २-५ (ता अपः) शं त आपः, शं त अपो अपः (अपोऽयक्ष्मं-
 करणीरपः) अपोऽयक्ष्मं करणीरपः, आपोऽयक्ष्मं करणीरपः । (तृप्यते) तृप्यते, तृप्यते । (आ दत्त
 भेषजीः) आ दत्त भेषजीः, आदुत्त भेषजीः, आदत्त भेषजीः, आहुत्त भेषजीः, आदुत्त भेषजीः,
 आहुत्त भेषजीः, आहुत्त भेषजीः, आहुत्त भेषजीः । ३-१ (वनस्पतिम्यो) वनस्पतिम्यो ।
 (विमृतो) विमृतो, विमृतो । (तत् स्तुतो) तत्स्तुतो । ३-२ (ऽप्युप्यन्तः)
 ऽप्युप्यन्तः । (सर्वास्तन्वाः) सर्वास्तन्वाः । ३-४ (वेद्याय) वेद्याय ।
 (भयमभयं) भयमभयं । ४-१ (ऽमर्ष्या या ज्ञाता या हृष्य०) ऽमर्ष्या येजे यया
 हृष्य०, ऽमर्ष्या या ज्ञाता या हृष्य०, ऽमर्ष्या या ज्ञाता या हृष्य० । (जाँद्वामि तामिष्टुमो

वहतु) जौहवीमि हविष्कृतौ वहतु । ४-२ (दधे) दधे । (चित्तस्य) चित्तस्य ।
 (यामाशामेमि) यामाशामेमि । (विदेयमेनां) विदेयमेनां । ४-३ (भगस्य)
 भगस्य । ४-४ (देवताः संवभूवुः) देवताः संवभूवुः, देवता संवभूवुः । (सुप्रणीताः)
 सुप्रणीतिः । ६-२ (धामरोहृत्पादस्ये०) धामारोहृत्पादोस्ये०,
 धामरोहृत्पादः स्ये० । (व्यक्रामद्) व्यक्रामद् । (ष्वङ्गशानान०) ष्वङ्गशानान० ।
 (०शनानश्ने) ०शनानश्ने । ६-३ (अस्य महिमा०) अस्य महिमा० । (पूरुषः) पूरुषः ।
 ६-४ (यच्च भाव्यम्) यच्च भाव्यम्, यच्च भाव्यम् । (उतामृतत्व०)
 उतामृतत्व० । (यदन्ये०) यदन्ये०, यदन्ने० । ६-५ (व्यदधुः) व्यदधुः । ६-९
 (पूरुषः) पूरुषः । ६-१० (यज्ञमतन्वत) यज्ञमतन्वत । ६-११ (अयजन्त)
 अयजन्त । ६-१२ (ये च के) ये के । ६-१३ (जज्ञिरे) जज्ञिरे ।
 (छन्दो ह) छन्दोसि । ६-१४ (पृषदाज्यम्) पृषदाज्यम् ।
 (वायव्याजिरण्या) वायव्याजिरण्या, वायव्याजिरण्यान् । ७-१ (तुमिर्शं
 सुमति०) अष्टाविंशं सुमति० । (सपर्यामि) सपर्यामि, सपर्यामि । ७-२ (सुहवमग्ने)
 सुहवमे । (शमाद्रा) समाद्रा, समाद्रा । (चारु पुष्यो) चारु पुष्यो । ७-३ (स्वाति)
 स्वातिः, स्वाती । (सुखो) राधे । (०मरिष्ट) ०मरिष्टम् । ७-४ (रासतां) रासतां
 (अपाढा) अपाढा, अखाढा । (देव्युत्तरा) देव्युत्तर, ये हुत्तर । ८-१ (दिव्यंशन्त०)
 दिव्यंशन्त० । (प्रकल्पयं०) प्रकल्पयं० । ८-३ (स्वस्तितं मे) स्वस्तितं मे, स्वस्तितं
 मे, स्वस्तितं मे, स्वस्ति तन्मे । (सुशकुनं) सुशकुनं । (स्वस्त्यंशमर्त्यं गत्वा) स्वस्त्यंशमर्त्यं गत्वा,
 स्वस्त्यंशमर्त्यं गत्वा, स्वस्त्यंशमर्त्यं मर्त्यं गत्वा । ८-४ (परिक्षवम्) परिक्षवम्,
 परिक्षवम् । (सर्वमं रिक्तकुम्भान्परा तान्संवितः) सर्वमं रिक्तकुम्भान्परातान्संवितः, सर्वाणि
 रिक्तकुम्भान्परातान्संवितः । (०कुम्भान्परा) ०कुम्भान्परा । (सुव) सुवः । ८-५
 (अपपापं) अपपापं । (परिक्षवं) परिक्षवं । (भक्षीमहि) भक्षीमहि । (धवम्)
 धवम् । (शिवा तं पाप) शिवमात्राय । (नासिकां) नासिका । (पुण्यगन्धाभि)
 पुण्यगन्धाभि, पुण्यगन्धानि । (मेघताम्) मेघताम् ।

८-६ (शिवतंमास्कृधि) शिवतंमा कृधि । ९-१ (०दमुर्वंशन्तरिक्षम्०) ०दमुर्वंशन्तरिक्षम्-
 न्तरिक्षम् । ९-३, ४, ५, (संसृजे) संसृजे । ९-४ (मनो वां) मनो वा । ९-५
 (मनः पृष्ठानि) मनः पृष्ठानि । ९-७ (उत्पाताः) उत्पाताः, उत्पाताः, उत्पाताः ।
 (पार्थिवान्तरिक्षाः शं नो) पार्थिवान्तरिक्षा छं नो, पार्थिवान्तरिक्षा छं नो, पार्थिवान्तरिक्षान्छं नो ।

९-८ (वेप्यमाना) वेप्यमाणा, वेप्यमाणाः, वेप्यमानाः, वेपमाना । (निर्हतं) शमुल्का निर्हतं, शमुल्का निर्हतं, शमुल्का निर्हतं, शमुल्का निर्हतं । (लोहितश्च लोहितः क्षीराः । (भूमिरखं तीर्यतीः) भूमिरखं दीर्यती । ९-९ (०मुल्काभिर्हितं । (मुल्काभिर्हितं शर्मस्तु) ०मुल्काभिर्हितं वल्गाः । (नो निराता) नो नि नो निपाता । (वल्गाः) वल्गाः । ९-१० (शमादित्यश्च राहुणा) शमादित्यः शं शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यः शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा, शमादित्यश्च शं राहुणा । ९ । (शमग्रयः) शमग्रयः । (महर्षयो) महर्षयो, महर्षयो, महर्षयो, महर्षयो । (शं देवा देवीः । ९-१२ (सप्तर्षयो) सप्तर्षयो, सप्तर्षयो, सप्तर्षयो । (वेदाः सप्तर्षयो) सप्तर्षयो, वेदाः सप्तर्षयो, देवाः सप्तर्षयो, देवाः सप्तर्षयो, वेदाः सप्तर्षयो । ९ (०नि लोके सप्तर्षयो) ०नि लोके सप्तर्षयो, ०नि लोके सप्तर्षयो, ०नि लोके सप्तर्षयो, लोके सप्तर्षयो, नि लोके सप्तर्षयो, नि लोके सप्तर्षयो ।

९ - १४ (शान्तिः शान्तिभिः) शान्तिभिः । (ताभिः शान्तिभिः) ताभिः शान्ति (सर्वशान्तिभिः शमयामोऽहं) सर्वशान्तिभिः शमयाम्यहं, सर्वशान्तिभिः शमया सर्वशान्तिभिः शमयामोऽहं । (पापं) पापं तं । १०-२ (सुयमस्य) सुयमस्तु । १ (उरुची) उरुची । १०-५ (जिष्णुः) जिष्णुः । १०-७ (प्रस्त्रः) प्रस्त्र १०-९ (मरुतः स्व०) मरुत स्व० । ११-३ (बुध्व्यः) बुध्व्यः । ११ (रासन्तामुरु०) रासन्तामुरु० । १२-१ (अप्) आपः, अपः । (वर्तयति) वर्त (संजातता) सुयावता । १३-१ (वृषभौ) वृषभो । (पारयिष्णु) पारयिष्णु । (प्रथमो) यौक्ष्ये प्रथमौ । (स्वर्धत्) स्वर्धत् । १३-२ (०घ्नः क्षोभण०) क्षोभण० । (क्षोभणश्च०) क्षोभणश्च० । १३-३ (जिष्णुनायोघ्वेन दुश्र्वनेन जिष्णुनायोघ्वेन दुश्र्वनेन, जिष्णुनायोघ्वेन दुश्र्वनेन, जिष्णुनायोघ्वेन दुश्र्वनेन जिष्णुनायोघ्वेन दुश्र्वनेन । १२-४ (संसृष्टा) संसृष्टा । (बाहुशर्ष्युः) बाहुशर्ष्युः । (०ग्रधन्वा प्रति०) ०ग्रधन्वाः प्रति० । (भिरस्ता) ०भिरस्तात् । १३ (बलविज्ञायः स्थ०) बलविज्ञाय स्थ० । (अभिर्त्वा) अभिर्त्वा । (गोविदन्) गोविदन्, गोभिः १३-७ (दुश्र्वनः) दुश्र्वनः । (०योष्योरे) ०योष्योरे । १३-८ (रथेन) रं (०मित्रौ अप०) ०मित्रौ अप०, ०मित्रौ अप०, ०मित्रौ अप०, मित्रौ अप० । (रथोहामित्रौ अप०) रथेन रथोहामित्रौ अप० । (प्रभञ्जं०) प्रभ

१४-१ (इदमुच्छ्रेयो) इदमुच्छ्रेयो । (शिवे मे) शिवे ते । (अभूताम्) अभूताम् ।
 (द्विप्पो) द्विप्पो । १५-१ (त्वं न) त्वं न, तं न । १५-२ (वयमनुराधं)
 वयमनुराधं । (० पूचीरिन्द्र)० पूचीरिन्द्र । १५-३ (परस्फानो) परस्पानो । १५-४
 (विद्वान्तसं१) विद्वान्तस्व३, विद्वान्तस्व । (वाह उर्ष) वाहर्ष । १५-६ (०मित्रादभयं)
 ०मित्रादभये । (पुरो यः) पुरोक्षात्, पुरोयः, पुरोयः । १६-१ (कृतम्) कृतम् । १६-२
 (तिरथीनस्या) तिरथीनयी । (रक्षतु) रक्षन्तु । १७-९ (प्रजनन०) प्रजनन०,
 प्रजनन० । १८-१-१० (दिशोऽभि०) दिशोऽभि । १८-२ (तेऽन्तरिक्ष) तेऽन्तरिक्ष,
 तेऽन्तरिक्ष, तेन्तरिक्ष । १८-१-१० (०सादात्) ०दामान् । १९-१० (अमृतेनोर्द-
 क्रामं) अमृतेनोर्दक्रामं । २०-१ (न्यधुः) न्यधुः । २०-२ (वसते) वसते, वसते ।
 २०-३ (यत्ते) यत्ते । (देवा द्युराजयो देहिर्नः) देवाधिाराजयो देहि नः, देवा राज्याय
 योधिर्नः । २०-४ (देवाः क्रन्मा) देवाः क्रन्मा । (प्रतीचिका) प्रतीचिका । २१-१
 (गायत्र्यु१) गायत्र्यु३, गायत्र्यु३, गायत्र्यु । (जगत्यै) . जगत्यौ । २२-५
 (हरितेभ्यः) हरितेभ्यः । २२-९ (द्वितीयेभ्यः) द्वितीयेभ्यः । २२-१० (तृतीयेभ्यः)
 तृतीयेभ्यः । २२-१३ (उत्तरेभ्यः) उत्तरेभ्यः । २२-१५ (शिखिभ्यः) शिपिभ्यः ।
 २२-२० (ब्रह्मणे) ब्रह्मणे । २२-२१, २३-३० (ब्रह्मज्येष्ठा) ब्रह्मज्येष्ठा । (प्रथमोर्त्
 जज्ञे) प्रथमोर्त् ह जज्ञे, प्रथमोर्त् जज्ञे । (ब्रह्मज्येष्ठा संमृता वीर्याणि ब्रह्माग्ने ज्येष्ठो
 दिवमा ततान) भूतानां ब्रह्मा प्रथमोर्त् जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुं कः ॥
 २३-३ (पडुचेभ्यः) पडुचेभ्यः, पडुचेभ्यः । २३-१६-१७ (०विंशतिः) विंशति, विंशति,
 विंशतिः, विंशत्यै । २३-२३ (रोहितेभ्यः) रोहितेभ्यः ।

(२३-२८ नंतरम्) [नक्षत्रकल्पाय स्वाहा ॥ २९ ॥ वैतानकल्पाय स्वाहा ॥३०॥ शान्ति-
 कल्पाय स्वाहा ॥ ३१ ॥ आङ्गिरसकल्पाय स्वाहा ॥ ३२ ॥ संहिता विधये स्वाहा ॥ ३३ ॥]
 २३-२९ (ब्रह्मणे) ब्रह्मणे । २३-३० (प्रथमोर्त्) प्रथमोर्त् । २४-१
 (अघारयन्) अघारयन् । २४-२ (परीमामिन्द्र) परीमामिन्द्र । २४-२ (जरसे) जरसे । (नयां
 ज्योक्) नयाञ्ज्योक् । २४-३ (श्रोत्राय) श्रोत्राय । (जरसे नयां ज्योक्) जरसे नयां
 ज्योक्, जरसे नयाञ्ज्योक् । २४-५ (गृष्टीनाम०) कृष्टीनाम० । २४-५, ६ (पुरुची)
 पुरुची । २४-६ (अधिथाः) अधिथा । (०भूर्वापीनाम०) ०भूर्वशानाम०, भूर्वापीनाम० ।
 २५-१ (उत्कूलमुद्ग्रहो भवोदुह्य) उत्कूलमुद्ग्रहो भवोदुह्य, उत्कूलमुद्ग्रहो भवोदुह्य-भवोर्दुह्य ।
 २६-१ (एनद्रेदु) एनद्रेदु । (०मर्हति) ०दर्हति । २६-१, २ (विमर्ति) विमर्ति

- २६ - २ (मनवः पूर्वं इषिरे) मनवः पूर्वं इषिरे, मनवः पूर्वं इषिरे, मनवः पूर्वं इषिरे ।
 (सृजत्या०) सृजात्या० । २६ - ३ (जनों) जने । २६ - ४ (वेद) वेद ।
 (भवचत्ते) भवचत्ते । २७ - ३ (त्रिवृतं) त्रिवृतं । (त्रिवृता त्रिवृद्धिः) त्रिवृतः
 त्रिवृद्धिः, त्रिवृतास्त्रिवृद्धिः, त्रिवृतास्त्रिवृद्धिः । २७ - ४ (श्रीनाकांसीन्) श्रीनाकांसीन् ।
 (ब्रध्नां) ब्रध्नां । (मातरिध्वं) मातरिध्वं । (गोमृन्) गोमृन् । २७ - ५
 (समुक्षाम्य०) समुक्षाम्य०, समुक्षाम्य० । २७ - ६ (विश्वेदसो देवा) विश्वेदसो
 देवा, विश्वेदसो देवा । २७ - ८ (आयुपायुःकृतां) आयुपायुःकृतां । (०त्स्वतां)
 ०त्स्वतां । (जीव) जीव । (मृत्योरुदगा वशम्) मृत्योरुप गा वशम्, मृत्योरुदगा वशम्,
 मृत्योरुदगा वशम् । २७ - ९ (यमिन्द्रो०) यमिन्द्रो०, यमिन्द्रा, यमिन्द्रा,
 यमिन्द्रा । (त्रिवृता त्रिवृद्धिः) त्रिवृता त्रिवृद्धिः, त्रिवृतास्त्रिवृद्धिः, त्रिवृतास्त्रिवृद्धिः,
 त्रिवृतास्त्रिवृद्धिः । २७ - १० (प्रियायमाणा) प्रियायमाणा, प्रियायमाणा । (०रप्स्वन्तः)
 ०रप्स्वन्तः । २७ - १४ (कृतम्) कृतम् । २७ - १५ (तिरथीनाभ्या)
 तिरथीनाभ्या, तिरथीनाभ्या । २८ - १ (दुर्मं सपत्न०) दुर्मं सपत्न०, दुर्मसपत्न० ।
 २८ - २ (द्विपतस्तापयन्द्दः) द्विपतस्तपनं हृदः । (हृदः) हृदः । (दुर्हादिः सर्वास्तं)
 दुर्हादिः सर्वस्त्वं, दुरिहादिः सर्वास्तं । (ईवाभिन्तस्तापयन्) ईवाभिन्तस्तापयन्, ईवाभिन्तस्तापयन्
 २८ - ३ (तपन्दर्म) तपं दर्भ, तपं दर्भ, तपयन् दर्भ । (हृदः) हृदः । (सपत्नानां भि०)
 सपत्नानाभि०, सपत्नाना भि०, सपत्नानां भि०, सपत्नान् भि० । (विरुजं) वीरुजं;
 विरुजन् । २८ - ४ (त्वचमिन्) त्वचं इव । (वि) नि । (पातय) पातयः ।
 २८ - ६ (दुर्हादीन् छि०) दुर्हादीं छि०, दुर्हादीं छि०, दुर्हादीं छि० ।
 २८ - ८ (दुर्हादीं) दुर्हादीं । २८ - ९ (पिथ) पीप । (दुर्हादिः)
 दुर्हादीं । २८ - १० (विष्यं दर्भ) विष्यं दर्भ । (दुर्हादौ) दुर्हादीं ।
 २९ - १ (निषं दर्भ) निषं दर्भ । (सपत्नान्मे निषं मे) सपत्नान्मे निषं मे । (निषं मे) निषं मे,
 निषं मे, निषं मे । २९ - २ (दुर्हादिस्तुन्धि) दुर्हादीं तुन्धि, दुर्हादीं तुन्धि, दुर्हादीं
 तुन्धि । २९ - ५ (मन्थं दर्भ सपत्नान्मे मन्थं मे) मन्थं दर्भ सपत्नान्मे मन्थं मे । (मन्थं मे)
 मन्थं मे । २९ - ७ (मे ओपं) मे ओपं ।
 २९ - ८ (दहं दर्भ) दहं दर्भ । (मे दहं मे) मे दहं मे । (दहं मे) दहं मे । (०दो दहं
 मे) ०दो दहं मे । ३० - १ (शतं वर्मसु) शतं वर्मसु । ३० - २ (वर्माणि)
 वर्माणि । (तमस्मै) त्वमस्मै । ३० - ३ (देवर्भ) देवर्भ । ३० - ४ (हृदः)

हृदः । ३०-५ (हिरण्ययो विन्दुस्ततो) हिरण्ययो विन्दुस्ततो ।
 ३१-२ (सं मां) स मां । (सृजतु पुष्ट्या) सृजतु पुष्ट्या । ३१-३ (औदुम्बरस्य)
 औदुम्बरस्य । (पुष्टिं दधातु मे) पुष्टिं दधातु मे । (मे) ते । ३१-४ (यान्यन्त्रानि ये
 रसाः) यान्यन्त्रानि ये रसाः । (गृह्णेऽहं) गृह्णेऽहं । (त्वेषां) त्वेषां, तेषां । ३१-६
 (अंसानि) अंसानि । ३१-७ (उप मौदुम्बरो) उप मौदुम्बरो, उप मौदुम्बरो ।
 (जिन्वितो) जिन्वितो । ३१-८ (गवां स्फातिं नि) गवां स्फातिंनि, गवां स्फातिं-नि ।
 ३१-९ (यथाग्ने) यथाग्ने । (वनस्पते पुष्ट्या) वनस्पते पुष्ट्या । (जज्ञिषे) जज्ञिषे । (मे
 स्फातिमा) मे स्फातिमा । ३१-१० (पर्यस्फातिं) पर्यस्फातिं । (सिनीवालयुपा वहा०)
 सिनीवालयुपा वहा०, सिनीवालयु१पा वहा० । ३१-११ (वाजा द्रविणानि) वाजा
 द्रविणानि, वाजा द्रविणानि, वाजा द्रविणानि । (त्वमस्मत्) त्वमस्मत् । (०दरातिममतिं)
 ०दरातिममत्तं, ०दरातिममितं । ३१-१२ (०रुथ्यायाभि) ०रुथ्यायाभि, ०रुथ्यायाभि,
 ०रुथ्यायाभि, ०रुथ्यायाभि । (त्व) च्छ । (सिञ्च) पिञ्च ।
 (धारयाधि रयिरसि) धारयाध्याधि रयिरसि । ३१-१३ (पुष्टिरसि पुष्ट्या) पुष्टिरसि
 पुष्ट्या । (समङ्ग्धि) समिन्धि । (स त्वमस्मात्) सत्वमस्मात् । ३१-१४
 (स नः सनिं) स नः सनिं । ३२-१ (दुक्ष्वनः) दुक्ष्वनः । (०पर्ण
 उत्तिरः) ०पर्ण उत्तरः, ०पर्ण उत्तरः, पर्ण उत्तिरः । (ओपधिस्तं तं) ओपधिस्तत्तं । ३२-२
 (वपन्ति) वपन्ति । (नोरसि) नोरसि । (शर्म यच्छति) शर्म यच्छति । ३२-३
 (तूलमोपधे) मूलमोपधे ३२-४ (दिवो अत्यं) दिवोत्तु० (वचांसि) वचांसि
 च । ३२-५ (सहमानोऽहमस्मि) सहमानोऽहमस्मि । (सहिपीवहि) सहिपीमहि ।
 ३२-६ (बह्वृक्धि) बह्वृक्धि, बह्वृक्धि । ३२-७ (देवजातेन) देवजातेन, देवजातेन ।
 (दिविष्टम्भेन) दिविष्टम्भेन । (जनां असंनं) जना असंनं । (असंनं स०) असंनं स०,
 असंनान्तस०, असंनान्तस०, असंनान्तस० । ३२-८ (प्रियं) प्रयं । (ब्रह्मराजन्त्याभ्यां)
 ब्रह्मराजन्त्याभ्यां । (शुद्राय) सूर्याय । (यस्मै) अस्मै । (विपश्यते) विपश्यते, विपश्यते,
 विपश्यते । ३२-९ (अस्तंभादुं) अस्तंभादुं । (ननु प्राप्मा विवेद स नोऽयं दुर्भो
 वरुणो दिवा कः) नानु प्राप्मा विवेद स नोऽयं दुर्भो वरुणोऽधिष्ठाकः । (विवेद)
 विवेद ३२-१० (सहस्वानोपधीनां) सहस्वानोपधीनां, सहस्वानोपधीनां । (पृतन्यतः)
 पृतन्यतः । ३३-१ (सहस्रार्धः) सहस्रार्धः । (वीरुधौ) वीरुधं । ३३-२ (पर्यस्वान्)
 पर्यस्वान् । (दृहोऽच्युतं) दृहोऽच्युतं; दृहोऽच्युतं; दृहमच्युतं । (तक्ष्यावधिष्णुः)

०त च्यावपिष्णुः । (दर्भा रोह) दर्भा रोह । ३३-३ (०मृषयोऽभरन्तु त्वं पुनीहि)
 ०मृषयोऽभरन्तुस्त्वं पुनीहि, ०मृषयोऽभरन्तुः स्वं पुनीहि, ०मृषयोऽभरंतुस्वं पुनीहि, ०मृषयोऽभरन्तु
 त्वं पुनीहि । ३३-५ (कृणवद्दीर्याणि) कृणवो वीर्याणि, कृणवद्दीर्याणि ।

(अतिष्ठाया वर्चसाध्यान्यान्) अतिष्ठाया वर्चसाध्यान्यान्, अतिष्ठाया वर्चसैध्यान्यां, अ०
 वर्चसैध्यान्यां, अ०...वर्चसीध्यान्यां, अ० ..वर्चसौध्यान्यां- (सायणः) । ३४-१ (जङ्घिडोऽसि
 जङ्घिडो रक्षितासि जङ्घिडः) अङ्घिरा असि जङ्घिड रक्षितासि जङ्घिड । ३४-२ (या
 गृत्स्यस्त्रि०) ज्या गृत्स्यस्त्रि०, या गृत्स्यस्त्रि०, जा गृत्स्यस्त्रि०, जा गृत्स्यस्त्रि०, जा गृत्स्यस्त्रि०,
 ज्या गृत्स्यस्त्रि०, जा गृत्स्यस्त्रि०, अक्षकृत्यास्त्रि० । (सर्वांन्विनक्तु तेजसो) सर्वांन्विनष्टतेजसो,
 सर्वांन्विनष्टतेजसा, सर्वांन् भनक्ति तेजसो, सर्वांन्विनक्ति तेजसो, सर्वांन्विनक्तु तेजसो, सर्वांन्
 भिनक्ति तेजसो, सर्वांन्विनक्तु तेजसो, सर्वांन्विनक्तु तेजसा । ३४-३ (कुत्रिमं नाद०)
 कुत्रिमन्नाद०, कुत्रिमन्नाद०, कुत्रिमन्नाद०, कुत्रिमन्नाद० । (विस्रसः) विस्रसः । (अपेतो
 जङ्घिडामति०) अपेतो जङ्घिडामति०, अपेतो जङ्घिडामति०, अपेतो जङ्घिडामति० । ३४-४
 (एवायमर्थो) एवायमर्थो । (तारिपत्) तारिपत् । ३४-५ (येन सासह) येन सासह,
 येन सासह, येन सासह, येन सासह ।

३४-६ (त्रिष्ठा) त्रिष्ठा । (तमु त्वाङ्घिरा) तमु त्वाङ्घिरा, तमु त्वाङ्घिरा । ३४-७ (नवाः)
 नवा । ३४-८ (अथोपदान भगवो) अथोपदान भगवो, अथोपदान भगवो, अथोपदान भगवो,
 अथोपदान भगवो, अथोपदान भगवो । (उग्रा ग्रसतु) उग्राग्रतु, उग्राग्रतु । (उपेन्द्रो)
 उपेन्द्रो, उपेन्द्रो । (ददौ) ददौ । ३४-९ (इन्द्रं ओज्मा०) इन्द्रं ओज्मा० । (अमींशाः स०)
 अमींशाः स० । ३४-१० (पृष्ट्यामयम्) पृष्ट्यामयम्, पृष्ट्यामयम्, पृष्ट्यामयम् । ३५-१
 (ददुः) विदुः । (विष्कन्ध०) विष्कन्ध० । ३५-३ (दुर्हार्दिः) दुर्हार्दिः । (दुर्हार्दिः)
 संघोरं) दुर्हार्दिस्त्वं घोरं । (०मार्गम्) ०मार्गम्, ०मार्गतम्, ०मार्दम् । (तांस्त्वं) ताः
 स्त्वं । ३५-४ (परिं मोत) परिं मोत । (भव्याद्) भव्याद्, भव्याद् ।

३५-५ (य कृष्णवो देवकृता य उतो वभृतेन्यः) ये कृत्वनो देवकृता य उतो मर्त्येभ्यः ।
 यः कृष्णवो देवकृता य उतो वभृतेन्यः--भृत्येन्यः--भृत्येन्यः । यः कृष्णवो देवकृताय उतो
 वभृतेन्यः । यः कृष्णवो देवकृताय उतो वभृतेन्यः । यः कृष्णवो देवकृताय उतो वभृतेन्यः ।
 यः कृष्णवो देवकृताय उतो वभृतेन्यः । यः कृष्णवो देवकृताय उतो वभृतेन्यः । ३६-१
 (मणिर्दुर्णाम्चार्तनः) मणिर्दुर्णाम्चार्तनः, मणिर्दुर्णाम्चार्तनः । ३६-२ (तरति)
 तरति । ३६-४ (वीरानजन०) वीरानजन०, वीरानजन०, वीरानजन०, वीरानजन० ।

(०जनयच्छतं) ०जनयं छतं, जनयन् छतं, जनयन् शतं । (धृनुते) धूनते ।
 ३६-५ (शतवारो) शतवारो, शतवारो, शतवारो । (०स्तृद्द्वाव) ०स्तृद्द्वा । ३६-६
 (गन्धर्वाप्सरसां) गन्धर्वाप्सरसां । (शतं शश्वतीनां) शतं शश्वन्वतीनां, शतं च शश्वन्वतीनां ।
 ३७-१, २ (वयो बलम्) वयो बलम् । ३६-२ (तन्वांश्च) तन्वांश्च, तन्वांश्च, तन्वांश्च ।
 ३७-३ (राष्ट्रभृत्पाय) राष्ट्रभृत्पाय । ३७-४ ऋतुभिर्घ्रातवैरायुषे वचसे
 त्वा । संवत्सरस्य तेजसा तेन संहतु कृमसि ॥ (ऋतुभ्यंघ्रातवैभ्यो) ऋतुभ्यंघ्रातवैका,
 ऋतुभिर्घ्रातवैका, ऋतुभ्यंस्वार्तवैभ्यो । ३८-१ (अरन्धते) आरन्धते, अरन्धते ।
 (शपथो अश्रुते) शपथोऽश्रुते । (गुल्गुलोः) गुग्गुलोः । (अश्रुते) अश्रुते । ३८-२
 (मृगा अथा) मृगाश्वा । (गुल्गुलु) गुग्गुलु, गुग्गुलु । (यद्वाप्यासि) यद्वाप्यासि,
 यद्वाप्यासि । (३८-२ तथा ३८-३ मिलित्वैको मन्त्रः) ३९-१ (ऐतु)
 एतु । ३९-२ (ते) ते । (नद्यमारो नद्यारिपः । नद्यायं पुरुषो रिपत् ।) नद्यमारो नद्यारिपो
 न द्यायं पुरुषो रिपत् । नद्यमारो नद्यारिपो नद्यायं पुरुषो रिपत्-ऋपत् । नद्यमारो नद्यायुषो नद्यायं
 पुरुषोर्पत् । नद्यमारो नद्यायुषो नद्यायं पुरुषो रिपत् । नद्यमारो नद्यायुषो नद्यायं पुरुषो रिपत् ।
 नद्यमारो नद्यायुषः । नद्यायं पुरुषो रिपत् ॥ नद्यमारो नद्यायुषो नद्यायं पुरुषोर्पत् । ३९-२, ३,
 ४ (यस्मै परित्रवीमि) यस्मै परिं ब्रवीमि । ३९-२, ३ (नद्यायं पुरुषो रिपत्) न द्यायं
 पुरुषो रिपत् । नद्यायं पुरुषो रिपत् । नद्यायं पुरुषो रिपत् । नद्यायं पुरुषोर्पत् । नद्यायं पुरुषोर्पत् ।
 ३९-५ (त्रिः शाम्बुभ्यो) त्रिर्भृगुभ्यो । (अङ्गिरेभ्यो) अङ्गिरेभ्यो, अङ्गिरेभ्यो,
 अङ्गिरेभ्यो । (विश्वदेवेभ्यः) विश्वदेवेभ्यः । (विश्वभेपजः । साकं०) विश्वभेपजः साकं० ।
 ३९-६, ७, ८ (ततः कुष्ठो अजायत) ततः कुष्ठो अजायत ॥ ' ततः कुष्ठो.... यातुधान्य '
 इति त्रिषु मन्त्रेषु पुनरुक्तः । ३९-८ (नावं) नावः । (यत्र नाव-
 प्रभ्रंशन्) यत्र नावप्रभ्रंशन् । ३९-९ (इष्वाको यं) इष्वाको यं, इष्वाकोयं । (वा त्वा)
 वा त्वा । (कुष्ठ काम्यः) कुष्ठकाम्यः । (वसो) वासो । (यमात्स्य०) यमाच्छ० ।
 (यं वा वसो यमात्स्य०) यं वायुसो यं मात्स्य०, यं वा वसो [वासो] यमात्स्य० । ३९-१०
 (शीर्षलोकं) शीर्षलोकं । (सदन्दि) सदन्दी०, सदन्दि० । (विश्वधा) विश्वधा । ४०-१
 (सरस्वती) सरस्वती, हरस्वन्तं । (जगाम) जगाम । ४०-२ (आपो) आपो ।
 (मंथिप नः) मंथिप नः । (सुप्यदा) सुप्यदा, सुप्यदा । (स्यन्दध्वम्) स्यन्ध्वम्,
 स्यन्ध्वम्, स्यन्ध्वम्, स्यन्ध्वम् । (०मुपहृतोऽहं) ०मुपहृता अहं, ०मुपहृतोऽहं । ४०-३
 (नः शं सन्त्वायुषे) नः सन्त्वायुषे, नः संस्वन्त आयुषे, नः सस्वन्त आयुषे, नः संस्वन्त

आर्युपे । नः सं स्वन्त आर्युपे । ४० - ४ (या नः) मा नः, मा नः । (पीपरदक्षिना)
 पिपरिदक्षिना, पिपरिदक्षिना, पीपरदक्षिना, पीपरिदक्षिना, पीपरदक्षिना, पिपरदक्षिना ।
 (ज्योतिष्मती तमस्तिरः) ज्योतिष्मती तमस्तिरः, ज्योतिष्मती तमस्तिरः । (ताम्रस्मै) ताम्रस्मै,
 ताम्रस्मै । (रासतामिपुम्) रासतामिपुम्, रासितामिपुम्, रासतामिपुम्, रासतामिपुम्,
 रासितामिपुम्, रासतामिपुम् । ४१ - १ (दीक्षामुप०) दीक्षामुप० । (उपसंन०) उपसंन० ।
 ४२ - १ (यज्ञा) यज्ञो । (स्वरवो मिताः) स्वरवा मिताः, स्वरवो मिताः, स्वरवामिता, स्वरवामिता,
 स्वरगामिता, स्वरवामिता । (अध्र्युर्ब्रह्मणो) अध्र्युर्ब्रह्मणो । (ब्रह्मणोऽन्तर्हितं) ब्रह्मणोऽन्तर्हिते,
 ब्रह्मणोऽन्तर्हितं, ब्रह्मणोऽन्तर्हिते । ४२ - २ (ब्रह्म सुचो) ब्रह्म सुचो । (घृतवती ब्रह्मणा)
 घृतवती ब्रह्मणा । (वेदिरुद्धिता) वेदिरुद्धिता, वेदिरुद्धिता । (यज्ञस्य तर्च) यज्ञस्य तर्च ।
 (हेत्रिष्कृतः) हविः कृतः; हविष्कृतः । (श्रमिताय) श्रमिताय, श्रमिताय । ४२ - ३
 (सुमतिर्मा) सुमतिर्मा, सुमतिर्मा । (इमिन्द्र) इमिन्द्र । ४२ - ४ (०मधिना)
 ०मधिना । (हुवे धियं इन्द्रियेण त इन्द्रियं दत्तमोजः) हुवे धियेन्द्रियेण म इन्द्रियं दत्तमोजः । हुवे
 धियं इन्द्रियेण त इन्द्रियं धत्त [दत्त] मोजः । ४३ - १ (मेघा) मेघाम् । ४३ - ४
 (चन्द्राय) चन्द्राय । ४३ - ७ (नयन्त्वमृतं) नयन्त्वमृतं । ४४ - १ (०रणं विप्रं
 मेपजमुच्यसे) ०रणं विश्वभेपजमुच्यसे । (०मुच्यसे) मुच्यते । (शताते शमापो अभयं कृतम्)
 शताति शमापो अभयं कृतम् । (कृतम्) कृतम् । ४४ - २ (विसर्त्यकः) विसर्त्यकः ।
 (वहिर्निर्हन्त्वा०) वहिर्निर्हन्त्वा०, वहिर्निर्हन्त्वा०, वहिर्निर्हन्त्वा० । ४४ - ३ (पुरुष०) पुरुष० । ४४ - ४ (प्राणं प्राणं)
 वहिर्निर्हन्त्वा०, वहिर्निर्हन्त्वा० । ४४ - ५ (सिन्धोर्गर्भोऽसि) सिन्धोर्गर्भोऽसि । ४४ - ६
 प्राणः प्राणं । (मुञ्च) मुञ्च, मुञ्च, मुञ्च । ४४ - ५ (सिन्धोर्गर्भोऽसि) सिन्धोर्गर्भोऽसि । ४४ - ६
 (देवाञ्जन्) देवाञ्जन् । (०धयो बाह्याः पर्व०) ०धयो बाह्याः पर्व०; ०धयो बाह्याः-वाह्याः-पर्व० ।
 ४४ - ८ (राजन्वरुणानृत०) राजन्वरुणानृत०; राजन्वरुणानृत०, राजन्वरुणानृत०, राजन्वरुणानृत० ।
 ४४ - ८, ९ (पर्यहसः) पर्यहसः । ४४ - १० (वरुण-
 णानृत०, राजन्वरुणानृत० । ४५ - १ (ऋणाट-
 श्चानु) वरुणश्चानु । (पुनरोहतुः) पुनरोहतुः, पुनरोहतुः, पुनरोहतुः । ४५ - १ (ऋणाट-
 णामिव संनयन्) रिणाट्रिणामिव सन्नयं, ऋणाट्रिणामिव सन्नयं, ऋणाट्रिणामिव सं नय,
 ऋणाट्रिणामिव संनयन्, रिणाट्रिणामिव संनयं, ऋणाट्रिणामिव सन्नयम् संनयम्, ऋणाट्रिणामिव
 संनयं । (पृथीरपि) पृथीरपि । ४५ - २ (अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः) अनाम-
 गस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः,
 अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः,
 अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः, अनामगस्तं च दुर्हदिः प्रियः

दुर्हादौऽप्रियः, अनागमस्त च दुर्हादः प्रियः । ४५-४ (सवितेव चार्यं) सवितेव चार्यं, सवितेव चार्यं, सवितेव चार्यं । ४५-५ (आक्ष्वैकं) आक्ष्वैकं, आक्ष्वैकं । (स्नाद्येकेना पिवैकमेवाम्) स्नाद्येकेन पिवैकमेवाम् । स्नाद्येकेना पिवैकमेवाम् । ४५ । ६-१० (स्वस्तये सुभूतये) स्वस्तये सुभूतये । ४६-१ (तत्तं) तं ते । ४६-२ (ऊर्ध्वस्तिष्ठतु रक्षन्नप्रमादमस्तृतेमं) ऊर्ध्वस्तिष्ठन्नक्षन्नप्रमादमस्तृतेमं । (०तिष्ठतु रक्षन्) ०तिष्ठन्तु रक्षन्, ०तिष्ठत् रक्षन्, ०तिष्ठन्तु रक्षन्, ०तिष्ठतु रक्षन् । (पृतन्यतः) पृतन्यतः, पृतन्यतः । ४६-३ (निघ्नन्तो) विघ्नन्तो । (न तस्तिरे) यं न तस्तिरे, न तस्तिरे । (पर्यदत्त) पर्यदन्त, पर्यदन्तु । ४६-५ (प्राणा अस्मिन्नस्तृते) प्राण [प्राणा] अस्मिन्नस्तृते, प्राणा अस्मिन्नस्तृते । ४६-६ (घृतादुल्लो) घृतादुल्लो, घृतादुल्लो । (सहस्रप्राणः) सहस्रं प्राणः, सहस्रप्राणः । ४६-७ (०मसद्वशी) ०मसो वशी । ४७-३ (ये ते) यत्ते । (अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः) अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः, अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः, अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः, अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः, अशीतिः सन्त्यष्टा उतो ते सप्त सप्ततिः । ४७-५ (पायुभिर्नु) पायुभिर्न, पायुभिर्नि । (दुहितर्दिवः) दुहितर्दिवः, दुहितर्दिवः, दुहितर्दिवः । ४७-७ (धावतु तस्करः) धावतु तस्करः, धावतु तस्करः, धावतु तस्करः । ४७-८ (अर्धं) अर्धं, अर्धं । (जम्भयास्तेन तं) जम्भयास्तेन तं, जम्भयास्तेन तं, जम्भया स्तेनं । ४७-९ (वसामसि) वसामसि । (०मसि जागृहि) ०मसि जागृहि, ०मसि जागृहि । ४८-१ (अथो यानि च यस्मां ह यानि चान्तः परीणहि । दद्वसि ॥) अथो यानि च यस्मां ह यानि चान्तः परीणहि । ... दध्मसि ॥ अथो यानि च यस्मां ह यानि चान्तः परीणहि । ... दध्मसि ॥ अथो यानि च यस्मां आह यानि चान्तः परीणहि । ... दद्वसि ॥ अथो यानि च यस्मां आह यानि चान्तः परीणहि । ... दध्मसि ॥ अथो यानि च यस्मां अह यानि चान्तः परीणहि । ... दद्वसि ॥ अथो यानि च यस्मां ह यानि चान्तः परीणहि । ... दद्वसि । ४८-३ (पतयति) पतयन्ति, पतयति । (सरीसृपम्) सरीसृपम् । (पर्वतायासत्वं) पर्वण्यासत्कं, पर्वताया सत्वं, पर्वताया सत्वं, पर्वताया सत्वं । ४८-५ (आत्मसु जाग्रति ते नः) पशुषु जाग्रति । आत्मसु जाग्रति ते नः पशुषु जाग्रति । ४८-६ (तां त्वां) तां त्वां । (भरद्वाजो वेदु सा नो विचेऽधि जाग्रति) भरद्वाजो वेदु सा नो विचेऽधि जाग्रति । भरद्वाजो वेदु सा नो विचेऽधि

न पिशो विंध्राङ्गं रूपं युवतिर्विभर्षि . प्रति त्वं दिव्यास्तारकां अमुक्थाः । (मे उशती) म उशती ।
(प्रति) प्रति । (त्वं) त्यां, त्वां । (०मत्यौ रिपुः) ०मत्यौ रिपुः ।

४९-१० (यथाशिपत्) यथा रिपत्, यथाशिपः । (मलिंम्लुरु०) मलिंम्लुरु० । (स्थाणावपायति) स्थाणावपायति, स्थाणावपायति, स्थले अपायति । ५०-१ (अर्ध) अर्ध, अर्ध । (अक्षौ) अक्षौ, अक्षौ, अक्षौ, आक्षौ, अक्षौ । ५०-२ (तीक्ष्णशुद्धाः) तीक्ष्णशुद्धाः । (पारयति) पारयति, पारयति । ५०-४ (श्याम्याकः) श्याम्याकः । (प्रपतन्नपवान्नानु०) प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु०, प्रपतन्नपवान्नानु० । (एवा रात्रि) एतावा रात्रि, एतावा रात्रि, एतावा रात्रि, एतावा रात्रि । (अम्यघायति) अम्यघायति । ५०-५ (अप स्तेनं वासो गो अजमुत) अप स्तेनं वासो गोरजमुत [गोरज उत, गोरजनृत], अप स्तेनं वासो गोरजमुत, अप स्तेनं वासो गोअज उत, अप स्तेनं वासो गोरजमुत । ५०-६ (सुभगे विभजन्त्ययो) सुभगे वि भजन्त्ययो, सुभगे विभजन्त्ययो । (यदेतद्रु०) तदेतद्रु० । (यथेदुन्यानुपायसि) यथेदं नानु पायसि, यथेदं नानु पायति, यथेदुन्यानु पायसि, यथेदं न्यनुपायसि, यथेदं नापायति । ५०-७ (देहि सर्वान्) देहि सर्वान्, देहि सर्वान् । (भजादह०) भजादह०, भजदह० । ५१-१ (श्रोत्रमयुतो) श्रोत्रमयुतो । (प्राणोऽयुतो मेऽपानोऽयुतो मे) प्राणोऽयुतो मेऽपानोऽयुतो मे । ५२-१ (स काम) काम । (सयोनी) सयोनि । ५२-२ (०वा सख आ संखीयते) ०वा सखा आ संखीयते, ०वा संख आ संखीयते, ०वा सख आ संखीयते, ०वा सपु आ संपीयते । ५२-३ (प्रतिपाणायाक्षये) प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये, प्रतिपाणायाक्षये । ५२-४ (मनस्तदैतुप) मनस्तदैतुप, मनस्तदैतु उप । ५२-५ (कृष्मसि) कृष्मसि, कृष्मसि । ५३-२ (चक्रान्वहति) चक्रा वंहति । (भुवनान्यजत्कालः) भुवनान्यजत्कालः, भुवनान्यं जत्कालः, भुवनान्युर्वाङ्कालः, भुवनान्यन्यत्कालः, भुवनान्ययत्कालः । ५३-३ (सन्तः) सन्तम्, सन्तः । ५३-४ (एपां) एपां । (परमस्ति) परमस्ति, परमस्ति, परमस्ति । ५३-५ (कालोऽमुं) कालोऽमुं, कालोऽमु । (काले ह भूतं) कालेन भूतं । (ह वि तिष्ठते) हविस्तिष्ठते । ५३-६ (भूमिम०) भूमिम० ।

५३-९ (तेन) तेन । ५४-१ (समभवन्) समभवत् । ५४-३ (कालो ह) काले ह । (अजनयत्पुरा) अजनयत्पुरः, अजनयत्पुरः, अजनयत्पुरा । (समभवन्पुः)

समभवधर्जुः । ५४-४ (समैरयद्देवेभ्यो) समैरयन्देवेभ्यो । (गन्धर्वाप्सरसः) गन्धर्वा
 अप्सरसः, गन्धर्वाप्सरसः । ५४-५ (कालेऽयं) कालेऽयं । (देवोऽर्थर्वा) दिवोऽर्थर्वा ।
 (०विधृतीश्च) ०विधृतीश्च, विधृतीश्च, विधृतीश्च । ५५-१ (रात्रिमप्रयातं) रात्रिम-
 प्रयातं । (भरन्तो) भरतो । ५५-१,२ (रायस्पोषेण) रायस्पोषेण । (रिपाम) ऋपाम ।
 ५५-२ (या ते वसोर्वात् इपुः) या ते वसोर्वात् इपुः, या ते वसोर्वात् इपुः, या ते वसोर्वात्
 इपुः, या ते वसोर्वात् इपुः, या ते वसोर्वात् इपुः, या ते वसोर्वात् इपुः, या ते वसोर्वात् इपुः ।
 ५५-३ (एधि) एधि । (दाता) दाता । ५५-४ (ऋधेम) रुधेम । ५५-५ (भूयासम्)
 भूयासम् । (अन्नादायान्नं) अन्नादयोऽन्नं, अन्नादयोऽन्नं ।

५५।६ (सभ्यः सभां) सभ्यं सभां । (च सभ्याः) च सभ्यः, च सभ्याः ।
 ५५-६ (त्वमिन्द्रा पुरुहूत) त्वमिन्द्रा पुरुहूत, त्वमिन्द्रा पुरुहूत, त्वमिन्द्रा पुरुहूत,
 त्वयेन्द्राः पुरुहूत, त्वामिन्द्र पुरुहूत - (सायणः) । (०व्यश्नवत्) ०व्यश्नवत् । ५५-६
 (अहरहर्बलिं ... घासमग्ने । रायस्पोषेण ... रिपाम ॥ ७ ॥ (अहरहर्बलिं)
 अहरहर्बलिं । (०मित्ते) ०मित्ते, मित्ये, ०मित्ये । (हरन्तो) हरतो । (घासमग्ने) जातमग्ने ।
 ५६-१ (मर्त्यान्) मर्त्यान्, मर्त्यान् । (एकाकिना) एकाकिना । ५६-२ (बन्धस्त्वाग्नें)
 विश्वचया) बुधस्त्वाग्नें विश्वचया, बन्धस्त्वाग्नें विश्वचया, बुधस्त्वाग्नें विश्वचया,
 विश्वचया । (ततः) ततः, ततः । (भिपग्भ्यो रूपमपगूहमानः) भिपग्भ्यं रूपमपगूहमानाः,
 भिपग्भ्यं रूपमपगूहमानाः, भिपग्भ्यं रूपमपगूहमानाः, भिपग्भ्यं रूपमपगूहमानाः,
 रूपमपगूहमानाः, गंभिपग्भ्यं रूपमपगूहमानाः । ५६-३ (बृहद्वागवासुरेभ्यो) बृहद्वागवासुरेभ्यो,
 बृहद्वागवासुरेभ्यो, बृहद्वागवासुरेभ्यो, बृहद्वागवासुरेभ्यो, बृहद्वागवासुरेभ्यो, बृहद्वागवासुरेभ्यो ।
 (देवानुपावर्तत) देवानुपावर्तत, देवानुपावर्तत, देवानुपावर्तत । (तस्मै) यस्मै । (०राधिपत्यं)
 त्रयस्त्रिंशसाः स्वः, ०राधिपत्यं त्रयस्त्रिंशसाः स्वः । ५६-४
 (नैतां विदुः) नैतां विदुः, नैतां विदुः । (०चरंत्यन्तरेदम्) चरंत्यन्तरेदम्, चरंत्यन्तरेदम्,
 चरंत्यन्तरा तम् । (त्रिते) तृते । (आदित्यासो वरुणे) आदित्यासो वरुणे, आदित्यासो
 वरुणे । ५६-५ (०ममजन्त) ०ममजन्त, ०ममजन्त, ०ममजन्त । (दुष्कृतोऽस्वभेन)
 दुःकृतः स्वभेन । (परमेण) परमेण । (बन्धुना तप्यमानस्य) बन्धुना तप्यमानस्य ।
 (जज्ञिषे) जज्ञिषे, जज्ञिषे । ५६-६ (अधिपा) अधिपा । (द्विपोभिः) द्विपोभिः,
 द्विपोभिः, द्विपोभिः — (सायणः) । ५७-२ (सं कला) स कला । (समस्मासु)
 सर्वमस्मासु । (यदुष्वभ्यं) यतं दुष्पभ्यं, यदुष्वभ्यं, यतदुष्पभ्यं । (दप्पभ्यं) दप्पभ्यं ।

५७-३ (देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य करं यो भद्रः स्वम । स मम यः०) देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य करं यो भद्रस्वमः । स मम यः०, देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य-यमस्य-करं यो भद्रः स्वमः । स मम यः०, देवपत्नीनां गर्भो यमस्य करणो भद्रः स्वमः । स मम यः० । (पापस्तद्) पापस्तो (मा तृष्टानामसि) यस्तृष्टो नामासि, मातृष्टा नामासि, मातृष्टानामासि, मातृष्टानामासि, मातृष्टानामासि । (ऋष्णशकुनेर्मुखम्) कृष्णशकुनेर्मुखम्, कृष्णशकुनेर्मुखम्, कृष्णशकुनेर्मुखम् । कृष्णः शकुनेर्मुखम् । ५७-४ (कायमर्थ) कश्याडे मर्थ । (नीनाहम् । अनास्माकं०) नीनाहमनास्माकं० । (पियारं वपु यदस्मासुं) पियारं वपुर्ष यदस्मासुं, पियारं वपुर्ष (वपुय) दस्मासुं, पियारं (वधान) ॥ ४ ॥ यदस्मासुं० । ५७-५ (पियारुं) पियारुं । (मुञ्चताम्) मुञ्चताम् ॥ ५ ॥ । नवारत्नी... यामसि " (इति षष्ठी ऋक्-रौथ) । (०नर्पमया) ०नर्पमाया०, ०नर्वमया, ०रपमया । (दुष्पन्त्यं) दुष्पन्त्यं । (०या अस्माकं) ०यास्माकं । ५८-१ (समना) समाना, समना, समनाः, समानाः, समनाः । (सदैवा) सदैव, सदैवाः । ५८-२ (पृथिव्यन्त०) पृथिव्यन्त० । (जग्राह पृथिव्यन्तरिक्षं) जग्राह पृथिव्यान्तरिक्षं । (बृहस्पतिर्विधत्ता) बृहस्पतिर्विधत्ता, बृहस्पतिर्विधत्ता, बृहस्पतिर्विधत्ता, बृहस्पतिर्विधत्ता, बृहस्पतिर्विधत्ता, बृहस्पतिर्विधत्ता । ५८-३ (बभूवधु०) बभूवधु०, बभूवधु० । (पृथिवीमनु सं चरेम) पृथिवीमनु सं चरेम, पृथिवीमनु सं चरेम, पृथिवीमनु सं चरेम । (यशसं) यशसा, यशसां, यशसं, यशसं । ५८-४ (वर्मा) वर्मा । (सीव्यध्वं बहुला) सीव्यध्वं बहुला, सीव्यध्वं बहुला, सीव्यध्वं बहुला । (कृणुध्वमा०) कृणुध्वं मा० । (सुस्रोचमसो दहता) सुस्रोचमसो बृहता, सुस्रोचमसो दहता, सुस्रोचमसो दहता । ५८-६ (क्रियते) क्रियते, कृयते, कृणुते । (पत्नीभिरैत्य) पत्नीभिरैत्य, पत्नीभिरैत्य, पत्नीभिरैत्य, पत्नीभिरैत्य । (देवस्तविषा, मादयन्ताम्) देवाः हविषा मादयन्ताम्, देवास्तविषा मादयन्ताम्, देवास्तविषा मादयन्ताम्, देवास्तविषा मादयन्ताम्, देवास्तविषा मादयन्ताम्, देवास्तविषा मादयन्ताम् । ५९-१ (देव आ) देवा आ । ५९-२ (देवा) देवा । (अग्निष्टद्विश्वादा) अग्निष्टद्विश्वादा, अग्निष्टद्विश्वादा । (ब्राह्मणं) ब्राह्मणं, ब्राह्मणां । ५९-३ (तदनुभवौढम्) तदनुभवौढम् । (सोऽध्वरान्तस) सोऽध्वरान्तस । ६०-१ (आसन्नसोः) आसन्नसोः, आसन्नसोः, आसन्नसोः । (चक्षुरक्ष्योः) चक्षुरक्ष्योः, चक्षुरक्ष्योः । (अपलिताः केशा अशोणा दन्ता बहु बाहोर्वलम्) अपलिताः केशाः अशोणा दन्ता बहु बाहोर्वलम् । (अपलिताः केशा शोणदिता दन्ता बहु बाहोर्वलम्) अपलिता केशा शोणदिता बहु बाहोर्वलम् । (अपलिता केशा शोणदिता दन्ता बहु बाहोर्वलम्) अपलिता केशा शोणदिता बहु बाहोर्वलम् । (अपलिता केशा शोणदिता दन्ता बहु बाहोर्वलम्) अपलिता केशा शोणदिता बहु बाहोर्वलम् ।

शतम्- (सायणः) । ६८ — १ (व्यचंसश्च) व्यचंसश्च, व्यचिसश्च । (वि) वि । (०मुद्दृत्य
वेदमथ) ०मुद्दृत्य वेदमथ, मुद्दृत्य वेदमथ, मुद्दृत्य वेदमथ । (कृण्महे) कृण्महे । ६९ — २
(उपजीवा स्थोर्प जी०) उप जीवा स्थोर्प जी०, उपजीवा स्थोर्प जी० । ६९ — ३
(संजीवा स्थ सं जीव्यासं) संजीवा स्थ संजीव्यासं—संजीव्यासं, संजीवा
स्थ संजीव्यासं, संजीवा स्थ संजीव्यासं, संजीवा स्थ संजीव्यासं ।

७० — १ (इन्द्र जीव सूर्य जीव) इन्द्र जीव सूर्य जीव [जीव]; इन्द्र जीव सूर्य जीव ।
(देवा जीवा) देवा जीवत । ७१ — १ (वेदमाता प्र चोदयन्तां) वेदमाता प्र चोदयन्तां,
वेदमाता प्र चोदयन्तां, वेदमाता प्र चोदयन्तां, वेदमाता प्र चोदयन्तां, वेदमाता प्रचोदयन्तां ।
(पावमानी) पावमानी । ७२ — १ (कोशादुदभराम वेदं) कोशादुदभराम वेदं,
कोशादुदभराम वेदं, कोशादुदभराम वेदं, कोशादुदभराम वेदं । (कृतमिष्टं) ऋतमिष्टं ।

विंशं काण्डम् ।

२ — १ (मरुतः पोत्रात्) मरुतः पोत्रात् । २।१-४ (सुष्टुभः) त्रिष्टुभः । २।१-४
(स्वर्गाद्) स्वर्गात् । २ — २ (अग्निराग्नीधात्) अग्निराग्नीधात् । २ — ४ (पोत्रात्)
पोत्रात् । ४ — ३ (तन्वेडे) तन्वेडे । १२ — ५ (मतीन्स्मिन्हूर) मतीन्स्मिन्हूर ।
१२ — ६ (नं स्तुतो) नं स्तुतो । १४ — ३ (व स्तुपे) व स्तुपे । १५ — ५
(वीर्ये) वीर्ये । १६ — १ (गिरिभ्रजो) गिरिभ्रजो । (०मभ्येर्का) ०मभ्येर्का ।
१६ — ३ (ऊपे) ऊपे । १७ — २ (वृहिष्यस्मिन्सु) वृहिष्यस्मिन्सु । (सोमैवपानं०)
सोमैवपानं० । १७ — ४ (स्वर्भर्मनवे) स्वर्भर्मनवे । २० — ६ (मृलयाति)
मृलयाति, मृळयाति । २२ — १ (वृषभा) वृषभा । २२ — ५ (ससृजिरे) ससृजिरे, ससृजिरे ।
२३ — १ (हरिभ्या) हरिभ्यां । २३ — ३ (पुरोडाशम्) पुरोडाशम्, पुरोडाशम् । २५ — ६
(कारुरुक्थ्यस्त०) कारुरुक्थ्यस्त०; कारुरुक्थ्यस्त० । २८ — ३ (इहानि) इहानि,
इहानि । ३२ — २ (हर्षन्यज्ञं) हर्षं यज्ञं, हर्षं न्यज्ञं । ३४ — १ (अस्वसेतां)
अभ्यसेतां । ३४ — १२ (शम्बरं) शम्बरं । (पर्यतरक्षसीभिर्यो) परिं (रीं) यतरक्षसीभिर्यो,
परियत् [परियत्] रक्षसीभिर्यो । (चारुकास्त्रापिवत्) चारुकास्त्रापिवत्, चारुकास्त्रापिवत् ।
(अन्तगिरौ) अन्तगिरौ । (यजमानं) यजमानं । (वृहुं जनुं) वृहुं जनुं; वृहुं जनुं । (०न्नामूर्छत्स)
०न्नामूर्छत्स [केषुचिद्भेषु एष पाठो न दृश्यते] । ३४-१६ (जातो) जातो । (व्यख्यत्)
व्यख्यत्, व्यक्तः, व्यक्षत्, व्यक्ष्यत्, व्यक्ष्यन्, व्यक्षः, व्यक्तः, व्यक्त । (पित्रोरुपस्थे)

५७-९ (मूलयाति) मूढयाति । ५८-४ (देवानामसूर्यः) देवानामसूर्यः ।
 ५९-१ (गिर) गिर । ५९-४ (०स्तरन्ति) ०स्तरन्ति । ६१-५, ६२-९ (स्व-
 र्वृपत्) स्वर्वृपत् । ६१-६, ६२-१० (पुरुष्टुत्) पुरुष्टुत् । (श्रवस्या) श्रवस्या ।
 ६३-१ (नस्तन्वर्ज) नस्तन्वर्ज । ६३-८ (स्वर्णरम्) स्वर्णरम् । ६४-१ (विश्वतस्पृथुः)
 विश्वतः स्पृथुः; विश्वतः स्पृथुः । ६५-१ (एतो) एतो । ६५-३ (वीर्याङ्गि)
 वीर्याङ्गि । (ज्योतिर्न) ज्योतिर्हि । ६७-१ (परीणसः) परीणसः । (हि ष्मा) हि ष्मा ।
 ६७-२ (भूवन्) भूवन् । (भूवन्दु०) भूवं दु० । ६७-६ (तन्वो) तन्वो ।
 ६८-१० (महान्तसुपारः) महान्तसुपारः । ७०-१ (वीळ) वीळ, वीड, विल ।
 ७०-२० (सासुहाम) सासुहाम । ७१-९ (मन्दिभि स्तो०) मन्दिभिः स्तो० ।
 ७१-११ (चित्रमर्वाग्राध) चित्रमर्वाग्राध । ७२-१ (पृथक्स्वः) पृथक्स्वः ।
 ७३-२ (वीर्यमिन्द्र) वीर्यमिन्द्र । ७३-४ (सनश्नुत्) सनश्नुत् । ७३-५
 (यूथ्याङ्गि स्वा) यूथ्याङ्गि स्वा । ७६-७ (सत्यराधाः) सत्यराधाः । ७६-८
 (व्यानलिन्द्रः) व्यानलिन्द्रः, व्यानडिन्द्रः । ७७-१ (मघवाँ) मघवाँ ।
 ७९-२ (तरामसि) चरामसि । ८०-१ (भर्ँ) भर्ँ । (ओमे) उमे ।
 ८१-१ (वज्रिन्सहस्रं) वज्रि सहस्रं, वज्रिन्सहस्रं । ८१-२ (वज्रि) वज्रिन्, वज्रं ।
 ८६-१ (युनज्मि) युनज्मि । ८८-१ (वि ज्मो) वि ज्मो । ८८-२ (सुप्रकृतं)
 सुप्रकृतं । (०दब्धमूर्व) ०दब्धमूर्मि । ८८-३ (मध्वं) मध्वः । ८८-४
 (व्योमिन्) व्योमिन् । ८९-२ (कोशं) कशं । (न्यृष्टमा) न्यृष्टमा । ८९-५
 (पर्यस्वान्) पर्यस्वान् । ८९-६ (शत्रुन्यस्मै) शत्रुन्यस्मै । ८९-८ (अगमन्) अगमन्
 ८९।९-१० (उत प्रहामतिदीवा जयति कृतमिव श्वप्ती वि चिंनोति काले ।

यो देवकामो न धर्नं रुणद्धि समित्तं रापः सृजति स्वधार्मिः ॥ ९ ॥

गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत् विश्वे ।

• वयं राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ॥१०॥)

उत प्रहामति दीव्या जयति कृतं यद्भृगी विचिनोति काले ।

यो देवकामो न धर्ना रुणद्धि समित्तं राया सृजति स्वधावान् ॥ ९ ॥

गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत् विश्वाम् ।

वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकैव वृजनेना जयेम ॥१०॥

९०-२ (जयं) जयन् । (छत्रं०) शत्रं० । ९१-५ (स्तनयन्निव) स्तनयं निव ।

- ९१-७ (सारिभिः) सारिभि । (व्यानिद्) व्यानिद् । ९१-८ (ईयानासं) ईयानासं ।
 ९२-२ (ससृजिरे) ससृजिरे, ससृजिरे । ९२-६ (सनिष्णवत्) सनिष्णवत् ।
 ९२-१० (तदिद्वयुं०) तदिद्वयुं० । ९२-१९ (अपाहमुग्रं) अपाहमुग्रं, अपाहमुग्रं ।
 ९४-१ (धर्मणा) ब्रह्मणा । ९४-२ (मिम्यक्ष) मिम्यक्षद् । (राजन्सु०) राजन्सु ।
 (वर्धाम) वर्धीप । ९४-४ (कृण्व) कृणुषु । (०मूर्जं स्कम्भं) ०मूर्जः स्कम्भं । ९४-७
 (एवैवापा) एवैवपा० (दूह्योश्वा) दूह्योश्वा, दूह्योश्वा, दूह्योश्वा । ९५-१ (अत्रान्तरे)
 अध त्विपीमा (मां अ०) नभ्योजसा कृविं युधा भवदारोदसी अपृणदस्य मज्जना प्र वावृधे ।
 अर्घचान्यं जठरं प्रेमं रिच्यत सैनं० ॥ २ ॥
 साकं जातः ऋतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः ।
 दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं० ॥ ३ ॥ (मन्त्रौ दृश्येते)
 ९५-२ (चोदिता नभं०) चोदिता । नभं० ॥ ९५-३ (अशत्रुरिन्द्र) अशत्रुरिन्द्र ।
 (ष्वजामहे नभं०) ष्वजामहे । नभं० ॥ ९५-४ (नशन्त) नः शत, न शतं ।
 (दुदिर्वसु नभं०) दुदिर्वसु । नभं० ॥ ९६-४ (अनुस्पष्टो) अनुस्पष्टो । ९६-१३
 (निपत्सुं) निपत्सुं । ९६-१४ (अन्तरारोहि) अन्तरारोहि, अन्तरारोहि । ९७-२
 (नः स्तोमं) न स्तोमं । ९७-३ (कदु) कदु । (न्वइस्या०) न्वइस्या० ।
 ९८-२ (वाजं) वाजं । ९९-२ (वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे) वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे ।
 १००-१ (महः) महत् । (संसृज्महे) संसृज्महे । १०२-१ (इलेन्यो) इलेन्यो,
 इलेन्यो, इलेन्यो, इलेन्यो । १०२-२ (ईलते) ईळते, ईडते, इलते । १०३-१
 (अग्निमीलि०) अग्निमीलि०; अग्निमीलि० । (पुरुमीलह) पुरुमील, पुरुमीलह ।
 १०४-१ (वर्धन्तु) वर्धतु । १०५-२ (शुष्मं) शुष्मं । (स्पृधः श०) स्पृधं श० ।
 १०८-१ (भरं) भरं । १०९-१ (विप्वतो) विप्वतो । १०९-२ (वज्र)
 वज्र । १२२-३ (जरितृणाम्) जरितृणाम् । १२४-२ (दृहा) दृहा । १२४-४
 (अथर्व २०।६३ १-३ स्थाने २०।१२४।४-६ इत्यत्र च केषुचित् पुस्तकेषु)
 (इमा नु कं भुवना सीपधामेन्द्रश्च विश्वं च देवाः ।
 यज्ञं च नस्तुर्न्व्यं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकृत्पतिः ॥) इत्यादयस्त्रयोऽपि मन्त्रा न दृश्यन्ते ।
 इमा नु कं भुवना सीपधाम हृत्वार्यं देवा असुरान् यदार्यन् (इति द्विपदा सूक्तं च)
 १२६-७ (वीवि) वीव । १२६-१४ (पीव इदुमा) पीव इदुमा । (पृणन्ति)

प्रीणन्ति । १२६ — १७ (सक्थ्याङ्क०) सक्थ्याङ्क० । १२६ — २१ (स्वमनंशुनो०)
स्वमं नशुनो० । १२६ — २२ (क्तस्य) क्तस्य ।

कुन्तापसूक्तेषु पाठभेदाः ।

१२७—१- (जना) जना । (श्रुत नाराशंस स्तवि०) श्रुत नाराशंस स्तवि० । (कौरम्)
कौरम्, कौरम् । (दग्धे) दग्धे । १२७—२ (उष्ट्रा) उष्ट्रा, उष्ट्रा । (प्रवाहणो) प्रवाहणो,
प्रवाहणो, प्रवाहणो, प्रवाहणो । (वधूमन्तो) वधूमन्तो, वधूमतो । (वृष्मा) वृष्मा, वृष्मा ।
(रथस्य) रथस्य । (नि) न । (जिहीडते) जिहीडते, जिहीपते । (ईपमाणा) ईपमाणा, ईपमाणा ।
१२७—३ (इपाय) इपाय, ऋपाये । (मामहे) मामहे । (दश) दश । (त्रीणि) त्रीणि ।
(सहस्रा) सहस्रा । १२७—४ (वच्यस्व रेभं वच्यस्व) वच्यः स्व रेभं वच्यस्व । (रेभं)
रेभं । (वच्यस्व) वच्यस्व । (वृक्षे न पक्के) वृक्षेण पक्के, वृक्षेन पक्के, वृक्षे न पक्के । (पक्के श०)
पक्केन श०, पक्के श० । (शकुनः) शकुनः । (नष्टे) वृष्टे । (चर्चरीति) चर्चरीति । (न)
न । (भुरिजो०) भुरिजो०, भुरिजो । (वच्यस्व रेभं वच्यस्व वृक्षे न पक्के शकुनः । नष्टे)
जिह्वा चर्चरीति क्षुरो न भुरिजोरिव ॥) वच्यस्व रेभं वच्यस्व वृक्षे न पक्के शकुनः । ओष्ठे जिह्वा
चर्चरीति क्षुरो न भुरिजोरिव ॥ १२७—५ (प्र रेभासो) प्र रेभासो । (वृषा) वृषा,
वृषा, वृषा । (गाव इवेरते) गाव इवेरते । (अमोत०) अमोत०, अमोत०, अमोत० ।
(पुत्रका) पुत्रका । (एषाममोत गा इवांसते) एषाममोत का गा इवांसते, एषाममोतजा
इवांसते । (गा) का । (एपर्क अत्र दृश्यते—) प्र रेभासो मनीषा वृथा गाव इवेरते ।
अमोत पुत्रका एषाममोत गा उपांसते ॥ १२७—६ (प्र रेभ धीं भं०) प्र रेभ धीं भं०,
प्ररेभ धीयं भं०, प्र रेभ धीयं भं०, प्ररेवधीं भं०, प्र रेभ धी भं०, प्र रेभ धीं यं भं०, प्र रेभ
धीयं भं० । (वाचं श्रीणीहीपुर्नावीरस्तारम्) वाचं कृधीयं न वीरो अस्तारम् । (श्रीणीही०)
श्रीणीही० । १२७—७ (विश्वजनानस्य) विश्वजनानस्य । (मर्त्या) मर्त्या । (वैश्वानरस्य)
सुष्टुतिमा सुनोतां वैश्वानरस्य सुष्टुतिमा शृणोता । १२७—८ (परिच्छिन्नः क्षेमं) परिच्छिन्नः
क्षेमं०, परिच्छिन्न क्षेमं०, परिच्छिन्नां क्षेमं०, परिच्छिन्नः क्षेमं । (मकरोत्तम्) मकरत्तम् ।
(कुलायन्) कुलायं । (पतिर्वदति) पतिर्वदति, पतिर्वन्दति । १२७—९
(कतरत्) कतरत् । (हंराणि) हंराणि । (दधि मन्थां) दधि मन्थां, दधि
मन्थं । (परि श्रुतम्) परि श्रुतम्, परि सुतम् । (जायाः) जाया । (पति) पति ।
१२७—१० (अमीवस्वः) अमीव स्व, अमीव स्वः । (पथो) पथो, पथो । (भद्रमेधति)

भद्रमेयति, भद्रमेधते । १२७-११ (कारुमवृवुध०) कारुमवृवुध० । (०धुधुत्तिष्ठ)
 ०धुधुत्तिष्ठ । (जनम्) जरन् । (ममेदुग्रस्य) ममेदुर्गस्य, ममेदुग्रस्य । (चर्कधि) चर्कतिः,
 चर्कधिः, चर्कधि । १२७-१२ (इह गावः) इहा गानुः, इह गावः । (०श्वा इह
 पूरुपाः) ०श्वा इह पूरुपाः, ०श्वा इह पूरुपः, श्वा इह पूरुपाः, ०श्वा इह पूरुपः, ०श्वा इह पूरुपः,
 ०श्वा इह पूरुपाः । (सहस्र०) सहस्र० । (दक्षिणोऽर्षि पूषा) दक्षिणोऽर्षि पूषा । (पूषा)
 पूषा । १२७-१३ (नेमा इन्द्र) नेमा इन्द्र, मेमा इन्द्र । (आसां गोप रीरिपत्)
 आसां गोपती रिपत् । आसां गोप तीरिपत् । (मासांममि०) मासांममि० । (स्तेन ईशत्)
 स्तेन ईशत्, स्तेन ईशत् । १२७-१४ (उर्ष नो न रमसि स्रक्तेन) उप नरं नोनुमसि
 सूक्तेन । (रमसि) रमसि । (वनादधि०) वनादधि० । (वनादधिध्नो गिरो) चनों
 दधिध्न नो गिरो । १२८-१ (विद्वथ्युः) विद्वथ्यः, विद्वथ्य । (सुत्वा) सुत्व, सुत्वा,
 सुत्वा । (यज्जाथ) यजां च । (सूर्य चाम् रिशादश०) सूर्य चाम् रिशादश०, सूर्य चाम्
 रिशादश-स०, सूर्य चाम् रिशादश०, सूर्य चाम् रिशादश० । (प्रागकल्पयन्) प्रागकल्पयन् ।
 १२८-२ (अप्रथयस्त०) अप्रथयस्त०, अप्रथयस्त०, अमथयस्त० । (दुधूर्पति) दुधूर्पति । (ज्येष्ठो
 यदप्रचेतास्तदाहुरधरागिति) ज्येष्ठाय यदप्रचेतास्तदाहुरधरागिति । १२८-३ (पूरुपस्य) पूरुपस्य ।
 (भवति दाघुषिः) भवति दाघुषिः । (तद्विप्रो अत्रवीदु तद्ग०) तद्विप्रो अत्रवीदुग्ग०, तद्विप्रो
 अत्रवीदुग्ग० । १२८-४ (पाणि) पुणी, पुणी । (रघुजिष्ठयो) रघुजिष्ठो, रघुजिष्ठो, रघुजिष्ठो । (देवो)
 देवो । (शश्रतामहं तदपा०) शश्रतामहं तदपा० । १२८-५ (देवा) देवो ।
 (पराददिः) पराददुः । (रंशते) रंशन्ते । १२८-६ (अहिरण्यवः) अहिरण्यवः,
 वोहिरण्यवः । (अत्रह्ना) अत्रह्ना । (पुत्रस्तोता) पुत्रः स्तोता, पुत्रं स्तोता । (कल्पेषु) कल्पेषु ।
 (०पु संमिता) ०पु संमिताः, ०पु संमिता । एपर्क अत्र दृश्यते—
 योऽनाक्ताक्षो अनेभ्यक्तो अमणिराहिरण्यवान् । अत्रह्नाः ब्रह्मणः पुत्रस्तो ता कल्पेषु संमिता ॥ ६ ॥
 १२८-७ (सुहिरण्यवः) सुहिरण्यवः । ॥ य आक्ताक्षः स्वभ्यक्तः सुमणिः सुहिरण्यवान् ।
 सुब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रस्तो ता कल्पेषु संमिता ॥ ७ ॥ १२८-८ (वेशन्ता) वेशयुता ।
 (अप्रतिदिश्ययः) अप्रतदिश्ययः, अप्रतदिश्ययः, अप्रतिदिश्ययः, अप्रददिश्च यः । (सुर्यभ्या)
 कन्या) अयभ्या कन्या । (कन्याकल्याणी तोता कल्पेषु संमिता) कन्याकल्याणी तो ता
 कल्पेषु संमिता । १२८-९ (०सुप्रतिदिश्ययः) सुप्रतदिश्ययः, सुप्रतदिश्ययः,
 सुप्रतदिश्ययः, सुप्रतदिश्ययः, सुप्रतदिश्ययः, सुप्रददिश्च यः । (तोता कल्पेषु संमिता) तो
 ता कल्पेषु संमिता । (कल्पेषु) कल्पेषु । १२८-१० (अनाशुरथा०) अनाशुरथा,

अनाशुरश्वा० अनाशुरश्वा, अनाशुरश्वा । (परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । अनाशुरश्वायामी०) परिवृक्ता च महिषी स्वस्त्या चायुधिगमः । अनाशुरश्वायामी० ॥
 १२८-११ (वावाता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । श्वाशुरश्वायामी०) वावाता च महिषी स्वस्त्या च युधिगमः । श्वाशुरश्वाः सुर्यामी० ॥ (श्वाशुरश्वा०) श्वाशुरश्वा० । १२८-१२ (यदिन्द्रादो) यादीयन्दो, यदिन्द्रादो । (मानुषं) मानुषं । (गाहथाः) गाहथः । (विरूपः सर्वस्मा आसीत्मह यक्षाय कल्पते) वरुह्यं सर्वस्मा आसीत्स ह यक्षमाय कल्पते । (यक्षाय यज्ञाय । १२८-१३ (वृषाक्षं मघ०) वृषाक्षं मघ०, वृषाक्षं मघ०, वृषाक्षं मघ०, वृषाक्षं मघ० । (मर्याकरो) नर्याकरो, मर्याकरो, मर्याकरो । (त्वं वृषाक्षं मघवन्नम्रं मर्याकरो रविः ।) त्वं वृषाषाममघवन्नम्रं मर्याकरो रजिम् । (रौहिणं) रौहिणं, रौहिणं, रौहिणं । (व्यास्यो) व्यास्यो, वास्यो, वास्यो । (विं वृत्र०) वि वृत्र० । (वृत्रस्याभिन्नच्छिरः) वृत्रस्याभिन्नच्छिरः । १२८-१४ (ऽन्यदधाद्) ऽन्यदधाद्, न्यादधाद्, न्यदधाद्, न्यदधायो । (अपो व्यगाहथाः) अपो हयां गाहथाः, अपो व्यगाहथाः । (इन्द्रो यो) इन्द्रायो । (वृत्रहान्महंत०) वृत्रहा महान्त० । १२८-१५ (पृष्ठं) पृष्ठं, पृष्ठं, पृष्ठं, पृष्ठं । (पृष्ठं धावन्तं हयो०) पृष्ठं धावन्तं हयो०, प्रष्टिं धावन्तं हयो० । (ऽसमंत्रवन्) ऽसमंत्रवन् । (स्रस्त्यश्च) स्वस्त्यश्च, स्वस्त्यश्चा, स्रस्त्यश्च । १२८-१६ (युजन्ति) युजति, युजन्ति । (दक्षिणम्) दक्षिणाम् । ॥ युक्ता श्वेता औचैःश्रुसं हयोपुजन्ति दक्षिणम् । पूर्वतमं स देवानां विभ्रदिन्द्रं महीयते ॥१६॥ १२९-१ (एता अश्वा) एताश्वा, एता अश्वा । १२९-३ (हरिकिका) हरिकिका, हरिकिका, हरिकिका । १२९-४ (हरिकिके किमि०) हरिकिके किमि०, हरिकिके किमि०, हरिकिके किमि०, हरिकिके किमि० । १२९-५ (साधुं) साधुं, सुधुं, साधु० । १२९-६ (काहंतुं) काहंतुं, काहंतुं । १२९-११ (ऽमहा तै) ऽमहातै, ऽमहाते । (अयन्महा तै अर्वाहः) अयमिहागतो अर्वाहः । १२९-१२ (स इच्छकं) स हि छकं, स इत्सकं, स इत्सकं, स हि छकं, स ई छकं । स इच्छकं । (स इच्छकं सघाघते) स छकं सघाघते, स इत्सकं सघाघते, स इच्छका सं ज्ञायते । १२९-१३ (सघाघते) सघाघते, सघाघमे, सघाघते । (गोमती) गोमती, गोपती, गोमति । (गोमीद्या गोमतीरिति) गोमयाद्रोगतिरिव । १२९-१४ (पुमां कुस्ते) पुमां कुस्ते, पुमां कुस्ते । (पुमां कुस्ते निमिच्छसि) पुसां कुले किमिच्छसि । १२९-१५ (वयो) वयो, वायो । (पल्पं वद्ध वयो इति) पल्पो व्रीहियवा इति । (पल्पं) पल्पं । १२९-१६ (इति) यतिं, य इति । (वद्ध वो अया इति) व्रीहियवा अया इति । १२९-१७ (अजागार केविका) अजगर इवाविकाः, अजागार केविका । १२९-१८ (अश्वस्य) अश्वस्य ।

- (वारो) वारो । (गोशफद्यके) गोशफद्यके, गोशफद्यके, गोशफद्यके, गोशफद्यके । १२९-१९
 (श्येनीपती सा) श्येनपर्णी सा । १३०-१ (इपुनि) इपुनि, इपुनि । (को अर्य बहुलिमा इपुनि)
 को अपावहदिमा दुग्धानि । १३०-२ (असिद्याः) असिद्याः, असिद्याः, असिक्त्याः । १३०-३
 (अर्जुन्याः) अर्जुन्याः, अर्जुन्याः, अर्जुन्याः, अर्जुन्याः । १३०-४ (काण्ण्याः) काण्ण्याः ।
 १३०-५ (कुहं पृच्छ) कुहं पृच्छे । १३०-६ (कुहांकं पक्कं पृच्छ) कुहांकं
 पक्कं पृच्छ, कुहांकं पक्कं पृच्छ, कुहांकं पक्कं पृच्छ, कुहांकं पक्कं पृच्छ, कुहांकं पक्कं पृच्छ, कुहांकं पक्कं पृच्छ ।
 १३०-७ (यवानो) यवां यो, यवां नो, यवानो (यवानो यतिस्वभिः कुभिः)
 यवां नो यति स्वभिः कुभिः, यवां नोप तिष्ठन्ति कुक्षिम् । १३०-८ (अकुप्यन्तः)
 अकुप्यन्तः । (कुपायकुः) कुपायकु, कुपायकु, कुपायवः । १३०-९ (आमणक्को)
 आमणक्को, आमणिका । (मणत्सकः) मणत्सकः, मणत्सकः, मणत्सकः, मणत्सकः, मणत्सकः ।
 १३०-१० (देवं त्वप्रतिस्वर्ष्य) देव त्वप्रति स्वर्ष्य, देवत्वा प्रति स्वर्ष्यम्, देवं त्वं प्रतिस्वर्ष्य ।
 १३०-११ (०पङ्क्तिका) ०पङ्क्तिका । (एनश्चिपङ्क्तिका हविः) एनी हरिश्चिगृहा हरिः ।
 १३०-१२ (प्रदुद्रुदो) प्रदुद्रुदो, प्रदुद्रुदो, प्रदुद्रुदो, प्रदुद्रुदो प्रदुद्रुदो । (०प्रति) ०प्रति । (प्रदुद्रुदो
 मघांप्रति) प्रदुद्रुवुर्मघां प्रति । १३०-१४ (त्वाभि) त्वाभि । (मा त्वाभि सखां नो
 विदन्) मा त्वाभि सखां नो विदन् । १३०-१५ (०मा यन्ति) मायन्ति, मायन्ती,
 मायति, मायन्ति । १३०-१६ (०मयं दत) ०मयं दत । (इराविदुमयं दत) इरां
 देवममदत् । १३०-१७ (इयन्नियन्निति) इयन्निति, इयन्नियन्निति, इयन्नियन्निति,
 इयन्नियन्निति, इयन्नियन्निति । १३०-१८ (अथो इयन्निति) अथो इयन्निति । १३०-१९ (था
 अस्थिरो) श्वास्थिरो । (भवन्) भव । (अथो श्वा अस्थिरो भवन्) अथोश्वा अस्थिरि नो भवन् ।
 १३०-२० (उयं) उय । (०श्लोकका) श्लोकका, श्लोकका । (उयं यकांश्लोकका)
 इयत्तिका श्लोकका । १३१-१ (आमि०) अमि० । (०निति भंघते) ०निति भंघते ।
 (आमिनोनििति भंघते) आ मिनोनि नि भंघते । १३१-२ (तस्यं अनु) तस्यं आनु,
 तस्यं नु, तस्यं अन्नु, तस्यं अत्तु, तस्यं अत्तु । (तस्यं अनु निभंजनम्) तस्यं कर्त निभंजनम् ।
 १३१-३ (वस्वभिः) वसुभिः । १३१-४ (वा भारती शरः) वायोरभीशरः ।
 १३१-५ (श्रतमाश्वा) श्रतमश्वा । (हिंण्ययाः) हिंण्ययाः । (र्थ्या) रथा । (हिंण्ययाः)
 हिंण्ययाः । (कुथा) कुथा । १३१-६ (वर्त्तक) वर्त्तक, वर्त्तक । (अहल कुश वर्त्तक)
 अहल कुशवर्त्तक । १३१-७ (शफेन इव ओहते) शफे न पीन ओहते । १३१-८
 (वनेनती) वनेनती, वनेनती । (जनी) जनी, जनी । (आयं वनेनती जनी) आयं वनेनती

तेदुनी । १३१-९ (वनिष्ठा) वसिष्ठा । (गृह्यन्ति) गृह्यति, गृह्यति, गृह्यते । (वनिष्ठा
 नावं गृह्यन्ति) वनिष्ठौ नावं गृह्यते । १३१-१० (इदं) इमं । (मह्यं) मही ।
 (मद्दुरिति) मण्डुरिति, मडुरिति, मँडुरिति । (इदं मह्यं मद्दुरिति) इदं मह्यं मण्डुरिके ।
 १३१-११ (सह तिष्ठति) सह तिष्ठन्ति । १३१-१३ (शकं बलिः) शकं बलिः, शकंबलिः,
 शकं बलि । १३१-१५ (अरंदुपरम) अरंदुपर्णः । १३१-१६ (शयौ) शयै ।
 १३१-१७ (व्याप्तु) व्याप्तः । १३१-१८ (अदूहमि०) अदूहमि० । (अदूहमित्यां
 पूर्पकम्) आदूहमिन्वापूर्पकम्, अदूहन्तिपीयूषम् । १३१-१९ (अत्यर्धर्चं परस्वतः)
 अर्धर्धश्च परस्वतः । १३१-२० (दौवं हस्तिनो हती) दौ च हती ।
 १३२-४ (उन्मथायति) उन्मथायन्ति । १३२-५ (कुलायं) कुलाय, कुलायन्,
 कुलायत्, कुलायं । (कृणवादिति) क्षणवादिति । १३२-७ (न वनि०) नवनि० ।
 (वनिपदनाततम्) वनिपदनाततम्, वनिपदाततम्, वनिपदनाततम् । १३२-८ (कर्करी)
 कर्करि, कर्करी, कर्करि । १३२-९ (दुन्दुभिं) दुन्दुभिं, दुन्दुभी, दुन्दुभी, दुन्दुभिं ।
 १३२-१० (यदीयं हनत्) यदियं हनत्, यदीं हनत्, यदीयं हनत्, यदीं हनत्, यदीं हनत्,
 यदीं हनत्, यद्वि हनत् । १३२-११ (कुहंनत्) कुहं हनत्, कुहन्त्, कुयं हनत्, कुह
 हनत्, कुहं हनत् । १३२-१२ (पर्यागारं) पर्याकारं । १३२-१३ (त्रीण्युष्टस्य
 नामानि) त्रीण्युष्टस्य नामानि, त्रीण्युष्टस्य नामानि, त्रीण्युष्टस्य नामानि । १३२-१४
 (हिरण्य इत्येकं अत्रवीत्) हिरण्यत्येकं अत्रवीत्, हिरण्यमित्येकमत्रवीत् । (हिरण्यं इत्ये०) हिरण्य
 इत्ये०, हिरण्यमित्ये० । १३२-१५ (ये) य, यं, यः । (शिशवः) शिशवे । (द्वौ वा ये
 शिशवः) द्वे वा यशः शवः । १३२-१६ (नीलंशि०) नीलं विशि० । (नीलंशिखण्डवाहनः)
 नीलंशिखण्डो वा हनत् । १३३-१ (किरणौ द्वौ तावा पिनाष्टि पूरुषः । न वै कुमारि०)
 किरणौ द्वौ तावा पिनाष्टि पूरुषः । दुन्दुभिमा हननाम्प्याम् ॥ न वै कुमारि० ।
 १३३-२ (किरणौ) किरण । १३३-३ (निवृत्तः पुरुषानृते) निवृत्तः पुरुषादिति ।
 कोशविले ॥ (पुरुषानृते) पुरुषानृते । १३३-३ (निर्गृह्य.....मन्यसे) निर्गृह्य कर्णकौ
 द्वौ निरापेच्छति मध्यमे । रज्जुनि ग्रन्थेर्दानम् ॥ १३३-४ (तिष्ठन्ती वावं गृहसि)
 तिष्ठन्ति वमृहसि । (तिष्ठन्ती) तिष्ठन्ते, तिष्ठन्ति, तिष्ठन्ते । (उच्चानायं.....मन्यसे ॥)
 उच्चानायां शयानायां तिष्ठन्तमवं गृहति । उपानहि पार्दम् ॥ ४ ॥ . १३३-५ (श्रक्ष्णायं
मन्यसे ॥५॥) श्रक्ष्णायं श्रक्ष्णिकायां श्रक्ष्णमेवावं गृहति । उच्चरज्जुनीमाज्जन्वाम् ॥५॥
 १३३-६ (०दन्तलोममति हृदे) ०दन्तलोमतिहृदे, ०मन्तलोमति हृदे, ०दन्तलोममति हृदे,
 ०दन्तलोमति हृदे । (अवंश्रक्ष्णमिव...न वै०) अवं श्रक्ष्णमिव अंशदन्तलोमवति हृदे ।

उत्तराञ्जनीं वर्त्मभ्याम् । न वै० ॥ १३४-१ (०भर्त्सथ) भर्त्सत, भर्त्सथः । (इहेत्थ
 प्राग० भर्त्सथ ॥ १ ॥) इहेत्था प्रागपागुदगधरागासन्ना उदभिर्न्यथा । अलाबूनि ॥ १ ॥
 १३४-२-५ ('इहेत्थ प्रागपागुदगधराग' इति न दृश्यते । (०गुदगधराग्) ०गुदगधराग्,
 ०गुदगधराग् । १३४-२ (पुरुपन्त) प्रुपन्त । (आसते ॥) आसते । पुपार्तकानि ॥
 १३४-३ (लीयते ॥) लीयते । अश्वत्थपलाशम् ॥ (स वै पृथु लीयते ॥) सा वै स्पृष्टा
 वि लीयते । विप्रुद् ॥ १३४-५ (आष्टे) आष्टिं, आष्टे, आष्टे, आष्टे,
 अष्टे । (लाहणि) वाहणि, लोहणि, लाहणी । (लीशथी) लीशथी, लीशथे ।
 (आष्टे लाहणि लीशथी ॥) उप्णे लोहे न लीप्सेथाः । चमसः ॥ १३४-६ (०राग्-
 अशिल्ली पुच्छिल्लीयते) ०गशिल्ली पुच्छिल्लीयते, ०गशुली पुच्छिल्लीयते, गक्छिल्ली लीपुच्छिल्ली
 लीयते, ०गशिल्ली पुच्छिल्लीयते, ०गाशिल्ली पुच्छिल्लीयते, ०गशिल्ली पुच्छिल्लीयते, ०गशिल्ली
 पुच्छिल्लीयते, ०गशिल्ली पुच्छिल्लीयते । (इहेत्थ..... पुच्छिल्लीयते ॥ ६ ॥) इहेत्था
 प्रागपागुदगधरागशिल्लिं शिल्लियते । पिपीलकाण्डः ॥ ६ ॥ १३५-२ (उत्तमां) उत्तमां ।
 (जनिमां) जनिमा । (०नुत्तमां) उत्तमां । १३५-३ (अलाबूनि) अलाबूनि । (०श्वत्थपलाशम्)
 ०श्वत्थपलाशम् । (०वटश्वसो) ०वटश्वसो, वटश्वसो । (०शफो गोशफो जरितरोथामो) शफो
 जरितरोथामो । (०शफो जरितरोथामो) ०शफो जरितरोथामो, ०शफो जरितरोथामो,
 ०शफो जरितरोथामो । १३५-४ (क्षिप्रं) क्षिप्र । (प्रचरं) प्रचरं । (प्रगुदासिं)
 प्र सुदासि, प्र सुदासि, प्र पुदासि, प्र पुदासि । (भुगित्यभिर्गतः ॥ ॥ श्वा ॥ १ ॥
 शलित्यर्पक्रान्तः ॥ ॥ पूर्णशदः ॥ २ ॥ फलित्यभिर्गितः ॥ ॥ गोशफः ॥ ३ ॥
 वीडेमे देवा अंकसताध्वर्यो क्षिप्रं प्र चरं । सुपदमिद्ववामस्ति प्र सुद ॥ ४ ॥ अत्रैप चतुर्थो मंत्रो
 कचिद् दृश्यते ॥ १३५-५ (पत्नी यदृश्यते) पत्नी दृश्यते, पत्नी यदृश्यते । (यक्ष्यमाणा)
 यक्ष्यमाणा । (विष्टिमेन) विष्टिमेन, विष्टिमेन । १३५-६ (ह
 जरितराङ्गिरोभ्यो) हरितराङ्गिरोभ्यो, जरितराङ्गिरोभ्यो । (दक्षिणामनयन्) दक्षिणामनयन्,
 दक्षिणामनयन्, दक्षिणामनयन् । (आदित्या ह मूनयन्) आदित्या ह जरितराङ्गिरो-
 भ्यो दक्षिणामनयन् । (तां) तं, सां । (जरितः प्र०) नरितः प्र०, जरितुर्न प्र० । (प्रत्या-
 यं०) प्रव्ययं०, प्रव्यायं० । (०स्ताम्हं) ०स्ताम्हं, ०स्ताम्हं, ०स्ताम्हं ह, ०स्ताम्हं ह ।
 १३५-७ (तां हं) ताम्हं हं, ता हं । (जरितुर्नः प्र०) जरितुर्न प्र० । (०स्ताम्हं हं)
 ०स्ताम्हं ह, ०स्ताम्हं ह, ०स्ताम्हं ह । (जरितुर्नः प्रत्यगृभ्यः) जरितः प्रत्यगृभ्यः, जरितुः प्रत्यगृभ्यन् ।
 (अहां०) आहां० । (०नेतरसं न वि च्चे०) नेतरसं न वि च्चे० । (अहानेतरसं न वि च्चेतनानि
 युञ्जानेतरसं न पुरोगवांसः) अहानेतरसं न वि च्चेतनानि जज्ञानेतरसं न वि च्चेतनानि । (युञ्जानेतरसं)

यज्ञा नेतरसं, यजानितरसं । १३५-८ (श्वेत) श्वेता, श्वेता । (आशुपत्वा) आशु पत्वा
 (उतो) उत । (यविष्ठः) यविष्ठाः, यविष्ठः, जविष्ठः । (०भाशु मानं) ०भाशुमानं, माशु मानं
 (पिपतिं) पिपत्नी, पिपत्न । १३५-९ (वसवस्त्वेलुं) वसवस्त्वेलत । (०स्त्वेलुं त) ०स्ते नुत्त
 स्तेनुत्त । (प्रभु इदं) प्रभुरिदं । (पृथुं) पृथुः । १३५-१० (ददत्वा) दत्वा । (ददत्वास्तु
 तद्वो अस्तु सुचेतनम्) ददत्वा वरं तद्वो अस्तु सुचेतनम् । (युष्मो) युष्मं, युष्मं । (युष्
 अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गृभायत) युष्मं अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गृभायतेति, युष्मो अस्तु दिवेदि
 प्रत्येव गृभायतेति, युष्मे अस्तु दिवेदिवे प्रत्येव गृभायत । (दिवेदिवे प्रत्येव) दिवेदिवे प्रत्येव
 दिवेदिवे प्रत्येव, दिवेदिवे प्रत्येव । (गृभायत) गृभायतेति । १३५-११ (शर्मरिणा
 शर्मं रिणा, शर्मं ऋणा, शर्मं ऋणा । (ह्वयं पा०) ह्वयः पा०, ह्वय पा । (स्तुवते वसुवा
 दुरश्रवसे वह) स्तुवते वसुवनि दुरश्रवसे वह, स्तुवते वसु विदूरः श्रवसे वहः, स्तुवते व
 विदुरश्रवसे वह । (वसुवनिं) वसुवनिं । (दुरश्रवसे) दुरश्रवसे । (वह) महः । १३५-१
 (वञ्चते) वञ्चसे, वञ्चते । (पीलुं) पीडुं, पीडुं पीलु । (वारस्मा अकृणोर्वहुः) वारस्
 अकृणोर्वहु, वारस्मा अकृणोर्वहु । १३५-१३ (वरत्रयां) वरत्रिया, वरत्रय, वरत्रय
 वरत्रयां । (इरामह) इरामह । १३६-१ (मुष्काविदस्या एजतो गोशफे०) मुष्को
 ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ विदस्या एजतो३ ओ ओ गोशफे । मुष्काविप
 ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ ओ ओ विदस्या एजतो गोशफे शकुला०
 मुष्को३ ओ ओ३ ओ३ ओ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ विदस्या एजतो३ ओ ओ गोशफे
 शकुला० । मुष्को३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ विदस्या एजतो३
 गोशफे शकुला० । मुष्को३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ ओ३ ओ ओ विदस्या एजतो३
 ओ गोशफे शकुला० । १३६-२ (पसंसाणौ) पसंसाणौ । (विष्वा
 विष्वावस्या । (वर्धतः) वर्धन, वर्धनः, (सिकंतास्वेव गर्दभौ) सिकंतास्वेव गर्दभौ,
 गर्दभौ, सिकंतास्विव गर्दभौ । १३६-३ (यदल्पिका०) स्वल्पिका,
 (कर्कधूकेवपद्यते) कर्कधूकेव पद्यते, कर्कधूकेवपद्यते, कर्कधूकेवपद्यते । (वार
 वासन्तिक, वसन्तिक । (यन्त्य०) यत्य० । (०वाताय) ०वानाय । (वा
 तेजनं यन्त्यवाताय विरपति) वासन्तिकमिव तेजनं भंसं आतत्यं विद्यते । (विरपति)
 १३६-४ (ललामगुं) ललामगुं, ललामगुं । (०माविपुः) ०मारिपुः, ०मादिपुः
 सुकला, सुकला । (दैदश्यते) दैदश्यते, देदश्यते, दैदश्यते । १३६-५ (मह
 महानद्वि०, महान अत्त० । (०त्तमद्वि०) ०त्तमद्वि, ०त्तमद्वि, ०त्तमद्वि, ०त्तमद्वि, ०त्तमद्वि, ०त्तमद्वि
 त्प्याद्वि । (मोक्रद्व०) मो क्रन्द० । (०नासरन्) नासन, ना असरन् । (स्वच०) स्व

तु) शक्तु । महामनग्यदृष्णहिमोर्कदहस्थानासरन् । शक्तिं काना स्ववमशक सक्तु पद्यमा ॥५॥
 [ग्न्यदृष्णदिमुक्तः कन्दुदथो नासरन् । शक्तिं कनीना सुद मध्यमं सक्थ्युद्यतम् ॥ ५ ॥
 -६ (वनस्पते निरग्नन्ति तथैवति) वनस्पते निग्नन्ति तथैवेति । १३६-७ (अष्टोद्याप्य०)
 प्याप्य०, अष्टोद्याप्य० । १३६-७, ८ (०भृशुवः) वृशुवः, वृशुवः । (यथैव तै
 पते) यथै तव वनस्पते, यथैगनस्पते, यथैव तै नस्पते, यथैव ते वनस्पते, यथैव तै वनस्पते
 प्यति तथैवति) पिप्यति तथैवति, पिप्यन्ति तथैवेति, पिप्यति तथैवति । १३६-८
 रो) वहो । (विदाहं स्व०) विदाहः स्व० । (स्वर्गे नमवदहते) स्वर्गेण नमव दहति,
 नमवदहते, स्वर्गे नमवदहते, स्वर्गे नमवदहते, स्वर्गे नमवदहते । (यथा वयो विदाहं स्वर्गे
 वदहते) यथा दावो विदहत्यङ्गानि मम दहन्ते ॥ १३६-९ (०नृग्युप वृते) ०नृग्युपवृते,
 नृग्युपवृते । (स्वसावेति) स्वस्त्यावेति, स्वसावेति, स्वसावेति । (श्रुपं श्रुपं भजेमहि)
 श्रुपं भजेमहि । १३६-१० (कृकनाकं) कृकनाक, कृकनाकं, कृकनाकं । (अयं वयं) (मिष यो)
 यो । (शीर्ष्णा) शीर्ष्णा । १३६-११ (रक्ष) रक्ष । (यश्च) यश्च, यश्च । (यश्च
 द्वयौदुनम्) यनमामध्वैदनम्, यश्चामध्वैदनम्, यश्चामध्वैदनम् । १३६-१२ सुदेवस्त्वा
 नमि वि वाघते महतः साधु रोदनम् । कृशितं पीवरी नशद्यम माम् ॥
 -१३ (दुग्धामि०) दुग्धामि० । (०माङ्गुरि) ०माङ्गुरिः, ०माङ्गुरि । (०ग्रतं) ०ग्रतं ।
 यश्च) मद्रो विल्वो यश्च, मद्रो विल्वो यश्च, मद्रो यश्च, मद्रो यश्च । (मामद्वयौदुनम्)
 यश्चैदनम् ॥ वशा दुग्धा विनाङ्गुरिं प्र सृजते वनङ्गुरम् । महान्वै मद्रो विल्वो यश्च
 १३॥ १३६ - १४ (विदेवस्त्वा) विदेवस्त्वा, विदेवस्त्वा । (०नेश्रीविवाघते) ०नेश्री
 घते) ०वि वाघते । (कुमारिका पिङ्गलिका) कुमारिका पिङ्गलिका । ॥विदेवस्त्वा
 तः साधु रोदनम् । कुमारिका पिङ्गलिका कार्यं कृत्वा प्र धावति ॥१४॥
 म्वरः । महौ अभिक्त वाघते महतः साधु रोदनम् ॥ मद्र उदुम्बरः । महौ
 धु रोदनम् ॥ १३६ - १६ (०मिमाङ्गुष्टं) मिमाङ्गुष्टं । (शुदमुदरेत्)
 रङ्गलिका कृशितं पीवरी लभेत् । तैलकुण्डादिवाङ्गुष्टं रदन्तं शुद्धम [स] दरेत् ।
 ॥ इति कुन्तापसूक्तेषु पाठभेदाः ॥
 मह० । १३७-१० (गूहे) गूहे, गूहे, गूहे । १३७-११ (जघन्ध)
 वृत्तं) वृत्तं । १४०-३ (तिष्ठाथो) तिष्ठाथो । १४१-२ (यदिन्द्रेण)
 १ (अष्टेत्सु) अष्टेत्सु । १४३-१ (पुरुतमं) पुरुतमं ।
 मीहासो, मीहासो, ०मीहासो । १४३-८ (मधुमासो) मधुमासो ।

न, व.
 विदुम् ।
 वे । (वैक
 वि संवेत्तु
 -१५ (से
 माके मन्त्रः सु
 १५ वं कुमारीं

शुद्धिपत्रकम् ।

कां०सू०मं० अशुद्धं	शुद्धं	कां०सू०मं० अशुद्धं	शुद्धं
२।११।३ योऽस्मान्द्रद्रेष्टि	योऽस्मान्द्रद्रेष्टि	१०।१०।१८ राज्ञन्यस्य	राज्ञन्यस्य
४।२९।३ यौ नौ	तौ नौ	११।८।३१ सूर्यश्चक्षुः	सूर्यश्चक्षुः
१३।८।५ सर्वान्	सर्वाँ	११०।९ मामुतं	मामुतः
५।३ (देवता) प्रविणोदाः	प्रविणोदाः	११०।१४ ते	ये
५।६।१० तानग्ने	तानग्ने	१३।१।५३ तत्रैवान्	तत्रैवान्
११।६।२-७, ९ रसोऽसि	रसोऽसि	१।२।३७ धावमानं	धावमानं
११।९।७ चतुराक्षि	चतुराक्षी	१४।१।९ ०स्ताभुभा	०स्ताभुभा
१२।८।६ त्रधा	त्रेधा	११।१८ मद्भिः	मीद्भिः
६।३ (देवता) भरुतः	मरुतः	१६।५।८ करणः। अन्तको०।	करणः।।८।।
६।५३ (छन्दः) त्रिष्टप्	त्रिष्टुप्	१८।२।४० अपेमा	अपेमां
६।९।५।२ पुष्यं	पुष्यं	१९।१०।१ इन्द्राग्नी	इन्द्राग्नी
१०।६ (देवता) ब्राह्मणस्पतिः	ब्रह्मणस्पतिः	" इन्द्रापुपणा	इन्द्रापुपणा
१।३३।१ पारमिच्छात्स स उ	पारमिच्छात्स उ	१२७।४ मनुदास्त्रीन्	मनुदास्त्रीन्
११।४०।१ यौ दन्तौ	तौ दन्तौ	२०।४।१ सुष्टुतिरुष	सुष्टुतिरुष
७।५।३।४ सम्रपिभ्यं	सम्रपिभ्यं	१२।१।७ माथिनम्	माथिनम्
१८९ (शीर्षकं) द्विव्या	द्विव्या	१५७।८ इद्रौ	इन्द्रौ
११०२ (छन्दः) पुरस्ताद्बृहती	पुरस्ताद्बृहती	१८९।२ दोहेन ताथेन गर्द	दोहेन ताथेन गर्द
८।१।१५ समुद्रे	समुदे	१९६।८ शतवीर्ये स्वल्पिक	शतवीर्ये स्वल्पिक
१।२।१३ अग्नेष्टं	अग्नेष्टं	१९६।२१ उरुम्पां पद्यते ।	उरुम्पां पद्यते ।
१।५।१६ सुमङ्गलेः	सुमङ्गलः	११०७।६ सु मधु वानांय ।	सु मधु वानांय ।
१।६।११ वने कुवते	वने ये कुवते	११०९।२ वज्र ते । (रित्यं)	वज्रं ते । (रित्यं)
१।७।११ त्रायन्तायस्मिन्	त्रायन्तायस्मिन्	११२३।१ कर्तोदिरिष्टुः, ०मां	कर्तोदिरिष्टुः, ०मां
१।८।४ परुपान्०	परुपान्०	११३।५।६ जरितश् ३६ - ५ (त्रितं)	जरितश् ३६ - ५ (त्रितं)
१०।७।१२ धौर्यस्मिन्	धौर्यस्मिन्		
१।८।११ तत्संभयं	तत्संभयं		